

Ben. C. C. C.

BETHLEN ISTVÁN GRÓF BESZÉDEI ÉS ÍRÁSAI

ELSŐ KÖTET

VÁLOGATOTT BESZÉDEI

BUDAPEST
GENIUS KÖNYVKIADÓ R.-T. KIADÁSA
1933

ELŐSZÓ

Két kötet válogatott politikai beszédem kerül a Genius Könyvkiadó Részvénytársaság jóvoltából a magyar olvasóközönség elé. Hozzájárultam közzétételükhöz, bár rögtön fel is vettem magam előtt azt a kérdést, hogy van-e a mai időkben egyáltalán értelme politikai beszédeket összegyűjteni és kiadni?

A közélet túl van terhelve a politikusok szónoklásaival. Parlamentben, alsó- és felsőházban, az országgyűlésen kívül egyesületekben, kongresszusokon, országos ünnepélyeken, amelyekből naponta kijut egynéhány, párt- és választói gyűléseken, városok és vármegyék közgyűlésein naponta tömegesen hangzanak el többé-kevésbé politikai tartalmú beszédek, amelyeket ma már az újságok is pártállás szerint jórészt csak kivonatosan közölnek, az olvasóközönség pedig fásultságában már alig olvas.

Politikai beszédeknek jelentősége és hatása a közvélemény kialakulása szempontjából ma még elmondásuk pillanatában is nagymértékben problematikussá vált, mert a közvéleményt rajtuk kívül ezer más tényező formálja, amely az elmondott szó hatását már a kimondását követő napon lerontani alkalmas.

Joggal vetem ezért fel a kérdést, ha már a napi aktualitás varázsával bíró politikai beszédeket is alig olvassa el íi közönség, van-e értelme olyan beszédek összegyűjtésének és közreadásának, amelyek az elmúlt időkben, más viszonyok közt, a maitól eltérő más közvélemény számára mondattak el és aktualitásukat jórészt elvesztették?

Talán egy esetben van értelme. Akkor, ha tárgyuktól elvonatkoztatva is, irodalmi, vagy retorikai értékkel bírnak. Az itt összegyűjtött beszédek azonban erre nem tarthatnak igényt. A mai gyorsan élő világban nincs idő arra, hogy, különösen felelős állásban levő politikus beszédét gondosan előkészítse és csiszolgassa. Az élet nap-nap után újabb és újabb komplikált kérdéseket vet fel, a mindenért felelős mi-

niszterelnöknek csak éppen annyi ideje van, hogy megvizsgálja a lelkiismeretét, elhatározásra jusson és azonnal nyilatkozzék is. Állandó „en garde” állásban áll, a védelemre, ríposztra, támadásra készen; a nyilatkozat és a küzdelem időpontját azonban nem ő választja meg, hanem azok, akiknek van idejük azt vele szemben előkészíteni; néha egyszerre támadják frontálisan, hátba és oldalról. Témáit sem ő válogathatja ki; azokat szolgáltatják azok, akik politikai hadállásának gyenge oldalait állandóan kémlelik és meglepetésszerűen törnek rá. Ilyen viszonyok között irodalmi értékkel bíró beszédek csak a Kossuth Lajosok, Apponyi Albertek művészi lelkében születhetnek meg, akik szónokoknak születtek.

Az itt közreadott beszédek ily esztétikai gyönyörök keltésére tehát egyáltalán nem alkalmasak; és meg kell valanom, hogy a formára legtöbbször elmondásuk pillanatában is kevési súlyt vettem, hanem főleg arra törekedtem, hogy az okfejtés világos és szorosán logikus legyen.

Beszédeimet azért soha nem is korigáltam. Úgy adatnak közre, ahogy azokat elmondtam, kivéve azt az esetet, amikor a gyorsíró követett el értelemzavaró hibát, amelyet javítani kellett.

Közzétételük könyvalakban az önigazolás célját sem szolgálja, sem azt, hogy bizonyítékot nyújtson arra, hogy konzekvens maradtam magamhoz.

Önigazolásra nincs szükségem, mert meggyőződésem, hogy politikám helyességét vagy az események, vagy az idővel tisztábban látó közvélemény igazolni fogják. Ha pedig ez nem következne be, amit nem hiszek, úgy hiábavaló hiú kísérlet az igazolásnak minden más módja és arról előre lemondok. Azt bizonyítani, hogy minden körülmények között konzekvens voltam magamhoz, nem akarom, mert ez túlzás lenne, de nem is fontos. Abban, hogy mit milyen eszközökkel kívánunk elérni, konzekvensnek sohasem is lehetünk, mert az eszközöket a körülményekhez kell alkalmazni; és ha ma egy cél elérésére valamely eszköz alkalmasnak látszik is, holnap talán már az ellenkezőjét kell alkalmazni, ha ugyanazt a célt szolgálni akarjuk. Csak egy példát említek fel. A nemzetiségi kérdés, amelyről ma azoknak is el kell ismerniök, hogy a magyar nemzet létének legkardinálisabb kérdése volt, akik a háború előtt a közjogi és katonai kérdéseket helyezték a politikai élet homlokterébe, -igen

sokféleképpen kezelhető. Itt ugyanazon cél érdekében néha a kérlelhetetlen szigor és minden kompromisszum!-tói való rideg tartózkodás, néha azonban a nagyobb hajlékonyság és a tranzigálás szelleme lett volna kívánatos; egyik téren a defenzív megállás, másikon az offenzív bátor előretörés. Az volt a baj, hogy egy kényelmes formulára rendezkedtünk be, melyet papagájmódra, gondolkodás nélkül, de legalább nagy konzekvenciával hajtogat mindenki. Elmondhatjuk, hogy a konok ostobaságig konzekvenssek voltunk ebben. Ha a fórumon elhangzott a kitalált népszerű formula, az, aki elmondta, biztos lehetett, hogy nagy tapsot arat; de lényegében ez a formula csak arra volt jó, hogy elfedje a mögötte rejtőzködő gondolat-vacuumot, a célkitűzések hiányát és a politikai impotenciát, amellyel a háború előtti magyar nemzetiségi politika jellemezhető. Semmi különös súlyt nem helyezek tehát arra, hogy konzekvensnek tartsanak, mert az a politika, amely ma kitűnő, ha nem módosul a körülmények változása szerint, nagyon konzekvensnek fog ugyan feltűnni, de egészen biztos, hogy éppen ezért idővel kártékonyá válik.

Sehol sem érvényesül annyira a relativitás tana, mint éppen a politikai következetesség kérdésénél. Aki nem tudja, hogy valaki milyen végcélokat követ, arról sem bírhat ítélettel, hogy az illető konzekvens maradt-e önmagához és céljaihoz, amikor más eszközöket ajánl, mint tegnap és valamely kérdésben más álláspontot képvisel, mint nemrég azelőtt. Gyakran a látszólagos inkonzekvencia mögött, a legnagyobb konzekvencia rejtőzködik, legfeljebb a kulcs hiányzik kezünkben a rejtély megfejtéséhez és ez állhat fordítva is.

Politikai beszédeimet tehát egészen más okból adom közre. Közreadom őket azért, mert azokban egy nemzeti alapon álló, különben konzervatív hajlamú politikusnak azok a gondolatai vannak lefektetve és megrögzítve a magyar nemzet életbevágóan aktuális bel- és külpolitikai közéleti kérdéseiről, amelyeknek az együttes áttekintéséből olyan egységes politikai rendszer adódik, amely az országnak megoldásra váró nehéz problémáit egy-két szempontból kiindulva, szigorúan logikus formában tárgyalja.

Könnyen lehet, hogy ezekről a kérdésekről hasonló gondolkodású politikus is másképpen fog egyes részletekben gondolkozni, mint én, de a „*manière de voir*” lényeges a

dologban, az a szemszög, amelyből a kérdésekhez nyúlunk, azok a szempontok, amelyek minden kérdés kezelését, megítélését egyformán uralják.

Egyedül egy beszédből egy politikai élet vezérfonalát kihámozni és megállapítani nem lehet; két kötet beszédből, ha valaki magának a fáradságot veszi, hogy azokat elolvassa, igen könnyen.

Az a közös nevező, amelyre valakinek az egyes kérdésekben való állásfoglalása visszavezethető, úgyszólván politikai világnézetet alkot és benne lüktet minden politikus lelkében, amikor magatartásáról dönt és több-kevesebb ékes-szólással ennek ad kifejezést akkor, amikor magatartását a szószéken megindokolja.

Azt szeretném, hogy ennek a szigorúan nemzeti alapon álló politikai világnézetnek szerezzek beszédeim közléstétélével prozelitákat; szeretném, hogy bárha többen, sokkal többen lennének, akik a közéleti kérdésekhez hasonló szemszögből nyúlunk hozzá, mert napról-napra fogy a számunk és félttem az országot, félttem a magyar nemzet jövőjét attól a (kísérletekre hajló politikától, mely nem a nemzet rideg és reális életérdekeiből, hanem hangzatos világboldogító eszmékből és elméletekből indul ki, midőn életbevágó közéleti kérdések kerülnek döntés alá.

Gróf Széchenyi Istvánt vallom a magyar politikai gondolkodás nagy mesterének és bármennyire bámulom Kossuth Lajos titáni szellemét, azt tartom, hogy egy ellenséges népektől körülvelt, szorongatott és léteért oly nehéz küzdelmet folytató kis nemzet, mint a magyar, csakis Széchenyi tanításainak nyomdokain haladva lesz képes a viharok közt megállani.

Deák Ferenc és id. Andrássy Gyula 67-ben Széchenyi politikáját és politikai metódusait újítták fel; erről az útról azonban, a nemzet nagy karára, a jelen század elején ismét kezdtünk letérni. A világháború óta még vajúdik a magyar politika és jóllehet, a problémák, amelyekkel szemben találjuk magunkat és a nehézségek, amelyekkel a magyar nemzetnek küzdenie kell, gyökerükben megváltoztak, a politikai metodikának a kérdése a régi maradt. Ma is az a kérdés, elég erősek vagyunk-e, létünk annyira biztosított-e már, hogy kockázatok vállalásával is és radikálisan számoljuk fel mindazt, ami a múlt intézményeiből a modern Nyugat szemé előtt és belső érzésünk szerint is talán elavultnak látszik

vagy óvatosan, megfontoltan, kockázat nélkül haladjunk előre, tisztában lévén azzal, hogy a célhoz így csak lassabban, későbbi időpontban, de biztosabban érünk el.

Előttem nem kétséges, hogyha Széchenyi a múlt század derekán minden kockázattól féltette nemzetét és a tragikus következmények igazolták intőszavát, ma, amikor százszor nagyobb veszélyek környezik a nemzetet, amikor minden ballépés nemzeti halált jelenthet, minden kockázatot kerülni a politikai művészetnek elementáris követelménye kell, hogy legyen. A magyar politika ily körülmények között kezdeményezéseivel a világboldogító teóriák szemszögéből nem lesz szemképráztató és briliáns, mert szerényen meg kell elégednie a mindennapi szürke középúttal, amelyre talán sokan lenézéssel tekintenek, de nézetem szerint, ez az óra kategorikus imperatívusza, ha még élni akarunk.

Tisztában vagyok teljesen azzal, hogy, amint Széchenyi nem volt képes megállítani a nemzetet a lejtőn, ha erre egyszer rálépett, éppúgy más időkben más politikusok sem képesek erre. Az ajakról elröppenő szó gyújtani képes, de oltani majdnem soha, mert arra más eszközök valók. Konzervatív politikusok szava rendesen kiáltó szó marad a pusztában, amely felett egy lázban égő közvélemény gyorsan napirendre tér. Es ha a világ egyik legnagyobb szónoka, Cicero, a maga ékesszólásával nem volt képes az ókori történelem szekerét egy konzervatív világrend érdekében egy pillanatra is feltartóztatni, mert akkor a néptömegek szekerbakján már régen nem a szenátus patríciusai, hanem a triumvirek és la catilinárius egzisztenciák ültek, úgy egészen bizonyos, hogy a modern tömeguralom előestéjén konzervatív fiók-Cicerók sikere még kevesebb lesz.

De a magyar politikában ma még nem tartunk ott. A magyar politikai gondolkodás abból a rettenetes ájulásból, amelybe a világháború katasztrófája és a trianoni csapás folytán esett, csak most kezd apránként felocsúdni. Az életösztön a nemzetbe visszatér, a sírógörcsök, amelyek lelkünket megrázták, kezdenek kihagyni és próbálunk újból orientálódni a világban. Ébrednek ösztöneink, a jók, a rosszak egyaránt. A nemzet iránytűt keres. Körülötte egy világ van kifejlődőben, mely rohamlépésekkel, mint a régi Róma Cicerója idejében, vakon siet a felelőtlen tömegek diktatúrája, a nyers ösztönök uralma felé. De élő tilalomfaként ott áll vele

szemben a fascizmus és annak sokféle válfaja, készen arra, hogy felvegye a harcot vele.

Ebben a küzdelemben a magyar nemzet nem járhat elől egyik oldalon sem. Mi nekünk más feladataink vannak. Mi a népünk életét kell, hogy megvédjük és biztosítsuk és csak erre lehet egyelőre gondunk., Széchenyi tanításai lebegjenek szemünk előtt és térjünk vissza hozzájuk.

Tízévi munkát ennek az eszmének a szolgálatában töltöttem; azt a politikai rendszert, amelyet megvalósítani törekedtem, sokan nem értették meg, de az én célkitűzéseim ennek a gondolatnak állottak szolgálatában. Lehet, sőt bizonyos, hogy számos hibát követtem el, tévedéseimet majd mások ki fogják javítani, de az is bizonyos, hogy más szempont nem vezetett és kétségtelen előttem, hogy ha a mai Magyarország politikai életében más irányelvek fognak döntő súlyra emelkedni, az ország sorsa veszélybe juthat.

Az itt közreadott beszédek ennek a vezérmotívumnak egy-egy közéleti problémakör keretében való kifejtését adják. A beszédek kiválasztásánál a szelektív princípium az volt, hogy egyfelől minden közéleti kérdésről, amely jelentőséggel bír, helyet kapjon a gyűjteményben, egy-két, vagy több nyilatkozat, amely a kérdést elvi szempontból tárgyalja; másfelől kihagyassanak belőle olyanok, amelyek tisztán polemikusak, vagy jelentéktelen ügyeket tárgyalnak.

Ez az elv nem volt mindig szigorúan alkalmazható, mert a király-puccsal és a frank-üggyel kapcsolatos polémiák a történeti események és későbbi beszédek megértése végett nem voltak egészen kihagyhatók.

A gyűjtemény magában foglalja a háborúelőtti politikai beszédeim jórészét is. Ezek úgyszólván kizárólag a nemzetiségi kérdés különböző oldalaival és Erdély ügyeivel foglalkoznak. Fájdalmas emlékeket idéznek fel. Fájdalmas bizonyítékai annak, hogy a magyar politika az élet realitásai mellett elhaladva, gyakran mennyire a felszínen mozog. Élet-halálharcok képes megvívni másodrangú jelentőséggel bíró ellentétek miatt, de ugyanakkor nem méltatja kellő figyelemre a nemzet fájának gyökerén rágódó halálos kórokat és üres formulákkal próbálja azokat elintézni. Nagy mementó ez a mai nemzedék számára. Élő bizonyíték Széchenyi politikai iskolájának tantételei mellett, aki mindig a lényegre nézte, a nemzet valódi érdekeit, sebeit vizsgálta és óva intett

minden presztízspolitikától, amely a nemzeti hiúságot kielégíteni alkalmas, de ugyanakkor lekicsinyli az igazi bajokat és szivárványos hiúságok oltárán feláldozza a nemzet igazi életérdekeit. Mementó ez a jelenség minden ellenzéki politikus részére is, mert szomorú történeti valóság, hogy a nemzet a század elején Széchenyi tanításaitól eltért és a régi bűnbe esett. Ez nem annyira az akkori hagyományoknak, hanem annak volt köszönhető, hogy az ellenzék a nemzet érdeklődését életére döntő súllyal bíró közérdekű kérdésektől, helytelen irányba, a nemzeti hiúság kielégítése felé terelte. Két évtizeden keresztül egész közéletünket a katonai kérdés uralta, ugyanakkor azonban úgyszólván észrevétlenül nyomultak előre nemzetiségeink és alakult át külső behatások alatt gondolkodásmódjuk. Ezek a folyamatok vetettek ágyat a későbbi nemzeti katasztrófánk bekövetkezésének. Nem akarom lekicsinyelni azt a jelentőséget, amellyel a katonai kérdés a dualisztikus monarchia szerkezete folytán bírt, azonban kétségtelen, hogy a nemzet élete nem forgott volna kockán, ha néhány évtizedig még nem nyúlunk hozzá. Már pedig a dinasztia és a nemzet között az egyetértést, amelyet 67-ben Deák és Andrássy állítottak helyre, a katonai kérdés bolygatta meg, holott a nemzetiségi kérdés megoldásának előfeltétele ennek az egyetértésnek a fenntartása volt. Nemrég szerzett keserves tapasztalataink folytán ma már mindnyájan látjuk, hogy 1907-től 1914-ig feladatunk az lett volna, hogy a veszélyeztetett területeken megerősítsük és biztosítsuk a birtokpolitika, az ipari, belkereskedelmi, közgazdasági és bankpolitika megfelelő eszközeivel a magyarság gyöngülő pozícióját s azt fokozatosan meg nem támadhatóvá tegyük. A külpolitikai horizont akkor már sötét volt. Látnunk kellett, mint szaporodnak évről-évre a vészjelek, amelyek nagy leszámolást jósoltak a nemzetiségi kérdés, terén. Észre kellett venni minden nyitottszemű politikusnak, hogy a monarchia és Magyarország ellen *előbb-utóbb koncentrikus támadás fog megindulni* területének feldarabolása céljából és hogy az európai Törökország likvidálása után mi kerülünk sorra. De ahelyett, hogy a nagy leszámolás napjára a nemzet virtuális erőit megszilárdítottuk volna és a dinasztiaát igyekeztünk volna megnyerni annak, hogy a magyarság védbástyái kiépüljenek, az uralkodóházzal a katonai kérdés miatt összetűztünk, a valódi ellenséggel szemben viszont egész frontunkat védtelenül hagytuk. Szomorú mementó ez az ellenzéki

oldalon levő pártok részére a jövőben is, mert bizonyítéka annak, hogy mily óriási felelősséggel bírnak a nemzet boldogulása szempontjából, annak dacára, hogy látszólag a felelőség csakis a mindenkori kormányokat terheli. A nemzet vágyainak, érzésvilágának, közfelfogásának helyes vagy helytelen utakra való terelése nagyobb mértékben függ tőlük, mint a mindenkori kormányoktól, mert ők vannak abban a helyzetben, hogy jelszavakat (népszerűsítsenek, ők vannak abban a helyzetben, hogy a közéleti küzdelem irányát és tempóját diktálják és hogy vágyakat, ábrándos kívánságokat ébresztenek, másokat, még ha életbevágók is, félretegyenek, vagy elnémítsanak, illetve agyonhallgassanak.

A történelem nem fogja felmenteni a magyar ellenzékét az alól a vád alól, hogy 1914 előtt helytelenül ítélte meg a nemzet igazi éleletszükségleteit és helytelenül ítélte meg a világesemények folyását, illetve nem látta meg azokat és helytelen irányban pazarolt el a dús energiákat, amelyeket a nemzet rendelkezésére bocsátott. Annyival inkább mondhatom ezt, mert magam is az ellenzékhez tartoztam s a kaWnai kérdésben a magyar hadsereg álláspontján állottam. Azonban már akkor tisztán láttam, hogy a jövőnk nem itt, hanem a nemzetiségi kérdés terén dől el és 18 év alatt egyetlen egy felszólalásomban sem mulasztottam el reámutatni erre az igazi veszélyre. Összes beszédeim ezen időszakban úgyszólván ennek a témakörnek szólnak, amint erről a jelen gyűjteményben felvett megnyilatkozások tanúbizonyságot tesznek.

A nemzetiségi politika terén nem állottam annak a kényelmes formulának az álláspontján, hogy a nemzetiségi kérdés főleg pszichológiai kérdés és hogy meg kell adni a nemzetiségi lakóknak nyelvük használata, kultúrájuk fejlesztése tekintetében, gazdasági egyenlő boldogulásuk terén mindazt, ami az egységes magyar állam eszméjével összeegyeztethető, viszont kérlelhetetlen szigorral kell elnyomni mindazt a bujtogatást, lazítást és egyéb próbálkozást, amit ezen túlmenő aspirációk érdekében esetleg harcba szólítanak. Ám ez a formula bármennyire helyes legyen különben, teljesen homályban, teljesen figyelmen kívül hagyta ennek a súlyos problémának igazi lényegét és természetét. Nem vette észre, hogy európai, hogy nemzetközi viszonylatban rég felvari „már vetve bizonyos vegyesajkú magyar területek politikai hovatartozásának a kérdése és hogy ezeken a területe-

ken az együttélő népfajok pozíciója nem sztatikus, hanem dinamikus probléma, hogy helyzetük folytonos változásnak van alávetve a népszaporodás és a gazdasági, szociális tényezők, stb. behatása alatt, hogy élő és tudatos energiák dolgoznak bel- és külföldön a magyar pozíciók aláásása és meggyöngítése érdekében. És hogy ezeken a területeken a népfajok között egy hangtalan, zajtalan, létért való küzdelem folyik, valóságos lövészárokharc, amelyben, ha az egyik fél minden nap csak egy hüvelyknyit, egy arasznyit is veszít, egy fél évszázad alatt minden gyönyörű pszichológiai kezelés mellett is a területvesztő fél végleges csatavesztessé lett. Ez volt a nemzetiségi kérdés lényege Magyarországon és nemcsak, hogy fel nem ismertük a kellő pillanatban, nemcsak, hogy vétkes mulasztás volt, hogy még a kérdés lényegének felismerése után sem tettünk semmit a szorongatott erdélyi, a fel- és délvidéki magyarság pozícióinak fokozatos megjavítására és előretolására, de minden nap gondtalanabban kreáltunk intézményeket, csináltunk törvényeket, hoztunk rendelkezéseket, tekintet nélkül arra, hogy milyen mértékben befolyásolják ezek hátrányosan a magyarság pozícióit az exponált területeken. Lehet, hogy ezek az intézkedések a rendezendő kérdést elvi szempontokból szépen és okosan kezelték, de ugyanakkor a rendezés módjával egy meglevő magyar védőbástyát robbantottak fel.

A csata eldőlt és a tőlünk elszakított magyarság teste vérzően vonaglik a győzők operációs asztalán, azoknak a kezében, akik még kisebbségi sorsban tanulták meg ezt a pozícióharcot, ezt a földalatti lövészárokharcot és ma újan alapított államaik összes hatalmi eszközeivel könnyűszerrel és a legkisebb lelkiismeretfurdalás nélkül vetik ki a magyarságot eddig bevehetetlennek hitt legerősebb állásaiból is.

Nézzünk körül határainkon. Ha csak egy századrészt alkalmaztuk volna 1867 óta azoknak a harci eszközöknek, amelyek a tisztességgel, a jogrenddel és az egyenlő elbánás elvével összeegyeztethetők, úgy 1914-ben a nemzetiségi kérdés lényegében meg lett volna oldva és szomszédainknak alig lett volna érdemes háborút kezdeni. Ehelyett ma úgy állunk a világ előtt, mint a népek elnyomói, akiket csak a kiérdemelt büntetés ért utóí. Így csak olyan nép járhat, amelynek az élet igazi realitásai iránt kevés az érzéke, amelynek intelligenciája képes chimerák után szaladgálni

Don Quijote-i harcokat folytatni és a mérhetetlen nemzeti hiúságnak a nemzet komoly érdekeit feláldozni.

Azt az ötvenéves békekorszakot, amely rendelkezésre állott arra, hogy a nemzetiségi helyzetet Magyarországon, legalább hagy vonásokban, rendezzük, hogy fajunk veszélyeztetett létérdekeit megmentsük, nem használtuk ki. Az elmulasztott alkalom sohasem tér többé vissza. Azóta bekövetkezett katasztrófánk más feladatok elé állított. Jobban mondván, ugyanazt a feladatot más eszközökkel, más módszerekkel kell ma megközelítenünk.

A magyar nemzet fennmaradása ma attól függ, hogy képes lesz-e azon a területen, amelyet a Kárpátok öveznek és mely a Duna-Tisza medencéjét öleli át, a maga uralmát újból kellően biztosítani. A török háborúk nyomán erre a területre mélyen benyomultak északról az északi, délről a déli szlávok, délkeletről a románok; a Habsburgok ellenséges telepítési és nemzetiségi politikája lényegesen súlyosbította még ezt a helyzetet. A kiegyezés után feladatunk az lett volna, hogy megfelelő gazdasági, földbirtok- és nemzetiségi politikával az egyensúlyt a magyarság javára helyrebillentsük. Sajnos, elmulasztottuk ezt kellő időben megtenni és ennek lett a következménye, más szerencsétlen körülmények közrejátszása folytán, hogy ezeket a területeket elveszítettük. A magyar állam mai geográfiai határai mellett ez a nemzet végleg el fog pusztulni, ha nem képes uralmát az olyan területekre is újból kiterjeszteni, amelyek nélkül biztosított önálló léte és fennmaradása el nem képzelhető. A nemzetnek nincs más választása; ezzel legyünk teljesen tisztában, mert Csonka-Magyarország határai sem másoktól független politikai létet, önálló gazdasági életet hosszabb időre nem biztosítanak számára.

A nemzet olyan probléma elé van állítva tehát, amelyből léte függ, amelyet bármilyen áldozat árán is meg kell oldania, mert különben előbb-utóbb el fog tűnni a föld szíleről. Szob és Szabadka a szláv harapófogó északi és déli iga, amely azon a napon zárul össze, amelyen a szláv népek íatalmi csillaga Oroszország talpraállása folytán felragyog, lehet-e kétség aziránt, hogy ez a nap be fog következni? lehet-e kétség aziránt, hogy a 150 milliós fiatal és elhaszatlatlan energiákkal rendelkező orosz óriás még mérhetően nagy elhivatottsággal bír a jövőben?

Azzal a biztonsággal, amellyel állítható, hogy kétszer

kettő négy, fog ez bekövetkezni. Es az is bizonyos, hogy ha nemzeti létünket addig nem biztosítjuk, akkor az északi és déli szláv és a román tenger hullámai összecsapnak a fejünk felett.

A Gondviselés azonban egy újabb moratóriumot engedélyezett még életünknek. Meddig tart ez a moratórium, ki tudná megmondani? Lehet, hogy még egy évszázadig is. Életünk attól függ, vajjon ezt a moratóriumot ki tudjuk-e használni kellően és meg tudjuk-e idejében oldani a problémát, amely elé a sors állított. Nincs tehát veszíteni való időnk egy pillanatnyi sem. Az *egész* magyar politikát ennek a feladatnak a megoldására kell beállítani, mert ez a magyar politika főkérdése, amellyel áll, vagy bukik a nemzet. Ha valamikor kétséges lehetett, ha valamikor vitatkozni lehetett afelett, hogy merre állítsuk be a politika szekerének a rúdját; hogy mi a sürgős és mi a halasztható feladat; hogy a katonai kérdés, vagy a nemzetiségi probléma-e; hogy radikális demokrácia, vagy fokozatos haladás szolgál-e a nemzet érdekeinek, -ma mindez másod- és harmadrangú kérdéssé vált ennek az imminens veszélynek a láttára.

Ma csak egy feladatunk lehet: összefogni, összetartani, a vezetést erős kezekben koncentrálni, ennek a vezetésnek minden chance-ot megadni, félretenni apró kis csetepatéinkat, félretenni minden problémát, amely ellenséges táborokra oszthat; megtenni mindenkinek mindent, akár milyen táborba tartozik, azon a ponton, ahol áll; segíteni, segíteni, és újból egymáson segíteni, úgy, ahogy azt a néni-jéét élére állított vezetőség kijelöli, előírja, meghatározza, még akkor is, ha vele nem értünk egyet mindenben, mert háborúban vagyunk, végső létérti küzdelmet folytatunk és a háborúban jobb a rendelkezésre álló erőket, még na a taktika nem is mindig szerencsés, egymással összefogva, felhasználni, mint egymás ellen, egymással szemben testvérharcban pusztulni hagyni. Rendbe kell hozni elsősorban mindent otthonunkban, hogy kifelé mentől hamarabb akcióképekké váljunk.

Tízévi miniszterelnöki működésem alatt ezek a megfontolások vezettek és semmi egyéb. Minden hatalmi vágy, vagy diktatórikus hajlam távol állott tőlem. Hiszen egyik napról a másikra dobtam el magamtól a hatalmat, jóllehet semmi kényszerítő ok nem volt reá. S tettem ezt csak azért,

mert az elvégzendő feladatok megoldására mást alkalmasabbnak láttam.

Tízévi miniszterelnökségem, a helyzetünk által így körülírt és megoldásra váró feladatok szempontjából, három korszakra osztható. Azért háromra, mert a problémák csak bizonyos sorrendben, egymásután voltak megoldhatók. Az első időszak feladata a nemzet lelki összhangjának helyreállításából és a politikai vezetés kellő újjászervezéséből állott. A jogrend helyreállítása az egész vonalon, a mérgező hatású antiszemitizmus leküzdése, az összefogás szükségének a hirdetése, a kalandos politikai vállalkozások kiküszöbölése, az ipari munkásosztály lecsendesítése igen sok gondot adott, különösen a feladatok lélektani megoldása szempontjából. A politikai vezetés újjászervezése érdekében gondoskodni kellett viszont idejüket múlt történelmi pártok likvidálásáról és a nemzet intelligens és politikával foglalkozó rétegeinek új irányban való összefogásáról, a régi pártokhoz való tartozásra való tekintet nélkül. Új gubernamentális pártot kellett alapítani a kisgazdatársadalom demokratikusabb rétegeinek bevonásával. Gondoskodni kellett a parlamenti viszonyok konszolidálásáról. A választói jognak, a házszabályoknak a reformja, a felsőháznak a reformja és az országgyűlés új életrekeltése, a szociáldemokráciával való modus vivendi megteremtése, a keresztény katolikus párttal való kollaboráció megszervezése voltak az egyes etappjai ennek a munkának. Az eredmények, végső elemzésben, egy jól átgondolt és megfelelően funkcionáló politikai rendszert létesítettek, amelyben volt politikai vezetés és irányító gondolat. Nagymértékben megnehezítette és hátravetette az itt felsorolt feladatok megoldását ebben az időszakban a bekövetkezett kiralypuccs, amelynek hullámai nehezen csendesedtek el és a magyar intelligenciában olyan ellentéteket ébresztettek, amelyek a nemzeti célok felé való gyorsabb haladást gyakran kérdésessé tették.

Miniszterelnöki működésemmel második korszaka a pénzügyi és gazdasági rekonstrukció nagy és nehéz problémájának volt szentelve. Ennek a megoldása csak átmenetileg sikerült; átmenetileg azért, mert, amint az utólag vált nyilvánvalóvá, de amint ezt mi, akik a rekonstrukciót csináltuk, nyomatékkal hangsúlyoztuk mindig az illetékes nemzetközi fórumok előtt, a békeszerződések Középeurópa népeinek gazdasági kapcsolatait erőszakosan széjjelszakították. A régi

konstrukció helyébe azonban semmi sem lépett és Közép-európa, de különösen Magyarország, ennek folytán elveszítette ellenállóképességét a gazdasági krízisekkel szemben, amelyek ellen a múltban a mezőgazdasági cikkek vámvédelme, a biztosított piacunk és tőkegazdag országokkal való tartós és erős kapcsolatunk adott megbízható védelmet.

A világháború bekövetkeztéig a pénzügyi rekonstrukció munkája folytán mégis viszonylagos gazdasági virágzás érája vette kezdetét, amely teljes mértékben igazolta a követett gazdasági politikát, Hogy ennek a világháború vetett véget, kétségtelen,” de a mai súlyos helyzetet is sokkal kevésbé bírná ki a nemzet, ha a pénzügyi politika előzőleg más lett volna. Ebben a korszakban veszi kezdetét a pénzügyi rendezéssel kapcsolatban a kormány komolyabb külpolitikai tevékenykedése is. A reparációs és egyéb hasonló természetű, a békeszerződések pénzügyi intézkedéseivel kapcsolatos kérdések rendezése, utoljára a hágai konferencián, előfeltételét képezték ugyanis pénzügyi rekonstrukciónknak is.

Csak a belső politikai konszolidáció és utána a pénzügyi rekonstrukció sikeres keresztülvitele, ezzel együtt felszabadulásunk a katonai és pénzügyi ellenőrzés alól, nyitottak szabadabb utat az aktívabb külpolitika számára, amely az elnökletem alatt működő kormány harmadik korszakának a jellemvonása és amelynek feladata lett volna, hogy nagy nemzeti problémáink megoldását fokozatosan előkészítse. Ebbe a korszakba esik, mint első és külpolitikai orientációnk szempontjából döntő jelentőségű lépés, a az olasz-magyar barátsági szerződésnek megkötése, melyet követtek a török, a lengyel barátsági szerződések, az Ausztriával való szorosabb együttműködés kiépítése, berlini és londoni látogatásaim és végre a Franciaországgal való jobb viszony megteremtése. Ebben a korszakban igen nagy nehézséget okozott egyideig a szerencsétlen frankügy és a szentgottthárdi eset, amelyek koncentrikus támadásokra adtak alkalmat a kormány ellen a bel- és külföldön egyaránt.

Derékban törte ketté a munka folytatását azonban a világgazdasági krízis elmélyülése és következményeképpen a magyar pénzügyi és gazdasági erők leromlásának a bekövetkezése.

A nemzet életét és munkáját ez a válság jó pár évre visszavetette. A helyzet azonban annyiban különbözik attól, amely 1923-ban a pénzügyi újjáépítés előtt fennállott, hogy

akkor a baj gyökere a pénzügyekben rejlett. Pénzünk értékének devalvációja, amelyet a békeszerződések jóvátételi határozmányai okoztak és a vele járó krónikus költségvetési deficit lehetetlenné tették a különben javuló gazdasági erők gyógyulását. Ma a baj gyökere a gazdasági bajokban rejlik és ezeknek egyik tünete, egyik következménye csak a budget deficitje és valutánk prekarius helyzete. Éppen ezért a költségvetés egyensúlyba hozatala és a valuta javára szolgáló védelmi intézkedések a bajt nem is gyógyíthatják, hanem csak azt eredményezik, hogy a baj nem terjed tovább más területre is, ami azután a teljes gazdasági összeomlást eredményezné.

Pénzügyi eszközökkel a mai helyzet éppen ezért nem is gyógyítható; csak a kereskedelempolitika eszközeivel lehet hozzáférni és a jövő feladata ezeket megtalálni és igénybevenni.

Tisztában kell azonban lennünk azzal, hogy egy nemzet életében gazdasági krízisek lehetnek rövidebb-hosszabb ideig tartó kellemetlen jelenségek, melyek sok rombolást végezhetnek, de végeredményben a nemzetek élete felett állandóan nem uralkodhatnak. Elmúlásukkal a nemzet igazi nagy életproblémái megint előtérbe lépnek és átveszik uralmukat. Végzetes hiba volna részünkről, ha a mai bajok orvoslását olyan utakon keresnők, amelyek elsőrendű nemzeti feladataink megoldását későbbi időpontban megnehezítenék és ha abból a célból, hogy átmeneti nehézségeket leküzdjünk, feláldoznánk fontos nemzeti érdekeket, ami¹ később soha többé nem volna helyrehozható.

A gazdasági krízis leküzdése után a munkát azoknak a céloknak érdekében, amelyek tízévi kormányelnöki működésében vezettek, újból meg kell indítani és a legnagyobb baj volna a nemzet szempontjából, ha az ország ügyeinek és érdekeinek megfelelő nyugodt kiszolgálására nagy gondal felépített mechanizmust és politikai konstrukciót, amelyet csak igen nagy küzdelmekkel és fáradtsággal lehetett megvalósítani, időközben könnyelműen és hozzánemértő dilettáns kézzel feldúlni próbálnák. Mert sokkal, de sokkal könnyebb a létezőt lerombolni, mint helyette újat építeni, amint arról, sajnos, az utóbbi évtizedek tanulságai oly ékes szóló tanúbizonyságot tesznek. Az intézmények és valamely politikai rendszernek a próbakövét nem a boldog, a gondtalan idők szolgáltatják, az ilyen politikai rendszer akkor

bizonyítja be életképességét és értékét, ha nehéz időkben viszonylagos nyugalmat és rendet biztosít a nemzet számára és ha azok kezében is hasznos funkciót tud teljesíteni, akik nem maguk létesítették és nem maguk állottak bölcsőjénél. Hogy a mai világválság közepette, amely az egész földgömbön megbontotta a népek vezetésének rendszerét, amely sokhelyt felfordulást, káoszt, forradalmat gyújtott lángra, amely lovat adott mindenütt az elégedetlenség alá és nem egyszer politikai összeomlással járt, –Magyarországon a politikai, a gazdasági és a szociális rendet fenn lehetett tartani, bizonyítéka annak, hogy ez a rend jól volt megalapozva és a benne működő dinamikus erők egyensúlyban voltak. Ezt az egyensúlyt dilettáns kezdeményezéssel megbolygatni vétkes könnyelműség lenne, amelynek az árát az ország adná meg, mert ennek nyomán politikai életünk újból hosszabb időre beleesne abba a paralízisbe, amelyben már volt. Ezek az idők, ha újra elkövetkeznének, képtelenné tennék az országot arra, még ha közben katasztrófák nem is sújtjanának rá, hogy nemzeti céljai érdekében bármely hasznos munkát fejthessen ki. Én ott álltam a nemzet betegágyánál, amikor a forradalmak után lázban delirálva feküdt és orvosai nem tudták, hogy a beteg a reggelt megéri-e? Hol vagyunk mi ma ettől az állapottól? És ne higgye senki, hogy a gyógyulás magától ment. A világon semmi sem megy magától. Ezt csak azok hiszik, akik még soha semmit sem alkottak. Én tudom, hogy nehezen menü és tudom, hogy sok súlyos gonddal, sok nehéz munkával, sok keserves csalódással kellett fizetni érte. De mindezeket túl még a gyógyulás csak azoknak az akadályoknak leküzdésével haladt előre, amelyeket azok dobtak herostratosi lélekkel az utamba, akik azt mondják, hogy minden magától alakult és minden rosszul van, mert nem ők voltak a nemzet orvosai.

Igenis, tíz év keserves küzdelmeiről tesznek tanúbizonyságot a jelen két kötetben közreadott politikai beszédek. A bennök élő politikai gondolatok felett az törjön pálcát, aki a nemzet életéért többet tett ez alatt az idő alatt.

Inke, 1932 augusztus hó.

Bethlen István

I.

A TÖRTÉNELMI ÖSSZEOMLÁST MEGELŐZŐ KORSZAKBÓL VALÓ BESZÉDEK

INTERPELLÁCIÓ A ROMÁN IRREDENTA-MOZGALMAK ÜGYÉBEN.

A képviselőház 1907 elején tárgyalta a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól s a községi és felekezeti néptanítók járandóságairól szóló törvényjavaslatot. A vita folyamán Polit Mihály, Goldis László, Vajda Sándor, Maniu Gyula, Vlád Aurél, Mihali Tivadar, Pop Cs. István stb. szólaltak fel és olyan sérelmeket panaszoltak fel, amelyekkel tulajdonképpen irredenta célokat akartak szolgálni. A képviselőház 1907 április 10-iki ülésén Bethlen István gróf interpellációt intézett a belügyminiszterhez a román irredentista mozgalmak ügyében, amelyben többek között visszautasítja azt a vádat, mintha a magyar állam ürügyet keresne arra, hogy a nemzetiségi jogokat csorbítsa és felekezeti autonómiájukba beleavatkozzék. Az interpelláció szövege így hangzott:

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A vita eddigi folyamán felszólalt Goldis László t. képviselőtársam azon kijelentést tette, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy itt, ebben a Házban és Házon kívül is bizonyos vádak hozatnak fel a nemzetiségek és elsősorban a román nemzetiség ellen, *(Felkiáltások a baloldalon: Nem román, hanem oláh!)* azért, mert mi állítólag ürügyeket keresünk arra, hogy a nemzetiségi jogokat csorbítsuk és ürügyet keresünk arra, hogy felekezeti autonómiájukba] beavatkozhassunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Amily károsnak és hibásnak tartom azt, hogy ebben a Házban Ilyen vádak felhozassanak, anélkül, hogy bizonyítást nyernének, éppolyan szükségesnek tartom azt, hogy a közvéleményt tájékoztassuk a következőkről; *(Halljuk! Halljuk!)* tájékoztassuk elsősorban arról, hogy az a politika, amelyet román nemzetiségű képviselőtársaink ebben a Házban követnek, nem fedi azt a politikát, amelyet az országban hirdetnek; hogy azok az időnkénti hazafias megnyilatkozások, amelyeket itt a Házban kijelenteni szükségesnek tartanak, nem kongruensek azokkal a nyilatkozatokkal, amelyeket választóik előtt az országon: belül és amelyeket az ország határain kívül Romániában is tesznek. *(Úgy van! a túloldalon.)*

Kötelességünk ennél fogva a közvéleményt ebben az irányban tájékoztatni, mert sajnos, a közvélemény a román, nemzetiségi kérdésről tájékozatlan. Ha a közvéleményt megfigyeljük, különösen két irányt fogunk találni. Az egyik irány főleg a magyarosítást és ösztönszerűleg az erősebb eszközök alkalmazását tartja célszerűnek, a másik viszont az állam

egységének rovására bizonyos engedményeket is hajlandó megadni, csak azért hogy a román nemzetiséget megnyerje a magyar állameszmének. Anélkül, hogy ennek a kérdésnek az elvi részére kiterjeszkedném, szükségesnek tartom rámutatni arra, hogy ebben az országban mind a két politikát megkísérelték. Először megkísérelték 1868-ban, akkor, amikor a nemzetiségi jogok ajándékozása és másféle engedmények útján a román nemzetiséget a magyar állameszmének megnyerni kívánták. Sikeresnek ez nem bizonyult, mert tudjuk, hogy már 1869-ben, egy évvel a törvény meghozása után, amikor a nemzetiségek még azt sem tudhatták, hogy ezen törvény milyen módon és milyen szellemben lesz végrehajtva, már akkor a passzivitás terére léptek és a non putarem álláspontját foglalták el. Később megkísérelték az erősebb rendszabályok és eszközök alkalmazását. Sajnos, ez az irány is meddőnek bizonyult és ma a román nemzetiségi kérdésnek oly állapotával állunk szemben, amely az országra nézve a legnagyobb veszélyt rejt magában.

Mielőtt interpellációm tulajdonképeni tárgyára rátérnék, legyen szabad pár szóval a román nemzetiségi kérdés ezen fejlődését érinteni. *(Halljuk! Halljuk!)* 1868-ban és az azt megelőző időben a román nemzetiségnek vezető körei nem kívántak és kértek egyebet, mint hogy anyanyelvük, kultúrájuk, gazdasági haladásuk minden, a magyar állam egységével összeegyeztethető eszközzel előmozdítható legyen. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* És még oly időben is, amikor ebben az országban a rend felbomlott, midőn népfaj népfaj ellen harcolt, még abban az időben is nem az elszakadás, hanem a több vagy kevesebb jog kivívása, kisebb vagy nagyobb különállás volt a főcél, de mindig a magyar szent korona jogara alatt, vagy az osztrák-magyar monarchia keretén belül. És ennek megfelelőleg a nemzetiségi törvény sem célozta azt, hogy a nemzetiségeknek jogokat adjunk területi eloszlások alapján, hanem egyénenként, az egyeseknek kívánt jogot nyújtani arra, hogy anyanyelvüket nemcsak a családi körben, nemcsak a társadalmi szervezetek körében, hanem az államélet azon megnyilvánulásaiban is gyakorolhassák, ahol a honpolgárok részvétele a kormányzatban éppen az állam érdekében is fekszik. A törvénynek ezen akarata és intézkedése végre is hajtott, ha nem is megszerezte, de részlegesen ott, ahol a nemzetiségek elég erősek voltak arra, hogy a nemzetiségi törvényben biztosított jogukat tényleg igénybe is vehessék. Hiszen rámutathatnék az országnak számtalan községére, ahol különféle nemzetiségek érvényesítették a jegyzőkönyvi nyelvet, rámutathatnék több vármegyére, *(Zaj, Halljuk! Halljuk!)* ahol tényleg a nemzetiségi törvény által biztosított jogok szabad érvényesülési teret nyerne. *(Zaj.)*

És ennek dacára mégis mit tapasztalunk? Azt, hogy éppen azon a vidéken és éppen azokban a vármegyékben, ahol a nemzetiségi törvény végrehajtott s ahol a nemzetiségi törvény megalkotóinak intenciója szerint a nemzetiségi békének leghamarább és legtokéletesebben kellett volna visszatérnie, éppen ezen vármegyékből indult ki egy más, új természetű mozgalom, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* amely sokkal tovább, messzebb vezetett és ma az állam egységét veszélyezteti. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ami a román nemzetiségi kérdést illeti, legyen szabad érintenem -legalább röviden -azon okot is, amely ezt előidézte. Meggyőződésem

szerint első és főoka ennek a román független királyság kialakulása. *(Mozgás a baloldalon.)* Amikor mi a nemzetiségi törvényt megalkottuk és azelőtt is, a román királyság két fejedelemségre oszlott, amely fejedelemségek török fennhatóság alatt állottak és három európai nagyhatalom állandó küzdőteréül szolgáltak. 1866-ban -tehát körülbelül azon időben, mikor mi a nemzetiségi kérdéssel intenzíve kezdtünk foglalkozni -választották meg a jelenlegi királyt fejedelemmé, aki képes volt nemzete függetlenségét kivívni és képes volt a munka terén is Romániát számottevő állammá növelni.

Elképzелhetetlen az a lélektani hatás, amelyet ez az egy tény hazai románjaink lelkében előidézni képes volt. *(Halljuk! Halljuk!)* A román királyság születése napján megszűnt románjaink lelkében a hit és az a meggyőződés, hogy a magyar liberális törvényeknek az életben való alkalmazása, esetleg ezeknek alkotmányos, parlamentáris úton liberális irányban való reformja: nemzetiségüknek elérhető legfőbb biztosítéka volna. A magyar haza értéke csökkent szemükben amellett az államkép mellett, amelyet a független Románia tárt eléjük, ahol a nemzetnek nem kell megelégednie a jogok egy részletével, hanem ahol megvan a jogok teljessége, sőt ennél több: a hatalom teljessége is.

Abban a mértékben, ahogyan emelkedett ennek a független Romániának presztízse a hazai románok szemében, abban a mértékben hagytak ők fel a nemzetiségi politikával és tértek át egy más politikára, amely ma a magyar fajjal szemben agresszív jellegű *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és elsősorban is arra törekszik, hogy az ország keleti részén először társadalmilag, azután kultúráilag és ha lehet, nyelvileg is egy egységes területet alkosson, *(Igaz, Úgy van! a baloldalon.)* hogy erről a területről minden más elemet, főleg a magyart kiszorítson, kipusztítson, hogy ezen terület azután, egy kedvező alkalomkor, a független román királysággal veszély nélkül egyesíthető legyen. Azt, hogy mily eszközökkel törekszenek erre a célra, nem akarom bővebben fejtegetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen mindnyájan hallottunk arról a türelmetlenségről, melyet a román intelligencia -elsősorban is a papok és tanítók -saját híveikkel szemben tanúsítanak akkor, ha azok magyarul mernek beszélni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon!)* Mindnyájan hallottunk arról, a nagy erőfeszítésről, amelyet a román intelligencia tesz arra nézve, hogy egy középosztályt és polgári osztályt teremtsen, amelynek célja az volna, hogy a tudatlan tömeg vezető osztálya, vezérkara legyen, amely a bekövetkezendő harcokban vezesse és tanítsa. *(Igaz! Úgy van!)* És hallottunk azokról az erőfeszítésekről, amelyeket tesznek arranézve, hogy a földet a magyar kézből kivegyék, *(Igaz! Úgy van!)* amely erőfeszítésekkel szintén azt akarják elérni, hogy az ország keleti része ne csak társadalmilag, ne csak kultúráilag, hanem gazdaságilag is teljesen szupremáciájuk alá jusson. *(Igaz! Úgy van! Közbeszólások: Albina!)* Ezek bizonyára súlyos vádak és amennyire hibásnak tartom, hogy ily vádak előhozassanak, anélkül, hogy azokat be is bizonyítanánk, éppoly szükségesnek tartom, hogyha ilyenekkel rendelkezünk, azokat a t. Ház elé terjesszük. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezt tenném, legyen szabad egy román férfúra, *(Halljuk! Halljuk!)* aki a vezető román körök e működését szintén így ítéli meg, e y román férfúra hivatkozom, aki a 90-es években is haza-

fias álláspontot foglalt el ugyan, de soha nemzetiségét meg nem tagadta. Ez a férfiú Moldován Gergely kolozsvári tanár. (*Mozgás a közepén.*) Moldován Gergelyt renegátnak szeretik mondani. De nagyon csodálatos, hogy az urak követelik a magyar államtól azt, hogy román férfiakat alkalmazzon és hivatalba tegyen, de akkor, ha ily román férfiú merészel magyar hivatalt elfoglalni... ha a hatalmat, amelyet az állam rendelkezésére bocsát, igény beveszi és viszont elfogadja a magyar állameszmét is és teljesíti becsületesen a kötelességeket, amelyek a magyar állameszmével szemben ráhárulnak, akkor az urak szeretik renegátnak mondani. (*Igaz! Úgy van!*)

Mit ír Moldován Gergely? A következőket mondja: „Vegyünk elő papírt és ceruzát és csináljuk meg a számadást. A román népet osszuk fel mindenekelőtt két részre: (*Halljuk! Halljuk!*) intelligenciára és köznépre. Általános a tudat, hogy a köznép jó. *Igaz! Úgy van!*) Az intelligenciával azonban egészen megfordítva áll a dolog. (*Igaz! Úgy van!*) Minden százból öt nyalt agitátor, ötven vakon elhisz mindent; nem gondolkodik, románul kinyomatva a legnagyobb botorságokat is készpénzül fogadja, bizalmatlan, minden hazafiatlan mozgalmat és törekvést támogat. (*Igaz! Úgy van!*) Azután így folytatja: Nincs mi közöttünk -t. i. az intelligencia között -semmi különbség. Az idegen szemlélő tapasztalni fog ugyan civódást. sűrűlődséget. mindez azonban csak személyes ügy, amely nem azt jelenti, hogy az egyik rész közülünk az alkotmányt védi és a békés együttlétnék volna apostola hanem azt, hogy az egyik erősebben akar támadni, mint a másik, mindent, ami magyar.

Sőt a magyar még azt is tapasztalhatja, hogy mi külön-külön, négy szem között szeretetreméltóak is vagyunk, hogy a magyar-román barátság szükségességét nem egyszer hangoztatjuk és siránkozunk a tapasztalt torzalkodások felett. Magunk közt azonban mindnyájan egyet kiáltunk: inkább oroszok, mint magyarok. (*Igaz! Úgy van!*) És egyhangúlag vandal, cigány, zsarnoknak kiáltjuk a magyart. Alkotmányát elpusztítandónak. Senki sem tiltakozhatik nyilvánosan ezen ítéletünk ellen, még az sem, aki püspök, vagy aki a magyar állam kenyerét emészti. (*Felkiáltás balról: Kúriai bírák is vámnak, akik így tesztnek!*) A szomszédj román állam álmódzóit a román királyság határainak kitolásáról álmódznak a Tiszáig. A román királyságban Erdély elfoglalására vonatkozólag a Tiszáig plánumokat csinálnak. Ez elvitázhatatlan tény, amit egyszerű tagadással megdönteni nem lehet. Romániából e tervre pénzzel és röpiratokkal készítik elő a világot. Mi a mi célunk, -t. i. a bent lévő románokra céloz, -mi a teendők? Támogatni a román államot az ideál megtestesítési munkájában. A munka fel van osztva, ők künn, mi benn. Rágni a magyar alkotmányosság fájának kérge alatt, mint a fereg: megtámadni az ép fát.

Mi biztos rághatunk, mert a fakéreg megóv minden bajtól. Majd egyszer megőrölvén, ledöntjük tövestől. Munkánk sikerülni fog, mert sokan vagyunk, sokan pusztítunk abban a fában. Minél több szabadságunk lesz, annál gyorsabb tempóban fogunk dolgozni! Minél több jogunk lesz, annál veszedelmesebb lesz, a magyarra nézve, mert nekünk a jog és a szabadság tőle csak azért kell, hogy azt ellene fordíthassuk.” (*Igaz! Úgy van!*)

És mit ír arról a programról, melyet t. nemzetiségi képviselőtár-

saim nagy körvonalokban és bizonyos elmosódottsággal a Ház elé tártak. Azt mondja: „Beszélünk még föderatív magyar államról is. Ámde ki lelkesül ezen programpontokért? Kinek kell Erdély autonómiája, a föderatív magyar állam? Nekünk kellene ugyan ideiglenesen, amíg megbontanók a magyar alkotmányt. azután abban rágódunk tovább, amíg átrágnék magunkat a Kárpátokon át a román államba. Az egész program m egy fikció, csak arra való, hogy a Romániával való érintkezéseinket fedezzük és takargassuk forradalmi tendenciánkat! (Igaz! Úgy van!)

T. Ház! Én ezeket nem azért hoztam fel, mintha ezekkel bizonyítani akarnék, én csak fel akartam ezt hozni azért. mert ma is vannak a románok között mérsékelt irányú férfiak, olyan férfiak, akik nem azonosítják magukat az itt ülő képviselőtársaink tendenciájával, nem azonosítják magukat azzal a politikával, amelyet ők képviselnek. De, sajnos, ezek a férfiak a vezérlő szerepről leszorultak, ők ma a román intelligencia körében vezető szerepet nem játszhatnak és kevés kilátás van a jövőben is arra, hogy vezérszerepet játszhassanak. Azóta azonban, amióta Moldovan ezeket írta, a helyzet nemcsak hogy nem javult. hanem rosszabb lett. különösen a román királyság tényleges részvétele mellett az irredentista eszme a román intéző körökben mind erősebbeni terjedt el, úgyhogy ma azt mondhatjuk, hogy e tekintetben különbség a románok között alig van.

Egy ilyen erős irredentista szellemű kitérést tapasztalhattunk 1906 nyarán a bukaresti kiállítás alkalmával. Nem akarok hivatkozni a kiállítás rendezésére, mert hiszen erről a lapok is tájékoztatást nyújtottak, hanem ki akarok térni azokra az ünnepekre, amely ünnepek ezen kiállítás keretében folytak le és amelyek mind egy eszme szolgálatában állottak: kifejezésre juttatni a királyságbeli és a magyarországi románok nemzeti és faji összetartozandóságát és felkelteni a hazai románokban a nagy román célok iránti lelkesedést és áldozatkészséget.

Az akkori román lapok ezen ünnepek lefolyását kimerítően ismertették és a beszédek is közölték, amelyeket a hazai intelligencia, mely az ünnepegen résztvett. tartott. és közölték azokat a beszédek is, melyeket az ottani román intelligencia tartott. Majdnem szó szerint megvannak az akkori lapokban, úgyhogy, aki egy kevés fáradságtól vissza nem riad, bő tárházat leli az akkori román lapokban a bizonyítékoknak arra, hogy mily mértékben van a Kárpátokon innen, a Kárpátokon túl a román irredentista eszme elterjedve. Ezekből leszek bátor néhány példát felolvasni. (Halljuk! Halljuk!)

A kiállításra lementek Bánátországból, ahogy, ők maguk kifejezni szeretik, -mert Magyarországnak területét négy országra osztják fel, az egyik Bánátország, a második Körösország, a harmadik Máramarosország és a negyedik Erdélyország; egész a Tiszáig terjed az a rész, -mondom, Bánátországból is lerándultak, mégpedig a bánáti tanítótestület. Körülbelül 150-en voltak ezek a kirándulók, és már a határállomáson is tanúbizonyosságát adták érzelmeiknek, amelyeket azonban itthon eltitkolni szoktak, amennyiben a „Desteaptate romane” kezdetű forradalmi dalt énekelték, amely Magyarországon el van tiltva. Jól tudják, hogy el van tiltva, hisz a mostani népgyűléseken is eltiltották a dal énekését. s a népgyűléseket emiatt fel is oszlatták.

Ugyanezen alkalomkor Bukarestben az állomáson átvettek a román

tanítótestülettől egy zászlót, amelyre három évszám volt felírva: ez a három évszám 106, 1866 és 1906. Az első szám jelenti azt az évet, amelyben Traján elfoglalta Dáciát. *(Derűtség. Felkiáltás: Nagyzási hóbort!)* Ez nagyon jelentőségteljes évszám a román felfogásban, mert Traján foglalására vezetik őket vissza jogukat Erdélyhez és a tiszántúli Magyarországához. 1866 az az évszám, amelyben Románia „megválasztotta I. Károly fejedelemet és 1906 a 40 éves jubileumnak az emlékünnepe. Ezt a három évszámot csoportosították, bizonyára azért, hogy emlékezzenek néha a mi bánátországbeli ruménjeink is arra, hogy a 106. évszám mit jelent rájuk nézve.

Az üdvözléskor Putici Traján dr. esperes, ki magyar alattvaló, azt mondta, hogy *(olvassa):* „Elhagytuk a mi tűzhelyeinket azon vágytól üzetve, hogy elérhessünk román anyahazánk szívébe.” *(Nagy zaj és felkiáltások: Menjenek oda!)*

A Bukarest főváros által rendezett banketten egy odaváló rumén különben bővebben; meg is magyarázta a 106-ik évszám jelentőségét. Tocileseu egyetemi tanár a latin faj keletkezéséből indul ki és azt mondja, hogy Károly király a második Traján és azt kívánja, hogy legyen isteni ereje, hogy a Traján országának részeit összeragassza. *(Nagy zaj.)*

Ilyen kirándulásokat rendeztek még a balásfalvi tanulók, kik természetesen oláh nemzeti színű sapkákkal voltak díszítve és a sebesvidéki oláhok.

Most áttérek azonban egy más nagy ünnepélyre, amely úgyszólván egyesítette az akkor jelenlévő magyarországi románokat Bukarestben és amely ünnepély tényleg a dákoromán eszmének apotézisa volt. Ez a bukaresti nemzeti hangverseny, ahol 26 énekkar közül 16 az „elnyomott” magyarországi románoké volt. *(Derűtség.)* Ezen ünnepségen Stojka Dénes dr. a következő búcsúszózatot intézte a jelenlevő erdélyiekhez és más országbeli románokhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja *(olvassa):* „Nem érzitek, hogy elközelgett a leszámolás napja, a szomorú századok hosszas szenvedéseiért. Nem érzitek, hogy diadalmasan kiállottuk a hosszantartó és szörnyű tűzpróbát, amelynek a Gondviselés alávetett, hogy előkészítse a fajt egy gazdag és boldog életre. Nem dobog-e hevesebben a szívetek, mert közéig gyors léptekkel a mi fajunk legnagyobb ünnepe? Nem hevül-e a lelketek és nem tölti el a legszentebb nemzeti öröm, olvasva a sors könyvéből, hogy az idők kezdetén kiválasztott nép koronázási ünnepe közeleg, amelyen a dicső ősök, Traján és népe az ellenségként megalázzottal, az összes román nép egyesül? Nem rázkódtok meg egész valótokban eme legfelemelőbb lelkesítő érzelemtől: Egy gondolat, egy akarat minden rumén lélekben. Egy új élet vette kezdetét a mi lelkeinkben, egy nyári szellő csendes, megbűvölő susogása. Az 1906. év ünnepségei csak előjátékát képezik egy nagy és szent rumén ünnepségnek, amelyet a nem alakoskodó és hatalmas nemzeti érzés készít elő és amely egyedül képes egyesíteni szívünket és lelkünket egy kötegbe, melyet sem az ellenség nem tud széttörni, sem az idő szétszórni. Eléggé előkészítettek a szenvedések. Megacélozták szívünket, lelkünket; megnőtt az élethez szükséges erőnk, hogy folytathassuk ott, ahol Augustus és Traján román polgárai elhagyták.

Kedves bánátiak és erdélyiek! Eljöttek Doda generális felsíkjáról, s Hóra és Janku hazájából azoknak unokái és dédunokái, hogy a

királyságbeli nimének szívét lázba hozzátok és a legtüzesebb nemzeti érzéssel töltsetek el, olyannal, amilyen csak a ti kebletekben fogamzhatik meg. Ti tanítsátok meg itteni testvéreiteket, hogy legyenek büszkék rátok és bízzanak feltétlenül fajunk jövőjében. Megacélosodva e politikai harcokban, melyeket annyi okossággal és akkora nemes lélekkel viseltek, eljöttetek, hogy bizonyosságot! tegyetek a szabad Ruménia előtt arról is, hogy lelkesedni tudtok. Eljöttetek a szomorú dalok hazájából, hogy a királyságbeli testvéreitek lelkét hevítsétek, hogy lelkesedésükben könnyezzenek és hogy érezzék meg a nemzeti egység szükséges voltát és hogy habozás s késedelem nélkül érvényesítsék ezt az egységet.”

Azután így folytatja (*olvassa*): „Ha a ti hazátok sötét ege alá hazamentek, átkarolva az otthon maradt testvéreiteket és a szabad földön maradtakat, acélozzátok meg a következő évekre azokkal a tapasztalatokkal, aminek tanúi voltatok az „Arenele romane”-ben és ne felejtsetek megmondani a tielteknek, hogy nincs emberi hatalom, amelyik megakadályozhatná ugyanazon szívek és lelkek egyesülését, melyeket ugyanazon \ágy és érzés tölt el, mégpedig annál kevésbé, mert nem választhatnak akkora hegyek el, amelyeken áthatolni ne lehetne és mert miniszteri rendeletekkel nem lehet egy történelmi és társadalmi szükségességet feltartóztatni érvényesülésében.

Kedves vendégek! Magatokkal viszitek a királyságbeli testvéreitek lelkét. Nagy úrt hagytok magatok után közöttünk és az Arenele romanében. Ezt az úrt csakis úgy lehet betölteni, ha köztetek és a szabad rumének, s a többi testvérek között, akik mostoha sorsban élnek, idegen határok között, élénk összeköttetést tartunk fenn. Ezt az élénk összeköttetést mától fogva tartjátok fenn, mivel a nemzeti élet gyúpontjához az út nyitva áll, mivel ez a mi egységes kulturái épületünknek a sarkköve.

Azonban! ne csüggedjünk ebben a testvériesülés pillanatában, küldjük el a mi üdvözlötünket, a mi bátorításunkat és küldjük el azt az üzenetet, hogy rövid időn belül viszont fogjuk láthatni egymást, amidőn hasznosabban fogunk ünnepelni, mint a mi nemzeti egyesülésünk kezdetén.

Az értesítés hozzáfűzi, hogy az arénái hangverseny után nyolc óra-kor a Nemzeti színházban folytatódott az ünnepség és azután bizalmas bankett volt, amelyen román vezető férfiak és néhány határontúli testvér vett részt. Ezek között Bredicianu Koriolán magyar országgyűlési képviselő, (*Nagy zaj és mozgás. Felkiáltások: Ahá!*) ahol sok szó esett a határontúli testvérek helyzetéről is.

De menjünk tovább. Augusztus 24-én az ünneplők Konstanzába érkeztek, a „Desteaptate romane” és más hazafias dalok éneklése közben. Ott aztán Comsea dr. volt országgyűlési képviselő a többek között a következőket mondta (*olvassa*): „Összegyűltünk ide a harcias erdélyiek, a kedélyes bánátiak, a krizsimaiak -ez az a bizonyos Körörszág -és a mócok, hogy fellélegezzünk és bátorságot merítsünk, hogy egyesüljünk nagy nemzeti ideáljainkban és azokban neveljük nemzeti érzelmeinket. Ovidiusz szobra előtt hevesebben dobognak a mi szíveink. Eljön az idő, mikor a, határok majd nem választanak szét, s akkor a nemzeti ideál meg fog valósulni.” (*Nagy zaj. Közbeszólás halról: Itt benn pedig a magyar állameszme mellett hazudoznak!!*) Az aradvide-

kiek és a körösországiak is tettek egy kis kirándulást. Vezetőjük Pop Csicsó István (*Zaj.*) *M Bocu Sevér*, a „Tribuna” hajdani szerkesztője volt. Pop Csicsó István az üdvözlésre azt felelte, hogy örömmel jött Ruméniába, mert hiszen Ruménia az ő igazi és valódi hazája: patria muma; (*Zaj.*) azután elvezette őket a kultúrliga palotája elé, ott elénekelték az „Imnul lui Jancu” dalt. azután pedig a királyi palota elé.

Tulajdonképen nem tudom, hogy ez a kis kirándulás a királyi palotának, vagy az osztrák-magyar követségnek szólt-e, mert az is ott van és ott aztán elénekelték a *Desteaptatae romane* bekezdésű dalt. Majd egy kis kirándulást tettek Konstenzába és ott a csapat vezetője a tengerhez fordulva, azt mondta: „Ebben a tengerben a mi könnyeink is jelen vannak, melyek a Maros és a Duna vízével együtt idefolytak és el tudják beszélni a testvéreknek a mi szenvedéseinket. (*Nagy zaj.*) de el tudják mondani a mi lelkünk nagy vágyait, aspirációit is, melyek megvalósítására minden erőnkől törekszünk.” (*Zaj.*) Hogy melyek ezek az aspirációk, arra az előzőkben már volt szerencsém rámutatni.

Rendeztek a fogarasiak is kirándulást. vezetőjük Makavei fogarasi vikárius volt. tehát egy olyan egyház képviselője, amely állami szubvencióban részesül. (*Nagy zaj. Felkiáltások a közepén: Hazaáruló!*) A főváros nevében Florescu tanácsos üdvözölte őket. azt mondván: „Lelkeinket egy szent érzés hatja át e pillanatban, mivel az anyahazába való jövetellel egy szép példáját adtátok a fajszeretnek; jöveletek emlékeztet a rumén faj büszke múltjára és jogot ad arra, hogy bízunk jövőbeli vágyaink teljesülésében.”

Botosáneauul Calist román püspök szintén beszélt és a rumén lelkesízi kar egyesülete nevében üdvözölte őket e szavakkal: „Nagyon jól esik nekünk, hogy elhagytátok tűzhelyeiteket. megmászátok a hegyeket és eljöttetek a mi központunkba, hogy együtt ünnepeljük királyunk 40 éves jubileumát. Adja Isten, hogy mikor megegyeszer akartok hozzánk jönni, ne kelljen a határon átmennetek, hanem Ruménország területén utaztatok csak.” (*Nagy zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A mi diplomáciánk a bűnös!*)

Az említett fogarasi püspöki vikárius a következőket mondta: „Volt idő, mikor a felvilágosodás Nyugatról jött. azonban eljött végre az az idő, hogy a rumén kultúra napja ott keljen fel, ahol fel kell kelnie, azaz Ruménország fővárosában. Éhhez a naphoz jövünk mi, hogy felmelegedjünk, hogy megacélosodjunk a harcra, amelyet viselünk nemzeti-ségünk és nemzeti ideáljaink megvalósításáért.” Ez az úr is a nemzeti ideálok bő köpenyege alá takarja azokat a bizonyos végcélokat. Nem mondja meg azokat nyíltan, de aki tudja és ismeri a dolgokat. az iránt. hogy mit ért ez alatt. semmi kétsége nem lehet.

Érdekes még Delavrancénak, Románia híres költőjének beszéde is. Azt mondja: „Semmi sem képes többé bennünket szétválasztani. Ma már a Kárpátok nem szétválasztanak, hanem egyesítenek. A Kárpátok ma csak a hegygerinceknek egy sorozata, melynek lejtői északra és délre tartanak. Nem fogunk egy pillanatig se elszakadni a munkától, mely a mi népünk egyesülését szolgálja. Benneteket pedig, fogarasvidéki rumének, nem mint vendégeket ünneplünk, hanem benneteket önmagunkat ünnepljük.” Azután Florescu, a kultúrliga titkára a következő felköszöntőt mondotta, mely bizonyos aktualitással bír (*olvassa*): „Nem szabad csodál-

köznötök azon a lelkesedésen, amelyet jövetelekkel előidéztek, a ti hazajövetelek, mert így szeretjük, ha ti is annak nevezitek a mi drága Ruméniánkat. (*Zaj a baloldalon.*) feleleveníti újból a legdrágább emléket. Közénk való jövetelek azokra a szerencsés körülményekre emlékeztet, amelyeknek köszönhetjük a Rumén állam megalapítását, s az ébreszti fel bennünk a legélénkebb módon a minket összekötő testvéri érzelmeket. Ami azonban még inkább hat ránk, az, mikor nagy Transzszilvánia néhány rumén községének képviselőjében fogadunk, hogyha elgondoljuk azt a nagyjelentőségű feladatot, amely mindenekre háramlik abban a harcban, amelyet titáni erővel folytat az a 3000 rumén község az ősi nyelv védelmében, s a saját terhükre fenntartott 3000 rumén iskola fenntartásában. Valójában bennetek láthatjuk mindenekfelett a feltétlen győzelem képviselőit, a modern idők azon méltó győzelmét, amely formájára nézve is tekintélyesebb, mint a világtörténelem legnagyobb győzelmei. Ez a győzelem a kultúra útján vezet, melyet mindennap ki kell erőszakolni, azok megtörésével, akik a nemzeti együttérzés megszüntetését akarják. Éljetek, mint egy nagy ügy, egy méltó ügy, igaz ügy s egy nekünk drága ügy vitéz katonái, amely ügy nem egyéb, mint a nagy rumén nemzet megvalósításának ügye.” (*Mozgás a baloldalon és a középem.*)

Miután az idő előrehaladt, talán nem terjeszkedem ki ezekre bővebben. (*Halljuk! Halljuk!*) Még a barcaságiak és brassóvidékiek is rendeztek kirándulást; 600-an voltak körülbelül, Voinea brassói esperes vezetésével. A közoktatásügyi miniszter nevében Dumitrescu szintén nagy szeretettel fogadta őket. Voinea esperes az üdvözlésre ezt felelte (*olvassa*): „Mindnyájunkat áthatott a Vűgy, hogy láthassuk az anyahazát -patria muma, itt is ez a kifejezés van használva -, eljöttünk ide szabadságot szomjúhozó lélekkel, s legyenek meggyőződve, mikor visszatérünk a tűzhelyeinkhez, büszkén fogjuk hirdetni: Voltam Ruméniában, sok szépet láttam és nem szégyenlem, hogy rumén vagyok! Mert, uraim, hiába van közöttünk egy határvonal, csak egy lelkünk van, mely egymásért dobog, ugyanazon gondolatért és ugyanazon nemzeti ideálokért, minden félelem nélkül.” Florescu Th. Jean lelkész beszédben mutat rá, hogy (*olvassa*): A Peste hotare-beli rumének látogatásának az a hatása, hogy őket a tespedésből felébresztette és tudtukra adta, hogy a faji kötelékről ne feledkezzenek meg, valamint a faj egyesüléseért vívandó nagy harcról.” Erre Greceanu hormányi görög-keleti lelkész (*olvassa*): „Biztosít mindenkit arról, hogy a mai rutén papok lelkes fiaikat nevelnek a nemzeti eszmének” és azt mondja (*olvassa*): „Segítsen az Isten, hogy álmaink beteljesedését megérhessük.”

Érdekes volna ezzel a fellépéssel szemben például konstatálni, hogy egy keleti államnak, amelyre Polit képviselőtársam hivatkozott, alattvalói ugyanezen a kiránduláson hogyan viselkedtek. Elmondhatnám azt, hogy az első cselekedetük, amikor megérkeztek Konstanzába, az volt, hogy a török konzulnál jelentkeztek, elénekelték a török császári himnuszt és éltették a padisaht; elmondhatnám azt, hogy amint Bukarestbe megérkeztek, ugyanezt megismételték és hogy minden alkalomkor igenis kifejezésre juttatták azt, hogy ők török alattvalók és a török államnak egységét respektálják, csak másodsorban románok és csak másodsorban akarják nemzetiségüket is fenntartani.

Azonban talán mégis igazságtalanok lennénk, ha az ilyen irredentista viselkedésért minden tekintetben kizárólag hazai románjainkat tennők felelőssé. Ők bizonyára kötelesek a felelőség egy részét viselni. De a másik rész a román királyságbeli társadalmat és e társadalom (*Felkiáltások: Az osztrák-magyar követséget! Zaj.*) vezető köreit kell, hogy illesse.

Mert. t. képviselőház, talán a legbecsületesebb szándékú és a leglelkesebb magyar alattvalót is a nemzetiségek közül meg kellene, hogy tántorítsa a magyar haza iránt táplált érzelmeiben azon izgatás, amely napról-napra a legkülönfélébb utakon és módokon, a Kárpátokon keresztül, Erdélybe átszivárog. (*Igaz! Úgy van!*) Ebben a tekintetben a jó példával maga a román állam jár elől. De erről most nem akarok nyilatkozni azért, mert ez már a közoktatás terére tartozik és talán lesz nekem, vagy másnak módjában, hogy a szőnyegen lévő törvényjavaslathoz szólva, erről nyilatkozzék. De igenis ki akarok térni a kultúrliga működésére, annak a kultúrliganak a működésére, amelyet úgy neveznek, hogy: „Kultúrliga, az összes -bárhol élő -rumének kulturái egységének szolgálatában.”

T. képviselőház! Mi tudjuk, hogy már annakidején a kultúrliga első-sorban irredentista eszméket táplált és hogy programját úgy hajtotta végre, hogy politikai akciót indított a sajtóban a külföldön, szóval minden politikai eszközt felhasznált arra, hogy a magyar államot a külföldön is bevádolja és a magyar állam alattvalóit a magyar állammal szemben felizgassa. Bátor vagyok röviden az 1891-iki programot ismertetni, mégpedig azért, mert ez a most újan elfogadott programmal, amelyet a király is szentesített. Majdnem azonos.

A régi program ez (*olvassa*): „1891 január 21-én Bukarest városában megalakult az összes románok egységének ligája. A liga célja: ápolni a szolidaritás érzetét az összes románokban és a mozgalmat fenntartani, amely a román kultúrmissziókat lehetővé teszi. A cél elérésére a következő utakon fog törekedni: olvasóköroket. könyvtárakat stb. más eszközöket sorol itt fel és hogy mi volt a végrehajtása ennek a programnak, arról tájékoztathatjuk magunkat. ha egy kis számadásba bepillantást nyertünk.

Összesen 400.000 frank elköltéséről van szó. Ezen 400.000 frank a következő tételekből áll: memorandum összeállítás, több nyelvre lefordítása és kiadása 40.000 frank, replika 40.000 frank; memorandumnak Bécsben való átadása 30.000 frank, (*Derűltés és zaj.*) a nagyszabeni Institutul Typographicul megvásárlása a liga céljaira 50.000 frank, a sajtó: Tribuna, Foia Popolurul és Gazetta szubvenciója 30.000 frank; agitációs költségek 50.000 frank; központi igazgatás, gráci, párizsi irodák fenntartása 60.000 frank; európai propaganda, egyes agitátorok szubvenciója megint egy összeg, szóval együttesen 400.000 frank.

T. képviselőház! Ez volt a kultúrliganak 1891-beli programja és ez volt ennek a programnak végrehajtása. Már most 1904-ben a kultúrliga újból alakult. Akkor még jóváhagyást nem nyert a programja, mert úgy látszik, a liberális kormány nem akart kellemetlenségeket egy külállammal előidézni. Az új programja, t. Ház, a következő (*olvassa*): „Téessék tanulmány tárgyává:

Először a különböző országokban lakó rumének helyzete, de különösen azon országokban, ahol a ruménség veszélyeztetve van, hogy a liga kellőleg tájékoztatva, biztos eredménnyel működhessék közre a veszély elhárítására;

másodsor a liga tagjai törekedjenek közelebbi érintkezésbe lépni

valamennyi ruménlakta vidék rumén vezetőférfiaival, hogy együttesen tanácskozva, elháríthassák a ruménséget fenyegető veszedelmeket;

harmadszor mindazon mozgalmakkal szemben, amelyek előadják magukat a rumének által lakott országokban, keltse fel a liga úgy Ruméniábait mint a külföldön is a közvélemény figyelmét és juttassa a lakosságnak tudomására az egyes országokban lakó rumének amaz akadályait, amelyek meggátolják őket közgazdasági, kulturális és nemzeti előhaladásukban;

negyedszer a liga indítson erélyesebb akciót, mert csakis az biztosíthatja a rumén nemzet felvirágzását és a különböző országokban lakó rumének nemzeti öntudatának felébredését.”

Ez a program bizonyos mérsékletet árul el; a célokat nem pozitív alakban jelöli meg, hanem mindenütt csak veszélyek kikerüléséről, akadályok elhárításáról beszél, de a valódi irredentista eszméket előtérbe nem helyezi.

De ha ennek a programnak nem a szavaira, hanem a végrehajtására figyelünk, rögtön tisztában vagyunk azzal, hogy a kultúrliga újabb működése semmiben sem különbözik a régiétől. Példának okáért a harmadik pontnak a végrehajtására szerveztek egy könyvkiadóvállalatot, a Minervát, amely könyvkiadóvállalat népies füzetekben –úgy emlékszem, talán 15 bániért árulják e füzeteket –terjeszti mindazt, amit szükségesnek tart a liga, hogy minden rumén, bárhol lakjék is, tudjon. Egy ilyen füzet kezeim között van. Ez Besszarábiára vonatkozik ugyan, de ki fogom mutatni, hogy Erdélyben is vannak ilyen füzetek, bár a kezeim közé nem kerültek.

Mi van példának okáért ebben a füzetben? Ebben a füzetben, t. Ház, nyíltan és leplezetlenül a következőket mondják (*olvassa*): „íme a legerősebb bizonyítéka annak, hogy Oroszország méltatlan a „civilizált állam” névre, míg az európai hatalmak azon ténye, hogy egy rablást megengedtek: a legnagyobb méltánytalanság. Azonban majd ha Ruménia nagy és hatalmas lesz, és a Dniesztertől a Tiszáig ...” (*Zaj és derűtlenség a hátoldalon.*) „... a Dunától a Kárpátokig fog kiterjedni, meg fogjuk mutatni bárkinek is, hogy Besszarábia elvétele rablás volt és akkor majd senki sem lesz képes harmadizben is elvenni tőlünk. Ekkor majd olyan helyzetben leszünk, hogy Oroszországnál még nagyobb hatalommal is mérkőzhetünk és bármelyik ellenségünknek a mellünkéből és hazaszeretetünkéből formált acélfallal tudunk ellenállni.”

Leírja, hogy volt idő, amikor az államok Európában nem a nemzeti eszme szerint tömörültek, de ez az idő már elmúlt. (*olvassa*): „Idővel azonban, a kultúra terjedésével, minden népben felébredt a fajszeretet és az egyes fajok, átlépve a természetes határokat, külön országokat kezdtek alkotni.

Idővel az összes államok a fentebbi rendszer szerint fognak átalakulni, azaz: a mai Németországi kénytelen lesz visszaadni Franciaországnak Elzászt és Lotharingiát és az ausztriai német tartományokat is magához kell csatolnia. Az ausztria-magyarországi szlávok külön államot kell hogy alkossanak, szintúgy a magyarok, szintúgy a rumének is; a három részre felosztott Lengyelországot a lengyeleknek fogják visszaállítani” stb. De jegyezzük jól meg: azt mondjuk, hogy öntudatos nép, azaz: olyan, amely tudja magáról, hogy ki és amely tudja azt is, hogy ki volt, mert ezen feltételek nélkül egyetlen nép sem emelkedhet fel.

„Az elmondottakat már most alkalmazzuk Romániára. 1859-ig kis államokat alkotott török, magyar és orosz fenhatóság alatt. A legújabb szellők hatására Muntemia, „Havas-Alföld” egyesült Moldovával s később, kiszabadulva a török hatalom alól, egy szabad Ruméniában egyesült. Idővel megtörténhetik ugyanaz a dolog a többi rumén országokkal is, mindaddig, amíg az összes rumének egy államot nem alkotnak, amint alkottak az összes spanyolok, az összes olaszok stb. Ekkor tehát Besszarábia sem lehet többé az oroszoké.”

És hogy a magyarországi és különösen az erdélyrészi oláhlakta vidékek iránt is hasonló jó szándékkal bírnak, bizonyítja egy csekély kis incidens, (*Halljuk! Halljuk!*) amely azonban nagyon sokat mond, t. i. a már említett rumén nemzeti hangverseny alkalmával ez a Minerva a mi hazai románjaink között egy csomó ilyen füzetet osztogatott széjjel és hogy ezt megtehesse, pénzt gyűjtött privát emberektől, bankoktól, szóval a társadalom közreműködését vette igénybe.

De, t. Ház, az elszámolásban megütötte a szememet egy tétel, egy 92 leiről szóló kis tétel, amely szerint a füzeteket a bodzái szoros határállomásáig, Buzeuig kellett szállítani. Hát mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy ezeket a füzeteket nem a kirándulók hozták magukkal, mert a predeáli vagy az orsóval vizsgálatnál ki lettek volna téve annak, hogy elveszik tőlük, hanem kerülő úton, a bodzái szoroson keresztül, ahol vasúti közlekedés nincs, ott csempészték be és ezen az úton terjesztették. (*Zaj. Felkiáltások balfelől: Csempészek!*)

T. képviselőház! Hogy a liga működését újból megkezdte, arra még más ilyen jeleink is vannak. A liga alapszabályait 1907 január 22-én hagyta jóvá a szenátus és azután a király is. Elnökéül megválasztottak egy Pilatu nevű nacionalista volt képviselőt és egy Braneovanu nevű bojár családból való nagybirtokost. Ez a Braneovanu úr, ügylátszik, máris megkezdte körútját Magyarországon, amennyiben, hogy a liga céljai értelmében legalább is informálja magát. Amint a lapokban olvastam, megjelent az aradi valamelyik román iskola javára rendezett hangversenyen és ott a hazai románok nagy ünnepekkel fogadták, sőt a katonai zenekar a román királyi himnuszt játszotta, (*Felkiáltások: Bravó!*)

Amint tudjuk, a liga annakidején európai propagandát fejtett ki; Párizsban, Brüsszelben irodákat tartott fenn. Hiszen tudjuk, hogy az a Popovici Aurél, aki jelenleg „Gross-Österreich”-féle című könyveket írt. éppen a párizsi iroda vezetője volt és ő csinálta ott a propagandát. Párizsban újabban máris megmozdultak az oláh diákok; ülést tartottak éppen a szőnyegen lévő közoktatási reformra vonatkozólag és elhatározták, hogy ismét az összes európai diáksághoz fognak fordulni és közlik velük határozatukat hasonló határozatok hozatala végett. Azt mondják (*olvassa*): „A párizsi oláh egyetemi ifjúság teljes erejével tiltakozik Apponyi miniszter törvényjavaslata ellen, mert az a magyarországi oláh iskolák elmagyarosítását célozza. Tiltakozik ezen törvényjavaslat ellen, amely egyetlen fajnak fensőbbiségét akar biztosítani más fajok kárára egy soknyelvű államban, amelynek alkotmánya az összes nemzetiségek jogait biztosítja, Sehol sincs kormány, amely a XX. század civilizációjára tart számot. amely arra törekednék, hogy nemzeti voltától fossza

meg a román nemzetet, amely a magyar államnak benszülött, autochton elemét alkotja, s amelynek ez országban egyébként elvitathatatlan törvényi jogai vannak.”

Megint ugyanaz a stílus, ugyanaz a kaptafa, amelyet a memorandum idejében tapasztaltunk a párizsi és külföldi diákság részéről. És még egy momentum van, t. Ház, amely valószínűvé teszi azt, hogy a kultúrligának egy újabb mozgalma és az irredentista eszméknek újabb felébredése előtt állunk és ez az a körülmény, hogy a román belpolitikában fordulat állott be. A román politikának két fontos kérdése van, az egyik az erdélyi kérdés, a másik az agrárkérdés. Ezt a két kérdést a kormányon váltakozó pártok a múltban is és a jelenben is mindig kihasználták álláspontjuk erősítése végett. Amidőn az egyik párt az egyik kérdést mint ütőkártyát már kijátszotta és valami eredményt ért el, akkor a másik párt a másik kérdést veszi elő és azzal igyekszik a kormány helyzetét rontani. Ennek tanúi voltunk a múltban is; tanúi voltunk 1886-ban, amidőn egy Carpatia nevű egyletet feloszlattott a liberális kormány, amely egylet forradalmi iratokat küldött Erdélybe, ahol a románokat lázadásra bujtogatta. Ennek az volt a következménye, hogy a konzervatív párt a kérdést kihasználva, egy kis forradalmat rendezett; néhány nap alatt a kormány meg is bukott.

De a liberális párt megbosszulta magát és ellenzékbe menvén, fordított egyet a dolgon: kihasználta az erdélyi kérdést és ötévi küzdelem után, melynek árát mi fizettük meg, megbuktatta a konzervatív kormányt. Hogy az agrárkérdés milyen hullámokat vetett Romániában, azt a lapokban olvashattuk. Ez az agrárkérdés nem csillapítható le néhány napi munkával, hanem ez évtizedek munkáját veszi igénybe és meg vagyok győződve róla, hogy ha az agrárkérdés megoldása a liberális pártnak nehézségeket fog csinálni, aminthogy látszik, hogy fog nehézségeket csinálni, az fogja tudni egyesíteni az erdélyi kérdésben a románokat.

Ezekben voltam bátor a t. Ház figyelmét felhívni azon nagy veszedelmekre, (*Általános élénk helyeslés.*) amelyek hazánkat Keletről fenyegetik, ha résen nem vagyunk. Egyfelől a román politikai helyzet, másfelől pedig idebent a román nemzetiség felfogása és eszmeáramlata; továbbá az a harc, amelyet a nemzetiségi képviselő urak itt a Házban és a Házon kívül is megindítani jónak láttak. Ez a három körülmény a mai helyzetben előkészíti a talajt az irredenta eszmék terjesztésére és fellobbanására.

És, t. képviselőház, ma, amikor az általános választói jognak előestéjén állunk, amikor azt nemsokára be fogják hozni, meg vagyok győződve, hogy tisztelt román képviselőtársaim minden alkalmat felhasználnak és még fel fognak használni ezentúl is ebben az országban arra, hogy a román nemzetiségnek faji öntudatát, faji önérzetét a magyarral szemben felébbresszék és feltűzeljék. Mert hiszen ők az általános választói jog behozatalával látják elkövetkezettnek azt az időt, amikor ebben az országban tekintélyes szerepre vergődhetnek. De én, t. képviselőház, azért mégis bízom a jövőben. Bízom azért, mert bízom a magyar alkotmány erejében és bízom a kormányban, s meg vagyok győződve arról, hogy bár a kormány legnagyobb tevékenységét a Nyugat veszi igénybe, lesz neki ideje arra is, hogy egy pillantást vessen Keletre is és a Kelet-

ről fenyegető veszélyekkel szemben is megvédelmezze az országot. *(Élénk helyeslés.)*

A következő interpellációt vagyok bátor a miniszterelnök úrhoz intézni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

„1. Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak azon államellenes és irredentista magaviseletről, melyet a hazai románok intelligenciának jó része és elsősorban az állami segélyben részesülő felekezetek papjai és tanítói az 1906. év őszén Bukarestben, az ottani nemzeti kiállításal kapcsolatban lefolyt ünnepségek egész sorozatán tanúsítottak!

Ha van tudomása róla, mit szándékozik cselekedni, hogy hasonló, hazánk belbékéjét veszélyeztető és a román nemzetiség hazafiságát megméltelyező események meg ne ismétlődjenek? *(Élénk helyeslés a haloldalón.)*

2. Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak arról, hogy a bukaresti „Kultúrliga” nevű közművelődési egyesület, amelynek alapszabályszerű új szervezete nemrég hagyatott jóvá és amely egyesület már régebben is kitűnt a magyar állam egysége és hazánk jó hírneve ellen irányuló, a külföld előtt is folytatott támadásaival, röpiratok terjesztése útján és más eszközökkel a magyar állam területi épsége ellen irányuló munkáját újból megkezdte?

Ha van tudomása róla, mit szándékozik cselekedni további bonyodalmak kikerülése végett? *(Hosszantartó, élénk helyeslés, éljenzés és taps. A szónokot szá7nosan üdvözlük.)*

A SZERBIÁVAL KÖTÖTT KERESKEDELMELI EGYEZMÉNY BECIKKELYEZÉSE.

A képviselőház 1910 december hó 16-án kezdte tárgyalni a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot. A javaslatot ankétek, szaktanácskozások és törvényhatósági gyűlések előzték meg, mert Magyarország igen fontos agrárérdekei forogtak kockán. A törvényjavaslat előadója a képviselőházban Rosenberg Gyula volt, aki nagy beszédben ismertette a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződést. Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter mindjárt az ülés negyedik napján hosszan védelmezte a javaslatot. A következő napon Darányi Ignác élesen szembeszállt a javaslattal és többek között a következőket mondta: Ausztria az argentinai hús kérdésében át akarja törni azt a kereskedelempolitikai rendszert, amelyet oly nehezen alkottunk meg. Az osztrák ipar biztosította magának a magyar piacon a kizárólagosságot és most az egész világ versenyt akarja a magyar mezőgazdaság nyakára zúdítani. Ebben a hangulatban szólalt fel 1911 január hó 3-án a képviselőházban Bethlen István gróf, aki az alább közölt beszédében, Sándor Pálnak válaszolva, arról a nemzetközi szellemről szól, amely néha radikális, néha nemzetközi, néha szerényen csak a nagybirtok jelszava alatt támadja a nemzeti irányzatot. Bethlen István gróf a törvényjavaslatot nem fogadta el.

T. képviselőház! Azok a szónokok, akik eddig a szerb szerződés vitájában résztvettek, két szempontból bírálták a javaslatot. Az egyik szempont az volt, hogy a kormány mennyiben óvta meg a szerződés megkötésénél közgazdaságunk érdekeit, hogy milyen engedményeket tettünk Szerbiának és milyeneket kapunk Szerbiától. A másik szempont pedig az volt, hogy miután a szerb szerződés csak egy tagja a szerződések ama sorozatának, amely sorozat együttvéve van hivatva arra, hogy Magyar-

ország helyzetét a világ gazdaságában megállapítsa és vámpolitikánknak kifejezést adjon, kérdés, nincsenek-e közgazdasági életünkben oly jelenségek, amelyek indokolttá teszik azt, hogy vámpolitikánknak eddigi irányzatát megváltoztassuk, nincsenek-e oly jelenségek, amelyek szükségessé tennék azt, hogy a szerb szerződésben kontemplált változáson túlmenőleg más kezdeményezéseket tegyünk?

Én a javaslattal mindkét szempontból kívánok foglalkozni. Foglalkozni fogok a javaslattal elsősorban érdemben és azután azzal a politikai helyzettel, illetőleg vámpolitikánknak azzal a helyzetével, mely a szerződéssel összefügg.

Az első kérdéssel igen röviden végezhetek. A közgazdasági bizottságban már rámutattam arra, hogy meggyőződésem szerint a szerződés nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket minden jó szerződéssel szemben támasztani kell. Meggyőződésem az, hogy azok az engedmények, amelyeket tettünk, jóval felülmúlják azokat, amelyeket Szerbiától nyertünk. Ezt egy pár példával illusztrálandó, a szerb beviteli statisztikához folyamodom.

Szerbia bevétele 1899-ben 46, 1905-ben 55, 1908-ban 75 millió dinár volt; ezzel szemben a közös vámterület bevétele 32, 33 és 39 millió dinárt tett ki, amelyből Magyarország 10, 10.9 és 11.7 millióval participiált.

Ezen számadatokból azt látjuk, hogy a monarchia részesülése Szerbia bevitelében fokozatosan csökkent. még pedig 69%-ról 1905-ben 60%-ra és 1908-ban 40%-ra. Azok, akik a szerződést jónak találják, azt az érvet hozták fel, hogy talán sikerülni fog ezen szerződés révén a monarchiának visszaszerezni, visszahódítani azt a pozíciót, amelyet régebben Szerbiában elfoglalt.

Elfogadom ezt az érvelést egyelőre, de lássuk, hogy mit jelent ez? Ez annyit jelentene, hogy a monarchiának, tehát Ausztriának és Magyarországnak együttes bevétele emelhető volna 14-15 millió koronával és Magyarország bevétele ezzel szemben 4-500.000 koronával. Ezek bizonyára nem jelentékeny számok, de ha figyelembe vesszük, hogy eddigi bevitelünkben nem csupán ipari cikkek szerepeltek, hanem nyerstermények is és ha ezek beviteli összegét levonjuk az összbevételből, arra a konzekvenciára jutunk, hogy ezek a számok s így azok a remények is, amelyek azt fejezik ki, hogy a szerb szerződés folyamánként ipari bevitelünk 4-5 millió koronával emelkedhetik, határozottan túlzottak.

De ugyanitt rá akarok mutatni arra is, hogy nem is lesz lehetséges 60%-os participációnkat visszaszerezni, először azért, mert tudjuk, hogy azon forgalmi korlátozások idejét, amelyek alatt Szerbiából a behozatal a monarchiába csökkent és viszont leapadt a mi ipari kivitelünk, kihasználta az idegen ipar és más országok foglalták el a területet. már pedig mindnyájan tudjuk azt, hogy ha egyszer elveszítettünk valamely pozíciót, azt igen nehéz visszaszerezni. (Úgy van!) És így, t. Ház, még ha reményeinkben túlzottak volnánk is, akkor is csak azt remélhetjük, hogy a 7 éves ciklus végén fogjuk visszahódítani korábbi pozíciónkat.

De ez a csökkenése a monarchia és Magyarország kivitelének Szerbia területére nem vezethető vissza kizárólag azon vámforgalmi korlátozásokra, amelyek az utolsó években fennállottak; mert hisz a monarchia kivitele 1881-től 1892-ig 66% volt, a második szerződéses ciklusban 1892-től 1905-ig pedig már csak 55%, úgyhogy abban az időben, amikor

semmi forgalmi korlátozás nem volt. amikor a szerb állatbehozatal virágzott amikor Szerbia nyersterményeit. gabonáját a monarchiába szabadon hozhatta be, akkor is csökkent ipari kivitelünk. Eszerint tehát azt állítani, hogy ez a csökkenés kizárólag a forgalmi korlátozások által valósult meg, legalább is túlzott. (*Helyeslés balfelől.*)

Bátor vagyok rámutatni még egy negyedik körülményre is és ez az hogy tulajdonképpen a mi statisztikai számadataink a kivitel nem teljesen hüen tüntetik fel, mert hiszen a német hivatalos körök kiadványaiban, pl. a Deutsches Handelsarchiv 1900-ik évi egyik példányában olvasható, hogy Ausztria-Magyarország bevitelének egy nagy részét tulajdonképpen a német kivitel javára kell írni, mert Németország küld egy csomó árut a monarchiába, elsősorban Zimonyba elvámolás végett és akkor azok osztrák vagy magyar kivitelként szerepelnek.

Már most lássuk ezzel szemben, hogy milyen áldozatokat hozunk mi? (*Halljuk! Halljuk!*)

Az áldozatok között az első helyen a kontingens szerepel. Itt Pajzs Gyula t. képviselőtársam és a kereskedelemügyi miniszter úr között kontroverzia támadt. hogy ennek a kontingensnek mi lehet az értéke? Nagy differenciák az értékelésben -azt hiszem -nem merülhetnek fel. Én azt a 15.000 darab szarvasmarhát. amelyről szó van, négy millióra, aa 50.000 darab sertést pedig, amelyről szó van, 9-10 millióra becsülöm, ez együttvéve körülbelül 14 milliónak felel meg.

De hiszen mi tettünk a kontingensen kívül más engedményeket is. Koncedáltuk elsősorban a minimális gabona-vámot és mindenki, aki a kérdéshez csak egy kissé ért. igazat fog nekem adni abban, ha azt állítom, hogy Szerbia van elsősorban abban a helyzetben, hogy rossztermesű években a minimális gabonavámot kihasználhatja és gabonáját fogyasztópiacunkra hozhatja. (*Úgy van! Úgy van a baloldalon.*)

Hogy ez mit jelent Szerbiára nézve, azt az utolsó évtized statisztikai számadatai élénken illusztrálják, mert hiszen tanúbizonyságot tesznek arról, hogy voltak olyan évek, amikor többmillió métermázsa gabona hozatott be Szerbiából. De teszünk további koncessziót a gyümölcsforgalom terén, a szilva- és a szárnyas-behozatal terén. Azt hiszem, igen csekély számot mondok, amikor azt állítom, hogy Szerbiának behozatala a monarchiába a következő 6-7 év alatt valószínűleg átlag 15-20 millióval fog emelkedni. Ezzel szemben rámutattam arra, hogy azon koncessziók, amelyeket mi nyertünk, a mi forgalmunknak, a mi ipari kivitelünknek 3-5 milliós emelkedését helyezik kilátásba.

Azt hiszem, t. Ház, ez a mérleg világosan bizonyítja, hogy először is ajándékot adtunk Szerbiának, másodsor, hogy ajándékot adtunk Ausztriának és harmadsor, hogy ugyanazt a politikát folytatjuk, talán szűkebb keretekben és talán kisebb mértékben, mint a múltban, amikor óriási engedményeket adtunk egy tál lencséért. (*Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*)

De, t. Képviselőház, a szerződés védelmére és ezen kedvezőtlen mérleg benyomásának elosztatására három indokot hoztak fel. Az egyik az ipar fejlesztésének kérdése. A kereskedelemügyi miniszter úr és a földművelésügyi miniszter úr is rámutattak arra hogy egy gyenge ipar is csak úgy fejleszthető, hogyha annak a gyenge iparnak a külföldön debusékat szerzünk.

Teljesen osztom a véleményt. hogy az ipar, mint olyan, tekintettel a technika mai fejlettségére, rá van szorulva a kiviteli piacokra. De ennek dacára fenntartom azt az állítást. hogy Magyarország nem elég gazdag állam ahhoz, hogy iparfejlesztését úgy eszközölje, hogy minden egyes alkalomkor, mikor az ipari kivitel emeléséről van szó (*Zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Elnök csenget.*) azt először megfizesse saját magának, másodszor megfizesse egy idegen államnak, és végül megfizesse szövetséges társának, Ausztriának. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Azt az érvet is felhozta a kereskedelemügyi miniszter úr, hogy mi tulajdonképpen semmiféle áldozatot nem hozunk. Mi rá vagyunk szorulva a szerb állatbehozatalra, -különösen a szarvasmarhabehozatalra, -ennélfogva azok a számok, amelyeket én a közgazdasági bizottságban felhoztam, semmi értékkel nem bírnak, mert hiszen azok ránk nézve áldozatot nem képviselnek. A miniszter úr ezt az érvelést statisztikai adatokkal akarta megerősíteni és azt mondta (*olvassa*): „Én a statisztikai hivatal által a lehető legnagyobb gondossággal és pontossággal összeállított jelentésből igyekeztem magamnak tájékoztatást szerezni az árakról és azok alakulásairól.

Ennek az eredménye az, hogy 1892-1909-ig az elsőrendű húsnak ára a vásárcsarnokokban kicsinyben való eladásnál nem emelkedett - az 1910-iki árakra, majd rátérek. Ellenben a másodrendű húsnak Hz ára, ugyanezen időszak alatt 15.6%-kal igenis emelkedett és nagyon erős volt az emelkedés azután az 1910-ik év elején, mert most már némileg újra csökkentek az árak. A legmagasabbak voltak, ha jól tudom, augusztusban és szeptemberben. Akkor a drágulás volt a jobbfajta húsnál, szintén a vásárcsarnoki árakat véve -2 és ½ %, mindig az 1892-iki adatokkal összehasonlítva. Ellenben az olcsóbb minőségű húsnál 30% volt az ár-emelkedés.”

Mit bizonyít ez? Hogy az elsőrendű húsból igenis volt feleslegünk, azért nem is nyilvánult itt a drágaság abban a mértékben. Feleslegünk volt. amelyet ki is vittünk; ellenben a silány húsnak, a másodrendű húsnak ár-emelkedése mutatja azt. hogy szükségletünknek megfelelő, elegendő termelés nem volt.

Nekem azért az az erős meggyőződésem, hogy amikor a kontingensről beszélünk, amelyet a szerb szerződésben stipulálunk ellenszolgáltatásként Szerbiának, akkor semmi áldozatot nem hozunk. Nem teszünk egyebet. mint saját szükségletünknek megfelelő intézkedést.

Hát. t. Képviselőház, én ennek a statisztikának bizonyító erejét egyáltalában nem tudom belátni. Nem tudom belátni azért. mert hiszen a termelés és a mezőgazdaság nem vonható felelősségre azokért az árakért. amelyek a kicsinyben való darusításnál jelentkeznek; (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) ezek csak azokért az árakért felelősek, amelyeket az élőszűlyban való eladásnál észlelhetünk, ahol tényleg a mezőgazdasági kínálat és a fogyasztópiac kereslete jutnak kifejezésre. Már pedig, t. Ház, ha ugyanezt a kérdést ebből a szempontból veszem bírálat alá, úgy azt látom, hogy amikor 1901-1905. évi átlagban a másodosztályú húsnak átlagára a budapesti vásárcsarnokokban kicsinyben való eladásnál 137 fillér volt. addig a következő 5 évben 160 fillérre emelkedett. itt tehát tényleg egy 17-18%-os emelkedéssel állunk szemben. De ugyanakkor, ugyanezekben az években a középminőségű, tehát a másodosztályú magyar ökör havi és

évi átlagára, budapesti marhavásárokon, csak 6%-kal emelkedett. úgy-hogy az az emelkedés, amelyet a kicsinyben való árak mutattak, egyáltalában nem fedi azt az emelkedést, amit az élőállateladásnál észlelhetünk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Éppen ezért én ezt az argumentumot a magam részéről el nem fogadhatom.

De van egy másik ok, illetőleg bizonyíték is, amely szintén azt dokumentálja, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr érvelése nem állhat meg és ez az, hogy mi is, szarvasmarhaforgalom terén mindig kiviteli terület voltunk. Kiviteli terület voltunk még azokban az években is, amikor a szerb behozatal a legnagyobb volt. még azokban az években is - az egész vámterületre mondom ezt - a monarchia kivitele tetemesen felülmulta is a szerb behozatalt. Sőt, ha megnézzük a magyar statisztika számadatait, úgy egy állandó parallelizmust látunk a behozatal és a kivitel között, ami annyit jelent, hogy azokban az években, amelyekben a szerb behozatal emelkedett, a mi kivitelünk szintén emelkedett. *(Úgy van! balfelől.)* azokban az években pedig, amelyekben a szerb behozatal csökkent, a mi kivitelünk is csökkent. És mit jelent ez? Azt, hogy a szerb behozatal volt az a regulátor, amely a mi piacunkon úgy szabályozta az árakat, illetőleg addig a fokig nyomta le azokat, amely fokon rentábilissá vált Magyarországra, illetőleg a monarchiára nézve a külföldre való kivitel. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ebből világosan kitűnik, hogy nem voltunk rászorulva a behozatalra, sőt ellenkezőleg a szerb behozatal kényszerített bennünket a kivitelre, kényszerített minket olyan áldozatokra, amelyeket különben nem kellett volna meghoznunk. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

De, t. Ház, valóban csodálkozom azon, hogy a miniszter úr ezt az érvet itt felhozta, mert ugyanabban a beszédében azt mondja, hogy egyáltalában nem félti a magyar mezőgazdaságot azoktól a kontingenszámoktól, amelyek ebben a szerződésben szerepelnek. Azt mondja, hogy a magyar állattenyésztés olyan erős alapokon áll, hogy itt bajról szó sem lehet. De hát akkor hogy gondolhatja ő el azt, hogy ez az erős állattenyésztés ne lenne képes 15.000 darab szarvasmarhánál többet tenyészteni hat éven belül? *(Helyeslés balfelől.)* Mert vagy az egyik eshetőség áll meg, vagy a másik. *(Úgy van! balfelől.)*

És a t. földművelésügyi miniszter úr felhozott egy másik argumentumot is, a monarchia és Magyarország presztízsének kérdését. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő azt mondja, hogy Magyarország presztízsét megköveteli azt, hogy a szerb szerződést lehetőleg mentül előbb törvénybe iktassuk. Én azt hiszem, t. Ház, hogy a monarchia presztízsét alá nem áshatja és meg nem ingathatja az, ha a külföld látja, hogy a monarchia vámpolitikai téren az egyszer maga elé tűzött célt ingadozás, változtatások nélkül és minden külbefolyástól menten elérni törekszik. De megingatja a monarchia presztízsét, hogyha a külföld érzi azt, hogy elegendő egy pár kisebb állam mtokája ahhoz, hogy a külügyminiszter urat oda befolyásolja, *(Úgy van! Úgy van! Taps balfelől.)* hogy a Magyarországgal szemben és a vámterület kérdésében eddig követett vámpolitikáján változtatásokat eszközöljön. *(Úgy van! balfelől.)*

És alássa Magyarország presztízsét az, hogyha a külügyminiszter úr ráusztatja Magyarországra a Balkán-államokat. Mert akkor azok az államok, amelyek nem fogják majd beteljesedve látni kívánságaikat tekin-

tettel Magyarország ellenállására, Magyarországot. Magyarország szűkeblűségét fogják okolni azért, hogy ők ezen a téren nem érnek el sikert. *(Úgy van! a baloldalon.)* És aláassa Magyarország presztízsét még egy más körülmény is éspedig az, hogyha a külügyminiszter úr ránk uszítja Ausztriát, azt az Ausztriát, amely a magyar érdekeiket évtizedeken keresztül áldozati báránynak tekintette, amelyet a külfölddel szemben mindig bemutatott amidőn, szüksége volt arra, hogy ipari érdekeit jobban érvényesítse. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Ezekután áttérek azokra a kérdésekre, amelyek a vitának a legtöbb anyagot szolgáltatják, t. i. követendő kereskedelmi politikáknak egész kurzusára. Már felszólalásomé elején rámutattam arra, hogy a szerb szerződés csak tagja egy sorozatnak; a szerződések együttevve vannak hivatva abba a politikai irányzatba, amelyet a kiegyezés és a kiegyezéshez fűzött pótszerződések megállapítottak, életet önteni.

Mert ezek úgyszólván csak vázát, kereteit képezik vámpolitikai irányunknak, de azokba vérkeringést, a szerződések hoznak. Hogy ebbe a keretbe a szerb szerződés hogyan fér bele; hogy nincsenek-e közgazdasági életünkben oly jelenségek, amelyek indokoltá teszik az egyszer megkezdett irányon a változtatást; hogy beeresszük az argentinai húst, igen vagy nem, ezek azok a kérdések, amelyek a vitát uralták, melyekre vonatkozólag, azt hiszem, hogy minden faktornak érdeke, hogy világosság teremtsék. De ezek azok a kérdések, amelyekről a kormány mindeddig, sajnos, hallgatott.

Azon t. képviselőtársaim, akik a mezőgazdaság szempontjából foglalkoztak a szerb szerződéssel, több kérdést intéztek a kormányhoz, amelyek alkalmasak volnának ezen homályt eloszlatni és a kérdés egész komplexumára világosságot deríteni. Károlyi Mihály gróf t. képviselőtársam az iránt érdeklődött, hogy a titkos szerződésben megállapított kontingens most már a szerb szerződésben kontemplált felemeléssel szemben meg fog-e állani, vagy sem. Azt a kérdést is intézte a kormányhoz, hogy a magyar kormány bemondása, szerint eddig 2000 tonnában engedélyezett tengerentúli húsmennyiségen fölül fognak-e még argentinai húst beereszteni vagy sem.

Azt is kérdezte, hogy az élőállatbehozatal dolgában a kormány hogyan gondolkodik. És Beck Lajos t. képviselőtársam és más t. képviselőtársaim felvetették az állattenyésztés fejlesztésének kérdését és rámutattak arra, hogy azok az eszközök, amelyek a budgetbe erre a célra beállítottak, nem elegendők a cél elérésére. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Mіндеzen kérdésekből csak az állattenyésztés fejlesztésére vonatkozólag adott a kormány választ. bár ebben a tekintetben is a válasz evasív volt. Úgy a kereskedelemügyi miniszter úr, mint a földművelésügyi miniszter úr meleg playdoyert mondtak az állattenyésztés fejlesztése mellett, de a számok még mindig nem akartak világosabbakká válni. Azt remélem, hogy talán a pénzügyminiszter úr lesz abban a helyzetben, aki már több ízben éppen a, földművelésügyi miniszter úrnak adta meg a példát, hogy miképp kell a mezőgazdasági érdekeket istápolni, anélkül, hogy az ipari érdekek csorbát ne szenvedjenek, *(Éljenzés balfelől.)* mondom, talán a pénzügyminiszter úr lesz abban a helyzetben, hogy ebben a tekintetben konkrét felvilágosítást nyújtson nekünk és kérjük, hogy legyen kegyes az ezen padokról elhangzott kérésünket honorálni.

Az élőállatbehozatalra vonatkozólag a földművelésügyi miniszter úr egész precíz választ adott. és ezt a választ én honorálom és köszönettel fogadom, mert ő azt mondta, hogy addig, amíg ő miniszter lesz, a Balkánról élőállatbehozatalra gondolni sem lehet. Ez precíz, konkrét válasz, amely, elismerem, hogy megfelel annak az álláspontnak és törekvésnek, amely eddigi vámpolitikánkat jellemezte. A többi kérdésekre nézve azonban mindeddig nélkülözzük a választ. sőt a kereskedelemügyi miniszter úr egyenesen tiltakozott az ellen, hogy mi ellenzékiek itt mindenféle, a tárgyhoz nem tartozó kérdésekkel bolygassuk az ő cirkulusait.

Érteném a felfogását, ha ellenzéki viszketeg volna az, amely ezen kérdést bolygatja. *De* hiszen nem mi hoztuk ezeket a kérdéseket napirendre; *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* ezeket napirendre hozta Ausztria, az osztrák kormány és hogyha a miniszter úr a mi szavunkat nem hallja meg, meg fogja hallani az osztrákok szavát. sőt attól félek, hogy máris igen hangosan csengenek a fülében az osztrák hangok és ezért nem akarja a mi szavunkat hallani.

Hát ez az eljárás igen kényelmes: igen kényelmes azért. mert olyan választ. amely úgy az ipari és kereskedelmi, valamint a mezőgazdasági köröket kielégítené, a miniszter úr adni nem tud, ennél fogva nagyon kényelmes semmit sem mondani és mind a két érdekkört az orránál fogva vezetni.

De ezzel szemben érthető a magyar gazdák aggodalma; érthető azért. mert hiszen mi a vámpolitikai helyzetünk? A helyzet az, hogy Ausztria az ő termését úgyszólván már behordta, mert azok a szerződések, amelyek reá nézve elsőrangú fontossággal bírnak, azon államokkal kötött szerződések, amelyek részéről éppen ipari téren várhatott volna konkurenciát, azok rendben vannak, el vannak intézve. Most már csak egy kis vadászkalandról van szó, melyet Ausztria a Balkánra és a tengerentúlra akar rendezni, amely vadászkalandnál a hajtók szerepét a magyar mezőgazdákkal kell, hogy betöltessék. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És érthető a magyar gazdáknak aggodalma akkor, amikor látják és érzik azt, hogy hiábavalók itt a kiegyezési törvények, hiábavalók a pótegyezmények, hiábavalók a titkos és legtitkosabb egyezmények, mert akkor, amikor arra kerül a sor, hogy valóra váltassanak, akkor sokkal többet ér, sokkal nagyobb befolyása van a kormányzat politikájára! annak, hogyha egy bécsi polgármester glazé-kesztyűt húz a kezére, lejön Budapestre és kezét fog a budapesti polgármester úrral, bár mindenki tudja, hogy e mögött a glazé-kesztyű mögött oly ököl szorul, amelyet egy elhalt bécsi polgármester végrendelete irányít. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És hogy vámpolitikai irányzatunkban nincs meg a kurzusnak az a nyíltsága, az iránynak az a biztonsága, amely eddig fennállott. hogy itt nincs minden rendben, ezt a gyanút magának a kormánynak a viselkedése idézte fel. Mert hiszen mit is mondtak és mit tettek? Rekompenzációt ígértek, amely Magyarország állattenyésztését arra a fokra emeli, hogy konkurrensképes legyen az osztrák állattenyésztéssel, szemben azon nagy áldozatokkal, amelyeket Ausztria állattenyésztésének fejlesztésére hozott. Ezzel szemben, látjuk, hogy a legnagyobb kinnal sem tudunk odáig jutni, hogy erre a célra legalább hozzávetőlegesen megfelelő összeg a budgetbe beállítsák. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A román szerződés tárgyalásakor a földművelésügyi miniszter úr

azt a nyilatkozatot tette, hogy a kontingenst a szerb szerződésnél be fogja tartani. A szerb szerződés élénk került. de a kontingens nincs betartva. Es ma, mikor aziránt érdeklődünk, hogy talán a következő szerződéseknél lesz abban a helyzetben, hogy a kontingenst be fogja tartani, akkor a kereskedelemügyi miniszter úr azt feleli nekünk, hogy ne tessék más tárgyról beszélni.

Hieromimi Károly kereskedelemügyi miniszter: Most is azt mondom!

Bethlen István gróf: És hogyan vagyunk az argentinai húsbehozattal? Amikor a román szerződést tárgyaltuk, a földművelésügyi miniszter úr egy kézlegyintéssel azt mondta hogy erről ne is beszéljünk, erről szó sem lehet. Már a szerb szerződés tárgyalásakor 2000 tonnának behozatalát bevallotta. Bevallanak 2000 tonnát akkor, amikor viszont az osztrák kereskedelemügyi miniszter úr 10.000 tonnáról beszélt; ugyanakkor, amikor az osztrák parlament határozati javaslatot fogad el azzal a rendelkezéssel, hogy nem 10.000 tonna, hanem illimitált mennyiség illimitált időre hozáséék be és ugyanakkor határozatba megy az is, hogy ennél a behozatalnál a hús várnok leszállítassanak. Mind e jelenségek, a kormány tényei és mulasztásai méltán ébresztenek gyanút a magyar gazdaközönségben, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* hogy itt vámpolitikánk irányzatában változás fog előbb-utóbb beállani; és azt hiszem, a magyar mezőgazdaságra nézve mindegy, hogy apránkint vágják-e le a kutya farkát. vagy pedig egyszerre. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mert itt az a metódus folyik, hogy először a román szerződésnél, azután a szerbnél és így tovább, mindig nyírnak egyet az ollóval a mezőgazdák javain. *(Úgy van! Helyeslés balfelől.)* De kötelessége a kormánynak nyilatkozni, mert az ország tenyész-tőit és termelőit homályban hagyni nem lehet. Ha a t. kormány valóban a fogyasztók érdekét is szem előtt tartja, kötelessége nyilatkozni, mert nem akad olyan bolond gazda ebben az országban, aki állattenyésztését fejlessze, nagy beruházásokat tegyen, a létszámot felemelje, ha nincs biztosítva arról, hogy majd a jövőben e beruházásainak és fáradságának gyümölcset is fogja élvezni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* De kötelessége nyilatkoznia azért is, mert ez országban osztrák körök kezdeményezésére agitáció indult meg és amíg a kormány nem nyilatkozik, ezért iaz agitációért felelős, mert neki vagy kötelessége határozott nyilatkozattal ennek/ az agitációnak minden további kilátástalanságát megállapítani, vagy éppoly férfiasan, éppoly őszintén, éppoly nyíltsággal megmondani, hogy az eddigi kurzuson változtani akar és más vámpolitikát akar követni, mint eddig, mert a magyar mezőgazdák az ő érdekeikkel való ezt a játékot nem érdemlik meg. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De amíg erre választ kapunk, kötelességünk figyelmeztetni a kormányt arra, hogy sem a kontingens további felemelése, sem további tengerentúli húsbehozatal össze nem egyeztethető a magyar mezőgazdaság érdekeivel és azzal a vámpolitikai irányzattal, amely a szerződésekből kifejezésre jut.

A kormány már az ezen szerződésekből lefektetett elveket is elhomályosítani törekszik, mert a t. kereskedelemügyi miniszter úr más magyarázatot ad a mi vámpolitikánkknak, mint a t. földművelésügyi miniszter úr. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. földművelésügyi miniszter úr azt mondja, hogy vámpolitikai irányzatunknak az a veleje, hogy nyugat felé

Ausztria kelet felé Magyarország hozzon áldozatot a kölcsönös érdekeknek biztosítása céljából; a t. kereskedelemügyi miniszter úr pedig megfordítva azt mondja, hogy mivel nyugat felé nem sikerült Magyarország kivitelét abban a mértékben biztosítani, mint „régebben, kötelességünk a kelet felé ezt a lökést tovább adnunk és szintén a behozatalt nehezítenünk.

Vagy az egyik állhat meg, vagy a másik, de mind a kettő egyidőben nem. De nem is ez a lényeg; ezek kommentárok. Én nem a kommentárokhoz fordulok, hanem azokhoz a szerződésekhöz, amelyeket Ausztriával kötöttünk és amelyek törvénybe vannak iktatva és így ahhoz a pót-egyezményhez is, amely fennáll.

Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter: Csakhogy ez már nincs törvénybe iktatva! Ez a különbség!

Bethlen István gróf: Én úgy látom, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrnak az ó posthumus ellenzéki szereplési vénája újból felülkerekedett. Már pedig állandóan azt obszerváltam, hogy ez a, betegsége akkor bántja a t. kereskedelemügyi miniszter urat. amikor az ő saját széna,] a nincs rendben. (*Derűtség a baloldalon.*) Mert. t. Ház, a forma ellen kifogást emelni azért. hogy iá lényegét elejtsük, igen kellemes és igen könnyű feladat. De hiszen mi nem a formához ragaszkodunk, mi a lényeghez ragaszkodunk. Ha a szerződés formája nem tetszik a miniszter úrnak, hozza nyilvánosságra a szerződést. mert akkor expiálva lesz az a nagy bűn, amelyet Darányi őexcellenciája elkövetett és tartsa meg a lényegét. mert mi igenis a lényeghez ragaszkodunk.

Már pedig egy kontingens-szerződésnél az a lényeg, hogy a kontingens mily magas, nem. az, hogy egyáltalában van kontingens, hanem hogy mily számokkal rendelkezik ez a kontingens, mert ha illimitáit számokkal operálna a kontingens, a magyar mezőgazdaságra nézve semmi értékkel nem bírna. A szerb szerződés éppen ez oknál fogva megsértette a kontingens-szerződés lényegét. mert felemelte a kontingenst és én azt vártam, hogyha már felemelte a t. miniszter úr a kontingenst. legalább egy érvet fog felhozni amellet. miért volt szükséges a felemelés.

Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter: Mert nem lehetett másképpen szerződni.

Bethlen István gróf: Nagyon sajnálom., de meggyőződése az, hogy lehetett. (*Mozgás jobbról.*) Ez egyéni appreciáció tárgya. (*Mozgás jobbról.*) Vagy nem kellett volna egyáltalán szerződni.

Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter: Én ezért a felelőséget nem vállalom; ötezer ökörért vagy ötezer sertésért nem teszem ki magamat annak, hogy egy országgal ne szerződjem.

Bethlen István gróf: Akkor tegye ki magát a t. miniszter úr annak, hogy eljárását kritika tárgyává tegyem.

Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter: Tessék!

Bethlen István gróf: Egyetlen egy érvet sem mondott. szerintem, hogy miért kellett felemelni a kontingenst. legalább mezőgazdaságunkban rejlő érvet nem mondott. Ennélfogva kénytelen vagyok azokhoz az érvekhez folyamodni, amelyeket más képviselőtársaim amellet hoztak fel, hogy miért kellett a kontingenst fölemelni, miért volt ez szükséges. Ezek közt az ervek közt elsősorban emlitem a magas húsárakat.

Szerényi József t. képviselőtársam nagy számadatok apparátusával

rámutatott arra, hogy a húsárak jobban emelkedtek, mint Németországban; Jankovich Béla t. képviselőtársam segítségül hívta még Saurbeckurat is annak bizonyítására, hogy Magyarországon jobban emelkedtek a húsárak lés a nyerstermények, mint Németországban és mint Angliában.

Ez nem új dolog, egy csöppet sem lepett meg; ellenkezőleg, az lepett volna meg, ha megfordítva lett volna. Mert hiszen, amikor mi azt céloztuk, hogy mezőgazdaságunkat vámvédelemben részesítsük, tisztában lehettünk azzal, hogy ennek következménye az lesz, hogy az árak emelkedni fognak. De itt nem a relatív számok bírnak értékkel, mert hiszen az természetes, hogy amikor Ausztria évtizedeken keresztül azzal foglalkozott, hogy iparának érdekében a védvámokat emelte, hogy az utolsó emeléskor az ő védvámja nem emelkedhetett annyi percenttel, mint a magyar mezőgazdasági védvám, amely azelőtt egyáltalán nem létezett. És éppúgy vagyunk a németországi példákkal. Mert hiszen Németországban voltak mezőgazdasági védvámok és ennél fogva az utolsó vámemeléskor mezőgazdasági vámjait nem emelhetette annyi percenttel, mint Magyarország, ahol nem voltak mezőgazdasági vámok.

De, t. képviselőház, én azt állítom, hogy nem a viszonylagos emelkedés fontos itt, hanem az abszolút számok. És ha már ezekről beszélünk, legyen szabad nekem rámutatnom arra a tényre, hogy amíg a külföldön az iparcikkek nagyjában és egészben jóval olcsóbbak, mint itt. Magyarországon, ugyanakkor ugyanazonokon a fogyasztópiacokon a nyerstermények -dacára a mi vámemeléseinknek -drágábbak, mint nálunk.

P. o. felhozom Németországot. És itt nem fogok Münchenre hivatkozni, nehogy Sándor Pál t. képviselőtársam megint ugyanazt a szemrehányást tegye nekem, amelyet az előadó úrnak tett; hanem felhozom Németország élőhúsárait a különféle piacokon az utolsó statisztika szerint összehasonlítva a magyarországi árakkal. Ha ezen számokra egy pillantást vetek, azt tapasztalom, hogy amíg Németországban az elsőosztályú húsnak az ára 57 kr. volt az utolsó kimutatás szerint. -és itt átlagokról beszélek, különféle német városokból vett átlagárakról, mint Danzig, Breslau, Berlin, Magdeburg, -addig nálunk az elsőosztályú hús ára 41 krajcár volt; itt tehát 39%-os differencia van, mégpedig Magyarország árainak javára. Amikor a másodosztályú hús a német piacokon 48 kr. volt. akkor a magyar piacokon, illetőleg a budapesti élőállatpiacon 35 kr. volt; itt tehát 40%-os differencia van a magyar piac javára. A harmadosztályú húsnak az ára volt Németországban átlag 44 krajcár, nálunk 31 krajcár; itt 41%-os differencia van megint a magyar piac javára.

T. képviselőház! Mit bizonyítanak ezek a számok? Először is azt, hogy a másodosztályú hús Németországban drágább volt, mint Magyarországon, de nem annyival drágább, mint az elsőosztályú hús, ami megint megcáfolja a kereskedelemügyi miniszter úrnak azt az állítását, hogy a szerb behozatalra szükségünk van, mert a másodosztályú hús árai aránytalanul magasak.

Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter: Sőt megerősíti.

Bethlen István gróf: Ez a differencia még fokozódik a harmadosztályú húsnál 40%-ról 41%-ra.

De, t. képviselőház, ha ezeket a számokat már figyelembe vesszük, akkor nem mulaszthatom el rámutatni orra is, hogy a kicsinyben való

árusításnál az árak csak Budapesten exorbitánsok, a vidéken meg sem közelítik ezt a magasságot. Ellenben a külföldi piacokon, elsősorban Németországban, a kicsinyben való elárusítás árai sokkal egyenletesebbek.

Hogy mekkora differenciák vannak ebben a tekintetben nálunk, legyen szabad a kormánynak a jelentésére hivatkoznom, amelyben a következő statisztikai kimutatást látjuk: (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Amíg a pecsenyének való marhahús Budapesten az utolsó évben 2 korona 38 fillér volt átlagában, addig pl. Miskolcon 115 fillér, Nagyváradon 104 fillér, Máramaroszigeten 93 fillér volt; tehát majdnem 100-150%-kal volt olcsóbb. A levesnek való hús Budapesten 160 fillér volt. egy másik városban 74 fillér, Miskolcon 106 fillér és Szegeden 103 fillér; ezek a differenciák jelentkeztek más élelmicikkeknel is az egész vonalon.

Mit bizonyít ez, t. képviselőház? Azt. hogy a kicsinyben való árakért a gazda nem felelős, hanem felelősek mindenféle tényezők: elsősorban a kereskedelemnek szervezettsége, vagy szervezetlensége, a fogyasztási adók nagysága, az elárusításnak a rezsije, szóval mindent látunk, csak azt nem, hogy az árak az áru kínálatától függenének.

Felhoztak még egy másik érvet is: hogy Magyarországon húsinség van. Ezt az érvet a kormánypadokról itt e Házban senki sem képviselte, de úgy látom, hogy a főrendiházban k miniszterelnök úr erre a nézetre jutott. mert azt mondja (*olvassa*): „Én azt hiszem, hogy tartozó kötelességünk volt ez ildomoságot az osztrák kormánnyal szemben alkalmazni. (*Felkiáltások balfelől: Mindig az ildomoságról beszélnek!*) A kereskedelemügyi miniszter úr terminológiájával él -,mert ha valahol helye van ennek, akkor bizonyosan helye van ott. ahol az emberi élet fenntartásának kérdése merül fel, Ausztriában pedig tényleg fennáll az a nézet. hogy a hús azért drága, mert kevés, és mindenestre ildomos volt (*Derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) -ez a legkevesebb, amit mondhatok, -módot nyújtani arra, hogy a hiánynak eleje vétessék.”

Én azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök úr bebizonyítottak kellett. hogy vegye, hogy ott hiány van, mert különben nem járult volna hozzá ahhoz, hogy Argentínából hús hozassék be. Ezt a nézetét a t. miniszterelnök úrnak minden szám, melyet a közgazdasági statisztikában olvasunk, megcáfolja. Nem akarok újból hivatkozni arra, hogy mindenkor kiviteli államok voltunk, de arra az egyre akarok hivatkozni, hogy húsinség már csak azért sem lehetett. mert hiszen az utolsó évben emelkedtek az exportszámok a legmagasabb fokig, úgy, hogyha Ausztriában tényleg húsinség lett volna, az árak csekély emelésével módjában lett volna az exportot lehetetlenné tenni és benntartani a saját piacán. (*Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Csakis egy téren mondhatná valaki azt., hogy importállam vagyunk; a sertésenyésztés terén, de itt sincs szükség kontingensemelésre, mert mikor a sertésbehozatal Szerbiából a legmagasabb fokra emelkedett. a 120.000 darabot túl nem léptük. Volt egy-két év, amelyekben magasabb volt. de átlag nem.

Hogyha a szerb szerződés ennek dacára ezt a kontingenst felemeli, úgy ez azt jelenti, hogy tekintettel arra, hogy a magyar sertésenyésztés emelkedőben van és arra, hogy az utolsó statisztikai adatok szerint csak 120.000 darab fér be a monarchia piacára, kivitelünk Németország felé pedig majdnem lehetetlenné tétetett. hogy az az 50.000 darab szintén itt fog maradni és árainkat újból le fogja nyomni.

Ebben az esetben a túlzott behozatal árcsökkenő hatása jobban fog érvényesülni, mint történt abban az időben, mikor a sertés behozatala, de egyúttal kivitelünk is szabadabb volt. mert mi leszünk kénytelenek a túlprodukción elfogyasztani és erről a piacról, miután az úgyszólván zárt terület. a többlet ki nem mehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Van még egy érvem amellett. hogy a mai vámvédelmi rendszerünket tartsuk fenn az egész vonalon abban az arányban, mint eddig, ez pedig az állattenyésztés és a szemtermelés aránylagos védelmének kérdése. Több képviselőtársunk rámutatott arra, hogy a megbízosabb megakadályozó ja annak, hogy ebben az országban az árak igen magasra ne emelkedjenek, az, ha állattenyésztésünket fejlesztjük, *(Felkiáltások balfelől: Ez így van!)* ez így van és ez az egyetlen módja az árak limitációjának; ellenben ugyanazzal a lélekzettel azok a képviselő urak, kik az állattenyésztés fejlesztését kívánják, az argentinai húsert kiabálnak és a szerb behozatal mellett érvelnek. Vagy az egyiket. vagy a másikat. de mindkettőt egyszerre elérni nem lehet. Az teljesen keresztülvihetetlen, hogy állattenyésztésünket úgy fejlesszük, hogy amellett egyszerismind Szerbiából limitált. más Balkán-államokból illimitált húskontingenst hozunk be és a tengerentúlról is eresszünk be húst... mert akkor gazdáink tartózkodni fognak attól, hogy az állattenyésztésbe nagyobb összegeket befektessenek. Hogy ez így van, bizonyítja éppen az, hogy a 70-es években és a 80-as évek elején törték fel a legelőket és vonták el azokat a területeket az állattenyésztéstől, amelynek céljára addig szolgáltak; azokban az években vonták el, amikor magas gabonaárak és alacsony állatarak voltak. Már pedig, ha mi nem védjük egyformán gabonatermelésünket. s vele együtt állattenyésztésünket is, akkor megint oda fogunk jutni a budgetbe beállított mindenféle szép összegek dacára, hogy miután a gazdák a szemtermelést rentabilisabbnak fogják látni, nem állattenyésztésüket. hanem a szemtermelést fogják fejleszteni. *(Úgy van! balfelől.)*

Van itt még egy indok, amely szükségessé teszi, hogy kitartsunk emellett az irányzat mellett. amelyet megkezdtünk. Ez az, hogy a magyar Alföld termőképessége ma már nem az, ami volt azelőtt 25-30 évvel, Az évi átlagtermések emelkedést nem mutatnak és ha mi állattenyésztésünket nem fejlesztjük, ennek következménye az lesz, hogy a szemtermelés is hanyatlani fog. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Ezzel áttérek arra a kérdésre, amely nézetem szerint talán a legfontosabb a, mai viszonyok között: az argentinai húskérdésre. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Erre nézve megoszolnak a vélemények itt e Házban, hogy mit tegyünk. De én inkább azt tapasztaltam, hogy többségben van azoknak száma, akik az argentinai húsbehozatalt ellenzik. Ezt azért mondom, mert még olyan felszólalók is, akiktől legkevésbé vártam ezt. ennek kifejezést adtak és hangsúlyozták, hogy az argentinai húsbehozatal egészen felesleges.

A magyar kormány részéről azonban konkrét pozitív, apodiktikus nyilatkozattal nem állunk szemben. Az első nyilatkozata az volt. hogy argentinai húsról szó sem lehet. A második nyilatkozata az volt. hogy 2000 tonnát beeresztettek, s mikor azt kérdeztük, hogy mi lesz a jövőben, a földművelésügyi miniszter úr azt felelte, hogy a jövőért ő nem

felel a kereskedelemügyi miniszter úr pedig azt felelte, hogy ez nem tartozik a tárgyhoz. Így közvéleményünk és a törvényhozás is valóban a sötétben botorkál, amikor pedig tájékoztatása égető szükség. De hát vannak szerencsére más források is, amelyekből megtudhatjuk, hogy miről van szó; még pedig itt van Weisskirehner kereskedelemügyi miniszter nyilatkozata. Csak akkor nem forrás az uraknak, amikor az urakra nézve kellemetlent mond, de mikor megfordítva van, akkor ezt nem tapasztaltuk.

Weisskirehner kereskedelemügyi iminiszter november 25-én tartott beszédében azt mondta (*olvassa*): „Bis inclusive April 1911 hat der Leiter des Ackerbauministeriums bereits die Bewilligung hinausgegeben Monat für Monat langen 800 Tonnen, das sind also 800.000 Kilogramm argentinischen Fleisches in Triest an, behufs Vertheilung, und zwar nicht nur für Wien, sondern auch für andere Konsumorte der Monarchie Tehát november 25-én azt mondja, hogy december 1-től április 30-ig engedélyt adott havi 800 tonnának behozatalára, ami együttvéve nem 2000, hanem 4000 tonnát képvisel.

Egy másik beszédében, amelyet november 29-én tartott. azt mondja (*olvassa*): „Was kann im Jahre 1911 nach Österreich eingeführt werden? Unter der Voraussetzung, dass der serbische Handelsvertrag am 1. Januar in Wirksamkeit tritt. sofort 15.000 Ochsen, .50.000 Schweine; Rumänien steht es frei, 15.000 Ochsen, 70.000 Schweine und 100.000 Schafe einzuführen. Die 100.000 Schafe sind ohneweiters zu haben. Aus Argentinien kommen, wenn ich diese 10.000 Tonnen in Rinder umwandle, 30.000 Ochsen, beziehungsweise, wenn ich das geringere des serbischen Viehes berücksichtigt, 45.000 Ochsen.

Itt még magasabb számokról van szó. Később azonban, amikor a kereskedelemügyi miniszter úr a közigazdasági bizottságban nyilatkozott afelől, hogy csak 2000 s nem több ezer tonna húsnak a behozatalához járultak hozzá, Weisskirehner miniszter úr reflektált a kereskedelemügyi miniszter úr nyilatkozatára az osztrák parlament előtt és azt mondta (*olvassa*): „Was den Import des argentinischen Fleisches anbelangt. so hat der österreichische Ministerrat ein Quantum von 10.000 Tennen in Aussicht genommen und sich hiefür prinzipiell ausgesprochen. Es wurde diesbezüglich zunächst schriftlich und „dann mündlich - hiündlich dadurch, dass der Leiter des Ackerbauministeriums und ich in Budapest mit den ungarischen Ressortministern in Verhandlung getreten, sind -das Einvernehmen mit der ungarischen Regierung gepflogen, und Tatsache ist. dass das österreichische Ackerbauministerium die Einfuhrbewilligungen bis Ende April 1911 erteilt hat und sich hiebei der Zustimmung des ungarischen Handels- und des ungarischen Ackerbauministers versichert halten muss te. Ohne authentische Nachrichten kann ich nur annehmen, dass die in der Öffentlichkeit Verbreiteten jüngsten Äusserungen des Herrn ungarischen Handelsministers entweder auf einem Missverständnis beruhen oder durch die Presse miss verständlich wiedergegeben wurden. Ich kann und darf nach den Besprechungen, welche ich in Budapest persönlich gepflogen habe, nicht zweifeln, dass sich in den allernächsten Tagen eine volle und entsprechende Aufklärung ergeben wird. Die österreichische Regierung, dessen kann ich Sie versiehern, wird es sich zur Pflicht machen, bei

den weiteren Verhandlungen so wie bisher mit allem Nachdruck die österreichischen Interessen zu vertreten.

Hát t. képviselőház, arra a felvilágosításra, amelyről Weiskirchner kereskedelemügyi miniszter úr beszél, mindeddig még hiába várunk. Van itt két homlokegyenest ellenkező állítás. A kereskedelemügyi miniszter úr azt mondja, hogy 2000 tonna behozatalához adta meg a beleegyezését. az osztrák kereskedelemügyi miniszter pedig 4000 tonnáról beszél. Azt mondja, hogy április végéig már ki is adta az engedélyt és ugyanakkor az osztrák parlament utasítja a kereskedelemügyi minisztert arra, hogy 1911 december 31-éig, sőt továbbmenőleg is, amennyiben szükség van rá, a behozatalról gondoskodják, még pedig leszállít ott vámokkal.

T. képviselőház! Én nem fürkészem, hogy a két állítás közül melyik fedi a valóságot. Én nem lehetek bíró az osztrák kereskedelemügyi és a magyar kereskedelemügyi miniszter között. De azt hiszem, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrnak kötelessége e tekintetben felvilágosítást nyújtani. *(Igen! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* azért, hogy tudjuk, hogy a magyar mezőgazdaságnak mivel fog számolni kellene. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem arra fektetem tehát a súlyt, hogy melyik állítás fedi a valóságot, hanem arra fektetem, hogy megtudjuk és a miniszter úr nyilatkozzék arra nézve, hogy mit fog tenni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel, t. képviselőház, be is fejezhetném beszédemet. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Mielőtt ezt azonban megtenném, legyen szabad még egy pár szóval reflektálnom arra a támadásra, amelyet Sándor Pál t. képviselő úr felszólalásában hallottunk. Én ezt ugyanazzal a nyíltsággal, ugyanazzal az őszinteséggel kívánom megtenni, mint amely nyíltság és őszinteség az ő egész beszédét jellemezte, ő azt mondja, hogy nem a magyar mezőgazdaságot támadja, hanem csak a nagybirtokosokat. Én szívesen koncedálom neki, hogy a nagybirtok elleni harc az ő politikájának vezérelve. De engedje meg, hogy akkor mi is tovább lássunk az orrunknál és hogy azt higgyük magunkról, hogy tisztában vagyunk annak az irányzatnak egész komplexumával, amelynek e házban ő a legeminensebb szószólója. Mert az a támadás, amelyet Sándor Pál t. képviselőtársam a szerb kereskedelmi szerződés alkalmával a magyar nagybirtok ellen intéz, csak egy kis epizód abban a nagyobb küzdelemben, amely sajnos, ma már az egész országban kifejlődött és amely társadalmi osztályaink átalakulásából támadt. Ez a küzdelem nem a gazdasági liberalizmus, nem a konzervativizmus, sem a politikai általános liberalizmus, vagy a klerikalizmus harca. Ez egyszerűen hatalmi törekvés és hatalmi kérdés. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én azt látom, hogy a mi társadalmunkba egy méreganyag jutott be, amely minden téren érvényesülést keres. Érvényesülést keres nemcsak a politikában, hanem társadalmi téren, művészetben, irodalomban, erkölcsi felfogásban, mindenben, ami a közélet terére tartozik *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* és én azt látom, hogy ez az irányzat távol áll attól, ami nemzeti. *(Úgy van! Taps a szélsőbaloldalon.)* Internacionális szellemet kíván érvényesíteni ebben az országban és látom azt, hogy néha radikális, néha nemzetközi név alá helyezkedik, néha pedig szerényen megelégszik azzal, hogy csak a magyar nagybirtokot támadja. *(Igaz! Úgy van!*

a szélsőbaloldalon.) Nekünk az a meggyőződésünk hogy ennek az országnak az érdeke az hogy ez a méreganyag a közéletből eltávolittassék. Ez a meggyőződésünkés ezért fogunk küzdeni teljes erőnkkel, meggyőződésünk minden erejével. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ez az én válaszom Sándor Pál t. képviselőtársam harci riadója. A kormánytól pedig azt kérem, méltóztassék nyíltan megmondani, hogy melyek a tervei. Világosságot kérünk az egész vonalon és addig, amíg azt meg nem kapjuk, a javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

VÁLASZ A VITA SORÁN ELHANGZOTT FELSZÓLAMLÁSOKRA.

A képviselőház 1911 január hó 9-én tartott ülésén a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés tárgyalása alkalmával Bethlen István gróf mégegyszer felszólalt. Felszólalására az adott alkalmat, hogy Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter és Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter a javaslat tárgyalása során elhangzott ellenvetésekkel, többek között Bethlen István gróf december hó 16-án elmondott kritikájával szemben hosszabb beszédben védelmezték meg álláspontjukat. Bethlen István gróf reflexiójában mégegyszer leszegezte, hogy a Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés reánk nézve kedvezőtlen. Kimutatta azt is, hogy az argentinai hús behozatalának kérdésében a magyar és az osztrák kormány között összeütközés áll fenn, amennyiben a kereskedelmi miniszter kijelentette, hogy 2000 tonnánál több hús behozatalához nem járult hozzá, viszont az osztrák kereskedelmi miniszter 4000 tonnának a behozatalát máris megengedte. Bethlen István gróf az itt következő beszéd végén arra kérte Hieronymi Károly kereskedelemügyi minisztert, hogy az osztrák kormánnyal szemben óvja meg miniszteri állásának és egyúttal Magyarországnak a tekintélyét.

Bethlen István gróf: Nem fogok visszaélni a t. Ház türelmével éa ter úr és most a földművelésügyi miniszter úr is az általános vita során bővebben foglalkoztak azokkal az érvekkel, amelyekkel állásfoglalásukat a szerb szerződéssel szemben indokolni kívánták, a t. Ház beleegyezését kérem, hogy az ő válaszukra a magam részéről egy pár reflexiót szintén tehessek.

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a Ház az engedélyt erre vonatkozólag megadja.

Bethlen István gróf: Nem fogok visszaélni a t. Ház türelmével és figyelmével, de mégis egy pár pontra kötelességem válaszolni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A kereskedelemügyi miniszter úr kifogásokat tett általánosságban azzal a kritikával szemben, amelyet én a javaslatra vonatkozólag gyakoroltam. Kifogásolta elsősorban azt, hogy ép a Kossuth-párt részéről gyakorolják ezt a kritikát, amely párt annakidején, 1908-ban a mi felfogásunk szempontjából sokkal rosszabb szerződést is hajlandó lett volna törvénybe iktatni. Hiszen az 1908. évi szerződésben egy nagyobb kontingens foglaltatott. 35.000 szarvasmarháról és 75.000 darab sertésről volt szó. A miniszter úrnak abban teljesen igaza van, hogy a tervbe vett kontingens akkor nagyobb volt, csak hogy megfeledezik arról, hogy ugyanakkor, amikor erről szó volt, még nem volt román szerződés és nem adtunk volt Romániának egy nagyobb kontingenst, amely lehetetlenné tette volna, hogy később Szerbiának is megadjuk ezt a kontingenst. De hogy ennek a vádnak nincs semmi jogosultsága, legjobban bizonyítja az, hogy a szerb szerződést a volt kormány

épen azért vonta vissza és helyezte hatályon kívül, mert sokalta azokat az engedményeket, amelyeket Ausztria buzdítása folytán a külügyminiszter úr követelt, hogy Romániának megadassanak. A szerződés, bocsánatot kérek ez így van, épen azért lett visszavonva, mert a miniszter úr nem volt hajlandó addig Romániával szerződési tárgyalásokba bocsátkozni, amíg az összes kontingens fixírozva nincsen. Így jött létre az összkontingensre vonatkozólag az egyezmény.

Arról pedig, hogy az egyezményt később túllépték, azt hiszem, a múlt kormány semmit sem tehet. Azt is mondta a miniszter úr, hogy ő sokkal kedvezőtlenebb helyzetben volt ezen szerződés kötésekor, mint mi voltunk és indokolta ezt azzal, hogy hiszen Szerbia azon idő alatt, amíg szerződéssel nem bírt, meggyőződött arról, hogy a Szaloniki felé való kivitelét istápolhatja, arrafelé is biztosíthat magának piacokat és hogy ennek folytán kevésbé volt hajlandó nagyrabecsülni azon értéket, amelyet a közös vámterület fogyasztópiaca reánézve jelentett. Én azt hiszem, hogy ennek ép az ellenkezője áll, mert Szerbia meggyőződött azon idő folyamán, amely alatt Szaloniki felé törekedett kiviteltszervezni arról, hogy ez a kiviteli út az ő közgazdasági érdekeit egyáltalában nem elégíti ki. Meggyőződött erről, dacára a magas vámoknak, hogy Magyarország és a monarchia fogyasztópiaca reánézve a legbecesebb és ezt semmiféle mesterséges kivitelfejlesztésekkel akár a szaloniki-i útvonalon, akár más úton el nem érheti, mert hiszen az egész dunai és adriai vasút terve tulajdonképpen Szerbia részéről azért lett annyira felkarolva, mert remélte, hogy miután a szalonikii kivitele nem sikerült, talán ezen az útvonalon sikerülni fog terményeit a világpiacra vinni. Mondom, belátta, hogy ezek a remények reánézve semmiféle kecsgetető értékkel nem bírnak és épen azon időpontban, amikor ez a külföld előtt és előttünk is világossá vált, szerződött a t. kormány Szerbiával úgy” hogy azt hiszem, kedvezőtlenebb helyzete nem volt.

Én beszédem folyamán mérleget kívántam felállítani tekintetben, hogy milyen kedvezményeket adunk mi Szerbiának és milyen viszonzószolgáltatásokat kapunk tőle, s rámutattam arra, hogy ez a mérleg ránkénzve kedvezőtlen. A mérlegnek ezt a kedvezőtlen benyomását a kereskedelemügyi miniszter úr többféle érveléssel igyekezett meggyengíteni. Lekicsinyelte p. o. azt az engedményt, amelyet mi Szerbiának a minimális tarifák koncedálásával tettünk, s azt mondta, hogy szó-játékot űzök itt a minimális tarifákkal, mert bizony azok nem minimálisak, hanem meglehetősen magasak, inkább maximális tarifák. Hivatkozott arra, hogy mikor Franciaország először behozta a 6 frankos buzavámot, az egész világ el volt képedve, hogy hogyan képes egy művelt állam ilyen nagy búzavámokkal magát védeni. Én azt hiszem, nem űztem szó-játékot, mert a minimális tarifák kifejezését nem én találtam fel, hanem feltalálta a kiegyezési törvény, az 1907. évi XLIII. t.-c, amelyben ez a kifejezés benne foglaltatik, azért azt hiszem, nekem teljes jogom volt ezt a kifejezést használni. *(Helyeslés balfelől.)*

Ami pedig a francia példát illeti, errenézve megjegyzem, hogy hiszen akkor mi még szabad kereskedelmi időket éltünk, ma pedig benne vagyunk a legerősebb védvamos irányzatban *(Úgy van! balfelől.)*, ami talán akkor túlmagasnak tetszett, a mai viszonyok között csöppet sem magas, ellenkezőleg alacsony. S hogy ezen minimális tarifák a mai viszo-

nyok között nem olyan minimálisak, bizonyítja az, hogy annak az országnak melyre mi rá vagyunk szorulva kivitelünkkel, Németországnak minimális tarifái is magasabbak, mint a mieink. Pl. a rozsnál a mi minimális tarifánk 5 K 80 fillér, a német tarifa 6 K, az árpánál a mi tarifánk 2 K 80 fillér, míg a sörárpánk csak 4 K 80 fillér vámmal mehet be Németországba; a zabnál a mi tarifánk 4 K 80 fillér, a német 6 K, a tengerinél a mi tarifánk 2 K 80 fillér, a német 3 K 60 fillér. Ezek mind minimális tarifák, mind szerződések által lekötött tarifák, ennél lejjebb Németország nem mehet. s ezek mind magasabbak, mint a mi minimális tarifáink. S még egy különbség van, nevezetesen az, hogy míg mi Németországba nem juthatunk be az ő minimális tarifái folytán, mert a mi vámterületünk árai oly magasak, hogy nem. fizeti ki magát az, hogy gabonát exportáljunk és a minimális vámot is megfizettessük; addig viszont rossztermésű éveinkben a mi minimális vámjaink nem fogják megakadályozni azt, hogy Szerbia az ő gabonafeleslegét a monarchia piacára vigye. Ez előrelátható és bizonyosra is veszem és azt hiszem, Szerbiára nézve épen ezen oknál fogva még ezen minimális tarifák is bizonyos koncessziót jelentenek. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ugyanakkor, mikor ezt hangsúlyozom, reá kell mutatnom arra is, hogy annyira nagybeesünek és sokra tartom azt, hogy mi minimális tarifákat koncedáltunk, hogy a leghatározottabban ellene volnék annak, hogyha a t. kormány a minimális gabonavámokat koncedálná pl. Argentínának és általában a tengerentúli államoknak. Mert amíg a Szerbiából minimális tarifák mellett való behozatal nagy áldozatot a mi részünkről nem jelent, jelenthet igen nagy áldozatot akkor, ha ugyanazon tarifák mellett Argentínából volnánk kénytelenek búzát venni vagy más gabonaféléket. *(Helyeslés balfelől.)* Mert először is Argentínának és egyáltalában a délamerikai köztársaságoknak rossz valutájuk folytán is nagy exportprémiumuk van, emellett a termelési költségeik sokkal csekélyebbek, mint a mieink és csekélyebbek, mint Szerbiáéi, úgy, hogy ha Argentínának koncedálnók a minimális tarifákat, tényleg az a koncesszió, amelyet Szerbiának adtunk, Szerbiára nézve csekély jelentőséggel bírna, mert Argentína ennek hasznát és előnyeit magának szerezné meg. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Azt mondja a miniszter úr, hogy Szerbia ezt az állatkontingenst nem fogja kihasználni. Ezt nem hiszem azért, mert Szerbia az állatkivitelre rá van utalva. Bebizonyosodott az, hogy Szaloniki felé feleslegének csak bizonyos részét tudja exportálni és bebizonyosodott az is, hogy még azon vámok mellett is, amelyeket vele szemben fenntartottunk, a monarchia piacára való import a leggazdaságosabb volt és a legjobban kifizette magát. Ennélfogva azt hiszem, hogy Szerbia igenis igénybe fogja venni a neki adott kontingenst és teljes mértékben ki fogja használni. *(Úgy van! a balodalon.)* Az, hogy Románia nem használta ki eddig, természetes, mert évtizedeken keresztül nem volt módjában kivitelét fejleszteni, nem voltak meg a berendezések, amelyek szükségesek, hogy a kontingenst igénybe vehesse és ezek egy-két hét alatt, rövid idő alatt nem létesülhetnek. Az állattenyésztést azonban a szerződés ideje alatt annyira fogja fejleszteni, berendezéseit fel fogja állítani, úgy hogy a kontingenst a szerződéses idő végéig ki fogja használni, épen abban az időben, amikor ez a magyar állattenyésztésre nézve

a legkedvezőtlenebb lesz, mert az állattenyésztés épen a t. földművelésügyi miniszter úr által tervezett segély révén abba a helyzetbe fog jutni, hogy a magyar piac teljes szükségletét elláthassa, (*Úgy van! a bal- és a szélsőhaloldalon.*)

A t. miniszter úr ismételten igyekezett bizonyítani azt az állítást, hogy mi rá vagyunk szorulva és szükségünk van (*Zaj. Elnök csenget.*) a balkán importra és ismételten azzal kívánta ezt bizonyítani, hogy a szerb állatbehozatal megszűnte óta a másodosztályú húsminőségeknél az árak jobban emelkedtek, mint az elsőosztályú minőségénél. Nem tudom, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr milyen statisztikát használt fel e célra. A magam részéről azt a statisztikát veszem, amelyet a főváros terjesztett a novemberi húsdrágasági anketé elé, azt hiszem, ez a statisztika egyoldalúsággal nem vádolható és tudtommal eddig az egyedüli megbízható statisztika, amely e tekintetben létezik. Igaz, hogy 1892. évig nem nyúlnak vissza az adatok, de ebben a tekintetben fontossággal nem is bírnak, mert hiszen a t. miniszter úr maga is rámutatott arra, hogy 1892-1902-ig az árak úgyszólván nem is változtak. *Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter:* Állandók voltak. *Bethlen István gróf:* 1892-ben 56 f., 1902-ben 57 f. volt a másodosztályú hús ára. Azt hiszem, e statisztikát használhatjuk,

Már most mily kérdést kell eldöntenünk? Azt hiszem, a kérdés az, hogy a szerb behozatal megszűnése folytán jobban emelkedett-e a másodosztályú húsminőségek ára úgy az élőpiacon, mint a detailkereskedésben, mint az elsőosztályú minőségűeké? Hogy ezt kideríthessem, arranézve azt az időpontot kell választóvonalnak felvennem, amelyben a szerb szerződés, illetőleg a szerb behozatal megszűnt. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) mert ha nem ezt vesszük fel, akkor nem a kérdéshez szólunk, hanem statisztikai adatokat terjesztünk elő, amelyek a kérdést nem döntenek el. -

Ha végignézzük és átszámítjuk a főváros által előterjesztett statisztikát. -én ezt megvettem -azt tapasztaljuk, hogy a magyar ökörnél az elsőrendű magyar ökör ára 11.45%-kal emelkedett. a másodosztályú ára 9%-kal és a harmadosztályúé 7%-kal. A tarka marha ára pedig: elsőosztályúé 17%-kal, a másodosztályúé 14%-kal, harmadosztályúé 11%-kal. Ha a kettőnek átlagát vesszük, látjuk, hogy emelkedett az elsőosztályú hús ára 14%-kal, a másodosztályúé 11%-kal, a harmadik osztályúé 9%-kal.

Azt hiszem, hogy ezzel egész pozitíve bizonyítottam azt, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr tévedett akkor, midőn azt mondta, hogy a másodosztályú hús ára jobban emelkedett. mint az elsőosztályúé.

De, t. Képviselőház, azt is mondta a miniszter úr, hogy a detailárak és élőhúsárak között a parallelizmus és a kontinuitás fennáll.

Ezt is tagadtam és most is tagadom, mert ugyanazon adatokból és azonkívül azokból az adatokból is, amelyeket én Tisza István grófnak a Magyar Figyelőben közzétett cikkéből meríték, s amelyek visszanyúlnak az 1892. évre, azt látom, hogy az 1901-1905. évektől a második ciklusig, vagyis 1906-1910. évig a másodosztályú hús minősége 15%-kal emelkedett a detailpiacon, ellenben az élőhúsárak csak 11%-kal, úgy hogy a detailpiacon az árak jobban emelkedtek, mint az élőhúsárak a nagy piacon. De ez teljesen érthető, mert ha kiszámítjuk a differenciát, a

közt, amennyibe egy kilogramm élőhús belekerül és amennyiért az ebből az egy kilogramból kikerülő húsmennyiség értékesítetik különféle években a detailkereskedelemben, azt látjuk, hogy a kettő közötti differencia az első négyéves ciklustól a második négyéves ciklusig tetemesen emelkedett.

Amíg ugyanis ez a differencia 1902-ben kitett 33, 1903-ban 25, 1904-ben 29 és 1906-ban 26%-ot. addig a következő ciklusban felemelkedett 33, 42, 40 és 50%-ra. Ebből világosan kitűnik, hogy a detailkereskedelemnek bruttó bevétele, nyers haszna -hogy így fejezzem ki magam sokkal inkább emelkedett. mint az élőhús ára.

De nem akarom a t. Ház türelmét több részletkérdéssel fásasztani. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Egy pár reflexióm van csak azokra a válaszokra, amelyeket a miniszter úr két kérdésemre adott.

Az egyik kérdésem az volt. hogy hajlandó-e a miniszter úr a következő kereskedelmi szerződéses tárgyalásoknál a kontingens maximális számait betartani, igen vagy nem. A második kérdés vonatkozott az argentinai húsról.

Az első kérdésre a miniszter úr azt mondta, hogy arra nem felel és nem felelhet azért. mert Darányi ő excellenciája megmondta, hogy külállamokról lévén ebben a szerződésben szó, e külállamokkal szemben nem követhet el indiszkréciót.

T. Képviselőház! Ez állana, nézetem szerint. akkor, ha én részletekbe menő felvilágosítást kértem volna, ha én azt kérdeztem volna tőle, hogy milyen engedményeket kíván pl. ő Bulgáriának, milyeneket Montenegrónak vagy más államoknak nyújtani. De én nem erről beszéltem és nem is ezt kérdeztem, én csak azt kérdeztem, hogy az összkontingenst hajlandó-e betartani, igen vagy nem.

Darányi Ignác t. képviselőtársamnak az a megjegyzése, hogy harmadik államokról lévén szó, titkosan kellett a szerződést megkötni, azt hiszem, kizárólag arra vonatkozott. hogy ebben a szerződésben vannak oly kikötések és vannak oly rendelkezések is, amelyek nem általánosságban, hanem speeialiter ráutálnak az egyes kereskedelmi szerződésekre, pl. a bulgár vagy más államokkal kötött szerződésekre. Csodálkozom, hogy a miniszter úr most mondja ezt. mikor már egyszer etekintetben a földművelésügyi miniszter úr nyilatkozott. Hiszen amikor őt a közgazdasági bizottságban a román szerződés tárgyalása alatt meginterpelláltuk arranézve, vajjon hajlandó-e az összkontingenst a további szerződéseknel betartani, azt felelte, hogy igen. Ha akkor szabad volt erre választ adni, miért volna ma indiszkréció? (*Tetszés a baloldalon.*)

Igaz, hogy ez a válasz akkor rosszul sikerült. mert a következmények és a tények nem fedték a válasz tartalmát.

Arra a kifogásra is rá fogok térni, amelyet Rosenberg Gyula előadó úr tett. hogy t. i. a kontingens tulajdonképen be van tartva. Én csodálkozom, hogy a miniszter úr nem akar válaszolni erre, mert hiszen o volt az, aki a titkosságot kifogásolta és ő maga szegezte dialektikájának legélesebb fegyverét annak, hogy ezt a szerződést miért kötötték meg titkosan. És íme, ő most hozzájárul ahhoz, hogy ez a titkosság fenntartsék, pedig módja lenne, hogy arról a leplet lerántsa, mert az osztrák Kereskedelemügyi miniszter úr is hozzájárult ahhoz, hogy a magyar kormány az egész szerződés tartalmát publikálja. De én ezt nem is köve-

telem, én csak azt kívánom, hogy a kontingens kérdésében adjon a kereskedelemügyi miniszter úr megnyugtató választ. Én levonom a konzekvenciát és ez az, hogy mivel a miniszter úrnak módjában volt a választ minden tekintetben megadni, még pedig megnyugtató választ. semmi ok sincs arra, hogy a választ meg ne adja, mert ezzel semmi indiszkréciót sem követ el; ám ha ennek dacára nem adja meg a választ. ebből azt kell következtetnem, hogy megnyugtató választ adni nem tud *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* és attól kell hogy tartsak, hogy a többi Balkánállamokkal szemben kötendő szerződéseknél még egy újabb kontingensfelelőssel fogunk találkozni.

Szerényi Béla gróf földművelésügyi miniszter: Csak egy van még!

Bethlen István gróf: De bátor vagyok előre bejelenteni, hogy ez ellen tiltakozom és ez ellen a legerősebb fegyverekkel fogunk harcolni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szerencsésebb helyzetben vagyok, t. Ház, azzal a válasszal szemben, amelyet a t. miniszter úr az argentinai húsról vonatkozólag adott nekünk, mert válaszában ismételtén konstatálja azt, hogy a magyar kormány 2000 tonnánál több argentinai hús behozatalához beleegyezését nem adta és konstatálja azt is, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr -és ezúttal az egész kormány -az argentinai hús behozatalát nem helyesli, az ellen állást foglal. Ő ezt szó szerint ugyan nem mondta, én azonban levonom a következtetést, hogy talán a jövőben több húsmennyiség behozatalához hozzájárulását adni nem fogja. Azonban a kontroverzia, amely a kereskedelemügyi miniszter úr és az osztrák kereskedelemügyi miniszter úr között felmerült, nem az óhajtasukra vonatkozott, mint ahogy ő magát kifejezte; nem óhajtokbeli differenciákra, hanem ténybeli differenciákra vonatkozott. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a kereskedelemügyi miniszter úr azt mondta, hogy 2000 tonnát meghaladó mennyiségű hús behozatalához nem adott engedélyt, az osztrák kereskedelemügyi miniszter úr pedig azt mondta, hogy 4000 tonna behozatalára máris kiadta az engedélyt és tudomásom van arról, hogy nemcsak az engedélyt adta ki és nem vonta vissza a miniszter úr tiltakozása dacára, hanem e húsmennyiség behozatala már folyamatban is van, sőt talán már túl is lépték.

Ha pedig ez így van, akkor tulajdonképpen nem egy lényegtelen kontroverziával állunk szemben, hanem egy olyan összeütközéssel, amely a magyar kormány és az osztrák kormány között fennáll. És én csak arra kérhetem a miniszter urat, hogy óvja meg miniszteri állásának azt a nimbuszát és azt a fényét, amely egyúttal Magyarország nimbusza és fénye is *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ne engedje, hogy mikor mi jogos alapon állunk, mikor a szerződések a magyar miniszter beleszólási jogát biztosítják, akkor az ő beleszólását semmibe se vegyék, hanem ennek ellenére oly húsmennyiséget hozzanak be, amelyhez ő hozzá nem járult. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel zárom is szavaimat és azt hiszem, hogy ezek után nyugodtan bízhatom ezt a kérdést a t. Ház megítélésére, mert nem vonhattam magamra joggal azt a vádat, amelyet a miniszter úr ellenem emelt, hogy én kritikámban, amely kritikát erről a padról gyakorolni az ellenzéknek nemcsak joga, hanem kötelessége, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* az objektivitás határait túlléptem. *(Élénk éljenzés és taps balfelől.)*

A MAGYAR BIRTOK PUSZTULÁSA ERDÉLYBEN. -ELŐADÁS A SZÉKELY TÁRSSZÖVETSÉGEK KÖZGYŰLÉSÉN SZAMOS- ÚJVÁROTT.

Az ország nemzetiségi vidékein, különösen Erdélyben a románok és szászok a 90-es évek után, politikai célzattal nagy erővel feküdtek bele az erdélyi magyar birtokok vásárlásába. Tíz-tizenöt esztendő alatt hatalmas területek, évszázados magyar birtokok kerültek elsősorban román kézre. Az erdélyi közélet vezető tényezői is az E. M. K. E. a E. G. E. és később az Erdélyi Szövetség egymásután emelte fel tiltakozó szavát az erdélyi magyar birtokok elköttyavetyélése ellen. Egyik ilyen gyűlésen 1912-ben Szamosújvárott tartotta Bethlen István gróf az alábbi előadást. amely „Az oláhok birtokvásárlásai Magyarországon az utolsó öt évben” címet viselte.

Közismert tény, hogy Magyarország nemzetiségi vidékein az eladásra kerülő magyar birtokok nagyrésze az ottlakó nemzetiségi parasztság kezébe kerül és örökre elvesz a magyarság részére. Hogy nemzetiségeink ezt a folyamatot pénzügyi szervezeteik révén politikai célzattal mesterségesen elősegítik, hogy minden eladásra kerülő birtoknál ezáltal egész versenyfutás fejlődik ki nemzetiségiek és magyarok közt. szintén ismeretes, valamint az is, hogy ebben a főleg gazdasági eszközökkel vívott. de politikai célzatú küzdelemben nemzetiségeink között a hazai oláhság jár elől és hódít el nap-nap után legtöbb területet tőlünk.

Kevésbé ismeretes az, hogy mily mérvű ez a nemzeti vérvesztés-günk. Pedig ettől függ egész jelentősége.

Azt hiszem, kétség nem lehet aziránt. hogy mindent el kell követni, ha nagyobb veszteségről van szó, hogy ez a vérvesztés megszűnjék; ímindent el kell követni, hogy azok az okok megszűnjenek, melyek nemzetiségi vidéken a magyar birtoknak a tömegesen való piacra kerülését előidézik, valamint miután ez a cél elérhető teljesen sohasem lesz, hogy a mégis eladásra kerülő birtok nagyobb része valami úton-módon újból magyar kézbe jusson.

Jelen dolgozatnak célja megállapítani, hogy van-e hát tényleg veszély, vagy nincs? -hogy milyen mérvű, milyen nagy ez a veszély? Továbbá arra is kíván választ adni, hogy hol, melyik vidéken a legnagyobb, a legimminensebb ez a veszély? -hol kell tehát a legsürgősebb segítségnek közbelépnie? Néhány adattal kíván végre annak a megállapításához is hozzájárulni, hogy milyen okokra vezethető vissza a betegség? -melyek a gyökerei a bajnak? -s hogy melyek ebből kifolyólag AZ orvosszerek, amelyekhez nyúlni kell, ha segíteni akarunk?

A feladatot. amelyet magam elé tűztem, azonban csak a románok által lakott vidékre dolgoztam ki. Ennek egyéni okokon kívül vannak tárgyi okai is.

A hazai románság az ország 48,000.000 kat. holdat kitevő területéből körülbelül 18,700.000 kat. holdnyi területen bír számszerű túlsúlyal. Egész Erdélyben, Máramarosnak három, Szilágy vármegyének összes járásában, Szatmár, Bihar, Arad megyék túlnyomó részében, Krassó-Szörényben mindenütt. Temes és Torontál sok járásában túlsúlyban van a magyarság és az ott lakó többi népfajok felett. Úgy, hogy ámbár az ország lakosságszámának csak 16.7 százalékát képviseli, azért az anyaország területének 38 százalékán bír uralkodó állással.

Ezért a nagykiterjedésű területért. az ország területének közel 40 százalékáért folyik tehát az élet-halálküzdelem a hazai románok és ma-

gyarok közt; a mi részünkről pedig ezenfelül még azért is, hogy képesek leszünk-e megtartani nemzetünknek egy igen tekintélyes részét magyarnak? -vagy más fajt fogunk-e saját véreinkkel gyarapítani, erősíteni? Mert hiszen ne feledjük el sohasem, hogy ezen az egész nagy területen az oláhság közé a magyarságnak tömérdek sok kis szigete van beékelve, melyeket állandóan nemcsak veszélyeztetet. de részben tényleg be is olvaszt. Erdélyben 350.000, az anyaország területén 515.000 magyar lakik így a túlnyomóan románlakta területen eloszolva. De veszélyben forogna a 460.000-nyi székelység is, ha sikerülne a románságnak az, hogy a régi Erdély vármegyéiben és a szomszédos magyar vármegyéik területén feltétlenül uralkodó állásra emelkedjék. Együttvéve 1,320.000 magyarról van tehát szó, vagyis nemzetünk 15 százalékáról és területünk 40 százalékáról. Ezek a számok éles világot vetnek a kérdés fontosságára.

Ezért elégedtem meg a feltett kérdésnek ezen területre való kidolgozásával, mert ha erre választ adhatok, a legfontosabb részben sikerült a feladatot megoldanom.

Azonban még egy korlátot kellett az adatgyűjtésnek szabnom, még pedig időbeli korlátot.

Hosszabb időre nem mehettem vissza a kérdés vizsgálatánál, mert akkor talán nem lettek volna eléggé megbízhatók a szolgáltatott adatok; ezért úgy határoztam, hogy csak az utolsó 5 évre terjeszkedem ki. Annak a kérdésnek eldöntésére, hogy a magyar birtok pusztulása csökkenő vagy fokozódó irányt mutat-e, sajnos, választ ily rövid idő adatai nem adnak, már csak azért sem, mert igen sok birtokcserénél a beérkezett adatokon az évszám egyáltalán nem is volt feltüntetve; de általános képet belőlük mégis nyerhetünk, ugyanis az utolsó 3 év a birtokcserénél sokkal gyakrabban szerepel, mint az előző kettő. Ezt igazolja különben személyes tapasztalatom és mindazoké, kik az ügy iránt érdeklődnek. A parcellázó tevékenység az utolsó években évről-évre lényegesen emelkedett. fokozódása még mindig várható, úgy, hogy nézetem szerint még tetemesen nagyobb veszteségnek nézünk elébe a következő öt évben, mint az elmúlt ciklusban, ha idejében kellő ellenszerről nem gondoskodunk.

Azt megállapítani volt a célom, hogy az utolsó 5 évben hol, mennyi magyar birtok ment át oláh kézre. Az összeállításba felvettem ezen okból azon birtokokat is, amelyek parcellázása még nincsen ugyan teljesen végrehajtva, de ezen célból már vásár tárgyává tétettek, vagy amelyeknek eladása az értesítés szerint befejezett dolog.

És még egy harmadik korlátot kellett feladatomban kitűzni. Nem vehettem figyelembe a 100 holdon aluli birtokokat. mert annak változásáról egyáltalán lehetetlen lett volna megbízható adatokat szerezni.

A 100 holdon felüli birtokot. t. i. a közép- és nagybirtokot mindenki számon tartja; eladása köztudomásra jut; a kisbirtokról azonban csak kevesen tudnak, igen sok helyen még a telekkönyv sem.

Az adatgyűjtés ezáltal nem egészen tökéletes, de nagy különbséget ezen hiány nem okoz.

A 100 holdon aluli birtoknál ugyanis csakis a parasztbirtokról és a kisnemes birtokról lehet szó. Utóbbi már csak néhány vármegyében és ott is csak néhány községben maradt meg. A legtöbb helyen a hétszilvafás kurtanemesség, mint a középosztály legkisebb és ezáltal gazdaságilag leg-

gyengébb kategóriája, már rég kipusztult és a mai generáció előtt csak a Petőfi ,Pató Pál úr című és hasonló költeményeiből ismeretes.

A „parasztbirtokban pedig nagy változásról a magyarság rovására nem tudok, úgy, hogy ennek a birtok-kategóriának elhagyása itt-ott hibát okozhat. de nagyobb különbségre semmiesetre sem adhat okot.

A 100 holdon felüli birtokot két osztályra kellett osztanom, aszerint. hogy túlnyomólag mezőgazdasági művelésre alkalmas, vagy túlnyomólag fennálló, vagy letarolt erdőterületből áll.

Ezen megkülönböztetésnek nézetem szerint igen nagy fontossága van.

A mezőgazdasági terület értéke a másikat legtöbb helyen sokszorosan felülmúlja, de más is az a szerep, amelyet a nép gazdaságában betölteni hivatott. Amíg a mezőgazdasági terület többnyire az egyesek között fel-parcellázva az új birtokos gazdasági privát vagyonának válik integráns részévé, tehát új gazdasági egyedeket teremt. új családi tűzhelyek keletkezését segíti elő és ezáltal a népszaporodásban érvényre jutó fontos coefficientens, addig az erdőbirtok, -amint azt az adatok túlnyomó része bizonyítja, -csak a már létezők gazdasági megerősödését eredményezi, többnyire úgy, hogy az újon szerzett birtok osztatlan legelő- vagy erdőbirtoknak megmarad, szóval csak mellékhasznot biztosít. de nem teremt új gazdasági egyedeket. legfeljebb közvetve lehet ily eredménye. Minden hold mezőgazdasági birtok két-hárommannyi erdőbirtokkal ér tehát fel, nemcsak privátgazdasági, hanem nemzetgazdasági értelemben is.

A kettő közt a határvonal azonban nem mindig vonható meg határozottan. Igen gyakran tehát azért, hogy egyik vagy másik birtokot ide vagy amoda soroltam, bizonyos pontig önkényes eljárással is vádolhatnának; de ha ezen megkülönböztetést nem akartam elejteni, akkor ez nem volt kikerülhető. Eljárásom az volt. hogy többnyire csak azon birtokokat soroltam az erdőbirtok fogalma alá, amelyeket vagy havasi fekvésük, vagy azon körülmény utalt ezen cím alá, hogy a birtok állagának felénél nagyobb részét foglalta le az erdőterület. különösen ha kevés volt egyúttal a hozzátartozó szántóterület is.

Az eladásra került birtokból csak azon holdszám van beállítva, mely tényleg oláh kézre került. Igen gyakran tehát az egész birtokterület nagyobb volt annál, mint amely az összeállításban szerepel, miután ebbe csak azon része lett felvéve, mely román kézre jutott. míg azon rész, amelyet magyar vagy más nemzetiségű vevő szerzett meg, az összeállításba nem is volt felvehető.

Igen gyakori az az eset. hogy a birtok az utolsó 5 évben több vevő, vagy közvetítő kezén ment át. aki több-kevesebb nyereséggel megint túl-adott rajta.

Ezen esetekben az a vevő, ki a birtokot csak nyereszkesedés céljából szerezte meg, közvetítőnek van beírva, ámbár nem abban az értelemben közvetítő, mint az a nemzetiségi pénzügyintézet például, amely a kiszáradt által megkötött szerződést csak finanszírozza és nekik a vételár kifizetését kölcsönrel teszi lehetővé. Legtöbb esetben közvetítő egyáltalán nem szerepel az adatokban; ez nem jelenti viszont azt, hogy a vevő kiszárad az egész vételt a saját erejükből fizették volna ki; az ilyen esetekben is legtöbbször a nemzetiségi pénzügyintézet az, amely az ügyletet nemcsak finanszírozza, hanem igen gyakran előzetes tanáccsal, útmutatással is szolgál ügytelemek, a birtokot megbecsülte«, a parcellázásban a mérnöki munkát

számukra végezteti stb.; de miután direkt a kisgazdák szerepelnek, mint szerződő fél és a pénzügyintézet nyereséghez árdifferencia révén tényleg nem is jut. közvetítőnek fenti értelemben tényleg nem is volt beírható. Ezen utóbbi szerepkört újabban mind gyakrabban vállalják magyar pénzügyintézetek is, úgy gondolván, hogy miután a birtok ígysis-ügyis nemzetiségi kézre jut. inkább jusson a magyar intézet ahhoz a haszonhoz, mely különben az oláh bank pénztárába vándorolna. Van is ennek a gondolatnak némely vidéken bizonyos alapja. Csakhogy viszont ezen a gondolaton továbbhaladva, a magyar intézeteket is könnyen elfogja a parcellázási láz, amint ez sok helyen be is következett; hatra-vakra kínálnak pénzt parcellázásra, ezáltal könnyítik meg a magyar birtokok eldarabolását. sőt egyenesen beleviszik ebbe egyfelől a birtokost. ki azt különben nem tenné, másfelől a népet. mely erre talán nem is gondolt.

A birtok területnagyságának és kategóriájának megállapításánál, ahol a kézhez vett adat hiányos volt. vagy erre felvilágosítást nem adott. a régi hivatalos és az új gazdacímtár adatait is figyelembe vettem.

A kifizetett vételár című rovatban azon összegek szerepelnek, melyek a beszolgáltatott adat szerint az utolsó vevő által mint teljes vételár fizetendőek.

Igen gyakori volt azonban az az eset. hogy az adatot beszolgáltató a vételár nagyságáról vagy nem tudott pontos értesülést szerezni, vagy annak kitüntetését egyáltalán elhagyta. Ilyen esetekben, melyek -sajnos- igen gyakoriak, magam igyekeztem a többi eladásoknál azon vidéken előforduló földárakkal való egybevetés alapján, néha személyes tapasztalat. vagy hallomás útján ezen hiányt pótolni. Ezen adatok szerepelnek a valószínű földár és katasztrális holdankénti árrovatokban. Ezen esetekben mindig a legalacsonyabb árt írtam be, melyet még valószínűnek láttam. Természetes azonban, hogy ezen adatoknak csak kombinatív értékük van; amint egyáltalán az egész munkálatnak sem lehet más az értéke, miután már az adatgyűjtés módjánál fogva is természetesen sok helyt hibák csúszhattak be és mindenesetre sok benne a hiány is.

Ennek dacára úgy gondolom, bizonyos értékkel az adatgyűjtésnek ez a módja is bír. Bizonyos, hogy miután a románlakta vidéknek hét járásából, ú. m. a brádi, cséffai, hunyadi, magyarláposi, naszódi, temesi és világosi járásokból egyáltalán semmiféle adatot sem tudtam kapni, miután továbbá sok helyt egyik vagy másik birtokcsere az adatot szolgáltató figyelmét elkerülhette, a román kézre került birtok az adatokból kitűnő végösszegeknél még jóval nagyobb. Ugyanez áll természetesen a vételár összegeiről is, úgy hogy merem állítani, miszerint egy teljes adatgyűjtés - mely hivatalos adatokon nyugodnék -150-200.000 kat. holdnyi terület és 70-100 millió korona közti vételáreredményt mutatna fel. Nem is lehet különben ezen adatgyűjtésnek célja, hogy katasztrális holdakra és koronákra pontos eredményeket adjon; hanem hogy hozzávetőlegesen megközelítse a valóságot és hogy nagy vonásokban világot derítsen arra a szomorú gazdasági folyamatra és okaira, amelyet ezek után tétlenül nézni a kormányzásra *hivatott* férfiak, éppúgy, mint az *intelligens magyar társadalom* részéről a legnagyobb könnyelműség lenne, amiért a felelősséget a történelem előtt egyik sem vállalhatná.

Az adatok gyűjtéséért és beszolgáltatásáért a járások élén álló főszolgabírói kar a legnagyobb hála kötelezett. A főszolgabírák a leg-

több esetben készséggel nyújtottak felvilágosítást. igen gyakran a községi közegeiktől beszerzett hivatalos adatok alapján, nemcsak azon birtokcserekről és parcellázásokról, amelyek iránt érdeklődtem, hanem az illető vidék egész nemzetiségi viszonyairól, melyek munkámat sokban igen megkönnyítették.

Végül még megjegyezni kívánom, hogy a végösszegezésbe felvettem a legújabb és meggyőződésem szerint megközelítő pontossággal készült gazdacímtárból kiírt magyar birtok vármegyei végösszegeit is, mert csak a kétféle adat összevetése alapján volt bíráló mondható afelett. hogy az illető vármegyékben tapasztalt birtokvesztésünk aggasztó jelenség-e? organikus bajokból eredő-e? vagy múltó jelenség, mely nagyobb aggodalomra okot nem adhat.

EREDMÉNYEK

1. MÁRAMAROS MEGYE.

Máramaros megyének négy járása szerepel az összeállításban: a visói, az izavölgyi, a sugatagi és a szigeti járások, amelyekben az egész máramarosmegyei, körülbelül 73.000 lelket számláló oláhság együtt lakik. Ezen négy járásban nincsen mezőgazdasági birtok magyar kézen; inkább számottevő azonban az erdőbirtok. Az eladásra került 9000 holdas terület ebből kifolyólag igen nagy százalékát teszi a magyar kézen levő magánbirtoknak. Az itt szóban levő birtokcsere körülményeihez hasonlókkal más vármegyékben, különösen Aradban fogunk még gyakrabban találkozni. Máramarosban ugyanis azon esetről van szó, hogy egy fakereskedő cég a tulajdonostól nemcsak az eladásra kerülő fát. hanem magát a talajt is megvette, aminek reá nézve kettős előnye van, amennyiben nincs baja, nincs vesződése az idegen földtulajdonossal, ki a fakihhasználásba beleszólhat és viszont a letárolás után a talajnak a mindig és mindenütt legelőéhes oláh lakosság közt kellőképp való értékesítése útján szép nyereségre is tehet szert. Hogy ez erdőgazdaságilag is igen nagy kár, aziránt kétség nem lehet. mert ezen az úton igen nagy területek devasztálatnak és tétetnek nap-nap után terméketlen területekké, melyek gyakran az új vevőnek is csak rövid ideig biztosítanak hasznot. Ennél az esetnél is már reá kívánok mutatni arra a más vármegyékben még inkább visszatérő és nemzeti szempontból nevezetes jelenségre, hogy azon vidékekről, hol a magyar birtok területe bizonyos százalékig alászállott. egy időn túl a magyar birtokososztály mintegy gyors tempóban vonul ki; mintegy feladása ez bizonyos elvesztett pozícióknak és koncentrálódás olyan vidékekre, ahol még nincsen ilyen veszélyről szó. Lélektanilag is magyarázható ezen jelenség, mellyel találkozni fogunk Beszterce-Naszódban és Nagyküküllőben is és melynek áldozatul esett például az utolsó évtizedekben a fogarasmegyei magyar birtok is; magyarázható ezen jelenség azzal, hogy azokra a birtokosokra nézve, kik az ilyen nemzetiségi vármegyékben visszamaradtak, a társadalmi elszigeteltséggel és a vele járó unalommal stb., egy lélektani momentummal több jelentkezik, mely a birtok eladását és az elköltözést azon vidékről kívánatosá teszi; a külbirtokos viszont szintén szabadul az ilyen birtoktól, mely az ottlakásra fenti okokból nem alkalmas, reá nézve

a birtok félreesővé vált és inkább ott vesz helyette mást. ahol lakik, ami nemzeti szempontból még a legkedvezőbb eset.

Erdős vidékeken fokozza ezt a jelenséget az, hogy a legtöbb privát erdőbirtok rettentő elhanyagolt állapota miatt és azon oknál fogva, hogy nálunk a legkevesebb birtokosért az erdőkezeléshez, a rendszeres erdészeti kezelés pedig csak évek, esetleg generációk múlva hozza meg hasznát.

igen sok nagyobb erdőbirtokos futva menekül erdőbirtokától, hacsak némileg elfogadható árt kap érte, amit a nagyobb fakereskedő cégek természetesen igen ügyesen tudnak kihasználni és ennek végeredményben természetesen az oláhság látja a hasznát. mint fenti esetben is.

2. SZATMÁR MEGYE.

Szatmár kilenc járásából hatban számottevő az oláhság; háromban alig van oláh község. Mind a hatban, ahol erős az oláhság, volt veszteségünk. Szatmárban még ma is számottevő a középbirtok; a változások azonban többnyire a kis középbirtok terén tapasztalhatók, két eset kivételével; és még egynéhány nagyobb birtokos is adott el kisebb, úgylátszik, félreeső birtokot. melyet a környék oláh lakosai mohón szívtak föl.

Közvetítők akadnak itt is már a nemzetiségi pénztintézeteken kívül a magyar vállalkozók soraiban is. Egészben véve azonban még csak megindulóban van az oláhság terjeszkedése ezen vármegyében és nem öltött olyan méreteket. mint például Szilágy megyében.

3. SZILÁGY MEGYE.

Szilágy megye területén körülbelül 9000 kat. hold föld került oláh kézre az utolsó 5 évben. Az eladók közt képviselve van a nagybirtokostól a kisbirtokosig minden birtok-kategória; az eladási árak mérsékeltek voltak, úgy hogy kevés kivétellel inkább a rosszabb minőségű birtokok cserélhettek gazdát. Feltűnő a szilágysomlyói és különösen a tasnádi járásban az oláhság birtokvásárlása, holott a járás majdnem minden községében van jelentékeny magyar parasztság. Ez vagy ezen osztály gazdasági gyengeségére, vagy a magyarság teljes szervezetlenségére mutat. mely utóbbi körülményen a vármegye hivatott tényezőinek kötelessége segíteni.

Szilágy megye Kolozs és Szolnok-Doboka révén Erdéllyel összefüggő területet képez és néprajzilag azon vonalba esik, hol a legtöbb magyar sziget tarkítja az oláh tenger egyöntetűségét. de ahol mint látni fogjuk -a románság térfoglalása az utolsó 5 évben legnagyobb volt; aránytalanul nagyobb, mint olyan helyeken, ahol magyar parasztság egyáltalán nincsen, vagy csak elenyésző kevés számban.

Ez a körülmény arra mutat. hogy az oláhság ezen területeken természetesen dolgozik a birtokszerzésen és a magyar szigetek beolvasztásán és mutatja egyúttal azt is, hogy a magyarság nincsen kellően szervezve, nincs pénzügyi szervezete, mely kellő éberséggel és önzetlenséggel dolgozna és *hogy magyar szempontból* gazdátlan egyáltalában a birtokpolitika egész mezeje, ámbátor nem tagadható, hogy nincs hiány jóindulatú próbálkozásban, mely időről-időre itt vagy amott magyar részről fel-felbukkan, de amely kellő egyöntetűség nélkül és megfelelő szellemi, erkölcsi és anyagi eszközök híján mindeztideig csak dilettáns próbálkozás maradt.

4. BIHAR MEGYE.

Biharban 280.000 magyar mellett körülbelül 240.000 oláh lakik. A vármegye 17 járásából 6-ban alig van oláh, ezek: a mezőkeresztesi, berettyóújfalusi, sárréti, székelyhídi, derecskői és érmihályfalvi járások. Ennek dacára a mezőkeresztesi járásban egy 3300 lelket számláló szintiszta magyar községben, Berekböszörményben sikerült 1300 hold földet oláhoknak vásárolni. Ezzel a vásárral átlépték a Köröst, amely eddig választóvonalat alkotott nemcsak a két járás, hanem a magyarság és az oláhság között is. Egyike ez azon reánk nézve szomorú lépéseknek, amelyekkel az oláhság mind mélyebben nyomul előre a nagy magyar Alföldön. Ami itt ebben a községben 1300 holddal végbement, ugyanaz megismétlődött 19-20.000 hold földdel Bihar vármegye egész területén nagyobb stílusban. 20.000 hold föld Biharban is számottevő terület, ahol a gazdacím tár adatai szerint pedig 180.000 hold kiterjedésű szabadforgalmú mezőgazdasági birtok van magyar magánkézen.

Biharban a középbirtoknak nagyobb kategóriájából kerültek ki az eladások, mint Szatmárban; köztük 1000 hold körüli birtok igen sok van, 100-200 holdas kevesebb; erdőbirtok aránylag kevesebb, mint mezőgazdasági birtok. A vaskóhi, béli és belényesi járásokban ahol pedig az oláhság a legerősebb nem volt változás; ennek oka az, hogy itt nagyon kevés a magyar kézen lévő privát birtok; a nagyváradi két püspökségnek együttvéve 240.000 hold erdőbirtoka fekszik ezen három járásban, magyar magánkézen birtok alig van. Legnagyobb a magyarság vesztesége a velük határos magyarcsékei, tenkei, margittai és élesdi járásokban és fokozódóan apad az Alföld felé haladva, a síkvidéki járásokban.

Egészben véve azt lehetne mondani, hogy Bihar megyében az oláh pénz és vásárlási tevékenység teljes lendületbe jött, de még nincs működése tetőfokán; a gazdacím tár adatai közt igen sok olyan birtok szerepel még, melyet a gyakorlott szem mint parcellázásra predestináltak lát meg és amely ezen sorsát nem is fogja elkerülni. Épp ezért a következő években ezen vármegyékben is a magyar birtok veszteségének fokozódása várható még.

5. ARAD VÁRMEGYE.

Arad vármegyében csak ott nem volt veszteségünk, ahol vagy nem volt magyar birtok, vagy nem volt oláh; másutt mindenütt ijesztő mértékben virágzott a parcellázás a magyarság rovására. Tíz nagyobb erdőbirtok körülbelül 28.000 hold terjedelemben lett itt oláhok közt feldarabolva, a magyar társadalom és a magyar kormány nemzeti teljes indifferenzmusának ékes bizonyosságaképpen. Erre vall az is, hogy a kormány ellenőrzése alatt álló vallás- és tanulmányi alap birtoka Szemlakon vegyesen nemetek és oláhok között lett eladva, amivel bizonyára elfogultlanságát és jóindulatát kívánta a kormány bizonyítani az oláhok birtokvásárlási akciója iránt. Hasonló esettel még Szolnok-dobokában is fogunk találkozni. Ugy latszik ezen esetekből, hogy a kultuszminisztérium mai napig sem szerzett tudomást arról, hogy a földművelési miniszter magyar birtokpolitikával is foglalkozik; vagy talán más felfogásban van erre vonatkozó-

lag, mint ő, mert az még sem tételezhető fel a kormányról, hogy felügyeleti jogának gyakorlásában oly gyámoltalan legyen, hogy céljaival ellenkező birtokeladásokba beleegyezzék.

Arad megye szomorú lapja a magyar birtokpolitikának; 36.000 hold földet veszítettünk egészben, öt év alatt; a pusztulásnak ezt a mértékét még kétszer akkora nemzet. mint a miénk, sem bírhatná sokáig. Nemhiába Arad megye ma a főfészke a román nemzetiségi politika aktivitásának.

Intő mementó ez azoknak, akik nem látnak veszélyt abban, ha alkalmat adunk arra, hogy a nemzetiségi politika és annak képviselői az ország mind nagyobb területén verjenek gyökeret.

6. KRASSÓSZÖRÉNY MEGYE.

Ámbár kevés a számszerű abszolút veszteségünk ezen megyében, de arányszámokban mégis magas, mert ezen határörvidéki vármegyében ma már igen kevés a magyar birtok; de sohasem is volt sok. Érdekes világot vet azonban a nálunk dívó kapkodó rendszerre az, hogy majdnem kizárólagosan abban a járásban veszítettünk el 5500 holdat. ahol több magyar telepés község van, melyeket annakidején még Bethlen András gróf földművelési miniszter létesített. Úgy látszik, a mai kormány ezeket halálra szánta, mert a megerősítésükre kínálkozó vásár-alkalmakat figyelmen kívül hagyta és egyetlen egy birtokot sem vett meg ezen célból.

7. TEMES MEGYE.

Temes megyében 160.000 oláhval 130.000 sváb, 40.000 magyar és körülbelül 50.000 szerb lakik együtt. Az oláhok ezen megyében eddig csak mesterséges eszközökkel bírtak terjeszkedni. A legtöbb járásban a hazafias svábság erősödik, különösen gazdaságilag, még az oláhság rovására is; az eladásra kerülő birtokok túlnyomó részét is ők veszik meg. Azért mégis jutott oláhoknak is 6000 hold magyar eredetű birtok; ebből majdnem 5000 hold olyan erdőbirtok, melyet Pop Csicsó István országgyűlési képviselő a környékbeli g. k. pópákkal szövetkezve szerzett meg egy osztrák állampolgár tulajdonostól hívei számára. Ez az eset is mutatja, hogy a román nemzetiségi képviselők nemcsak a parlamentben, hanem odakint a falvakban is tudnak ártani a magyar állameszmének és a központban szerzett összeköttetéseiket. tekintélyüket utóbbi célból ugyesen tudják felhasználni.

8. TORONTÁL MEGYE.

Torontál megye nemzetiségi tarka összevisszaságában az oláhság alárendelt szerepet játszik; 185.000 szerb, 180.000 sváb és 115.000 magyarral szemben 88.000 oláh lakja a vármegye 14 járását. illetőleg a 14-ből 10-et; ezen számarány kedvező volta dacára az oláhok az utolsó öt évben

11000 kat hold, majdnem kizárólag mezőgazdasági magyar földbirtokot vásároltak körülbelül 13-14 millió korona értékben, dicséretére a temesvári Timisana” oláh és a „földbirtok és parcellázó bank” magyar pénzintézetnek, melyek a privat vállalkozókkal vetekedve, ily rövid idő alatt tudták ezt az eredményt felmutatni!

Az a jelenség, hogy itt a szorgalmas svábok, a jómódú szerbség és az elég nagy tömegekben lakó magyarság mellett az elenyésző kisebbségben levő oláhok 11.000 hold földet bírtak vásárolni, két körülménynek köszönhető. Az egyik az, hogy többnyire nagy birtokok kerültek eladásra, hisz egyedül a szentpéteri Szapáry-féle és az aurániai perjel birtokai, melyek román kézre kerültek, együtt közel 5000 holdat tesznek ki. A másik és főok azonban, amely ezen eredményt létrehozta, a parcellázási láz, a közvetítés konkurrenciája, amely a földáraknak az utolsó években végbemenő rohamos emelkedését fényesen tudta kihasználni és képes volt az eladónak túrható árt fizetni, a vevő kisbirtokosoktól óriási vételárt elérni és közvetítésének is szép nyereséget biztosítani.

Ezen egészségtelen működés csakis megfelelő törvényes intézkedésekkel fékezhető meg. Torontál megyében főleg ettől függ, hogy lesz-e veszteségünk a következő öt évben az oláhság javára, igen vagy nem, és hogy milyen mérvű lesz ez a veszteség?

9. BESZTERCENASZÓD MEGYE.

Ezzel a vármegyével rálépünk Erdély területére. Besztercenaszód megye részben a Mária Terézia királyné által szervezett román határezred területére tartozott.

Nagy része a területén fekvő községeknek abban az időben az erdélyi úri családok birtokát képezte és csak a királyné kezdeményezésére lettek ezen ma nagyrésztben községi vagyont képező havasi vidékek más kincstári birtokokért elcserélve. Besztercenaszód megyében magyar birtok ma már alig van, jórészt a bessenyői járásban koncentrálódik, de ebből is rohamosan vonul ki. Az utolsó öt évben 25%-a veszett el a magyar birtoknak, úgy hogy igen közel van azon időpont, amikor Besztercenaszódban, éppúgy, mint Fogarasban, egy talpalatnyi föld sem lesz már magyar kézen.

A magyar birtoknak ezen rohamos kivonulására a túlnyomóan nemzetiségi vidékekről már Máramaros megyénél reámutattam.

Itt ugyanazon jelenséggel találkozunk, amennyiben egynéhány olyan tulajdonos adott el birtokot, akinél az említett lélektani motívumokon kívül más okok közre nem hathattak. Besztercenaszód ma már teljesen nemzetiségi vármegye, ahol a magyar birtokban további veszteség csak azért nem várható, mert ilyen nincsen többé.

10. SZOLNOK-DOBOKA MEGYE.

Szolnok-Doboka megye 180.000 oláh lakosa között körülbelül 50.000 magyar lakik, de oly szerencsétlenül eloszolva, hogy magyarságának megtartása a legnehezebb feladat. A helyzet ugyanis az, hogy majd-

nem minden oláh községben egynéhány magyar család lakik; magyar többségű község igen kevés van, hanem minden oláh többségű községben erősebb-gyengébb magyar kisebbségek vannak. Ezen kisebbségeknek támaszt. önértetet. magyar nemzeti öntudatot csak a községben lakó magyar földbirtokos ad, ki a pappal, esetleg tanítóval együtt az piáhok teljes felülkerekedését. a falunak az oláh intelligencia kezébe való jutását megakadályozza; gazdasági, politikai vezetését a népnek a kézben tartja.

Az a község, amelyből a magyar földbirtokos kivonul, azon a napon teljesen oláh vezetés alá kerül és abban az órában megkezdődik a magyar kisebbség beolvadása is.

Ezért nem méltatható, nem hangsúlyozható eléggé az a nagy nemzetfenntartó szerep, melyet a magyar földbirtokos osztály nemcsak Szolnok-Dobokában, hanem egész Erdély belső medencéjében, Kolozs, Kisküküllő, Torda-Aranyos, Alsófehér megyékben betölteni hivatott és nem sajnálható eléggé az a pusztulás, amely az utolsó években éppen a magyar középirtokban ezen vármegyékben tapasztalható. Szolnok-Dobokának nincs járása, hol magyar birtok oláh kézre ne került volna; 31 községének magyarsága sirathatja vezetőjének örökre való távozását. Többé-kevésbé a legegészségesebb birtok-kategória, a 3-4-500 holdas került idegen kézre; együttvéve 12-13.000 hold, körülbelül 4.000.000 korona értékben, a magyar magánbirtok 7.5%-a. A közvetítő szerepét többnyire a kolozsvári és szolnokdobokai oláh bankok töltötték be, de akadt magyar vállalkozás is elég, még Debrecenből és Budapestről is. Reá kell hogy mutassak e helyen is újból a kultuszminisztérium) felfogására, amely megengedte, hogy a kolozsvári nemzeti színház szakadáti birtoka oláh kézre kerüljön.

A magyar kultúra szolgálatába állított közvagyonnak ilyen kalmári felfogással való kezeléséhez és a nemzet kárára való fölhasználásához mit szólna vajjon ma a nagy Wesselényi Miklós, ki a színházat alapította és bőkezű adománnyal ellátta?

11. KOLOZS VÁRMEGYE.

Nunc venio ad fortissimum!

Egész Erdélyben, sőt az egész országban aránylag legnagyobb a veszteségünk Kolozs vármegyében, Erdély szívében. Kincses Kolozsvár a magyar kultúrának erdélyi központja körül volt a román tevékenység legerősebb, legeredménydúsabb. Az, hogy ez lehetséges volt: előttem az erdélyi magyar társadalom csődjével egyértelmű.

Az a nemtörődömség, az a keleti fatalizmus, amellyel ez a társadalom úgy vezetőiben, mint gazdasági, kulturális és politikai szervezeteiben egykedvűen nézi azt a lázas tevékenységet, melyet a románság körülötte kifejt és amellyel a koporsót készíti, melyben ezt a tehetetlen, önmegfelelt társadalmat mindenestől eltemetni készül, mondom, ez a fatalizmus egyértelmű a végfeloszlásnak induló szervezet reakció-képtelenségével.

A kormányzat részéről pedig vagy a tudatlanság, a tájékoztatlan-ság, vagy a könnyelműség olyan fokát árulják el, amely szörnyű világitásba

helyezi azok működését. akikre az ország nagy érdekeinek gondozása bízva van.

Kolozs megyében 15.600 hold majdnem kizárólag mezőgazdasági birtok körülbelül 6-7 millió korona értékben, a vármegyei magyar magánbirtokoknak közel 11%-a került az utolsó öt évben oláh kézre. Ez a veszteség azonban főleg néhány járásra koncentrálódik. A kilenc járásból négyben csekély a változás. A tekéiben azért nem volt, mert itt magyar birtok alig van; a nádamentiben, mert magyar többségű; a gyalui és bánffihunyadi pedig nagyrészt havasok által borított terület, ahol a magyar erdőbirtok erős kezekben van. De azon öt járásban, ahol a mezőgazdasági birtok nagy része fekszik, elképzelhetetlen pusztítás folyt az utolsó öt évben, 35 községben veszett el magyar birtok. A kolozsvári központi járás 31 községéből csak 10-ben nem volt veszteségünk, a többi 21-ben mindegyikben.

A kis középbirtoktól föl az 1000 holdon felüli nagybirtokig mindenféle birtokkategória képviselve van benne. És ha az eseteket nézem az okok százféle faja működött közre, hogy ezt eredményezze.

Sajnos, úgy Kolozsban, mint Szolnok-Dobokában is ezen okok ma is tovább hatnak és így a következő időben a veszteség csökkenése nem várható, sőt a közvetítési láz emelkedésével ennek emelkedésétől is lehet tartani.

Ugyanazon megítélés alá, mint Kolozs és Szolnok-Doboka esnek:

12. TOBDA-ARANYOS, 13. ALSÓFEHÉR, 14. KISKÜKÖLLŐ VÁRMEGYÉK is.

Tordaaranyos és Alsófehérben körülbelül 5-6%; Kisküküllőben, hol a magyar politikusok által halálraítélt középbirtokososztály erősebben van képviselve, 9% a veszteségünk. Kisküküllő vármegye már a székelység elővédje, ez a veszteség tehát már a székelységet veszélyezteti és szorítja szűkebbre azt a nagy gyűrűt, mely őt körülveszi.

15. MAROS-TORDA MEGYE.

Székely vármegye, de nyugati és északi része, mely régen nem tartozott az ősi székely Marosszékhez, románlakta; a magyar birtok vesztesége többnyire az ezen területen fekvő községekből és a nyelvhatáron fekvő székely községekből került ki. Itt is szorul a gyűrű a székelység körül. Az utolsó 3-4 évben Marosvásárhely a székely főváros, két oláh bank élénk működésének vált színterévé. Az „Albina” és a „Lumina” nevű oláh pénzintézetek fiókokat nyitottak; az eredmény látható abból, hogy az összes birtokeladások, két esetet kivéve, amelyek kimutatásomban szerepelnek, az utolsó két évből származnak.

Igen sajnálatos az erdőszentgyörgyi birtokok román kézbe kerülése, miután ezen község a székely vidék közepén 1600 székely lakó mellett csak 600 román lakossal bír, amely körülményből szintén kiérezhető az oláh pénzintézetek szerepe és mesterséges gazdasági politikája.

Maros-Tordában a parcellázás s a románok birtokszerzése csak most indul útnak. Ha erélyes ellensúlyozó eszközökről gondoskodás nem

fog történni, félő, hogy a következő években veszteségünk itt is rohamosan fog emelkedni.

16. HUNYAD MEGYE.

Azt az utat, amelyen Kolozs, Szolnok-Doboka, Kisküküllő és Marostorda csak nemrég járnak, Hunyad megye már rég szélesre taposta. A magyar birtokosok pusztulása itt a végefelé közeledik. Mezőgazdasági birtok már csak kevés, erdőbirtok azonban még elég van magyar kézen.

Veszteségünk főleg a mezőgazdasági jellegű birtokok terén itt is tovább folytatódott. Ámbar itt is vannak állami telepek, főleg csángó telepítvények, amelyeket megerősíteni a kormányzat kötelessége lett volna, ha csak nem akarja, hogy idővel beolvadjanak az oláh tengerbe. Hunyad megyében azonban egy sajnos, egészen elszigetelt kedvező jelenséggel is találkozunk; ugyanis egy magyar főúr, *Andrássy Sándor gróf*, a többnyire oláh közbirtokosságoktól és oláh községektől nagyobb kiterjedésű erdőbirtokokat szerzett; ez az egyetlen magyar terjeszkedés a románság kárára, amelyről az egész országban tudomással bírok, azt hiszem nincs is más ilyen eset.

A Hunyaddal határos Szeben megyében nincs ma már egyetlen egy 100 holdon felüli magyar birtok sem, ugyanez a helyzet Brassó megyében is. Fogarasban talán 2 ilyen birtok van még magánkézen, pedig Fogarasban még az utolsó erdélyi fejedelem, *Apaffy Mihály* előszeretettel ezékelt. Régen itt a Telekietől elkezdve számtalan erdélyi főúr és közep-nemes családnak volt sok és értékes birtoka.

A fogarasi várhoz 64 község tartozott magyar várjobbágyokkal és néppel. De ezeket már mind régebben elnyelte az oláh áradat; ezekben a vármegyékben a múlt generációk idejében zajlott le az a pusztulás, amely ma a centrális erdélyi vármegyékben szemünk láttára folyik és amely ugyanott fog végződni magyar szempontból, ha észre nem térünk, mint amily végét látjuk Erdély déli vármegyéiben.

Ezen vármegyékhez sorolható még Nagyüküllő is, itt is a magyar birtok teljes kivonuló félben van; 26% mezőgazdasági és 16% erdőbirtok veszett el itt az utolsó 5 évben; nemsokára itt se lesz egy talpalatnyi magyar birtok sem és nem lesz kilátás sem többé arra, hogy a magyarság valaha a vármegyében újból gyökeret verhessen.

A három székely vármegyében, úgymint: Csík, Udvarhely, Háromszékben jelentős változás nem volt. miután az oláhság itt elenyésző csekély számban van képviselve. De nem lehet azt állítani, hogy ne lett volna itt is oláh próbálkozás. Ilyen az udvarhelymegyei nagygalambfalvi „Albina” fiókalapítási eset, amely azt hiszem, hogy a székely görög-katolikusok közt megindult román propagandával függ össze.

A háromszékmegei papolci 8000 kat. hold eladásáról végleges értesülést nem szereztem, de arról értesültem, hogy az „Albina” óhajtja megvásárolni ezen birtokot és hogy a tárgyalások folyamatban vannak; ha ez a vásár sikerül, nemcsak nemzeti szempontból lesz sajnálatos ezen veszteség, hanem mezőgazdasági szempontból is, mert valószínű, hogy ezen terület romániai juhászok kezére kerül, kik az állatcsempészes terén és a ragadós állatbetegségek behurcolásában európai rekordot tettek.

ÖSSZEGEZÉS

Az előző fejezetben vármegyénként ösmertettem a román nemzeti-ségi birtokpolitikának az utolsó öt évben elért eredményeit. Ezen eredményeket még csak összegezni kívánom: öt év leforgása alatt a románok által lakott vidékeken 96.000 hold mezőgazdasági és 70.000 hold erdőbirtok, összesen 166.000 kat. hold magyar föld ment át körülbelül 70 millió korona értékben oláhok tulajdonába.

A közel 100.000 hold mezőgazdasági birtok a felsorolt vármegyék területén fekvő és ezen kategóriába tartozó magyar magánbirtoknak 6.6 százalékát teszi. Ezen számarány Erdélyben 8%-ra emelkedik, az anyaországban 5.5%-ra csökken.

Szóval kifejezve, ezen számok azt hirdetik, hogyha ezen pusztulás ilyen mérvben tovább folytatódik, 30 év, tehát egy generáció alatt a magyar birtok fele elvész Erdélyben. Oly megdöbbentő ezen eredmény, hogy azt hiszem, igen sokan lesznek, kik szavaimnak nem fognak hitelt adni. Pedig adataimat igyekeztem pontos lelkiismeretességgel összeállítani. Levonva a levonandókat, hozzáadva a hozzáadandókat, a válóságtól nagy eltérés nem lehetséges. Sajnos, inkább alatta maradtam a valóság számainak, mint fölötte.

De reá kell mutatnom egész határozottsággal arra is, hogy a birtokpusztítás mai méretei még fokozódni fognak. Erdélyben tényleg a magyar birtok már igen régi idők óta fogy, a déli vármegyékben már a fejedelmi idők óta apad; teljes eltűnése ezen vidékeken azonban 48 után indult meg és már a 80-as-90-es években be is fejeződött. De azt merem egész határozottsággal állítani, hogy a tömeges birtokeladások, a tömeges parcellázások ezelőtt legfeljebb 8-10 évvel vették kezdetüket. Élénk emlékemben van azon kolozsvári gyűlésnek lefolyása, melyen az erdélyi társadalomnak tekintélyes része egy budapesti parcellázó intézet azon szándéka ellen foglalt állást, hogy Erdélyben fiókot alapítson. Abban az időben még csak egy-egy parcellázásról lehetett Erdélyben hallani és a magyar birtokososztály a hazafiasság hiányának tartotta, azzal illetve és elítélte azokat, kik oláhoknak birtokot eladtak. Hol van ma ez a közfelfogás? Keresztülgázolt rajta rövid 10 év története. Azóta a magyar pénzintézetek nagy kedvteléssel karolták fel ezen jövedelmező üzletágot és igen sok erdélyi birtokos folyamodott az ő segítségükhöz.

De nemcsak bankok vették kezükbe ezen üzletet, ma mindenki parcelláz Erdélyben, akinek van egy kis sütnivalója; elkezdve a bankártól, folytatva az ügyvédeken, a földbirtokos papok, tanítók, penzionált katonák, ügynökök, fakereskedők, szóval mindenki lesen ül, hogy hol lehetne egy kisebb vagy nagyobb birtok parcellázásán valamit nyereszkeszteni.

És hihető-e akkor az, hogy pusztulásunk fokozódni nem fog? Sajnos félek, de nem fog egy generáció letelni, hogy a fent jelzett szomorú jóslatom beteljesedjék.

És akkor, hogy egy magyar államférfi szavaival éljek, tényleg megnehezül az idők járása felettünk. Mert nem lehet eléggé hangsúlyozni azt, hogy a magyar birtokososztály pusztulása mily vészes következményekkel jár minden tekintetben nemzetiségi vidéken.

Első következménye a népszaporulat arányszámainak eltolódásában nyilvánul. Az a földbirtok, mely idegen kézre jut, új gazdasági egyedeket teremt; az illető nemzetiségnek nyújt tehát módot és alkalmat, hogy népszaporulatát elhelyezze, gazdaságilag foglalkoztassa, neki megélhetést biztosítson; karöltve jár ezen következményekkel természetesen az a másik, hogy a magyar birtokos és vele együtt magyar alkalmazottai, cselédsége, munkásai kivonulnak, elköltöznek azon vidékről. Ez úton egy lassú és fokozatos koncentráció megy végbe a magyarságnak a városokban. Ez pedig nemzetünk végét jelenti azon vidékeken. Az egész világon mindenütt, ahol voltak városok, melyekben a körülöttük levő vidéktől eltérő nemzetiségű lakosság volt., ezek lassan felszívódtak, lassan beolvadtak. Így volt ez nálunk is az összes német városokkal és kivételt ezen szabály alól a szász városok Erdélyben csak látszólag képeznek, mert volt és van falusi tartalékjuk, melyre támaszkodhatnak; ma ezen tartalék viszonylagos apadásával ezek is a románság hódításának vannak kitéve. De hiszen ez természetes is: a városi lakosság a degeneráció százféle nemével kell, hogy megküzdjön, a népszaporulat terén passzív a szaldója, reá van utalva a faluból beözönlő tartalékok pótló erejére és amint ezek megszűnnek bugyogni, vagy amint a város nem képes többé az idegen beözönlő nemzetiségeket beolvasztani, megszűnt nemzetisége fenntartásának lehetőségére is.

A birtokszerzések hatása máris érezhető a legújabb népszámlálási adatokból, amennyiben a románság Erdélyben az eddigi ciklusok eredményeivel ellentétben erősebb szaporulatot mutat a magyarságénál.

A román birtokszerzések politikai eredményeit, politikai következményeit tárgyalni ezen rövid szemle célját messze túlhaladná; csak röviden kívánok reámutatni arra, hogy egy olyan országrészben, ahol a földbirtok az alapja a nép megélhetésének, még sokkal kizárólagosabb mértékben, mint az országos átlagban, ahol épp ebből kifolyólag a földbirtok nemcsak kenyeret ad a népnek, hanem alapja a társadalmi állásnak, a pozíciónak, a tekintélynek is, ott egyúttal sokkal kizárólagosabb bázisa minden politikai erőnek, politikai szervezkedésnek és sokkal inkább alkalmas eldönteni azt a nagy küzdelmet, melyet két nép a létért folytat, amelyet mi nemzetiségi kérdésnek szoktunk nevezni és amely fölött alapjában véve sokkal kevésbé uralkodnak a politikai intézmények, azok berendezéseinek mikéntje, hanem azok a nagy természeti és társadalmi törvényszerűségek, amelyek a népek szaporodását, virágzását és hanyatlását vas következetességgel előidéznek. Épp ezért minden mélyebben gondolkodó elme előtt azok a politikai téren mozgó, váltakozó torzalkodások és egyezkedések, a két nemzet vezetőinek egymás iránti váltakozó személyes indulatai, kibékülései és politikai kérdésekben megértést kereső kezdeményezései a kérdést felszínen érintő csekélységek. Erdély felett tartósan az fog uralkodni, aki a nemzetek létérti küzdelmében szerepet vivő nagy tényezőket a maga számára huzamosan kedvezően alakítani képes lesz. Aki ezt figyelmen kívül (hagyja, azt a természet törvényei a leggyönyörűbb nemzetiségi politikai egyetértés mellett is szét fogják morzsolni. Mi ezen az úton vagyunk, amint azt a matematika, az egyszeregy bizonyítja, ha utolsó percben észre nem térünk.

Ennek pedig csak egy módja van ezen a téren, t. i. a birtokpolitika terén.

Föl kell mutatni azon okokat, amelyek a magyar birtok eldarabolását előidéztek és lehetőleg meg kell szüntetni azokat. Amennyiben pedig teljesen meg nem szüntethetők, gondoskodni kell olyan csatornákról, amelyek az eladásra kerülő birtok újból magyar kézre visszavándorol, gondoskodni kell olyan eszközökről, amelyek elég hatékonyak veszteségeink ellensúlyozására.

A magyar birtok pusztulásának okait csak hosszú, fáradságos és részletekbe menő munka lehet hivatott kideríteni. Utána kell kutatni minden egyes esetnek és az egyező esetek tömkelegéből indukció útján kell a szabályt felállítania

Ezt a munkát a magyar tudománynak kötelessége elvégezni, amely ezen a téren eddig semmi, vagy csak kevés szolgálatot tett. Az okok 3 komplexumára kívánok csak reámutatni nagy általánosságban, amelyeknek szerepét az egész folyamat előidézésében, szerepét különösen vidékenként kikutatni a részlegesebb vizsgálódás feladatát képezi.

Az egyik ok az a disparitás, amely a földnek értéke között a közép- és nagybirtokos kezén egyfelől és a parasztbirtokos kezén másfelől mutatkozik és eredményezi azt, hogy a parasztsztyály olyan árt tud a földbirtokért fizetni, amelynek megfelelő jövedelmezőséget a nagyobb birtokos korszerű gazdálkodás mellett sem tud megközelítőleg elérni. Ez eredményezi azt, hogy a földbirtokos rendszeren jobban jár jövedelem tekintetében, ha földjét felparcellázza és a vételár biztos elhelyezése mellett pénzt minden munka nélkül kamatoztatja.

A második ok, amely nézetem szerint talán még fontosabb, az örökösödési rendünk hiányossága. Ha végignézem azon adatokat, amelyek gyűjtésem révén rendelkezésre állanak, úgy első szempillantásra szembe-tűnik, hogy mily gyakori az eladó neve mellett szereplő „örökösök” szó. \$s az természetes is: az a 200-300 holdas középirtok, de a nála még jóval nagyobb birtok is, mely el tudta tartani tulajdonosát, úgyhogy az gyermekeinek társadalmi állásának megfelelő nevelést adhatott és kellő szorgalom mellett még gondnélküliséget és egy kevés kényelmet is biztosított számára, nem képes megélhetést, legalább nevelésének megfelelő megélhetést biztosítani 3-4 örökösnek. Új életpálya után kell nézni; az első meginduláshoz minden téren pénz kell, ez pedig, sajnos, a birtok eladásából kerül ki legtöbbször; hisz ma úgylis jó árat lehet érte elérni.

Igen gyakori továbbá az özvegyek, a vén leányok birtokeladása. Ez a jelenség is az előbb mondottakra utal. A nők kezébe neon való Erdélyben a földbirtok, ha nincsen férfitámaszuk; nem tudnak gazdálkodni, nem tudják kezelni, bérbeadáskor ki vannak téve a rászede-tés veszélyének. Ezért szívesen is szabadulnak tőle, ami természetes és érthető is.

A harmadik ok a felburjánzott közvetítés túltengése, aminek csak részben okai a nemzetiségi pénzintézetek. A föld, amely csak korlátolt mennyiségben áll a nemzet rendelkezésére és épp ezért a nemzetnek köz-kincse, az üzérkedés legkedveltebb tárgyává vált. Korlátlanul lehet vele kereskedni és ebbe az államnak, a nemzeti akaratnak nincsen beleszólása.

Őseink, ha túlzottan is, de helyesebb felfogást érvényesítettek, mert a földbirtokot korlátolt volta miatt az elpazarlástól, a nemzet kezé-

ről idegen kézbe való kerülésétől megóvták. Nem vagyunk elég gazdag és erős nemzet. hogy mikor az összes nagy nemzetek hasonló védőintézményekkel bírnak, mi két kézzel szórjuk a magyar nemzet legnagyobb kincsét: a magyar földet. azoknak, akik csak arra a napra várnak, amelyen elég erők lesznek arra, hogy elkiáltás, hogy hát: ki a legény a csárdában?

A közvetítés túltengésének korlátok közé szorítása, a földbirtokmozgalom szigorú ellenőrzése és irányítása, az örökösödési rendünk hibáinak kiküszöbölése hatalmunkban állanak, csak komolyan akarnunk kell.

Sajnos, a harmadik főokot. t. i. a nagybirtok és parasztbirtok jövőjévédelmezőségének disparitását eltüntetni semmiféle eszközzel nem lehet; de lehet paralizálni azt a káros nemzeti hatást. melyet ezentúl is mindenestre előidézni alkalmas, megfelelő telepítési és más birtokpolitikai tevékenységgel.

AZ ERDÉLYI BIRTOKPOLITIKÁRÓL. (HATÁROZATI JAVASLAT ÉS MEGOKOLÁS AZ O. M. G. E. ÜLÉSÉN.)

Ugyancsak az erdélyi magyar birtokok idegen kézre kerülése ügyében 1913 május hó 5-én Bethlen István gróf az O. M. G. E.-ben mondott beszédet. A magyar birtokpolitika erdélyi feladatairól beszélt. Beszédének és határozati javaslatának szövege így hangzik:

A magyar politika csak azokkal a kérdésekkel ér rá foglalkozni, amelyek mögött valamely erős érdek áll, vagy amelynek megoldását nálunk hatalmasabb faktorok sürgetik. Szomorúan igazolja e tétel valóságát különösen birtokpolitikánk sorsa.

Alig van a magyar közélet kérdései között egy is, amely fontosságban hozzámérhető: nemzetünk létérdeke fűződik ahhoz, hogy ezen kérdések mentől előbb kielégítő rendezést nyerjenek; és mégis, a politikai faktorok tétlen szemlélése mellett. sőt ma már kimondhatjuk: a szép reményekre feljogosító kezdeményezések teljes leszerelésével folyik a magyar birtok tervszerű és mind nagyobb mérvet öltő pusztítása; folyik azért. mert nincs olyan hatalmas politikai tényező, nincs befolyásos érdek, amely a törvényhozást kényszerítené arra, hogy e kérdésekkel érdemben foglalkozzék.

A magyar föld idegen kézre vándorlása ma már olyan mérvet öltött. hogy népünk és egész nemzetünk jövőjét veszélyezteti, sőt veszélybe sodorja az egységes magyar nemzetállam gondolatát. 40 éves alkotmányos éránk ezen egyetlen nagyobb politikai koncepcióját is, amelyet a közélet minden számottevő férfja vall, mert ábránd és üres fikció lesz ez is, ha birtokpolitikánkat a tétlenségből még egy évtizedig kizökkenteni nem tudjuk.

Egységes, tervszerű, széles anyagi bázison nyugvó, életerős, biztos, politikai akciót követelünk tehát a magyar föld, a magyar nemzet érdekében; ezt sürgetni meg nem szűnhetünk.

A természetben némely fajok a földrengést korábban megérik, mint mi. Én nem tudom, de én földrengést érzek a magyar föld talaján. Társadalmunk forradalmi jelentőségű átalakuláson megy keresztül. Egész társadalmi osztályok buktak el és hagytak maguk után közéletünk mezején ma kétszeresen érzett pótolhatatlan űrt. Új osztályok támadtak, új elemek alakultak ki városainkban és odakint a falvakban: ismét mások átalakultak vagyonban, kultúrában, közszellemben egyaránt. Én a magyar közszellem-

ben kezdeni érezni ezen új osztályok merész újító szellemét. Ez a történelmi előzmények continuitását széjjeltépve, a megszentelt nemzeti tradíciókat félrelökve, mint igazi parnevü törtet előre és igyekszik nemzetünk mindazon rétegeinek nyakára jármot tenni, melyek azonban bár kevesebb merészségtől áthatva, több érzékkel bírtak a nemzeti szükségletek követelményei iránt.

Látom, hogy nemzetiségeink napról-napra merészebben lépnek fel, fellovalva és mindenünnen biztatva és ugyanakkor érzem, hogy minden egyes porszemmel, melyet a magyar földből tőlünk ezek elhódítanak, nemzeti nagyságunk egy eltemetett reménységére hull alá a göröngy. Szegény Erdélyország, ha így haladunk, maholnap száraz ággá válik a magyar nemzet élő nagy fáján, melyben majdan a most még távolban készülő zivatar villámai sújtanak le és dönthetik porba vele együtt a büszke évezredes tölgyet.

Ebben a szomorú helyzetben már csak a magyar gazdáiban, a magyar gazdatársadalom magyar szívében bízom.

Itt találok egyedül érzéket és megértést egy ma már nemzeti és szociális szempontból egyaránt szükséges és elkerülhetetlen erőteljesebb birtokpolitikai törvényhozási akció iránt. Meg vagyok győződve és bízom benne, hogy a magyar gazdatársadalom szeretettel karolja fel majd a magyar politika ezen árva gyermekét és cselekvésre kényszeríti szavának súlyával a közélet erre hivatott tényezőit.

Mindezekről áthatva a következő határozati javaslatot terjesztem elő:

Az OMGE. közgazdasági szakosztálya a földművelésügyi kormány birtokpolitikája által eddig igénybevett eszközöket elégteleneknek tartja.

Azon kettős cél elérése végett. hogy t. i. a magyar közép- és nagyobb birtok Erdélyben birtokosaik kezén megtartassék és hogy tovább ugyanott egészséges, erőteljes magyar kisbirtokososztály megállhasson, a következő eszközök igénybevételét látja szükségesnek:

1. A középirtokososztály megmentése végett indítson a földművelésügyi kormány az altruista bankkal együtt olyan akciót. amely a Poroszországban „Regulierungs-Verfahren” elnevezés alatt ismeretes birtokrendezési eljáráshoz hasonló és amely lényegében a birtokon levő terhek rendezése után a birtoknak telepes vagy járadékirtok formájában egykézen való osztatlan megmaradását célozza.

2. Engedélyezze és segítse elő a földművelésügyi kormány Erdélyben a közép- és nagyobb birtokon a birtokterhek rendezése után hitbizományok alapítását. amelyeknek kiterjedése azonban mezőgazdasági művelés alá vont területeken 1000 kat. holdnál nagyobb nem lehet.

II.

Amennyiben a kormány az ország sík vidékein állami alapítványú, vagy más kötött forgalmú birtok eladását engedélyezné, kösse ki, hogy az eladók a vételárból elsősorban Erdély azon vidékein vásároljanak nagyobb erdő vagy letarolt erdőterületeket. amelyeknek megjelölése egy előzetes szaktanácskozás feladatát képezné.

III.

Erdély mezőgazdasági művelés alá vont vidékein erőteljes magyar kisbirtokososztály fennállása biztosítandó. Ezen célból a telepítési politika teljes erővel újra felkarolandó és ezzel kapcsolatban az Amerikában és Romániában élő magyar kivándorlottak a kínálkozó birtokszerzési lehetőségekről tájékoztatódnak.

1. E cél szolgálatába évenként legalább 10 millió korona vétessék fel az állami költségvetésbe.

2. A magánparcellázás Erdélyben előzetes állami engedélyezéstől tétessék függővé.

3. A Székelyföld népfölöslegének irányítása, valamint az ott való-
ságos nemzeti veszélyé vált birtokelaprózás további megakadályozása végett tétessék lehetővé a Székelyföldön oly öröklési rend, amely a birtok egykézen maradását biztosítja és történiék egyúttal gondoskodás aziránt is, hogy az ősi birtokban nem maradó osztályos fél telepes birtokhoz juthasson.

4. Az altiszti kérdés oly módon szabályoztassék, hogy a tovább-
szolgáló altiszt pénzkielégítés és állásra való igény helyett telepesbirtokkal jutalmazható legyen.

5. Tekintettel arra, hogy tapasztalat szerint a román értelmiség a szövetkezeti eszmét a köznép kiszorításával saját osztály érdekeinek érvényesítésére törekszik kihasználni, az Országos Központi Hitelszövetkezet látassék el akkora államsegéllyel, amely a veszedelem agrárpolitikai szempontból való ellensúlyozására elegendő.

IV.

Dolgoztasson ki a földművelésügyi kormány a megjelölt irány-
elvek alapján, elsősorban az erdélyi részekre, az összes birtokpolitikai kér-
déseket felölelő szerves törvényjavaslatot és terjessze azt sürgősen a kép-
viselőház elé azzal, hogy kötelessége legyen évente a törvényhozásnak
jelentést tenni a mutatkozó földbirtok-forgalomról s a tett és teendő intéz-
kedésekről.

INTERPELLÁCIÓ AZ ESTBEN MEGJELENT GRÓF CZERNIN- FÉLE NYILATKOZAT TÁRGYÁBAN.

Tisza István gróf 1913-ban Lukács László akkori miniszterelnök tudtá-
val és helyeslésével tárgyalásokat kezdett a román nemzetiségi párt meg-
bízottaival. A tárgyalásoknak az volt a célja, hogy a hazai románsággal való
megértést mozdítsa elő és kiküszöbölje azokat a vélt sérelmeket, amelyek
károsan befolyásolják a közéletet. Tisza István azt remélte, hogyha a megértés
sikerül, a román nemzetiségi párt kihagyja a maga törekvéseiből azt az agita-
torius elemet, amely lehetlenné teszi a kölcsönös bizalmat és a harmonikus
együtműködést. Időközben Tisza István gróf lett a miniszterelnök és a tárgya-
lásokat a román komité tagjaival újból felvette és – amint magát kifejezte –
egészen eltekintve a külpolitika bárminő vonatkozásaitól.

1914 január 25-én ezekkel a tárgyalásokkal kapcsolatban *Az Est* című
napilapban *Beszélgetés gróf Czernin Ottokárral* cím alatt nagy feltűnést keltő
interjú jelent meg, amely Tisza István gróf miniszterelnök tárgyalásait *ügy*
tünteti fel, mintha ezek Románia és a Monarchia kölcsönös helyzetének kiala-
kulásában fontos szerepet játszanának. Czernin nyomatékosan hangsúlyozta,

hogya Tisza István tárgyalásainak nem lenne eredménye, annak külpolitikai helyzetünkre rendkívül súlyos következményei lennének. Ugyancsak az Az Estben jelent meg Take Jonescu és Filipescu nyilatkozata is. Filipescu olyan Mielentést tett, hogy a Monarchia, illetve Magyarország és Románia jóbarátsága attól függ, hogy Tisza tárgyalásainak a román nemzetiségi párt vezetőivel lesz-e eredménye.

Czernin Ottokár gróf interjúja nagy feltűnést keltett és ebben a kérdésben a képviselőház 1914 január 31-iki ülésén Bethlen István gróf az alábbi interpellációt intézte Tisza István gróf miniszterelnökhöz.

Bethlen István gróf: T. Ház! Az Est című napilap január 25-iki számában „Beszélgetés gróf Czernin Ottokárral” címmel egy interjú jelent meg, melyet az ellenzéki sajtó nagy része ismertetett és amely mind a mai napig semmiféle cáfolatban nem részesült. Interpelláciomat abban a hiszemben teszem tehát meg, hogy ez az interjú autentikus és módot kívánok nyújtani a miniszterelnök úrnak arra, hogy ha ez nem volna igaz, a közvéleményt cáfolatával nyugtassa meg.

Két okból láttam szükségesnek, hogy interpelláció alakjában forduljak e tárgyban a miniszterelnök úrhoz. Először azért, mert az a nyilatkozat, melyet Czernin gróf tett, egészen más világításban, egészen más színben tünteti fel azokat a tárgyalásokat. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) amelyeket a miniszterelnök úr immár huzamosabb idő óta a hazai román nemzeti párt komitéjával folytat, mint amely világításba azokat az ő delegacionális és képviselőházi beszédei helyezték. De másodsor szükségesnek tartottam, hogy interpelláció alakjában forduljak a miniszterelnök úrhoz, azért is, mert azt tartom, hogy Czernin gróf ezekkel a nyilatkozatokkal túllépte azt a jog- és hatáskört, mely őt, mint a monarchia követét, megilleti. (*Igaz! Úgy van! balfelől*)

Mielőtt a kérdés e két oldalának fejtegetésébe belemennék, legyen szabad egy igen rövid nyilatkozatot tennem.

Én nem fogom kritika tárgyává, tenni azt, hogy helyes volt-e, vagy helytelen volt-e általában a miniszterelnök úrnak az a kezdeményezése, hogy a román nemzeti párt vezető férfijaival megegyezést kívánt létesíteni. Nem fogom ezt kritika tárgyává tenni két okból. Először azért, mert azt hiszem, hogy nemsokára módunkban lesz ezt a kérdést itt a Házban, kellő vita keretében megvitatni, s elvárom a miniszterelnök úr lojalitásától, hogy oly formában fogja ezt a kérdést ide a Ház elé s az ország közvéleménye elé hozni, hogy a parlament erről a nemcsak a mi, de az egész ország szempontjából fontos kérdéstről kellő vita keretében nyilatkozhatassak. De nem kívánom azon másik okból sem kritika tárgyává tenni ezen tárgyalásokat, mert azt hiszem, egészen irreleváns annak a kérdésnek eldöntése szempontjából, hogy Czernin gróf nyilatkozatai megállják-e helyüket, az, hogy a miniszterelnök úr milyen indokokból, helyes vagy helytelen indokokból indította meg ezeket a tárgyalásokat. Én azt hiszem, ezek a nyilatkozatok éppen azoknak tettek igen rossz szolgálatot, akik a miniszterelnök úrnak ebben a tekintetben talán fehér lapot adni hajlandók s azt hiszem, helyesen járok el, ha, nem annak a politikának a szempontjából, amelyet én helyesnek tartok, bírálom ezen nyilatkozatokat, hanem annak a politikának a szempontjából, amelyet a miniszterelnök úr kifejtett amelynek értelmében ő ezeket a tárgyalásokat megindította, de térjünk vissza, t. Ház, a kérdésnek az antecedenciáira.

A miniszterelnök úr a delegáció december 11-iki ülésében olyan nyilatkozatokat tett, hogy az ő tárgyalásai és a külpolitikai helyzet között semmiféle összefüggés nincs. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ezzel szemben Czernin gróf az említett interjúban leplezetlenül mutat rá arra, hogy ezek a tárgyalások Romániai és a monarchia kölcsönös viszonyának kialakulásában nagyon jelentős szerepet játszanak. *(Úgy van! a baloldalon.)* Rámutatott arra, hogy ezen tárgyalások kedvező kimenetelétől a monarchia és Románia kölcsönös viszonyának kedvező alakulása várható és fordítva, amennyiben ezen tárgyalások eredménytelenül fejeződnek be, ez olyannyira súlyosbítaná az ő felfogása szerint külpolitikai helyzetünket, hogy, amint ő magát kifejezte, erre az eshetőségre jó nem is gondolni.

Az én feladatom tehát e két kontradiktórius nyilatkozattal szemben igen könnyű. Azt hiszem, nem végzek felesleges munkát, ha ezen két nyilatkozatot egymással konfrontálom, még pedig pedig szószerinti szövegben. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A miniszterelnök úr december 11-iki delegációnális beszédében ezt mondta *(olvassa)*: „Amint már jeleztem, ünnepélyesen tiltakozom az ellen, hogy a magyar kormánynak vagy személyemnek erre irányuló akciója” t. i. az ő tárgyalásai „a külügyi helyzettel bármilyen kapcsolatba hozassék.” És beszédének további folyamán azt mondja *(olvassa)*: „Ami pedig a dolog időszerűségét illeti, méltóztassanak nekem megengedni, az a szempont, hogy a jelen pillanatban akadnak itt is, ott is olyanok, akik a külpolitika szempontjából sürgetik és kívánják ezt a dolgot, nem lehetne ok a dolog megindítására, ha azt különben indokoltnak nem tartanám, de viszont nem lehet ok arra sem, hogy meg ne tegyek valamit, amit az ország érdekében valónak tartok.”

Ezzel szemben leszek bátor gróf Czernin interjújának egy és más nyilatkozatát szintén felolvasni. Ő azt mondja *(olvassa)*: „Minden magas pozíciójú román, aki barátja Magyarországnak és valamennyi az, s reméli, hogy Tisza gróf tárgyalásai az erdélyi románokkal kedvezően fognak végződni. Inkább ellenségeink kívánják az ellenkezőt és hogyha mégis ellenségeink kívánsága teljesülne, ez a szomorú körülmény igen súlyosbítaná a helyzetet.” Azután *(olvassa)*: „Románia és a monarchia egymáshoz való viszonya az utóbbi időben bizonyos feszültséget szenvedett. De tekintettel arra a jó és őszinte hajlandóságra, mellyel Románia politikusai vannak Ausztria-Magyarország iránt, remélnem kell, hogy mihelyt az erdélyi románok kérdése meg lesz oldva, mindent... *(Zaj a baloldalon.)*

„Az a véleményem, – t. i. Czerninnek a véleménye, – hogy okvetlenül szükséges, hogy az ország és román nemzetiségű polgárai megértsék egymást.” És a riporternek arra a kérdésére, hogy mi történék akkor, ha a románok teljesíthetetlen feltételeket szabnának ennek a békének, ő komoran azt válaszolta *(olvassa)*: „Uram, Ausztriának és Magyarországnak nagy érdeke, hogy ne is gondoljunk ilyen szerencsétlen eshetőségre.” *(Derűltség a baloldalon. Felkiáltások: Messzire jutottunk! Szép nagyhatalom! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Mielőtt tovább mennék, az igazság kedvéért meg kívánom állapítani, hogy a miniszterelnök úr idézett beszédének két passzusa között bizonyos eltérés van. Az egyik helyen csak annyit mond, hogy ő ezeket

a tárgyalásokat nem azért indította meg, mert erre a külpolitikai helyzetben bizonyos indítékot talált volna, és viszont az a körülmény, hogy vannak bizonyos körök, amelyek ezen tárgyalásokat a külpolitika szempontjából, sürgetik, nem lehet rá nézve indok arra, hogy ezeket a tárgyalásokat abbahagyja; beszédének előbb idézett másik passzusában pedig egyáltalában tagadja, hogy valami összefüggés a tárgyalásai és a külpolitikai helyzet között fennállana, sőt határozottan tiltakozik az ellen, hogy valaki causalis nexust keressen a külpolitikai helyzet és az ő tárgyalásai között.

Én azt hiszem, hogy a két nyilatkozat között ez az utóbbi volt alkalmas – valami egyáltalában alkalmas – arra, hogy ebben az irányban a magyar közvéleménynek bizonyos megnyugtatást adjon, mert a magyar közvélemény végeredményben nem arra kíváncsi, hogy a miniszterelnök úr milyen szubjektív indokok alapján cselekszik, (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) hogy milyen indokokat tart magára nézve elegendőknek, hogy bizonyos tárgyalásokba belemenjen, igen vagy nem, hanem elsősorban arra kíváncsi, hogy vannak-e a miniszterelnök úrnak szubjektív és spontán indokain kívül más fontos és sajnos, a magyar politikában már nem ismeretlen tényezők, amelyek ezeket a tárgyalásokat sürgetik, (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) olyannyira, hogy ezek mellett a miniszterelnök úr szubjektív és spontán indokai egészen harmadrangú tényezőkké törpülnek. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) Erre a kérdésre pedig az az interview, amely „Az Est-ben megjelent fényes világot derített. Mi tulajdonképpen Czernin grófnak hálásak lehetnénk, hogy egy, a diplomáciában, úgy látszik, járatlan embernek a nyíltszívűségével mutatott rá minden kertelés nélkül arra az összefüggésre, amely a külpolitika és ezen tárgyalások között fennáll.

Ő rámutatott arra, hogy ezen tárgyalások meghiúsulása a monarchia helyzetét nagyon is súlyosbítaná; rámutatott arra, hogy ez a paktum Románia barátsága megszerzésének egyik feltétele, hogy ellenértéke lesz ennek Románia barátsága és újbóli csatlakozása a hármasszövetséghez.

De ha lenne még valaki, aki kételkednék abban, hogy Czernin gróf igazat mondott, az olvassa el szintén Az Est-ben megjelent nyilatkozatait. két igen kiváló román államférfiúnak; az egyik Take Jonescu, a konzervatív demokratikus pártnak vezére Romániában, a másik pedig Filipescu úr, aki a Balkán-válság idejében felelős pozícióban volt. amennyiben a hadügyminiszteri tárcát töltötte be. Én nem kívánok ezekre az urakra úgy mint feltétlen tekintélyekre hivatkozni. Hiszen elismerem azt, hogy éppen külpolitikai kérdésekben, olyan kérdésekben, ahol különféle felfogású egyének vesznek részt tárgyalásokban, különféle szempontból nézik még az egészen konkrét eseményeket is. De igenis, az ő nyilatkozataikat Románia közvéleményére és arra a kormányra nézve, amelynek tagjai voltak, mérvadóknak el kell fogadnom. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*)

Hát lássuk, t. Ház, mit mond Filipescu úr? Az Est munkatársának adott válasza következőképp hangzik (*olvassa*): „E tárgyalások... – t. i. a miniszterelnök úr tárgyalásai – „...sikerében annak a jó viszonynak visszaállítását várom, amely a Balkán-válság előtt volt a két ország között. A tárgyalások eredménytelensége viszont – ezt nyíltan megmondom

önöknek – mindörökre lehetlenné tenné e jó viszony helyreállítását. Lehetetlen szövetségesnek lenni azokkal, akik nem ismerik el a velünk egy nemzetiségű lakosok jogait. (*Mozgás halról.*)

De, t. képviselőház, nemcsak ebben az irányban világosít fel Filipescu úr; ő még kioktat arra is, hogy az a merev magatartás, melyet Románia jelenleg a monarchia, barátságos közeledésével szemben felmutat nem vezethető vissza tulajdonképpen arra, hogy mi nemzetiségeinkkel miképpen bánunk, sőt ellenkezőleg, interjújának további folyamán nyíltan rámutat arra, hogy ennek főoka az a számtalan ügyetlenség, amelyet diplomatáink Romániával szemben elkövettek a Balkán-válság idejében. Rámutat arra, hogy Románia nem találkozott – a saját felfogásuk szerint természetesen – azzal a támogatással, melyet a monarchia részéről elvárt és rámutat azokra a baklövésekre, amelyeket diplomáciánk különösen a békerevizió kérdése körül elkövetett.

T. képviselőház, anélkül, hogy ezeknek a tényeknek kritikájába tovább belemennék, mert ismétlem, lehetnek ebben a tekintetben bizonyos latitude-ök között különbözők a felfogások, de mégis két tényt leszegezni kívánok. Az egyik az, hogy Románia elhidegülésének nem a nemzetiségi kérdés mikénti kezelése az oka, hanem azok az ügyetlenségek, azok a baklövések, amelyeket diplomáciánk elkövetett. (*Helyeslés balfelől.*) A másik tény, amelyet ezzel szemben leszegezni kívánok, az, hogy az ezekért a baklövésekért Románia részéről benyújtott számlát külügyi kormányunk és az ő képviselőjében Czernin gróf nekünk prezentálja kifizetést végett. (*Úgy van! Úgy van! Taps a baloldalon.*)

Tehát ezt a politikát képviseli Bukarestben Czernin gróf, saját bevallása szerint, akkor, amikor a miniszterelnök úr azt hiszi és velünk is azt akarja elhitetni, hogy itt a külpolitika és az ő akciója között semmiféle összefüggés nincs. Pedig, ha ez a paktum ilyen körülmények között létesül, akkor az nemcsak paktum lenne a miniszterelnök úr és Pap György, a komité elnöke között, hanem paktum a miniszterelnök úr, illetőleg a magyar állam és Románia között is és Czernin gróf és külügyi politikánk jóvoltából a nemzetiségi kérdés kezelésére befolyást nyerne a külügyi politika, annak révén Ausztria és végeredményben egy külállam, Románia is. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon. Elnök csenget.*)

Vannak, akik nem tartják bűnnek és helytelen dolognak azt, hogy a miniszterelnök úr a románokkal tárgyalásokat folytat. de én azt hiszem, hogy még ezeknek is meg kell ütközniök azon, hogyha ezen tárgyalások ilyen körülmények között tovább folytattatnak. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) És kérdem a t. miniszterelnök urat, van-e kilátás arra, hogy ilyen körülmények között egyáltalában, a saját szempontjából, eléressék az a cél, melyet ő ezen tárgyalásoknak célul kitűzött, eléressék a béke, a lelkek megnyugvása; eléressék az egyetértés és mindazok a szép remények, amelyeket a miniszterelnök úr ezen tárgyalásokhoz fűz? Ha a mi románjaink tudatára fognak ébredni annak – és sajnos, már tudatára is ébredtek –... (*Úgy van! a baloldalon.*) hogy ezen koncessziókat nem a miniszterelnök úrtól kapják, hogy ezen koncessziók nem a magyar politikai élet talajából nőttek ki (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) és nem találkoznak a magyar közvélemény helyeslésével, hanem azokat első-sorban külpolitikánk és másodsorban Románia határozott fellépésének

köszönhetik akkor ki van zárva az, hogy azok az eredmények eléressenek (*Úgy van! a baloldalon.*) És kérdem, bírna-e ilyen körülmények között értékkel az a szövetség, amelyet mi Romániával kötünk? Hiszen egy szövetségnek csak akkor van értéke, ha az a reális viszonyoknak, az élet reális erejének mérlegelésén épül fel. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Románia előtt a monarchia szövetsége és megfordítva, csak akkor bírhat értékkel, ha honorálja a szövetséges viszonynak erejét. de nem alapul koncessziókon; mert hogyha ezen alapul, akkor csak addig fog tartani, amíg Románia elérkezettnek látja a percet. hogy hasonló koncesszióért barátságát újra áruba bocsássa. (*Igaz! Úgy van! és taps a baloldalon.*)

A miniszterelnök úr ezen érveléssel szemben azt mondhatná, hogy hiszen, kérem, itt egy egyszerű interjú fekszik előttünk, az még nem államjogi szerződés, annak nem kell olyan nagy súlyt tulajdonítani, mert hiszen az nem kötelez sem minket. sem Romániát. sem senkit; azt mondhatná, hogy végre is Romániának nem tudjuk megtiltani, miután önálló és független állam, hogy érdeklődjék fajrokonainak sorsa iránt ebben az országban. Bocsánatot kérek, itt nem erről van szó. Nagyon jól tudom én azt. hogy Romániának, mint önálló, független államnak, joga van külpolitikáját úgy berendezni, ahogy jónak látja, joga van esetleg azzal a követeléssel is fellépni velünk szemben, hogy mi a nemzetiségi kérdésben magatartásunkat megváltoztassuk. De az ellen viszont a leghatározottabban tiltakozunk, hogy a monarchiának egy szolgálatban levő követe akkor, amikor tárgyalásokat folytat. úgy nyilatkozzék, hogy Románia barátsága megnyerésének jogos ára és jogosan követelt feltétele a nemzetiségi kérdésben követett magatartásának megváltoztatása lenne. (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Mert ha ez így visszautasítás nélkül marad, akkor Románia a jövőben jogosan fog hivatkozni arra mindenesetben, amikor ezt a mi románjaink óhajtják és akarják, hogy hiszen az ő külpolitikai magatartásának enyhítése árú megígértett az, hogy mi a saját magunktartását és politikánkat fajrokonainal szemben megfelelően szintén megváltoztatjuk. (*Úgy van! balfelől.*)

És azt hiszem, hogy senkinek sem kell ily ügyekben óvatosabbnak lennie, mint éppen nekünk. (*Úgy van! balfelől.*) mert hiszen az utolsó évek parlamentáris történelméből igen sok példával tudnám bizonyítani azt. hogy amíg az írott jog és az élő törvények sem elég erősek arra, (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) hogy Magyarország jogait megvédjék, addig egy kis precedens, egy csekélyke kis visszaélés, amely ellen kellő időben vagy kellő formában nem tiltakoztunk, elegendő arra, hogy ellenünk fordítottassék. (*Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

És ebben az esetben is kétségtelen, hogyha külpolitikánknak, illetőleg Románia külpolitikájának megváltozása oly körülmények között fog bekövetkezni, hogy azt egy paktum megkötése előzi meg: egy későbbi időpontban amikor esetleg a túlsó oldalon is be fogják látni azt. hogy mily helytelen volt ezt a paktumot megkötni, amikor talán be fogják látni azt. hogy ezen paktumnak egyes pontjain változtatni, módosítani kell, utólagos tiltakozásunk eredménytelen lesz. (*Úgy van! Úgy van! bal-ielol*) Késo lesz -akkor Bécsbe menni és Romániánál kopogtatni azzal, úgy a paktumot meg akarjuk változtatni, mert akkor azzal fognak

fogadni, hogy a paktum mint ígéret kötött meg, itt egy ígéret tétett . . . (*Úgy van! balfelől.*) és nem szabad olyan nemzetközi konfliktusokat felidézni, amelyeknek a külpolitikai helyzetre és az e ész vilá» külpolitikai viszonyaira nagy visszahatása lenne, (*Úgy van! balfelől.*)

De én levonom, t. Ház, a kérdés ezen részének tárgyalásából a konzekvenciákat. Czernin gróf nyilatkozata; homlokegyenest ellenkezik azon nyilatkozatokkal, amelyeket a miniszterelnök úr tett. Czernin gróf azt mondja, hogy a külpolitika és a paktum között szoros összefüggés van a miniszterelnök úr pedig azt mondja, hogy a kettő közt semmi összefüggés nincs. Nekem nincs jogom és nem is akarok a miniszterelnök úr nyilatkozatának szubjektív helyességében kételkedni. De akkor engedje meg, hogy figyelmeztessem arra, hogy az a parallelizmus, amely a külpolitikai viszonyok s a külpolitikai akció és az ő akciója közt mutatkozik – és azt hiszem, minden objektív ember be kell, hogy lássa, hogy ilyen parallelizmus a kettő között legalább is fennáll, hogy, mondom, ez legalább is olyan nagy csoda, mint az a parallelizmus, amelyet egy filozófiai iskola akart előttünk plauzibilissé tenni, amely iskola azt követelte tőlünk, hogy higyjünk neki, amikor azt mondta, hogy a külvilág eseményei és a mi belső érzéseink között tulajdonképpen nincs okozati összefüggés, hanem a kettő között csak egy állandó, egy csodás, egy bámulatos parallelizmus áll fenn.

De áttérek, t. Ház, a kérdés másik oldalának fejtegetésére. Már rámutattam arra, hogy, meggyőződésem szerint. Czernin gróf túllépte azt a jogkört. túllépte azt a hatáskört., amellyel ő mint bukaresti követ bír. (*Úgy van! balfelől.*) Nem akarok bővebben nyilatkozni arról a szokatlan tényről, hogy egy szolgálatban levő követ közléseket tegyen a nagyvilág előtt (*Úgy van! a baloldalon.*) s ezáltal azon állam számára is, amely államnál ő akkreditálva van, olyan tényezőkről, amelyek pro vagy kontra azon tárgyalásokra nézve – amelyeket folytat – igen nagy befolyással bírnak. Hiszen mi magyarok hozzá vagyunk, sajnos, szokva ahhoz, hogy az osztrák diplomácia urai nem a saját ügyességük, nem a saját fellépésük erejétől és súlyától, nem a saját tapintatuktól várják az útjukban feltornyosuló nehézségeknek elhárítását. hanem a monarchia szerencsétlen viszonyaira hivatkoznak és mint máskor, úgy ezúttal is a magyar államiság testéből kivágott ajándékokkal akarják a saját tehetetlenségüket. a saját ügyefogyottságukat palástolni és jóvátenni. (*Igaz! Úgy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*) De lehetetlen kritika nélkül túrni azt, hogy egy akkreditált követ olyan hangon merjen nyilatkozni a hazai viszonyokról, amint ezt Czernin gróf tette . . . hogy merjen olyan hangon a magyar viszonyok jogos vagy jogtalan voltáról, a miniszterelnök úr eljárásának helyes vagy helytelen voltáról nyilatkozni, mint Czernin gróf! (*Úgy van! a baloldalon.*) És kérdem, szabad-e egy követnek azt mondani pl., hogy mindenkinek, aki azt mondja, hogy a romin nemzetiségeknek Magyarországon nincsenek meg a szükséges jogai, igaz van? (*Felkiáltások balfelől: Gyálázat! Mozgás a jobboldalon.*) Továbbá, hogy „a dolgok mai állása igazságtalan”, stb.? (*Zaj.*)

Bocsánatot kérek, vagy követünk Czernin gróf s akkor méltóztassék ilyen nyilatkozatoktól tartózkodni, vagy mondjon le arról az állásról, amelyet a mi jóvólunktól tölt be s akkor beállhat a Scotus Viatorok és Popovics Aurélok sorába és azok sorából rákiálthatja erre a szerencsétlen

országra hogy itt igazságtalan állapotok vannak; de ameddig ennek az országnak követe, addig határozottan tiltakozunk és kikérjük magunknak, hogy egy követ a mi viszonyainkról ilyen hangon beszéljen. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És, t. képviselőház, nem vet-e élénk világot ennek az úrnak egész gondolkozásmódjára az az egy szó, amelyet odabiggyeszt. amikor a nemzeti egységünkről, a magyar nemzeti eszméről beszél, amikor azt mondja, hogy: „az Önök nemzeti eszméje?” *(Nagy mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hát bocsánatot kérek, ezzel az egy szóval ez az úr megtagad minden közösséget a mi történelmi múltunkkal, *(Úgy van! a baloldalon.)* megtagad minden közösséget azzal az alappal, amelyen Magyarország jelenlegi politikai élete áll. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mi, az ellenzék, a Háznak ezen oldaláról egyszer már figyelmeztettük a miniszterelnök urat, hogy az az úr nem arra való, hogy egy olyan exponált ponton, mint amilyen Bukarest. Magyarország érdekeit képviselje. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Zaj.)* Akkor a miniszterelnök úr szemben azon fejtegetésekkel, amelyeket Apponyi Albert gróftól hallottunk és amelyekben rámutatott arra a múltra, amely ennek az úrnak hivatalbalépése mögött áll, azt felelte, hogy addig, amíg ő lesz miniszterelnök, addig Czernin gróf Bukarestben más politikát nem követhet. *(Felkiáltások balfelől: Látjuk!)* mint amelyet a külügyi kormány követ és amelyet a miniszterelnök ma ellenőriz, s ha más politikát követne, úgy tudni fogja kötelességét. *(Mozgás balfelől.)*

Én tehát azzal a kérdéssel fordulok a miniszterelnök úrhoz, nem látja-e elkövetkezettnek az időt arra, hogy megtagadjon minden közösséget azzal az úrral, *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* aki a maga részéről most már hivataloskodása közben is megtagad minden közösséget velünk, megtagad minden közösséget Magyarországgal, kivéve a díszes állást, a méltóságot és a vele járó fizetést, amit tőlünk elfogadni ily körülmények közt lovagias eljárásnak gondol. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A következő interpellációt intézem a miniszterelnök úrhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

f „Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak *(Halljuk! Halljuk! Nagy mozgás! Elnök csenget.)* arról, hogy Az Est című napilap január 25-iki számában „Beszélgetés gróf Czernin Ottokárral” cím alatt egy interjú jelent meg, amelyben Ausztria-Magyarország bukaresti követe a monarchiának Romániához való viszonyáról és azon összefüggésről nyilatkozik, amely ezen viszony és a miniszterelnök úr által folytatott tárgyalások közt áll fenn?

2. Azonosítja-e magát a miniszterelnök úr Czernin Ottokár grófnak az ezen interjúban foglalt álláspontjával? És ha nem, hajlandó-e oda-hatni, hogy ezen, nemzeti méltóságunkat sértő, valamint állami önrendelkezési jogunkat érintő nyilatkozatért a külügyi kormány részéről teljes reparáció adassék?

3. Hajlandó-e a miniszterelnök úr a magyarországi román nemzeti part vezető férfiival folytatott tárgyalásokat abbahagyni, vagy legalább addig függőben tartani, amíg a monarchiának Romániához való külpolitikai viszonya, teljesen nem tisztáztatik?” *(Hosszantartó helyeslés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözik.)*

VISZONVÁLASZ TISZA ISTVÁN GRÓF MINISZTERELNÖK VÁLASZÁRA.

Tisza István gróf azonnal válaszolt az interpellációra. Senki sem óhajtja – mondotta – nála jobban, hogy azoknak az eszmecseréknek az anyaga, amelyeket egyes román politikuskokkal folytatott. a nyilvánosság elé kerüljön. Egyetért Bethlen István gróffal abban, hogy ez a kérdés a képviselőházban beható vita tárgyát képezze. Röviden foglalkozik Take Jonescu és Filipescu nyilatkozatával és ez utóbbiról megállapítja, hogy egyike azoknak akik a monarchiával szemben mindig barátságatlan álláspontot foglaltak el. Arra az aggályra, mintha a magyar miniszterelnök és a román komité esetleges megállapodása egyúttal paktuma lesz Romániának a monarchiával, azt a választ adja, hogy még csak közte és a román nemzetiségi párt között sincsen szó semmiféle paktumról. Itt mindössze a megértés lehetőségéről lehet szó és arról, hogy a román nemzetiségi párttal harmonikusan együtt lehessen az ország érdekében dolgozni. Legélesebb tiltakozását jelenti be az ellen, mintha a román nemzetiségi párttal folytatott eszmecserékhez bárminő idegen faktornak, és itt nyomatékosan hangsúlyozza, hogy ebben a kérdésben idegen faktornak kell tekinteni nemcsak a monarchián kívül levő külhatalmakat. de minden olyan tényezőt is, melynek nincsen joga Magyarország belügyeinek intézésébe beavatkozni, bármilyen beleszólást engedne.

Tisza István gróf ezután felvilágosítást adott arról, hogyan kezdődtek meg a román nemzetiségi párt megbízottaival megbeszélései. Határozottan megcáfolta azt a feltevést. hogy ezeknek a megbeszéléseknek a legcsekélyebb közük lenne Romániával való külpolitikai helyzetünkhöz. Bethlen István grófnak arra a kijelentésére pedig, hogy Czernin gróf nyilatkozatában az „önök” nemzeti eszméjéről beszélt. kijelentette, hogy ebbe nem tud sértő célzatot belemagyarázni, mert ha némettel, angollal, oroszal beszél, az ő nemzeti eszméjére nem mondhat mást. mint azt. hogy az ön, vagy az önök nemzeti eszméje.

Az interpellációra adott válaszában a továbbiakban Tisza István gróf miniszterelnök sajnálatát fejezte ki, hogy Czernin gróf, aki diplomáciai megbízott. interjút adott és az megjelent. Tisza hangoztatta, hogy ámbár az ő és Czernin Ottokár gróf egyéni nézetei között sok tekintetben áthidalhatatlan úr mutatkozik, mégis konstatálni kötelessége, hogy hivatását. mint a dualisztikus monarchia képviselője, a legkorrektebb módon teljesíti. Egyébként Czernin grófnak német nyelven hozzá írott magyarázó jelentését mindjárt felolvasta.

Tisza István gróf ezekután visszautasította a monarchia romániai követének interjújában kifejezésre juttatott felfogást. minthogyha azért. mert ő hajlandó bizonyos óhajtásait a románoknak tekintetbe venni és teljesíteni, bizonyítékául szolgálhatnának annak, hogy ezek az óhajtások jogokon alapulnak, vagy létező jogok lennének megsértve. A miniszterelnök a leghatározottabb tiltakozását jelenti be az ellen a feltevés ellen, mintha a magyarországi románság nem állana olyan messzemenő jogoknak birtokában, amelyekkel ez az ország ezer év óta összes nem magyar ajkú polgárait felruházta. Amiről szó van, az az, hogy meghallhassa a kormány, megvizsgálhassa a románoknak mindazokat az óhajtásait. amelyek az ő helyzetüket javítani képesek a mai jogrendszernek érintetlen fenntartása mellett. De az akciójának másik célja meggyőzni a román nemzetiségi párt tagjait arról, hogy helytelen úton járnak, amikor a nemzetiségi politika izgalmaikat és üszkét vetik bele a magyar közéletbe.

Hosszabban fejtegette ezután Tisza István gróf nemzetiségi politikáját. amelynek alap gondolata, hogy a hazában élő nem magyar ajkú polgárokra a magyar nemzet virulása vonzó erőt tudjon gyakorolni. Megvan ez a magyarországi németeknél, ruténeknél, a tótoknál, csak éppen a magyarországi románok többsége nem tud beolvadni a magyar nemzeti politika irányzatába. A maga részéről évtizedek óta törekszik eloszlatni a félreértéseket. Tette és teszi ezt. egészen eltekintve a külpolitika bárminő vonatkozásaitól, annál is inkább, mert

nem hiszi hogy ez a kérdés döntő befolyással lenne Romániához való viszonyunkra. Egyébként is az a meggyőződése, hogy mindaddig, amíg Romániának nincs oka a monarchia erejében kételkedni, saját létérdeke fogja a roman politikát velünk egyetértésre és barátságra indítani.

Tisza István gróf beszédét azzal fejezte be, hogyha tárgyalásai sikerrel járnak, örömét nem fogja csökkenteni Romániának irántunk való jó közhangulata. Viszont semmi irányban, semmiféle külügyi mellétekintetek nem fogják arra indítani, hogy olyan eszközökkel biztosítsa a sikert. amelyek a magyar nemzeti politika akcióképességét csorbítanak és jövőjét kompromittálnák.

Bethlen István gróf a miniszterelnök válaszára a következőket mondotta:

T. Ház! A miniszterelnök úrtól választ arra a három konkrét kérdésre, amelyet hozzá intéztem, tulajdonképpen egyáltalán nem kaptam. (*Úgy van! Úgy van! baloldalon.*) Ő egy hosszú eszmemenet alapján indokolta állásfoglalását a paktum tárgyában. Én a témáról való ezen lesiklás útján őt követni nem akarom. (*Helyeslés a baloldalon.*) Hiszen beszédem folyamán egyenesen rámutattam arra, hogy semmi körülmények között nem akarok és nem fogok foglalkozni annak a kérdésnek kritikájával, hogy helyes-e ilyen paktum létesítése, igen, vagy nem. De fenntartom magamnak azt a jogot. -a miniszterelnök úr azon ígérete folytán, amelyet tett. hogy módunkban lesz ebben a kérdésben itt a Házban nyilatkozni, - hogy azokat a babérokat. amelyeket ő e kérdés jelenlegi tárgyalása révén pártja részéről aratni óhajtott. a magam gyenge erejéhez mérten megtépázom. Ami a kérdés lényegét illeti, úgy legyen szabad a miniszterelnök úr eszmemenetét követnem. Ő arra hivatkozott. hogy Take Jonescu nyilatkozatai teljesen korrektek és semmi kifogás alá nem esnek abból a szempontból, amelyet mi magyarok fontosnak tartunk.

Bocsánatot kérek, Take Jonescut én nem is azért citáltam, mintha az ő nyilatkozatában sérelmet láttam volna; én csak azért citáltam, mert azt mondtam, hogy az ő és Filipescu miniszter úr nyilatkozatai jellemzők a romániai közvélemény és az abban megnyilvánuló óhajok szempontjából. Hivatkozott a miniszterelnök úr Majorescu volt miniszterelnök úrra. Én viszont ezzel szemben vagyok bátor figyelmét felhívni arra, hogy a volt miniszterelnök úrhoz igen közelálló körök olyan kijelentéseket tettek, hogy Románia a jövőben a maga részéről azt a politikát tartja helyesnek, hogy nem csatlakozva a nagyhatalmaknak sem az egyik, sem a másik csoportosulásához, olyan politikát kövessen, amely az ő saját jól megfontolt érdekei szempontjából momentán mindig szükségesnek mutatkozik. Ezekkel a nyilatkozatokkal szemben nem értem azt a barátkozási viszketeget. amelyet *etgy* monarchiához nem méltó módon a mi külügyi politikánk mutat. (*Taps a baloldalon.*)

És, t. Ház, hogy bebizonyítsam, hogy ez a politika nem mai keletű, - hogy tudniillik Románia a Balkán-válság megoldása után csakis a momentán előnyök szempontjából akar politikát követni, - hivatkozom egy igen előkelő román férfiúnak a „Revue des Deux Mondes” című folyóiratban ezelőtt pár évvel megjelent cikkére, aki akkor, amikor a Balkán-válság még napirenden sem volt. kifejti ezen folyóirat hasábjain, hogy Románia csak addig vár, amíg a balkáni válság elintézését nem nyer és abban a pillanatban, amikor a Balkán-válság rendjén, a monarchia támogatása révén, abba a helyzetbe fog jutni, hogy azokat a revindikációkat, amelyekre neki taktikai és katonai szempontból szüksége van, keresztülviheti, abban a pillanatban frontot fog fordítani és olyan politikát követ. amelyet

egyedül az ő érdekei szempontjából a momentán helyzet előír. Ily körülmények közt érthető, hogy ma barátsága ellenértékéül nemzetiségi politikánk megváltoztatását követeli.

De a miniszterelnök úr rámutatott még egy körülményre amelyre én igen nagy súlyt helyezek. Ő azt mondta, hogy ő nem óhajt paktumot kötni Pap György úrral. Azzal az állítással, hogy az ő tárgyalásai nem bírnak azzal a jelleggel, amelyre ráillenék a paktum szó, már több ízben találkoztunk. Bocsánatot kérek, de én azt hiszem, az a körülmény, hogy valamely írás vagy szerződés címében nem szerepel a „paktum szó, még nem jelenti azt, hogy az még nem paktum, mert a paktumnak logikai fogalma tulajdonképpen mi? Az, hogy tárgyalások folynak, bizonyos megegyezések, bizonyos kölcsönös adás-vevési pontozatok létrehozása szempontjából és hogyha ezen tárgyalások sikerre vezetnek és az egyik fél is abban hagy vagy tesz valamit. ugyanakkor, amikor a másik fél is ugyanúgy a maga részéről abban hagy vagy tesz valamit és a két cselekvés kölcsönös okozati összefüggésben van, akkor ez paktum, akár annak méltóztatik elkeresztelni, akár nem. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Én különben nem helyezek súlyt arra a szóra, hogy paktum, mert előttem nem a szó a lényeg, hanem az, hogy mi lesz a tartalma, ezen megegyezésnek és milyen körülmények között fog létrejönni? *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. miniszterelnök úr egész beszéde folyamán határozottan és ismételtelen tiltakozott az ellen, hogy az ő tárgyalásaiban a külpolitika bármiféle szerepet játszott volna és azt hiszem, hogy beszédjének a fősúlyát itt kell, hogy keressem. Saját igazolására ő egy tárgyi érvet hozott fel és azt mondotta, hogy ő megindította ezen tárgyalásokat a hazai román párt vezető férfijaival már abban az időben, amikor egyáltalában külpolitikai nehézségeink Romániával szemben nem voltak.

A t. miniszterelnök úrnak én erre csak azt felelhetem, hogy én ezt nem vontam kétségbe; beszédemben egy passzust sem fog találni, melyben azt állítottam volna, hogy az ő eredeti indoka a külpolitikai helyzet lett volna. Én csak azt mondtam, hogy a magyar közvélemény nem az iránt érdeklődik, hogy a miniszterelnök úrnak melyek voltak a szubjektív indokai, hanem elsősorban az iránt érdeklődik, hogy vannak-e a miniszterelnök úrnak szubjektív indokain kívül, olyan hatalmas és a magyar politikán kívül álló tényezők, amelyek sokkal erősebb befolyást gyakorolnak és akarnak gyakorolni ezen paktumtárgyalásokra, mint amely őket megilleti és sokkal fontosabb tényezők, mint a miniszterelnök úrnak szubjektív okai? *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Végeredményben a kérdés tulajdonképpen akörül forog, hogy kit fogadjunk el ebben a kontroverziában auktoritásnak, Czernin grófot-e vagy a miniszterelnök urat. Én nem vagyok és nem lehetek bíró a kettő között: csak arra hivatkozom, hogy az érettségi bizonyítványt nem én, hanem a miniszterelnök úr állította ki Czernin gróf részére; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a miniszterelnök úr volt az, aki őt tekintélyé avatta, a miniszterelnök úr volt az, aki neki állást és befolyást juttatott olyan pozícióban, ahonnan ilyen nyilatkozatokat tehet.

Megjegyzem, hogy tulajdonképpen nekem nincs okom, hogy Czernin gróf szavai igazságában kételkedjem; mert mi indoka lehet Czernin grófnak abban az irányban, hogy ő a magyar közvéleményt félrevezesse különösen atekintetben, hogy ezen paktumtárgyalások Románia és a monarchia

barátságára nézve milyen fontosak? Azt hiszem, neki erre semmi indoka sem lehetett. Viszont az plauzibilis a magyar közvélemény előtt, hogy a miniszterelnöknek igenis nagy érdeke az, hogy tiltakozzék az ellen, hogy a paktum és külpolitika között összefüggés volna, A kontroverziának eldöntését tehát én nyugodtan bízom a magyar közvéleményre. (*Helyeslés balfelől.*)

De a felszólalásomnak még egy más indoka is van. Én azzal a reparációval, amelyet a miniszterelnök úr nekünk adni akar, be nem érhetem. (*Helyeslés a baloldalon.*) Mert sajnos, ez a reparáció is dekreszcendó lefelé halad. (*Úgy van! balfelől.*) A miniszterelnök úr elsősorban tiltakozott az ellen, hogy Czernin gróf Magyarország viszonyainak jogos vagy jogtalan voltáról kritikát mondjon. Azután sajnálatát fejezi ki afelett, hogy Czernin grófnak erre vonatkozó nyilatkozatai egyáltalában megjelentek és hogy olyan tartalommal jelentek meg. Elítélő szavai végén a dekreszcendó legalsó fokán pedig újabb bizonyítványt állított ki a követ úr részére, hogy milyen gavallér úr és milyen helyes úton jár. (*Úgy van! a baloldalon.*)

És ezzel akarja a miniszterelnök úr a megsértett jogrendet kifizetni! Bocsánatot kérek, én itt más elégtételt. más reparációt nem látok, mint-hogy méltóztassék a miniszterelnök úr külügyi politikánk vezetőinél keresztülvinni azt, hogy egy olyan nyilatkozat jelenjék meg, miszerint a külpolitikai vezetőség is a maga részéről semmi összefüggést a paktum-tárgyalások és a külpolitikai helyzet között nem lát és semmiféle lépéseket ilyen irányban tenni nem óhajt.

Ez az első. A második pedig az, hogy Czernin gróf arról az állásáról . . . amelyre méltatlan volt a múltban, amelyre azonban még méltatlanabbnak mutatkozik jelen cselekedetei folytán, visszahivassék. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon. Elnök csenget.*) De nem elégedhetünk meg az elégtételadásnak ezen formai részével. (*Felkiáltások a baloldalon: Nem!*) Bocsánatot kérek, ez még csak formai részlet. a reális része az elégtételadásnak az lenne, ha a miniszterelnök úr azokat a tárgyalásokat abba hagyná, illetőleg felfüggesztené addig is, amíg külpolitikai viszonyunk Romániával szemben teljesen nem tisztázódik. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Mert amíg a miniszterelnök úr tárgyal, addig odakünn azok a román urak, akik a miniszterelnök úrral tárgyalnak, saját lapjaikban azt hirdetik, hogy a magyar nemzet meggyöngült s Románia fényes győzelmei folytán, olyan tényezővé¹ vált. (*Zaj a baloldalon. Elnök csenget.*) hogy az ő nemzeti egyenjogúságukat ki fogja vívni. Ezen urak így beszélnek odakünn, s a miniszterelnök úrral szemben teszik magukat. hogy alkalmazkodnak és simulnak a magyar nemzeti eszméhez.

Tudjuk, hogy ezen uraknak önérzete igenis nagyra van növelve... a külpolitika urainak viselkedése és Romániának magatartása folytán. Ha a miniszterelnök úr a kért garanciát nekem megadja, én készséggel tudomásul veszem a választ. (*Helyeslés balfelől.*)

TISZA ISTVÁN GRÓF MINISZTERELNÖK TÁRGYALÁSAI EGYES MAGYARORSZÁGI ROMÁN VEZETŐ FÉRFIAKKAL. (A NEMZETISÉGI KÉEDEÉS LÉNYEGE)

A képviselőház 1914 február 20-iki ülésén Bujanovics Gyula interpellációt intézett Tisza István gróf miniszterelnökhöz, amelyben arra kért felvilágosítást, hogy miután a lapok közleményei szerint a hazai románok egyes

vezéreivel folytatott tárgyalásai befejezést nyertek, ígéretéhez képest. hajlandó ezekről a tárgyalásokról nyilatkozni és a képviselőháznak módot adni a hozzászóláshoz. Tisza István gróf nyomban válaszolt az interpellációra és minden részletre kiterjedőleg felvilágosítást adott a román nemzetiségi párt vezetőivel folytatott tárgyalásairól. Egész nemzetiségi politikáját feltárta a Ház előtt. Utalt arra, hogy már évtizedek előtt is igyekezett a nemzetiségekkel, elsősorban az ország románajkú polgáraival a megértést és az összhangot keresni. Beszéde végén arra kérte a Házat, hogy a választ ne tudomásul vegye, hanem tűzze napirendre.

Tisza István gróf válaszában tárgyalását a hazai románsággal folytatott megbeszélései ügyében a képviselőház 1914 március 5-iki ülésén kezdte meg Jakabffy Elemér, Miháli Tivadar, Tisza István gróf ismételt. Farkas Pál Apponyi Albert gróf, Richter János felszólalása után 1914 március 11-én Bethlen István gróf mondotta el a következő beszédet:

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bár azon párt megbízásából jelentkeztem szólásra, amelyhez tartozni szerencsém van, azt hiszem, leghelyesebben akkor járok el, ha a mai napon lehetőleg tartózkodom a párt-politikától, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* mert a napirenden lévő tárgyat sokkal nagyobb jelentőségűnek, sokkal fontosabbnak tartom, sem hogy erre ne törekedjem. *(Helyeslés jobbfelől.)* De éppen ezért csak mély szomorúsággal és hazafias aggodalommal konstatálhatom azt, hogy 50 év parlamenti történetében ez az első eset, hogy a magyar pártok a nemzetiségi kérdésben nem értenek egyet, hogy a magyar pártoknak felfogása a nemzetiségi kérdésben nem kongruens és hogy most már a felfogásoknak az a szétszakadása, amely annyi politikai kérdésre kiterjed, ebben a kérdésben is érvényesül.

Felszólalásomnak hivatását és feladatát tehát abban látom, hogy újból kellő világításba, kellő fénybe helyezzem azt a politikát, kellő világításba helyezzem nemzetiségi politikánk eddigi alapjait és fundamentumait, azokat az alapokat, amelyek úgyszólván 50 éven keresztül dogmáját, tradícióját és kátéját képezték a magyar nemzetiségi politikának, amely fundamentumoktól 50 éven keresztül egyetlenegy jelentősebb államférfia sem tért el a magyar közéletnek s amely fundamentumoktól elsőízben önök akarnak most a túloldalon eltérni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezzel a jelenséggel szemben kötelességemnek tartom figyelmeztetni önöket, hogy a felelősség ezért kizárólag a túloldalt fogja terhelni. *(Felkiáltások jobbfelől: Viseljük! Zaj a baloldalon.)* Bocsánatot kérek, az eddigi nemzetiségi politika tradícióinak megfelelő, úgyszólván a legitim alapon mi állunk és önöknek kötelessége a bizonyítás, hogyha ezen alapoktól eltérni akarnak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én mindenekelőtt a figyelmükbe ajánlom egy meghalt nagyírnevű magyar államférfiúnak egynéhány mondását, aki a választóihoz intézett beszédében rövid szavakkal kifejtette a nemzetiségi politikára vonatkozó nézeteit, azokat a nézeteket, amelyeket önök is a mai napig magukénak vallottak, egy olyan államférfiúnak nézeteit, aki önök előtt is bizonyára tekintélyszámba megy. Ez az államférfi: Tisza Kálmán. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* 1894-ben nagyváradai választóihoz beszédet intézett és kiterjeszkedett a nemzetiségi kérdésre általában. Ezen kijelentései közül csak hármát akarok citálni.

Az egyik a nemzetiségi kérdésnek alapprincípiumára vonatkozik és a következőkép szól *(olvassa):* „Azt tartom, a nemzetiségi kérdésben van-

nak kötelességei az államnak, vannak a társadalomnak. Az államnak kötelessége az állami élet korlátai között minden faj iránt egyformán, még miértünk magyarokért sem különben, megtenni mindent, ami annak jólétét előmozdítja. De aki ezzel be nem éri; aki az ország integritásának felbontására törekszik, vagy egyáltalában bármi mással akar érvényesülni, azzal éreztesse a magyar állam a törvény teljes szigorát.” (*Élénk helyeslés balfelől.*) „És ezen törekvések közé számítom én azt, midőn egyes külföldiek, egyes túlzók nem kormányokkal, de fajrokonokkal szövetkeznek a magyar állam ellen.” (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

De Tisza Kálmán ugyanakkor nyilatkozott a paktumpolitikára nézve is. (*Halljuk! a bal- és a szélső baloldalon.*)

Bizonyos vonatkozásban, talán nem abban a vonatkozásban, amely ma előtérben van, de a mai viszonyokra is alkalmazhatólag, ezt mondja erről: „Vajjon szabad-e az ilyeneket, akik bevallottan a magyar állam elleni törekvésekkel léptek a passzivitás terére, szabad-e azokat Ígéretekkel, előnyök kilátásba helyezésével elcsábítgatni a törvényhozás termébe. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Az én meggyőződésem szerint ez óriási hiba volna. Ott van a jog, ott van a szabadság, ott a mód: jöjjenek be, szívesen látjuk őket. De külön ígéretekkel csábítani, csalogatni: (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) ez a magyar államnak önmegalázása volna nemcsak a románokkal, de mindenkivel szemben is.” (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Tisza István gróf miniszterelnök: Nagyon helyes! (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Bethlen István gróf: A nemzetiségi kérdés és a magyar pártviszonyok közti összefüggésre vonatkozólag pedig Tisza Kálmán szintén nyilatkozik, amikor azt mondja (*olvassa*): „Legyünk ellenfelek, de se a tanácskozás termében, sem azon kívül ne tűnjünk úgy fel, mintha mi egymás nézetét üldözni akarnánk. (*Mozgás.*) Mert higyjék el nekem, most is a nemzetiségi kérdések fölelevenedésének egyik oka abban rejlik, hogy elkezdték a túlzók már hinni, hogy a magyar pártok közt olyannyira kitörőben van a Magyarországnak is valaha annyira ártott pártviszály. (*Mozgás.*) hogy csak lesni kell az alkalmat és készülni, hogy ebből a túlzók hasznot húzzanak. Én azokat, amiket Tisza Kálmán 1894-ben mondott, most is helyeseknek vallom.

Tisza István gróf miniszterelnök: Én is! (*Felkiáltások a jobb-oldalon: Mi is!*)

Bethlen István gróf: Én azt hiszem, t. Ház, hogy ezen bevezetés után legjobban teszem, ha medias in res megyek és a paktumtárgyalásokkal kezdem, amelyek napirenden vannak. (*Halljuk! Halljuk!*)

A miniszterelnök úr beszámolt február 20-iki beszédében azon tárgyalások sikertelenségéről. Őszintén megvallom, e sikertelenséget a mai viszonyok közt aránylag talán a legjobb megoldásnak tartom, a legjobb megoldásnak azért, mert azokat célra nem vezetőknek, elhibázottaknak tartottam kezdettől fogva. Kezdetről fogva attól féltem, hogy e tárgyalásoknak nyomán az ország keleti felében a nemzetiségi ellentétek csak erősödni, csak gyarapodni fognak. El fognak hatalmasodni, akár lesz sikere e tárgyalásoknak, akár nem. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Mert első esetben a magyarságnak kellett volna tartania attól, hogy az erőviszonyok az ő hátrányára fordulnak. A második esetben pedig

azért. mert a miniszterelnök úr által tárgyalásai folyamán jogosaknak elismert igényeknek ki nem elégítése a románság körében kell, hogy a csalódottság érzetét keltse, aminek következménye csak az lehet. hogy ezeknek nyomán még hatalmasabb, még erősebb agitáció fog megindulni abból a célból, hogy ezen túlzó körök a helyzettel való elégedetlenségüket a monarchia mérvadó faktori előtt bizonyítsák és arról tanúságot tegyenek. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Én a két baj közt mindenesetre az utóbbit tartom kisebbnek és ezért csak meglegédeéssel konstatálhatom, hogy a miniszterelnök úr tárgyalásai sikerrel nem jártak. De a sikernek ezen hiánya, azt hiszem, nem ment fel minket a Háznak ezen az oldalán, hogy magát azt a tényt. hogy a miniszterelnök úr ilyen alkudozásokba belement és azt az indokolást. mellyel ezt a tényt igazolni akarta, behatóbb kritika és bírálat tárgyává tegyük.

Én, t. Ház, magával a ténnyel, hogy a miniszterelnök úr ilyen alkudozásokat folytatott. hosszasabban foglalkozni nem akarok, hiszen minden objektív szemléelő előtt ez a tény ma már tisztázva van és tisztázva van az is, hogy a miniszterelnök úr nemcsak a pusztá kapacitáció fegyvereinek segítségével, hanem az engedmények segítségével való kapacitáció útján akarta a román köröket arra rábírní, hogy a programjuknak bizonyos pontjairól letegyenek.

Nem fogok hosszasabban foglalkozni a kérdésnek alkotmányjogi oldalával sem, hiszen Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam a múlt ülésen ezen kérdéssel behatóan foglalkozott és nekem ahhoz hozzátenni vagy elvenni valóm igazán nincsen. De azt hiszem, minden objektív gondolkozó ember előtt kétségen felül áll, hogy meg nem engedhető az, hogy a magyar állam hatáskörének, szuverenitásának körébe tartozó kérdések széles mezején alkudozásokat folytassunk a polgárok egy részével, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert hiszen ez odavezet. hogy annak az államnak, mely ilyen alkudozásokat folytat. nem lehet tekintélye sem befelé, sem kifelé, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert hiszen azt a látszatot és hitet ébreszti úgy a polgároknak egyes csoportjában, valamint a külföldön is, hogy az ország némely körei az állam elismertetését feltételekhez köthetik; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és ha eleinte talán enyhébb feltételekhez kötik az állam elismertetését. igen hamar elkövetkezik az az idő, amikor ezen feltételek mind súlyosabbakká válnak, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* végeredményben ez olyan állapotokra vezet. mint amelyeket a keleten láttunk, ahol mindenkinek volt befolyása az állam kormányzására, csak éppen azoknak a faktoroknak nem, melyeket az alkotmány erre a célra kijelölt. *(Igaz! Úgy van!)*

T. képviselőház! A kérdésnek alkotmányjogi oldalával tehát nem akarok tovább foglalkozni; de igenis foglalkozni akarok a kérdéssel az államraison, a politikai célszerűség, a politikai oportunité szempontjából és azzal az indokolással, melynek alapján a miniszterelnök úr eljárását igazolni akarta. Ezt az indokolást ismerjük a miniszterelnök úrnak két parlamenti és egy delegacionális beszédéből. Én nem fogom ezeket szószerint idézni, mert talán túlhosszas lennék, hanem megkísérlem azt a gondolatmenetet. melynek a miniszterelnök úr kifejezést adott saját szagaimmal idézni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Amennyiben tevének,

vagy lényeges momentumokról megfeledeznék, úgy kéni fogom a helyreigazítást.

A miniszterelnök úr beszédében elsősorban utalt arra a kétségtelen nagy érdekközösségre, amely a magyar nemzet és a román faj között Európa ezen exponált pontján fennáll és arra, hogy románajkú polgártársaink ezen érdekközösség gyakorlati konzekvenciáit magukra nézve eddig nem vonták le, mert történelmi faktorok által felidézett félreértések állottak ennek útjában.

E nagy érdekközösségnek gyakorlati következményei a miniszterelnök szerint abban állanak, hogy a román faj a maga részéről ráhelyezkedjék az egységes magyar állameszme alapjára és ráhelyezkedjék a monarchiának dualisztikus szerkezetére; ezeket az alapokat elfogadva és magáévá téve, együttes erővel, a magyarsággal karöltve védje azokat meg azon támadásokkal szemben, amelyek bizonyos föderaliztikus törekvések részéről a jövőben valószínűen fenyegetni fogják; szóval, mondjon, le a román faj, mint olyan, arról a törekvésről, hogy ebben az országban az ország bizonyos részein territoriális jogokat nyerjen, mert ilyen törekvésével megbontaná, meggyengítené azt az erőt, azt a hatalmat, amely egyedül van hivatva és amely egyedül képes is arra, hogy egy még sokkal hatalmasabb fajjal szemben, a szláv törekvésekkel szemben megvédje a román fajt, megvédje a független román királyságnak önrendelkezési jogát.

Én ezt a teóriát a magam részéről teljesen elfogadom. Én ezt röviden a magyar teóriának nevezhetem, a magyar nemzet és a román faj kölcsönös viszonyáról és arról a világpolitikai feladatról, amelyet Európa ezen pontján betölteni hivatva vannak. Figyelmeztetem azonban a miniszterelnök urat, hogy ezzel a teóriával szemben egy másik áll, amely talán a független román királyság hivatalos köreinek magatartásából eddig nem tűnt ki, de amely a hazai románság intelligenciájának széles köreiben annál nagyobb elterjedésnek örvend, amely teória ugyanazon érdekközösségből indul ki, amelyet a miniszterelnök úr felemlített és megállapított.

Ez a teória is azt mondja, hogy a magyar nemzet és a román faj között az érdekközösség minden kétségen felül áll, de amikor ezt mondja és állítja, ugyanakkor azt is hirdeti, hogy Magyarország és a monarchia csak akkor lesz erős, csak akkor lesz hatalmas, csak akkor lesz akcióképes, csak akkor fog az ő szövetsége az idegen nemzetekre is értékkel bírni, hogyha idebenn az országban az egyes nemzetiségek egyénisége politikailag honorálatni fog. Ez a teória azt hirdeti, hogy ezen az úton majd ki fognak küszöböltetni azok a súrlódási pontok, amelyek a nemzetek erőit egymás elleni meddő harcban emészti fel és felszabadulnak alkotásra azok az erők, amelyek így egymás ellen használatnak fel.

Ez a teória el van terjedve nemcsak a mi románjaink körében, hanem a Lajtán túl, az osztrák hivatalos körökben, az osztrák népeknél általánosságban. Természetes, hogy ezen hivatalosan vallott felfogás mögött a mi hazai román intelligenciánk és különösen a nacionalista politikuskok köreiben ott ólalkodik az a hátsó gondolat, hogy majd annak idején, ha majd sikerül nekik a federalizmust kiküzdeni, ha sikerül programjukat valóra váltani, Erdély autonómiáját létesíteni, kellő időpontban, kellő előkészítés mellett nem fog változtatni a szláv törekvésekkel

szembeállítandó erők mérlegén semmit. hogyha Erdély Romániához fog csatoltatni, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert amennyivel a monarchia ereje gyengül, annyival gyarapodna majd Románia és végeredményben az erők összegén ez nem változtatna semmit. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ha ezt a két teóriát, mely egymással szemben áll, szemügyre veszem, azt látom, hogy ezek a teóriák tulajdonképen nem élettelen szürke teóriák, nem egy szobatudós gondolatai, melyeket a világtól távol élve a maga fejében kidolgozott. ezek mögött a látszólag szürke teóriák mögött tulajdonképen két népfajnak ösztöne, faji öntudata áll, amely ma már benne él a primitív ember lelkében, de amely megfogamzott akkor, amikor az első gondolkozni képes ember ezt a faji öntudatot konkrét politikai célokkal megjelenőni és irányítani tudta. Azok az ellentétek tehát, melyek ezen teóriák mögött rejlenek, tulajdonképen a faji ösztönöknek, a faji öntudatnak, a történelmi fejlődésnek, a jó és balsorsban, de az örömben is megszületett nemzeti ideáloknak ellentétei és ép azért kiegyenlíthetetlenek, mert azokat a félreértéseket.; melyeket az emberi gondolkodás gyengesége és hiánya, melyeket az emberi intézmények fogyatékosága állított válaszfalképen két nemzet közé, az emberi elmének nagyobb logikája, az emberi intézmények tökéletesbülése ki tudja küszöbölni, de azokat az ellentéteket, melyek nem félreértésekből, amelyek nem az intézmények fogyatékoságából származnak, hanem amelyek a faji ösztönöknek, az érzéseknek, a vágyaknak, a történelemnek és a nemzeti ideálok ellentéteségéből fakadnak, nem fogja kiegyenlíteni semmiféle emberi okoskodás soha. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és, a szélsőbaloldalon.)*

Sajnos, azok az ellentétek, amelyek most már évszázadok óta a román faj törekvései, a román politikusok aspirációi és a magyar felfogás között mutatkoznak, nem félreértéseken, hanem az érzések, a vágyak, az ideálok ellentéteségén «alapulnak. *(Úgy van! balfelől.)* A történelem, a történelemben rejlő igazságok, a történelemben megnyilatkozó nemzeti karakter teljes félreismerése volt tehát az, mikor a miniszterelnök úr azt gondolta, hogy ő egyszerű kapacitáció útján ezeket az ellentéteket meg fogja szüntetni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Igen nagy súlyt helyezek arra, hogy éppen a mai viszonyok között ezen tétel igazságát a történelem világítása mellett bizonyíthassam. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha történelmi fejtegetéseimben kissé hosszadalmas lennék, a t. Ház szíves elnézését kérem, *(Halljuk! Halljuk!)* de azt hiszem, ez, ha komolyan bizonyítani akarok, el nem kerülhető. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban történelmi fejtegetéseimbe belemennek, legyen szabad egypár vonással ismertetnem azt a programot, melyet a román nemzetiségi párt magáénak vall, mert csak ennek a programnak ismerete után juthatok abba a helyzetbe, hogy a történelem lapjain visszafelé haladva, kimutassam ezen programnak gyökerét, kimutassam fejlődését, kialakulását és kimutassam azokat a faktorokat, amelyek ezen program kialakulásában közreműködtek, amely faktorok – sajnos – ma is talán még fokozottabb erővel működnek abban az irányban, hogy ezt a programot a román nép képviselői fel ne adják.

Magyarországon 1881-ig nem létezett egységes román nemzetiségi párt. Az erdélyi és a bánáti románok külön pártokba voltak csoportosulva, külön programmal, külön törekvésekkel, amelyek nagyjában és

egészeben hasonlítottak egymáshoz, sokban azonosak is voltak, de a különbség köztük mégis abban állott, hogy a bánáti románok úgy programukban, mint azon eszközök megválasztásában, amelyekkel programjuk megvalósítására törekedtek, sokkal mérsékeltőbbek voltak, mint az erdélyiek.

Popea Miklós nagyszebeni görögkeleti érseki vikárius és Baritz György román történetíró 1881-ben hívták össze Nagyszebenbe azt a konferenciát, amelynek hivatása lett volna, hogy az 1879. évi iskola-törvények által teremtett helyzetet megvitassa, megvitassa ennek a törvénynek következményeit a román népre vonatkozólag.

Ezen a konferencián képviseltették magukat először az összes-románok, mégpedig kerületenkint két-két küldöttel; ez a konferencia alapította meg az egységes román nemzetiségi pártot, állapította meg annak programját és küldte ki azt a kilenctagú nemzeti komitét, amely azóta is működésben van. Programját a párt következő pontokba foglalta *(olvassa)*: „1. Állíttassék helyre Erdély autonómiája. *(Zaj balfelől.)* 2. Az ország románlakta vidékein a közigazgatásba és igazságszolgáltatásba a román nyelv, mint hivatalos nyelv, hozassék be. 3. Ugyanitt minden hivatalnok a románok soraiból vételessék. 4. Revideáltassék a nemzetiségi törvény a fentiek értelmében és lojálisán hajtassák végre. 5. A románok egyházak és iskolák autonómiája bővíttessék, az államkincstár részéről pedig a román nép adófizetése arányában dotáltassék. 6. Hozassék be az általános, egyenlő, titkos, községenkénti választói jog.” *(Élénk derűtség és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt elejtették!)* 7. A párt megfelelő eszközökkel fog minden magyarosítási törekvés ellen küzdeni. 8. A párt együtt fog működni azokkal, akik a nép érdekeit szívükön viselik. 9. A dualizmus kérdését a párt egyelőre függőben tartja. *(Élénk derűtség balfelől.)* Erről későbbi időben fog határozni.” *(Közbeszólásbalról: Kedvezőbb körülmények között!)* Ez a program a pártnak későbbi konferenciáim, amelyeket 1884-ben, 1887-ben, 1890-ben, 1892-ben, 1893-ban és 1894-ben tartott, még bővült. Igaz, hogy 1889-ben Hieronymi akkori belügyminiszter a pártot feloszlatta, de ennek dacára a pártnak egyes tagjai 1895-ben résztvettek az általános nemzetiségi kongresszuson Budapesten, 1905-ben pedig végre Szebenben választói konferenciát tartottak 97 tag részvételével, Pap György elnöklété alatt.

Ezen a konferencián a pártnak a programja nem módosult, csak bővült egyes pontokkal, amelyek közül a következőket vagyok bátor fel-
említeni, *(Halljuk! Halljuk!)* 1887-ben kimondotta a párt a passzivitást-1890-ben a komitét tagjainak a számát 25-re emelte föl; ezen konferencia, a program 6. pontjában kimondja, hogy a monarchia egyesülését gazdasági téren Romániával szükségesnek látja, helyteleníti a két állam közötti vámsorompót és követeli, hogy a monarchia és Románia között ne csak állandó jóbaráti viszony tertassék fenn, hanem hogy köztük katonai egyezmény jöjjön létre, – és erre méltóztassanak figyelemmel lenni, – de csak azon föltétel mellett, ha a magyarországi románok sérelmei megfognak szüntettetni. *(Mozgás.)*

Az 1892-iki konferencia határozta el a memorandumot, amelyet Bécsbe is vittek. Igaz, hogy eredmény nélkül, sőt a párt tagjai ellen bűnpert indult meg, amelynek rendjén a komitét egyes tagjai igen súlyos büntetésben részesültek. *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* Ez a konferencia határozta el, hogy a hazai és külföldi sajtó útján felvilágosítja az

egész világot a román nép sérelmeiről; ez indította meg azt a rágalmazási hadjáratot. amelyre a múltkor több képviselőtársam is hivatkozott- és ennek egyik monstruózus ténye volt azon replika, amelyet a román tanuló- ifjúság bocsátott világgá és amelynek következménye volt utólag a replika- por. *(Mozgás a baloldalon.)*

A párt ezen odiózus működésének volt következménye, hogy Hieronymi Károly akkori belügyminiszter, kénytelen volt a pártot fel- oszlatni és amikor ugyanezen évben a párt ez ellen tiltakozott. egy újabb miniszteri rendeletet bocsátott ki, amely ma is érvényben van és amelyben 15 napig tartó elzárással és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel fenye- gette meg mindazokat. akik a párt működésében résztvennének, vagy a maguk részéről agitációját elősegítenék. *(Felkiáltások a baloldalon: Akkor meg kellene büntetni a miniszterelnököt is! Elnök csenget.)*

1905-ben választói konferenciát tartott a párt. *(Folytonos zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* ezen a konferencián a program egy újabb ponttal bővült. amennyiben kimondták, hogy a had- seregben a német nyelv uralmát fenntartandónak vélik. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha végignézzünk ezen programon és annak egyes pontjain, akkor három momentumot látok, amely szemünkbe ötlük. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy a román nemzetiségi párt működése kimerült az egy- séges magyar állameszme elleni harcban. Kimerült azon követelésekben, amelyek odairányulnak, hogy Magyarország területi részekre bontassék és az egyes területrészekben a nemzetiségek különleges közjogokkal, ter- ritoriális jogokkal ruháztassanak fel. A másik szembetűnő momentum *m*, hogy ezen eszmekörön kívül egyetlen egy eszmét. egyetlen egy gondola- tot sem tudott a párt sem a múltban, sem a mai napig produkálni, mely kizárólag a népnek gazdasági, kulturális vagy egyéb előhaladására és boldogulására lett volna irányítva. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A harmadik szembetűnő momentum az, hogy az egész programban és azon nyilatkozatokban, amelyek a párt részéről azóta nyilvánosságra jutottak, nincsen említés téve azon eszközökről, azon egész hadiszertárról, amelynek segítségével a párt programját az életben valóra váltani törek- szenek. Nincsen említés téve azon eszközökről, amelyeknek segítségével ezt a programot – hogy úgy fejezzem ki magamat – az élet aprópénzére váltják fel, amelynek segélyével a magyarsággal szemben támadólag lép- nek fel és amelynek segítségével a társadalmi és gazdasági téren akarják előkészíteni azon állapotokat. amelyeknek természetes következménye lenne politikai követeléseiknek megvalósulása.

Legyen szabad ezután a történelem világitásánál kifejtenem azt. hogy ez a program, amelyet ismertetni bátor voltam, nem egy választási program, nem egy olyan program, amely talán a népszerűségért való versengésben született. nem egy olyan program, amelyet momentán körülmények hoztak létre és a momentán körülmények változával a párt által feladható, hanem egy olyan program, amellyel a párt áll és bukik, mert tulajdonképpen nem a program van a pártért. hanem a párt van azért a programért. amely a történelem rendjén, azon történelmi faktorok ingere és közreműködése folytán keletkezett. amelyek ma is még műkö- désben vannak, talán még fokozottabb mértékben, mint az elmúlt időkben. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezek a faktorok voltak a múltban a faji ösztön és a faji öntudaton kívül az udvari politika, amely 1691 óta meg nem szűnt Magyarországon és különösen Erdélyben, a nemzetiségek faji öntudatát, faji ösztöneit felébreszteni, azok kívánságait, aspirációit legyezgetni, hogy ezek segítségével a magyarság erejét megtörje. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*)

Ezekhez a faktorokhoz járult 1861 óta a független román királyság proklamálása és a román királyságban szervezkedett román társadalomnak a nemzeti egységre való törekvése. Ma már nem Bécs a vonzópontja ezeknek a román nemzetiségi törekvéseknek és aspirációknak, (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) hanem Bukarest. úgyhogy a román nemzetiségi urak, mikor fontos elhatározások előtt állanak, nem Bécsbe, hanem Bukarestbe mennek tanácsért és azért, hogy útmutatást kérjenek.

Ezeknek a faktoroknak volt eredménye, hogy azok a román nemzetiségi aspirációk, amelyekkel ma találkozunk, úgyszólván teljesen kialakulva, mint kész egész tűnnek fel a történelem folyamán abban az időben, mikor az önálló erdélyi fejedelemség megszűnik és Erdély a Habsburgok birtokába kerül. Mikor 1691-ben Bethlen Miklós Bécsbe utazott az erdélyi rendeli: megbízásából, hogy a régi erdélyi alkotmányt, amely a három nemzet és a négy vallás unióján alapult, diploma alakjában megerősítse, ugyanakkor az erdélyi császári hadak parancsnoka, Karaffa, az udvar felszólítása folytán egy memorandumot küldött Bécsbe, amely útmutatással akart szolgálni arra vonatkozólag, hogy Erdély kormányzatában milyen princípiumokat kövessenek. Ezen memorandum 12. és 13. pontjában azt olvassuk, hogy miután Erdély a monarchia legkeletibb határán fekszik és ennél fogva birtoka katonailag csak nehezen biztosítható és aránytalanul nagy anyagi áldozatokba kerülne, nem volna helyes, hogyha az udvar az ősi alkotmányt máról-holnapra eltörölné, hogyha a törvényeket máról-holnapra felforgatná, hogyha a kormányzatot a magyar rendek kezéből kivenné, hanem az udvari politika célját más úton is elérheti, még pedig a *divide et impera* elvének alkalmazásával. Erdélyben több faj, több nemzetiség lakik. A kölcsönös féltékenység felébresztésére, a kölcsönös sérelmek erősítésére kell törekedni, fel kell ébreszteni a nemzetiségekben a faji aspirációkat, a faji öntudatot, kívánságaikat legyezgetni kell. Ezen az úton el lehet érni azt, hogy a nemzetiségekben felbredjenek a politikai vágyak; lassanként, fokról-fokra teljesíteni kell követeléseiket, mert ezen az úton és módon meg lesz törhető a magyar szupremácia ereje is.

Az ezen memorandumban lefektetett elvek úgyszólván két évszázadon keresztül zsinórmértékül szolgáltak az udvari politikának. Első gyakorlati alkalmazása e tételnek a román nép vallási uniójának a megkísérlése volt. Ennek a kezdeményezésnek látszólag vallási indító okai voltak, de tényleg és valójában célja az volt, hogy ezen az úton a román nép negyedik uralkodó nemzetnek ismertessék el, hogy ezen az úton Erdély bizonyos részein külön területiális, külön speciális közjogokkal ruháztassák fel, hogy ezen az úton apránként a román nép szupremáciája előtérbe tolassék és a magyar rendek ellenállása az udvari politikával szemben megtöressék.

Megteremtője, illetőleg kész eszköze ennek a politikának az akkori fogarasi püspök volt, Clain Innocenc. Ő az udvari politika kész eszközének bizonyult ugyan, de egyúttal e törekvéseknek ravasz értékesítője is volt

saját faja javára. III. Károly idejében azzal kezdte működését, hogy a görög-katolikus papság anyagi és jogi helyzetének a javítását követelte és sürgette. De már ekkori követeléseiből is kicsendül az a momentum, hogy arra törekszik, hogy a román nép, mint Erdély negyedik nemzete, elismerésben részesüljön, és hogy bizonyos territoriális jogokat kapjon. Az 1734-iki országgyűlésen lépett fel először követelésével, de hogy valóban mit követel, csak az 1738-iki országgyűlésen tűnt ki. A rendek azonban energikusan léptek fel vele szemben és egy kommissziót küldtek ki, amelynek feladatává azt tették, hogy az egész görög-katolikus papság, az egész görög-katolikus vallásfelekezet helyzetét megbírálják és vizsgálat tárgyává tegyék. A kommisszió megfelelő feladatának és történelmi szempontból egy igazán értékes elaborátumban nyilvánította nézetét a felvetett kérdésekről.

Ebben az elaborátumban elsősorban arra mutatott rá, hogy a görög-katolikus papság saját népével szemben rettentő zsarolásokat követ el. Rámutatott továbbá arra, hogy a vallási unió egyáltalán még vallási téren sincs végrehajtva, hogy az a román papságnak és püspököknek csak köpenyegül szolgál politikai célok elérésére, hogy azt köpenyegül használja fel arra, hogy az udvar kegyeit a maga részére megnyerje. Ennek dacára a rendek liberálisan jártak el, mert a görög-katolikus papság helyzetén, anyagi állapotán javítottak és azt az akkori székelyföldi református papság helyzetével egyenlővé tették. Mária Terézia idején Clain Innocencius már sokkal merészebben lépett fel. Mindjárt a királyné uralkodásának elején Bécsbe utazott és egy kérvényt adott be az udvarhoz, amelynek bevezető részében azt kérte, hogy aзи egyenlő hadviselési képesség kimondása mellett a román nép negyedik uralkodó nemzetképpen Erdélyben elismertessék és hogy ezenfelül bizonyos territoriális jogokat is nyerjen. Azt követelte, hogy a fogarasi, a zárándi és kővárvidéki főispánság, hogy a hunyadvármegyei főispánság és Erdély más főispánságai csakis kizárólag román emberekkel legyenek betölthetők. Követelte, hogy a fellebbviteli táblánál három bírói szék kizárólag románokkal legyen betölthető. Követelte, hogy az országgyűlésbe a fogarasi püspök felterjesztése alapján három papi és három világi ember, mint regalista kizárólag a románok köréből hívassék meg.

Szóval itt találkozunk történelmünkben első ízben a külön román területtel, a külön román közjogokkal, a külön román adminisztrációval és a külön román tisztviselői karnak követeléseivel, azokkal a követelésekkel, amelyek a mai nagyszebeni programban is majdnem ugyanazon formában foglaltatnak benne. *(Úgy van! Úgy van! balfől.)*

T. Képviselőház! Clain törekvéseinek politikai téren nagy sikere nem volt. mert hiszen Mária Terézia rá volt utalva a háborús viszonyok folytán, hogy időközönként legalább a magyar rendekkel csínján bánjon. Egyházi téren törekvéseit siker koronázta, amennyiben 1744-ben a görög-katolikus vallást recipiálták és a görög-katolikus vallásúaknak a szabad vallásgyakorlatot biztosították. Azonban jelentős a Clain Innocencius fellépése a nemzetiségi politika szempontjából azért. mert azok a követelések, amelyeket ő felállított. konzekvenciáiban és indokolásukban teljesen azonosak a román nemzetiségi párt követeléseinek konzekvenciáival és indokolásával, mert hisz világos, hogy ha Clain elérhette volna azt, hogy Erdélyben a román nép bizonyos territoriális jogokat

kapjon hogy negyedik uralkodó nemzetnek elismertessék, az egyértelmű lett volna konzekvenciáiban a nagyszebeni program első pontjával, hogy tudniillik Erdély autonómiája helyreállíttassék; mindkettőnek következménye az lett volna, hogy Erdélyben a magyarság szupremáciája megdőljön és a nemzetiségek veszik az ország kormányzatát kezükbe.

Törekvései indokolásában már ugyanazon terminológiával élt Clain Innocencius, mint a mai kamaté az ő programjában. Ő is a dáko-román leszarmazás teóriájából indult ki, abból, hogy Erdély őslakosai a románok, hogy ennek alapján ezen ország urai éveken keresztül a románok voltak, hogy csak a török hódoltság folyamán fosztotta meg a zsarnoki magyarság jogaiktól, hogy ez zsarnokoskodik felettük, hogy ők a dinasztianak lojális hívei, tőle várják követeléseik teljesítését és vele akarnak szövetkezni a rebellis magyarokkal szemben, vele szemben lesznek hálával eltelve, ha követeléseiket teljesíti stb. Az ilyen és hasonló szölamok vörös fonálként húzódnak végig mindazon manifesztációkon, amelyek Clain Innocencius óta a mai komité programjáig napvilágot láttak.

T. Ház! Clain nemzetiségi politikája, amint arra már rámutattam!, a vallási unió gondolatának volt a folyománya, A vallási unió Petru Majorral és Sinkai Györggyel, akik az említett dáko-román fajleszarmazási teóriát felállították, vitte bele a román népbe a faji öntudatot és ebbe a faji öntudatra ébredt népbe Clain oltotta belé a konkrét politikai aspirációkat.

Az ő idejében ezeknek az aspirációknak társadalmi támaszt. társadalmi erőt Mária Terézia uralkodásának még egy másik intézkedése is adott. amely abból állott. hogy Erdély bizonyos részeit elszakította a magyar kormányzás alól, amennyiben két román határőrezredet állított fel. Ezen látszólag jelentéktelen intézkedés az erdélyi románságnak majdnem egyharmadrészét kiszakította a magyar intézmények uralma alól s ennek következménye csak azt lehetett. hogy megszűnt az a kapocs, amely addig a román társadalom nagyrésze és a magyarság között fennállt.

Ez vetette meg alapját annak az idegenkedésnek, amellyel a románság nagyrésze még ma is minden magyar intézménnyel szemben viseltetik (*Igaz! Úgy van! balfelől*); ez vetette meg alapját a közös célok azon szétválásának, amely különösen a fejedelmi korszakban feltétlenül konstataálható; de ez vetette meg alapját egyúttal egy külön román intelligens osztály kifejlődésének is; és azáltal, hogy a határörvidéken a német nyelv uralma hozatott be, hogy a határörvidéki román ezredek számára német iskolák állítottak fel, a román kultúra egész idegen irányítást nyert. Következményei ezen intézkedésnek természetesen igen hamar jelentkeztek. Következménye az volt. hogy mikor 1791-ben II. Lipót király idejében a Supplex libellus Walachorum – ez a román nép második programszerű nyilatkozata – napvilágra jutott. akkor már nemcsak a papság, nemcsak a püspökök terjesztenek petíciót Bécsbe, hanem a román határőrezredek tisztjei, az ott alkalmazott hivatalnokok és az egész román intelligencia hasonló tartalmú és értelmű kérvényeket ír alá és küld Bécsbe.

Hogy a határörvidéki katonai ezredek parancsnoksága mennyire azon volt. hogy a románságban a faji öntudatot felébressze, kifejlessze,

annak illusztrálására egy érdekes példát kívánok felhozni (*Halljuk! Halljuk!*) Besztercenaszód vármegyében ma is fennáll és virágzik négy község: Romuli, Parva, Nepos és Salve név alatt. Ezek a nevek sem nem magyarok, sem nem románok, sem nem szlávok, úgyhogy azelőtt. ki a történelmet nem ismeri, tulajdonképpen érthetetlen hogy ezek a nevek honnan eredhettek. Valóban ez a négy község négy telepés község, amelyet a határőrvidéki parancsnokság románokból telepített és ezen neveket azért kapták, mert a négy község neve együtt annyit jelent. hogy: salve Romuli parva nepos, vagyis- hogy Romulus utódai, Romulus népe megvan mentve a jövő számára. (*Derűltség balfelől.*)

Hát. t. képviselőház, ezzel a kis példával kívántam illusztrálni, hogy maga a katonai parancsnokság is azon az alapon állott. amelyen állott Clain Innocencius, amelyen áll ma a román nemzeti komité és amely a maga részéről ilyen detailokig menő intézkedésekkel kívánta azt a célt szolgálni, hogy a román nép faji öntudatát. faji önérzetét a történelmi múltra való utalással – igaz, hogy hamis utalással – felébressze, megerősítse. (*Felkiáltások balfelől: Történelem-hamisítás!*)

T. képviselőház! Clain Innocencius után a román aspirációknak második nagyobb programszerű nyilatkozata az úgynevezett Supplex Libellus Walachomm. Ez tulajdonképpen kérvény volt. amelyet Bob János fogarasi és Adamovich Gerazim brassói görögkeleti püspökök terjesztettek fel II. Lipót királyhoz. Ezen a kérvényen teljes erejében érezhető a jozefin-korszak visszahatása. Érezhető, hogy a császár uralkodása idejében egy tollvonással eltörölte volt a régi erdélyi alkotmányt és az egyenlő hivatalviselési képességet mondotta, volt ki. Ezzel az intézkedésével ő tulajdonképpen a mai kor szemében úgy tűnik föl, mint aki elsősorban humánus célokat szolgál; de ha figyelemmel vagyunk bizonyos részletekre, akkor azt látjuk, hogy a humanisztikus irányzaton kívül még egy egész más cél is lebegett II. József előtt. tudniillik az, hogy ez úton és módon a magyarság szupremáciáját megtörje. Bizonyítja ezt egy tervezet. amelyet II. József korában dolgoztatott volt ki egy udvari hivatalnok által. Ez az úgynevezett Beysehlag-féle tervezet. melyet egy Beysehlag nevű udvari hivatalnok dolgozott ki a császár parancsára és amelyben egészen a Clain Innocencius szellemében azt a követelést állítja fel, és azt ajánlja a császárnak, hogy a román népet negyedik uralkodó nemzetté tegye és a Clain kérvényeiben követelt territoriális jogokkal ruházza fel. Ebből azonban egyelőre semmi sem lett.

Jött a Restitucionale Edictum, amellyel a románságnak a császárságba vetett minden bizalma semmivé vált. Pedig akkor már teljes erejében érezhető volt hogy a román népben is felébredt a faji öntudat. Hiszen elég, ha ebben „a tekintetben a Hóra-féle lázadásra utalok, amelynek kegyetlensége és azok a vérlázító tettek, amelyeket annak folyamán elkövettek, mind a szociális forradalomra utalnak. E forradalom bizonyos jelenségei mégis arra mutatnak, hogy a népben már felébredt a faji öntudat. Hiszen elég, ha emlékeztetek arra, hogy Hóra magát Dácia királyának nevezte, elég, ha emlékeztetek arra, hogy igen sok vidéken, amikor a császári hadak parancsnoka a népre a „császár”, az „imperátor” nevével akart megnyugtatólag hatni, a nép igen sok helyt azt felelte, hogy: Mit nekünk a császár, mit

nekünk az imperátor! Nekünk Dácia királya, Hóra parancsol, aki megparancsolta a magyarság kiirtását! (*Mozgás balfelől.*) Ilyen és hasonló jelek mutatják, hogy már nemcsak a papságban, nemcsak az intelligenciában, hanem a népben is élt bizonyos rejtett faji öntudat. Természetes, hogy a Restitutionale Edictum után a román nép csak nehezen tudott visszahelyezkedni azokra az alapokra, amelyeken régen állott. Ily történelmi háttérrel látott napvilágot az ú. n. Supplex Libellus Walachorum. Ez is territoriális jogokat követel a román nép részére. Ebben találkozunk első ízben történelmünknek azzal a meghamisításával, amelynél egy jottával sem tudnak többet produkálni a mai komité urai. Ebben találkozunk történelmünk azon felfogásával, amelyre ráépült a politikai jogok és politikai aspirációk egész rendszere. Valóban, t. képviselőház, ha az a Wesselényi Miklós felébredne poraiból, ki 1791-ben jelen volt. amikor a Supplex Libellus Walachorum-ot felolvasták a gyűlésen, úgy csodálkozva láthatná, hogy a történelem újra és újra megismétli magát és csak a szereplői azok, akik változnak. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Úgy van! jobb felől.*)

Mikor 1791-ben június 21-én a kolozsvári országgyűlésen felolvasta a kormányzók kancellistája ezt a nevezetes okmányt. a teremben síri csönd uralkodott. Egyszerre megkondultak a városnak tüzet jelző hangjai és a rendek helyeikről felkelve az ablak felé szaladtak, hogy megnézzék, hogy a város mely részében ütött ki a tűz. A szintén jelen volt Wesselényi Miklós feléjük kiáltott: „Ne szaladjatok, ne fussatok sehová, elég nagy tűz ég ebben a teremben; (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) elég, hogyha ezt a tüzet eloltani képesek leszünk.” (*Úgy van! balfelől.*)

És valóban, t. Ház, mikor ezt a történelmi képet magam elé idézem, nem tudom, min csodálkozzam inkább: azon a merészségen-e, hogy a miniszterelnök úr ezt a nagy tüzet. amely már két évszázad óta lobog; azt a tüzet. amelyet nemcsak a Magyarországon lakó nacionalista körök szítanak, hanem amelyet szítanak odaát Ausztriában a hivatalos körök, amelyet szítanak most már Ausztria összes népei, szít egy független román királyság (*Úgy van! balfelől.*) és egy reánk nézve kedvezőtlen európai konstelláció: egy pohár vízzel akarja eloltani, (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) vagy pedig történelmünknek azon a teljes félreismerésén, amely megnyilvánul lábban a kezdeményezésben, amelynek szemtanúi vagyunk. (*Élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Visszatérek, t. Ház, a történelem fonalához. (*Halljuk! Halljuk!*) Az említett Supplex Libellus Walachorumnak politikai téren kevés eredménye volt. de egyházi téren megint eredménnyel járt. A nemzetiségi politika szempontjából azért bírt súllyal, mert egész konkrét formulázást adott azoknak a faji aspirációknak, azoknak a törekvéseknek, amelyek a múltban talán titokban lappantak és csak a papság ajkáról jutottak kifejezésre. Olyannyira konkrét. formulázást adott ezen törekvéseknek, hogy amikor 50 évvel később, 1848-ban Balázsfalván a szabadság mezején a román nép újból összegyűlt. hogy a magyar alkotmánnyal szemben követeléseit konkretizálja, úgyszólván csak ugyanazon követeléseket állíthatták fel, mint amelyeket már a Supplex Libellus Wallachorumban láttunk.

Nem fogok hosszasan foglalkozni az 1848-iki eseményekkel (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*): hiszen ezek mindnyájunk előtt ismeretesek; csak arra mutatok rá, hogy az az élet-halálküzdelem, amely azokban az években az erdélyi magyarság és a román népfaj között lefolyt. azon követelések jegyében vívatott meg, amelyeket az 1848 május 15 és 16-iki népgyűlés Balázsfalván állított fel és amelyek a mai román nemzetiségi párt programjával újból azonosak és identikusak. (*úgy van! Úgy van? a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

T. képviselőház! A májusi események visszahatásaképpen a marosvásárhelyi törvényszéknél alkalmazott román ifjak, élükön Janku Ábrahámval, szükségesnek látták, hogy egy népgyűlésen formulázzák és konkretizálják programjukat és követeléseiket a magyar alkotmánnyal szemben. Ez a népgyűlés igen nagy részvétellel mellett május 15-én és 16-án tartatott meg Balázsfalván; ez formulázta 16 pontban azokat a követeléseket, amelyek részben ma is tárgyát képezik a román aspirációknak. Ezen 16 pontból tizenkettőt már akkor teljesített a magyar országgyűlés, mert hiszen azok demokratikus, mert hiszen azok nemzeti követelések voltak. Négy pontban foglalhatók össze azok a követelések, amelyek speciális nemzeti követelések. Ezek a következők: állíttassék helyre Erdély autonómiája; tiltakoznak az unió ellen; követelik a román nyelv érvényesülését a közigazgatásban, a törvénykezésben és a tisztviselői karban.

Ez a népgyűlés küldte ki a huszonöt tagú komitét, amely ma is működésben van és küldött még ki Saguna, későbbi érsek-metropolita vezérlete alatt egy küldöttséget a császárhoz, hogy a román nép követeléseit neki átadja. Saguna ezen küldöttség élén Innsbruckba utazott és azon kérést terjesztette a császár elé, nemcsak az erdélyi, hanem az összes magyarországi és bukovinai románok nevében is, hogy a monarchia területén lakó összes románság egy autonóm területen egyesíttessék, hogy egy külön román tartomány állíttassék fel, amelynek központja Erdély legyen, ezen tartomány élére külön román törzsfőnök kerüljön s a császár vegye fel „az összes románok császára” címet is többi címei közé. Az elnyomatás éveiben meg nem szűntek ezen követeléseik érdekében deputációkkal Bécsbe fordulni; 1861-ben ráhelyezkedtek az októberi diploma és a februári pátenis alapjára, bementek a külön erdélyi tartománygyűlésbe s ott az oláh nyelvet tartományi nyelvi rangra emelték; bementek végre a Centrál-parlamentbe, ahová magyar ember be nem tette a lábát. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*)

De nem folytatom tovább történeti fejtegetéseimet. (*Halljuk! Halljuk! balfelől; felkiáltások: Nagyon érdekes!*) Célja ezen történelmi fejtegetéseknek az volt. kimutatni, hogy az a program, amelyet a nemzetiségi párt magáénak vall, két évszázad történelmi fejlődésének eredménye, hogy ezt a programot nem Pap György és társai fogalmazták meg, hanem megfogalmazták nagy és hatalmas történelmi faktorok...

Vajda Sándor: Úgy van!

Bethlen István gróf: ... megfogalmazta az erő es hatalom s legszentebb meggyőződés szerint csak az erő és hatalom fogja ezt a programot megszüntetni. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Ezekhez a faktorokhoz 1861 óta hozzájárult még a független román királyság proklamálása. Már utaltam arra, hogy ez a faktor ma

már sokkal nagyobb szerepet visz nemzetiségi mozgalmainkban, mint a többi. Hiszen ezelőtt pár évvel egy interpelláció keretében reámutattam arra hogy a román nemzetiségi törekvések, a román nemzetiségi pártnak törekvései ma már irredentikus jelleggel bírnak, *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* rámutattam a bizonyítékok egész halmazával arra, hogy ezeknek vonzó pontja ma már Bukarest. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Akkor a nemzetiségi pártnak egyes tagjai ezen vád ellen védekezni próbáltak, de egyetlenegy konkrét állításon meg nem cáfolva, általános tagadásra szorítkoztak. Éppen azért. t. képviselőház, felmentve érzem a mai napon magam azalól, hogy újabb konkrét bizonyítékokkal ezen állításon támogassam; de azt hiszem, hogyha a miniszterelnök úr hivatást érzett és érez magában arra, hogy a román nemzetiségi kérdést megoldja, úgy nem a paktálás, nem az alku lett volna az út. amellyel e kötelességét teljesíthette volna, hanem elsősorban az lett volna a kötelessége, hogy a monarchia mérvadó faktorait felvilágosítsa arról, hogy e törekvések ma már nemcsak Magyarország állami egységét. hanem egyúttal a monarchia nagyhatalmi állását. a dinasztia fényét és a monarchiának a *pragmatica sanctioban* lefektetett területi integritásának elvét is veszélyezteti. *(Úgy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a baloldalon: Csak a vak nem látja!)*

T. Ház! Eddigi fejtegetéseim célja az volt. kimutatni, miszerint Id volt zárva, meggyőződésem szerint naivitás volt azt hinni, hogy ezen az úton a nemzetiségi párt részéről várható az, hogy a programját fel fogná adni. Legfeljebb az lett volna elérhető, hogy látszólag feladja programjának egyik-másik pontját.

De csak azért. hogy most már az állam erkölcsi és anyagi támogatásával ugyanazt a politikát folytassa, *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* amelyet a múltban is folytatott. hogy most már az állam és a kormányzat erejének igénybevételével tovább folytassa azt a támadó küzdelmet künn a perifériákon, amelynek mi, erdélyi magyarok, szemtanúi vagyunk.

De levonom történeti fejtegetéseim konzekvenciáit: súlyos politikai hibának tartottam, amikor a miniszterelnök úr e tárgyalásokba belement. súlyos politikai hibának tartom azért. mert ahelyett. hogy a monarchia hivatott faktorait felvilágosította volna a román nemzetiségi kérdés egész mivoltáról és lényegéről: ehelyett ezen körökben és az egész világ előtt azt a látszatot keltette tárgyalásaival, hogy itt nem kiegyenlíthetetlen ellentétekről van szó, hogy itt nem olyan törekvésekkel állunk szemben, amelyek a magyar faj erejét. a magyar állam egységét. tehát egy, a világpolitikában is igen fontos faktor, a világpolitikában is számottevő és szükséges faktor erejét megtörni alkalmasak, hanem hogy csak oly félreértésekről van szó, amelyeket könnyűszerrel, baráti kézzel lehet eliminálni és amely félreértések azért jöttek létre, mert a magyarság zsarnoki politikát követ. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Akaratlanul is ezt a látszatot keltette a miniszterelnök úr fellépése és igazolta ezzel azoknak a köröknek a fellépését. akik a magyarsággal szemben rágalmakat terjesztenek idebenn az országban és egész Európában. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És én attól félek, hogy ez az eljárás igen hamar meg fogja magát bosszulni. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Meg fogja magát bosszulni nem a miniszterelnök úron,

nem is azon a párton, amely a miniszterelnök úr álláspontját védi, hanem meg fogja magát bosszulni a magyar nemzetnek jó reputációján, meg fogja magát bosszulni a magyar állam nemzetiségi politikáján és meg fogja magát bosszulni abban a magatartásban is, amelyet a nemzetiségek velünk szemben a jövőben tanúsítani, követni fognak. *(Mozgás.)*

De tovább megyek, t. Ház, a kritikámban. A miniszterelnök úr nemcsak azon reményét fűzte a tárgyalásaihoz, hogy ezen az utón a román nemzetiségi párt majd rááll az egységes magyar állameszme alapjaira, hanem azt is, hogy ezek az urak elfogadják a dualizmust. ráállnak annak alapjára és velünk közösen védik meg ezen fundamentumokat azokkal a körökkel szemben, melyek részéről újabb támadás várható a magyar állami egység ellen.

T. képviselőház! Azt hiszem, minden gondolkozó magyar ember látja és érzi, hogy ezen körök részéről a dualizmus és a magyar államegység elleni újabb támadás készítették elő. Mindnyájan kell, hogy érezzük, hogy igen nagy és nehéz küzdelmeknek állunk az előestéjén. De én azt hiszem, hogy ezen küzdelmekre mi azzal nem szervezkezdhetünk, ha a nemzetiségekkel paktálni akarunk, ha a nemzetiségek barátságát engedmények útján akarjuk biztosítani, mert hiszen ez nem vezet célra. Mi annyit. mint amennyit ezek a trialisztikus és föderaliztikus körök a szintén a magunkéból a nemzetiségeknek adni akarnak, laidni nem tudunk; ebben a versenyfutásban, melyet ők fel fognak idézni, mi előre is verve vagyunk, azt hiszem, naivítás és botorság lenne, ha ezt a versenyfutást mi kezdenők meg. *(Helyeslés és taps a baloldalon.)*

Én tehát a helyzetet tényleg pesszimiztikus szemmel nézem és szükegesnek tartom, hogy az országot és a magyar nemzetet ezen veszélyekkel szemben szervezzük. De annak csak az az egy módja van, hogy a magyarságot újból egyesítsük, hogy megszűnjön az áldatlan harc és küzdelem, mely két év óta megosztja a magyarságot. *(Helyeslés a jobb-oldalon.)*

A nemzet szervezésének, szerintem, nem az a módja, hogy a nemzetiségeket lekenyerezni igyekezzünk; annak egyetlen módja a magyar nemzetnek az egyesítése. *(Helyeslés balfelől.)* Mert én azt hiszem, mindenkinek látnia kell azt-, hogy ma már az összes értékek, mindazon tényezők, melyek ezen országban értéket képviselnek, a magyar politikával szemben közömbösökké váltak. Mindnyájan látjuk, hogy azok az értékek félrevonulnak, hogy a közömbösség vett erőt síz egész magyar közéleten. *(Igaz! Úgy van balfelől.)*

Ma már utálattal fordul el az ország attól a harctól, amely felidézett. de amely már annak a politikának szempontjából, melyből felidézett. sem nem időszerű, sem nem indokolt. *(Helyeslés és taps a baloldalon.)*

T. képviselőház! Itt az ideje, hogy ennek a küzdelemnek vége vettessék; itt az ideje, hogy meghozzák az áldozatot azok, akik arra hivatvák. Ezt az áldozatot a túloldalnak kötelessége meghozni, *(Mozgás a jobboldalon.)* kötelessége azért. mert ezt a harcot a túloldal kezdte meg és azért. mert az ország kormányzatáért a felelősség őt terheli. Ma még talán nem késő, ma még elérhető az ország egyesítése, de talán nemsokára ez lehetetlenné válik és akkor a történelem eseményei napirendre fognak térni fejünk felett. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De én tovább megyek a paktum bírálatában. A cél, melyet a miniszterelnök úr magának kitűzött, szerintem nem volt elérhető. De kérdem, ha mindazok a remények teljesülnek is, amelyeket ő a tárgyaláshoz fűzött; ha a román nemzetiségi párt törli a programjából a miniszterelnök úr által kifogásolt pontokat, ha ráhelyezkedik az egységes magyar állameszme alapjaira, ha elfogadja látszólag a dualizmust és látszólag közösen akar velünk ezekért küzdeni: kérdem, kaptunk volna-e mi ebben az esetben is olyan ellenértéket, amelynek kedvéért érdemes lett volna megkockáztatni azt, hogy az ország keleti felében az erőviszonyok a magyarság rovására eltolódjanak? *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső-baloldalon. Ellenmondás jobbról.)*

Kérdem a miniszterelnök urat, miféle garanciát kapott arra vonatkozólag, hogy a komité jelenlegi vezérei letesznek programra jukról, mások nem veszik ugyanezt a programot újból a kezükbe? *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Milyen garanciát kapott és kaphatott arra, hogy azt a programot, melyet ezek az urak félretesznek, mások a hivatottságnak ugyanazokkal az attribútumaival nem hirdetik tovább, hogy mások azt a zászlót, melyet ezek az urak most talán letesznek, fel nem veszik és a nép elé nem állanak ugyanolyan módon, amint a múltban tették és amint ezek az urak a jelenben teszik? *(Úgy van! a baloldalon.)* Kérdem a miniszterelnök úrtól, milyen garanciát kapott arra, hogy ne csak a programból töröltessenek bizonyos pontok, – végre is a papiros nagyon türelmes, – hanem megszűnjék odakünn az életben az az egész politikai rendszer, amely ennek a programnak szolgálatában áll, megszűnjék igénybevétele azoknak az eszközöknek, amelyeknek segítségével ezt a programot az élet aprópénzére akarják felváltani, megszűnjék az a támadó jellegű politika, amely gazdasági téren, kulturális téren, minden téren érvényesül? Kérdem, milyen garanciát kapott a miniszterelnök úr arra, hogy megszűnik az a támadó jellegű birtokpolitika, *(Úgy van! a baloldalon.)* amelyet ezek az urak velünk szemben követnek?

Milyen garanciát kapott arra, hogy megszűnik az a támadó jellegű politika, amellyel a magyar szigeteket Erdélyben beolvasztani igyekeznek? Milyen garanciát kapott a miniszterelnök úr arra, hogy mikor ő az állami iskolákban az oláh nyelv tanítását behozni akarja, megszűnik a felekezeti iskolákban az a tilalom, melyet a terrorizmus eszközeivel hajtának végre, hogy t. i. ezen iskolákban a magyar nyelvet eredménnyel tanítani nem szabad, *(Úgy van! Taps a baloldalon.)* hogy megszűnik odakünn az életben az a tilalom, hogy oláh embernek se magyarul megtanulni, se magyarul beszélni nem szabad? *(Úgy van! Taps a baloldalon.)* Hiszen világos, hogy ennek mi a célja. Az a célja, hogy az eszközök segítségével a magyarság kényszeríttessék arra, hogy az érintkezés nyelvétül a román nyelvet használja és ezúton is hamarabb beleolvasztassék a román többségbe. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Kérdem a miniszterelnök urat, milyen garanciát kapott arra, hogy megszűnjék az a gyűlölködő nacionalista szellem . . .

Dámján Vazul: Önöknél! (Zaj! Halljuk! Halljuk!

Bethlen István gróf: . . . amely megnyilvánul mindazon intézményekben, melyeket a román nemzeti párt keltett életre és amelyeket a maga részéről politikai presztízsével támogat; megszűnjék az a gyűlölködő nacionalista szellem, elkezdve a papi szemináriumokon, folytatva

gazdasági egyesületeiken, bankjaikon, mindenféle falusi szervezeteiken, melyeknek mind az a feladatuk, hogy társadalmi és gazdasági téren hajtsák végre a különválását a román társadalomnak, amely különválás társadalmi és gazdasági téren majd alapját képezi azon politikai különválásnak is, mely az ő programjában foglaltatik? *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Miután a miniszterelnök úr nem kapott garanciát, mint ahogy nem is kaphatott garanciát arra, hogy ezt a működésüket megszüntetik, mert hiszen azok az urak, akik itt vannak s a román nemzetiségi párt politikáját képviselik, ott ülnek azon intézményeknek igazgatósági és felügyelő-bizottsági helyein és szervezik titokban, vakondok módra, azt a munkát, mely a talajt készíti elő politikai céljaik megvalósítására, akkor ez az egész paktum, még ha sikerrel járj nem lett volna egyéb, mint ajándéka a magyar államnak a román nemzetiségi párt részére, amely ajándék Magyarország erőviszonyainak rovására adatott *(Ellentmondás jobbfelől.)* és amelyet visszavonni soha sem lehet, mert Magyarországon még nem volt rá eset, hogy a nemzetiségeknek adott ajándékot visszavonni lehetett volna. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De a miniszterelnök úr az általa elkövetett politikai hibát most még tetézni akarja azzal, hogy ellenérték nélkül is hajlandó megadni az engedmények nagy részét. Én mindig azon a nézeten voltam és vagyok, hogyhai valaki a nemzetiségi politikában az enyhébb eszközök alkalmazását tartja szükségesnek, ám tegye ezt rendes kormányzati úton; talán egyes intézkedések ellen kifogást emelnék, de maga ellen a rendszer ellen a politikai hiba vádját nem vetném oda, A miniszterelnök úr nézetem szerint ezt az útját is eltorlaszolta, elbarikádozta magának, mert hiszen ha azt most tenné, akkor egyfelől elárulná taktikája ügytelenségét, másfelől pedig igazolná a komité urinak magatartását az egész román nép előtt, mert ezek rámutathatnának arra, hogy helyes volt, hogy ők a maguk részéről semmiféle engedményeket nem tettek, mert megkapják a miniszterelnök részéről így is azokat a koncessziókat, melyeket az imént csak ellenengedmény fejében volt hajlandó nekik megadni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Legyen szabad bírálatomban még egy szempontot felemlíteni, amely talán nálam érzelmi momentum. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök úr sem a tárgyalások előtt, sem a tárgyalások alatt egy percig sem látta szükségesnek, hogy az erdélyi magyarság kulturális vezető tényezőit megkérdezze, hogy azok tanácsát kikérje. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Megengedem, hogy formálisan ez nem volt kötelessége a miniszterelnök úrnak; de én azt hiszem, mikor oly tárgyalások voltak folyamatban, melyek elsősorban az erdélyi magyarságnak úgy is gyenge pozícióját érintik, helyénvaló lett volna, szükséges lett volna és az úzusnak megfelelő lett volna, ha a miniszterelnök úr ezt megteszi. E helyett a miniszterehiőkMír szóba állott és autorizálta, elismerte a román nemzeti partot és ahmiak komitéját. Elismert egy oly pártot, amelynek törekvései homlok-egyenest ellentétben vannak a magyar alkotmánnyal, a magyar alkotmány integritásával, az egységes magyar állam eszméjével; egy olyan pártot, amelynek politikája a múltban gyakran forradalmi téren mozgott és amely párt az utolsó napokig is állandóan a büntetőtörvénykönyvvel jutott ellentétbe. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Ezzel szemben a miniszterelnök úr még arra sem érdemesítette azt a szerencsétlen erdélyi magyarságot, hogy legalább a látszat kedvéért vele szóba álljon. Én azt hiszem, hogy azzal a tényével, hogy a román nemzetiségi pártot, a román ú. n. nemzeti komitét elismerte, megsértette az erdélyi magyarság jogos érzelmeit. (*Úgy van! balfelől.*) megsértette azt a kegyeletet.; azt a pietást, amellyel mindnyájan történelmünk eseményei, történelmünk tanulságai iránt tartozunk és én ez ellen erről a helyről határozottan tiltakozom. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Tiltakozom az unió eszméjének nevében, (*Helyeslés balfelől.*) mert ezt az eszmét apáink azért valósították meg, hogy ettől az erdélyi magyarság támaszt és erőgyarapodást nyerjen. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) és sohasem gondolhattak arra, hogy elkövetkezhetik oly idő, amidőn a mi megkérdésünk, a mi tudtunk és beleegyezésünk nélkül egy magyar kormányzat szóba állhat a román nemzetiségi párttal és annak nemzeti komitéjával olyan kérdésekben, amelyek elsősorban ezt az erdélyi magyarságot érintik. (*Úgy van! Úgy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Felkiáltások balról: Szünetet!*)

Kérek öt percnyi szünetet.

Elnök: öt percre az ülést felfüggesztem. (*Élénk éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Élénk felkiáltások balfelől: Éljen Bethlen!*)

(*Szünet után.*)

(*Az elnöki széket Szász Károly foglalja el.*)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Bethlen István gróf képviselő urat illeti folytatólagosan a szó.

Bethlen István gróf: T. képviselőház! Legyen szabad ezen általános bírálata után rátérnem azon engedményeknek a bírálataira, amelyeket a miniszterelnök úr a román nemzetiségi pártnak kilátásba helyezett. ha és amennyiben programjukat megváltoztatják oly irányban, amint azt a miniszterelnök úr követelte.

Mielőtt ezen engedmények részletes bírálataiba belemennék, legyen szabad két általános érdekű megjegyzést tennem. A miniszterelnök úr Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam múltkori beszédével szemben arra az álláspontra helyezkedett, hogy miután Apponyi Albert gróf az összes részleteket nem érintette, valószínűleg ő az általa hallgatással mellőzött részletekben vele egyetért. Nehogy a miniszterelnök úr részéről ugyanezen kifogással találkozom, előre kijelentem, hogy én sem fogok az Összes részletekre reflektálni, de azért ez nem jelenti a magam részéről, hogy a többi részletben, amelyet hallgatással mellőzök, a miniszterelnök úrral egyetértenék.

A másik megjegyzésem vonatkozik arra a kijelentésre, amelyet a miniszterelnök úr szintén ezen beszédjében tett és amely szószerint a következőképen hangzik (*olvassa*):

„Én azt hiszem, ha mindazok az igen tiszteletreméltó tagjai, különösen az erdélyi magyar társadalomnak, akiket sikerült ezekkel a vádaskodásokkal bizonyos nyugtalan, izgalmas hangulatba hozni, most összehasonlítják az Apponyi Albert t. képviselő úrhoz közelálló lapoknak heteken át hangoztatott nagyhangú vádjait t. képviselőtársamnak itt tartott beszédével, akkor ebből levonhatják a konzekvenciát. levonhatják a

múltra, levonhatják a jelenre és a jövőre nézve és talán némi reménnyel fordulhatok hozzájuk azzal a kéréssel, hogyha a sajtónak temperamentumos es merész kijelentéseket megszokott faktoraik máskor is ilyen érdemtelen vadakkal illetnek becsületes férfiakat. akik életük legjavát a magyar nemzeti ügy szolgálatában töltötték el, ne fogadják azt azzal a gyermekes hiszékenységgel amely ilyen emberekkel szemben ilyen természetű vádaskodásoknak felül.

T. képviselőház! Én abból a körülményből, hogy az ellenzéki sajtónak egy része talán túlzott képet festett azon tárgyalásokról, amelyeket a miniszterelnök úr folytatott. talán túlzott sötét színekben festette azon engedményeket. amelyeket ő a maga részéről megadni hajlandó, nem akarok a miniszterelnök úrnak jogcímet koncedálni arra, hogy most minden rendben van, miután ezek a nagy veszélyek elmúltak.

Bocsánatot kérek, azt hiszem, ő nem igazsággal illeti az erdélyi társadalmat azzal a váddal, hogy gyermekes hiszékenységet tanúsított; én inkább azon a nézeten vagyok, hogy bárány türelmet tanúsított. *(Úgy van! Úgy van! balfelől!)* Méltóságteljesen viselkedett. soha jelét nem adta annak, hogy az a hit ébredt volna benne, hogy a miniszterelnök úr most az egységes magyar állameszme követelményeit akarja feláldozni, hanem méltósággal akarta bevárni és várja be azon időpontot. amikor a tárgyi engedmények ismerete alapján mondhatja el bírálatát. Hiszen én sem tartozom azokhoz – és ebből nem csinállok titkot – akik azt hitték, hogy a miniszterelnök úr most már be fog állni a román nemzetiségi párt tagjai közé és Mihály t. képviselőtársam politikai vezérletét fogadja el! De igenis attól félttem és tartottam, hogyha legalább az első ízben nem is, de újabb és újabb tárgyalások rendjén olyan engedmények fognak tétetni, amelyek az erdélyi magyarság helyzetét megnehezítik, amelyek az erdélyi magyarság létért való küzdelmének feltételeit súlyosabbakká tenni alkalmasak s amelyek az erdélyi viszonyokat a magyarság hátrányára alakítani képesek.

Sajnos, az összimpresszió, melyet a miniszterelnök úr által kilátásba helyezett engedményekből meríték, ezen aggodalmamat megerősítette. Hiszen az erdélyi magyarságnak bizonyos pontig joga és helyesen gyakorolt joga az, hogyha minden egyes kicsiny pozíciójához szívósan ragaszkodik. Helyes ez azért. mert hiszen Erdélyben a viszonyok úgyis kisszerűek és egy kis eltolódás már elégséges arra, hogy igen nagy konzekvenciákkal járjon, egy kis elmozgása *m* erőviszonyoknak már igen nagy eltolódásokat eredményezhet. olyanokat. amelyeket ma talán még előre látni sem vagyunk képesek és azt hiszem, hogy az erdélyi magyarság igenis helyesen teszi, hogyha szívósan ragaszkodik a jelenben is épp úgy, mint a múltban pozíciójának feltételeihez és elutasít magától minden olyan engedményt. amely ha talán kisszerűnek is tetszik, de valójában az ő létfeltételeit megnehezíteni alkalmas. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Mielőtt rátérnék a miniszterelnök úr által tárgyalt kérdések első csoportjára, csak a nemzetiségi párt és a nemzeti komité elismerésére nézve van még néhány megjegyzésem. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök úr arra hivatkozott. hogy nem lehet megtagadni – az ország polgárainak azon jogát. hogy nemzetiségek szerint is szervezkedjenek, hogy ez – ellentétben lenne az általános modern felfogással és amikor szabad, – ahogy ő magát kifejezte, az osztály gyűlölet alapján pártokat alakítani,

nem lehet megtiltani, hogy nemzetiségi pártok is létesüljenek és alakuljanak.

Hát, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy itt egy kis fogalomzavar forog fenn, hogy a miniszterelnök úr nem helyesen disztingvál, mert hiszen vannak ebben az országban más nemzetiségi alapon szervezett pártok is. Többek között ott van a szász nemzeti párt, amelynek tagjai igaz, hogy idebent a parlamentben a munkapárt tagjai is egyúttal, de azért a párt kint a perifériákon fennáll, mint nemzetiségi párt van szervezve és mint a szász népnek politikai organizációja működik.

De azért mégis sem a múltban, sem a jelenben senkinek eszébe nem jutott, hogy ezen pártot feloszlassa, hogy ezen párt működése elé akadályokat gördítsen. Miért? Azért nem, mert ennek a pártnak programja és egész működése összhangban van a magyar alkotmány tétéleivel, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* összhangban van a magyar politikával. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ok, igenis, magatartásukat az egységes magyar állameszméhez alkalmazták. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* De nézetem és felfogásom szerint nem szabad elismerni oly pártokat amelyeknek egész programja nyílt szembehelyezkedés a magyar alkotmány tétéleivel, *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* nyílt szembehelyezkedés az egységes magyar állameszmével, amely pártoknak működése a múltban forradalmi téren mozgott és amely pártok a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseivel napról-napra ellentétbe jutottak és jutnak. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen elég, ha utalok arra a memorandum-pörre, amelybe a pártnak úgyszólván egész vezetősége be volt keverve és amelyben a büntetőtörvénykönyv 173. szakasza alapján lettek megbüntetve.

És, t. képviselőház nem is felel meg a tényeknek az, hogy ezen párt működése elé a múlt kormányok akadályokat nem gördítettek volna. Hiszen 1894-ben Hieronymi belügyminiszter azon féktelen izgatás folytán, amelyet a párt kifejtett, a pártot feloszlatta és újabb rendeletben 15 napig terjedő fogházzal és 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtotta azokat, akik a párt működését a maguk részéről elősegítik. *(Közbeszólás a középén.)* Én úgy tudom, hogy ez a rendelet ma is érvényben van és ha a belügyminiszter úr ezt a rendeletet végre akarná hajtani, akkor elsősorban a miniszterelnök urat kellene 100 forint pénzbírsággal sújtani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Derütség jobbfelől. Elnök csenget.)*

T. képviselőház! A párt felosztatásán kívül a párt tagjainak működése igenis, napról-napra akadályoztatott. Büntetőperek voltak a múltban folyamatban igen sok esetben a párt egyes tagjaival szemben és a büntető igazságszolgáltatás keze nem volt megkötve sohasem. Csak annak a politikai rendszernek, amely jelenleg a kormányzatot vezeti, volt dicsősége, hogy ezeket a büntetőpereket minden kritika és indokolás, nélkül beszüntette. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Ellenmondás a jobboldalon.)* Bocsnat, ahogy a munkapárt létesült, nem ez a kormány, hanem a múlt kormány, az ez előtti kormány, ezen pereket beszüntette és a kir. ügyészeket utasította, hogy bizonyos perekben a vádat ejtsék el.

És, t. képviselőház, ha nézem a miniszterelnök úr fellépését a közársági párttal szemben, *(Derütség balfelől.)* amely a maga részéről is oly programot vall, amely program a büntetőtörvénykönyv 173. sza-

kaszával jöhet kollízióba, akkor azt látom, hogy ezzel a párttal szemben, amely ennek az országnak monarchikus intézményeire valóban igen csekély veszélyt jelent. *(Igaz! Úgy van! Felkiáltások balfelől: Semmit!)* mondom, ezzel a párttal szemben, igenis, a törvény egész szigorával jár el a miniszterek úr, azzal a parttal szemben azonban, amely a múltban számtalan esetben tényleg ellenkezésbe jutott a büntetőtörvénykönyv ugyanazon rendelkezéseivel, nemcsak hogy el nem jár, hanem annak létezését elismeri, azzal szóba áll, paktumot tárgyal, azzal egyezkedéseket kísérel meg stb. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)-*

Hát. bocsánatot kérek, ez mégis az egyenlő elbánás elvén bizonyos sérelmet jelent. *(Úgy van! balfelől.)*

Áttérek most. t. képviselőház, a többi kérdésekre, elsősorban az adminisztráció kérdésére. Én a magam részéről csak helyesnek és szükségesnek tartom, hogy a magyar állam tisztviselői a nép nyelvét beszéljék és ismerjék, *(Helyeslés a baloldalon.)* úgy hiszem, a koalíciós kormány is adott volt ki ennek megfelelő rendeletet. De azt a módot, amint a miniszterelnök úr ezt a különben helyes elvet végrehajtani akarja, nem helyeslem. Nem helyeselhetem azt, hogy a nyelvismeret kvalifikációs kellékké váljék, nem helyeselhetem azt, hogy bizonyos vidékekre eleve csak oly tisztviselő legyen kinevezhető, aki az ott beszélt nyelvet már előre ismeri és tudja.

Ez a magyar tisztviselői kar egységét bontaná meg. Lennének olyan magyar tisztviselők, akik az ország bizonyos részeiben funkciót egyáltalában nem teljesíthetnének, oda kinevezhetek nem lennének, a (gyakorlatban pedig az eredmény az lenne, hogy, mivel éppen a kiválóbb magyar tisztviselők, a kultúrában, gazdaságban, közlekedésben az országnak hátrább maradt részeire kinevezettni nem óhajtanak, elsősorban az ottani nemzetiséghez tartozó tisztviselők pályáznának azon vidékekre; ennek azután az lenne a következménye, hogy az adminisztráció rendes menete alapján is érvényesülne a román nemzetiségi párt azon követelése, hogy román területen román tisztviselők teljesítsék az állami funkciókat. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A feladat helyes megoldását csak abban látnám, ha kimondatnék az, hogy a tisztviselő kineveztetése után, bárhová neveztetik ki, köteles bizonyos záros határidőn belül az ott beszélt nyelvet elsajátítani.

Ami a közigazgatási beadványokat illeti, nem helyezek nagy súlyt arra a megkülönböztetésre, amelyet a miniszterelnök úr tett. Ő azt mondta, hogy a fél által szerkesztett beadványok a fél anyanyelvén, az ügyvédek, vagy mások által szerkesztett beadványok pedig magyar nyelven adandók be a közigazgatási hatóságokhoz. Azt hiszem, ennek nem lesz fogadtatja, mert hisz világos, hogy a román ügyvédek és a román felek megbízásából eljáró tanítók vagy mások szignatúra nélkül fogják a közigazgatási beadványokat román nyelven benyújtani a közigazgatási hatóságokhoz. Tehát az egész vonalon román beadványok lesznek, akár ügyvéd, akár a fél szerkesztette ezen beadványokat.

Tisza István gróf miniszterelnök: A mai állapot!

Bethlen István gróf: Súlyosbítja aggodalmamat az, hogy a további tárgyalás már a beadvány nyelvén folytatandó. Ennek az lesz a következménye, hogy igen sok helyt, különösen vegyes ajkú vidékeken, ha a beadó fél, mondjuk, véletlenül román, de az összes többi jelenlévők

a tanúk stb. esetleg magyarok, szászok, vagy más nemzetiségiek, azért ezek mégis kénytelenek lesznek olyan tárgyalás szem- és fültanúi lenni, amelyet nem értenek. Ez az első betörés a közigazgatás magyar nyelvébe. Hogy ez hová vezet. azt látjuk Ausztriában, ahol évtizedek óta veszekednek ilyen közigazgatási nyelvi kérdések felett anélkül, hogy ennek a vitának bármiféle eredménye lehetne. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Áttérek a gazdasági kérdésekre. A miniszterelnök úr azt mondta, hogy a román nemzetiségi párt tisztelt megbízottai igen nagy súlyt helyeztek oly kérdésekre is, melyek maguktól értetődnek és csak ezért vétettek fel ezek a dolgok a jegyzőkönyvbe. Ha a t. miniszterelnök úr ennél a kijelentésénél maradt volna, én is osztanám felfogását. mert csak helyes és egészséges dolognak tartom, hogy a magyar állam gazdasági téren áldásait egyenlő mértékben terjessze ki polgáira, bármely anyanyelvűek is azok. Sőt azt tartom, hogy talán éppen a múltban az volt politikánk hibája, hogy nem egyforma mértékben karoltuk fel különféle nemzetiségeink anyagi és gazdasági érdekeit. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* ami azután éppen azon agitációnak nyújtott politikai tápot. amellyel a román nemzetiségi párt részéről találkoztunk. De a miniszterelnök úr ennél tovább ment: *(olvassa)* „Románajkú honpolgároknak gazdasági és ipari jellegű egyesületei, vállalatai is részesülnek az államtámogatásában és segélyében”.

Én, t. Ház, ezzel szemben homlokegyenest más nézetet vagyok.. Amíg íá miniszterelnök úr nem kapott garanciát arra, hogy ezek a gazdasági egyesületek, ezek a gazdasági vállalatok, ezek a különféle szervezetek, amelyek valóban a román nemzetiségi párt programjának végrehajtói, amelyek a román nemzetiségi pártnak harci szervezetei, amelyeknek segélyével ők támadólag lépnek fel a magyarsággal szemben; amelyeknek segélyével a magyarságot Erdélyben a földbirtokból, a városokban a szabad foglalkozásokból, az iparból, a kereskedésből, stb.-ből kiszorítani törekszenek; mondom, amíg a miniszterelnök úr nem kapott garanciát arra, hogy ezek a szervezetek ilyenemű tevékenységüket beszüntetik: addig naivitásnak tartanán ha a magyar állam egy fillért is áldozna ilyen célokra mert hiszen saját ellenségeinket tartanak a saját pénzünkön. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

És hogy állunk t. képviselőház, a telepítés kérdésével? A Kolozsvárt megtartott birtokpolitikai ankét az öszön megállapította, hogy az utolsó tíz év alatt körülbelül 160.000 kat. hold magyar föld csúszott ki a magyarság lába alól és ment át nagyrészt a románság kezébe. Ennek értéke 70 millió koronát tett ki. És amikor ezt látjuk, amikor ennek vagyunk a szemtanúi, akkor a miniszterelnök úr olyan kijelentést tesz, hogy a magyar birtokpolitikának nincsen támadó tendenciája. *(Úgy van! balfélől.)* Ez teljesen igaz. De nem érzi-e a miniszterelnök úr, hogy csak akkor lehetne és volna szabad ilyen kijelentést tenni, hogy ha a túlsó oldalról hasonlóról biztosítatnánk; *(Helyeslés a baloldalon.)* hogy ha a túlsó oldalról is megtétnék ez az ígélet. hogy a román nemzetiségi párt birtokpolitikai téren a magyarsággal szemben támadólag fellépni nem fog. *(Úgy van! Úgy van! balfélől.)* Vagy talán már ott tartunk, hogy magyar embernek oláhtól birtokot vásárolni nem szabad, mert ez ellenkezik a paktummal, ellenben a román embereknek szabadjára van hagyva az egész tér és a magyar birtokokat szabadon vásárolhatják,

(*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) mert ez megfelel a jogosságnak és a méltányosságnak? (*Helyeslés balfelől.*)

És a miniszterelnök úr ugyanakkor, amikor a védelem szempontjait hangoztatja, a védelem leghatékonyabb eszközeiről mond le mert mit mond? Azt mondja, hogy a XX. században helytelen dolog állami kezdeményezéssel új telepítési politikáról mond le a miniszterelnök úr! (*Úgy van! balfelől.*) Megjegyzem, hogy ez az első eset, hogy mi erről a lemondásról hivatalosan tudomást veszünk, mert tudtommal az eddigi kormányok a telepítésről nem mondtak le, (*Úgy van! a baloldalon.*) sőt ez programjukban benne volt, midőn a munkapárt megalakult; úgy emlékszem továbbá, hogy talán a felirati javaslatban is benne volt a telepítési politika és a kormány földművelésügyi minisztere is kifejezést adott azon szándékának, hogy a telepítést ezentúl is folytatni fogja.

De én azt hiszem, hogy a miniszterelnök úrnak ez a felfogása, hogy a modern kor gazdasági viszonyaiba a telepítés nem illik bele, egyáltalában, nem állja meg a kritikát. (*Úgy van! balfelől.*) Hiszen elég, ha utalok a külföldi példákra. Rámutathatok arra, hogy igenis a nyugaton, a művelt külföldön, ahol a viszonyok sokkal komplikáltabbak, ahol a föld sokkal drágább, ahol a lakosság sokkal sűrűbb, telepítések hajtatnak végre, még pedig nagy sikerrel. (*Úgy van! balfelől.*) Nem akarok specialiter a poseni telepítésre utalni, mert annak tényleg támadó szándéka, támadó jellege van, de utalok az 1890-91-iki német törvényekre, az u. n. Rentengutgesetzgebungra. Ez is állami támogatással, ez is állami kezdeményezéssel elsősorban új telepítési községek létrehozását célozza. Hogy ez így van, bizonyítom magának az előadónak, aki a javaslatot a Landwirtschaftsrath elé terjesztette, egy igen hírneves német tudós, Seringnek, a szavaival, aki azt mondja (*olvassa*): „Als Ziel der Kolonisation ist vielmehr die Bildung und Vergrößerung selbständiger Landgemeinden mit gemischter Besitzverteilung anzusehen. Ihren Kern müssen überall selbständige Bauerngüter bilden, denen sich Arbeiterstellen in einer der Arbeitsgelangenheit angepassten Zahl und in zweckentsprechender Grösse angliedern.”

Ezt a javaslatát az előadónak elfogadta a Landwirtschaftsrath és magáévá tette a Generalkommission, tehát nem az Ansiedlung-Kommission, mert az egészen más. Ez is a következő határozatot hozta (*olvassa*): „Es ist darauf hinzuwirken, das bei der Zerteilung eines Grandstückes in Rentengüter neue selbständige Landgemeinden mit gemischter Verteilung des Grund und Bodens entstehen, stb...” Az eredménye pedig ezen telepítési politikának egész Németországban, tehát nemcsak Posenben, igaz, hogy főleg az ország északkeleti részében, ahol a nagybirtok túlnyomó az volt, hogy talán három vagy négy év múlva Sering így írhatott (*olvassa*): „Es sind in wenigen Jahren durch staatliche Thätigkeit rund 12.700 Rentengüter mit rund 180.000 hr. Land gebildet worden.” Körülbelül 350-360.000 katasztrális hold (*olvassa*): „Durch die Rentengutbildungen ist schon jetzt eine grössere Fläche an den Bauernstand zurückgefallen als er im Laufe des 19. Jahrhunderts m Wege des freien Güterverkehrs an den Grossgrundbesitz verloren hat.”

Tehát Németország a telepítést, mint kiadós fegyvert használja egyfelől arra, hogy a németiséget Posenben erősítse, de egyúttal használja

és pedig nagy sikerrel és eredménnyel arra is, hogy a német parasztszótályt megerősítse az egész országban (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) hogy egy életképes falusi parasztszótályt teremtsen, amely a német államnak legem erőssége. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

De, t. Ház, hogy állami funkcióval létesülnek ilyen telepítések, bizonyítja Anglia példája, ahol az Allotment Extension Act. az 1882-iki törvény, az Allotment Act. az 1887-iki törvény, a Small Holdings Act. az 1892-iki törvény, főleg idegen helyről hozott parasztszótály telepítése céljából hozattak meg és ahol a County Council, tehát hivatalos testület a telepítés kezdeményezője, keresztülvivője. Ugyanezt látjuk Dániában ugyanazt látjuk Oroszországban, ahol igaz, hogy parasztszótály címen egy látszólag önálló vállalat létesült. de az a vállalat kizárólag állami eszközökkel működik s ezen banknak hivatása, hogy az ország déli részein s azonkívül Szibériában az orosz parasztszótályt külön községekben is letelepítse.

De hát mivel akarja a miniszterelnök úr azt a védelmi munkát végrehajtani, amely védelmi munkának nézetem szerint a telepítés integráns részét kell, hogy képezze? Ő azt mondja, hogy számít a magyar kisbirtokos osztály erős propagatív erejének felhasználására.

Örömmel konstatálhatjuk, hogy az alföldi magyarságnak, különösen a kisbirtokos osztálynak erős propagatív ereje van ezen a téren, képes a nagybirtokot felszívni, megvásárolni. Dehát itt Erdélyről van szó. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) Hacsak a miniszterelnök úr az alföldi magyarszótályt nem akarja oda telepíteni, de hiszen, miután erről a telepítésről a miniszterelnök úr lemondott. akkor csak az erdélyi kisbirtokos osztályra számíthat. már pedig egy egyszerű tekintet azokra a számokra, amelyekkel itt számolnunk kell, be fogja bizonyítani, hogy mennyire légből kapott a miniszterelnök úr azon állítása, hogy e módon mi a védelmet Erdélyben keresztül vihetjük. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Hiszen az erdélyi 2,600.000 lakos közül igaz, hogy 900.000 magyar és 1,500.000 körülbelül az oláh nemzetiség, de a vármegyei területen csak 252.000 magyar lélek lakik, a falusi községekben és itt a vármegyei területen a falusi lakosság 75% az oláh, 9:9 a német és csak 9:5. a magyar. (*Úgy van! balfelől.*)

Ha már most megnézzük a magyarszótály képviselőjét a birtokosok közt. elkezdve a kisebb birtokosokon fel az ezerholdasokig, akkor azt látjuk, hogy eltekintve a székelyföldtől, amelyről úgy sincs szó itt. az ú. n. vármegyei területen 207.091, huszonnégy évet betöltött férfibirtokos közül 163.000, vagyis 79% oláh nemzetiségű, 24.579, tehát 12% szász és csak 19.288, összesen 9% a magyar birtokos. Ha ezekből levonom a nagybirtokosokat. akiknek birtoka kerül eladásra, marad összesen 15.000 birtokos. Ezzel szemben kimutattuk a kolozsvári birtokpolitikai konferencián, hogy az utolsó tíz évben körülbelül 70 millió értékű birtok került eladásra magyar kézből, az utolsó öt évben pedig évenként átlag 10 millió K értékű.

Azt hiszi a miniszterelnök úr, hogy 15.000 kisbirtokos évenként 10 millió értékű földet meg fog venni? (*Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon.*)

Bocsánatot kérek, ez annyira ellenkezik a logikával, a tényekkel,

a viszonyokkal, hogy erre igazán gondolni sem lehet. *(Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* És mutatják az eredmények is. Hiszen a telepítési alap átadta a telepítésre szánt birtokokat az altruista banknak azon célból, hogy csináljon velők, amit tud. Az altruista bank jóhiszeműleg és jóindulattal próbált e birtokokon túladni, úgy hogy magyar kézbe kerüljenek, de miután telepítésekkel maga regéről nem foglalkozik, az összes birtokok, illetőleg azok legnagyobb része, most is kezében van, mert nincs vevő, aki jelentkezze, nincs magyar kisbirtokos, aki megvásárolni akarná, *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha a miniszterelnök úr ezúton és módon akarja a védelem munkáját végrehajtani, akkor ez annyit jelent, hogy a védelemről előre lemond. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Indoka pedig ezen magatartásának nézetem, szerint egy doktriner álláspont. A magyar birtokpolitikának ugyanis számtalan eszköze van”De nekünk nem szabad és nem lehet lemondani egyik eszközről sem. Igénybe kell venni az eszközöket mindannyit ott és akkor, amikor egyik vagy másik helyén van. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az oly kijelentések, hogy a telepítés nem modern dolog, valóban a tényekkel és viszonyokkal ellenkezik. *(Úgy van! tapsok a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Áttérek ezzel a kulturális kérdésekre és lehetőleg rövid leszek e témánál. Mert hiszen Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam múltkori beszédében igen nagy részletességgel kifejtette azokat a kifogásokat és aggályokat, amelyekben a magam részéről is osztozom.

Mielőtt a részletekbe belemennék, két általános megjegyzést kívánok tenni. Az egyik az, hogy nem tartanám helyesnek és célszerűnek, ha a kultúrpolitikában olyan intézkedések, melyek az egész kultúrpolitikára kihatással vannak, abból az incidensből tétetnének, hogy a kultúrpolitikának egyik vagy másik intézkedése az országnak egyik vagy másik vidékén sérelmesnek tűnik fel. A viszonyok az ország különböző részein igen különbözők, nincs is úgyszólván egy nemzetiségi kérdés, hanem nemzetiségi kérdések vannak és azoknak kezelése különböző kell, hogy legyen. Ami az egyik helyen orvosság, a másik helyen méreg. Nem volna helyes, ha a román nemzetiségi kérdés incidenséből oly intézkedések tétetnének, melyek az egész kultúrpolitikára kihatással bírnak.

Másik megjegyzésem pedig az, hogy a magyar kultúrpolitikának Erdélyben és a román nemzetiségi kérdéssel szemben csak az lehet a feladata, hogy ha a maga részéről a románságot ki akarja békíteni az állami iskola gondolatával, ha el akarja érni azt, hogy a románság nagyrésze az állami iskola intézményét megnyugvással igénybe vegye, akkor nem szabad olyan intézkedésekkel egyidejűleg, melyek ezen cél elérésére alkalmasak, oly intézkedéseket tenni, melyek a felekezeti iskolákat az egész vonalon megerősítik és úgyszólván luxussá, fényűzéssé teszik, hogy a románság az állami iskolát igénybevegye.

Ebben rejlik egyúttal egész kritikám azon iskolai engedményekkel szemben, melyeket a miniszterelnök úr kilátásba helyezett. Kultúrpolitikánknak Erdélyben úgyis az a nagy baja, hogy sokhelyt igen sok az iskola. Számtalan olyan község van, ahol az állami iskola mellett egy vagy két felekezeti iskola tartatik fenn. Ma már mind a hármát úgyszólván maga az állam látja el. Ha arra törekszünk, hogy az állami iskolát megerősítsük, hogy azzal a román népet kibékítsük, akkor semmi értelme

nincs, hogy egyúttal a felekezeti iskoláknak oly engedményeket tegyünk, melyek az állami iskoláknál tervbevett célt kompromittálják vagy feleslegessé teszik és így konkurenciát csinálunk.

A felekezeti iskoláknál vörös fonálként húzódik végig a miniszterelnök úr által tervbevett intézkedéseken az a tendencia, hogy az 1907. évi XXVII. t.-c. rendelkezéseit. különösen azokat, melyek a magyar nyelv oktatására, a magyar anyanyelvű gyermekeknek magyar nyelven való tanítása, az állami ingerenciának biztosítására vonatkoznak, anélkül, hogy a törvényt módosítaná, helytelen magyarázattal intencióiból kiforgassa. A törvénynek végrehajtása már ma is abban az irányban történik, melyet itt jelezni bátor voltam. Számtalan esetről van tudomásom, mikor a tanfelügyelők anélkül, hogy megvizsgálták volna kellőkép, vajjon a felekezeti iskolák az 1907. évi törvények intézkedéseinek megfelelnek-e, ezen iskolákat államsegélyre terjesztették és terjesztik feles ez az államsegély ki is utaltatik. Igen sok földbirtokostól, az adminisztrációban funkcionáló tisztviselőktől hallottam, hogy ezen a téren a végrehajtás már odáig jutott, hogy az állam pénze úgyszólván bőségszarujakép omlik minden felekezeti iskola és az ott működő tanítók zsebébe, habár igen sok helyt ezek a tanítók csakis államellenes magatartással tették magukat erre érdemessé. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*)

Ami az állami iskolában való oktatást illeti, nagyjában és egészben az ellen kifogásom nincsen, hogy az állami iskolákban is bizonyos előfeltételek mellett a nem magyar anyanyelvű nép a maga anyanyelvén tanulhasson bizonyos osztályokban. De azt hiszem, ennek két előfeltétele van. Az egyik az, hogy kizárólag ott hajtassák ez] végre, ahol csakugyan a nem magyarajkú polgárok gyermekei kizárólag állami iskolába járnak és ahol az a körülmény, hogy ott anyanyelvükön se írni, se olvasni meg nem tanulnak, rájuk nézve sérelmes; mert ha ez más helyütt is végrehajthatnék, akkor az az egészséges magyarosodási processzus akaszthatnék meg sokhelyt, amely az Alföld periferiáin, jelentkezik különösen és amely megakadna abban a percben, amelyben az iskola ezt a magyarosodást nem támogatná. A másik feltétel, amelyhez kötném, az, hogy csak ott hajtassék végre, ahol ezen az úton és módon tényleg biztosítható az, hogy a nem magyarajkú gyermekek az állami iskolába be fognak iratkozni és felekezeti iskolájukat feladják, mert máskülönben semmi értelme ennek az intézkedésnek. Ezt általában elrendelni semmikép sem indokolt.

A részletek közül csak mint érdekes kuriózumot kívánom még felemlíteni, hogy a miniszterelnök urat az ő békülési rohamai (*Úgy van! a baloldalon.*) odáig vitték, hogy amikor az állami iskoláknál a két nyelven való oktatást mint pedagógiai ideált állítja oda, ugyanakkor a felekezeti iskoláknál – mikor arról van szó, hogy ha a gyermekeknek bizonyos percentje magyar, magyar oktatásban is részesüljenek – ezt kivihetetlennek tartja, ez az ő felfogása szerint ellenkeznék a pedagógiával, ennek eredménye csak az lenne, hogy egyik nyelven sem fognak eredményt elérni. Bocsánatot kérek, ha lehet az állami iskoláinak oláhu tanítani, akkor, azt hiszem, lehet a felekezeti iskolában is magyarul tanítani. (*Úgy van! a baloldalon.*)

Tisza István gróf miniszterelnök: Egész másról van szó!

Bethlen István gróf: Ahhoz, hogy a felekezeti iskolában magyar tanítás is legyen, az erdélyi magyarságnak igenis nagy érdeke fűződik,

mert Erdély 2323 falusi községe közül csak 296 községben nincs magyar tanköteles, ellenben van 841 olyan község, ahol egyáltalán semmiféle magyar iskola nincs, amiből az következik, hogy 545 községben a magyar tankötelesek az oláh felekezeti iskolákba járnak és mivel ott magyar oktatásban nem részesülnek, az eloláhosodás veszedelmének vannak kitéve. *(Úgy van! a baloldalon.)* Hát én mégis arra kérem a t. miniszterelnök urat. adjon valamivel több garanciát nekünk arra, hogy ez be nem következik, mint amennyit azzal akar adni, hogy majd ezekben a községekben magyar állami iskolákat fog felállítani. Bocsánatot kérek ezt talán az unokáink meg fogják érni, csakhogy a baj az lesz, hogy akkor már nem lesz; magyar tanköteles, akit oda be lehetne írni. *(Úgy van! úgy van! a baloldalon.)*

A középiskolák kérdésével hosszasan foglalkozni nem akarok, csak rámutatok arra, hogy a miniszterelnök úr a béke kedvéért hajlandó volt ennél a kérdésnél olyan engedményeket tenni, amelyek az ő elvi álláspontjával is ellenkeznek. Ezt inkább, mint példát hozom fel és bizonyosságát annak, hogy a miniszterelnök úr nemcsak a kapacitáció mezején mozgott. hanem engedményeket adott. még pedig olyan engedményeket. amelyek az ő felfogásával is ellentétben állanak. Szószertint kívánom szavait idézni *(olvassa)*: „Én őszintén megvallom, sem t. barátom a kultuszminiszter úr, sem én nem örülnénk annak, ha ez országban a nem magyar tannyelvű középiskolák szaporodnának. Mi ezt eltévesztett kultúrpolitikai akciónak tartjuk az illetők szempontjából, stb.” „Az hiszem, ha meggondoljuk, hogy a végén olyan szerény ellenérték ez azért a nagy előnyért. amelyet én minden szempontból látnék a román nemzeti párt politikailag ellenséges akciójának ebbenahagyásában, hogy bátran vállalhatjuk a felelősséget azért. hogy ezt az ellenszolgáltatást megadni hajlandók voltunk.”

A miniszterelnök úr saját szavaival mondja, hogy ellenértéket ellenszolgáltatást akar adni, még pedig olyat. amelyről ő maga megvallja, hogy saját nézetével, saját felfogásával ellentétben van. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Itt rámutathatok arra is, hogy ugyanezt az impressziót kelti berniem különben egész beszéde. Mert ezen beszédből kitűnik, hogy a tárgyalásnak több fázisa volt és míg a tárgyalások első fázisában kevesebb volt a felkínált engedmény; később annál messzebb ment ezen a téren. Mind szaporodnak azon engedmények, amelyeket a miniszterelnök úr kilátásba helyez.

De nem folytatom a részleteket tovább. Én azt hiszem, ennyi is elég volna annak a tételnek igazolására, hogyha a miniszterelnök úr tárgyalásainak folyamán nem is jutott a magyar állameszmével és a magyar állam egységével betűszerinti ellenkezésbe, úgy mégis azt az erőt. amely a magyar állameszme mögött áll s amelyre egyedül számíthatunk nehéz napokban, gyengíteni alkalmas az, ha ily koncessziókat akar adni.

Én azt hiszem tehát. hogy az erdélyi magyarság aggodalma igazolt és jogosult volt. Mert. sajnos, azt látjuk, hogy ez nem az utolsó kísérlet ezen a téren. Ezt az első kísérletet újak fogják követni, mert hiszen azok a körök amelyek a miniszterelnök urat talán szorították arra, hogy ily engedményeket tegyen, ilyen tárgyalásokba belemenjen, ezentúl is fogják szorítani és szorítani fogják napról-napra nagyobb erővel és nagyobb vehemenciával. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mielőtt beszédemet befejezem, még két megjegyzést kívánok tenni. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Az egyik vonatkozik a nemzetiségi törvény végrehajtására.

A miniszterelnök úr azt mondta, hogy a nemzetiségi törvényt nem hajlandó végrehajtani, mert csalódtunk azokban az előfeltételekben, melyek között a nemzetiségi törvény meghozatott. Ahelyett, hogy a nemzetiségi törvény, amellyel ki akartuk a nemzetiségeket békíteni, ezen eredményt elérte volna, az eredmény csak az volt, hogy egy újabb akció indult meg nemcsak ezen törvény ellen, hanem egy sokkal messzebbmenő akció, mely a magyar állameszmével is ellentétben van. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*)

Én azt hiszem, a miniszterelnök úr ezzel a legsúlyosabb bírálatot mondta saját eljárása felett. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) mert elismerte, hogy egyszer már egy békülési kísérlet tétetett minden eredmény nélkül, sőt az visszafelé sült el, s az eredmény az volt, hogy a nemzetiségi agitáció, amelynek megszüntetése kedvéért csinálták azt a békekísérletet, még fokozódott, még erősödött. Én azt hiszem, aki egyszer becsapja magát, az lehet még okos ember; de hogyha valaki másodszor is becsapja magát, annak magyar kifejezéssel, balek a neve. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

De nem is osztom a miniszterelnök úr felfogását. Nem osztom azon nézetét, hogy a nemzetiségi törvény nem volna végrehajtván és súlyos politikai hibának tartom, hogy a miniszterelnök úr ilyen kijelentést tett, mert veszedelmes tantételnek tartom épp a mai viszonyok közt, hogy felelős állásban lévő férfiú azt hirdesse, hogy a magyar Corpus Jurisban vannak a király által szentesített törvények, amelyeket a kormányzat végrehajtani nem akar és nem fog.

De nem osztom felfogását azért sem, mert hiszen a nemzetiségi törvény igen sok részét a későbbi törvények eltörölték és magában a törvényben ki van mondva, hogy a törvény végrehajtásának előfeltétele nemcsak a nemzeti, nemcsak az állami egység, hanem egyúttal az adminisztráció, a kormányzat gyakorlati lehetősége is. Én azt hiszem, ez olyan látitudót biztosított a végrehajtásnak, amely a törvénnyel magával ellentétben nincs.

Ezzel búcsút mondom az egész paktumtárgyalásnak. Teszem ezt nem azzal a meghatottsággal, amellyel a miniszterelnök úr búcsúzott azoktól az uraktól, akikkel – úgy látszik – ezen tárgyalások folyamán igen kellemes napokat élt át. (*Derűtség balfelől.*) hanem mégis azzal a fájó érzéssel, hogy én is szegényebb lettem egy illúzióval, amelyet akkor tápláltam, amikor azt hittem, hogy a miniszterelnök urat a választói joggal szemben elfoglalt álláspontjánál a nemzetiségi kérdésre való tekintet is vezérelte. Éppen ebből kifolyólag a nemzetiségi kérdésre általában egy kijelentést kívánok tenni a miniszterelnök úrral szemben.

Abban a vitában, amely a miniszterelnök úr és Apponyi Albert gróf között itt a Házban lefolyt, amikor Apponyi Albert gróf a paktum tárgyában interpelláció alakjában fordult a miniszterelnök úrhoz, Apponyi Albert gróf annak a felfogásának adott kifejezést, hogy a nemzetiségi kérdés tulajdonképpen egy lélektani probléma, még pedig az állampolgári öntudat és a faji öntudat kontroverziájának lélektani problémája, hogy ebből kifolyólag a nemzetiségi kérdést nem lehet egyes részleges orvosságokkal gyógyítani, hogy palliatív eszközökkel, bé-

külési kísérletekkel nem lehet eredményt elérni & rámutatott arra, hogy mindaz, ami a magyar állam, tekintélyét. a magyar állam erejét gazdasági, kulturális, társadalmi téren emelni, gyarapítani alkalmas, egyúttal a nemzetiségi kérdést is alkalmas orvosolni. Vele szemben a miniszterelnök úr annak a felfogásának adott kifejezést, hogy nem lehet a nemzetiségi kérdést, mint ahogyan ő magát kifejezte, egy lélektani probléma Prokrustes-ágyába beleszorítani, hogy a békülési kísérletek, a barátságos közeledés, a baráti jobb nyújtása, a kérdésnek állandó baráti jóindulattal, figyelemmel kísérése, a kérdésnek állandó jóindulattal való kezeléssé alkalmasak elosztatni azokat a félreértéseket. amelyek a nemzetiségi kérdés lényegét alkotják.

Én abban a felfogásban és abban a nézetben vagyok, hogy az igazságos, a becsületes, a tisztességes, a pártosságtól mentes közigazgatás és közkormányzat a nemzetiségi kérdést enyhítheti; (*Úgy van! Úgy van! à bah és a szélsőbaloldalon.*) de megoldani a nemzetiségi kérdést csak az fogja, ha még több évtizeden keresztül képesek leszünk oly politikát követni, amely az erőviszonyokat az egész vonalon a javunkra billenteni alkalmas. (*Úgy van! balfelől.*) Amíg az erőviszonyok abban az állapotban vannak, mint ma a nemzetiségi kérdés mindig veszélyt fog jelenteni, még ha különben helyes politikát is követünk. Az utolsó 50 évben ez a veszély csökkent. az erőviszonyok javunkra módosultok és eljöhét az az idő, ha ezt a politikát folytatni képesek vagyunk, hogy a nemzetiségi kérdés minden külső beavatkozás, minden kísérletezés nélkül is meg lesz oldva. De ennek két feltétele van. Az egyik a becsületes, tisztességes, pártos szellemtől ment önkormányzat és közigazgatás. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Igaz! Úgy van! Ez az!*) A másik, hogy egy lépés se tétessék abban az irányban, hogy az erőviszonyok az ország, keleti felében a magyarság rovására alakulhassanak. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Miután pedig az a politika, amelyet a miniszterelnök úr itt hirdet. melyet a túoldal is képvisel, mind a két hibát elkövette, nem vagyok abban a helyzetben, hogy a miniszterelnök úr válaszát tudomásul vehessem. (*Hosszantartó élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlük.*)

A HÁBORÚ ESETÉRE SZÓLÓ KIVÉTELES HATALOMRÓL. (A MONARCHIA JÖVŐ KÜLPOLITIKÁJA.)

A képviselőház 1917 március 3-án tartott ülésén Bethlen István gróf hosszabb beszédben bírálta azt a jelentést. amelyet Tisza István gróf miniszterelnök terjesztett a Ház elé a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről. Az ellenzék ezt a jelentést nagyon élesen támadta és a parlament ülésterme hangos volt a sok és kölcsönös szóváltástól. Bethlen István gróf beszédében többek között megállapította, hogy Románia magatartása igazolta azt a felfogását. amit néhány év előtt a képviselőházban a nemzetiségi kérdésben Tisza István *gróffal* szemben kifejezésre juttatott. Beszélt arról, hogy a békekötés után milyen konzekvenciákat kell levonnunk. Beszédét azzal fejezte be, hogy felszólította a kormányt: ne mulassza el, látva a sok káros jelenséget, hogy a birtokfogalom terén és a „birtokpolitikában végre rendet teremtsen.

Bethlen István gróf: T. képviselőház! Azt hiszem, felesleges munkát végeznék, ha a vitának mai előrehaladott stádiumában részletekbe menő kritikával igyekezném szaporítani az ellenzéki padokról úgyszólván már bőségesen gyakorolt bírálatot, amely különösen a kormánynak gazdasági magatartására vonatkozott. Inkább néhány fontos politikai kérdéssel kívánok tehát foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* amelyek, nézetem szerint, a mai háborús állapotban nagy jelentőséggel bírnak.

A kormánynak e háborús állapotban három nagy feladata van: az első az, hogy a nemzet összes erejét egyesítse, szervezze, hogy megcsinálja az organizációit, hogy felkutasson ez országban minden rejtett energiaforrást és ezeket egyesítve a nemzet szolgálatába, a győzelem szolgálatába állítsa. *(Úgy van! jobb- és balfelől.)*

A kormány második feladata az, hogy előkészítse a békét, hogy e kérdéssel állandóan és folytonosan foglalkozzék, mert hiszen nem lehet tudni, melyik napon válik a béke kérdése aktuálissá.

A harmadik feladata az, hogy már most gondoskodjék arról, hogy az államnak a háború után megsokasodó feladatai minket készületlenül ne találjanak. A kormány feladatainak e három csoportjából csak néhány kérdéssel kívánok foglalkozni.

Az első kérdéssel kapcsolatban rá akarok mutatni a nemzetnek eddig még fel nem használt energiaforrásaira, rá akarok mutatni a parlamenti helyzetre és a pártközi helyzetre.

A második kérdéssel kapcsolatban vitába akarok bocsátkozni az ellenségeink által felállított ama nemzetiségi tézissel, amelyet eddig ebben a parlamentben senki sem analizált és amellyel, nézetem szerint, itt foglalkoznunk (kell, mert hiszen elsősorban ellenünk van irányítva. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*) és foglalkoznunk kell azért is, mert hiszen nem titkolhatjuk el magunk előtt, hogy ez a nemzetiségi tézis, ha most talán nem is, de a háború előtt itt a monarchiában bírt támogatókkal, hogy ez a nemzetiségi tézis innen, a monarchiából ekszportáltatott és csak újabb időben talált elismerésre a velünk ellenséges lábon álló államoknál. Foglalkozni kívánok ezzel kapcsolatban azokkal a békefeltételekkel is, amelyeknek teljesítése nélkül, nézetem szerint, nem volnának Magyarország érdekei megvédhetők a békekongresszuson.

A harmadik csoportjával a feladatoknak csak annyiban kívánok foglalkozni, amennyiben a kormány mai magatartásában bizonyos prejudiciumot látok e kérdések teljes megoldásával szemben és itt rá akarok mutatni elsősorban a katonai kérdésre, amellyel csak röviden fogok foglalkozni, rá fogok mutatni gazdasági erkölcsaink lazaságára és végre pár szót akarok ejteni a birtokpolitikáról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban e témákra áttérnék, legyen szabad néhány erdélyi ügygel is foglalkoznom. *(Halljuk!)* Nem fogok ezekkel retrospektív kritikát gyakorolni, kerülni akarom és ezt teszem két okból: az egyik személyi ok, a másik, talán fontosabb, tárgyi ok.

Nem teszem először személyi okból azért, mert az az állás, amelyet elvállaltam, az ú. n. visszatelepítő-bizottságban, megakadályoz abban, hogy a kritikát teljesen szabadon gyakoroljam, de talán a tárgyi ok ennél sokkal fontosabb.

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy az állapotok Erdélyben ma is olyan súlyosak, *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* oly nagy vésze-

delmet rejtenek magukban az erdélyi lakosság részére, hogy nem tartanám helyesnek, ha ezt a kérdést politikailag akarnám kihasználni. Nem tartanám helyesnek, hogyha én visszatekintve az elkövetett hibákra, elsősorban e szempontból iakarnék a kérdésekkel foglalkozni, hanem inkább útmutatással, inkább egypár tanáccsal kívánok szolgálni és aki kritikát keres beszédemben, az meg fogja találni ezen az úton is.

T. képviselőház! Talán lesznek barátaim, akik ezzel szemben azt mondják, hogy a kritika felfedi a hibákat és e révén orvosolni is lehet azokat. Nagyjában és egészben igaz és helyes, én azonban ezen felfogással szemben rá kell hogy mutassak arra, hogy hiszen megtörtént egy ı és más esetben, hogy a kritika elérte célját és a kormány próbálta valahogyan orvosolni a bajokat és az állapotok mégsem javultak. Ennek oka pedig abban rejlik, hogy azokat a nagy mulasztásokat, amelyeket egy 30-40 éves kormányzat Erdélyben elkövetett. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső-baloldalon.)* nem lehet máról-holnapra jóvátenni. A legjobb akarattal, még hogyha az összes erőket egyesítjük is, aminek pedig hiányát mindnyájan érezzük, még ebben az esetben is Erdélyben normális állapotokat alig fog lehetni teremteni, mert oly mulasztások követték el a múltban, amelyeket ily rövid idő alatt jóvátenni nem lehet. Én tehát, mondom, inkább néhány útmutatással kívánok szolgálni és foglalkozni kívánok elsősorban az adminisztráció kérdésével, mert a főbajt itt látom.

Mindnyájan tudjuk, hogy országszerte az a baj, hogy adminisztrációnk kimerül úgyszólván az akta-elintézésben, kimerül abban, hogy felülről várja a rendeleteket. az utasításokat és hogyha azok elmaradnák, saját iniciatívájának hiányából vagy semmit sem tesz, vagy csak félvállról cselekszik úgyszólván, de az ügyeket való lényegükben el nem intézi. Ezt az állapotot tapasztaljuk Erdélyben fokozottabb mértékben. Ma is vannak a kormánynak bizalmi állásban lévő férfiai, akik a mai súlyos viszonyok közt hivatali kötelmeiket úgy értelmezik, hogy azoknak eleget tettek, ha 11-kor kelnek fel, 12-kor mennek hivatalba és egy óra alatt aláírják az aktákat és akkor megint pihenésre térnek.

Ezt adminisztrációnak nevezni nem lehet. És amikor a miniszterelnök úr lenn volt Erdélyben, útjában találkozott egy főszolgabíróval, aki arra a kérdésre, hogy van-e sok dolga, azt válaszolta, hogy nincs, mert „mi nem kapunk sem postát. sem telefonjelentést. sem távírdai értesítést. tehát nem tudjuk, mit csináljunk, nincs dolgunk.”

A miniszterelnök úr ezen felháborodott, pedig, sajnos, a helyzet az, hogy az az úr nem volt kivétel, talán ügyefogyottabb volt. mint a többi és nem leplezte az ügyefogyottságot. de a felfogása a többi tisztviselőnek hasonló és a kivétel az ellenkező. Ennek a következménye végeredményben, hogy megmaradnak a nagy bajok, amelyek csak józan ember belátására, józan emberek munkájára várnak. Arra van tehát szükség, hogy józan emberek a néppel érintkezve, meglássák a bajokat odakinn és a helyszínén orvosolják azokat. a helyszínén gyakorolják azt. amit az embernek polgártársai és embertársai javára tennie kell. *(Úgy van! a bal- és a szélső-baloldalon.)*

Én azt találom, hogy a visszatelepítő-bizottság egymaga ezeket a bajokat nem orvosolhatja. A kormány kiküldött egyes férfiakat e visszatelepítő-bizottság révén, akiknek az a hivatásuk, hogy ellenőrizzék és vizsgálják éppen az adminisztráció működését. de, sajnos, e férfiak rendszeren

nem odavaló urak, nem is lehetnek azok, a viszonyokat alig ismerik, emberismerettel, helyismeretekkel nem bírnak, későn tudnak intézkedni,, az adminisztráció orgánumai is csak ímmel-ámmal teljesítik, amire nézve intézkedést kérnek. Végeredményben a visszatelepítő-bizottság abban a formában, amelyben talán tervezetett, nem elegendő.

Éberebb, erősebb, hatékonyabb ellenőrzést tartok szükségesnek és azt, hogy a kormány oda másokat is kiküldjön, kik időről-időre az állapotokat a helyszínén megvizsgálják. Lehetnek azok országgyűlési képviselők, lehetnek ellenzéki pártállásnak is, lehetnek azok urak, akikben a kormánynak bizalma van, küldjön ki időközönként felsőbb tisztviselőket is, akik a helyszínén látják a bajokat és kellő szigorral lépjenek fel azokkal a tisztviselőkkel szemben, akik a mai időkben sem tudják megérteni azt, hogy az adminisztrációnak nem akták elintézése a főfeladata, hanem az a főfeladata, hogy a népnek bajain segítsen. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanez a nézetem a vasúti kérdésre vonatkozólag is. Én nem tartom magamat elég szakembernek arra, hogy megítéljem, hogy a vasúti kérdésben hol van a baj, a katonai oldalon-e, vagy a civil oldalon. Én azt hiszem, hogy mindkét oldalon baj van. Én azt hiszem, hogy a kormány sem tudja, hogy az hol és miben rejlik. Itt is az a baj, hogy a kormány nem küldött ki megfelelő ellenőrző közegeket és nem kutatta ki, hol rejlik: a valódi hiba. Én nem osztom némely felszólalónak azt az állásfoglalását, hogy a magyar vasutas-kar a mai nehéz viszonyok közt feladatának magaslatán áll. Én elismerem, hogy vannak tisztviselők a vasúti adminisztrációban, akik emberfeletti feladatokat látnak el, de vannak viszont hanyag emberek is, kik kötelességeiket nem teljesítik, *(Igaz! Úgy van!)* kik talán egyenesen azért, hogy a katonai hatóságokkal szemben bizonyítsák, hogy azok mennyire nem képesek a maguk feladatának megfelelni, kötelességeiket a maguk részéről is hanyagul látják el. Ennek együttréve az az eredménye, hogy vasútaink Erdélyben abszolúte nem funkcionálnak, már pedig a vasúti kérdés tengelye az összes erdélyi bajoknak. *(Igaz! Úgy van!)* Azon bukott meg a visszatelepítésnek az a gyors és sima keresztülvitele, melyen a belügyminiszter úr fáradozik; azon buktak meg azok a gazdasági kérdések, amelyek ma Erdélyben úgyszólván minden gazdasági viszonyt, minden gazdálkodási lehetőséget a fejetejére állítanak.

A másik kérdés, amellyel foglalkozni kívánok, a kártérítés nagy kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* A belügyminiszter úr kiadott egy általános érvényű rendeletet, amely a károk megállapítását rendeli el. Én ennek a rendeletnek a tartalmát nagyjában helyeslem, csak egyet kifogásolok, hogy még ma sem látunk tisztábban, hogy az okozott károk megtérítése mikor és ki által fog történni. Figyelembe kell vennünk mindenekelőtt, hogy a károkat kik okozták és akkor arra ai következtetésre kell jutnunk, hogy kártérítéssel nemcsak a magyar állam, hanem más tényező is tartozik.

A károkat helyesen osztályozta nézetem szerint Schmidt Károly tisztelt képviselőtársam, aki rámutatott arra, hogy voltak stratégiai károk, amelyek azáltal okoztattak, hogy saját csapataink bizonyos vagyontárgyakat megsemmisítettek, hogy az ellenség kezére sértetlenül ne kerüljenek: következnek az ellenség által okozott károk, melyeknél én nem

egészen osztom tisztelt képviselőtársaim felfogását. mert megengedem azt. hogy ezek a károk nem képviselnek túlnagy összeget; megengedem azt. hogy szemben azzal, amit elpusztított volna az ellenség, talán csekélyek, megengedem azt. hogy nem pusztította el a lakosság összes lakóházait és teljes vagyonát. de mégis figyelmeztetnem kell arra, hogyha a kárfelvétel meg fog történni, be fog bizonyulni, hogy ez a kár igen nagy.

Elég, ha rámutatok arra, hogy a Székelyföldön az oláh csapatok ezerszámra vezettek el szarvasmarhákat. lovakat, juhokat, hogy megsemmisítették a Székelyföldnek úgyszólván egész sertésállományát. hogy a házakat teljesen kirabolták és elpusztították azok belső berendezését. Mégsem lehet erre azt mondani, hogy ezek csekélységek. Megengedem hogy egy még barbárabb ellenség még sokkal nagyobb károkat tudott volna produkálni, de azért csekélynek ez a kár nem mondható.

Harmadik csoportja a károknak, a visszamaradt lakosság által okoztatott. Előfordult. hogy mielőtt az ellenség betört volna, de miután a lakosság elvonult. a visszamaradt lakosság mentől többet. mentől hamarabb magához kaparintani törekedett. Előfordult az is, hogy a lakosság bevárva az ellenség bejöttét. annak fedezete alatt. annak segítségével, sőt támogatásának kikérésével hatolt be oly házakba, hol az illető birtokosok benn voltak és azokat így rabolta ki. Az így okozott károokra nézve osztom Schmidt Károly t. képviselőtársam felfogását. hogy az egyetemleges felelősség feltétlenül kimondandó, *(Helyeslés.)* mert azt hiszem, hogy nem. szabad semmi körülmények közt megengedni a magyar államnak azt. hogy a magyar állam tekintélye ellen fellázadt lakosság az ellenséggel kezefogva gyarapodjék olyanok rovására, kik az államhoz hívek maradtak. *(Elénk helyeslés.)* és az állam rendeleteit teljesítve, falujokból kivonultak. *(Helyeslés.)*

Végre a negyedik csoportjába a károknak, a saját csapatok által okozott károk tartoznak. Itt rá kell mutatnom arra, ami más képviselőtársam részéről is megtörtént. hogy saját csapataink sem jártak el úgy. mint ahogy az a törvényekben, a rendeletekben, az előírásokban elő van írva. Sok helyütt rekviráltak szabálytalanul, sok helyütt elvittek minden ellenérték kifizetése nélkül (Olyan vagyonértékeket. melyek a lakosságra nézve pótolhatatlanok.

Az én követelésem ebből kifolyólag az, mondja ki a kormány, hogy a stratégiai kárt a saját. vagy a szövetséges csapatok által hadiszolgálat címén elvitt tárgyak ellenértékét a hadsereg, illetve a szövetségese azonnal kötelesek megfizetni, *(Helyeslés balfelől.)* mert nagy jelentősége van annak, ha az illető, ki a sérelmet szenvedte, nem kénytelen az ellenértékre sokáig várni. Figyelembe kell venni azt is, hogy amíg ezek a károk nincsenek kifizetve, a viszony a lakosság és a csapatok közt meg nem javulhat. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mert amíg a lakosság nem látja, hogy a kormány komolyan akarja a bajok orvoslását. míg a katonaság nem érzi azt. hogy ezekért a károkért ő a felelős, azokat ő kell, hogy megfizesse, és pedig azonnal, ezek a rekvizíciók tovább fognak folyni s hiába lesz az adminisztráció közbelépése is mindaddig, míg ily irányú intézkedés nem tétetik.

Én tehát határozottan követelem, hogy a kormány, egyetértésben a hadvezetőséggel és szövetségeseinkkel, intézkedéseket tegyen, hogy ezek a károk teljes összegükben azonnal megtéríttessenek. *(Helyeslés balfelől.)*

Ami az ellenség által okozott károkra illeti, a kormány azt az utat választotta, hogy nem ad kártérítést. legalább addig nem, míg a, békekötésnél el nem dől az a kérdés, hogy kapunk-e hadikárpótlást. vagy nem?

Nekem ezzel szemben bizonyos elvi aggályaim vannak, mert akkor, mikor a hadviselés terhe az egész nemzetre hárul, nem tartom megengedhetőnek, hogy bizonyos károkat. melyek ebből az egész nemzetre háruló teherből következnek egyesekre, az egyesek viseljének. (*Úgy van! balfelől.*) Az egész nemzet viseli a háborút. az egész nemzet felelős a károkért. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Honorálok azonban egyelőre azt a praktikus elvet. amelyet a kormány felállított és bevárom abban a reményben, hogy ebben a tekintetben egy későbbi időpontban másra határozza el magát.

A kormány ezeken a bajokon úgy akar segíteni, hogy a lakosságnak bizonyos előleget ad, hogy rendes gazdasági foglalkozását újból megkezdhesse és folytathassa. De itt bátor vagyok a kormányt a következő fontos körülményre figyelmeztetni. A Székelyföldön a lakosság nem annyira szemtermelésből él, mint állattenyésztésből. Erre utalják őt gazdasági forrásai, elsősorban a klímája, azok a nagy havasi levegők, amelyekkel bír, azok a kitűnő rétek, amelyek kitűnő minőségű szénát teremnek és erre utalja a népet hajlama is, mely inkább s az állattenyésztés felé vonzza.

Anélkül, hogy az állattenyésztést a Székelyföldön talpra állítanák, nem leszünk képesek a székelyeknek kenyeret adni. Az első feladat tehát itt az, hogy a Székelyföldet újból tenyészanyaghoz juttassuk. Ez azonban, sajnos, legújában olyan akadályokba ütközik, amelyek majdnem leküzdhetetlenek. Pedig ily irányú segítség már azért is szükséges volna, mert hiszen igavonó állat nélkül a tavaszi munkák sem lesznek elvégezhetőek idejében. Ha a tavaszi munkákat nem tudjuk oly időben befejezni, melyben gondoljuk és reméljük, akkor a Székelyföldnek megint egy egészévi termése odavész és a gabonatermelés terén is a lakosság nélkülözni lesz kénytelen a bevételt. melyből élnie kell és megint rá lesz szorulva arra, hogy az államsegélyből éljen egy egész éven keresztül.

A baj onnan származik, hogy a katonaság annakidején nem kellő gondossággal, nem kellő körültekintéssel bánt a takarmánykészletekkel. A visszatelepítő bizottság, én magam is, számtalanszor figyelmeztettük a katonaságot. figyelmeztettük a földművelésügyi minisztériumot erre és megjósoltuk, hogy ezen a téren katasztrofális, soha jóvá nem tehető bajok fognak a tavasszal bekövetkezni és mégsem történt semmi ezen bajnak orvoslására.

Már most ott tartunk, hogy a katonaság kénytelen volt a rekvirációkkal hátramenni, a hátrább fekvő vármegyékre, Kis-Küküllő, Szilágy, Kolozs, Szatmár megyékre és Erdélynek többi vármegyéjére; már itt rekvirálja önhatalmúlag a takarmánykészleteket és úgy jár el, hogy lefoglalja az egyes, még pedig túlnyomóan a nagyobb magyar birtokosoknál a takarmányt és csak annyit hagy meg náluk, hogy naponként és fejenként egy állatra három kiló széna maradjon a birtokos kezén. Ezáltal veszélyeztetettnek látom nemcsak a Székelyföldnek, nemcsak az evakuált területnek, hanem egész Erdélynek vetését. Ily világításban, megvallom, furcsa színben tűnik fel nekem a kormánynak az az állandó felszólítása, hogy minden magyar gazda szántsa meg, vesse be a földjét. de mikor arra kerül a sor, hogy elhárítsa azokat az akadályokat, amelyekkel a

gazda folyton-folyvást küzd, azokat a maga részéről elhárítani vagy nem tudja, vagy nem fejt ki kellő erélyt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanezt látom a gabonatermelésnél is. A Székelyföldnek igen bő gabonatermése volt. Már az ősszel figyelmeztettünk arra, hogy a gabonával nem kell körültekintéssel bánni a hadsereg, rekvirálja a még vissza nem tért, vagy a visszatérő lakosságtól a még ki nem csépelte gabonát és a lovak alá teszi, vagy a lovakat eteti vele. *(Mozgás balfelől.)* Ennek dacára ez tovább folyt így és komoly lépés nem történt ezen visszaélés megállítására. Ma már ezen a téren is ott tartunk, mint a takarmány kérdésénél. Éppen a napokban kaptam Kis-Küküllő megyéből egy földbirtokos-társamtól levelet, amelyben panaszlólag sorolja fel, hogy katonai rekvíziós bizottságok járják be a vármegyét és a vetőmag-zabnak, a vetőmag-kukoricának, burgonyának kétharmadrészét elveszik a gazdától, tekintet nélkül arra, hogy szükség van-e rá, vagy pedig nincs. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ez ellen a gazda nem is védekezhetik, nincs fellebbezési fóruma, mert azt a rekvirálást, amelyet az élelmezési hivatal vitt keresztül, lehet még reparálni, mert van fellebbezésnek helye, de a katonai rekvízió ellen erre nincs mód adva. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Amikor látom, mily súlyos feladatok teljesítése előtt állanak vasutaink és tudom, hogy nem lesznek abban a helyzetben, hogy a vetőmagot odaszállítsák a gazdának arra az időre, amikor tényleg vetni kell, amikor tudom azt, hogy a tavaszi vetésnél néha napok, sőt néha órák kérdése, hogy a termés megfelelő legyen,, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőhaloldalon.)* akkor valóban nem értem, hogy ebben a tekintetben a kormányzat kellő előrelátással, idejében nem intézkedett és ha másképp nem, de erélyes fellépéssel a katonaságot nem szorította olyan eljárásra, amely az ország érdekeinek megfelel. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik erdélyi kérdés, amellyel foglalkozni akarok, az újabb evakuáció kérdése. Én remélem, sőt határozottan bízom abban, hogy újabb evakuációra nem fog kerülni sor. Bízom abban, hogyha rá is fog kerülni, nem olyan mértékben fog rákerülni a sor, mint ahogy az az oláh betöréskor elsőízben szükségessé vált. De tudni nem tudom és azt hiszem, a t. kormány sem lehet abban a helyzetben, hogy ebben a tekintetben garanciát adjon. Határozott nyilatkozatot kérek tehát a kormánytól, hogy a kormánybiztos úr azt az evakuációs tervet, amely esetleg szükségessé fog válni, kidolgozta-e teljes részletességgel, hogy lehetetlenné váljék az, hogy újabb evakuáció esetén emberéletben, vagyonban olyan nagy kárt szenvedje az ország, mint az történt az első evakuációnál, mert meggyőződésem szerint a bekövetkezett kárban nagy része volt ezen terv hiányának. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Egy példát akarok felhozni. Ha a kormány egy vármegyét evakuál, meg kell mentenie az összes élőállatokat. Ha annakidején az összes állatok le lettek volna bélyegezve, még pedig olyanformán, hogy minden községnek egy bélyege legyen, minden állat, amely gazdájától eltévedt, rögtön felismerhető lett volna, hogy melyik községhez tartozik, melyik község lakosai között kell gazdáját keresni, nem veszett volna el annyi állat, nem pusztult volna el a székelységnek annyi vagyona. Ez az evakuációnak csak egy kis

részletkérdése, de nézetem szerint egymagában elegendő lett volna, hogy megakadályozza azt a nagy pusztulást, amelyet az evakuáció rendjén látunk, különösen az élőállatoknál azáltal, hogy elszakítva tulajdonosaiktól, belekeveredve más községek, más vidékek marhaállományába, végeredményben elhajtotta azokat a katonaság és gazdáik sohasem láthatták viszont jószágukat.

Van ennek a kérdésnek egy másik oldala is; én azt kérdem a t. kormánytól, hogy ezt az újabb evakuációs tervet a katonai hatóságokkal megvitatta-e, különösen a vasúti hatóságokkal! Mert rá kell mutatnom, hogy a múltban gyakori volt az az eset, hogy mikor egyes nagyobb városok evakuációjára került a sor és a hatóságok vasúti kocsikat kértek, a katonai hatóság azt felelte: nagyon sajnáljuk, de mi nem tudtuk, hogy erre is szükség van, velünk senki sem beszélt meg semmit, ennél fogva mi sem vonatot, sem vasúti kocsikat nem adhatunk. *(Mozgás balfelől.)* Ennek az volt a következménye, hogy egyes községekből a lakosság úgyszólván minden nélkül gyalog távozott és tett meg 100 kilométereket, csak hogy az ellenség kezébe ne kerüljön. Ennek következménye volt az is, hogy egyes községekben állami, községi vagyontárgyak, privát vagyonok, amelyek nagyon könnyen meg lettek volna menthetők, az ellenség kezébe kerültek és csak véletlen szerencse, hogy el nem pusztítottak. En tehát az újabb evakuációra nézve garanciákat kérek a kormánytól és kérem erre a választ, mert félek attól, hogyha ebben a tekintetben egész precíz nyilatkozatokat nem tesz, a lakosság ma egy újabb evakuáció borzalmaitól félve, ész nélküli futásban fogja keresni az egyedüli menekülést, ha a sor reákerülne a kiűrésre. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Rá akarok végre térni a negyedik kérdésre, amelyet Schmidt Károly t. képviselőtársam vetett fel. Az ő beszédére válaszolt Siegescu t. képviselőtársam is. Én Schmidt Károly t. képviselőtársam felfogását teljesen osztom. *(Helyeslés balfelől.)* Én Siegescu beszédében nem veszem észre azt, hogy ő egyes tényekből általánosításokat vont volna le. Én nem látom az ő beszédében azt, hogy ő bizonyos tényeket fikszirozva, az egész román nemzetiségre nézve kedvezőtlen általánosításokat vont volna le és ha ezt tette volna, nem is helyeselném. De nem azért, mintha viszont helyeselném, amit a miniszterelnök úr tett, amikor egyes kedvező jelenségekből akart általánosan kedvező következtetést levonni az egész románságra. Azt hiszem, ezen kérdésnek feszegetésétől tartózkodjunk. Lesz erre idő a háború után. *(Helyeslés balfelől.)* Én nem akarok általánosítani sem az egyik, sem a másik irányban, de ha ettől tartózkodunk, akkor határozottan tiltakoznom kell az ellen, hogy a miniszterelnök úr bizonyos kedvező tényekből olyan általánosításokat vonjon le, amelyek, nézetem szerint, a helyes közvélemény kialakulásának szintén prejudikálnak *(Taps balfelől.)*

Nem érzem magamat, t. líáz, kötelezve ezt a tartózkodást követni azon eljárással szemben, amelyet a hazaárulókkal szemben az igazságügy-miniszter úr exponensei tanúsítanak. Az 1915. évi XVIII. t.-c. a hazaárulókról a következőkép rendelkezik. Az 1. § azt mondja, hogy: „akit háború idejében az a nyomatékos gyanú terhel, hogy az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal, vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, annak belföldön található ingó és ingatlan belföldi vagyonára ... a végrehajtási törvénynek megfelelő zárlatot kell

elrendelni; az ily zárlatot az igazságügyminiszter által külön kijelölendő vizsgálóbíró rendeli el.” A 2. § pedig azt mondja, hogy: „aki az 1. §-ban említett cselekménnyel a magyar büntetőtörvényekben meghatározott fel ségsértés, vagy hűtlenség bűncselekményét követi el, a cselekményéből keletkezhető kár, sérelem és egyéb hátrány megtérítéséért. tekintet nélkül a hátrány nagyságára és arra, hogy tényleg bekövetkezett-e, a belföldön található vagyonával akként felel, hogy az a bűncselekmény elkövetésével a törvénynél fogva az államra száll

T. képviselőház! A hazaárulás esetei számtalan községben fordultak elő. Megtörtént, hogy a lakosság apraja-nagyja, társadalmi osztálykülönbség nélkül – és itt megint nem tehetem magamévá a tisztelt miniszterelnök úr disztinkcióját -, csatlakozott az ellenséghez, azt ünnepélyesen fogadta, vele tüntetett. egyesek elősegítették az ellenség hadműveleteit. ünnepelték őket. tárt karokkal fogadták, minden jóval ellátták őket. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezek igen szomorú jelenségek. Ezek a polgártársaink, mikor az ellenség visszavonulóban volt. önszántukból távoztak az ellenséggel együtt román területre, abban a hitben, hogy igen rövid idő alatt mint győztesek fognak visszajönni és le fogják szakítani árulásuk gyümölcseit. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezen feltevésükben azonban csalatkoztak. Csapataink a románokat Erdélyből kiverték, elfoglalták Románia nagyobb részét és a t. árulók számításai vízbe estek. Eleinte arra törekedtek, hogy észrevétlenül, lopva visszatérjenek lakóhelyükre s otthonukat. vagyonukat megint elfoglalják; mikor azonban látták, hogy velük szemben az igazságszolgáltatás milyen lazán jár el, hogy elmarad az a büntetés, amelyet feltétlenül vártak és amelyet magukra nézve, úgy látszik, igazságosnak is találtak, most már tömegesen jöttek. És tudom ugyan, hogy az igazságügyminiszter úr közegei kihallgatják ezeket az embereket. de kihallgatás után, miután az az illető hazaáruló nem jelentette be, hogy, kérem, én mint hazaáruló jelentkezem, legnagyobb részüket egyszerűen hazabocsátják és így vígan folytatják azt a munkát. amelyet azelőtt folytattak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Vagy van nekünk törvényünk erre vonatkozólag, vagy nincs. Ha van törvényünk, akkor azt lái törvényt nemcsak szabad betartani, hanem azt betartani kötelességünk, mert. bocsánatot kérek, de én azt tartom, hogy a magyar állam tekintélyével nem egyeztethető össze az, hogy ilyen büntényekkel szemben mi úgy járunk el, mint hogyha semmi sem történt volna. *(Helyeslés balfelől.)* Én azt hiszem, hogy ez az eljárás hadi helyzetünk biztonságának árt. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert ezek a férfiak visszatérnek és látva büntetlenségüket. még vakmerőbbekké fognak válni, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* fel fogják bujtani azokat. akik az első esetben a büntetéstől való félelmükben hasonló cselekményeket nem mertek elkövetni. Azt kérdem tehát a kormánytól, merné-e vállalni azért felelősséget. hogyha, a következő esetben a frontunk egyik vagy másik ponton nem lesz oly szilárd, mint ma, hogy éppen ezeknek az embereknek árulásából nagyobb bajok nem fognak bekövetkezni? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De, t. Ház, ez az eljárás, nézetem szerint. nem egyeztethető össze azzal a méltányossággal, amellyel a kormány tartozik a hazához hű maradt lakosság iránt. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A Székelyföldön megtörtént az, hogy egyes községekben a betőről csapatok székely embereket kényszerítettek arra, hogy bizonyos feladatokat vállaljanak. Amikor csapataink oda benyomultak, ezeket a férfiakat börtönbe vetették és ezen férfiak ma is börtönben vannak. *(Élénk mozgás balfelől.)*

Tehát. bocsánatot kérek, de ha lehet ezeket a székely embereket. akikről legalább is többé-kevésbé nyilvánvaló az, hogy nem önszántukból, hanem kényszerítve követték el azt. amit tettek, mai napig is börtönben tartani, azok pedig, akikről minden veréb a fán csiripeli, hogy mit csináltak, azok szabadon járnak és folytathatják a maguk gaz munkáját. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* erre csak azt mondhatom, hogy ez nem fér össze sem a magyar állam tekintélyével, sem egy gondos és tudó kormány felelősségérzetével. *(Igaz! Úgy! balfelől. Felkiáltások a baloldalon; Hallatlan!)*

Nem folytatom tovább, t. Ház, az erdélyi kérdéseket. Számtalan volna még, amit érinteni lehetne. Csak egy konzekvenciát akarok levonni és ez az, hogy az erdélyi háború példáját nyújtja nekünk annak: milyen veszélyeket rejt magában az, ha egy kormányzat huzamosabb ideig nem veszi figyelembe, vagy semmibe sem veszi egy egész országrész érdekeit.

T. Ház! A háború után itt mindennek, de mindennek meg kell változni. Mert az a rendszer, amely csak akkor orvosol és csak akkor gyógyít. hogyha az orvoslást kérők megett oly erő áll, amelyet negligálni csak azért nem szabad, mert esetleg a hatalom birtoklása ezáltal veszélyeztetve lenne, Erdélyben a háború alatt bebizonyította teljes ürességét és teljes sivárságát. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Vannak, t. Ház, a magyar állam fennmaradásának olyan alapigazságai, amelyek igazságok maradnak minden körülmények közt akkor is, hogyha az ezen igazságokat képviselők ereje meggyengült. A feladat tehát itten iaz, hogy félretéve minden pártszempontot. Össze kell fogni mindenkinek abból a célból, hogy a háború után jóvá tegyünk azokat a nagy mulasztásokat. melyeket a magyar állam, a magyar közvélemény, a magyar nemzet. a magyar parlament pártkülönség nélkül Erdéllyel szemben elkövetett. *(Úgy van! balfelől.)*

Erre azonban szükséges, hogy a kormány már mai is készen álljon e feladat teljesítésére, hogy az erdélyi társadalom; vezető tényezőinele bevonásával már ma is arra törekedjék, hogy egy szerves programot dolgozzon ki" amellyel Erdély jövőjét meg lehet menteni. Erről kötelessége gondoskodni; mert ha ezt nem teszi, mindazon bajok, melyek ma megvannak, a háború után fokozott mértékben fognak jelentkezni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Csak a háború után fognak bekövetkezni annak konzekvenciái, hogy Erdély vagyoni viszonyaiban s nemzetiségei erőforrásaiban eltolódás következett be és csak akkor fogjuk látni és tapasztalni, hogy mily katasztrófának tétetett ki Erdély. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

T. Ház! Ezzel elérkeztem fejtegetéseimnek második tárgyához. Arra keresek feleletet. hogy szervezte-e a kormány az országnak összes erőit. felkutatta-e összes energiaforrásait és ha nem: hol rejlik a hiba, hol rejlik a mulasztás? *(Halljuk! Halljuk!)*

A kormány e kérdésre egy négyszázoldalas jelentéssel felelt. Ha

en ezt a jelentést áttanulmányozom is azután félreteszem, azt kell mondanom, hogy „a kormány válasza nem elégít ki. Nem elégít ki, mert – úgy látszik – megfélelkezettünk arról, hogy ezt az országot egyedül rendelvekkel nem lehet megszervezni, egyedül kormányutasításokkal az összes erőket ebben a nemzetben nem lehet szervezni. Mi nem vagyunk németek: mibennünk nincsenek meg azok a fajai tulajdonságok, az a fegyelmesség, *(Úgy van! Úgy van!)* amely szükséges arra, hogy a helyes organizációk az életbe teljesen átmenjenek. Nálunk ezek az organizációk a békében sem voltak meg. Azokat a háború idején életrekelteni majdnem lehetetlen feladat.

Mi megfélelkezettünk arról, hogy az organizációkon túlmenőleg még valamire szükség van: szükség van a nemzet lelkeének azon harmóniájára, *(Úgy van! Úgy van! balfelől)* a lelkek azon összeforradására, mely nélkül a legjobb organizációk mellett is a sikert nem érhetjük el. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Nem fogjuk elérni azért, mert nálunk sok helyütt rosszindulattal, önzéssel találkoznak az organizációk és ott, ahol ez megtörténik, velők megbirkózni nem képesek.

Feladatunk tehát abban áll, hogy helyreállítsuk minden erőfeszítéssel a nemzetnek azt a lelki atmoszféráját, melyet a háború elején tapasztaltunk, mikor mindenki maga járt elől jó példával s nem várta másnak példaadását, s amely lelki harmóniának volt egyedül köszönhető az, hogy a túlerő dacára, amellyel szemben állottunk, a hazulról jövő lelkesedés, a hazulról jövő friss szellem által csapataink újra meg újra megújodva, újra meg újra visszaverték az ellenséget s diadalmaskodtak a túlerő felett.

És, t. Ház, mi az oka, hogy erre ma súlyt nem vetünk? A miniszterelnök úr arra a kérdésre, hogy hajlandó-e eltekinteni a pártpolitikától, hajlandó-e mindenkit a maga helyére állítani, hajlandó-e mindenkit, aki vezetésre hivatással bír, odaállítani, ahol hivatását teljesítheti, azzal válaszol: egyszer megkíséréltem, akkor nem találtam meg arat a visszhangot, amelyre számítottam s ennél fogva a kérdéssel nem foglalkozhatom többé.

Hát, bocsánatot kérek, én sem a miniszterelnök úrnak ezen válaszára sem azon kifogásokra, melyeket más képviselőtársaim e kérdésben felhozottak, el nem fogadom. Nem fogadom el azért, mert a mai napnak kiálló feladata az, hogy minden erőt egyesítsünk, hogy felkutassuk az erőforrásokat: hol rejtőzködnek, hogy oda tegyük őket, ahol szükség van rájuk. E feladatot teljesíteni kell még akkor is, hogyha nem vagyunk biztosak aziránt, hogy az első kísérlet sikerül. *(Helyeslés balfelől.)*

E feladat elől kitérni nem szabad, mert az ország ezt várja tőlünk elsősorban. Én merem állítani, hogy az országnak legjobbjai és mindazok, akik távol állanak a politikától, akik nem foglalkoznak politikával, akik gyakran kicsinyes kérdéseknek látják azokat, amik felett mi itt vitatkozunk, azok csakis azt várják, hogy végre véget vessünk a pártharcoknak.

Én meg vagyok arról is győződve, hogyha a miniszterelnök úr ezt a kötelességét teljesíteni fogja, akkor az ellenzéki padokon is el fog némulni az a kritika amelyre ily esetben nincs is szükség. Mert hiszen mi érezzük legjobban, hogy nem a kritikának van ma az ideje, hanem elsősorban annak, hogy jobban csináljunk mindent, hogy mindent úgy csináljunk, amint az a legjobb. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

És kérem t. Ház, nélkülözhetünk-e valakit ebben a munkában?

Hiszen a nap feladatai mindig újabb és újabb problémákat vetnek fel, amelyek megoldására új emberek, új tehetségek kellene. Nem vagyunk-e olyan nemzet, amelyben hiányoznak éppen az organizálni tudók? Nálunk sok a kritikus elme, de híjával vagyunk azoknak a férfiaknak, akik új organizációkat megcsinálni képesek, akik rosszul vezetett organizációkat jó útra hozni képesek, akik teremtő elmék. És nem vagyunk-e annyira centralizált állam, hogy ma nyolc ember agyműködésétől függ úgyszólván kizárólag az, hogy a harctéren győzni fogunk-e, hogy a kiéheztetéssel szemben a nemzetet megvédeni képesek leszünk-e? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Millió és millió új feladat vár erre a nemzetre és nem alkalmazható erre a kormányzatra az, amit egy szellemes ember a német vezérkarról mondott – és ami bizonyára a mi vezérkarunkra is ráillik, – hogy t. i. nekünk győznünk kell, győzni fogunk azért, mert bármily hibát is kövessen el a vezérkar, azt a magyar baka, vagy a német baka kijavítja. Ez erre a kormányzatra nem alkalmazható, amit a kormányzat a központban hibásan rendel el, az a perifériákon, az életben számszorosán hibává válik. *(Úgy van! balfelől.)* Amit a kormány idebenn elmulaszt, az odakünn a perifériákon, az életben kétheti, kéthónapi, sőt néha félévi mulasztást jelent. *(Úgy van! balfelől.)*

Ma minden nemzet fülében az a csatakiáltás csendül meg, hogy Hannibal ante portas. Szövetségeseink és ellenségeink úgyszólván az egész nemzetet, az egész népet felfegyverzik. Még a börtönök kapuit is megnyitják, hogy a mögöttük rejtőzködő erőket is ennek a nagy célnak a szolgálatába állítsák. És amikor – képletesen szólva – nálunk is a fegyver kiosztásra kerül a sor, akkor a miniszterelnök úr az egyiknek azt mondja: Teneked nem adok fegyvert a kezébe, mert mikor egyszer arról volt szó, hogy a katonák ruházatát ki varrja meg, azt mondtad, hogy azt nem jött-ment emberekre, hanem a szabókra kell bízni. A másiknak azt mondja: Teneked nem adok kardot, mert nem dicsérted Betegh Miklóst annakidején, mikor Erdélyt evakuálták. *(Mozgás a jobboldalon.)* A harmadiknak azt mondja: Te nem vagy felhasználható az én organizációm-ban azért, mert amikor a szénkérdésről volt szó, akkor te túlságosan kíváncsi voltál, pedig az nekem kellemetlen volt. *(Mozgás a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Ez így van!)*

Tessék a kormánynak azokat az erőket, akikkel szemben kifogása van, olyan pontra állítani, ahol azok beválhatnak. *(Helyeslés balfelől.)*

(Közbeszólás jobbról:) Amikor hívtuk, nem vállalkoztak!

Erre rátérek később. Vajjon helyes-e, hogy amikor millió szociális feladat teljesítése előtt állunk, amikor az egész rokkant-kérdésben, amint tegnap Apponyi t. képviselőtársam itt kifejtette, úgyszólván még semmit sem csináltunk, hogy akkor ezeknek a kérdéseknek a megoldását nem bízzák egy olyan lánglelkű emberre, mint Apponyi Albert gróf, akit mindnyájan ismerünk és tisztelünk nemes szíveről és fenkölt gondolkodásáról? *(Úgy van! a baloldalon.)* Vajjon helyes-e, hogy akkor, amikor – hogy egy példát említsek – az osztrák árvák- és özvegyeket gyámolító intézet meghívja a magyar testvérhivatalt arra, hogy együtt tanácskozzanak a jövő teendőiről, akkor azon a tanácskozáson, ahol az osztrák társadalom színe-java volt jelen, ahol az osztrák kormány arról számolt be, hogy a hadiözvegyek részére már mindent előkészített, sőt 11 milliót

ki is fizetett. amivel szemben Magyarország még egy fillérre sem tud hivatkozni, hogy akkor ott Magyarország érdekeit az abesszíniai konzul képviselte, akinek az egyénisége ellen semmi kifogásom, de akit mégis, nézetem szerint. eddigi foglalkozása nem predesztinál arra hogy Magyarországot méltóan képviselje? (*Mozgás a baloldalon.*) Vagy kérdem azt. hogy amikor az ország gazdasági szervezéséről van szó, szabad-e akkor az aktív tényezők sorában nélkülözni olyan munkaerőket. olyan vezető-állásban megőszült férfiakat. mint egy Wekerle, vagy egy Darányi? (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Vagy megengedhető-e az, hogy amikor a magyar gazdák gyűlést tartanak és nincs semmi más szándékuk, mint hogy ott megvitassák az ő panaszait és azokat közölgék a kormánnyal, akkor a kormány szóba sem áll velük, kiküldöttei ott meg nem jelennek, őket negligálja, pedig hát a magyar gazdák mégis bizonyos terhét hordozzák, úgy hiszem, a hadviselésnek? (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Én tehát. t. Ház, azt mondom, hogy véget kell vetni minden erővel, véget kell [vetni közös erővel a pártokra támaszkodó kormányzatnak. (*Helyeslés balfelől.*) Ebben a pillanatban nem pártra, hanem a nemzetre kell támaszkodni. (*Taps a baloldalon.*) Nem értem, hogy a kormány miért zárkózik el ez elől. Ha az első kísérlete nem is járt sikerrel, kötelessége, hogy újabb kísérletet tegyen. Kötelessége ezt újból és újból megpróbálni. Kötelessége arra gondolni, hogy mindazok a kérdések, amelyek minket elválaszthatnak, azok lehetőleg elimináltassanak a politikai vitatkozásokból. (*Úgy van! a baloldalon.*)

Ennek azonban ép az ellenkezőjét tapasztaljuk. Végső konklúzióm tehát az, hogy ezzel a rendszerrel lehet. hogy meg fog élni a munkapárt. lehet. hogy meg fog élni az ellenzék is, de hogy az ország el fog pusztulni, arról egészen bizonyos vagyok. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Kérek öt perc szünetet.

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Bethlen István gróf képviselő urat illeti folytatólag a szó.

Bethlen István gróf: T. képviselőház! A kormánynak második feladata a háború alatt foglalkozni a békével, annak feltételeivel és¹ annak az előkészítésével. Milyen kell, hogy a béke legyen: erre kell, hogy ő feleletet találjon.

T. Ház! Én nagyon sajnálom, hogy ebben a tekintetben nálunk nincs közvélemény, (*Halljuk! Halljuk!*) mert azokat a jelenségeket. azokat a felszólalásokat. amelyeket hallottunk egyes padokról és amelyek többé-kevésbé a desintéressement és a lemondás álláspontján állottak, én a magam részéről nem helyeselhetem és egészen másban keresem a kérdéseknek a megoldását. Én azt látom, t. Ház, hogy a művelt külföldön, elsősorban Németországban (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) a béke kérdésével, annak feltételeivel a közvélemény állandóan foglalkozik.

Egész irodalma van. (*Úgy van! balfelől.*) S ha a pártok között nem is egészen kongruensek a vélemények, ha eltérők is, nem baj a kérdések megvitattatnak és végeredményben a közvélemény mégis kialakul. (*Úgy van! balfelől.*) Nálunk, sajnos, ennek nyomát sem látjuk és én

ennélfogva szükségesnek tartom, hogy felszólalásommal, ha csak csekélységgel is, hozzájáruljak ennek a közvéleménynek a kialakulásához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem azért szólok e kérdésről, mintha a kormányt nyilatkozatra akarám ezzel szorítani. Ellenkezőleg: hallgatása érthető, a mai viszonyok között egyebet nem is tehet. T. Ház, szólni fogok erről a kérdésről természetesen úgy, hogy a hadi helyzetre és a különös körülményekre figyelemmel legyek.

Elsősorban is foglalkozni kívánok az ellenségeink által felállított nemzetiségi princípiummal, azzal az alaptézissel, hogy a monarchia pusztá létevel ellentétben áll az emberi fejlődéssel, a nemzetek jogaival, hogy addig nem lehetséges a béke, amíg ez a monarchia és különösen Magyarország, mint állam, fel nem daraboltatok. E felfogással magyar embernek kötelessége foglalkozni, mert hiszen a nemzetiségi kérdés nálunk egyike a legfontosabb, legnevezetesebb kérdéseknek. Amint már említettem, hasonló hangokat itt, a mi táborainkban is hallottunk. Éppen ezen hangok nyertek utat a külföldre és kerülnek megint elénk most mint békefeltételek.

Bizonyítani kívánom elsősorban, – talán kissé elvont a tétel és unalmas, de azért mégis kötelességemnek tartom ezt – hogy a monarchia és Magyarország léte nemcsak hogy nincs ellentétben az emberiség és a haladás érdekeivel, hanem ellenkezőleg a monarchia léte és Magyarország független léte szükséges ahhoz, hogy Európa e pontján, amelyen élünk, a béke fenntartassék, a haladás az emberiség javára lehetséges legyen. *(Általános helyeslés.)*

Es bizonyítani kívánom e tétel igazolása, után, hogy minek kell egyfelől a külpolitikában érvényesülnie, viszont a háború után, minek a belpolitikánkban, abból a célból, hogy azt a természetes, azt a történelmi hivatást, amelyet betöltenünk szükséges, be is tölthessük. *(Halljuk! Halljuk!)* Foglalkoznunk kell e kérdéssel azért is, mert, hogyha ellenségeinknek igazuk lenne, a mi győzelmünk csak múló siker lehetne, mert hiszen egészen bizonyos, hogyha ai mi létünk, a mi haladásunk, fejlődésünk, gyarapodásunk ellentétben van az emberi haladás érdekével, akkor a mi mostani győzelmünk csak múló siker lenne, csak újabb katasztrófáknak, újabb háborúnak lenne szülőoka, mindaddig, amíg az emberi haladásnak azon törvényei igazán és helyesen nem érvényesülnek és azokat az állapotokat elő nem idézik, amelyek ebben a tekintetben szükségesek.

Azon elv, hogy t. i. minden egyes nemzet teljes függetlenségre tarthat igényt, elsősorban az entente hozzánk intézett válasz jegyzékében foglaltatik, de Wilson, az Egyesült-Államok elnöke szintén utalt a szenátushoz intézett jegyzékében rá, ha nem is hegyezi ki oly mértékben és formában ellenünk, mint az entente. Ez annál nagyobb baj, mert hiszen ő az erre az elvre átalakított világra, az ezen az elvi alapon átalakított politikai szituáción akarja felépíteni az örök béke épületét. Azt kívánja, hogy a nemzetiségi elv alapján szétdarabolt országunk állapota az örök béke formulája útján erők időre konzerváltassék és hogy a mi feldarabolt állapotunk örök időkre megmaradjon.

Nagyon könnyű volna e beállítással szemben úgy érvelni, ahogy azt sokan meg is tették, hogy tessék, seper jenek az urak a maguk ajtaja előtt. Azt hiszem, túlságosan könnyű volna az érvelés és elintézésnek ezen

módja, mert hiszen abból, hogy valaki valami helytelent követ el, nem következik az, hogyha valaki ugyanazt teszi, az már helyes legyen. *(Igaz! - Úgy van!)* Nekünk tehát magával a princípiummal kell foglalkoznunk és én e princípium legvilágosabb kifejtését nem is az entente jegyzékében találom meg, hanem megtalálom egy román politikus beszédében, Take Jonescu beszédében, amelyet 1915. évi december havában a román parlamentben tartott. ahol ő, magyarra fordítva, a következőket mondta: *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja: „A francia forradalom óta két új momentum kerül napirendre az emberiség életében. Az egyik a nemzet szuverenitása a nemzet belső életében, a másik ugyanaz a szuverenitás a nemzetek egymás-közi érintkezésében. A nemzeti szuverenitás fogalma a nemzetközi viszonyokra való alkalmazásában ilyformán a nemzetiségi elv elismerésére vezet. mert a nemzetiségi elv nem egyéb, mint joga oly emberi csoportoknak, amelyeket összetartanak a múlt emlékei, a jelen érdekei, vagy lelkük aspirációi arra, hogy kényszertől mentes, szabad életet éljenek, akár mekkora e nemzethez tartozók száma, bármekkora a terület. amelyen élnek és bárminő szerzett jogot gyakorol is felettük a hódítás, még ha évszázadokra is menne vissza, mint pl. a magyar hódítás a hegyeken túl lévő románokkal szemben”.

Ez a nemzetiségi elvnek legmeztelenebb proklamációja és iglényt tart arra, hogy minden nemzetiség, még a legkisebb is, akárhol lakik, akármekkora is területe, önálló független állami életet élhessen, hogy önálló független politikai államot alapíthasson tekintet nélkül arra, hogy kik a szomszédok és milyenek a viszonyok, amelyek közt él. *(Mozgás.)*

Nem igényel hosszú bizonyítást. nézetem szerint. hogy ez a habilitas, ez az egész ideológia a nemzetek fejlődési törvényeivel homlokegyenest ellentétben áll. A haladás ima a nemzetekké tömörült egyesek békés versenyén épült fel és e versenyben a háború csak az ultima ráció. Az a világfelfogás, amely a nemzetek egyéniségét állandónak, változhatatlannak tekinti és deklarálja és ennek alapján a nemzetek közötti viszonyt is állandónak, változhatatlannak akarja minősíteni és egy örök békeformula Prokrustes ágyába beszorítani, e világfelfogás meg nem állhat. mert a nemzetek egyéniségei sem nem állandók, sem nem örökéletűek. Hisz minden korban, minden időben, így a jelen korban is születnek új nemzetek.

Hiszzen ha figyelemmel kísérjük a történelmi idöket. láthattuk, hogy majdnem szemünk láttára született meg az Egyesült-Államok nagy nemzete, *(Igaz! Úgy van!)* amely egyesíti magában az első puritán kivándorlók elemeit. a későbbi európai kivándorlóknak minden más kvalitásaival, amely nemzet ma egészen más, mint. az angol; amely nem is akarná, hogy őt angolnak nevezzék, mert magát az Egyesült-Államok nemzetének tekinti. Vagy nem látjuk-e, hogy Dél-Amerikában az a spanyol, aki odaköltözött. keveredett az ottani népekkel, egészen más nemzetet formált. mint az anyanemzet. amelyből kiszivárgott és elszakadt? És magukban az angol kolóniákban nem vesszük-e észre, hogy új nemzetek fejlődtek? Hiszen a legnagyobb angol államférfiaknak az utolsó időben a legnagyobb problémája az volt. hogy a differenciálódás e processzusát meg nem akasztva, mégis az angol birodalom egységét fenntarthassák. E processzust tehát ők maguk is ismerik és nem is tagadják.

De nem is örökéletűek a nemzetek. Az egyik nemzet gyarapszik

és erősödik, olyanok a kvalitásai, olyanok a tulajdonságai, amelyeknek kifejlődése rendjén a nemzet terjed, terjeszkedik és erősödik; más nemzetek elvétnelnek, elhalnak, beleolvadnak mint értéktelen variációk, amelyek idejüket multák.

Mindebből tehát az következik, t. Ház, hogy az önálló létre az emberi haladás¹ törvényei nem adnak ily jogcímet. mint Wilson úr és az entente. Az önálló léthez a természetben csak egy jogcím van: az életképeség. *(Igaz! Úgy van!)* És amíg föl nem találják azt a módszert. melynek segítségével az arratermetnek, az életrevalóbbnak a pálma biztosítható volna az élet küzdelmében, addig hiába lesz minden fáradozás az örök béke iránt és hiába lesznek azok a fáradozások is, amelyeket most is tesznek, mert ez a béke csak egy bilincs lesz a haladás karján, mely annál biztosabban, annál gyorsabban és annál nagyobb háborús konvulziók rendjén fog széjjeltörni, mentül keményebbé kovácsolták azt a bilincset tervezői. *(Igaz! Úgy van!)*

Nem az örök béke, hanem a haladás szempontja kell, hogy a nemzeti viszonylatok megállapításánál a főszempont legyen. És ha van ebben az emberi önrendelkezési képességre, az embernek a természet és a társadalom törvényei felett gyakorolt uralmára látszólag elszomorító jelenségben egy momentum, mely azt mégis vigasztalóvá teszi, az nem ott keresendő, hol a haladást megakasztani, egy formula béklyóiba verni akarjuk, hanem azt ott kell keresni, hol a *kis népek, kik talán a legkiválóbb kvalitásokkal bírnak, de a nagyok által elnyomatva, védelemre szorulnak, egymással tömörülve, egymással szövetkezve, egymással magasabbrendű államot alkotva az elnyomatás ellen védekeznek.* De erre nem kell újabb formula, ezt feltalálta a történelem, ez megvan, ez élő valóság. Ezt a feladatot mi teljesítjük: Ausztria és Magyarország és elsősorban Magyarország.

Azt mondta egy angol államférfiú, lord Salisbury, hogy a nagy államok mind nagyobbak lesznek, a kis államok mind kisebbekké. És ebben van bizonyos igazság. Mert hiszen a technika fejlődésével a mai kultúr-állapotok mellett ezen túlerős nemzetek a békés hódítás eszközeivel mind messzebb és messzebb terjednek s mind nehezebbé válik a kis nemzetek önálló léte és annál inkább rászorulnak ezek arra, hogy egyesüljenek, tömörüljenek, keressék a védelmet. a túlnyomó és ekszpanzív nemzetek életével széniben.

Ha van Európában egy államalakulat. mely ezen történelmi hivatásnak teljesítésére hivatva van, úgy ez Ausztria és Magyarország. Mert ha Európának ezen pontján, ahol mi élünk, hol a kis nemzetek egész raja ütött tanyát. két hatalmas nemzet. a német és az orosz nemzet szomszédságában, nem léteznék ez az államalakulat. igen rövid időn belül azok a kis népek, amelyek ma független államokat alkotnak, vagy oroszokká, vagy németekké válnának.

Ha a monarchia felbomlana, 11-12 kis államocskára, lehetetlen geográfiai határokkal, a gazdasági függetlenség lehetőségének teljes hiányával, hiányával mindazon erkölcsi és anyagi erőforrásoknak, melyek nélkül önálló nemzetek fenn nem állhatnak, *(Igaz! Úgy van!)* akkor rövid idő alatt túlnyomó többsége ezeknek a népeknek a békés hódítás eszközeivel oroszra válna és ez ellen nem védené meg őket Wilson úrnak békeformulája, mert a bevándorlók csak egy szavazással dönthetnének a fölött. hogy mikor csatlakozzanak az orosz hatalomhoz.

Ausztria és Magyarország, hogy így fejezzem ki magamat. nem egyéb, mint a kis nemzetek vétója a nagyokkal szemben – és ebben rejlik bizonyos gyengesége is, – mert összetartja „a külső nyomás. De hiányzanak belőle látszólag azok a pozitív erők, amelyek nélkül egy nagy és erős államalakulat fenn nem állhat. A monarchia kultúrproblémája abban áll, hogy képes lesz-e és ezt eddig nem kellően teljesítette, hogy ebbe a negatív összetartásba egy oly pozitív lelket öntsön, oly pozitív férfias lelket, mely az összes népeknek a békében is közös célokat tűz ki és amely ezen közös célok iránt lelkesíteni, azok felé vinni is képes ezeket a népeket.

De erre két dolog szükséges. Az első az, hogy erősítsük és támogassuk elsősorban a monarchiának és Magyarországnak azon faktorait melyekben ezen erős, pozitív lélek él, *(Helyeslés.) erősítsük azokat, kik a háborúban tanúbizonyosságát adták annak, hogy hátsógondolat nélkül azonosítják magukat a monarchiával és az ország történelmi hivatásával, (Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* kik predestinálva vannak geográfiai fekvésük által, kik predestinálva vannak egész történelmük által arra, hogy a monarchia céljaiba ezt a pozitívizmust belevinni tudják és akarják. Ilyen nép a monarchiában kettő van: a német és a magyar! *(Igaz! Úgy van!)*

A másik feltétel, melytől függ az, hogy a monarchia ezt a kultúrproblémát megoldani tudja, abban áll, hogy a többi népek vagy egész lakosságukkal vonassanak be ezen közösségbe, vagy csak azon részük maradjon ebben a közösségben, amely geográfiai fekvése, gazdasági összekötetései, történelmi kapcsai, a sok harc es közös szenvedés által a múltban és a jelenben is oda van utalva és amelyben éppen ezen kapcsoknál fogva józan gondolkodást feltéve, nem fejlődhet ki a kifeléhúzás azon részekhez, amelyek önálló állami életet élnek.

És ezzel rátérek a béke feltételeire. Magyarországra a legnagyobb veszedelem, amint azt tegnap Apponyi Albert gróf tisztelt barátom oly fényes elokvenciával kifejtette, az orosz ekszpanzió. Hogyha Oroszországnak sikerülne mostani terve, ha akár most, vagy későbbi időben sikerülne neki a *Dardanellákat és Konstantinápolyt elfoglalni és ennek biztosítására hátvédül a Balkán szláv népeit magához csatolni, csak idő kérdése volna, hogy Magyarország függetlenségét mikor veszíti el. (Igaz! Úgy van!)* En, sajnos, ebben a törekvésben nem látok olyan momentumokat, melyek arra jogosítanak, hogy ezen törekvésétől rövid időn belül el volna tántorítható és azt hiszem, hogy az a kísérlet, amelyet Oroszország ma tesz, nem iaz első, de nem isi az utolsó.

Én csak emlékülke idézem egy orosz egyetemi tanárnak egy cikkét, amelyet közvetlenül a világháború kitörése előtt Delbrück német professzornak válaszképpen adott a Preussische Jahrbücherben megjelent cikkére és amelyben erre a kérdésre kitérjeszkedett. Mitroffanofr úr itt rámutat arra hogy Oroszország ekszpanziója a Balkán és elsősorban a Dardanellák felé „nemcsak a szláv apostoloknak rögeszméje, mert hiszen a szláv apostoloknak ez a rögeszméje inkább szimptóma, inkább mestersegesen előidézett áramlat, amely propagandát van hivatva csinálni, amely a politikai törekvéseknek van hivatva szabad utat nyitni. De vannak rejtett erők, vannak rejtett okok, vannak gazdasági okok, amelyek Oroszországot egyenesen arra hajtják és arra fogják „ezentúl is szorítani, hogy a Dardanellák felé törjön.

A Novoje Vremja egyik cikkében egy orosz író Oroszországot olyan embernek állítja oda, aki szűk kabátban kénytelen életét tengetni, amelynek ujjai be vannak varrva. Az egyik ujj a Dardanellák felé mutat, a másik ujj pedig Keleten a Japán-tenger felé van irányítva. Természetes hogy Oroszország ezektől a bevarrt ujjaktól szabadulni törekszik és kell is „erre törekednie, mert erre utalja az ő belső fejlődése. Kimutatja azt hogy Oroszországinak a Fekete-tenger mellett lévő legfontosabb tartományai túlnyomó részét képviselik az egész orosz termelésnek. Kimutatja azt, hogy Oroszország egész gabonatermésének egyharmad része Ukrainából származik, hogy állattökéjének egyharmad része ott található, hogy vasércprodukciónak kétharmad, szénprodukciónak negyötöd, cukorprodukciónak ötödöd része mind a Fekete-tenger mellett fekvő tartományokból származik és hogy csak a Fekete-tengeren, illetőleg a Dardanellákon keresztül kerülhet a világpiaconra.

Ennek következménye az, hogy miután Oroszország óriási ekszpanzivitással bíró állam, amely minden téren a fejlődésképeségnek horribilis méreteit tünteti fel úgy az emberprodukción terén, valamint gazdasági téren is, a fejlődés erre az útra mindig és állandóan fogja ösztönözni; különösen olyan időkben, amikor másfelé nem lesz elfoglalva. Ne számítsunk tehát arra, hogy Oroszország ekszpanzív törekvését örök időkre kelet felé, a japán partok felé lehet koncentrálni. Egy olyan állam, egy olyan hatalmas birodalom, amelyhez hasonló hatalmas birodalom nem volt. amióta a világ áll, nem fog megelégedni sohasem azzal, hogy az ő termelési gócpontjaitól messze keleten keresse külkereskedelmének kiútját; ezenkívül is elsősorban itt fogja keresni. Ennek a világánál kell, hogy lassúk a mi jövőnket és ezzel kell, hogy számoljunk. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Nekünk tehát ezen törekvéssel szemben arra kell törekednünk, hogy bármikor vetődik is fel az orosz-kérdés újból, – mert hiszen ideig-óráig, ha győzünk, el fogjuk odázhatni; lehet, hogy a jövő generáció is menten élhet az ő támadásuktól, de meg vagyok győződve, hogy csak meg fog ismétlődni újból, – *bármikor éri a nemzetet innen újabb támadás, déli határainkon tiszta munkát végeztünk* legyen a békekötésnél. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Nekünk gondoskodnunk: kell arról, hogy *déli határainkon ne ellenség, vagy ne álbarát, hanem valódi barát álljon*, akinek támogatására mindig számíthatunk. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Én azt hiszem, az a hit, hogy Szerbia, ha önálló létre újból szert tenne, le fogna mondani az egyesülés azon vágyáról, amelynek tanúbizonyságát adta a háború előtt és a háború felidézésével, téves hit. *Úgy van! balfelől.)*

Az a szerb nemzet, amely az orosz ekszpanzióknak mindenesetre csak eszköze volt ebben a háborúban, nem fog lemondani ezen törekvéseiről, már a saját érdekében sem. Hiszen azért vált orosz eszközzé, mert valóban él benne ez a vágy (él ez a törekvés, hogy nyelvrokonaival egyesülhessen. Nekünk tehát számolnunk kell ezzel is és a délszláv kérdést a békénél végleg el kell intéznünk. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Nekünk arra kell törekednünk, hogy a békekötés rendjén a szerb nemzetnek túlnyomó nagy része a monarchia határain belül találta meg boldogulásának útját. Nekünk meg kell oldani a bosnyák kérdést. Abban, hogy ez a kérdés rendezetlen volt, hogy ez a kérdés nem volt

elintézve, igen nagy ingerét láttam és látom most is a délszláv törekvéseknek, (*Úgy van! balfelől.*) mert egy olyan Reichsland, amely nem tartozik sem az egyik, sem a másik államhoz, (*Úgy van! balfelől.*) amelynek úgyszólván gazdája nincs, de amelyre mind a kettő aspirál, mindenesetre inkább lehet az ellenséges bekebelezési törekvéseknek objektuma, mint olyan területek, amelyek évszázadok óta, vagy sok idő óta biztos közjogi viszonyok között élnek.

Bosznia és Hercegovina kérdésiíneik rendezetlen volta volt egyúttal az inger arra is, hogy e monarchia határain belül felébredjen a trializmus gondolata, (*Úgy van! balfelől.*) az a gondolat, amely nem egyeztethető össze a monarchia dualisztikus alapjaival, amely nem egyeztethető össze a magyar nemzet létérdekeivel, (*Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.*) amely ellen nekünk mindig és minden körülmények között a leghatározottabban tiltakoznunk kell. (*Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.*) *Taps a baloldalon.*) Rendeznünk kell tehát a bosnyák-kérdést. A horvát területtel történt becsületes megosztás után a szerb területeket – ugyanolyan autonómiával felruházva – Szent István koronája alá kell helyezni, mert a geográfia más megoldást nem tűr.

Ebben lelem én a szerb népnek is a boldogulását. Hiszen miért küzdött a szerb nemzet? Küzdött egységéért, nemzeti konszolidációjáért, küzdött tengerpartért és küzd azért a nemzeti autonómiáért, amelyet nem akar feladni. Ezt mind meglelheti ebben a megoldásban. Néki csak le kell mondani az ábrándoknak arról a tömegéről, amelyek össze nem egyeztetetők az ő pozíciójával. Neki arra az útra kell térnie, amelyet a magyar rég kövéig hogy megóvja függetlenségét, de támaszt keres erősebb népekben. Mert mi más a magyar történelem, mint annak a formának keresése, amelyben ez lehetséges? És mi ne féljünk, t. Ház, ettől a megoldástól; azon állapot, melyben eddig voltunk, mindenesetre veszélyesebb; ez a terv visszatérés az Anjou- és Árpádkori hagyományokhoz, Mátyás király tradícióihoz, amelyek ismerték az önálló végek intézményét, amelyek a kisebb népeket a magyar erőhöz csatolva, Szent István koronájának védelme alatt liberálisan gondoskodtak boldogulásukról és egyesítették az ő erejüket a magyar nemzet erőivel, a közös veszéllyel szemben.

Ezzel áttérek a másik déli kérdésünkre: a román-kérdésre. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. képviselőház! Románia magatartása igazolta azon felfogásomat, amelyet én itt pár év előtt egy, a nemzetiségi kérdésben megindult vitában a miniszterelnök úrral szemben képviseltem, amikor rámutattam arra, hogy Románia, a Balkán-kérdés megoldása óta, konjunkturális politikát követ, hogy szövetsége teljesen megbízhatatlanná vált és hogy ahhoz a hatalmi csoporthoz fog csatlakozni, amelytől többet vár reményei teljesülése tekintetében. A miniszterelnök úr akkori fejtegetéseimmel szemben rámutatott azokra a közös nagy érdekekre, amelyek a román és a magyar nemzet között kétségtelenül fennállanak és annak a reményének adott kifejezést, hogy sem odakint, sem idebent nem lesz sikerük azoknak a törekvéseknek, amelyek arra törekszenek, hogy az érdekközösség reális konzekvenciáit elhomályosítsák, hogy ezen érdekközösséget megbontsák és a két nemzetet egymással szembeállítsák. Sajnos, Románia nem így cselekedett; viselnie kell lépéséért az összes konzekvenciákat. (*Helyeslés balfelől.*)

De le kell vonnunk mi magunknak is a konzekvenciákat. Itt olyan megoldás, amilyent a délszláv-kérdésnél helyesnek tartok, szóba sem jöhet. Hiszen egyfelől Erdély mindig magyar terület volt. Erdélynek örök idő-kig magyaroknak kell maradnia. Romániának Erdélyre semmi joga soha-sem volt. másfelől Románia az erdélyi románság révén lett naggyá és kulturálttá. *(Helyeslés balfelől.)* Nekünk tehát több garanciát kell kapnunk arra, mint amennyivel eddig bírtunk, hogy Erdély Magyarország területéből el nem szakít tátik ts ezen garanciákat meg kell szereznünk egyfelől a békekötéskor, másfelől a béke megkötése után megfelelő politikával. *(Helyeslés balfelől.)* A békekötéskor biztosítanunk kell a mi végeinket. a mi határainkat. mert nekünk biztonságban kell élnünk abban a tekintetben, hogy azokon a határokon nem megbízhatatlan lakosság lakik, hanem olyan lakosság, amely a haza védelmére mindenkor kapható. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ennek útját a békekötéskor szabaddá kell tenni azért, hogy Románia nekünk ne pénzben, hanem földben adjon kárpótlást. ahová azokat a megbízhatatlanoknak bizonyult elemeket. akik a határokon ma élnek, letelepítjük és velük szemben behozzuk azt a magyarságot. amely Romániában és Moldvában él és letelepítjük azon katonáinkat. akik a haza védelmében magukat kitüntették és erre a célra alkalmasok. *(Helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ettől a megoldástól nem szabad fázunk. Ez lehet, hogy erőszakos rendszabálynak tűnik fel, de sokkal nagyobb, sokkal civilizáltabb népek: beszélnek hasonló megoldásról. Aki a német birodalom idevágó iratait ismeri, láthatta, hogy ott állandó vita folyik arról, hogy az orosz területről kiszorított német telepéseket hogy telepítsék le olyan területen, ahol nemzeti hivatást teljesíthetnek és ahol szükség van a szláv elem visszanyomására. De szükségünk van, hogy más garanciákkal is biztosítsuk azt a kijózanodást. amelyet a békekötés után elősegítenünk a hazai oláhságnál nemzeti kötelesség és hogy azt meg ne akadályozhassa a szomszéd román fészkelődés. Ezekhez a feltételekhez azonban ezúttal bővebben szólni nem akarok.

A békekötés után nekünk az állami hatalom teljes energiájával minden áron lehetetlenné kell tennünk azt az ellenséges érzületű nemzeti-ségi politikát. amely a maga részéről elszakadást akar és amelyre már számtalanszor rámutattam. Mert ez a prius és csak ez után lehetséges az a megegyezés, amelyet a miniszterelnök úr tervezett. Mert csak akkor érezheti magát ez a magyarság biztonságban, mert csak akkor nem fog félni, hogy polgártársait támogassa, hogy idegen nemzetiséghez tartozó polgártársait erősítse, mert csak akkor lehetünk biztosak afelől, hogy jóindulatunkat nem fogják arra felhasználni, hogy így megerősödjve, idegen államhoz csatlakozni törekedjenek. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezekben voltam bátor – amennyire lehetett röviden – a béke-problémákkal foglalkozni. Az a politika, amelyet én ajánlok, messze áll a deszinteresszementtől, az abdikációtól. Nekünk aktív, erős politikát kell folytatnunk kifele, nekünk alakítanunk kell magunk körül a körülményeket, mert ha mi nem alakítjuk őket. alakulni fognak azok maguktól, vagy alakítani fogják mások a mi hátrányunkra. *(Igaz! Úgy van! balfelől)* Nekünk a, monarchia negatív összetartásába erős, pozitív lelket kell öntenünk, mert ez történelmi hivatásunk. Ez az, amit vár tőlünk a nemzet

és ez az, amiért meghaltak a mi bátor katonáink a harctéren, mert ezek nem egy lemondó népért harcoltak, nem ezért adták oda leletüket. hanem azért, hogy megalapozzák Magyarország függetlenségét és jövőjét még egy ezredévre úgy, ahogy azt bírtuk ezer évem keresztül. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Befejezhetném, t. képviselőház, felszólalásomat. de még röviden foglalkozni akarok egy pár kérdéssel, amelyet beszédem befejező részére jeleztem és amelyek a háború utáni időnek képezik feladatát. Az egyik a katonai kérdés. Az utolsó harminc év politikai harcai a katonai kérdésemből alakultak ki. Politikai életünk meggyógyulása, politikai megújulásunk függ attól, hogy ezt a kérdést közmegegyezésre oldjuk meg. *(Helyeslés balfelől.)* Mert eltekintve attól a nagy jelentőségtől, amellyel ez a kérdés saját jelentőségénél fogva is bír minek kifejtését Apponyi Albert gróf t. képviselőtársunk 40 éves, külső sikerekben talán szegény, de a nemzet belső lelkére, gondolkozásmódjára, érzésére, a nemzet önrendelkezésére annál gazdagabb parlamenti működésének köszönünk, *(Élénk helyeslés és taps balfelől)* mondom, eltekintve ettől a jelentőségtől, a katonai kérdés úgyszólván az a vérbaj, amely beteggé tette a magyar politika egész organizmusát. elkezdve a parlamenttől s a választási rendszertől lefelé a közéletnek minden nyilvánulásáig. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A legnagyobb érdek fűződik ahhoz, hogy ezt a kérdést úgy oldjuk meg, hogy az a parlamentben örökre el legyen temetve. És t. Ház, a mai megoldás – hiszen ezt mindnyájan érezzük – sem a magyar nemzethez nem méltó, *(Zajos helyeslés balfelől.)* sem pedig a hadseregnek nincs előnyére. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és állandó kútforrása a súrlódásoknak a nemzet és dinasztia között. *(Élénk helyeslés balfelől.)* A háború bebizonyította ezt; elemi érdeke tehát a nemzetnek, hogy ez a kérdés végkép eltűnjék a politikai élet színteréről. És én csak mélyen fájlahatom, t. Ház, hogy a kormány, illetőleg a miniszterelnök úr annakidején egy, ezen kérdés megoldásának prejudikáló nyilatkozatot tett. Mert hiszen ezután la világháború után, amelyben összeforrott a nemzet a dinasztiaival, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* ennek az összeforrásnak gyermeke nem lehet az a félénk nyúl, amelyet a kilences bizottság elabórátumának neveznek. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps balfelől)*

T. Ház! Én arra kérem a kormányt; tegye újból megfontolás tárgyává ezt a kérdést. Arra kérem: készítse elő ezt a kérdést az illetékes tényezőknél olyan időre, amikor majd ez a parlament elé kerül. Mert hiszen ezzel a kérdéssel foglalkozni fogunk a háború után, nem saját akaratunkból, t. Ház, hanem szükségből. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen aki érintkezik a katonai magasabb hatóságokkal, tudja, hogy a legutóbb megalkotott véderőtörvény máris elavult a háború tapasztalatai után s tudja, hogy a békekötés után ez a kérdés újból ide fog kerülni a parlament elé.

Nem mi leszünk, akik idehozzuk, t. Ház, de az élet és a szükség fogja újból idehozni. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Én tehát arra kérem a t. kormányt. méltóztassék nemi prejudikálni ezen megoldásnak, amelyet én egyedül helyesnek tartok. Mert meg vagyok győződve, hogyha ezt a kérdést ki tudjuk eliminálni az ellentétek sorából, melyek bennünket széjjelválasztanak, magyon sok baj, amely ma léte-

zik, magától *meg* fog gyógyulni, anélkül, hogy hozzá kellene nyúlunk. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

De látok, t. Ház még más prejudíciomot is. Már rámutattam fejtegetéseim elején egy szomorú jelenségre, amely hadikészségünket, harc-készségünket hátráltatja: rámutattam arra az összefüggésre, mely ezen jelenségek s a kormánynak pártpolitikai működése közt van. Itt rá kell, hogy mutassak azon összefüggésre, amely ezen jelenségek és gazdasági erkölcsaink között van. (*Halljuk! Halljuk!*)

Sajnos, t. Ház, *gazdasági erkölcsaink a háborít alatt nem váltak be*. Ha van valami, ami a magyar katonának harci dicsőségét homályba borítani képes, úgy ez a jelenség az. És, t. Ház, ne higyjük, hogy ez jelentéktelen dolog. Egy nemzetet el lehet pusztítani, el lehet tiporni, szolgálává lehet tenni, el lehet venni vagyonát; de amíg megvannak tiszta erkölcsai, addig számára még van feltámadás. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps balfelől.*) Addig szorgalommal, becsületes törekvéssel, kitartással mindent vissza lehet pótolni. Csak arra a nemzetre nézve nincs többé feltámadás, ahol a belső erkölcsi élet rothadásban van és ezen rothadásnak miazmái terjednek el. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*)

Én nem vádoló, t. Ház, a kormányt azzal, hogy ő a bűnt palástolja. Nem vádoló ezzel, sőt ellenkezőleg azt mondom: a büntetőjog terén, amit tehetett ebben az irányban, megtette. De igenis szemérem vetem azt, hogy organizációit a háború alatt mind úgy csinálta meg, hogy elsősorban a bűn férhet hozzájuk, vagy nem igazolja ezen állítást az, hogy a szállítások túlnyomó nagy többségét elsősorban olyanok nyerhetik el, akik erkölcsileg diszkvalifikálандók? (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) És hogy a hadiszállítók túlnyomó nagy többsége közt olyanok találhatók, akik a büntetőtörvénykönyv legelemibb feltételeinek eleget tenni nem tudnak?

Én szemérem vetem tehát a kormánynak azt, hogy a háború háromévi tartama dacára nem tudta organizálni sem a termelőket, sem az iparosokat, sem a fogyasztókat (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) arra, hogy az ő érdekeiken azok a piócák ne rágódjanak. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ma, t. Ház, a hadseregszállító úgyszólván megvetett fogalom a társadalomban, igen nagy hátránya a hadviselésnek, igen nagy kárára a nemzet gazdasági organizációjának. A kormány azon mulasztása folytán, hogy a nemzetnek termelőosztályait nem tudná úgy szervezni, hogy elsősorban ezek lássák el a hadiszükségleteket. lássák el a fogyasztópiacot., tehát az iparos, a mezőgazda és nem olyanok, akik egyáltalában a szakmához nem is tartoznak s akiknek egyedüli jogcímük erre az, hogy ügyesen tudnak balanszírozni a büntetőtörvénykönyv paragrafusai közt...

E mulasztás révén egyenesen kontrasztelekciót csinált a nemzetben. Káros elemek olyan vagyonokhoz jutottak, aminek bajait és hátrányait majd csak a háború után fogjuk igazán érezni. Nem érezzük-e, t. Ház, ezen vagyoni eltolódás következményeit már ma a birtokpolitikának egyes jelenségeiben? (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) S itt is áttérek a birtokpolitika egyes kérdéseire, amennyiben összefüggésben vannak ezzel a jelenséggel. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nincs kétség aziránt, t. Ház, hogy s háború folyamán szociális ieladatamk nagyon megsokasodtak. Itt van a rokkantak, hadiárvák öz-

vegyek kérdése, számtalan nyomorúság, betegség baj amivel ennek a németnek most is, de a háború után fokozott mértékben kell majd megküzdeni. Ezeket a szociális bajokat orvosolni kell Mentől kevésbé orvosolja a kormány ezeket a bajokat. annál nagyobb visszahatásuk lesz e bajoknak éppen a föld kérdésére.

Hiszen természetes, hogy Magyarországon, ahol a föld a fő vagyónérték, ahol a nép túlnyomó többsége ebből él, elsősorban erre fognak vetődni mindazon szociális törekvések, amelyek más úton kielégülést nem találnak. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) És, t. képviselőház, az igényjogosultak már ma jelentkeztek. Jelentkezett elsősorban a külföldi tőke és jelentkezett most a budapesti nagybankok azon szervezete, amelyet nemrég állítottak fel és amelynek segítségével a bankok birtokpolitikát akarnak folytatni. Ne kicsinyeljük azt az erőt, amelyet a bankok latba akarnak vetni. Ha vannak egyes bankok, amelyek 20 millió alaptőkével alapítanak részvénytársaságot. abból a célból, hogy földet vásároljanak és abban forgassák a pénzüket. azok nem is munkára szánták el magukat. Valóságos földindulást fognak előidézni. Mostanáig csak három vagy négy bank kezdte még meg a működését. de amint a múltban láttuk, hogy amint a nagybankok valamire példát adnak, az Összes kisebb intézetek utánozzák őket. Tehát ne kicsinyeljük a veszélyt. amelylyel szemben állunk, hanem nézzünk szemébe annak a kérdésnek, hogy hivatottak-e a bankok arra, hogy földbirtokpolitikával foglalkozzanak ázom szempontokból, amelyeket hangoztatnak. (*Halljuk! Halljuk!*)

Előtérbe tolják egyfelől a szociális szempontokat. másfelől a többtermelés kérdését. Kérdezem, mit tettek a bankok szociális szempontból a birtokelosztás terén? 20 év óta, követem figyelemmel működésüket. látom, hogy parcelláznak, de tudom azt. hogy ezek a parcellázások többé-kevésbé úgy történnek, hogy az eladó megkap ugyan valamilyen árat földjéért. de a vevő többé-kevésbé nem boldogul, hanem boldogul közbül a közbenjáró, a bank. (*Igaz, Úgy van! a hátoldalon.*) Láttuk és több ízben rámutattam a bankok azon káros működésére, mellyel nemzetiségi vidékeken hatra-vakra parcelláznak és ezáltal a magyar földnek olyan megindulását idézték elő a magyarság lába alatt. amellyel szemben vétkes mulasztása a kormánynak, hogy energikus kézzel és komolyan még ma sem intézkedik. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*)

Hát várható a bankoktól, hogy jövőben nagyobb szociális érzéket fognak ezen a téren tanúsítani, amikor minden tényük a múltban az ellenkezőt bizonyítja? Vagy kérdezem, van-e szükség most fokozottabb mértékben a bankok közreműködésére? Nincs talán eladó birtok? Hiszen egy csomó birtokostársunk piacon vette a birtokát, mert az instrukció magas értéke folytán azt értékesíteni akarja azon célból, hogy adósságait kifizesse; végeredményben bérbeadja birtokát. vagy eladja birtokának egy részét, hogy végkép rendezhesse adósságait. Vagy nincs kilátás a jövőben arra, hogy felhasználva a háborús konjunktúra után bekövetkező magas földárakat. ugyanezt a birtokosok ugyanilyen célból nem fogják-e megselekedni?

Én azt hiszem, hogy birtok, eladó, lesz elég. Es kik lesznek a vevők? A paraszt, a kisgazda, a középgazda, az ma még nem Jelentkezett. Hiszen a harc mezején van, a Kárpátok ormán védi a hazáját. (*Úgy van! balfelől*) De jelentkezett az a csoport. amelyre az imént beszédem-

ben rámutattam. *(Úgy van! balfelől.)* Akik arra törekszenek, hogy a háború alatt szerzett zsákmányukat mentül előbb a magyar föld biztos révpartján helyezték el. *(Úgy van! balfelől.)*

Ez lesz az a szociális irány, amit a bankok képviselnek? Én ilyen szociális birtokpolitika ellen, határozottan tiltakozom. És tiltakozom az ellen a felfogás ellen, amely azt vallja, hogy mindegy, hogy valakj minő erkölcsi értékkel bír; a földolog az, hogy gazdasági téren bemutatta legyen arratermettségét. Én tiltakozom ez ellen a felfogás ellen, mert *ezzel* nemzetet fenntartani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! Taps a baloldalon.)*

De lássuk, t. képviselőház, a többtermelés kérdését. A többtermelés régi jelszó. Minden gazdának él az elméjében. Hiszen ez saját érdeke. Vagy melyik gazda ne törekednék arra, hogy többet termeljen, ha tud? Amikor ezt a jelszót hallom bizonyos emberek szájából, mindig eszembe jut az önkéntesiskola, ahol a lovaglótanár arra ösztökölte a lovon ülő önkéntest, hogy vágja bele a lovába a sarkantyút. az azonban a viláért sem merészelt volna ilyet tenni, hisz örült, hogy rajta, ül a lován. Hát itt is így vagyunk. A magyar gazdaember bizony sarkantyúzná földjét. csak rendesen örül, ha rajta *meg* bír élni. *(Úgy van! a baloldalon. Felkiáltások: Nincs hitele!)*

A helyzet nem ritkán bizony az, hogy a magyar gazda aratás előtt felveszi a termés árát. azután learat és a pénzt mindjárt beviszi a bankba, hogy a lejárt váltóját kifizesse. Gondolható-e, hogy amikor a gazda 8-10, a kiscgazda nem ritkán 15-20%-ot kell, hogy kamatban fizessen a bankoknak, hogy akkor képes legyen többet termelni és hasznosan tőkét befektetni? Képzeltetőbe, hogy addig, amíg a bankok fenntartják ezt az állapotot, amely szerint Magyarországon a gazda gyakran 8-10-15, sőt 20%-os pénzzel kénytelen befektetéseket csinálni, a többtermelésről komolyan lehessen beszélni? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

És mi a másik feltétele a többtermelésnek? Mert nemcsak tőkére van szükség, hanem szükséges az isi, hogy a befektetések, amelyekre a többtermeléshez a gazdának stzüksége van, a különféle gépek, anyagok ne legyenek túldrágák és hogy viszont a gazda terményeit olyan árban értékesíthesse, hogy a többtermelés ki is fizesse magát. Itt azonban megint éppen a bankok részéről látjuk azt a törekvést, hogy egyfelől az ipari cikkek vámjának exorbitans emelésével, másfelől a mezőgazdákat megillető védvám megtagadásával mindent el akarnak követni, hogy a többtermelésnek ezek a feltételei be ne állhassanak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De mit csinálnak maguk a bankok ez ipar, a bányászat terén, ahol az egyedüli urak? Ha nézem ipari vállalataikat, hogy kartelekkel, rajonirozással, kontingentálással szabályozzák a termelést. Ha nézem bányászati vállalataikat, látom, – és itt klasszikus tanura hivatkozom, a pénzügyminiszter úrra, – hogy lefoglalnak petróleumterületeket csak azért, hogy ne termeljenek, lefoglalnak szénterületeket csak azért, hogy ne bányásszanak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Lefoglalnak mindent, mert ez a földolog és a termelés, az csak másodsorban jön. Akik tehát a maguk vállalataik terén, ahol kizárólagosan működhetnek, ilyen példával járnak elől, azok követelik, hogy a

gazdát fosszák meg birtokától és ők üljenek helyébe mert ők meg fogják mutatni hogyan kell többet termelni? Bocsánatotkérek, ebben csak naiv lelkek hihetnek: az, aki a dolgokat komoly figyelemmel méltatja, ezt nem fogja elhinni soha. *(Úgy van! a baloldalon)*

Azt állítom tehát, hogy amíg lehet Magyarországon a kisgazdát 12%-os pénzzel kiuzsorázni, amíg lehet az ipart úgy üzni, hogy iaz minél kevesebbet produkáljon és a fogyasztó minél többet fizessen mint lehet bányát úgy művelni, hogy a termelés csökkentésével nagy haszon legyen biztosítható, addig jelszavaiknak hinni botorság lenne. És én attól félek, hogy a hangzatos jelszó ajkukon csak arra jó, hogy már most lefoglaljanak minden földet, amely eladó, hogy mikor később hazajön a magyar gazda a lövészárokból, hogy a hazával szemben teljesített kötelessége után békés munkával élvezze fáradsága jutalmát, nem lesz föld, amelyhez hozzájuthatna és amelyet megfelelő áron megvehetne. *(Úgy van! balról.)* Végeredményben felszólítom tehát a magyar kormányt, hogy látva e káros jelenségeket, ne mulassza el most is, hogy a birtokforgalom terén és a birtokpolitikában végre rendet teremtsen. Terjessze be azt a birtokpolitikai törvényjavaslatot, melyre oly szüksége van már az országnak, mint a betevő falat kenyérre. *(Élénk helyeslés balról.)*

De végzem felszólalásomat. A magyar föld a nemzet jelene és jövője. S még sok ideig az lesz. Mert mindazok a próféták, kik más téren keresik gazdasági bajaink orvoslását, egyelőre álpróféták. A magyar föld ma is a magyar nemzet legnagyobb kincse. De Hermes úr-isten gálád módon arra törekszik, hogy a nemzet ezen legnagyobb kincsét elcsenje s ezt egyenesen bejelenti. Teheti azért, mert a gazda három év óta távol hazájától a lövészárokból védi a hont! A kirendelt őr pedig a kialvó őrtűz lángjánál mély álomba merülve húzza ki az éjszakát virradtig és kötelességét nem teljesíti, *(Hosszantartó élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlölik.)*

A VÁLASZTÓJOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT.

A képviselőház 1918 július 5-én tartott ülésén Bethlen István gróf szolt hozzá az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslathoz. Bethlen István gróf beszéde végén a javaslatot általánosságban elfogadta, de előre bejelentette, hogy a részletes vita során mindjárt az 1. §-nál indítványt fog tenni, amely szerint választóvá válik mindenki, aki magyarul írni és olvasni tud, vagy négy elemi iskolát végzett. A beszéd így hangzik:

Bethlen István gróf: Az előttem szólott t. képviselőtársam megbocsát, hogy fejtegetéseivel részletes polémiába nem ereszkedem, mint-hogy azok általában oly részleteket ölelnek fel, melyekkel foglalkozni egyáltalán nem akarok, hiszen, a választójogi bizottságban minden részletre vonatkozólag kifejtettem álláspontomat. Ami pedig t. képviselőtársam beszédének politikai tartalmát illeti, azzal azért nem foglalkozom, mert előttem érthetetlen, hogy a Károlyi-párt védelmét éppen ő képviseli a Házban, aki éppen nemzeti kérdésekben való összekülönbözése miatt a pártból korábban kilépett. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Én így tudom, *(Igaz! Úgy van! jobbról.)* lehet, hogy azóta változott a helyzet.

a t. képviselő úr és a párt között, erről a változásról a t. képviselő úr eddig nem nyilatkozott a nyilvánosság előtt. *(Helyeslés jobbról.)*

Foglalkozni akarok azonban a választójog kérdésével nagy vonásokban politikai szempontból, úgy, ahogy Vázsonyi Vilmos t. képviselő-társam tegnap tette. Mert hiszen a választójog az állam és a kormányformának olyan alapvető problémája, olyan mélyen belenyúl a politikába, annak intézésébe és egész irányításába, hogy az elsősorban politikai kérdés.

A választójog helyes megoldása nézetem szerint nemcsak az államban, nemcsak a kormányzatban érvényesülő szellemre bír befolyással, hanem tőle függ elsősorban az egyes társadalmi osztályok törekvésének valóra válása és az intelligencia befolyása az állam kormányzására. Olyan fontos ez a probléma, hogy az állam jóléte, fejlődése és virágzása igen messzemenő mértékben helyes megoldásától van feltételezve. Éppen azért. minthogy ez a kérdés oly nagyfontosságú, ennek reformja és megoldása nagy körültekintést és nyugodt időket kíván meg. Gyenge kormányok, nézetem szerint. ne csináljanak választójogi reformot. *(Helyeslés jobbról.)* Ne csináljanak azért. mert hiszen a maguk helyzetéért és életéért is kénytelenek lévén küzdelmet folytatni, könnyen jutnak azon kísértésbe, hogy egyik vagy a másik irányzatnak, az egyik vagy a másik politikai pártnak csak azért. hogy politikai helyzetüket megerősítsék, oly concessiókat tenni kénytelenek, melyek az egyetemes érdekek rovására mennek. *(Igaz! Úgy van! jobbról.)*

Zavaros időkben, háborús időkben ne foglalkozzon még erős kormány sem választójoggal. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ne foglalkozzon azért. mert háborús időkben nagy izgalmak járják át a társadalmat. a háború bizonyos kényszerhelyzetét idézi elő az államnak és a társadalomnak egyaránt. úgy, hogy a társadalom egyes rétegei inkább jutnak abba a helyzetbe, hogy maguknak, ezt a kényszerhelyzetet kihasználva, előnyöket kicsikarjanak. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ebből azonban rendesen az következik, hogy akkor, amikor a kényszerhelyzet elmúlik és a társadalom normális helyzete visszatér, azokban a rétegekben, amelyekről ezen engedmények kicsikartattak, felébred a reakció és a reváns eszméje és ahelyett. hogy a reform megnyugvást idézne elő, inkább újabb zavaroknak, bajoknak válik kútforrásává. Ezen megfontolás ellenére is elkövettük ezt a hibát. És én őszintén szólva, vártam e vita felszólalótól, elsősorban Vázsonyi t. képviselőtársamtól, annak indokolását. hogy mi tette szükségessé, hogy éppen a háború alatt kellett a választójog reformját erőltetni, de az indokolásával ezen eljárásuknak eddig adások maradtak, ő maga kifejtette politikai nézetét és visszatérve a kérdésnek kiindulási pontjához, előadta annak történelmi fejlődését. természetesen saját felfogása szerint. Én bátor leszek az ő példáját követve ugyanezt tenni és töreksem arra, hogy fejtegetéseimről szintén bizonyos tanulságokat vonjak le és hogy a felelősség kérdését is meggyőződésemhez mérten megvilágítsam. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. Ház! Ma már történelmi tényként leszögezhető és konstatalható, hogy nem annyira a belső politikai szükség tette a választójogot oly égető kérdéssé Magyarországon, hanem elsősorban a politikai párttaktika. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Mert mikor 1913-ban az akkori Tiszakormány választójogi reformot csinált. a közvéleménynek túlnyomó nagy

része a hárszabályok körül felmerült ellentétekkel volt elfoglalva és felhangzottak ugyan egyes kifogások a javaslat intézkedései ellen, ezek azonban a közvéleményben nagy visszhangot kelteni nem tudtak. Azután egy bizonyos nyugalmi idő következett egy-két évig. Igaz, hogy ezen idő alatt is az ellenzék szélső frakciója, az akkori Justh-párt az általános választójog jelszavával igyekezett hangulatot kelteni, de aki objektíve ítél, el kell, hogy ismerje, hogy ebben az időben nagyobb visszhangot agitációjával nem tudott kelteni.

Elkövetkezett a világháború. A világháború első fázisában a nemzet összes tényezői összefogtak, kezét fogták egymással, kiküszöbölték azt az áldatlan harcot, amely évek hosszú sora óta dúlt a parlamentben. A választójog kérdéséről ismét nem beszélt senki.

Ez az idő talán két évig tartott. a nemzet teljesen egységesen vitte bele erejét a háborús küzdelembe. Mondhatom, soha a nemzet nagyobb, erősebb, méltóbb azokhoz a nagy időkhöz nem volt, mint ekkor. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ezt elismeréssel állapítom meg minden párról egyformán. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezt azonban felforgatta egy szép napon az újból felújult harc. Egyszerre csak azon vettük észre magunkat, anélkül, hogy igazi okát adni tudtuk volna, hogy úgyszólván ökölbesorult kézzel állunk egymással szemben és hogy a küzdelem teljes erővel kiújult. A külpolitikának és a háborús organizációnak napirendre került kérdéseiben még meg tudtunk volna egyezni. És volt egy pszichológiai momentum, amikor talán egy koncentrációs kabinet alakításával az egyetértést újból helyre lehetett volna állítani. Azonban sajnos, ezt az eszmét egyik párt sem fogta fel komolyan, egyik párt sem tett reá elhatározó lépést. A kormány nem utasította vissza alimine a gondolatot, azonban elhatározó lépést megvalósítására a maga részéről nem tett. Az ellenzéki padokról fejeknek a porbahullását követelték. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ami viszont egészen világosan bizonyította azt, hogy itt nem a megegyezés, nem a megértés kerestetik, hanem elsősorban a harc és annak gyümölcsei. *(Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)*

A végeredmény az volt, hogy a béke felborult. És akkor az ellenzék keresgélgni kezdett olyan fegyverek után, melyek segítségével a harcot folytatni és az eredményt biztosítani tudná. A harcot Rakovszky István t. képviselőtársunknak 1917 január 11-ikén beadott indítványa vezette be, amelyet a háborúban résztvevő katonáink választójoggal való felruházására tett.

Megállapítom, hogy ennek az indítványnak itt a Házban nem voltak előzményei. Megállapítom, hogy a közvéleményben addig hasonló törekvés észlelhető nem volt. *(Úgy van! a jobboldalon.)* És leszögezem az indítvány időpontját is, mert hiszen abban az időben még nem volt orosz forradalom, nem volt amerikai háború, Wilson tanításai a demokráciáról és a népek önrendelkezési jogáról még nem termékenyítették meg egyes magyar politikusok elméjét. Abban az időben történt tehát ez a lépés, amikor azok a nagy világáramlatok, amelyekre utólag hivatkoznak és hivatkoztak, még egyáltalán nem jelentkeztek. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Aki szelet vet, vihart arat. Felborult a helyzet. Megalakult az Esterházy-kabinet, amely azon alapról, amelyen az ellen-

zék a választójog tekintetében állott. nemsokára lecsúszott szélső törekvések felé és szabadjára eresztett bizonyos radikális áramlatokat. amelyek úgyszólván egy éven keresztül terrorizmusuk alatt tartották az országot. *(Úgy van! a jobboldalon!)*

(Közbeszólás balról: És a királyi kézirat!)

Bethlen István gróf: A királyi kézirat csak közvetve volt kiindulási pontja ennek a fejlődésnek. Mert hiszen királyi kézirat is csak úgy jött létre, hogy a király meggyőződött arról, hogy vannak a parlamentben bizonyos tényezők és ezen tényezők nála audiencián, és más módon azon felfogásuknak kifejezést is adtak, hogy a választójog az a kérdés, amelynek segítségével ezt az országot boldoggá lehet tenni. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A volt igazságügyminiszter úr a javaslat megszerkesztésénél, ezt készséggel elismerem, arra törekedett, hogy az ő szenvedélyes szerelmét ifjúkori ideáljaihoz összeegyeztesse a nemzet nagy érdekeivel. Azonban háta mögött őrt állottak azok, akik a maguk részéről elsősorban arra törekedtek, nehogy oly javaslat szülessék meg a közös műhelyben, amely megegyezésnek alapjául szolgálhatna, vagy másképp mint házfelosztással volna törvénybe iktatható. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Elismerem, voltak ezen táborban teljesen jóhiszemű politikusok is, lakik tisztán a radikalizmus vagy a demokrácia iránti szeretetből támogatták és támogatják a választójog túlzott kiterjesztését. Ezek azonban, sajnos, nem a vezetők, hanem a vezetettek voltak, akik a maguk részéről nem tudták, hogy körülöttük mi történik. A nemzet azonban egy időnitan mégis csak felocsúdott abból a kábultságból, amelybe a terror és a radikálisok nagy dobergetése következtében jutott és kifogta azt az ütést, amely látszólag a munkapárt ellen irányult, valójában azonban a [nemzetet érte volna. *(Úgy van! a jobboldalon.)* A munkapárt kiirtásából nem lett semmi. Ez sokaknak nagyon keserves csalódást jelentett. Azonban a nyereség, a nyereségnek oroszlánrésze – ezt merem állítani – a nemzeté.

Hogy ez így van, kitűnik abból a vádból, amelyet most a kormány ellen hangoztatnak és amely abból áll, hogy a kormány a megegyezés kötésével kiszolgáltatta magát s kiszolgáltatta pártját a többségnek, a munkapártnak. Én erre a vádra egy másik váddal felelek. Ha a kormány nem köti meg az egyességet és nem igyekszik kompromisszum útján megoldani e kérdést, akkor kiszolgáltatta volna az országot felelősségérzés nélküli radikális irányzatoknak, amelyek a nemzetet akkor, amikor az egységre legnagyobb szükség van, megbénították, elyengítették volna, erejét megrontva, belső harcba keverve oly időpontban, mikor még nagy megpróbáltatások előtt állunk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

És felelek erre a vádra egy kérdéssel is. Azt a kérdést intézem a 48-as alkotmánypártból kilépett t. képviselőtársaimhoz, hogy miben különbözött ennek a kormánynak az eljárása attól az eljárástól, amelyet egy időben Andrassy Gyula gróf és Apponyi Albert gróf is hangoztattak, amikor azt mondták, hogy a választójog kérdését a nemzet javára lehetőleg megegyezéssel, lehetőleg továbbmenő harcok felidézése nélkül kell és helyes elintézni. Mert, bocsánatot kérek, ha ezen hangoztatott kívánság jóhiszeműen fejeztetett ki és törekvésüket siker koronázza, ők is teljesen ugyanabba a helyzetbe jutottak volna, mint amelybe a jelenlegi kormány

jutott. akkor ők sem lettek volna kénytelenek a Házat feloszlatni és ma ők is abban a helyzetben lennének, hogy kisebbségi kormány lévén, a többségnek olyan kérdésekben, melyeket magukra nézve nem tartanak lényegeseknek, a többség akaratának bizonyos pontig deferálni kénytelenek, mint ahogy ezt tették is addig, míg a választójog kérdésében kenyértörésre nem került a dolog. Tehát vagy jóhiszemű volt akkori kijelentésük, de akkor nem áll meg az a vád, vagy megáll a vád, de akkor nem volt jóhiszemű a kijelentésük. (*Zaj a baloldalon.*)

Bocsánatot kérek, ez az itt sokat emlegetett lényeg igazán nem lényeg, és mert a kormánynak a többséghez való viszonya szempontjából egészen irreleváns, hogy a megegyezés lényeges vagy lényegtelen engedmények útján sikerül-e? A többséghez való viszonya szempontjából ez teljesen irreleváns, mert a lényeges ennél a kérdésnél az, hogy a megegyezés tényleg létesül-e, igen, vagy nem.

Egy hang (a baloldalon): Nem létesült!

Bethlen István gróf: De hirdették és akarták!

Egy hang (a baloldalon): De nem létesült!

Bethlen István gróf: Bocsánatot kérek, de akkor nem értette meg a képviselő úr azt, amit mondtam. (*Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középén.*) Ezzel áttérek, t. Ház, a választójogi kérdés más vonatkozására, a szociális kérdéssel való összefüggésére. Elismerem, hogy az, aki a kérdésnek csak politikai oldalát látja, bizonyos pontig egyoldalúan jár el atekintetben, mert voltak és vannak a kérdésnek határozottan szociális összefüggései, szociális kapcsolatai is. Nem fogok itt hosszasan foglalkozni az ipari munkásosztály jogos igényeivel. Hiszen ma a Házban nincs eltérő vélemény atekintetben, hogy az 1913-iki törvény nem elégíti ki azokat a jogos követeléseket, melyeket tetekintetben támasztottak. Csak konstatació az, hogy az a megoldás, melyet a kormány a bizottságban elfogadott, teljes mértékben honorálja ezen kívánásokat. Hiszen magának a munkásosztálynak magaviselete is teljesen tanúskodik erről. Lehet tehát egy és más időpontban a munkásság között izgalmakat kelteni abból a célból, hogy ebből politikai hasznot húzzanak egyes pártok, de azoknak forrása mai már igazán nem a választójog. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*)

Van a választójogi küzdelemnek azonban egy másik háttere is szociális téren, melyet talán keveset hangoztattak eddig, de melyre szintén rá akarok mutatni. A választójog, meggyőződésem szerint, nemcsak a proletár-osztály emancipációjáért folyik és folyt, hanem folyik az intelligenciában képviselt két irányzat között a politikai hatalomért, mely két irányzat közül az egyik oldalon állanak a történelmi osztályok, a magyar középosztálynak színe-java. Készséggel és örömmel elismerem, hogy ez oldalon áll a bevándorolt intelligenciának túlnyomó többsége is.

De van az intelligenciának egy másik rétege még, mely talán még nem tudta magát azonosítani a magyar állam történelmi alapjaival, mely talán erkölcsi és világfelfogásban a magyar nemzet tradícióival, felfogásával és irányzaival nem asszimilálódott teljesen és amely feltétlenül radikális zászlót követ azért, hogy a maga gazdasági és hatalmi érdekeit szolgálja. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Látszólag a proletárosztálynak érdeke az, hogy ezen radikális irányzatok győzzenek, mert hiszen ezen osztályok sokkal messzebbmenő szociális reformok hangoztatása mellett

indulnak a küzdelemben. De annak, aki mélyebben tekintett bele az itt fennforgó viszonyokba, annak ellenkezőjéről kell meggyőződnie, mert az igazi szociális érzék nem abban nyilvánul meg, hogy nap-nap után, aszerint, amint politikai vagy gazdasági érdekeink ezt követelik, váltakozó szociális és messzemenő radikális jelszavakat dobjunk bele a közéletbe, nem is – hogy úgy fejezzem ki magamat – egy bizonyos reklám jótékonyságban. nyer a szociális érzet kifejezést. hanem az igazi szociális érzék a saját hatalmi, a saját vérbe és húsba vágó gazdasági érdekek ellen is teljesítésben áll azon kötelezettségeknek, melyekkel szegényebb sorsú polgártársainknak tartozunk. És ha azt nézem, hogy mit cselekedtek ezen a téren eddig azok a körök, amelyek a maguk részéről feltétlenül radikális zászló alatt csoportosulnák, akkor azt kell felelnem, hogy ők hirdettek eddig lemondást és kötelességteljesítést a más osztályok részére, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* de amikor arról volt szó, hogy a saját kötelességeiket teljesítsék, akkor sajnosán kellett nélkülöznünk ezt a példaadást. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* sajnosán kellett nélkülöznünk oly magatartást, mely a szociális érdekből folyik. Éppen ezért nekem furcsa színben tűnik fel az a szociális érzék, mely az egyik oldalon földfelosztást, vagyonelkobzást és más messzemenő szociális intézkedéseket vár és követel más osztályok terhére, a másik oldalon pedig védelmébe veszi pl. az árdrágítást... *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)* védelmébe veszi a láncereskedelmet és hasonló intézkedéseket. amint azt a „Világ” című napilapnak nap-nap után megjelenő cikkeiben éppen a radikalizmus hivatott vezetőjének, Jászi Oszkárnak, tollából olvassuk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Én ezzel szemben abban a meggyőződésben élek, hogy egy olyan parlament, melyben egy Wekerle Sándor, egy Apponyi Albert, egy Andrássy Gyula, egy Tisza István vezetőszeretet játszhatnak, mindig és minden körülmények között több szociális érzékkel fog bírni, mint az olyan parlament, mely az általános és egyenlő választójog révén ezeket az irányzatokat tenné úrrá a magyar parlamentben és vezetőkké azokat, akik eddig nem a maguk, hanem a más társadalmi osztályok érdekeit hozták áldozatul szociális érzékünknek. *(Taps a jobboldalon.)* Ezen irányzatokkal szemben a magyar történelmi osztályoknak csak két kötelességük van. Az egyik az, hogy a háború után igenis megalkossák szociális téren azokat a reformokat, melyek szükségesek abból a szempontból, hogy ezen nemzetnek a háború által ütött sebei begyógyuljanak, a másik kötelességük azonban abból áll, hogy viszont megálljanak azon a ponton, melyre őket a jó vagy balsors kijelölte és szembeszálljanak minden olyan kísérlettel, mely a magyar történelmi középosztályt és polgári elemet leszorítani és a nemzet vezetésére radikális, ezzel a nemzettel nem homogén osztályokat törekszik kirendelni. *(Elénk tetszés és taps a jobboldalon és a középén.)*

T. Ház! Evvel a szociális kérdéstről áttérek a választójog nemzeti vonatkozásaira. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem fogok itt sem a részletekbe menni, mert hiszen a bizottságban véleményemet már kifejtettem. Amit ott mondtam, minthogy megcáfolva nem látom, azt ma is vallom s vallom mindenekelőtt azt, hogy éppen az alföldi magyar nép, az Alföldön tömören együtt lakó magyarság legnagyobb érdeke az, hogy a végeken, a határokon talán kedvezőtlenebb helyzetben élő magyarság érdekei minden intézményünk reformjánál, tehát a választójog megalkotásánál is figyelembe vétes-

senek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert hogyha látszólag- a saját szempontjából indokolt vagy igazolható vagy talán óhajtható volna is, hogy radikálisabb intézkedések történjenek, ne sajnálja ebben az esetben sem a kerékkötőnek az igénybevételét. Mert konzervatív intézményeink lassúbb alakítását talán mérsékeltebb fejlődéssel fogja megfizetni, de ha a végeknek érdekei, az ottani magyarság létfeltételei radikális intézmények révén áldoztatnának fel, ezt – a háború tanúbizonyságai szerint – komoly időben vérrel kell megfizetnie; elnémult harangokért a határszéleken, minden üresen álló kúriáért az alföldi magyarságnak kell helytállania, még pedig annál több véráldozattal, minél kevésbé vette figyelembe a határon élő «magyarság érdekeit békében. Itt tehát az alföldi és a határszéli magyarság érdeke teljesen azonos, egy és ugyanaz. Aki a kettőt szembeállítja, aki a kettőt egymással szemben mérlegre teszi, az vagy nem érti a kérdést. vagy nagyon rövidlátó politikát üz. *(Mozgás a baloldalon.)* Adva van tehát magából ebből a tényből kifolyólag is oly kompromisszum kötelezettsége, hogy ebben az államban szélső radikális intézményeket ne honosítsunk meg. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)* De adva van a kompromisszumra való kötelezettség kétszeresen, hacsak a végeknek, Királyhágón túl lakó magyarságnak érdekeit vesszük figyelembe.

Én a javaslatot, amelyet a bizottság terjesztett a Ház elé, sokkal jobbnak, sokkal megfelelőbbnek, sokkal kielégítőbbnek tartom nemzeti szempontból, mint az eredeti javaslatot. *(Helyeslés jobbfelől.)* De azért nem habozom kijelenteni, hogy most is vannak aggodalmaim vele szemben. És ezen aggodalmakkal, ezen áldozatokkal szemben, amelyeket az erdélyi magyarságnak hoznia kell, én sokkal nagyobb támogatást várok ezentúl a magyar kormánytól, mint amilyenben eddig Erdélyt részesítették. Én abban a hitben, tudatban és reményben szavazom meg tehát a javaslatot, hogy ezekre az áldozatokra és egy helyes, megalkuvást nem ismerő nemzeti politikára magát ez a kormány elszánta, *(Helyeslés balfelől.)* elszánta azoknak az áldozatoknak meghozatalára, amelyeket annak idején az erdélyi képviselők a múlt kormánytól sürgettek, amelyekre nézve a múlt kormány ígéretet is tett s amelyekre nézve a kezdeményező lépések meg is történtek. Én erre nézve a kormánynak megnyugtató nyilatkozatát kérem is és várom is.

Még ha a bizottsági javaslat fogadtatik is el, nagy áldozatokat fog hozni tehát az erdélyi magyarság. Nem szólok magyar választóink arányszámának apadásáról a választók között, amely 56%-ról 50%-ra száll le még a bizottság javaslata szerint is. Nem szólok a magyar intelligencia vezetőszeropének elfulladásáról a választók óriási számában, hiszen 80.000 választó helyett ezentúl 64.000 választó lesz a királyhágón túli részeken. És én nem oszthatom Apponyi Albert grófnak a múlt beszédében hangoztatott felfogását, amennyiben bizonyos derült optimizmussal mutatott rá azon nehezebb szerepre, amelyet a magyar intelligenciának ezentúl vállalnia kell. Ugyanakkor azon felfogásának is kifejezést adott, mintha a nemzettel és a szociális alsóbb rétegekkel szemben vezető intelligenciánk eddig csak bizonyos álmosággal és lustasággal teljesítette volna a kötelességét. Bocsánatot kérek, de ezek a fejtegetések bennem inkább a keserűség érzeitet váltották ki. Hiszen éppen az erdélyi magyar intelligencia, amely három évszázadon keresztül az oroszlánrészt viselte

a terheknek a nemzeti álláspont védelmében, mindig tanúbizonyságot tett arról is, hogy érzékkel és felfogó képességgel bír a haladás és a fejlődé» követelményei iránt. Ezzel igazán nem adott arra alkalmat, hogy ilyen szemrehányással illettessék. (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*)

Nem szólok bővebben vármegyei életünknek veszélyeztetéséről sem. Mert dacára annak, hogy tegnap Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam fenntartotta azt az álláspontját, hogy ezen a téren változás nem várható, azért mégis bátor vagyok figyelmeztetni a t. Házat arra, hogy a radikális, áramlatok nem szoktak megállni a parlament kapujánál. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Ellenkezőleg, amint a radikális tényezők ebbe a parlamentbe bejutnak, az első lépésük az lesz, megindítani az akciót és az izgatást aziránt, hogy odakünn a vármegyei élet is az ő képükre formáltassék.

Én nem szólok a magyar nyelvszigetekről, ezeknek majorizálásáról, amely veszély ezentúl szintén nagyobb lesz. Nem szólok a nemzetiségi öntudatnak feltétlenül bekövetkezendő erősödéséről s vele parallel a majorizált vidékeken a magyarság önbizalmának csökkenéséről, azokról a lelki tényezőkről, amelyek nézetem szerint sokkal inkább mint a statisztikai számokban kifejezhető tényezők, tényezői egy nemzet küzdelmében az erőnek vagy a gyengeségnek. (*Tetszés a jobboldalon és a középén.*)

De szólok még két kérdéstről. Az egyik kérdés a kerületi beosztásra vonatkozik. Szólok a kerületi beosztásról azért, mert az anyagi választói joggal bizonyos szociális összefüggése van, amely szociális összefüggést a blokkban összeállított radikális irányzatok is teljes mértékben felfedezték, olyannyira, hogy az anyagi választói jog terén minden bünt hajlandók voltunk elkövetni, utalással arra, hogy majd ezen bűnöket a választókerületek beosztásával fogják kiegyenlíteni. Bocsánatot kérek, de ebből az illúziójból fel kell, hogy őket ébresszem. Nem fogok itt sem részletes fejtegetésekbe belemenni, hanem egy rövid kis eseményt fogok példaképpen regisztrálni, amely azonban a kérdés lényegébe mély bepillantást enged. (*Halljuk! Halljuk!*)

A tél folyamán Kolozsvárott a blokkban szervezkedett pártok egy új napilap megindítását tervezték, amint megbízható forrásból értesültem, oly módon, hogy a szükséges alaptőkének egy részét bizonyos nemzetiségi körök adták volna össze. Ugyanakkor a kolozsvári szociáldemokrata pártnak egyik vezető egyénisége, az ottani munkásbiztosítópénztár fizetett tisztviselője, jónak látta ezen fegyverbarátságának a nyilvánosság előtt is dokumentálása céljából felolvasási ciklust rendezni és az első felolvasása helyéül Marosvásárhelyt szemelte ki.

Hogy, hogy nem, sikerült, bizonyára csak félrevezetéssel, az ottani magyar közművelődési egyesületet megnyerni annak a tervnek, hogy őt egy felolvasás tartására hívják meg. A felolvasást meg is tartotta a nemzetiségi kérdéstről. Ezen felolvasásán a nemzetiségi pártoknak követeléseit álmagyar állammal szemben teljesen honorálandónak fejezte ki és oly véleményt nyilvánított, hogy a modern korban minimumát képezik ezen követelések annak, amit a nemzetiségek követelhetnek, sőt annyira ment fejtegetéseiben, hogy azokat a hazaáruló tényeket is, amelyeket bizonyos nemzetiségi körök az oláh betöréskor Erdélyben elkövettek, nemcsak menteni igyekezett, hanem – egyenesen, mint emberileg érthetőket, meg-

magyarázhatókat. állította a közönség elé. *(Mozgás.)* Olyannyira, hogy a jóhiszemű magyar közönség, amely a felolvasását hallgatta, megdöbbenéssel fogadta ezeket a fejtegetéseit. bizonyos idő múlva zúgolódni kezdett és a felolvasó kénytelen volt fejtegetéseinek egy részét legalább mitigálni és a visszavonulás útjára lépni, nehogy a gyűlés kevésbé parlamentaris formák közt végződjék. *(Derültség.)*

T. Ház! Az elmondott tények szimptomatikus jelentőséggel bírnak.

Én ebből a szimptomából három tanúságot kívánok leszűrni. Az egyik az, hogy úgy látszik, a blokkban szövetkezett pártoknak a nemzetiségi pártokkal tényleg bizonyos megegyezésük van, mert ha ez nem volna, nem tartom lehetőnek és valószínűnek, hogy egy vidéki nagyfontosságú központban és éppen Erdély fővárosában, Kolozsvárott. a vidéki szervezet egy oly akciót *indítson meg* a nemzetiségi pártokkal szövetségben, amely szövetség a központ felfogásával ellenkezik. Ebből tehát azt látom, hogy a blokkban szövetkezett pártok szövetségben állnak a nemzetiségi pártokkal, amelyektől támogatást várnak, sőt bizonyos, már látható támogatást nyerneik is. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Tisza István gróf: Aradon is!

Bethlen István gróf: A második, amit leszegezni kívánok, a következő. Amikor Apponyi Albert gróf és Andrássy Gyula gróf t. képviselőtársaim, akik igazán nem vádolhatók azzal, hogy a legcsekélyebb mértékben is a nemzetiségi törekvésekkel összeköttetésben állanak, azt gondolták, hogy a radikális eszmeáramlatnak élén lovagolva megnyerik a magyar radikális irányzatokat a nemzeti álláspontnak és e nemzeti álláspontból kifolyólag velük együtt fognak magyar hadsereget csinálni és velük együtt fogják az oláh iskolákat államosítani, becsapódtak. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Es egy nagy tévedésnek estek áldozatul, mert a szövetségből, amelyet ők a radikális irányzatokkal kötöttek, csakis a nemzetiségi pártoknak lesz hasznuk.

És van egy harmadik tanulságom. Ezzel pedig a Károlyi-párthoz fordulok.

Én felszólítom Károlyi Mihály grófot, hogy méltóztassék most már az ő nemzetiségi politikájáról kissé nyíltabban beszélni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Egy kissé a leplet lerántani és többet mondani e kérdésről, mint amennyit erről eddig mondani jónak látott. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Mert. bocsánatot kérek, nagyon szép és kellemes lehet radikális pártokkal szövetségben élni és a radikális pártok szövetsége révén nemzetiségi pártokkal is szövetségbe kerülni, nagyon szép és kellemes lehet majd az általános választásoknál e szövetség révén voksokat. esetleg támogatást a maguk részére igénybe venni, de vagy kapható erre valaki, ám akkor tegye ezt nyíltan és férfiasan a nemzet színe előtt... *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* vagy nem kapható, akkor tessék ép oly nyíltsággal az ily szövetséget megszakítani, mert ma a magyar közvélemény abban a hitben és tudatban van, hogy e szövetségben *(Úgy van! jobbról.) benne* él. De arra a kérdésre, hogy mily összefüggésben vannak a felhozottak a választási kerületek beosztásával, még adós maradtam a válasszal. Erre is megadom a feleletet. Ha a választókerületeket úgy akarjuk beosztani, hogy túlsók nemzetiségi képviselőt ne hozunk be a parla-

mentbe és lehetőleg sok legyen a magyar választókerület. akkor úgy kell megalkotni azokat, hogy lehetőleg nagy száma a nemzetiségi választóknak kötéssék le a magyar kerületekben. Ez úgy érhető el, ha egy kerületben, hol, mondjuk, 6000 választó lesz, csak egy csekély mennyiséggel lesz több a magyar szavazó, mint a választók fele. Ha azonban ez a szövetség amelyre rámutattam és amely mérges gyümölcsöket fog e téren teremni, *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* ha e szövetség fennáll, akkor a vegyesajkú vidékeken, Erdélyben, mi lesz a következmény? Következmény lesz az, hogy lesznek kerületek, ahol nyílt nemzetiségi politikát fognak űzni a nemzetiségi jelöltek és lesznek viszont magyar jelöltek, akiknek legtöbb sansza lesz sok kerületben, mert hiszen a nemzetiségi választóknak összességét a szövetségük folytán megkapják és a magyar választóknak is csekély hányadát meg tudják szerezni, akik azonban szövetségben érven a nemzetiségi pártokkal, a maguk részéről is, leplezetten legalább, szintén nemzetiségi politikát fognak támogatni. *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Ebből nem kérünk.

Voltak eddig is panaszok Erdélyben, hogy a központi pártvezetőségek az erdélyi viszonyokkal nem ismerős, az ottani követelményekkel magukat nem azonosító képviselőket küldenek a kerületbe. Néha, elvéve,, volt is valami igazság ebben, de ha bekövetkezik az, amit az imént fejtegetni bátor voltam, akkor nemcsak ily jelöltjeink lesznek, de olyanok is>, akik a legfontosabb kérdésben, amely az erdélyi magyarságot érdekli, éppen a nemzetiségi kérdésben, magyar zászló alatt árulják el azt az elvet, amelynek követését Erdély tőlünk elsősorban kívánja. *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Még egy másik momentum van, amelyre szintén rátérni óhajtottam és ez a magyar nyelv kérdése. Én még most sem tudom elhinni, hogy szemben az országnak megnyilvánuló közakaratóval, egy olyan megoldást iktassunk be a törvénykönyvünkbe, amely, meggyőződésem szerint, nem felel meg sem a legszebb magyar tradícióknak, sem annak a most már egy évszázad óta tartó fejlődési folyamatnak, amely egyedül biztosította volna azt, hogy a magyar nyelv a választójogban is oly mérvben érvényesíthessék, mint ahogy mi szeretnők.

Meggyőződésem szerint a helyes megoldást ebben a kérdésben a kormány javaslata sem tudja biztosítani. Nem tudta elérni azért, mert hiszen hozzákapcsolta a kérdést egy másik kontroverz kérdéshez. A második paragrafus feletti szavazásnál, ahol a hat és négy elemi felett fogunk szavazni, nem a magyar nyelv kérdését fogja eldönteni, vagy tulajdonképpen nem azt akarja eldönteni, hanem el fogja dönteni azt, hogy a négy osztály kvalifikációját elegendőnek tartjuk-e, vagy pedig a hat osztály kvalifikációjába menjünk-e bele. Tehát már a kérdésnek ezen összekapcsolásánál fogva sem tartom a megoldást szerencsésnek.

De nem tartom szerencsésnek azért sem, mert a magyar államnyelvet nem lehet külön mellék jogcímmé degradálni. *(Elénk helyeslés jobbfelől.)* Azért nem szabad a 2. §-nál érvényesíteni, mert jelentősége ott teljesen elvész. Hiszen tudjuk, hogy csakis 20-25%-a a választóknak fog kizárólag az iskolavégzettség címén bekerülni a választók közé, úgy, hogy ha itt még érvényesíteni tudnók is a magyar nyelv jogait, mégis a megmaradó 80%-a a választóknak még mindig egészen más jogcímen jöhetnek

be, ahol a magyar nyelv tudása reájuk nézve nem kötelező. Ezt a megoldást tehát nem tartom megfelelőnek.

Meggyőződésem szerint, ha egyáltalában az írni-olvasni tudást a törvénybe iktatjuk, az csak a magyarul írni-olvasni tudás lehet. (*Elénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Mert ne feledjük el, hogy a fejlődés ezzel a reformmal nem fog megállani. Lehet, hogy ez a reform hosszabb, lehet hogy rövidebb ideig biztosít megnyugvást, de semmiesetre sem örök időre. A mai reformot új reform fogja követni és egészein bizonyos, hogy a fejlődés az általános és egyenlő választójog felé tart. Egész biztos tehát, hogy ha ma egy tágabb keretet állapítunk meg valamely jogcímnél, semmi kilátás nincs arra, hogy valaha azt szűkíteni lehet. Ha tehát mi a többi hazai nyelveken való írni- és olvasni tudást jogcímmül statuáljuk, mint tágabb jogcímet, sem nekünk, sem utódainknak nem lesz soha alkalmuk többé arra, hogy ezt a jogcímet szűkebbel, a magyarul tudás jogcímeivel helyettesítsük.

A kérdésnek ezen principiális jelentőségén kívül bátor vagyok rámutatni, hogy praktikus szempontból is ma nagyobb a kérdés jelentősége, mint gondoltuk.

Tegnap Návay Lajos t. képviselőtársam az 1868:XLIV. törvény-cikkre hivatkozott, mint felfogásának kódexére, mint az ő bibliájára, Én bátor vagyok a t. Ház figyelmét felhívni arra, hogy az 1868:XLIV. t.-cikk az egységes magyar politikai nemzet gondolatát iktatta a törvénybe és azt a gondolatot fennállhatónak képzelte a nemzetiségi kultúrák fejlesztésével parallel. Ez a konstrukció igaz volt 1868-ban, mert akkor volt magyar kultúra, de nemzetiségi kultúrák vagy nem voltak, vagy alig voltak. De azóta az idők változtak. Azóta ezek a nemzetiségi kultúrák kifejlődtek, azóta iktattuk törvénybe az általános tankötelezettséget, melynek segítségével úrrá tettük a nemzetiségi egyházakat az iskoláknak egy igen nagy részében, s azóta fejlődtek a mi határainkon és részben alakultak azok az államok, melyekben ugyanazon fajok visznek domináló szerepet, melyek nálunk mint nemzetiségek szerepelnek.

Ezen fejlődési processussal bekövetkezett az, hogy a magyar kultúra egysége megszűnt. Bekövetkezett az, hogy bizonyos nemzetiségi honpolgári öntudat fejlődött ki, megszűnt az egységes magyar honpolgárt öntudat az egyedül uralkodó lenni az országban. A külön nemzetiségi kultúra, a külön nemzetiségi ideálok külön nemzetiségi öntudatot vittek be nem-magyarajkú polgártársaink lelkébe, amely öntudat azonos a határainkon túl lakó fajrokonáikéval, úgyhogy most az egységes magyar állampolgári öntudat nemcsak hogy már nem konkurrens fogalom az ő lelkükben, hanem onnan kiszorított és külön nemzetiségi polgári öntudatnak: adott helyet.

Ezzel a fejlődéssel szemben a magyar államnak egy igen nagy kötelességet kell teljesíteni, ha a háború tanulságait figyelembe akarja venni. Ez az, hogy újból életre keltse az egyetemes magyar honpolgári öntudatot az ország minden polgárának lelkében, mert csak úgy fogunk mi Magyarországon egységes állam maradhatni, és ezentúl is egységesen megállhatni, ha az államnak biztonságát és erejét nemcsak a szuronyok erejére bázírozzuk, hanem arra az általános elterjedt honpolgári öntudatra, mely nem mond csődöt komoly időkben.

Visszatérek itt is fejtegetésem kiinduló pontjára. Csak a magyar kultúra részeseit tehetjük, meggyőződésem szerint, a mai viszonyok közt a választójog révén a nemzeti akaratnak az uraivá. Mert a nemzeti akarat nem a tömegeké, nem egyeseké, nem társadalmi osztályoké, nem nemzetiségek szerint tagozott népé, hanem a nemzeti akarat a nemzeté. Már pedig a nemzet és a tömeg fogalma között óriási különbség van. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) A tömeg nem egyéb, mint holt szám, a nemzeti öntudat és érzés által összetartott tömeg a nemzet és a tömeget ezért csakis a honpolgári öntudat és a nemzeti érzés kapcsolja össze és kvalifikálja nemzetté. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

A radikális pártok hívei megadják a választójogot a tömegnek, én meg akarom adni a magyar honpolgárnak. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Ők úrrá akarják tenni a numerust, a holt számot, a tömeget a nemzet felett, én úrrá akarom tenni a nemzetet a tömeg felett. (*Helyeslés balról.*) Ez az örök életű harc és elvi különbség, mely a radikális választójog híveit elválasztja a fokozatos fejlődés híveitől, akik ebben a kérdésben, a magyar nyelvet és a többi honi nyelvet érvényesítők táborára oszlanak.

Eközött a két pólus között kiegyenlítést keresett a választójogi vita fejlődésének rendjén és most már a vége felé úgyszólván minden számottevő faktora a magyar parlamentnek és a közéletnek. Kereste a kiegyenlítést elsősorban maga a kormány, meggyőződésem szerint nem egészen helyes úton. Kereste azután Apponyi Albert gróf múltkori felszólalásában is, de kereste az ő kormánya is, nézetem szerint még kevésbé megfelelő módon, mint ahogy azt a jelenlegi kormány teszi, mert ugyanazon hibákban leledzik az ő javaslata, mint a kormányé, de azonkívül még abban a hibában is, hogy a magyar nyelvet csak egy átmeneti idő múlva akarná érvényesíteni. Kereste, amint látom, Batthyány Tivadar gróf is, az ő utolsó felszólalásában. Az ő javaslatával azonban bővebben foglalkozni nem akarok, mert a benyomásom – őszintén megmondom – az, hogy ezen javaslat nem komoly, (*Úgy van! a középén.*) nem komoly dolog, inkább mentési kísérlet, amely arra szolgál, hogy eddigi népszerűtlen álláspontjukat hogyan tudnák népszerűbbé tenni, (*Úgy van! a középén.*)

Es azért sem foglalkozom vele bővebben, mert hiszen első pillantra látható, hogy indítványa nem annyira a magyar nyelv érvényesülésének érdekében, mint inkább a radikalizmus érdekében tétetett.

Keresem én magam is a kiegyenlítést a két ellentétes álláspont között és a kiegyenlítés eszközlése végett bátor leszek az első §-nál annak idején a magam javaslatát megtenni, amely röviden úgy szól, hogy vétesse fel az 1. §-ba oly intézkedés, amelynek megfelelőleg választóvá válik mindenki, aki magyarul írni, olvasni tud, vagy négy elemi osztályt végzett. Meggyőződésem szerint ez a megoldás megfelelőbb, mint az eddigi megoldások, mert általános jogcímet statuál, mert a választói jogcímeknek minden klasszisára kiterjed és bizonyos ponton mégis figyelembe veszi azt az átmeneti időt, amelyet meg kell adnunk azon polgártársainknak, akik a maguk részéről a magyar nyelvet nem rosszakarattal, hanem tisztán az iskolai viszonyok folytán nem voltak képesek elsajátítani, arra, hogy ezt elsajátítsák és meg kell adnunk iskolapolitikánk-

nak is, míg oda fejleszthető, hogy négy elemi elvégzése révén, a magyar nyelv mindenkinek tulajdonává legyen.

Ezzel elérkeztem fejtegetéseim végéhez. Végzem szavaimat egy felszólítással, amelyet a kormányelnök úrhoz intézek és egy másik felszólítással, amelyet a magyar parlament minden tagjához intézek. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Kérem a kormány elnök urat. méltóztassék a magyar nyelv kérdésében az első §-nál szabad kezet adni a magyar parlamentnek, mert meg vagyok győződve, hogy ha ezt teszi, a magyar parlament túlnyomó többsége be fogja azt iktatni törvényes jogaiba. (*Úgy van! balfelől.*) Lehet, hogy a miniszterelnök urat ezért is meg fogják támadni, sőt valószínűleg tartom, mert hiszen nem tehet lépést, amelyért támadásnak ne lenne kitéve, lehet hogy őt ezért megint inkonzekvenciával fogják vádolni, de felhívom figyelmét ezzel szemben a latin közmondásra, amely azt mondja,, hogy verba volant, scripta manent. A vádak elhangzanak a levegőben, egy idő múlva senki sem fog rájuk emlékezni, de scripta manent. törvénykönyvünkben megmaradnak a tett intézkedések és hogyha helytelenül tesszük azokat meg, amint azt kimutatni bátor voltam, akkor sokáig nem fogjuk tudni azokat onnan eliminálni. És higgye el nekem a t. miniszterelnök úr, hogyha még inkonzekvenciát is követne el ezzel, mint ahogy ezt nem tartom, ezért az abszolutiót a nemzettől fogja megkapni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A pártokhoz és egyes képviselőtársaimhoz pedig, akik a maguk részéről a nemzeti álláspontot nemcsak hangoztatják, hanem annak szolgálatot is kívannak tenni, azon figyelmeztetést intézem, hogy itt egy nagy principiális kérdéstről van szó, de ép ezért a történelem színe előtt nem lesznek fedve azzal, hogy ha a kérdést a 2. §-nál egy kontroverz kérdéssel együtt akarják elintézni akkor, amikor tudják, hogy ott a kérdést esetleg vereségnek teszik ki.

A javaslatot általánosságban elfogadom. (*Élénk helyeslés, éljen és taps. Szónokot számosan üdvözlük.*)

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem.

A VÁLASZTÓJOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT RÉSZLETES VITÁJA.

A képviselőház 1918 július hó 18-án Wekerle Sándor miniszterelnök záróbeszédével fejezte be az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalását. Wekerle Sándor beszédében foglalkozott Bethlen István gróf felszólalásával és kijelentette, hogy határozati javaslatát, amelyben a választójog általános kellékéül a magyarul írni-, olvasni tudást vagy pedig a négy elemi osztályt kívánja, nem tudja magáévá tenni. A választói jognak kiterjesztésével – szerinte – nem fér össze, hogy olyan általános kellékét állítsunk fel, amely annak megszükitésére vezetne. De nem fogadja el Bethlen István gróf javaslatát azért sem, mert aki ezen többnyelvű politikai nemzetnek egész energiáját ki akarja használni, rosszul cselekszik akkor, ha csak az energia egy részére támaszkodik és a többivel nem egyenlően bánik el. Ami pedig a négy elemi osztályhoz kötött választói jogot illeti, az egyetértelmű lenne az egész javaslat bukásával. Hiszen a fő vita és a megegyezésnek, a meg-

értésnek egyik sarkalatos pontja éppen az volt, hogy a javaslatból a négy elemi iskola követelését kihagyják.

A képviselőház még aznap délután a javaslat részletes tárgyalására tért át. Bethlen István gróf már az 1. §-nál felszólalt és a következőkben válaszolt Wekerle Sándor miniszterelnök délelőtti beszédére és indokolta meg indítványát:

T. képviselőházi (*Halljuk! Halljuk!* A délelőtt folyamán a miniszterelnök foglalkozott azzal az indítvánnyal, amelyet a magam részéről az 1. §-hoz bejelentettem és amelyet ezennel megtenni bátorodom. (*Halljuk! Halljuk!*)

A miniszterelnök úr felszólalásában annak a meggyőződésnek adott kifejezést, hogy ez az indítvány ellenkezik a magyar hagyományokkal és azzal a jogegyenlőséggel, amelyet törvényeinkben mindig és mindenkor megtartottunk. Vele szemben bátor vagyok kétségbevonni, hogy indítványom a hagyományokkal és a jogegyenlőséggel ellenkeznék. Hiszen az az indítvány, amelyet Falussy Árpád t. képviselőtársam a maga részéről az 2. §-nál tenni fog és amelyet, úgy tudom, a miniszterelnök úr a elfogad, szintén különbséget tesz azok között, akik négy elemi végeztek és magyarul írni-olvasni tudnak, és másrésről azok között, akik hat osztályt végeztek, tehát előnyt ad azoknak, akik az államnyelvet bírják, amennyiben ezekre nézve a kulturális cenzus terén egy csekélyebb kvalifikációval elégszik meg, mint azoknál, akik az államnyelvet nem bírják.

Ha tehát kifogás tehető valamely szempontból az én javaslatom ellen, mert a jogegyenlőséget sérti, akkor ugyanaz a kifogás tehető épp oly joggal és épp oly helytállólag azon javaslattal szemben is, amelyet Falussy Árpád t. képviselőtársam be fog nyújtani. De itt nem a jogegyenlőség kérdéséről van szó. Hiszen a magyar államnyelvnek bizonyos praerogatívái itt az államban és intézményeiben mindig voltak és Jnindig lesznek. Ha nem akarjuk azt, hogy Magyarországból egy Svájc legyen, amit nézetem szerint nem akarhatunk, – mert hiszen egészen más nemzetközi helyzetben élünk; nemzetünk helyzete ezen a ponton egészen más, mint a svájci népé, amely beékelve nagy hegyek közé, sohasem vált és sohasem válhatik a nagy nemzetek küzdőterévé, – ha, mondom, nem akarjuk azt, hogy Ausztria sorsára jussunk, ahol az államnyelv praerogatíváit nem ismerik és nem akarják ismerni és épp ezen okból kifolyólag olyan nemzetiségi politikát követtek és követnek, amely az állami egység felbontására vezetett; ha ezt nem akarjuk, akkor azokat a praerogatívákat, amelyekkel a magyar államnyelv törvényeinkben, intézményeinkben bír, nemcsak fenn kell tartanunk, hanem azokat erősítenünk és minden garanciákkal kell ellátnunk. (*Mozgás a baloldalon.*) A jogfosztásra is rá fogok térni.

Hiszen elég, ha rámutatok magára a nemzetiségi törvényre, amely elsősorban nemzetiségi polgártársaink jogainak érvényesítése szempontjából alkottatott meg, amely azonban az egységes politikai magyar nemzet fogalmát iktatta törvénybe és egyúttal a magyar államnyelvnek igenis az állami intézmények terén, sőt továbbmenőleg még az önkormányzat terén és más intézmények terén is sok tekintetben előjogokat biztosított a nemzetiségi nyelvvel szemben, úgy hogy én joggal és bátran mondhatom, hogy ez nem volna az első lépés, amelyet ily irányba tennénk, hanem maga a nemzetiségi törvény volt az első lépés, amely ezen

fejlődést megindította. Elég, ha rámutatok arra, hogy egy évszázados harcnak kifolyásaképpen tudtuk biztosítani azt, hogy itt a magyar képviselőházban csak olyan képviselő ülhet, aki magyarul beszél; tudtuk biztosítani továbbá, hogy a magyar állam hivatalaiba csak olyanok vétesse-
nek fel, akik a magyar államnyelvet bírják; tudtuk biztosítani, hogy ma-
gának a kultúrának terén, az iskoláztatás terén is az államnyelvnek bizo-
nyos előnyök adtak. Elég tehát, ha ezen fejlődés folytatásakép ebben
a tekintetben – hogy t. i. e javaslatban is a magyar nyelv előjogát bizto-
sítanunk kell – rámutatok azokra, amiket múltkor tartott beszédemben
már részletesebben elmondtam.

Andrássy Gyula gróf t. képviselőtársam, amikor reflektált azokra, amiket múltkor tartott beszédemben elmondtam, úgy állította be a dol-
got, mint hogyha én a nemzet és a tömeg közötti különbséget a magyar
államnyelv bírásában látnám. Bocsánatot kérek, ha figyelmesen elolvassa
beszédemet, úgy ezt az okfejtést nem fogja ott megtalálni. Én azt mon-
dottam, hogy a tömeg holt szám, nem egyéb, mint numerus, a nemzet
azonban a honpolgári öntudat által összetartott tömeg, tehát a honpolgári
öntudat az a kritérium, amely a tömeget nemzetté teszi. Rámutattam
továbbá arra is, hogy a háború után és azon fejlődés folytán, amelynek
három évtizeden keresztül szemtanúi voltunk, első kötelessége az állam-
nak, hogy a honpolgári öntudatot az egész nemzet lelkében mindenütt,
tehát a magyarul nem beszélő polgártársaink lelkében is újból felkeltsse
és hogy ennek egyik eszköze, – de nem egyedüli, habár lényeges eszköze
-a magyar nyelvnek terjesztése és tanítása. Azt hiszem, hogy Andrássy
Gyula gróf tisztelt képviselőtársam maga sem akarná azt az állás-
pontot elfoglalni, hogy most dobjuk sutba összes tanítási törvényeinket
és ne terjesszük a magyar nyelv ismeretét. Teljesen jogosult volt tehát –
azt hiszem – az a kijelentésem, hogy ez lényeges eszköze szerinte is annak,
hogy a magyar honpolgári öntudatot minden polgártársunk lelkéből újból
életre keltsük.

De lássuk, t. képviselőház, hogy az az indítvány, amelyet bete-
jeszteni bátor leszek, milyen jogfosztással vagy a választójognak milyen
szűkítésével jár, amint annak itt e házban sokan, akik ellenei felszólaltak,
kifejezést adtak. Itt fantasztikus számokat hallottam. Az egyik képviselő-
társam azt mondta, hogy 3-400.000 szavazóval kevesebb lesz mindjárt az
első naptól fogva, ha indítványom elfogadjatik, mások talán még a mil-
lióig is felmentek. Bátor leszek ezen számokat a való tényállásnak meg-
felelőleg redukálni. Javaslatom érinti azokat, akik a négy elemi osztályt
nem végezték és magyarul írni-olvasni nem tudnak. A négy osztályt nem
végezték azok, akik a statisztikában az „egyéb írni-olvasni tudók” rubri-
kájában szerepelnek. Ilyen van Magyarországon összesen 394.000. Ebből
a 394.000-ból azonban 218.607 magyar, marad tehát 175.000, «kikről a
magyarul tudás nem vélelmezhető; ennél fogva csak ezek azok, akik bizo-
nyos pontig érintve vannak, mert nem végeztek négy osztályt, de az
„egyéb írni-olvasni” tudók közé tartoznak és eleve fel nem tételezhető
róluk, hogy magyarul tudnak, miután nem magyarajkúak. Azonban ezek
közt is 51.609 van olyan, aki a statisztika kimutatása szerint magyarul
tud. Marad tehát 123.816 olyan polgártársunk, aki a négy elemi nem
végezte és írni-olvasni tud ugyan, azonban nem magyarul tud írni és
olvasni.

Lássuk már most, hogy ezek közül tulajdonképpen hányat rekeszt ki az én javaslatom. Itt először is rá kell mutatnom arra, hogy magának az eredeti javaslatnak értelmében is nem az összes írni-olvasni tudók azok, akik a választójogot el fogják nyerni, hanem 15.7% van olyan, aki ha akármilyen nyelven írni és olvasni tud is, de választójoghoz még nem jut, mert az egyéb mellék jogcímeknek nem bír megfelelni. Miután ezek a polgártársaink, ezek az „egyéb írni és olvasni tudók” többé-kevésbé a szegényebb rétegekhez tartoznak, ezek közt 15.7%-nál valamivel többen lesznek olyanok, akik, ha a bármilyen nyelven való írni és olvasni tudás iktattatnék is törvénybe, mégsem jutnának választójoghoz. Ezeket tehát, nem az én javaslatom rekeszti ki, ezek ki vannak rekesztve az eredeti javaslat által. Ha ezeknek számát valamivel többre, mint 15.7%-ra, kerek-számban 18%-ra teszem s a 123.000-ból levonom, marad kerek-számban 100.000 olyan választó, ki javaslatom által foszthatnék meg jogától.

De ne feledkezzünk meg arról sem, hogy ezek közt igen nagy számban vannak olyanok, akik már ma választók, akik az eddigi jogcímeknek is megfeleltek; fel vannak véve a névjegyzékbe, tehát választók. Ezek tehát nem fognak kiesni, akármilyen szűkítő paragrafust statuál a képviselőház, mert ezek, mint régi jogosok, mégis szerepelni fognak. Ha ezeknek arányát úgy számítom ki, hogy számításba veszem, hogy a 2,700.000-re tervezett választóból mennyi van olyan, aki már ma választójoggal bír, úgy azt látom, hogy számukat 68 százalékra tehetem. Azonban nem ezt az egész 68 százalékot fogom leütöni, mert hiszen itt ismét érvényesül az az elv, amelyet az imént említettem és ott kedvező volt rámnézve, itt azonban kedvezőtlen. Tehát csak a felét veszem a 68 százaléknak, 34 százalékot. úgyhogy megint 34.000 olyan választót kell hogy leüsse az említett 100.000-es számból, akik bennmaradnak a listákban, mert hiszen régi jogosok és régi jogukat el nem veszítik. Végeredményben tehát a maximális különbség, amely az én indítványom elfogadása esetén a 2,700.000 választóval szemben mutatkozik, nem tesz ki többet 60.000 választónál. Ide redukálódnak tehát azok a fantasztikus számok, amelyeket egyik és másik t. képviselőtársam javaslatommal szemben felhozott.

De rá kell, hogy térjek a kérdésnek egy másik jelentős vonására is, amelyet itt még nem érintettem. Meggyőződésem szerint az egyéb írni és olvasni tudóknak adott választói jogcím az alacsonyabb kultúrának és elsősorban a nemzetiségeknek adott előny, amit vagyok bátor a következő számadatokkal bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egész országban megtalálható ú. n. egyéb írni és olvasni tudók 13%-át teszik ki az összes írni és olvasni tudóknak, tehát azoknak, akik elemi iskolát. annak négy vagy hat osztályát végezték. Ha ezt a számot, amely egy átlagszám, felbontjuk nemzetiségek szerint, azt látom, hogy az egyéb írni- és olvasni tudók között a magyarság szerepel 11%-kal, az oláhok azonban 30%-kal, a rutének 14%-kal, ami annyit jelent, hogy miután az egyéb írni és olvasni tudók minden szelekció nélkül, a magyar államnyelv szelekciója nélkül kerülnek bele a választójogba, a nemzetiségek nagyobb számban, sokkal alacsonyabb kultúrfok mellett is juthatnak ehhez a joghoz, mint a magyarság.

Ha ennek a ténynek vármegyénkénti alakulását nézem, akkor azt látom, hogy pl. itt Budapesten az egyéb írni és olvasni tudók aránya csak 4.2%, Sopron városában 2.7%, Mosón megyében 4.3%, Veszprém megyében 4.7%, Győr megyében 7.2%. Ezzel szemben az elsősorban nemzetisé-

gek által lakott területen, pl. Szolnok-Doboka megyében, az egyéb írni és olvasni tudók az összes írni és olvasni tudók számának 44.3%-át teszik ki, Alsó-Fehér megyében 30.6%-át. Hunyad megyében 30.5%-át. Kolozs megyében 27.6%-át. Beszterce-Naszód megyében 21.2%-át. Torda-Aranyos megyében 30.1% át. Kisküküllő megyében 20%-át. Arad megyében 22.5%-át. Krassó-Szörény megyében 22.2%-át. Máramaros megyében 31.5%-át. Szilágy megyében 33.7%-át. Ugocsa megyében 31.2%-át. Ezzel, azt hiszem, bizonyítottam, hogy ezeken a területeken az egyéb írni és olvasni tudók sokkal nagyobb számmal lévén képviselve, éppen a nemzetiségek között. a nekik juttatott jogcím olyan, amely elsősorban a nemzetiségeknek kedvez és pedig alacsonyabb kultúra révén, mert én azt hiszem, hogy azok, akik semmiféle elemi iskolát nem végeztek, hanem valamilyen úton-módon véletlenül írni és olvasni megtanultak, nem képviselnek olyan kultúrfokot. mint azok, akik négy-hat elemi iskolát elvégeztek. Tehát ez a jogcím feltétlenül revízióra szorul, még pedig magyar nemzeti szempontból, az államnyelv bírásának kikötése révén, mert ha nem revideálnók, éppen a vegyesajkú területeket dobjuk prédául oda, egészen igazságtalanul a magyarság rovására a kultúrátlanságnak és a nemzetiségeknek.

De a kérdésnek a jövő szempontjából is igen nagy jelentősége van. Itt többen foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy az analfabéták milyen mértékben nyerik majd el a választójogot. ha írni és olvasni megtanulnak. Az eredeti javaslat körülbelül 80%-át eresztette volna be a választók közé az analfabétáknak az analfabéta kurzus révén. A módosított javaslat. amint a bizottsági javaslatból látjuk, 26.9%-át eresztí be, ami nézetem szerint haladás, mert lehetetlenné teszi a kultúrátlan tömegeknek majoritássá emelkedését a kultúrában felnövekedett és tanult elemekkel szemben. Azonban ez a veszély még a 26.9%-kai is igen nagy. Ebben a tekintetben bátor vagyok a királyhágon túli részek állapotára rámutatni. A királyhágon túli részekben a javaslat szerint összesen 324.000 analfabéta van, ezek között 64.000 magyar, 4400 német és 246.000 román. Ezekből ma már választó összesen 16.400, magyar 6400, német 300, oláh 9521.

Ha ezeket levonom az analfabéták összes számából, akkor marad olyan analfabéta, aki Erdélyben választójoghoz még ezentúl juthat: 308.000. Ebből magyar 57.000, német 4174, oláh 236.648. A bizottsági javaslat szerint szembeállítva a két számot. volna tehát 132.000 magyar választó, szemben 57.000 magyar analfabétával és lenne 83.000 oláh választó, szemben 236.000 oláh analfabétával.

Feltételezve már most. hogy ezeknek 27%-a bejuthat a választójogba, a bizottsági jelentés szerint. akkor a helyzet a következőképp fog alakulni. Akkor az erdélyi 132.000 magyar választóhoz hozzájöhet még 17.000 új választó, a 83.000 oláh választó azonban újabb 83.000-rel szaporodhatik. Amíg tehát a magyar választók száma egy csekély töredékkel emelkedhetik, addig az oláh választók száma meg fog duplázódhatni, úgyhogy azok a kedvező statisztikai számok, amelyeket a bizottsági javaslatban olvasunk, teljesen felfordulhatnak a Királyhágó bizonyos részein, éppen a legexponáltabb részeken.

T. képviselőház! A jövő szempontjából is igen nagy tehát a jelentősége a javaslatomnak, amelyet benyújtani bátor voltam. Én további hosszas, teoretikus és statisztikai fejtegetésekbe bele nem megyek. Ez a kérdés itt a képviselőházban teljesen exponálva lett és én csak csodálko-

zásomnak adhatok kifejezést. hogy éppen a függetlenségi párt részéről is, amely őre kellene hogy legyen minden magyar eszmének, nemcsak hogy megértéssel nem találkoztam, hanem egyenesen ellene foglaltak állást. En ebből kifolyólag, valamint a miniszterelnök úr mai felszólalása folytat úgyszólván semmi reménnyel már nem bírok arra vonatkozólag, hogy javaslatom elfogadtassék, azonban a zászló becsületéért mégis kötelességemnek tartottam javaslatomat megtenni.

Indítványom a következő *(olvassa)*: Az 1. §. harmadik sorában azon szavak, hogy: „más hazai élő nyelven” törlendők és ugyanazon sorban az egy szó után következő szavak iktatandók be: „vagy az elemi népiskola négy osztályát sikeresen elvégezte”.

II.

A HÁBORÚT ÉS TRIANONT KÖVETŐ IDŐSZAKBÓL VALÓ BESZEDEK

A NEMZETI EGYESÜLÉS PÁRTJA ALAKULÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

1919 január elején félig-meddig már bolszevizmusban volt az ország. A kommunistá agitáció teljes erővel megindult. A kormány tehetetlenül állott a zűrzavar forgatagában. *Károlyi* Mihály, az úgynevezett népköztársaság elnöke, ahelyett, hogy a polgári társadalom és a szociáldemokrata párt mérsékeltbb elemeire támaszkodott volna, olyanokkal vette magát körül és azok után ment. akik szálláscsinálói voltak a proletárdiktatúrának. *Garbai* Sándor az 1919 február 10-én tartott szocialista pártgyűlésen már kijelentette, hogy „ha a burzsoázia össze akar fogni ellenünk, akkor mi nem sajnáljuk majd elvenni a vagytonukat. a gyárákat. a bankjukat. az életüket, ledorongoljuk őket”.

A szorongatott helyzetben lévő polgárság *Bethlen* István gróffal az élén bátor elhatározással még egy kísérletet tett. hogy megakadályozza a bolszevizmus kitérését. 1919 február elején, tehát olyan időben, amikor már minden polgári összejövettel valósággal életveszéllyel járt. *Bethlen* István gróf, *Rakovszky* Iván, *Klebelsberg* Kunó gróf, *Perényi* Zsigmond báró, *Ráday* Gedeon gróf, *Szilassy* Aladár és még számosan, bizalmas megbeszéléseket folytattak és elhatározták, hogy nyíltan új pártot alakítanak, amely karöltve a többi polgári pártokkal, igyekezni fog az országot rettentő helyzetéből kimenteni.

Az új polgári párt 1919 február 18-án alakult meg és a *Nemzeti Egyesülés pártja* címet viselte. Az alakuló ülésen, amelyet *Szilassy* Aladár nyitott meg, *Bethlen* István gróf a következő beszédet mondotta:

Azért gyűltünk e percben össze, hogy új pártot alakítsunk, a Nemzeti Egyesülésnek a pártját. Úgy látom Magyarország mai helyzetét. mint ahogy a római író látta Pompejít utolsó óráiban, amikor tüzes láva borította el a polgárok évszázados munkáját s az író kitarzott az utolsó pillanatig azon a ponton, ahonnan a pusztulást figyelhette. Ez az emberi hűség utolérhetetlen példája, amit mindannyiunknak követni kell akkor, ha hívek akarunk maradni céljainkhoz. A nemzethez való hűségi legyen ennek a pártnak az első jelszava. (*Úgy van!*) Erre van szükség most a katasztrófa pillanatában.

Ezer éven keresztül sok katasztrófát élt át ez a nemzet. de talán soha súlyosabbat nem, mint éppen a mai. Végigéltük a háború borzalmaikat és egy pillanatig sem ingott meg a hitünk, meggyőződésünk, hogy ennek a nemzetnek van még jövője. Nem ingott meg azért, mert egyek

voltunk és egyetértettünk. És most háromhónapos visszavonás, háromhónapos belső harc elegendő volt arra, hogy föltárja az ország határait ellenségeink előtt és végső pusztulásnak tegye ki az országot.

A három hónap nagy csalódást hozott reánk. Abból a nemzeti szerencsétlenségből, mely kialakult. nemzeti katasztrófa lett. Ahelyett. hogy a kormány a nemzet tagjai egyesítésének útját választotta volna, ahelyett nap-nap után bántó jelszavak dobattak a társadalomba, melyekkel az eleinte kevésbé veszedelmezett rend is felbomlott. Ma már az általános társadalmi harc előestéjén állunk, a bellum omnium contra omnes előestéjén, amelynek végét előre nem láthatjuk.

Elmúlt már a hallgatás ideje. A hallgatás eleinte erény volt. de most már kötelességmulasztás. Elérkezett az ideje, hogy felemeljük tiltakozó szavunkat. Elérkezett az ideje annak, hogy a gyűlölet szava helyett a szeretetet. megértést hintsük a nép lelkébe, ahelyett. hogy gyűlöletet és haragot szítunk, elérkezett az ideje annak, hogy mindenki tudomásul vegye, hogy a gyűlöletből megélhet egy kormány, de a nemzet csak szeretetből élhet. És mi egyéb a szeretet. mint a nemzeti érzés, mint összeolvadás, egymásnak szeretetében, egymás támogatásában, mint összeolvadás egymás hibáinak, gyengéinek megbocsátásában. És ma is a nemzeti érzés fundamentuma és talpköve minden államnak és minden nemzetnek-j Még kis népek is erőssé válhatnak általa, ha bennük a nemzeti érzés a forrpontnál jelentkezik és nagy nemzetek is tönkremennek, ha meghal a nemzeti érzés vagy a fagyás pontja alá süllyed. Hamis az a tanítás, hogy megélhet egy nemzet tisztán és kizáróan a gazdasági kapcsok mechanikája alapján. Iá. nemzeti érzés ki nem küszöbölhető, mert szétbomlik minden nép, az állami rend, a társadalmi rend, melyek nélkül egy nép sem élhet meg. *(Úgy van!)* Legyen tehát a Nemzeti Egyesülés pártjának második jelszava: a nemzeti érzés.

De szükség van a Nemzeti Egyesülés pártjára a külpolitikai helyzet folytán is. Ma Európa joggal hiheti azt. hogy mi megszüntünk mint nemzet., tényező lenni, hogy büntetlenül gázolhatnak rajtunk végig kisebb népek, amelyek hátramaradottabbak kultúrában, gazdasági és szellemi erőben, mint mi. Faktumnak látszik az, hogy legyőztek, nem katonailag, mert erre képesek nem voltak, hanem legyőzték nemzeti érzésünk erejét. Éppen az ellenkezőjét kell tehát nekünk bizonyítani. Bizonyítani kell, hogy ebben a nemzetben a nemzeti érzésnek a reneszánsza még elkövetkezhet. Be kell bizonyítani, hogy még tisztában vagyunk azzal, hogy Európa csalfákkor fog megint rólunk tudomást venni, ha nemzeti érzésünk mellett tanúbizonyosságot teszünk, ha fennen hirdetjük és dokumentáljuk, hogy élni akarunk a népek tömegében, mint magyarok, mint magyar állam, miként a múltban, úgy a jövőben is. Erővel letörhetek talán, de mindig van a föltámadásnak reménye akkor, ha nem önként adunk fel jogokat és mondunk le területekről. A jogtalanságot jognak sohasem ismerjük el, nem is fogjuk elismerni.

Ez a nép, mely ezer éven keresztül a hazafiságnak, a nemzeti érzésnek volt a nemzete, máról-holnapra nem változhat nemzetközi érzésűvé. És a mi feladatunk az, hogy a demokratikus haladásnak szükségét. a demokratikus intézmények szükségét összeegyeztessük a múltból kristálytisztaságban áthozott nemzeti érzéssel. Azzal tisztába kell jönnünk, hogy a múlt-

ban folytatott nemzeti politika ugyanabban a formában a változott viszonyok között nem folytatható. Ezt el kell ismerni, valamint mindenkinek el kell ismernie viszont azt, hogy nemzeti érzés nélkül államot fenntartani nem lehet. Mert a való tények bizonyítják, hogy ha ezt az érzést a magyarban meg nem ingatták volna, másként állna ez a nemzet az egész vilá-előtt. Tehát nem megszüntetni kell a politikának nemzeti jellegét hanem átalakítani. Tisztábbá, nemesebbé, féhérebbé kell tenni, ahogy az angol magát kifejezi és viszont mi is elfogadjuk a demokrácia követelményeit melyeket az idők méhe megérlelt, de csak azt a demokráciát, amely ikertestvére a szabadságnak, a jogrendnek, ikertestvére a polgárok egyenlőségének és amely ikertestvére az államnak, az állam erejének, mert azt a szabadságot, azt a demokráciát, amely ennek nem ikertestvére, hanem ezeknek halálán és sírhantján akar demokráciát felállítani, azt soha, semmi körülmények között elismerni nem lehet és nem szabad!

Ma valóban a proletár-osztály politikai és gazdasági emancipációjának korát éljük. Megérlelte ezt a kort a műveltség terjedése a nép széles rétegeiben és készséggel elismerem, megérlelte ezt az a szorgalmas munka, amelyet az alsóbb néposztályok vezetői föltétlenül teljesítettek és aminek folytán a munkásosztályban emberi öntudat és a kultúra nagyobb foka is kifejlődött. De amikor ezt elismerem, meg kell értetnünk, mégpedig a meggyőzés fegyvereivel, a munkásosztállyal azt, hogy az ő osztályérdekén felül egy sokkal nagyobb, felsőbb érdekközösség van, egy nagyobb szolidaritás és ez a nemzet összes férfainak a szolidaritása, amelyet ha veszedelmeztetnek, bolygatnak, ha követelményeinek eleget nem tesznek, nemcsak a nemzet jövőjét veszedelmeztetik, hanem elsősorban a saját érdeküket is. Azért kell nekünk azon munkálkodni, hogy az alsóbb és felsőbb népréteget közös harmóniába olvassuk, a nemzet érzés közös harmóniájába, mert ez fölemelt nép széles rétegeit abba a magasságba, amely szükséges, ha a nemzet élni akar. Lehet, hogy szemben a gyűlöletet hirdetőkkal, ha mi a szeretet igéjével lépünk is fel, mégis összeütközésbe fogunk jutni azokkal, akik a gyűlölet szavára hallgatnak és osztályharcot hirdetnek. De meggyőződésem szerint a kötelességet akkor is teljesíteni kell, ha az veszedelemmel jár. Az én meggyőződésem és hitem szerint az igazság mindennél erősebb, ez keresztény valláserkölcsei felfogásunk alaptézise, ebből engedni nem szabad, mert elveszítjük hitünket nemcsak ebben a nemzetben, hanem az emberiség igazi, nagy vívmányaiban is. Az jószág a gyengék fegyvere. Azokban a nagy kérdésekben, amelyekét a forradalom fölvetett, mi a nemzetet ismerjük el döntőbíróknak. Ezeréves jogfejlődésünk értelmében minden jognak forrása a nemzet. Mi ehhez a bíróhoz appellálunk és csakis hozzá, mert csakis őt ismerjük el mint olyat, amely hivatott a kérdéseket eldönteni. Addig is mi nem a forradalom ellen küzdünk, hanem a forradalom kinövéséi ellen, nem az ellenforradalom eszközeivel, mert az ellenforradalom a forradalomnak ikertestvére az erőszakban. Mi nem erőszakos fegyverekkel, hanem a meggyőzés fegyvereivel, nem a gyűlölettel, hanem a szeretettel, nem a jogrenden kívül, hanem a jogrenden belül harcolunk. Ez jogunk, ez szabadságunk, de egyúttal kötelességünk is. Ebből a célból alakítjuk meg tehát a Nemzeti Egyesülés pártját és karöltve a többi polgári pártokkal, együtt tartva kívánjuk ezt a nemzetet kivezetni abból az útvesztőből, melybe szerencsétlensége folytán belekerült *(Élkezés és taps.)*

KORMÁNYPROGRAMM ÉS BEMUTATKOZÁS A NEMZETGYŰLÉSEN

A Teleki Pál vezetése alatt álló kormány 1920 június hó 22-én mutatkozott be a nemzetgyűlésen. Ugyanezen a napon nyújtotta be *Holler* István kultuszminiszter a főiskolai numerus claususról szóló törvényjavaslatot. A kormány bemutatkozása alkalmával bejelentette a földbirtokreform megvalósítását, amit *Rubinek* Gyula és nagyatádi *Szabó* István vettek kezükbe. 1920 augusztus 17-én nevezte ki a kormányzó nagyatádi *Szabó* Istvánt földművelésügyi miniszterré, aki a törvényjavaslatot már másnap a nemzetgyűlés elé terjesztette. Az első teleki-kormányra várt az a szomorú feladat, hogy november 13-án törvénybe iktassa a trianoni szerződést. *Teleki* Pál gróf kénytelen volt vállalni a felelőséget, de ugyanakkor önmaga és a kormány ellen vád alá helyezési indítványt terjesztett elő, amit azonban a nemzetgyűlés egyhangúlag elutasított.

Mindamellet a belpolitikai, a gazdasági és pénzügyi helyzet romlása, *Korányi* Frigyes bárónak egy részletkérdésben történt leszavazása, arra bírta *Teleki* Pál grófot, hogy beadja lemondását. A kormányzó a lemondást nem fogadta el és újra *Teleki* Pál grófot bízta meg a kormány megalakításával, aki «ekkor *Hegedűs* Lórántot kérte fel a pénzügyi tárca elvállalására.

A második *Teleki*-kormány nagy nehézségekkel kezdte meg kormányzását. A belpolitikai helyzet, a még mindig bizonytalan belső közrend, a szükséges pénzügyi reformok sok zavart okoztak. Hozzájárult a mindjobban előtérbe állított királykérdés, ami a nemzetet hamarosan két táborba osztotta. S mialatt a kormány a legsúlyosabb napokat élte át, többek között a nemzetgyűlés 1921 március 14-én megszavazta az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvényjavaslatot és *Gratz* Gusztáv külügyminiszter bejelentette a csehekkel folytatott brucki tárgyalását. váratlanul, 1921 március 27-én IV. Károly király megjelent Budapesten és felszólította a kormányzót, hogy adja át a hatalmat. Miután azonban ennek beláthatatlan külpolitikai következményei lehetnek volna és erről sikerült a királyt is meggyőzni, elhagyta a fővárost és innen Szombathelyre utazott.

De ennek a királylátogatásnak messzemenő következményei lettek. A nemzetgyűlés 1921 április 1-én soronkívül összeült és határozatot fogadott el, amelyben újra leszegezte magát az 1920. I. törvénycikk mellett. Néhány nap múlva pedig Párizsban a nagyköveti konferencia határozatot hozott a Habsburg-ház restaurációja ellen. Károly király erre manifesztumot intézett a nemzethez és elhagyta az országot.

A király manifesztuma azonban tarthatatlanná tette a *Teleki*-kormány helyzetét és felborította a koalíciós kormányzópárt egységét. A kisczardapárt ugyanis rossznéven vette *Teleki* Pál gróf miniszterelnöktől, hogy a király búcsúlevelét bevezető sorokkal látta el, *Gratz* Gusztáv külügyminisztertől pedig, hogy a király távozása fölött sajnálkozását fejezte ki. Nagyatádi *Szabó* István és *Tomcsányi* Vilmos Pál ezért bejelentették lemondásukat.* mire a pártban, de az egész közvéleményben olyan atmoszféra keletkezett, hogy 1921 április 13-án az egész *Teleki*-kormány eltávozott helyéről.

A kormányzó a kabinetalakítással *Bethlen* István grófot bízta meg, aki kormányával a nemzetgyűlésen 1921 április 19-én mutatkozott be.

Bethlen István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta el:

Bethlen István gróf miniszterelnök: (Halljuk! Halljuk!) A kormányzó úr Őfőméltóságától leirat érkezett a Nemzet gyűléshez. Kérem az elnök urat, méltóztassék ezt felolvasatni.

Elnök: Kérem a jegyző urat, szíveskedjék a leiratot felolvasni.

Vasadi Balogh György jegyző (olvassa): „Magyarország Nemzetgyűlésének kormányzói üdvözlömetet. T. Nemzetgyűlés! Széki Teleki Pál

gróftól kérelmére m. kir. miniszterelnöki állásától felmentettem és m. kir. miniszterelnökké bethleni Bethlen István gróf belső titkos tanácsost. nemzetgyűlési képviselőt neveztem ki.

Isten áldása kísérje a Nemzetgyűlés munkálkodását a haza javára és dicsőségére.

Kelt Budapesten, 1921. évi április hó 15. napján. Horthy s. k., Bethlen István gróf s. k.”

Elnök: A kormányzó úr leirata kihirdetettvén, elhelyezés és megérzés végett az Országos Levéltárba fog átutaltatni.

A miniszterelnök úr kíván szólni.

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* A közvetlen lelépett kormány nagy érdemeket szerzett a nemzet körül. Nagy érdemeket szerzett azért, mert abban az időben, amikor kormányra lépett, a jogrend még nem volt megszilárdulva és arra törekedett teljes erővel, hogy a jogrendet megszilárdítsa. *(Egy hang a szélső-balról: Szép jogrend!)* Arra törekedett, hogy a nemzetnek olyan eredményeket érjen el a konszolidáció terén, amelyek a nemzet érdekében vannak. Sikerült neki megalkotni a földbirtokreformot és megindítani pénzügyi téren is a konszolidációt. Az újonnan hivatalba lépett kormánynak az a feladata, hogy *szilárd politikai irányt adjon a nemzetnek.* Az a feladata, hogy lehetőleg *megtisztítsa* ezt az irányzatot az itt-ott még hozzátapadó *salaktól, (Helyeslés a balközépen.)* az a feladata, hogy *elvi alapot nyújtson annak a politikának, amelyet a nemzet magáévá tett.* az a feladata, hogy ezt a politikát itt benn, a parlamentben, megszilárdítsa és kint az országban megszervezze, népszerűsítse.

T. Nemzetgyűlés! Nem elég azt mondani, hogy nemzeti, keresztény és agrár irányzatot követünk. Meg kell mondani, hogy mit értünk alatta. *(Helyeslés.)* Meg kell mondani, hogy mik ennek a politikai irányznak a céljai, melyek az eszközei, melyek az utak és módok, amik oda vezetnek.

A nemzet ösztönszerűleg megtalálta a maga irányát, de ennek az ösztönszerű iránynak nemcsak szavakkal, hanem elvekkkel is kifejezést kell adnunk. *(Mozgás a jobboldalon, felkiáltások: Tettekkel!)* Mert ma a nemzet még iránytűt keres. Új politikát kell kezdenünk, mert a politikát ott, (ahol Tisza István elhagyta, újrakezdeni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)*) A régi jelszavak elkoptak, *(Úgy van! Úgy van!)* sok irányzat, amely ebben az országban annakidején diadalmasan haladt előre, ma nem követhető. Megváltoztak a viszonyok, megváltozott körülöttünk a világ képe, megváltozott idebenn az ország képe, új irányok és új emberek léptek a porondra. De azért, bár új politikát keresünk ezt a politikát *össze kell kapcsolnunk a múlttal,* össze kell kapcsolnunk azokkal a nagy nemzeti tradíciókkal, amelyek felépülnek ennek a nemzetnek, ennek az országnak, ennek az államnak a rendje.

Szterényi József báró: Ez úgy van!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Össze kell kapcsolnunk azokkal a nagy nemzeti tradíciókkal, mert ha ezeket nem vesszük figyelembe, romba dől ebben az országban minden. *(Taps a baloldalon és a középen.)* Új politikát kell követnünk, de a régi politika hibái nélkül. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy egy nemzet *életének vagyunk az őrei,* nem osztályoknak, nem felekezeteknek, nem pártoknak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* nem egyéni

érdekeknek, hanem kizárólag a nemzet érdekének. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

Sutba kell tehát dobnunk sok minden elvi cafrangot. sok minden lim-lomot. amihez lelkileg talán ragaszkodunk, de amiről le kell mondanunk, mert az ország érdeke parancsolja ezt. Úgy látom, hogy még a nemzet és a Nemzetgyűlés is sok tekintetben úgy érzi magát. mint az a morfinista, aki hozzászokott a méreg élvezetéhez, aki nem tud lemondani a méreg élvezetéről, de aki azért tudja, hogy mennyire ártalmas neki az a méreg. Erőt kell vennünk önmagunkon és ki kell küszöbölnünk testünkől, a nemzet testéből, azt a mérget. amely a lesiklásra és az országlerombolására vezet.

Szerényi József báró: Nagyon fontos. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ez elég világos.

Bethlen István gróf miniszterelnök: Az ország elérte régi vágyát. *a nemzeti függetlenséget. (Éljeszés és taps a jobboldalon.)* A nemzet függetlenségéhez minden körülmények között ragaszkodnunk kell. *(Taps a jobboldalon.)* Ezt azonban olyan áron értük el, milyent soha sem fizettünk volna, ha öntudatosan akartuk volna azt megszerezni. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* És amikor ezt megállapítom, megállapítom azt is, hogy függetlenségünket elértük külső körülmények folytán és a bajba belesüllyedtünk önhibánk folytán. *(Úgy van! Úgy van! a közepén.)* Ha új politikát akarunk kezdeni, vizsgálunk kell a múltat. vizsgálunk kell azt. hogy *melyek voltak azok a hibánk, amelyek a mai állapotba taszítottak,* vizsgálunk kell ezt azért. mert az önismeret az első feladat és az első kötelesség a politikában. Ez lesz azután alapja annak a konstruktív politikának, melyet minden kormánynak követnie kell.

Ha nézem a múltat. Magyarország szomorú romlását *három faktorra* vezetem. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az a *történelmi helyzet.* melyben négyszáz éven keresztül voltunk, *(Taps a jobboldalon.)* a másik azok a *fajhibák,* melyek testünkön, lelkünkön mindig jelentkeztek és a harmadik az az ötvenéves idő, melyet átéltünk és amely alatt, sajnos, *intelligenciánknak nagyobb része gazdaságilag leromlott (Úgy van! Úgy van!) és képtelenné vált* arra, hogy továbbra is megoldja azokat a politikai feladatokat. amelyekre hivatott.

Ha nézem, hogy történelmi helyzetünk mennyiben volt oka romlásunknak, megállapítom, hogy négyszáz éven keresztül defenzív politikát folytatott ez a nemzet és ezen idő alatt elvesztette külpolitikai látkörét. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Egy nagyobb közületben élve, rászorulva arra, hogy ezen nagyobb állami közület keretében az államig közületben élő más fajokkal *vegye fel a harcot.* .. nem látta a monarchia: keretein kívül történő eseményeket. elvesztette külpolitikai látkörét. Ennek súlyos és nehéz következményei lettek. A magyar nemzet begubózva élt – hogy úgy fejezzem ki magamat – a magyar glóbusban, önámítással vezetette magát saját ereje és feladatai tekintetében. Egy másik következménye az volt. hogy kifejlődött benne úgszólván az egyoldalú jogászí észjárás. Ezen jogászí észjárás alapján az egész világot úgy tekintettük, mintha a törvénykönyvvel és szerződésekkal kezünkben képesek volnánk arra, hogy minden nehézséggel megküzdjünk. Pedig, ha nem is igaz az az én felfogásom szerint nem teljesen igaz, amit Bismarck mondott. hogy *Macht geht vor Recht,* az az egy bizonyosan igaz, hogy

„Macht ist stärker, als Recht. Elfelejtettük ezt és azt hittük, hogy tisztán jogászai észjárással, jelszavas politikával, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) jelszavak hangoztatásával képesek vagyunk és képesek leszünk nemzetünk érdekeit megóvni.

És volt ennél még egy másik következménye. Túlbecsültük a nemzeti élet szerepében az állami életet. Pedig egy nemzet akkor erős és akkor hatalmas, ha a társadalmi élet alkotja az igazi állami életet. (*Úgy van! Úgy van! a középén.*) ha van a nemzetben iniciatíva, ha van az egyesekben, a társadalmi osztályokban és mindenki benn munkakedv és erő, ha a nemzet nagyrabecsüli a kultúra fejlődését, ha foglalkozik a gazdasági élet feladataival. Ezek azok a hatalmas tényezők, melyek egy nemzetet naggyá és erőssé tesznek. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Túlbecsültük az állami életet azért, mert az állami életben láttuk a substrátumát s egyedüli kifejezőjét a nemzeti életnek. És fokozták ezen bajainkat azok a nagy faji hibák, amelyek történelmi momentumokban bennünket gyakran bajba taszítottak. A nagy Széchenyi István, aki egy katasztrófát élt át egyénileg azon faji hibák miatt, amelyeket nemzetében megváltoztatni nem tudott, nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy nemzetét ezekre figyelmeztesse. A nemzeti hiúság, a könnyelműség, a restség, a jelszavak szeretete, a fegyelmetlenség, (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a jobboldalon.*) az önfegyelem hiánya, (*Úgy van! jobb felől.*) mindezek olyan hibák, amelyek itt történelmi momentumokban mindig előtérbe léptek.

Harmadik faktor, amely bajba sodort bennünket, az az állapot, amely előállott akkor, mikor a nemzet intelligenciája gazdaságilag meggyöngyölve képtelenné vált azon nagy politikai feladatok teljesítésére, amelyeket teljesítenie kell ezzel a nemzettel szemben, ha a nemzetet vezetni akarja. A Bach-korszak ellenséges erővel feküdt rá a magyar középosztályra. Gazdaságilag akkor bukott el a magyar középbirtokososztály és az volt a baj, hogy ez a középbirtokososztály ahelyett, hogy a kereskedelemben, ahelyett, hogy az iparban, (*Úgy van! jobbfelől.*) ahelyett, hogy a vállalkozásban keresett volna életének új fejlődést: ahelyett a hivatalokba vonult. (*Igaz! Úgy van!*) Ennek az eredménye az lett, hogy a kereskedelem, a vállalkozás, a pénzügy (*Halljuk! Halljuk!*) olyanok kezébe került, akik a nemzet érzésével nem voltak s talán ma sincsenek még úgy összeforrvá, mint ahogy az helyes és kívánatos volna. (*Igaz! Úgy van! a bal- és a jobbközépen.*)

Az utolsó évek politikai történetének kifejlődése világosan bizonyítja, hogy ezen megállapításaim helyesek. Az utolsó időkben nagy közjogi harcokat vívott ez a nemzet, arra törekedett, hogy visszaszerezze nemzeti szuverenitásának összes attribútumait. És választópontot képez abban a küzdelemben az az idő, amikor a darabont kormány után a koalíciós-kormány vette kezébe az ország ügyeinek vezetését. Ekkor tűnt ki az az illúzió, amelyben ringattuk magunkat, hogy törvényes jogokra támaszkodva (*Úgy van! jobbfelől.*) lehet valamit elérni, ekkor tűnt ki, hogy nem elég a jog, hanem a jog mögött erőnek is kell lenni, (*Úgy van! a bal- és a jobboldalon és a középén.*) mert ha a jog mögött erő nincsen, akkor a jogot érvényesíteni nem lehet.

De ennek a kiábrándulásnak a nemzetre nézve katasztrófális hatásai voltak, (*Úgy van! balfelől!*) mert mély elkeseredés vett a nemzetet. Ebben az időben tűntek fel és vették az ország irányítását a despe-

rádók ami végeredményben az országot katasztrófába is süllyesztette. *(Úgy van! balfelől.)* Katilináris egzisztenciák kerültek napfényre, *(Úgy van! balfelől.)* akik nem nézve a nemzet érdekeit. arra törekedtek, hogy kezét fogva a nemzetközi irányzatokkal, kezét fogva még ellenségeinkkel is, saját hatalmuk alapját vessék meg. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a jobboldalon és a középén.)*

Mindezekből, t. Nemzetgyűlés, azt kell megállapítanom, hogy katasztrófánk okai is önmagunkban rejlenek, a külső körülmények elősegítették, de voltaképpen a nemzet belső bajai és sebei voltak azok, amelyek a katasztrófát előidézitek.

Mit kell tehát tennünk? (Halljuk! Halljuk!)

Nézetem szerint. *négy feladat* előtt állunk. *(Halljuk! Halljuk!)* A világ ma nagy destruktív eszméramlatok behatása alatt áll, Oroszországban még bolsevizmus uralkodik, a bolsevizmus egész Európát behálózta, ágenseivel, behálózta pénzzel és működésben van. Szomszédainknál hasonló tünetek mutatkoztak s idebenn, ne áltassuk magunkat. *(Úgy van! jobb felől.)* még itt is megvannak a feszítő erők. *(Úgy van! a bal- és a jobboldalon.)* Ne áltassuk magunkat. ezek a feszítőerők, hogyha teljes szabadjára eresztjük őket. az állam konszolidációjának lehetőségét megakadályozzák. *(Úgy van! balfelől.)*

Második feladat: *kézbe venni a társadalom gyógyítását (Úgy van! jobbfelől.) gazdasági csatornákon keresztül, hordképes középosztályt kell újból teremteni, (Úgy van! balfelől és a középén.)* még pedig a gazdasági lehetőségek felhasználásával. Arra kell törekednünk, hogy a *gazdátársadalomban*, egyfelől a harmóniát helyreállítsuk, *(Úgy van! jobbfelől.)* másfelől kiszegdatársadalmunkat megerősítsük, *(Úgy van! a jobboldalon.)* mert a kiszegdatársadalom a nemzet gerince, amely, ha a kultúra terén haladva és vagyomban gyarapodva, majdan kezébe veszi a hatalmat. ebben az országban az intelligenciával együtt alapját fogja megvetni annak az egészséges demokratikus fejlődésnek, amelyre ennek az országnak szüksége van. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a jobboldalon és a középén.)*

Harmadik feladat az, hogy céltudatos *kultúrpolitikával igyekezzünk a nemzetből kiküszöbölni azokat a hibákat*, amelyek – sajnos – veleszületett tulajdonságai. *(Egy hang balfelől: Ez a legfontosabb!)* Növelnünk kell ennek a nemzetnek ellenállóképességét mindenféle demagóg jelszóval szemben, *(Élénk helyeslés a bal- és a jobboldalon.)* mert addig, amíg ez a nemzet fülét elsősorban a demagógok felé tárja, ebben az országban igazi konszolidáció nem lehetséges. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a jobboldalon.)*

A negyedik feladat az, hogy emeljük és megteremtsük a nemzet *külpolitikai horizontját*.

Végig fogok menni e négy eladat ismertetésén. *(Halljuk!)*

T. Nemzetgyűlés! Az első feladat: küzdelem a destrukcióval szemben.

A forradalomnak vége van. *(Úgy van! jobb felől.)* Legyen vége hát a forradalmi szellemnek, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a jobboldalon.)* véget kell vetni a forradalmi szellemnek teljes erőnkkel, *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* mert ha erre képesek nem vagyunk, akkor ezt az országot züllésbe taszítjuk. *(Élénk helyeslés és taps bal- és jobb-*

felől.) És amikor keresztény politikát hirdetünk, nem a szabadsággal, nem a demokráciával szemben foglalunk állást. hanem új orientálódást keresünk ezen nagy jelszavak tekintetében. (*Helyeslés.*) Mert a szabadság, melyet őseink ebben az országban meghonosítottak, csak javára vált ennek az országnak akkor, amikor felszabadította a gondolatot felszabadította az írott és kimondott szót. felszabadította a gazdasági életet felszabadította a magyar kultúrát. Ezen nagy javakat könnyelműen kockáztatunk nem szabad. (*Igaz! Úgy van!*) A szabadság lehetővé tette és lehetővé teszi a versenyt s a versenyt az egyedüli, mely a jó és jobb között a jobbat hozza felszínre. (*Igaz! Úgy van!*)

Figyelembe kell azonban vennünk azt, hogy a szabadság nem egyedüli forrása a haladásnak. A haladásnak igazi forrása azok a nagy erkölcsi javak, (*Élénk helyeslés és taps balfelől.*) azok a nagy morális azok a nagy nemzeti princípiumok, amelyek elől senkinek kitérnie nem szabad. (*Helyeslés.*)

A szabadság eszköz, nem cél. (*Úgy van!*) A cél kulturális, az erkölcsi emelkedés, a kettőt együtt kell látnunk, mert ha nem együtt haladnak, egymás ellen dolgoznak.

S hogy állunk a demokráciával? (*Halljuk! Halljuk!*) A demokrácia az állam uralmi formájának berendezése és biztosítja azt, hogy minden néposztály megtalálja boldogulását egyformán az országban, azáltal, hogy az állami hatalmat úgy szabályozza, hogy minden néposztálynak egyforma befolyása legyen rá. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Azt mondtam, hogy egyforma. Nem jelentheti tehát & demokrácia a tömegeknek, a nyers-tömegeknek vak uralmát. (*Úgy van!*)

Balla Aladár: És a kisebbségek előjogait!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nem jelenti a kisebbségek előjogait sem, de nem jelentheti a tömegek uralmát sem. Az igazi demokrácia biztosítja az intelligens osztályoknak a vezetést (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) s bevonja a nép széles rétegeit az állami életbe. (*Úgy van!*) Az a demokrácia, amely nem meri kimondani azt, hogy ebben a demokráciában az intelligencia vezetőszererepre van hivatva, az nem demokrácia, hanem demagógia. (*Élénk taps a baloldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Praktikus következmények folynak ebből a jelen kormányra nézve.. A jelen kormányra nézve az a következmény folyik, hogy lehetőleg a szabadságjogokat helyreállítsa, (*Helyeslés balfelől.*) de örködjék minden, körülmények között afelett, hogy ezekkel «u szabadságjogokkal olyan destruktív elemek, amelyek a múltban ezt az államot már bajba süllyesztették, felül ne kerekedjenek. (*Úgy van!*) Itt van a cenzúra kérdése. (*Halljuk! Halljuk!*) A kormány el van szánva rá, hogy a sajtószabadságot kellő időben helyreállítsa. (*Mozgás.*)

Drozdy Győző: Mikor?

Bethlen István gróf miniszterelnök: Meg fogom mondani, ennek az ideje akkor jön el, amikor megfelelő sajtótörvény útján gondoskodunk arról... (*Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon. Mozgás.*) hogy a destrukció a sajtóban újra meg ne nyilvánulhasson. (*Élénk helyeslés.*)

A gyülekezési és szabadságjogok tekintetében (*Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!*) a kormány el van szánva arra, hogy minden tekintetben megkísérli azoknak helyreállítását. (*Felkiáltások a szélsőbal-*

oldalon: Minél előbbi) Meg fogom azt is magyarázni. Ez annyit jelent, hogy anélkül, hogy a tényleges jogi helyzeten momentán változtatna, engedélyt fog adni arra, hogy gyűlések tartassanak... és az egyesületek szabadon működhessenek. Engedélyt fog a kormány erre nézve adni s csak akkor fog élni a hatalmával, amikor látja, hogy visszaélnék ezekkel a jogokkal.

A munkásosztállyal szemben a kormány a legnagyobb megértést fogja tanúsítani. *(Élénk helyeslés.)* Teljesen tudatában vagyunk annak, hogy sok mindenféle intézkedés áll fenn, amely a munkásosztállyal szemben ma már méltánytalan. *(Úgy van!)* A kormány minden tekintetben enyhíteni fog ezeken és el van tökéelve arra, hogy a munkásosztállyal az érintkezést felvéve, vele ezeket a dolgokat megbeszélje és lehetőleg olyan rendezést teremtsen, amely a munkásosztályt is megnyugtatja. *(Élénk helyeslés.)*

T. Nemzetgyűlés! Ezzel a kérdéssel, a demokrácia. Mrdésével összefügg három törvényjavaslat, amellyel a kormány alkalmas időben fog foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek vonatkoznak a választójog, a főrendiház és a közigazgatás reformjára. Az 1920. évi I. t.-cikk kötelezően előírja a kormánynak azt, hogy a választójogra vonatkozólag reformot terjesszen elő. A jelenlegi kormány vállalja ezt a kötelezettséget és ezen kötelezettségnek meg fog felelni. A főrendiház reformja szükségessé vált, mert hiszen a főrendiház mai összeállításában nem volna képes meggyőződésünk szerint a Nemzetgyűléssel, illetőleg a jelenlegi demokratikus parlamenttel együttműködni. *(Úgy van! jobbfelől.)* Szükség van tehát a főrendiház reformjára már azért is, mert a Nemzetgyűlés önmagát nem mint egy állandó szervet iktatta be törvénybe, hanem mint egy átmeneti szervet, amely helyet ad az Országgyűlésnek akkor, mikor erre mód van és amikor erre a helyzet megérett.

A kormány tehát a főrendiházi reformjavaslatot is elő fogja terjeszteni. Ebben a tekintetben a közvélemény annyira megérett, annyira egységes úgyszólván a felfogás, hogy nem hiszem, hogy ebben a tekintetben nagyobb akadályokkal kellene küzdenünk.

A harmadik javaslat, amelyre utaltam, a fő igazgatási javaslat. A közigazgatási reformot kettőkből i sürgetik. Az egyik ok az, hogy bizonyos aggályok támadtak abban a tekintetben, hogy vajjon a közigazgatás rendelkezésére áll-e a kormánynak a földreform végrehajtására. Nézetem szerint ez az aggály még nem volna elegendő ok, mert hiszen a belügyminiszternek kötelessége, hogy a törvénykönyvünkbe beiktatott törvényt közegeivel végrehajtsa. Ez a kormány és benne a belügyminiszter minden garanciát megad abban a tekintetben, hogy a törvénykönyvben lévő földbirtokreformtörvényt a közigazgatási hatóságokkal végre fogja hajtani. *(Általános helyeslés és taps.)*

A másik ok, amiért a közigazgatási reformot sürgetik, az, hogy a törvényhatósági bizottságok, s a községi és városi képviselőtestületek összeállítása a mai demokratikus iránynak nem egészen felel meg. *(Ellentmondások balfelől. Felkiáltások a jobboldalon: Egyáltalában nem!)* A kormány a maga részéről honorálja ezt a felfogást, szükségesnek tartja a törvényhatósági bizottságok és egyéb testületek összeállításának megváltoztatását. *(Élénk helyeslés.)* szükségesnek tartja, hogy abban azok a demokratikus rétegek, amelyek a választói jog révén a parlamentben

is képviseletet nyernék, szintén képviseletet kapjanak. *(Általános helyeslés.)* Ebben a tekintetben tehát el van szánva a kormány elmenni addig a pontig, ameddig a nemzet érdekében az abszolúte szükséges. Szükségesnek tartja a kormány azt is, hogy a törvényhatósági bizottságok összeállítása révén lehetővé tegye a törvényhatóságok összeműködését a jelenlegi kormányzati iránnyal, amely, nézetem szerint, magáé a nemzeté is. *(Igaz! Úgy van!)* Óva, intek azonban ezen a téren minden túlzástól. A demagógiát a megyegyűlésbe beereszteni nem fogjuk. *(Taps a „baloldalon és a középén.)* mert a nemzetgyűléseknek, törvényhatóságainknak ősi tradícióit, ősi nemzeti alapjait meg akarjuk őrizni és nem akarjuk érinteni. *(Élénk helyeslés a baloldalon és a középén. Mozgás jobbfelől.)* A második feladat társadalmi bajaink gyógyítása. Társadalmi bajaink – amint kifejtettem – középosztályunk bukásából származtak. A magyar középosztály elvesztette vezetőszerepét gazdasági téren. Ezt a vezetőszerepet számára vissza kell szereznünk. *(Helyeslés és taps.)* Ez az igazi konstruktív politika. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mert minden baj, ami kulturális és szellemi téren mutatkozik, tulajdonképpen gazdasági gyökerekből táplálkozik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

T. Nemzetgyűlés! JÉii, ellene vagyok mindenféle lármás antiszemizmusnak. *(Általános helyeslés.)* A jogrendet minden, körülmények között fenn fogjuk tartani. *(Élénk helyeslés a Ház minden oldalán.)* Ha volnának hatóságok, amelyek túllépi saját hatáskörüket, azokat vissza fogjuk szorítani arra a hatáskörre, amelyet a törvény számukra megállapít. *(Általános helyeslés.)* És ezt a kérdést nem kívánjuk még a jogegyenlőség megbolygatásával sem érinteni. A jogegyenlőség, olyan alapja, olyan biztosítéka a nemzet életének, amelyet bántani, amelyet érinteni nem szabad. *(Helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Zaj balfelől.)* Elismerem, hogy Jelenleg van zsidókérdés az országban, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* de ennek megoldása az, hogy gazdasági téren azok lehessünk nélkülük is, amik velük együtt vagyunk. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.)* Ez ő nekik is érdekük, mert abban a percben, amint nem lesznek nélkülözhetetlenek, abban a percben az összhang itt helyre fog állni. Ebben a tekintetben tehát a kormány el van szánva arra, hogy egy konstruktív..politika alapelveit rakja le. Szükségünk van arra, hogy egész nevelési politikánkat megváltoztassuk. *(Általános helyeslés.)* Ott kell elindulnunk, hogy ifjainkba az önállóság, a tevékenység szellemét öntsük *(Élénk helyeslés.)* és a jellemzilárdságra fektessük a nevelésben a fösúlyt. *(Általános helyeslés.)* Hozzá kell szoktatnunk őket a gazdasági étellel való törődéshez és beléjük kell oltanunk a keresztény erkölcsi alapelveket. *(Igaz! Úgy van! Általános helyeslés és taps.)* Ha kulturális és gazdasági téren is ma nagyobb és gyorsabb tempót kell kívánnunk, úgy ennek oka az, hogy a múltban téren talán sok mulasztás történt. Mert nem elég azt mondani, hogy miért nem mennek ifjaink gazdasági pályára, hiszen jó tanácsban bőven volt részünk, *(Igaz! Úgy van!)* nem tanács kell ide, hanem kulturális és gazdasági tevékenység. *(Helyeslés, felkiáltások jobb felől: szakiskola!)* És én felhívom vállalatunkat is, hogy ebben a munkában nyissanak teret a keresztény fiatalság számára, *(Helyeslés.)* mert ha ezt nem teszik, akkor azt az ellentétet, amely a nemzetben megvan velük szemben, tovább fogják vinni a jövőbe is és lehetetlenné teszik itt a konszolidáció munkáját olyan mértékben, amint arra szükség van. *(Igaz! Úgy van!)*

Nagystílú középosztály-politikát kell tehát a kormánynak kezdeményeznie. Az első lépéseket megtegyük azzal, hogy azon tisztviselők részére, akik kiszorulnak a mai államhivatalok keretéből, s azoknak a menekülteknek részére, akik a tőlünk elszakadt területekről jönnek haza, átképző tanfolyamokat szervezünk és fel fogunk állítani egy olyan organizációt, amely a maga erejével törekszik arra, hogy e tisztviselőknek az átképzés után tényleg munkaalkalmakat is tudjon adni. *(Általános helyeslés.)* De ez csak az első lépés. A közgazdasági miniszter urak és a kultuszminiszter úr kezükbe fogják venni ennek az irányzatnak folytatását, megteszik a további lépéseket és én meg vagyok róla győződve, hogyha hosszabb időn keresztül sikerül ezt a munkát folytatnunk, akkor ennek a nagy és nehéz, mondhatnám súlyos problémának megoldását ez a kormány és a következő kormányok meg fogják találni.

T. Nemzetgyűlés! Társadalmi bajaink orvoslásának második feladata a gazdatársadalommal kapcsolatos. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Agrárpolitikát, kell folytatnunk, mert hiszen a gazdatársadalom az, amely a nemzet gerincét alkotja, az erősítés munkájának tehát itt kell kezdődnie. *(Helyeslés a jobboldalon és balfelől.)* Az első lépést e tekintetben már a múlt kormány megtette a földbirtokreform megindításával. Mi a magunk részéről a földbirtokreformot teljes erővel végre fogjuk hajtani, *(Általános helyeslés.)* s azokat a nehézségeket, amelyek a házhelyek és a kisbérletek tekintetében felmerültek, sietősen el fogjuk az útból háritani. De még tovább fogunk menni. A földbirtokreformnak olyanmértvű végrehajtása vált szükségessé, amely alkalmas arra, hogy közmegnyugvást keltsen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mert a tulajdonjoghoz szabad hozzányúlni, de csak akkor és csak úgy, ha aztán másodszer, harmadszor és negyedszer nem kell hozzányúlni. Olyanmértvű végrehajtás szükséges tehát ezen a téren, hogy ebben a tekintetben a nemzet összes agrárosztályai megnyugvást találjanak, mert ha ezt el nem érjük, akkor az első agrárreformot egy második és harmadik követné, mely a nemzetre nézve azután egészen más következményekkel járna, mint a jelenlegi. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Arra törekszünk, hogy az agrárreformot kapcsolatba hozzuk a vagyonváltság kérdésével *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nézetem szerint a vagyonváltság olyan fogantyút ad a kormány kezébe, amelynek segítségével imperatívus fogunk bizonyos területeket megszerezhetni, amelyek a földreform részére rendelkezésre fognak állani. Nagy és régi kívánsága a gazdatársadalomnak, hogy a kötött forgalom végre megszűnjön. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* A gazdasági szabadságból fejlődik igazán a gazdasági erő. A kormány azon a nézeten van, hogy amennyiben csak lehetséges, a szabad forgalmat még az idén életbelépteti. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ebben a tekintetben a kormány állja azt a megállapodást, amelyet a múlt kormány saját kebelében kötött s amely biztosítani kívánja, hogy nemcsak már az idén, hanem a jövő évben is feltétlenül fenntartassék a szabad forgalom, anélkül azonban, hogy a városi lakosságnak az a része, amely ellátásra szorul, ettől az ellátástól elessék. *(Helyeslés.)* A szabad forgalmat tehát fenntartjuk és az ellátatlanokat csekélyebb mértékben, mint ahogy eddig történt, de olyan mértékben, mint az szükséges, biztosítani fogjuk. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* T. Nemzetgyűlés! Itt elsősorban izokról a kategóriákról van szó, amelyek feltétlenül ellátásra szorulnak.

A köztisztviselők, azoknak hozzátartozói, katonák és hozzátartozóik, a szegények, rokkantak, hadiárvák, hadiözvegyek, azután az egész városi ipari munkásosztály az ellátatlanok között kell, hogy maradjanak, de ezeknek ellátását úgy kell biztosítanunk, hogy emellett a szabad forgalom fenntartható legyen.

T. Nemzetgyűlés! A harmadik feladatunk az, hogy a nemzet külpolitikai horizontját emeljük s hogy a külpolitikai kérdésekkel való foglalkozást népszerűvé tegyük. Ez talán egyike a legnehezebb feladatoknak. A külügyminiszter úr feladata lesz, hogy a nemzetgyűlést állandóan tájékoztassa. A külügyminiszter úr feladata lesz, hogy azok a kezdeményezések, amelyek előkelő parlamenti férfiak részéről történtek abban az irányban, hogy a külpolitikai látókör ebben a nemzetben helyreállíttassék, ezek a törekvések népszerűsítsenek és az egész nemzetbe bevitessenek. *(Mozgás.)* Magyarországnak bele kell helyezkednie abba a helyzetbe amelyet a reánk kényszerített trianoni béke alkotott. Magyarország a legutóbbi időkben olyan tanúságát adta belső erejének, higgadságának és hazafias egységének, hogy mindenki előtt kétségtelen az, hogy az az erő és az a higgadság lényeges biztosítéka a békének Európa keletén. Ellenünk minden rágalmaival szemben bizonyosság ez és cáfolat.

Ilyértelmű hazafiasságra és konszolidációra támaszkodva, a kormány nyugalommal és önérettel tekint a jövőbe. A béke végrehajtását az adott szó erejénél fogva kötelességének tartja, de a béke, amely a győzők abszolút kényszerével jött létre, nemcsak kötelességeket ró reánk, hanem számunkra is tartalmaz jogokat. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Reméljük, hogy e jogok érvényesítésében a szerződők ugyanazt a lelkiismeretességet fogják tanúsítani, amellyel mi lépünk e kérdések elé. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Abban a feltételezésben, hogy szomszédaink azoknak a rendkívüli előnyöknek élvezetében, amelyeket nekik a béke biztosít, nem fognak megfélemleni azokról a kötelességekről sem, amelyeket velünk szemben szerződésileg vállaltak. Itt eleve hangsúlyoznom kell, hogy egy pillanatra sem feledhetjük el azt a belső szellemi és kulturális kapcsolatot, amely minket más uralom alá került véreinkkel elválaszthatatlanul összefűz. *(Általános élénk éljenzés és taps.)* Ez álláspontunk annál kétségtelenebb, minthogy éppen ez a béke a nemzetiségi elv széles hangoztatásából keletkezett. A természetadta gazdasági és kereskedelmi szükségességek megjelölik azt az utat, amely a legközelebbi szomszédainkkal való viszonyaink rendezéséhez vezet.

Külügyi politikánk változatlan. Arra szorítkozhatom tehát, hogy utaljalja?: egyszerűen arra, amit a magyar kormány erre vonatkozóan már néhány hónap előtt kijelentett. Egy orientációja lehet csak külügyi politikánknak, amelyet rendíthetetlenül követni akarunk: orientációnk egyedül magyar lehet. *(Úgy van! Élénk taps.)*

T. Nemzetgyűlés! Kifejtettem annak a politikának alapirányait és alapvonalait, amelyet a kormány követni óhajt. Ehhez azonban nemcsak törvényhozási munka, hanem kormányzati feladatok is járulnak. A kormánynak helyre kell állítania az egész vonalon a tekintély elvét... Mert a tekintély elvétől függ a kormányzat nyugodt szilárdsága. *(Zaj.)* Ebben a tekintetben erőt ad a kormánynak az 1920. évi első. t.-e amelynek alapján rendületlenül megáll a kormány. *(Éljenzés és taps jobbfelől)* Ez a törvény kimondja, hogy megszűnt a királyi hatalom gyakorlása.

(Zaj. *Halljuk! Halljuk!*) Megállapítja, hogy megszűnt Magyarországnak az osztrák tartományokkal elválaszthatatlan és együttes birtoklása. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Megállapítja, hogy az 1867:XII. t.-c. megszűnt. (*Felkiáltások jobbfelől: Hála Istennek!*) Megállapítja azt is, hogy ennek következményeit a békekötés után fogja levonni.

T. Nemzetgyűlés! A béke még nem lépett érvénybe. A béke a nagyhatalmak ratifikációja után válik érvényessé, tehát addig az időpontig meg nem is volt lehető, hogy a kormány ezzel a kérdéssel foglalkozzék. De nem fog foglalkozni azután sem, mert nem jött el az ideje annak, hogy ezzel a kérdéssel most foglalkozzék. (*Helyeslés jobbfelől.*) Nem jött el az ideje addig, amíg az országban nincs meg teljesen a konszolidáció (*Helyeslés jobbfelől.*) és amíg nincs olyan külpolitikai szituáció, amely lehetővé teszi, hogy ezzel a kérdéssel külbefolyásoktól mentesen foglalkozzék. (*Élénk helyeslés és taps balfelől és a középén.*)

De éppen azért, mert a kormánynak ez az álláspontja, ellene fog szegülni minden olyan kísérletnek, bárhonnan jöjjön az, vagy bármely módon történjék, (*Helyeslés jobbfelől.*) amely a nemzetgyűlés ezen állásfoglalásának prejudikálna. Ellene fog szegülni minden olyan egyoldalú megállapításnak, amely alkotmányunk elveivel ellentétben lenne. (*Helyeslés jobbfelől.*) Oly nagy érdek fűződik ahhoz, hogy ebben a kérdésben a nemzet összhangja meg ne bontassék, (*Helyeslés jobbfelől.*) hogy ebben a tekintetben a kormány el van szánva arra is, hogy mindenféle propagandát, bármely irányban nyilvánulna is, a maga részéről nemcsak hogy, támogatni nem fog, hanem a rendelkezésére álló törvényes eszközökkel lehetetlenné fog tenni. (*Helyeslés jobbfelől.*) Éppen ezért ünnepélyesen felszólítást intézek a nemzetgyűlés tagjaihoz, (*Halljuk! Halljuk!*) ne méltóztassanak ennek a kérdésnek üszkét beledobni ebben a pillanatban a közéletbe. (*Élénk helyeslés és taps balfelől.*) Ne méltóztassék ezt tenni, mert a nemzetnek legnagyobb érdeke az, hogy ebben a kérdésben összhangját megőrizze.

Legyen szabad ezután áttérnem néhány reszortkérdésre, elsősorban a közgazdasági és pénzügyi, azután az egyéb reszortkérdésekre is. Ezekkel röviden kívánok végezni, mert nem óhajtok ebben a percben oly részletezett programot adni, amely a kormány egész munkásságát felöleli. Hiszen a legközelebbi jövőben alkalma lesz a nemzetgyűlésnek a költségvetési vita rendjén a reszortminiszterek programját meghallgatni és akkor alkalma lesz ebben a tekintetben állást is foglalni. Pár kérdés azonban mégis érinteni kívánok.

A pénzügyminiszter úr még a mai nap rendjén be fogja nyújtani az új valuta javaslatot, amely végleg elszakítja a magyar valutát az osztráktól... (*Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.*) amely megszünteti az Osztrák-Magyar Bank privilégiumát és a nemzetgyűlés ellenőrzése alá helyezi a pénzforgalmat. (*Helyeslés.*)

A pénzügyminiszter úr máris beterjesztett javaslatait fenn fogja tartani s azt a programot, amelyet a múlt kormány keretében kifejtett, a maga részéről állja. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Szükség van arra, hogy pénzügyeink javulásával párhuzamosan és amennyiben ezt pénzügyeink lehetővé teszik, azokat a korlátokat, amelyeket az 1920:XII. t.-c. 2. paragrafus a kinevezések és előléptetések tekintetében a tisztviselői karnál felállított, lehetőleg elhárítsuk. A közszolga-

lati alkalmazottak javára szolgál elsősorban a valutajavulás. Az ő természetbeni ellátásokat a jövőben is feltétlenül biztosítanunk kell. *(Helyeslés.)*

A kereskedelmi tárca keretében három javaslat fekszik a nemzetgyűlés előtt. Legközelebb beterjeszjük az ipartörvény módosítását. *(Helyeslés és taps balfelől.)* a szabadalmi bíróság elnökének, alelnökének és bírának illetményeiről szóló törvényjavaslatot. Előkészítés alatt áll továbbá a kereskedelmi tárca keretében a tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslat. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)* a gazdasági szakegyesületek jogviszonyainak rendezéséről szóló törvényjavaslat. a munkáskamarákról szóló törvényjavaslat. *(Helyeslés balfelől.)* az iparban és kereskedelemben alkalmazott tisztviselők és kereskedősegédek szolgálati viszonyairól szóló törvényjavaslat. a fiatalok munkások és munkások védelméről szóló törvényjavaslat. az ipari munkások vasárnapi szüneteléséről, *(Helyeslés.)* a testi épség védelméről és az iparfelügyelet reformjáról szóló törvényjavaslat. *(Helyeslés balfelől.)*

Az igazságügyi tárca keretében a pénzügyi javaslatok után valószínűleg azonnal előterjesztjük a sajtóreformot. *(Helyeslés balfelől.)* Egy hang a baloldalon: *Valószínűleg?*

Készen van az igazságügyminisztérium kebelében két törvényjavaslat a szerzői jogról és előkészítés alatt áll a kereskedelmi törvény reformja, *(Helyeslés balfelől.)* amely törvény sok tekintetben elavult. különösen azokban a tekintetekben, amelyek a szövetkezeteket is érintik.

A földmívelésügyi tárca, amint arra már utaltam, elsősorban a földbirtokreform-törvény végrehajtásával kell, hogy foglalkozzék. *(Helyeslés.)* A földbirtokrendező bizottság ki van már nevezve, a törvény végrehajtási utasítására vonatkozó munkálatok is készen vannak. Még néhány részletkérdés van itt, amely eldöntésre vár, t. i. a hadirokkantak, hadiözvegyek, azután a közszolgálati alkalmazottak kedvezményes módon való földhözjuttatásának kérdése. *(Helyeslés balfelől.)*

Amint már utaltam arra, a kormány erős kézzel kívánja elhárítani azokat a nehézségeket, amelyek a házhelyek, kisbérletek, közlegelők kiosztásánál felmerültek. *(Helyeslés.)* A mezőgazdasági kamarák felállítása folyamatban van és azt teljes erővel szorgalmazzuk. A vármegyei gazdasági felügyelői intézményt az egyes járásokra is ki fogjuk terjeszteni.

A közoktatási programra, amennyiben elvi jelentőségű, már utaltam. Itt csak röviden jelzem, hogy a művelődési politika terén a kormány fontos kötelességének tartja elsősorban a vidék erőteljes kulturális gondozását. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* EbBőf a célból az elemi oktatás terén a háborús bajok megszüntetése az első feladat. Előkészít" ezenkívül egy köznevelési törvényjavaslatot, amelyben egyfelől azok az elvi szempontok fognak honoráltatni, amelyekre utaltam, másfelől egész nevelési és közművelődési politikánk egységes törvényben nyer majd kifejezést. *(Egy hang jobb felől: Gazdasági szakoktatás. Egy hang a baloldalon: Mi van a katolikus autonómiával?)*

Harmadszor szükségünk van a tanügyi közigazgatás terén is a fejlesztésre és olyan reformokra, amelyek ezt a közigazgatást hatékonyabbá teszik. A szakoktatás és a művészi oktatás sürgős átalakítását is kezdeményezzük. Végre meg akarnók alkotni az egységes testnevelési törvényt is. *(Helyeslés balfelől.)*

A nemzeti hadsereg az állam biztonságának szilárd alapját kell, hogy képezze. A honvédelmi kormány a trianoni békekötés érvényreválása idejében „kénytelen lesz egy törvényjavaslat keretében levonni azon konzekvenciákat, amelyek a trianoni szerződésből rabárainak és átszervezni a nemzeti hadsereget természetesen anélkül, hogy az megszűnnék nemzeti biztonságunk alapköve lenni. *(Helyeslés.)* A honvédelmi miniszter úr és a többi reszortminiszter urak gondoskodni kívánnak arról, hogy a hivatásos tisztek és altisztek, akik ily módon feleslegessé válnak, az állam egyéb szerveinél kapjanak új munkakört. *(Helyeslés.)*

Végre törvényhozási úton véglegesen rendezni kívánjuk a katonák és azok hátramaradottainak nyugellátását is. *(Helyeslés.)*

T. Nemzetgyűlés! Áttérek a népjóléti kérdésekre. Itt a kérdések egész tömege vár megoldásra. Természetesen az idő és a pénzügyi helyzet egyedül az, amely korlátot szabhat e tekintetben tevékenységünknek. *(Zaj.)* Mi a magunk részéről el vagyunk szánva, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezen a téren mindent megteszünk, ami az alsó néposztályok megélhetésének javára szolgálhat. Arra kérem a t. Nemzetgyűlést. méltóztassék lehetővé tenni, hogy majd mikor ezen javaslatok napirendre kerülnek, azokat gyorsan lehessen letárgyalni.

A közegészségügy terén első feladatunk a közegészségügyi szolgálatnak decentralizálása. *(Helyeslés.)* Foglalkozni kívánunk továbbá ugyan ezen a téren a fertőző betegségek, valamint a népbetegségek, különösen a tuberkulózis és a venereás betegségek elleni küzdelemmel. *(Helyeslés.)* Szabályozni kell újból az elmebetegügyet és gondoskodni kell, hogy megmaradt fürdőink – sajnos, csekély számmal vannak – teljesen az egészségügy szolgálatába állíttassanak.

A szociális törvényhozás terén elsősorban is a betegség esetére szóló kötelező biztosítást kívánjuk kiterjeszteni a mezőgazdasági munkásokra, *(Helyeslés.)* a szegényebb kisbirtokosokra és a kisiparosokra az önszegély alapján. Amennyiben a pénzügyi helyzet megengedné és valuta-javulásunk oly mérvű lenne, hogy a budget túlságosan meg nem terheltté né, foglalkozni fogunk még a kötelező biztosításnak a közalkalmazottakra való kiterjesztésével is. *(Helyeslés balfelől.)*

A munkások számára biztosítani óhajtja a kormány az aggkori-, és rokkantsági ellátást. *(Helyeslés.)* A munkásbiztosítási reformot, amely most fekszik a törvényhozás előtt, sajnos, ebben a percben vissza kell vonnunk *(Helyeslés, zaj a baloldalon.)* átdolgozás és kiegészítés végett. oly célból, hogy a javaslatban lefektetett elvek az önkormányzattal és az egyetemes nemzeti érdekekkel összhangba hozassanak.

A gyermekvédelemről is javaslatot fogok a t. Nemzetgyűlés elé terjeszteni. Végre igazán a nemzet becsületbeli kötelességének ítéljük, hogy a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvak ellátásáról mentől előbb gondoskodjunk. *(Helyeslés.)* T. Nemzetgyűlés! Mindezen feladatokra csak a nemzetgyűlés bizalma alapján vállalkozhatunk. A nemzetgyűlés tagjaitól kérjük azt a hordképes alapot, amely alkalmat és módot nyújt a kormánynak arra, hogy sikeres és gyors munkásságot fejthessen ki. A kormány egy koalíciós pártgyűléssel áll szemben.

Minden koalíciós alap törékeny. Törékeny azért, mert olyan súrlódási felületeket mutat, amelyek a nemzet munkásságát és a parlament munkásságát nehezzé teszik. A folytonos válságoknak ez volt egyik oka.

A nemzet érdeke az, nem a mi érdekünk – mert ahogy mi 24 óra alatt jöttünk, egy perc alatt távozhatunk, ha az óránk ütött – azonban a nemzet érdeke az, hogy végre egy hordképes alap teremtsék meg egy állandó kormányzat számára. *(Helyeslés és taps a bal- és a jobboldalon.)* És érdeke ez a keresztény és agrárirányzatnak egyformán, mert ez a két irányzat ma külön pártokban van képviselve, azonban a nemzet szívében és lelkében egyhelyt van. *(Taps balfelől és a középén.)*

Ez az irányzat egy anyaméhben született és együtt bukik el, ha nem tud egymással kezefogni. *(Taps bálról és a középén.)* Ha én a jövőbe nézek, két pillérét látom a nagy és erős Magyarországnak: az egyik a kultúrában kifejlett, gazdaságban erős kisgazdaosztály, a másik pedig a keresztény magyar intelligencia. *(Taps.)* Ha ez a kettő összefog és együtt tart nemcsak odakint a falvakban, de idebent a parlamentben is, akkor ez a parlament megszerzi azt a tekintélyt, amely képessé teszi, hogy a nemzetet azon az úton vezesse, amely az ő hivatása. *(Helyeslés és taps balfelől és a középén.)*

Ez az összeforradás megvolt, de másodrangú kérdések miatt felbomlott, olyan kérdések miatt, amelyek nem aktuálisak. *(Igaz! Úgy van! Mozgás.)* Én a nemzetgyűlés tagjaihoz azt a kérést intézem, hogy azok, akik többre becsülik azon véleménybeli eltéréseiket, amelyek másodrangúak, ne álljanak útjába annak, hogy a keresztény és nemzeti irányzat ebben a parlamentben és odakint az országban összeforjjon.

És a magyar értelmiség azon részéhez, amely eddig félreállott, szintén van egy szavam. Az országban vannak még pártok, amelyeknek a háború alatt volt történelmi hivatásuk. A nemzet ma már irányt vett. Oszlassák fel ezeket a pártokat, szüntessék meg azt a különállást, mert elérkezett az ideje annak, hogy az egész magyar intelligencia egységesen álljon sorompóba. *(Helyeslés.)* Ha ezt nem tesszük, akkor a nemzetek azon sorába fogunk süllyedni, amelyet az angol parlamentben Lord Salisbury, egy nagy beszédében a következőképpen jellemezett: *(Olvasza.)* „Két csoportra oszthatók a nemzetek: Vannak fejlődő és vannak haldokló nemzetek. A fejlődő nemzetekhez tartoznak azok a nagy nemzetek, amelyek évről-évre nagyobbodó hatalommal bírnak, amelyek gazdaságban gyarapodnak, területüket kiterjesztik és szervezetüket tökéletesítik. Élnek más népek is, amelyeket más jelzővel, mint haldoklók, megjelölni nem lehet.

Ezen államokban a desorganizáció és dekadencia éppoly gyorsan halad előre, mint az őket körülvevő erős népeknél az erőkoncentráció és hatalomgyarapodás. Ha időről-időre körülnéznünk körükben, mindig gyengébbeknek, gazdaságilag elmaradottabbaknak, nagy emberekben és jól működő intézményekben szegényebbeknek látjuk őket. Minden jel arra mutat, hogy a vég felé közelednek és mégis különös szívóssággal ragaszkodnak mindenhez, ami az életből számukra még fennmarad. Meddig tarthat ez az állapot, nem az én dolgom, hogy e tekintetben jóslatokba bocsátkozzam. Annak megállapítására kívánok csak szorítkozni, hogyha az említett folyamat tovább halad előre, úgy az egyik, mint a másik irányban, a gyenge államok továbbra is gyengülnek, az erősek továbbra is erősödnek. Nem kell tehát ahhoz a megállapításhoz jósnak lenni, hogy milyen szomorú véghez kell ezen két ellentétes irányú fejlődésnek jutnia, Egyik vagy másik módon akár tényleges politikai szükségből, akár filantrópikus ürügyek alatt az élő és erős nemzetek ki fogják terjeszteni hatalmukat a haldokló népek területére.

Hogy ne így legyen velünk, tisztán rajtunk áll. Kérem a t. Nemzetgyűlés támogatását. *(Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)*

APPONYI ALBERT GRÓF ÜDVÖZLÉSE 75-İK SZÜLETÉSNAJÁN

Apponyi Albert gróf 1921 május hó 28-án töltötte be 75-ik születésnapját. Ebből az alkalomból az egész magyar társadalom kivételes ünneplésben részesítette. A Vigadóban tartott ünnepi ülésen Bethlen István gróf miniszterelnök Apponyit a következő beszéddel üdvözölte:

Önmagát becsüli meg az a nemzet, amelyik nagy fiait megbecsüli. Ma, amikor életed 75. és közéleti működésed 50. évfordulóját ünnepeljük, nemcsak egy érdemekben dús életet jutalmaz a nemzet, hanem tanúbizonyságot kíván tenni arról, hogy *méltó hozzád, hogy megértette tanításaidat és azonosítja magát tanításaiddal.*

Mi, akik melletted kezdtük pályafutásunkat, akik tőled tanultunk ideálokat szeretni és tisztelni, mi tudjuk, hogy mit tettél a nemzetért. Mi tudjuk, *hogy te voltál az, aki ezt a nemzetet újból nemzeti öntudatra ébresztetted, a nemzeti eszmét magasra emelted, mi tudjuk azt, hogy te voltál, aki ennek a nemzetnek a külföldön becsületet szerezted. (Úgy van!)* Te egymagad több szolgálatot tettél ennek a nemzetnek, mint az egész zsrnalisztika és az egész politikai élet. És hogyha vannak kritikus szellemek, akik ebben az anyagi korszakban az emberek értékét csak a látható, csak kézzel fogható sikerekkel mérik, úgy ezeknek azt mondom, hogy a kézzelfogható sikerek az isteni Gondviseléstől függenek.

Te is osztottad azoknak a nagy magyar államférfiaknak a tragikumát, akik egy kicsiny, törékeny lélekvesztőben kénytelenek voltak az élet nagy óceánján keresztülvándorolni, szemben azokkal a nagy férfiakkal, akik nagy nemzetekből születve, óceánjáró nagy és erős hajókon képesek az életet végigküzdeni. Én azt mondom, hogy ma, amikor Téged ünneplünk, nemcsak a külső sikert ünnepeljük, hanem azt az értéket és azokat az ideálokat, amelyeket rőffel mérni nem lehet, amelyeket mélyen beleplántáltál a nemzet lelkébe *(Úgy van!)* és *hogyha van vigasztaló momentum a magyar férfiak tragikumában, a természetnek ama nagy törvénye az, amely azt mondja, hogy nincs erő a természetben, amely elvész, mert az az erő, amely látható sikereket nem szül, az az erő latens erőket termel, potenciális energiává fejlődik és mint ilyen, alkalmas időpontban újból előtérbe lép.*

Márpedig én tudom, hogy te voltál az, aki mindig nagy és nemes ideálokért küzdöttél ideális eszközökkel, aki mindig ideális utakon haladtál. Te voltál az, aki a nemzeti öntudatot ebben a nemzetben újból magasra emelted, te voltál az, aki prófétai szavaddal és egyéni fényes példáddal képessé tetted ezt a szomorú nemzedéket arra, hogy elviselje a terheket, amiket a sors csapása reá mért.

Áldjuk a Gondviselést, hogy *hitet és önbizalmi adtál ennek a nemzetnek (Úgy van!)* és amikor *a magyar kormány nevében babérlevelet tűzök én is ahhoz a koszorúhoz, amellyel tisztelőid itt homlokodat övezik, úgy arra kérem a Gondviselést, hogy áldja meg a jövőben minden lépésedet* És hogyha reád mérte a sors azt, hogy látnod kellett ennek a nemzetnek pusztulását, azt a szörnyű katasztrófát, amelybe belesüllyedtünk,

úgy adjon időt arra is, hogy fölvezesd ezt a nemzetet a Nebo begyére, ahonnét belátunk az ígéret földjére, a Kánaánba, amelyben talán egy szebb, egy jobb és boldogabb kor virul ennek a nemzetnek életére. (Hoszszantartó élénk éljenzés és taps.)

A SZABADSÁGJOGOKRÓL, A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL ÉS A KORMÁNY PROGRAMJÁRÓL (KÖLTSÉGVETÉSI BESZÉD)

A nemzetgyűlés 1921 június 1-én tartott ülésén a költségvetési vita során *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

T. Nemzetgyűlés! Mielőtt behatóbban foglalkoznék a költségvetéssel, a kormány programjával szemben kifejtett. valamint a közállapotok felett gyakorolt kritikával, legyen szabad egy mulasztást pótolnom, amennyiben a kormány programjának előterjesztésekor *a nemzetiségi kérdésről* nem szóltam. (*Halljuk! Halljuk!*)

A háború előtt ebben az országban komoly nemzetiségi harc nem volt. Mert volt ugyan nemzetiségi feszülődés, azonban az inkább a felszínen mozgott. a társadalom felsőbb rétegeiben, az intelligencia körében és annak gyökerei a nép lelkébe le nem szálltak. Nem volt ebben az országban elnyomás sem. Hiszen elég, ha arra utalok, hogy, ha ma az elszakított területeken lévő magyarság egytizedrészét élvezné azon jogoknak, amelyeknek birtokában a nemzetiségek Magyarországon voltak, úgy igazán boldogok lennének. (*Úgy van!*) Azonban ezen a helyzeten nagyot változtatott a háború. A háború maga egy nagy nemzetiségi propagátor volt és még inkább a békekötés, amely a nemzetek önrendelkezésének a jegyében indult meg és végeredményében a népek Önrendelkezési jogának megsértésével fejeztetett be. (*Úgy van!*)

Ha a népnek önrendelkezési jogát olyan magas helyről hirdetik, mint ahogy az kihirdettetett és mint ahogy hosszú időn keresztül egy mélyreható propaganda fejtetett ki egész Európában, különösen a közép-hatalmknál ilyen irányban, nem csodálkozhatunk, ha a nemzetiségi kérdés egész új képet nyert; nem csodálkozhatunk azon, hogy úgyszólván a Finn-öböltől le az Indiai-óceánig megmozdult a nemzetiségi érzés; nem csodálkozhatunk azon, hogy feltámadtak nemzetek, melyeket rég a múzeum leltárában gondoltunk, hogy úgyszólván új rengési periódust élünk át. amely megrengette egész Közép-Európában a nacionalizmus gondolatát és bevitte azt a nép legszélsőbb rétegeibe is. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy ez a periódus minket érintetlenül nem hagyott. A mi katasztrófánk és bajunk az volt. hogy az a propaganda, amely a nemzeti-; ségi érzést felköltötte, éppen azokban az időkben volt a legerősebb és és leghatalmasabb és termetté a gyümölcseit. amikor a mi katonai és állami összeomlásunk bekövetkezett. Mert hiszen ez idézte elő azt. hogy a perifériákon az állami hatalom úgyszólván ellentmondás nélkül jutott az egyetlen szervezett erő, a nemzetiségi agitátorok kezébe. (*Úgy van!*)

És ha tegnap Sándor Pál t. képviselőtársam itt jönne látna és izléseknak, hogy a forradalom előkészítőit tisztára mossa, úgy én rá kell, hogy mutassak arra, hogy igenis, a forradalom előkészítői között ott vol-

tak a radikálisok, *(Úgy van! Úgy van!)* az a hitvány társaság, *(Úgy van!)* amely még abban a percben is, amikor a vidéken és a perifériákon egyes erők jelentkeztek és az ország megvédésére cselekedni akartak volna, ezeknek a karját megfógták és a cselekvést lehetetlenné tették. *(Úgy van! Úgy van!)*

De hát túl vagyunk ezen. Egy új világgal kell számolnunk, egy konstellációval kell számolnunk, azzal, hogy van komoly nemzeti kérdés. Számolnunk kell azzal, hogy magában ebben a Csonka-Magyarországban, akármilyen kicsi és akármilyen egységes is az, mégis van nemzetiségi kérdés és gyengeség, hiba volna a mi részünkről, ha azt letagadni vagy bármily formában negálni akarnók. A mi kötelességünk ezzel szemben az, hogy elmenjünk addig a szélső határig a nemzetiségi kérdés megoldása terén, melyet nemzeti és állami egységünk megenged. *(Élénk helyeslés.)* Ez a nemzet érdeke, mert hiszen a nemzetiségi kérdés ma már nemzetközi problémává vált. Hiszen mi magunk a trianoni béke elismerésével és elfogadásával a nemzetiségi kisebbségi jogokat törvényeinkbe iktattuk. Ebből ránk nézve nemcsak saját akaratunkból kifolyólag és nemcsak saját nemzetünkkel szemben, de a külfölddel szemben is bizonyos kötelezettségek hárultak, melyeket becsülettel, tisztességgel megtartani minden körülmények között kötelességünk. *(Helyeslés.)*

De ezen túlmenőleg nemzeti jövőnknek nagy problémája az, hogy megtartsuk azoknak a barátainknak a szimpátiáját, akik ma nem közöttünk laknak, mert elszakadt területen vannak. *(Úgy van! Úgy van!)* Meg kell, hogy tartsuk szimpátiájukat és ezt azáltal tarthatjuk meg első sorban, ha idebenn, közöttünk maradt véreiknek nemzeti igényeit teljesen kielégítjük. *(Úgy van!)*

A problémának teoretikus része tulajdonképpen abból áll, hogy miképp oldjuk meg a nemzetiségi kérdést anélkül, hogy az állami egységünket megbontaná. És itt két főprincípiumot ajánlok a Nemzetgyűlés figyelmébe. Az egyik az, hogy ne legyünk szűkkeblűek, mert a szűkkeblűség ezen a téren minden körülmények között meg fogja bosszulni magát. A másik princípium, amely ennek kiegészítő elve, az, hogy ha nem vagyunk szűkkeblűek, azért odáig ne menjünk, hogy mesterségesen teremtsünk nemzeiségi „k:ÉJcd.ésÉket”. *(Úgy van!)*

Mert amilyen okatlan volna az, hogyha jogos és élő igényeket ki nem elégítenénk, éppoly oktalanság volna, ha nem létező igényeket akarral és mesterségesen feltámasztani akarnánk. *(Úgy van!)*

A praktikus probléma az, hogy megadjuk azt, amit a latin úgy fejez ki, hogy: „suum euique.” A kérdésnek a súlypontja kulturális téren van. Nekünk gondoskodni kell arról, hogy bárki e hadában, ha nem is beszéli a magyar nyelvet, az ő oktatását a legalsótól a legfelső fokig az anyanyelvén kapja meg. Régóta hiba volt ebben az országban, hogy ebben a tekintetben gondoskodás nem történt. *(Úgy van! Úgy van!)*

A második feladat pedig az, hogy ott, ahol a nemzetiségek tömör blokkokban laknak együtt, gondoskodás történjék arról, hogy az adminisztrációban *(Úgy van!)* nyelvük megfelelő érvényesülést nyerjen, hogy saját fajuk az adminisztrációban kellően képviselve legyen, *(Helyeslés.)* mert csak az fogja tényleg a nemzetiségeket megnyugtani. Én a magam részéről a Jászi-féle ideológiától egészen távol állok. *(Élénk helyeslés.)* s teljesen kielégítőnek tartom a nemzeti kérdés megoldását olyan for-

mában, mint ahogyan az pl. a százoknál megvolt Erdélyben, ahol ők saját anyenyelvükön élvezhették az oktatást a legalsóbb foktól a közép-, fokú oktatáson keresztül, a szakoktatáson is végigmenve mindenütt. Az adminisztrációban nyelvüket használhatták, a bíróságok előtt szintén és az adminisztrációban is azon vármegyékben, ahol többségben voltak a saját fajukból vett tisztviselők kormányzása alatt állottak. Én azt hiszem ha eddig a pontig elmegyünk, akkor teljesen kielégíthetjük ezeket az igényeket. anélkül, hogy ezzel a nemzetnek és a magyar államnak egységét megbontanók. (*Igaz! Úgy van! Általános helyeslés.*)

Ezzel áttérek, t. Nemzetgyűlés, azokra a *politikai kérdésekre*, amelyek a költségvetési vita során felvettettek és amelyek között a jogrend és a szabadságjogok kérdése dominálta az egész vitát.

A *jogrendről* keveset fogok szólni, mert felfogásom szerint ebben *az országban jogrend van.* (*Igaz! Úgy van! Helyeslés.*) Az a meggyőződésem, hogy nálunk nagyobb jogrend van, mint szomszédainknál és mint a legtöbb európai államban, kivéve talán egypár neutrális államot. És akkor, amikor egyes tisztelt képviselő urak a jogrend helyreállítását, mint célkitűzést tették maguk elé, nézetem szerint egészen helytelenül jártak el. (*Igaz! Úgy van!*) Mert egészen más dolog a jogrend helyreállítását követelni és megint más dolog a szabadságjogok korlátainak megszüntetését követelni. (*Igaz! Úgy van!*) Mert ha itt a képviselő urak a jogrend helyreállítását követelik, mi tudjuk, hogy mit értünk ez alatt és hogy mit akarnak érteni alatta talán a képviselő urak is, de odakint ezt rögtön propagandaeszközzel használják fel annak bizonyítására, hogy itt ebben a parlamentben igenis vannak képviselők, akik igazolják azt, hogy mindazok a hazugságok és mindazok a perfid rágalmak, amelyekkel Magyarországot üldözik még a mai napig is, igazak. (*Igaz! Úgy van!*) Én tehát óva intem a tisztelt képviselő urakat attól, hogy a nomenklatúrának ilyen összecserélésével éljenek. (*Helyeslés.*)

Ebben az országban jogrend van. Mert mi a jogrend? (*Hálljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) Ha egy országban jogrend van, akkor ott mindenki, aki a jog vagy a törvény ellen vét. a maga büntető bírója elé kerül. Ez az egyik feltétel. A másik pedig az, hogy a rend valóban a jog szellemének megfelelő rend legyen.

Azt hiszem, beszédem során mindkét tételt be fogom igazolni. Mert bocsánatot kérek, az, hogy az adminisztráció, hogy a kormányzat a szabadságjogok tekintetében bizonyos hatékonyabb ellenőrzést biztosított a maga részére, ez még nem jelenti azt, hogy ebben az országban nincs jogrend, csak annyit jelent, hogy a jogrend egy bizonyos formája áll fenn, amely a kormányzat ellenőrzését momentán hatékonyabbá teszi. (*Igaz! Úgy van!*)

És most rátérek *a szabadság jogok kérdésére.* (*Hálljuk! Halljuk!*) Itt mindjárt tiltakoznom kell azon inszINUÁCIÓ ellen, amely sok képviselő úr beszédéből kicsendült, mint hogyha a kormány mindenáron a szabadságjogok korlátozása mellett akarna állást foglalni, holott programbeszédemben kifejtettem, hogy a szabadságjogok korlátozását fokozatosan meg akarjuk szüntetni. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Igenis, meg akarjuk szüntetni, de nem máról holnapra, hanem fokozatosan, abban az ütemben és abban a mértékben, ahogyan ez lehetséges anélkül, hogy a közrend és a társadalom nyugalma ezáltal veszélyeztetve lenne. (*Élénk helyeslés.*)

Azt hiszem, a leghelyesebben teszem, t. Nemzetgyűlés, ha végigmegyek az összes felvetett kérdéseken. Kezdeni fogom a kivételes hatalomról alkotott törvényekkel; beszélni fogok a távirda-, posta- és telefoncenzúráról, a sajtócenzúráról, az egyesülési és gyülekezési jogról, a katonai bírásokról, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* az internálásról és mielőtt igazolni kívánnám azt, ami nézetem szerint a mai körülmények között a legfontosabb, hogy miért szabad csak fokozatosan ledöntenünk a szabadságjogok korlátait. példákkal és idézetekkel fogok itt előállani. *(Helyeslés.)* És beszélni fogok az amnesztia-rendeletéről és a bécsi milliőről is. *(Halljuk! Halljuk!)* T. Nemzetgyűlés! A kivételes hatalomról három törvényünk van: 912. évi LXIII., az ugyanezen évi LVIII. és az 1914. évi L. te. Ezen törvénycikkek – eltekintve a háborús szükségletektől, a hadi szolgálatoktól – a rekvirálásokról is gondoskodtak és az egész közéletrendszer tulajdóriképpen ezekben nyerte megokolását. A munkakényszer, az internálási kérdés, a magánjogi követelések stb., ezek mind a háborús törvények, illetőleg a kivételes hatalomról szóló törvénycikkek alapján állanak fenn. Ezen törvények alapján hat éven keresztül – illetőleg most már hetedik éve – kialakult itt egy nagy jogrendszer és e törvényekre felépült új gazdasági élet is.

Ezeket a törvényeket és az azokból kifejlődött rendeletek által létesített jogrendet és gazdasági életet nem lehet egyik napról a másikra megszüntetni. *(Közbeszólás balról: Csak szaporítani nem kell a rendeleteket.)* Ez nem szükséges és ezt nem is tesszük, de egyszerre nem lehet mindent megszüntetni, bizonyos fokozatossággal kell likvidálni a háború összes maradványait. Mert ha ma hirtelen, minden átmenet nélkül az ezen törvényekből folyó összes rendeleteket eltörölnénk, teljes jogbizonytalanság állna elő sok téren és bekövetkeznék a gazdasági élet egy olyan megrázkódtatása is, hogy, azt hiszem, maguk a t. képviselő urak kérnék, hogy siessünk ezeket a rendeleteket újból életbeléptetni. *(Igaz! Úgy van!)*

Itt tehát kellő átmenetről kell gondoskodnunk s e tekintetben bátor vagyok közölni a t. Nemzetgyűléssel, hogy már a legutóbbi minisztertanács elhatározta, hogy *a kivételes hatalom alapján kiadott összes rendeleteket revízió alá veszi.* Elhatározta a minisztertanács, hogy meg fogja rostálni ezeket a rendeleteket, azokat, amelyek megszüntethetők, már most megszünteti, azokat pedig, amelyekre még szükség van, érvényben fogja tartani, illetőleg esetleg törvénnyel pótolja. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen revízió keresztülvitele után – ami azonban egy-két hónapot igénybe fog venni, *(Zaj a szélsőbaloldalon)* mert hiszen olyan anyag-halmazról van szó, hogy egyik napról a másikra még a revízió keresztülvitele sem lehetséges – ide fogjuk hozni a kérdést jelentés alakjában a Nemzetgyűlés elé s a kormány esetleg a Nemzetgyűlés elhatározását fogja provokálni egyik-másik kérdésben. *(Helyeslés.)* Addig is méltóztassék tudomásul venni, hogy a kormánynak elszánt akarata az, hogy ott, ahol olyan rendeletek hozattak, amelyek ma talán egészen feleslegesek már, azokat megszünteti, illetőleg enyhíti. De ezt is csak olyan fokozatban tehetjük, hogy sem nemzeti életünk biztonsága, sem a gazdasági élet biztonsága ezáltal semmiképen ne veszélyeztessék. *(Élénk helyeslés.)*

Ezzel áttérek a távirda, a telefon és a postacenzúra kérdésére. Itt közölhetem azt, hogy a minisztertanács a maga részéről már szintén elhatározta, hogy a távirati cenzúrát a belföldi vonatkozásokban megszünteti. Ebben a tekintetben a rendelet nemsokára, egypár nap múlva, meg

is fog jelenni. Ami a külföldi vonatkozást illeti, a kimenő táviratoknál a cenzúrákat szintén meg fogjuk szüntetni, nem tehetjük ezt azonban a jövőknél, mert hiszen figyelemmel kell lennünk arra, hogy a külföldről egy nagy propaganda és agitáció folyik, bizonyos szálak fűződnek bentről kifelé és kívülről befelé és gondoskodnunk kell arról, hogy ezen szálakat ellenőrizni képesek legyünk.

De itt is gondoskodni akarunk arról, hogy az üzleti élet, amely eddig külföldi vonatkozásaiban gyakran szenvedett azáltal, hogy a táviratok két-három nappal később adattak le, oly táviratokat, amelyekben tulajdonképpen rendőri szempontból semmi lényeges nem foglaltatik a jövőben haladéktalanul megkapjon; itt is gondoskodni kívánunk arról, hogy ezen táviratok azonnal kézbesíthessenek, mert hiszen az üzleti élet fennakadását előldézni nem szabad.

Ami a telefoncenzúrákat illeti, telefoncenzúrákat abban az értelemben, hogy a telefonálások megszakíthatnak, vagy a beszélgetések megszüntetnek, nem gyakorolnak. De igenis bizonyos telefonellenőrzés gyakorlatban volt. (*Egy hang a balközépen: Ma is van!*) Ma is gyakorlatban van, azonban méltóztassék tudomásul venni, hogy sokkal liberálisabb színezetben tündöklő országokban ez szintén gyakorlatban van és miután ez az intézkedés semmi tekintetben nem fenyegeti a közönséget, mert hiszen akinek rossz mondanivalója nincs, az bátran beszélhet a telefonon és a közönséget ez eddig sem fenyegette, ebben a tekintetben tehát változást előldézni nem lehet.

Ami a postai cenzúrákat illeti, ezen a téren sem hozhatunk egyelőre változást. Olyan tömegével zúdítják a külföldről ennek a szerencsétlen országnak nyakára a legszennyesebb propaganda-iratokat, hogy én, ha a t. képviselő uraknak idejük van és egyszer felfáradnak a miniszterelnökségre, bemutathatom, hogy csak a budapesti főpostán naponként két-három zsáknyi ilyen szennyiratot gyűjtenek össze. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Bocsánatot kérek, ott vannak nálam.

Nem szüntethetjük meg ezen postai cenzúrákat még a belföldi vonatkozásokban sem, mert bizonyítani fogom, hogy igenis rejtett, földalatti bolsevista agitáció nagymértékben folyik ebben az országban. (*Egy hang a jobboldalon: Még földfeletti is!*) És amíg ennek tanulságaival találkozunk postán és más téren, addig nem lehetünk abban a helyzetben, hogy az ország rendjét és nyugalmaát ennek a propagandának egyszerűen oda-dobjuk.

Áttérek, t. Nemzetgyűlés, a *sajtócenzúra kérdésére*. (*Halljuk! Halljuk!*) Sajtócenzúra, amint méltóztatnak tudni, tulajdonképpen nincs, hanem van sajtóellenőrző-bizottság, ami lényeges különbség, mert hiszen a sajtóellenőrző-, vagy helyesebben sajtótájékoztató-bizottság nem bír olyan jogkörrel, amilyennel normális sajtócenzúra bír. Erre vonatkozólag bátor vagyok felolvasni a ma érvényben lévő 1616/1921. miniszterelnöki rendeletet, amely a sajtóellenőrzés korlátozása folytán adatott ki s amely megállapítja a sajtótájékoztató-bizottság hatáskörét. Az 1. §. így szól (*olvassa*): „Az 1920. évi október 30. napján ilyen és ilyen miniszterelnöki szám alatti rendelettel felállított miniszterközi sajtótájékoztató-bizottság hatásköre csupán arra terjed ki, hogy véleményt nyilvánítson abban az esetben, ha valamely lapban közzétételre szánt közlemény a 12.001. igazságügyminiszteri rendelet és az 1920. évi VI. törvényekben említett

állami érdekeket közvetlenül veszélyezteti. Ehhez képest a sajtótájékoztató-bizottságnak intézkedési joga nincs. Ez a bizottság csupán a sajtó munkájának megkönnyítésére szolgáló véleményező szerv, amelynek igénybevétele nem kötelező. A bizottság nem is nyilváníthatja véleményét olyan közlemények tekintetében, melyek a 12001/1914. miniszterelnöki számú rendeletben és az 1920. évi VI. törvencikkben említett állami érdekeket közvetlenül nem veszélyeztetik.

A miniszterközi sajtótájékoztató-bizottságnak az a véleménye, hogy valamely közlemény közzététele az 1. §. első bekezdésében kiemelt érdek szempontjából aggályos, a közlés tilalmát nem foglalja magában s azok a jogkövetkezmények, amelyek valamely lappal szemben az 1. §. első bekezdésében kiemelt állami érdeket veszélyeztető közlemény közzététele miatt alkalmazni lehet. a bizottság részéről nyilvánított véleménytől teljesen függetlenül kerülnek alkalmazásba.”

Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam azt mondta, hogy a sajtótájékoztató-bizottság semmiféle irányítást nem ad a sajtónak. Bocsánatot kérek, ez is nagy tévedés. Bátor leszek felolvasni, hogy a sajtótájékoztató bizottság működése tulajdonképpen mire, milyen kérdésekre terjed ki. Ebben a tekintetben a következő utasítás adatott ki még a múltban.

„A bizottság a sajtóközlemények bírálatába semmi más esetben nem bocsátkozhatik, mint a következő esetekben: 4. Ha a szuverenitás valamelyik letéteményesének, a kormányzónak vagy a nemzetgyűlésnek a tekintélye sértetik; (2) ha a közlemény az országnak valamely más államhoz való viszonyát megzavarná és 3), ha az állam és a hadsereg biztonságát veszélyezteti. Ide tartozik: *a)* minden bolsevista, antimilitarista és pacifista propaganda, *b)* a hadsereg létszáma, szervezete, elhelyezése és leszerelésére vonatkozó bizalmas adatok ismertetése és *c)* minden leleplező hatású közlemény, amely a hadsereg helyzetét valamely idegen állammal szemben nehezíti.”

Bocsánatot kérek, ez legalább is precíz tájékoztatás és a tájékoztató-bizottság ezen hatáskörén sohasem mehet túl, nem is ment túl. Malmost azt kérdezik és azt kérdezi *Vázsonyi Vilmos* t. képviselő úr, hogyan lehetséges az, hogy cenzúra is van és a cenzúrán keresztülment sajtóközlemények miatt utólag eljárás indítatik és némely laptól a kolportázs jog elvonatik.

Az elmondottakban benne van a válasz. (*Zaj. Elnök csenget.*) A sajtótájékoztató-bizottságnak egyáltalában nincs jogköre arra, hogy megszüntessen vagy lehetetlenné tegyen bizonyos közleményeket. csak tájékoztató szerv, de még a tájékoztatás terén is azon a hatáskörön belül kell maradnia, amelyet felolvastam.

JBa tehát a sajtó hoz olyan közleményeket. amelyek ezen a körön túlmennek és az államérdeket mégis sértik, velük szemben csakis a törvényes eljárás marad fenn az 1914. évi XIV. törvencikk, a sajtótörvény alapján. Ezért járt el a kormány bizonyos lapokkal szemben, miután olyan közleményeket hoztak, amelyek az ország érdekeit a külföldön veszélyeztetik.

Én a sajtó képviselőit magamhoz kérttem és figyelmeztettem az urakat. hogy méltóztassanak figyelemmel lenni arra, hogy bizonyos közlemények, ha valótlanúságot tartalmaznak, az ország érdekeit nagymértékben sértik és külföldön propagandának fogják fel, hogy itt fehér terror ma is

van. Felhívtam a figyelmüket arra, hogy a sajtóban megjelentek bizonyos cikkek „úszó hullákról”, utána néztem a főkapitányságon, az egész kérdés hazug módon volt a sajtóban tárgyalva.

Figyelmeztettem a sajtó képviselőit arra is, hogy az ország érdekeit sérti, ha ilyen közleményeket hoznak, mielőtt azoknak valóságáról meggyőződtek volna. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* A figyelmeztetés tehát megtörtént. Ennek dacára bizonyos sajtóorgánumok rendszeresen és következetesen rosszhiszeműleg folytatták ezt a propagandát. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Én azt hiszem, hogy a kormánynak kötelessége volt ennek véget vetni. *(Igaz! Úgy van! Taps a jobb- és a baloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Vázsonyi t. képviselőtársam azt is mondotta, hogy a cenzúra büntények ismertetését ne törölje. Teljesen igaza van. De csak abban az esetben, ha valót mondanak. Ha azonban konzekvensen büntényekről regélnék és mesélnek, amelyek sohasem történtek meg és csak azért, hogy a külföldön ezt a jajkiáltást meghallják, akkor – bocsánatot kérek – az olyan propaganda, amely a nemzet érdekeit sérti és amelyet a kormány semmi körülmények között sem fog tűrni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Azt mondta Vázsonyi t. képviselő úr, hogy az ő idejében volt cenzúra, de azért a kormányt vígan támadhatták, rágalmazták, s hogy olyan közlemények jelentek meg, amelyek becsületsértést és egyéb büntetendő cselekményeket foglaltak magukban s ő ez ellen semmit sem tett és a cenzúrát nem alkalmazta ezek ellen. *(Felkiáltás jobbról. Láttuk is az eredményt!)* Bocsánatot kérek, én t. képviselő úrral ebben a tekintetben nem vagyok egy véleményen. Mert, aki a sajtószabadságnak barátja, annak nem az a kötelessége, hogy a sajtó kinövéseit védelmezze, *(Igaz! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* a sajtó kinövéseit fedje a nevével; annak kötelessége az, hogy azt a gyomot, amely felveri a sajtó kultúrta talaját, kiirtsa és kipisztítsa, *(Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* annak nemcsak joga, hanem kötelessége, hogy a törvénynek ama fegyvereivel éljen, amelyek lehetetlenné teszik, hogy a sajtónak kultúrta talaját a gyom verje fel.

Erre ugyancsak Vázsonyi képviselő úr azt mondotta, hogy miért akar a kormány új sajtótörvényt csinálni, hiszen egy új sajtótörvénnyel semmit sem fogunk megakadályozni. Hivatkozott automobilozó tigrisekre és telefonáló hiénákra. Bátor vagyok öt viszont arra figyelmeztetni, hogy a rendőri hatalomnak is együtt kell haladnia az étellel, mert a rendőrségnek, a rendőri és kormányzati ellenőrzésnek nem az a kötelessége, hogy autón járó tigrisekre kőkorszakbeli nyilakkal lőjön, *(Úgy van! jobbfelől.)* hanem az a kötelessége, hogy a törvényt az élethez idomítsa és kitalálja, kifürkésze a módot, amelynek segítségével a visszaéléseket megszüntetheti. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Nyilatkozni kívánok a kormány álláspontjáról az egyesülési és gyülekezési jog tekintetében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyesülési és gyülekezési jog terén úgyszólván kizárólag rendeletekkel állunk szemben. Hiszen még régi jogunkban is az egyesülési jog tulajdonképpen csak az 1873. évi 1391. számú belügyminiszteri rendelettel, a gyülekezési jog pedig az 1913. évi 7430. számú belügyminiszteri rendelettel volt szabályozva. Bekövetkezett azután a háború és akkor a belügyminiszter 1914-ben 5479. szám alatt az egyesületi jog korlátozásá-

ról rendeletet adott ki és ugyancsak 1914-ben 5481. M. E. szám alatt a gyülekezési jog korlátozásáról hasonló rendeletet adott ki. Ez a két rendelet az 1919. évi 5084. számú M. E., valamint az 1920. évi 6622. M. E. számú rendelettel újból életbe lépett.

Ezek a rendeletek többé-kevésbé azt tartalmazzák, hogy új egyesületeket alakítani nem lehet, illetve csakis a belügyminiszternek előzetes hozzájárulásával, politikai nyilvános gyűlések és felvonulások egyáltalán tilosak és zárt helyiségben csakis rendőrségi ellenőrzés mellett tarthatók. Hogy ezen a téren a szigorú ellenőrzést bizonyos ideig fenn kell tartanunk, annak két oka van. Az egyik az, hogy a kommün bukása után éppen az idézett 5084. számú miniszterelnöki rendelet felhatalmazást adván a belügyminiszternek, hogy új egyesületek létesítésére engedélyt adhasson, rengeteg új egyesület alakult Magyarországon, amelyek felhasználva részben az állami organizmusnak akkori aléltségét. igen sok esetben az állami funkciókat uzurpálták... igyekeztek önálló külpolitikát csinálni, igyekeztek külpropagandát csinálni olyan formában, amely >a magyar külpolitikai érdekekkel alig összeegyeztethető. Beleavatkoztak gyakran a rendészetbe és más belügyi kérdésekbe.

De van egy más ok is. Egész tömege van az országban olyan régi egyesületeknek, amelyek túllépve az alapszabályokat. a forradalmak előtt. a forradalmak alatt és különösen a kommün idejében, politikai kérdéssel foglalkoztak és a forradalmi propagandának váltak melegágyaivá. Nem kívánok példát felhozni; ott van a Galilei-kör, ott van a szabadkőművespáholyoknak tekintélyes része, (*Igaz! Úgy van!*) ott vannak a munkásegységek és szakszervezetek stb.

Ezen az állapoton, t. Nemzetgyűlés, csakis új törvényhozási alkotással lehet segíteni. A belügyminisztériumban már kidolgozás alatt áll az új törvényjavaslat az egyesületi jogról, a kereskedelemügyi minisztériumban pedig a szakszervezeti jogról. Amikor ezek a törvényjavaslatok törvényerőre fognak emeltetni, a rendeletekkel való kormányzás ezen a téren is megszüntethető lesz.

Ami a gyülekezési szabadságot illeti, Vázsonyi t. képviselő úr azt a szemrehányást tette, hogy a kormány egyoldalúlag kezeli a rendelkezésére álló hatalmat. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Ebben igaza van!*) Bocsánatot kérek, azt hiszem, mindenkinek tehető ez a szemrehányás, csak éppen ennek a kormánynak nem, amely az első volt. mely május 1-én, a munkásságnak a tattersali gyűlés megtartását engedélyezte és két nappal azután az Ébredő Magyarok gyűlését a Petőfi-téren betiltotta, igazsággal, (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Mégis megtartották!*) mert nyílt helyen, politikai célzattal lett volna a gyűlés megtartandó, úgy, hogy mondhatom, hogy eddig a kormány igenis szigorúan ragaszkodott és fog ezentúl is ragaszkodni nemcsak a betűjéhez, hanem a szelleméhez is azoknak a rendelkezéseknek, amelyek törvényekben és kiadott rendeletekben foglaltatnak. A gyülekezési jog rendeletekkel való korlátozására azért volt szükség mert indokolatlan túltengését láttuk a tüntetéseknek, gyűléseknek, felvonulásoknak, amelyek a mai szomorú időkben valóban nem méltók ehhez a nemzethez.

Mondhatom, hogy azok a külföldiek, akik miközöttünk élnek, napról-napra megbotránkozásuknak adnak kifejezést. hogy mily kevés a komolyság ebben a nemzetben, amely ahelyett. hogy hozzálátna a munkához,

naponként politikai gyűlésekkel, tüntetésekkel vesztegeti az idejét. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol?)* Legalább 30-40 kérdés jön naponként képviselő urak részéről is, kívülállók részéről is és alig vagyunk képesek e kérésekkel szemben védekezni.

A polgári egyéneknek katonai büntetőbíróóságok hatásköre alá vonása tekintetében intézkedik az 1919 november 13-iki miniszteri rendelet amely jogosulatlan toborzást, a katonai szolgálati kötelesség megszegésére és a katonai behívóparancs megszegésére való csábítást, a kémkedést és a katonai büntetőtörvénykönyv 327. §-a alá eső büntényeket katonai bíróságok hatáskörébe vonja. Ugyancsak fontos az 1920. évi 4710. számú miniszteri rendelet, amely a *katonai hatóságok jogkörének korlátozása* tárgyában adatott ki s amely úgy intézkedik, hogy ezen büntények esetében lefoglalást, motozást, házkutatást csak az illetékes katonai parancsnok írásbeli rendeletére és tettenkapás esetében lehet foganatosítani, de ekkor is 48 óra alatt az illető tettes a katonai ügyész elé utalandó. Ami a jövőt illeti, itt bizonyos változtatásokat fog a kormány keresztülvinni. A katonai bíraskodás alá vont büntettek közé felfogásunk szerint csak a kémkedés, a katonai kötelesség megszegésére való csábítás és a katonai behívóparancs megszegésére való csábítás maradna a katonai hatóságok hatáskörében. Ellenben a jogosulatlan toborzás és különösen a katonai büntetőtörvénykönyv 327. §-a alá vont büntettek kivonatnának és visszahelyeztetnének a polgári bíróságok hatáskörébe. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha a statisztikát megnézzük, látni fogjuk, hogy 70%-a az eseteknek a 327. § alá esik, úgyhogy ezen változtatás lényeges változtatást jelent. Lényegeset, mert tényleg olyan elmosódott tényálladék foglaltatik a 327. §-ban, amelyet sok minden cselekményre rá lehet húzni, ami tulajdonképpen nem is oda tartozik. Ami az eljárást illeti, bátor vagyok bejelenteni, hogy a katonai nyomozó-intézmény meg fog szünni. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hál Istennek! Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De ha a katonai nyomozó-intézmény megszűnik, akkor természetesen a belügyminisztérium megfelelő nyomozóosztálya ki fog építtetni olyan mértékben, hogy azokat a feladatokat, amelyeket eddig a katonai hatóságok láttak el, ezentúl a civilhatóságok láthassák el. *(Helyeslés. Közbeszólás balról: A bűnvádi perrendtartás szabályai szerint!)* Igen, a bűnvádi perrendtartás szabályai szerint. Világos. Azért vagyok bátor erre utalni, mert tulajdonképpen nem is annyira a katonai bíraskodás, mint inkább a katonai nyomozórendszer volt az, ami a közönségnél visszatehetséget szült. *(Úgy van!)* Én tehát megnyugtathatom a t. Nemzetgyűlést, hogy ebben a tekintetben rövidesen változás lesz.

Áttérek most az *internálások kérdésére*, arra a kérdésre, amellyel a Nemzetgyűlés legtöbb ellenzéki tagja foglalkozott, amely a legnagyobb visszatehetséget keltette és amely körül a leghévesebb propagandát fejtették ki. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bátor vagyok a Nemzetgyűlés figyelmét felhívni arra, hogy az internálásokról a rendeletek egész sora intézkedik. Teljesen tévedésben van Vázsonyi t. képviselőtársam, amikor olyan rendeletet citál, amely ma nincs is érvényben, mert egészen más rendeletek vannak érvényben, amelyek később keltek és amelyek időközönként kiegészítették.

Az internálási alaprendelet, amely ma érvényben van és amelyet Rassay Károly t. képviselő úr idézett, a 4352. számú rendelet, amely 1920

márciusában kelt. Kiegészített ez az 1355/1920, az 1884/1920, a 15 778/1920 és a 20.000/1920 rendeletekkel, továbbá a rendeletek egész sorozatával. Ezek közül különösen kiemelendőnek vélem az 1884. számút. amely internálás alá vonja a közveszélyes munkakerülőket. a zsebtolvajokat és hasonló bűnösöket. (*Helyeslés a jobboldalon.*) továbbá a 20.000. számút. amely a galíciai zsidók internálásáról intézkedik abban az esetben, ha különben is az internálási rendelet alá esnek.

Ami már most magát a kérdést illeti, úgy Rassay t. képviselő úr teljesen helyesen idézte a 4352. számú rendeletnek bevezető részét. ahol a rendelet statuálja azt. hogy internálandó az, aki az állami, társadalmi rend és béke szempontjából veszélyes, aggályos, vagy gazdasági életünkre káros. Veszélyesnek deklarálja azt. mint annak szerve, közege, megbízottja, vagy fegyveres erejének tagja, büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményt követett el.

Aggályos, aki az ú. n. tanácsköztársaság megalakulása, vagy fenntartása érdekében s a társadalmi rend és béke felforgatása, megzavarása érdekében oly tevékenységet fejtett. illetve fejt ki, melyből okszerűleg következtethető, hogy itt tartózkodása az állam, vagy társadalom biztonságát. vagy a közrendet veszélyezteti.

Közbevetőleg itt még egy kérdésre akarok válaszolni, amelyet Vázsonyi t. képviselőtársam vetett fel, aki azt mondta, hogy az internálásoknak jogalapja ma egyáltalában hiányzik. Ő t. i. kifejtette, hogy az internálási rendeletek az 1914: L. te. 10. §-án alapulnak, ahol olyan intézkedés van, hogy aki a hadviselés szempontjából a közrendre stb. veszélyes, az internálható. Ebből kihozza, hogy az internálásnak tulajdonképpen csakis a hadizónában van helye, megbízhatatlanokra volt alkalmazható és úgyis alkalmaztatott a háború alatt. Bocsánatot kérek, először is nemcsak a hadizónában, hanem az egész országban internáltak. Internált az a kormány is, amelynek Vázsonyi t. képviselő úr tagja volt. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*)

De bátor vagyok rámutatni arra is, hogy formailag még ma sincs vége a háborúnak. Hiszen a háborúnak vége csak akkor lesz, amikor végleg ratifikált békénk lesz. De a kivételes rendelkezések meghosszabbítása tekintetében már ez a Nemzetgyűlés is állást foglalt. úgyhogy e tekintetben alig lehet ma már hivatkozni arra, amire Vázsonyi t. képviselőtársam hivatkozott. De ő azt mondta, hogy az internálás ma büntetés és hogy az nem prevenció úgy, ahogy az volt a háború idejében. Teljesen hibás ez a felfogás: az ma is prevenció és nem büntetés. Ha ő elolvasta a 4352. számú rendelet 1. §-át. ebből az világosan kitűnik.

Abból, hogy az illető internált állítólag nem élelmezheti magát saját költségén, semmi sem következtethető, ellenben a dolog úgy áll, hogy tényleg az internált ma is élelmezheti magát saját költségén, éppúgy, mint a háború idején. Hiszen a 4352. számú rendelet 20. pontja éppen azt mondja, hogy az internált egyén saját költségén élelmezheti magát és evégből kívánhatja, hogy a tőle elvett pénzösszeg stb. rendelkezésére bocsáttassék. Azt mondta ugyancsak Vázsonyi t. képviselő úr, hogy az internálás azért büntetés, mert az internálnak dolgoznia kell, hogy tehát az a hely egy kényszer-dolgház. Először is az internált. a háború alatt is kényszermunkára, hadimunkára fogatott. ha szoros internáltságban volt. Nagyon jól tudom, hogy Marosvásárhely mellett, ahol egy nagy inter-

nálási tábor mellett vagyok földbirtokos, 4-5000 internált volt egy helyen az egész háború alatt és tudom, hogy azon internálási táborból munkára úgy adtak ki az emberek, mint a hadifoglyok. *(Közbeszólás balról: Nagy különbség, mert az a hadijog címén történt.)* Kérem, az ma is úgy van. Nagyon nehéz e tekintetben a t. ellenzéki képviselő urak kívánságának eleget tenni, mert az egyik kifogásolja azt, hogy dolgoztatják őket. a másik pedig azt kifogásolja, hogy nem dolgoztatják őket. mert hiszen ebből akkor kommunista-iskola válik. Nem tudom, hogy az ellenzéki uraknak tulajdonképpen melyik az igazi álláspontja. Én megmondom, hogy melyik a kormány álláspontja. A kormány álláspontja az, hogy az internáltakat igenis munkára kívánja fogni, mert ha nem fogja munkára, akkor teljesen igaz az, hogy az internált táborból kommunista-iskola válik. *(Igaz! Úgy van!)* Szükséges tehát az, hogy nekik olyan munkaalkalmak adassanak, ahol ők megszokván a munkát – mert hiszen dologkerülőkről, csavargókról van szó -, később esetleg nyugodtan visszaadhatók a civilizációnak. *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Általános volt azon képviselő urak közt. akik az internálás kérdésével foglalkoztak, az a felfogás, hogy hiszen ma már van az állam biztonságáról hozott szigorú törvényünk; tessék ezt alkalmazni velük szemben, és az internálástól eltekinteni. Ez a törvény azonban 1921-ben hozatott meg és ebben a törvényben visszaható erő nincs. A kommunista uradra nézve tehát. akik működésüket tudtommal nem 1921-ben tavasszal kezdték meg, hanem 1919 március 21-én, *(Felkiáltások balfelől: Sokkal előbb!)* ezt a törvényt ma nem lehet alkalmazni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát meddig akarnak internálni? Eljárás indítható ellenük!)* A 4352. számú rendelet kimondja, hogy azok, akik a proletárdiktatúra idejében hivatalt vállaltak és mint hivatalt vállalt egyének bünteteket követtek el, internálás alá esnek. Ezt a törvényt erre a kategóriára vonni nem lehet; ezt csak az ezután elkövetendő bolsevista cselekményekre és igazításokra lehet alkalmazni.

További kifogás az volt, hogy miért nem bírói ítélettel és miért nem nyilvános tárgyalással hozatnak meg az internálási határozatok? Itt is bátor vagyok két körülményre utalni. Az egyik az, hogy az internálás nem büntetés. Ezt hiába mondom, mert úgylátszik, ezt nem akarják megérteni. Ez nem büntetés, hanem preventív intézkedés. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Igaz! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a jobboldalon.)* Azt kérdem, hogy mikor Vázsonyi képviselő úr volt igazságügyminiszter, miért nem bírói ítélettel internáltak? Az eset teljesen azonos. Ha akkor prevenció volt. akkor ma is prevenció és ha prevencióra is bírói ítélettel kell határozatot hozni, akkor tetszett volna ezt az okosságot és bölcsességet akkor is alkalmazni. De könnyű olyan bölcsességet alkalmazni, amelyet magam nem tartok be, de mástól megkövetelek. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Én nem hiszem, hogy akadjon magyar bíró, aki preventív intézkedések kimondására vállalkozik. Ez egyáltalában bírói eljárásra nem alkalmas, mert a preventív intézkedések mindig a közigazgatásig hatóságok körébe tartoztak, kell is, hogy tartozzanak, mert a prevenció nem foglalja magában azokat az ismérveket, amelyek a bíró előtt mérvadók. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ami a nyilvános tárgyalást illeti, Rassay t. képviselő úr azt mondja, hogy névtelen feljelentések, névtelen levelek, besúgások stb. alapján hozzák meg a határozatokat. Lehet. hogy a múltban voltak ilyen

esetek én nem szépítek és nem tagadok semmit. de garantálom a t. képviselő úrnak, hogyha nekem konkrét esetet hoz, ahol névtelen feljelentés alapján jogtalanul és igazságtalanul internáltatott volna valaki, nemcsak az eljárás fog vele szemben megszüntettetni, hanem az illető feljelentővel szemben is a legszigorúbban fogunk eljárni. *(Helyeslés.)* Megjegyzem, hogy ebben a tekintetben magában a rendeletben is megvan a garancia, amennyiben a rendelet 27. §-a úgy intézkedik, hogyha valaki igaztalan tény felhozásával valakinek az internálását idézi elő, vele szemben a hatóságok eljárni kötelesek és a büntetése szabadságvesztés és súlyos pénzbüntetés. Ma semmi körülmények közt névtelen feljelentésre eljárás meg nem indul. *(Közbeszólás halról: Az a kérdés, hogy névtelen feljelentésre megindult-e az eljárás.)*

Ma semmi körülmények között névtelen feljelentésre semmiféle eljárás meg nem indul. *(Helyeslés.)* Tehát sem névtelen feljelentésekre, sem nem tudom miféle besúgásokra, internálási eljárás nem indíttatik meg, ellenben igenis, joga van annak, aki internálás alá vonatott, hogy jogi képviselőjét megnevezze, aki az eljárás rendjén minden bizonyítékot előtarhat; tanukat nevezhet meg és fellebbezheti az ügyet az utolsó fórumig; a belügyminiszterig.

Ma minden internálási ügy végső fórumban, akár van fellebbezés, akár nincs fellebbezés, a belügyminiszterhez kerül, a legrigorózusabban bíraltatik el s ha a legkisebb kétség van atekintetben, hogy egyik vagy másik irányban jogtalanúság, méltánytalanság történt. a belügyminiszter újabb vizsgálatot rendel el, mielőtt a végső határozatot meghozza. Azt mondta, azt hiszem, szintén Rassay t. képviselő úr, hogy kijáró védelem van.

Rassay Károly: Nem én mondtam!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Akkor valamelyik más ellenzéki képviselő mondta. Bocsánatot kérek, ez megint csak a tények nem tudásából származik, mert az általam felhozott rendeletek között van egy rendelet. mely éppen azért. mert ezen a téren visszaélések tapasztalhatók, megtiltja annak a közigazgatási hatóságnak és rendőri hatóságnak, mely a határozatot meghozza, hogy ilyen kijárókat személyesen fogadjon. Neki kötelessége mindent írásban bekérni, amit az illetők személyesen akarnak előadni.

A főgarancia a revíziós eljárásban van. Eddig a revízió hat hónapokint kezdeményeztetek és hat hónapokint mindenkinek az ügye újból elővétellett. A mostani kormány, illetőleg a belügyminiszter úr kezdeményezte azt. hogy ez az idő megrövidíttessék és mindenkinek az ügye három hónapokint újból elővétellett. Most van tárgyalás alatt az a kérdés is, hogy ezen revíziós bizottságba nem volna-e helyesebb belevonni egyegy munkást. még pedig úgy a szociáldemokrata, mint a keresztényszociális pártárnyalat részéről *(Helyeslés.)* és nem volna-e helyes egy bírót is kinevezni ezen revíziós bizottságba, akinek jelenléte ebben a tekintetben is garanciát nyújthatna, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltásuk: Ez igen!)*

Amikor a kormány élére léptem, első cselekedetem az volt. hogy a belügyminiszter úrral együtt leutaztam Zalaegerszegre, hogy megtekintsem az internáló tábort. hogy meggyőződjünk az ottani állapotokról, meggyőződjünk különösen arról, hogy vannak-e ott olyan visszaélések, amelyek

a Házban felhozattak, hogy az eljárás olyan-e, amely garanciát nyújt abban a tekintetben, hogy jogosulatlan, privát feljelentésekre és bosszúból emberek oda be *nem* internáltatnak, szóval, hogy az egész kérdést tanulmányozzuk. Én a magam részéről csak annyit mondhatok, hogy beszéltem igen sok internálttal, mégpedig négyszemközt. mert nem akartam, hogy azzal a szemrehányással élhessenek, hogy a nagy tömeg és a felügyelők előtt beszélek és kérdezem ki őket. hiszen akkor azt mondhatják volna, hogy nem mernek nyilatkozni. Nyilatkozataikból azt a meggyőződést merítettem, hogy amióta csendőrségi kezelés alatt áll az internált-tábor, ott teljes rend, teljes nyugalom és teljes fegyelem is van ott visszaélések nincsenek. Van egy csomó kommunista, aki ma is kommunistának vallja magát. aki négyszemközt nyíltan megmondja, hogy kommunista, vannak olyanok – és ez elég nagy szám, – akik természetesen mindent tagadnak, mert hiszen azok, akik valamiért kénytelenek szenvedni, rendszeren ártatlanoknak szokták magukat deklarálni.

Egyhangúlag kijelentették azonban, hogy a bánásmód tisztességes és jó; egyhangúlag kijelentették, hogy a koszt egészen jó és hogy oly munkára nem fogatnak, amely erejüket felülmúlná. Én tehát e tekintetben csak megnyugtathatom a t. Nemzetgyűlést. hogy az a sok propaganda-szerű nyilatkozat. mely a sajtóban és az egyesek részéről még ma is elhangzik, a jelen állapotra nézve feltétlenül meg nem áll, a tényeknek meg nem felel. Talán egy hiány van a táborban: az, hogy nincs úgy felszerelve bizonyos eszközökkel, pl. ruhaneművel, ágyneművel, mint ahogy az kívánatos volna.

A táborban jelenleg 1192 ember van. Ebből külföldi 219 és az elszakított területről való 110, tehát az 1192-ből 329 nem magyar állampolgár. Ezeknek nagy részét legszívesebben visszaadnók azoknak az államoknak, melyekhez tartoznak, sajnos azonban, dacára kínálkozásainknak, ezekről tudni nem igen akarnak. (*Derűtség.*) Ami a többieket illeti, azok a következő kategóriákra oszlanak: Terroristák, agitátorok és kommunisták kerekszámban 550 fő, árdragító, lánckereskedő 50, kém 20, román megszállás alkalmával tanúsított hazafiatlan magatartás miatt internált 10, többszörösen büntetett zsebtolvajok, közveszélyes munkakerülők 230.

Hogy miért vet fel ez a kérdés még mindig oly nagy port. annak magyarázatát én a következőkben látom. Az egyik magyarázata az, hogy talán a. múltban tényleg voltak egyik vagy másik táborban visszaéléseik, amelyek természetesen a propaganda által felkapatván, túlzottak és úgyszólván köztudattá váltak. De van ennek egy másik forrása is és ez az, hogy az internálási rendszer az egyedüli védekezési rendszer a kommunista propagandával szemben. Amióta az internálási rendszert behoztuk a zsebtolvajokra, munkakerülőkre, árdragítókra, lánccosokra, azóta ezek a tisztelt urak tömegesen váltanak külföldi útlevelet és hagyják itt az országot. (*Felkiáltások: Hála Istennek!*)

Ebből is látszik, hogy ez igen hatékony védekezési módszer bizonyos bűnökkel szemben, melyeknek a társadalomban szabadon való grasszállását a mai viszonyok között túrnünk nem lehet és nem szabadj. Elég, ha rámutatok az internált kommunisták tekintetében a következő érdekes (körülményre. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azon tárgyalások rendén, melyeket még a múlt kormány Revalban

folytatott a szovjet kiküldöttekkel hadifoglyaink kicserélése végett, az volt az ellenkövetelés, hogy körülbelül 400 embert kiadjunk, akiket az ottaniak mint hozzájuk tartozókat tekintenek. Ezek között csekély számban voltak halálraítéltek vagy súlyosabb börtönre ítélték, de százon felül volt oly személy, aki csak internálva van, akiról tehát világos, hogy rájuk nézve nagy értéket jelentenek, mert hiszen különben nem kérték volna. *(Közbeszólás balról: Nekünk meg hátrány, adjuk oda!)* Szívesen odaadjuk, de biztosítani kívánjuk, hogy hadifoglyaink visszakerüljenek, *(Helyeslés.)* mert, hogy odaküldjük őket. anélkül, hogy hadifoglyainkat visszakapjuk, arról szó sem lehet. *(Helyeslés.)*

Végeredményben a konklúziót ebben a témában úgy vonom le, hogy gondoskodni kell elsősorban arról, hogy csak azok, és feltétlenül csakis azok jussanak az internált táborokba, akik közveszélyesek, akik a köznyugalom, a közrend szempontjából aggályosak. *(Helyeslés.)* De gondoskodnunk kell az internált táborok fenntartásról azért is, mert tudomásunk van arról, hogy a hazatérő hadifoglyok között igen nagy számban vannak olyanok és most elsősorban azok térnek vissza, akik Oroszországban kommunista propagandára nyertek kitanítást. akiket azért küldenek ide, hogy itt megint felfordulást idézzenek elő és akik, ha idejében nem tudjuk őket megfogni, bizonyára nem a közrend javára fognak működni. A másik dolog, amire törekednünk kell és amit biztosítani kell, az, hogy az internált táborokban az emberséges bánásmód megmaradjon és hogy az ottevöket munkára szoktassák. Mert, ha igaz az, hogy a munka nemesít, akkor a munka révén tudjuk majd őket egy idő múlva a társadalomnak visszaadni.

A harmadik pedig az, hogy ez az intézmény csak addig tartassék fenn, amíg arra a közrend szempontjából feltétlenül szükség van.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Mielőtt áttérnék azoknak az adatoknak ismertetésére, amelyek a mi helyzetünket a forradalom szempontjából megvilágítják, legyen szabad még két kérdésre kitérnem, amelyek itt a Házban, de a Házon kívül is felhoztattak. Az egyik a bécsi milliók kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Közismert tény, hogy a kommunizmus idejében bizonyos Bécsbe szállított kommunista pénzek ott az ellenforradalmárok kezébe kerültek, az összeg egy része a bécsi rendőrséghez és ennek révén megint a magyar államhoz jutott. másik része pedig ellenforradalmi célokra használtatott fel. *(Egy hang jobbfelől: Mi van az elszámolással!)* Az elszámolásról van most szó. Annakidején, amikor a proletárdiktatúra megbukott. ezek, akik ezeket az ellenforradalmi pénzeket kezelték, azt a kérdést intézték az akkori miniszterelnökhöz, hogy egy miniszterközi bizottság vizsgálja meg a számadásokat. amelyek rendjén ezekkel a pénzekkel elszámolni kívánnak. A miniszterközi bizottság ki is küldetett. meg is vizsgálta a pénzkezelést. annak egy részét annakidején Korányi pénzügyminiszter úr egy másik bizottsággal is felülvizsgáltatta, amelynek Sztéryni József t. képviselőtársain volt az elnöke. Most az a követelés merült fel, hogy ezt az ügyet és ezt az elszámolást egy parlamenti bizottság elé utaljuk.

Bocsánatot kérek, én nem vagyok hajlandó semmiféle parlamenti bizottsággal sem a legfelső számvevőszék intézkedéseinek, sem azon alkotmányos fórumok intézkedéseinek prejudikálni, amelyek ebben a kérdés-

ben dönteni hivatvák. Mert alkotmányunk szerint a zárszámadások felülbírálása elsősorban a legfelsőbb számvevőszék elé tartozik.

A jelentés, amelyet a bizottság elkészített és a pénzügyminiszter jelentése maris felterjesztetett a legfelsőbb számszékhez, (*Helyeslés balfelől.*) amely annakidején, amikor az illető zárszámadási év ügye ide a Ház elé kerül, a maga jelentését a Ház elé fogja terjeszteni és a zárszámadási bizottság, valamint a Ház plénuma abban a helyzetben lesz, hogy ebben a kérdésben megfelelő határozatot hozzon. (*Felkiáltások balfelől: Mikor? Majd három év múlva!*) Bocsánatot kérek, ha ez a parlamenti bizottság ma ki is küldetnék, azért nem vagyok hajlandó ezeket a fórumokat elkerülni (*Felkiáltások balfelől: Mi sem!*) és a parlamentnek ez a bizottsága akármilyen határozatokat hoz is, az nem lehet mérvadó, mert mérvadók csakis azok az alkotmányos és törvényes fórumok lehetnek, amelyek e tekintetben fennállanak.

Annak a követelésnek teljesítése, hogy ezt a kérdést idő előtt vegyük elő és tárgyaljuk, már azért sem lehetséges, mert – és Rassay t. képviselőtársam ma délelőtt egy másik kérdést is vetett fel a zárszámadásokkal kapcsolatban, amiből azt a meggyőződést nyertem, hogy ő mint törvényhozó nincsen tudatában ennek – a zárszámadások mikénti berendezésére nézve az 1920.-XXVII. t.-cikkben intézkedés történt. Ennek a törvénynek 6. §-a ugyanis úgy intézkedik, hogy (*olvassa*): „Az 1916-17., 1917-18., 1918-19. és 1919-20. költségvetési évekre vonatkozólag az 1897: XX. t.-c. értelmében összeállítandó állami zárszámadások helyett az 1916-17. és 1917-18. költségvetési évekre, továbbá az 1918 július 1-től 1918 október 31-ig, 1918 november 1-től 1919 március 20-ig, 1919 március 21-től 1919 augusztus6-ig és végül 1919 augusztus 7-től 1920 június végéig terjedő időszakokra a m. kir. minisztérium: s a magyar kir. legfőbb állami számvevőszék elnöke által egyetértőleg megállapítandó alaki berendezéssel és az ugyanezek részéről megállapítandó záros határidőig a történt utalványozásokat és az előírt bevételeket feltüntető oly kimutatások terj esztendők a törvényhozás elé, melyekből az egyes fent említett időszakokra nézve az államháztartás vitele elbírálható legyen.”

Rassay Károly: Nagyon jól ismerem ezt. Ezt kifogásolom.

Bethlen István gróf miniszterelnök: Itt törvényes intézkedés van, amelyet a kormány respektálni köteles és nagyon sajnálom, de nem vagyok abban a helyzetben, hogy akár a képviselő úr, akár más urak részéről előterjesztett és ezzel ellentétes kívánságokat honoráljak.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Eddigi fejtegetéseimben elmondtam, hogy mely kivételes rendeleteket kíván a kormány egyelőre érvényben tartani, melyeket óhajt megszüntetni és melyeket kíván törvénnyel pótolni. Kifejtetten azt is, milyen ütemben kívánja a kormány helyreállítani a közszabadságokat. és ledönteni azokat a korlátokat. amelyek a közszabadságok útjában állanak. Az a kérdés mármost. hogy helyes-e politikailag ez az ütem, hogy nem túlzott féltékenység, nem jogosulatlan aggodalom diktálja ezt a lassúbb tempót amelyet a kormány be akar tartani és nem volna-e helyesebb talán az a módszer és az a tempó, amelyet a tisztelt ellenzéki képviselő urak kívánnak, hogy a közszabadságok egy csapásra állíttassanak helyre.

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ennek a kérdésnek eldöntése, nézetem szerint. nem lehet teoretikus és elvi kérdés, ez tisztán a gyakorlati, prak-

tikus politikának kérdése. Mert, ha a közszabadságok helyreállíthatók anélkül (hogy ebben az országban a közrend, a közbiztonság, a társadalmi béke és nyugalom ezáltal veszélyeztetve legyen és anélkül, hogy gazdasági életünk megrázkódtatásoknak tétetnék ki, akkor bűn volna az én felfogásom szerint is, hacsak egy percig is késnének a közszabadságok helyreállításával. Ha azonban igaz az, amit állítok, hogy máról-holnapra veszélyes volna a közrendre és közbékére, veszélyes volna a köznyugalomra, ha mi azon erősebb eszközöktől megfosztatnánk, amelyek segítségével a közrendet fenntartani és biztosítani képesek vagyunk, akkor, azt hiszem, nekünk van igazunk és helytelen volna, ha a kormány tisztán azért, hogy talán népszerűséget arasson, eltekintene attól a kötelességtől, hogy még népszerűségének feláldozásával is a közrendet biztosítsa, *(Helyeslés balfelől.)*

Nézzünk tehát körül, t. Nemzetgyűlés, hogy áll ez a kérdés? Helyreállott-e Európában a nyugalom, és milyen erők törekszenek arra, hogy Magyarország megint a forradalom és a zűllés posványába taszítassék? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Bátor vagyok rámutatni, hogy ebben a tekintetben egyetlen egy ország sem áll olyan rosszul, mint Magyarország. Mert tudom, hogy egész Európában van bolsevista propaganda, amely nagy anyagi eszközökkel támogatatik Moszkvából és hogy ez a propaganda nemcsak Európát, hanem az egész világot felölelte. Tudom azt is, hogy ez a propaganda itt nálunk is működik. De más országokban nincs még két külön propagandisztikus centrum, amely mindent elkövetne, úgy mint a bécsi és a körülöttünk lévő apróbb centrumok, *(Úgy van! Úgy van!)* amelyek mindent elkövetnek arra, hogy a forradalmi jelenségek ebben az országban újból felszabaduljanak és itt a közrend megbontassék. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon; Kik azok? Hol vannak!)*

Huszár Károly: Pécs és Bécs!

Ballá Aladár: Tessék leleplezni ezeket!

Gróf Bethlen István miniszterelnök: Kérem, jövök a leleplezéssel. Európában a köznyugalom még nem állott helyre. Hiszen, aki újságot olvas, láthatja ezt nap-nap után. A Spartacus-mozgalmak Németországban két-három hónaponként újból és újból fellobbannak. Elég, ha rámutatok arra, hogy Olaszországban fascistákra van szükség, mert a, közhatalom és állami erő nem elegendő arra, hogy a közrendet fenntartsa. *(Zaj a baloldalon.)* Rámutatok arra, hogy Angliában a sztrájkok, sőt néha még a sinfeinok mozgalma is többé-kevésbé mind bolsevista alappal bírnak. *(Ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* Rámutatok arra, hogy szomszédainknál a bolsevista mozgalom mindenütt ma is még erős. De kérem, nekünk vannak bécsi emigránsaink is, akik még a saját külön szempontjukból is mindent elkövetnek, hogy itt a rend felbomoljék, mert csak a rendtelenségben prosperálhatnak ők. *(Felkiáltások balfelől: A bosszúvágó hajtja őket.)* És ha rámutatok arra, hogy tőlünk elszakadt területeken bizonyos központok alakultak – Pécs, Baja, Mohács – és ezen államok területén a magyar bolsevisták menedéket találtak, azt hiszem, joggal állíthatom, hogy a mi helyzetünk egészen más, mint azoké a nagy nyugateurópai nemzeteké, amelyeknek mindezekről nem kell félniök. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Mert mi a célja ezeknek a centrumoknak? Ezek a területeken

a magyarokkal szemben a főcél az, hogy kitenyésztesse azokat az árulókat, akik megbontják a magyarok sorait és a nacionalizmus gondolatát ott megölik *Úgy van! Úgy van!*) a másik pedig az, hogy olyan gócpontok legyenek, amelyek nemcsak diplomáciai téren, hanem forradalmi eszközökkel is mintegy gyűrűvel veszik körül Magyarországot. amikor már nem a fegyvereknek, hanem a forradalmi propagandának az erejével lehet egy országot legyűrni. (*Úgy van! jobb felől.*)

T. Nemzetgyűlés! Bátor vagyok ebben a tekintetben egynéhány esettel előállni. (*Halljuk! Halljuk!*) Talán unalmas lesz egy és más részlet. de csak az egész fog együttesen egységes képet adni. (*Halljuk! Halljuk!*) Hivatalos jelentésekből és olyan tételekből fog a felolvasásom állni, amelyek feltétlenül hitelt érdemelnek.

Itt van egy jelentés, amelyből röviden csak a következőket olvasom (*felolvassa*): „Százával és ezrével érkeznek naponként posta útján a kommunizmust dicsőítő és eljövételében bizakodó olyan tartalmú levelek, nyomtatványok és csomagok, amelyeknek cenzúramentes kézbesítése a ma még hamu alatt lappangó, de csak a kellő pillanatra váró vörös rém paraszát lángra lobbantani képesek.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy az internáltak ügyének revíziója és valószínűleg az amnesztia folytán sok ezer társadalomellenes egyén kerül újra szabadlábra, akik eddig az agitáció elől el voltak zárva és eddig nem voltak számításba vehetők. Folyó hó 27-én kapott jelentésünk a következőket közli: Az angyalföldi kávémérésekben az internálásokból kiszabadult nagyszámú egyén kommunista agitációt fejt ki. Ez egy elszigetelt jelenség egyelőre, de figyelemmel kell kísérni a fejleményeket. A körutakon a napokban újból feltűntek a vörös nyakkendők, a kalapácsos emberek, a szovjetsapkák. A székesfehérvári körletparancsnokság területén mai jelentés szerint a Reichspost legújabb számában találtak kommunista röpiratokat. amelyeket ilyen módon csempésznek be legújabbban. Bizalmas értesülésre nyomozás indítatott a folyó évi április hó első felében a főváros területén terjesztett „Munkások, elvtársak, továbbá tiszturak” című lázító tartalmú kommunista röpiratok szerkesztőinek és terjesztőinek a kézrekerítése iránt. A különböző irányban megindult megfigyelés eredményeképp egy Eltschlager János nevű 34 éves soffört sikerült elfogni, akinek az említett röpiratok egyike birtokában volt s azt tovább adta. Eltschlager János kikérdezése során elmondta, hogy a röpiratot a vele együtt a Bárdi-garázsban dolgozó Tatár Ferenc autószerelőtől kapta azzal, hogy azt olvassa el és adja tovább.

Tatár őrizetbevételekor előadta, hogy a röpiratot a Munkások Irodalmi Művészeti Országos Szövetségében kapta egy Andics Erzsébet nevű egyetemi hallgatótól. Ugyanakkor Andics Weinberg Zoltánnak, Csernyák Lajosnak, Strem Miklósnak, Ferenc Józsefnek, Berger Andornak és Horváth Imrének is adott azzal, hogy azokat a munkahelyükön és bármilyen más kínálkozó alkalomkor osszák, illetve szórják szét. Egyben elmondotta Tatár, hogy a fentnevezett egyetemi hallgató egy Teréz-körúti tejjóban szokott a szervezet tagjaival összejönni.

Az említett tejszarnokot figyelés alá véve, egy alkalommal sikerült Andics Erzsébetet 15 társával elfogni. Megállapítást nyert, hogy neve-

zettek a legszorosabb összeköttetésben állottak a bécsi magyar kommunista párttal valamennyien ma is meggyőződéses kommunistáknak vallják magukat és közülük többen jártak fenn Bécsben és ott is a legintenzívebb kommunista működést fejtették ki. Weinberg nemcsak a bécsi, hanem a berlini kommunistákkal is nexusban volt és a spartacusok egyesületében előadást is tartott és a legtrendenzíusabb megvilágításban beszélt a magyarországi állapotokról. Ő volt az, aki kommunista újságokat, folyóiratokat és könyveket hozott be nagy tömegekben, amelyeket a „Mémosz” helyiségében osztott szét terjesztés végett. Csaknem valamennyi résztvevő már a Károlyi-kormány idején az ifjúmunkások mozgalmában és a Galilei-kör romboló munkájában. Amikor munkájukat Budapesten megkezdték, jelentkezett egy másik egyén, akinek állandó tartózkodási helyét nem sikerült megállapítani és Andics Erzsébettel, továbbá Berger Andorral tárgyalást kezdett és abban állapodott meg, hogy együttesen fognak dolgozni.

Ez az egyén, aki szintén Béccsel állott összeköttetésben és egy nagyobb összeget is kapott propaganda céljaira, mindjárt felajánlotta a tulajdonában lévő kézisajtógépet röpiratok készítésére. Egy másik egyén közreműködésével mintegy húszezer darab különféle röpiratot nyomtak ki s a szervezet tagjai között ki is osztottak. Utcákon elszórták, élelmszerért sorban álló asszonyok tömegébe dobták, mozgásban lévő villamosok perrónjaira szórták és zsúfolt villamoson az utasok kezébe nyomták.. A letartóztatottak lakásán megejtett házkutatások során csaknem kivétel nélkül igen súlyos terhelő bizonyítékokat sikerült beszerezni. (Zaj.)

Kisebb, Bécsből behozott kommunista iratok és nyomtatványok sok példányban foglaltattak le stb.”

Ezeket azért olvasom, mert az urak tagadhatnák, hogy a dolog így van. (Felkiáltások balfelől: Nem tagadjuk!) -(Tovább olvassa): „Nemrég kézrekerült a pécsi kommunista futár, aki Pécs és Budapest között hetenként megtette az utat. A székesfehérvári körlet területén és a környéken kéményseprőruhás egyének végeznek kommunista agitációt, amely főleg a falvakban folyik.

Ilyen eset volt legutóbb Martonvásáron. Vett jelentés szerint Salgótarján és vidéke a kémkedés és a destruktív mótelyezés egyik gócpontja. Oka ennek az, hogy a bánya- és gyári munkások egy része megszállott területen lakik és a munka végeztével átkel a demarkációs ális vonalon. Zagyvapálfalván a csendőrség elfogta a kommunista bizalmi szervezet levelét, amelyben kommunista iratok voltak.

Az istvántelki mőhely főnöksége németországi kommunista újságokat kobozott el. Tartalmuk a legvérlázítóbb izgatás.

A kommunista propaganda ismét újabb veszedelmes agitációs füzetet csempészett Magyarországra, címe: Egy úrfi története. írójául Dickens van feltüntetve. Benkő Ervin a fordítója. Megállapítható, hogy ennek Dickenshez semmi köze. A könyv a mai magyarországi és pesti viszonyokat igyekszik meghamisított formában regénnyé feldolgozni. Ruttkai-Rosenberg kettős katonaszőkevény előállítását a lapok ilyen cím alatt közlik: Ismét eltűnt egy kereskedő. És így tovább. Hiszen órák hosszat folytathatnám ezt. (Felkiáltások balfelől: Elhisszük!)

Ballá Aladár. Kultúrnépeknél ennek dacára nincs cenzúra!

Andrássy Gyula gróf: De azt mondták, hogy nincs veszély, pedig van!

Bethlen István gróf miniszterelnök (olvassa): „1921 március hónapban a pozsonyi és wieni emigránsok azt a határozatot hozták, hogy arra az esetre, ha a csehek szállanak meg Nyugatmagyarországot, akkor pécsi mintára köztársaságot fognak létesíteni. Április 14-én Pécsről Szabadkára érkeztek a pécsi kommunista vezetők a szociáldemokrata párt szervezésének ürügye alatt. Megérkezésük előestéjén az addig fogva lévő kommunistákat szabadon bocsátották. Szabadkán van a Csepelszigetnek volt kommunista parancsnoka is.

E hó 10-iki jelentés szerint a cseh területen az emigráns kommunistákat a demarkációsális vonal mentén telepítik le abból a célból, hogy kommunista igazgatásukat Magyarországra beviessék.

A vasöntők sztrájkjának nem volt komoly gazdasági indoka. A központból irányítva, mesterséges munkanélküliséget akartak okozni, hogy a bevált módszerrel politikai céljaikhoz hangulatot csinálhassanak.

Egyenesen kihívó az a magatartás, amit egyes munkásszervezetek a büntetésüket kitöltött, vagy az internálásból hazabocsátott egyénekké csinálnak, mikor ezeket mint valami mártírokat párt- és egyéb szervezetekbe fontos vezető titkári és elnöki állásba hívják meg, ami világos bizonyítéka annak, hogy a kommunista propagandának még mindig van bizonyos körökben talaja.

A Hungária- és az István-úton röpcédulákat szórtak szét a proletárdiktatúra éltetésével, a kommunisták pártja aláírással. A Weiss Manfréd-gyárból kijövő munkások között röpcédulákat szórtak szét, melyek a pécsi kommunistáktól erednek. Az Est vidéki példányai közé becsúsztatva találtak egy kiáltványt, amely a végső harcra uszítja a munkásokat.

A nyomdászok mozgalmának szervezését Bernát párttitkár intézte, aki annakidején Kun Béla megbízásából Moszkvában járt és ma is fenntartja kommunista összeköttetéseit. Újfehértón kommunista szervezetet fedeztek fel, melynek vezetőjét letartóztatták. Találtak egy névsort legyilkolandó személyekről. A salgótarjáni kommunista csoport elnökénél tartott házkutatás alkalmával kommunista könyveket, népbiztosi rendeleteket. Kun Bélától származó leveleket foglaltak le, a gyártelepen 3 kéziránatot stb.

IV. Károly király legutóbbi ittartózkodása után néhány nap múlva a Dunántúl több nagy városában, de Budapesten is, egy „Népemhez kezdetű és „IV. Károly s. k. Magyarország apostoli királya” aláírásai nyomtatott, erősen lázító és súlyos kormányzósértéseket tartalmazó röpcédulákat terjesztettek, amelyeket nyomozatiink adatai szerint Wienből csempésztek be az országba.

A wieni emigránsok megint hoznak igen nagymennyiségű propagandafüzetet és röpiratot és egészen friss kommunista világforradalmi hírdősítást. A múlt hónapban egy kommunista a ha tárelenőrzés és a vonaton szolgálatot teljesítő nyomozó rendőrközegek dacára, ilyen iratot hozott be.

Hosszabb figyelmet eszközöltünk a Tisza-per tárgyalásai során. *(Halljuk! Halljuk!)* Megállapítottuk, hogy a budapest-szobi vasúti vonalon közlekedő egyének, kik az Ipoly hídján egy megszállt területen

lévő helységbe érve, nyomban az ottani postára tartanak és huzamos beszélgetést folytatnak a kérdésről Pozsonnyal. Pozsonyból viszont bizalmasaik továbbítják Wienbe a szobi beszélgetéseket. Két egyént személyükben is megállapítottunk. Mind a kettő határátlépési igazolvánnyal jött be és ment vissza, a cseh határőrök ismerősként üdvözölték őket.

Budapestről rendszeres értesítés megy levélben bizonyos bécsi címre, „XX. §.” aláírással, amelyek politikai értesítéseket. sőt a Nemzetgyűlés zárt üléseiről is még aznap jelentéseket küldenek. (*Mozgás. Felkiáltások: Hallatlan!*)

Jugoszlávia igen hathatós támogatásban részesítette Pécssett és Baranyában Linderéket. továbbá az ottani kommunistapárt vezetőségét. A március közepére ezek által tervezett kommunista mozgalmak szítására kiküldött agitátorok ügyében, kik közül 14 egyént idejekorán sikerült letartóztatni, a folyamatba tett nyomozat során megállapítottuk, hogy Linder zárt ajtók mögött. tárgyalt az ottani hatóságok képviselőivel Pécssett s csak azután adta ki a különféle utasításokat Magyarországra átküldött megbízottaknak, akiknek tervük volt, miképen megállapítottuk, hogy az ezrekre menő átsempészett iratokkal a gyári munkásságban és a földműves parasztpártban egyaránt a jelenlegi kormányzat ellen ország-szerte elégedetlenséget szítsanak, továbbá, hogy Budapest közelében nyomdát rendezzenek be, melyben meg akarják jelentetni a Vörös Újságot; egy kéményseprő útján a királyi palotában robbantásokat akartak eszközölni; hamispénzt akartak gyártani és a csepeli tölténgyárban dum-dum lövedéket készíttetni. Beszerezték karhatalmi alakulatok fegyvereinek elhelyezkedéséről szóló pontos kimutatásokat. hogy azokat adandó alkalommal meglepetésszerűen könnyen megszerezhessék. A nyomozás során beigazolást nyert az is, hogy ugyancsak ők terjesztették a pécsi kommunisták által készített „Meggyalázták nagytemplomokat. üsd a reformátust” című röpiratokat Debrecenben és Karcagon, a felekezeti béke felborítása céljából.” (*Nagy zaj és felkiáltások: így dolgoznak!*)

Méltóztassanak elhinni, sok minden, ami ebben az országban történik és amit jóhiszemű emberek is hangoztatnak, ilyen forrásokra vezethető vissza. (*Igaz! Úgy van! Tovább olvassa*): „A berlini Lenin-féle propaganda-központ a magyar emigránsok közül többeket alkalmazott. %y egy hírhedt embert. aki a budapesti forradalmi törvényszék likvidációs osztályának volt a vezetője. Ez legújabbban ki volt küldve Pécsre a wieni kommunista párt részéről, mint a Bécsi Magyar Újság munkatársa és a Tisza-pörről vett fel vallomási jegyzőkönyveket. amelyeket leadtak a német és az amerikai kommunista lapoknak/ „Különös figyelmet érdemel, hogy Wienben az emigrált kommunista pártban van három úgynevezett terrorista csoport is, amely csupa úgynevezett menekültekből áll, akik mindenre készek és bármire vállalkoznak.” (*Zaj.*)

Most leszek bátor még felolvasni egyes részleteket Kun Bélának két leveléből, amely leveleket a legközelebbi múltban intézett a bécsi emigránsokhoz. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Ballá Aladár: Kik azok, kit tetszik azok alatt érteni! Garamit is? (*Zaj a Ház minden oldalán.*) Mert C4aramival még most szereplő előkelő politikusok is tárgyaltak, nemrégiben is. (*Zaj.*)

Bethlen István gróf miniszterelnök: Elég hiba, mert Garami meg-egyezett Kunfival, azzal a Kunfival, aki résztvett és nagymértékben

kompromittálva van a proletárdiktatúrában. *(Igaz! Úgy van! Zaj a Ház minden oldalán.)* Rá kell, hogy mutassak itt arra is, hogy megalakult Magyarországon a Polgárok és Munkások blokkja címen egy politikai szervezet, amely igenis összeköttetésben áll a bécsi emigránsokkal. *(Nagy zaj a Ház minden oldalán. Felkiáltások jobbról: Gyalázat. És ezt még tűrjük? Folyton tartó nagy zaj.)*

Rassay Károly: Ez hazaárulás vádja! *(Folytontartó zaj a Ház minden oldalán. Elnök csenget.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nem is hallottam, hoay tagadták volna.

Rassay Károly: Kérem, én tagadom. *(Zaj.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: A blokkban benne van Batthyány Tivadar, aki Lovászy Mártonnal állandó összeköttetést tart fenn. *(Zaj a Ház minden oldalán.)* Lovászy Márton Bécsben tartózkodik és együtt van Kunfiával és Garamival, – már pedig bocsánatot kérek, – Kunfi és Garami megegyeztek. *(Nagy zaj.)* Bátor leszek Kun Béla leveléből két passzust felolvasni. Az egyik így szól *(olvassa):* „A nemzetközi kapitalizmusnak ma egységes frontja van a bolsevista mozgalmakkal szemben. Ez az állapot nem tűr emigráns Svájcot. Nincs mód és alkalom arra, Szovjet-Oroszország kivételével, hogy bármely országban meghúzódhassanak az emigránsok tömegei, úgyhogy onnan megfelelő szellemi munkával irányítsák az otthonlevők agitációs munkáját. Ehhez hozzájárul az is, hogy még ma is egyes országok között minimális a forgalmi szabadság és Magyarországot jobban, mint más országot, elzár minden kívülről jövő tevékenység elől. Ilyen körülmények között és ennek következtében a kommunisták magyarországi pártjának kívül való megszervezése lehetetlen, hiú ábrándozás, rajongó naivitás és hiábavaló erőlködés.

Ausztriából, Olaszországból az emigrációból való szellemi irányítás, az események előkészítése lehetséges, de más nem. A szervezés munkájának akármilyen mértékben otthon, Magyarországon kell megtörténnie. Ez feltétlenül lehetséges, szükséges és megvalósítandó.” *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Ezért kellene a szabadságjogok! Halljuk! Halljuk! a szélső-baloldalon.)* A harmadik internacionálé központi bizottságának akaratát tolmácsolom, midőn azt írom nektek, hogy elengedhetetlen feladatot képez Magyarországon a belső központ létesítése, az erőnek Magyarországon való „széthelyezése. *(Folytonos zaj.)* A kommunisták magyarországi pártjának központját otthon kell megalakítani, a technikai vezetést belföldről kell irányítani, ha kell bármilyen áldozatok árán is. Ez elengedhetetlen feladat: a magyarországi központ kiépítése, a magyarországi szervezetek illegális megalkotása és ezen szervezeteknek munkáselemekkel való teljes megtöltése. Mindez nem jelenti azt, hogy akár én, akár a harmadik internacionálé központi bizottsága az emigráció tagjai között, ellentéteket akarnának szítani vagy csinálni. Az emigrációra, akár hajdan az oroszra, fontos feladatok várnak és elsősorban az emigráció épületének fokozatos lebontása.

Minden igaz kommunistával meg kell értetni, hogy nincsen olyan földalatti munka, amely ne járna a rizikó veszedelmével. *(Zaj.)* Aki nem tudja, vagy nem akarja megérteni ezt, az nem kommunista, az szélhámos. *(Élénk derűtség a Ház minden oldalán.)* Megértem, ha ez a rizikó százszázalékos, akkor nem rizikó, hanem halál. Hanem a viszonyok úgy kíván-

ják – és ezt különösen hangsúlyozom – ha a rizikó 50-60, sőt ennél több százalékos is, ezt mindenkinek vállalnia kell az emigrációból. (*Zaj. (Halljuk! Halljuk!)* Mindenkinek, akire nézve az elpusztulás lehetősége 60-70 százalék, vissza kell térnie Magyarországra, mert erős meggyőződésem, hogy az emigrációba menekült elvtársaik egyedül azok, akik nem szakadtak el a nemzetközi forradalomtól s akik ma is átérzik a proletariátus osztályharcának lényegét: a cselekvő munka szükségességét. Az oroszországi magyar kommunista párt visszatelepítése lassan meg fog történni. (*Derűtség és mozgás.*) Ezek az elvtársak a párt szigorú felügyelete alatt állanak és mozgósíthatók bármely pillanatban. Tapasztalatból mondom nektek, hogy az itteni és visszatérő elvtársak céltudatos, bátor és fegyelmezett elvtársak és nem a proletariátus csöcseléke. A Magyarország határait övező államok munkásosztályának a kommunista pártba való tömörítése nem a ti feladatotok, stb.”

Ezek bizonyos részletek az egyik levélből. (*Felkiáltások jobb felől: Elég érdekes! Most tessék az internálásokat megszüntetni. Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.*) Itt van a másik (*olvassa*): „Panaszkodtok, hogy a két levelem tartalma majdnem és szó szerinti azonos. Igazatok van, az első az én véleményem, ti felzúdultok ellenem. Második is az én véleményem és a központi bizottság akarata. Támogatást már most az olyan pártnak adunk és adhatunk, amely párt igazi kommunista párt. Ismerem a hazai állapotokat. nekem ne beszéljetez fehér terrortól, (*Derűtség.*) mert én jól ismerem azt. tudom, hogy van még statáriális rendelet. olvastam az állami és társadalmi rend védelméről szóló törvényt. Mi nem lehetünk érzélgősek. Amit a viszonyok előírnak, azt mindent meg kell tennünk, mert ettől függ, van-e párt. vagy nincs. Ha van párt, akkor pártegységnek és pártfegyelemnek is kell lenni, ha nincs párt, akkor ne áltassuk magunkat. helyezkedjenek el elvtársaink, majd eljön az idő, hogy ismét bekapcsolódhatunk a világforradalomba és akkor a kevesekből ismét sokak lesznek. Most is nekem kell foglalkoznom a hazai dolgokkal és az emigrációval. Nincs senkinek sem joga nekem szemrehányást tenni. Ha én nem vagyok itt. legjobb elvtársaim már akasztófán függnének, a börtönök sohasem nyílnának meg. Én tudom s a jövőben is tudni fogom, hogy kell majd a fehér magyar kormányra nyomást gyakorolni. (*Nagy mozgás.*) Nekem a magyar ügyekre nézve – ezt én szerveztem meg – jobb hírszolgálatom van, mint ellenkezőleg a magyar kormánynak. (*Halljuk! Halljuk!*) Értsétek meg, a harmadik internacionálé központi bizottságának az az álláspontja, hogy nem elég az, hogy Valaki kommunista, hanem forradalmár is kell, hogy legyen. Kommunizmus az elv, forradalmárság a cselekedet. Elvi állásponton ülni kényelmesség, forradalmi cselekedet elszántság. A háborúnak még nincs vége. A német militarizmus nincs még leverve s az új államok irredentizmusa nem nyugszik. Háború után és háború előtt állunk. A megvert államok győztek és a győző államok a megverték. A békeszerződés papírrongy és rövid idő alatt ismét lángban fog állni Európa. Az emigráció ügyét a július 1-i kongresszus elé viszem. Döntsön az a létetek felett. Kernelem, a proletariátus internacionális szava parancs lesz számotokra. Hacsak ötven emberetek van, az is elég, majd mi adjuk a tartalékot. Nyugodjatok meg, a leves nem olyan fekete, amilyenek látszik. X. Y. küldöncöm majd elmond szóbelileg mindent. A revali tárgyalások befejezése után tervünkről majd

többet. Türelem és kitartás. Elvtársi üdvözlettel 1921 április 27. Kun Béla s. k.”

T. Nemzetgyűlés! Nem folytatom tovább a felolvasást. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szívesen hallgatjuk! Zaj. Elnök csenget.)* Igenis, a habom tovább folyik köztünk és a forradalom között. *(Zaj. Haljuk! Halljuk!)*

És ha én azt látom, hogy a forradalom mind merészebben üti fel a fejét és mind merészebben toladodik elő, ha látom azt, hogy a forradalmi pártok új elnevezés alatt újból napfényre kerülnek és régi munkájukat a régi jelszavakkal folytatják, ha látom a sajtó bizonyos részének perfid taktikáját. *(Úgy van! Úgy van! a középén, a jobb- és baloldalon.)* amelynek segítségével azt a gyalázatos propagandát, amelyet Bécsben ellenünk irányítanak, most idebenn az országban akarják csinálni *(Úgy van! Úgy van! a középén, a jobb- és baloldalon.)* ha látom, hogy ez a propaganda kiterjeszti szárnyait már a bíróság előtt is, a vádlottak padján és a tanúk között és előállanak azok, akik a forradalmat rehabilitálni akarják *(Úgy van! Úgy van! a középén, a jobb- és baloldalon.)* és azt látom, hogy öntudatlanul is visszhangja kél néha ezen törekvéseknek itt benn a Házban; ha azt látom, hogy benn a nép tömegeiben is a zsarátnok nem aludt el, de izzik még a parázs, látom hogy a kommunizmusban büntetettek ki-tüntetéseiben részesülnek néha a szakszervezetek részéről; ha, látom, hogy körül vagyunk véve kémek és agitátorok által, *(Igaz! Úgy van!)* akiknek tömkelege itt Budapesten lehetetlenné teszi ennek az országnak nyugodt és csendes kormányzását. ha mindezt látom, akkor kérem kell a mélyen tisztelt Nemzetgyűléstől, hogy ne tagadja meg a kormánytól azokat az erősebb fegyvereket. amelyek egyedül alkalmasak ma még orra, hogy ezekkel a törekvésekkel szembeszállhassunk. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)* Különbön hiába mondják, s annak és hiába mondom én is, hogy legyen vége az ellenforradalmi szellemnek, mert ha nem lesz a kormány kezében olyan fegyver, amelynek segítségével a forradalmat féken tarthatja, akkor megint az ellenforradalom fog felvonulni és akkor nem jogrend lesz, hanem általános felfordulás az országban! *(Úgy van! Úgy van! a középén, a jobb- és a baloldalon.)*

És ha némelyek a demagógia, okait keresik és helyesen keresik a tömegek tudatlanságában, a tömegek erkölcsi züllésében és a nyomorban, teljesen egyetértek és egyetértek velük abban a tekintetben is, hogy ezeknek igazi ellenszere az iskola, a szociális felvilágosítás és a helyes szociálpolitika. *(Úgy van! Úgy van! Taps.)* Ne méltóztassanak azonban az igazi tényezőt elfelejteni, amely a demagógiát előidézti és ez a szervezett forradalmi pártok működése. *(Felkiáltásuk a szélsőbaloldalon: Hol vannak?)* És ha Vázsonyi t. képviselőtársam a mi népszerűségünket félti, úgy én neki csak azt felelem, hogy a politikában az utolsónak nincs igaza. A mi népszerűségünket azonban ne féltse és azért ne fájjon a feje, mert a népszerűség arravaló, hogy azt az ember a haza oltárán feláldozza akkor, amikor a hazának erre szüksége van. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)* Meglesz az erőnk, hogy végre egyszer a demagógia szirénhangjaival szemben azon az állásponton megálljunk, hogyha a kezünkbe adott törvény szankciót ad bizonyos törekvésekkel szemben, akkor ezzel a szankcióval élni is merjünk. *(Helyeslés.)* Mert nem elég elítélni a demagógiát.

Ha az ember felelős állásban van, nem joga, hanem kötelessége azokkal a szankciókkal élni, amelyek a demagógiát lehetetlenné teszik. *(Éljenzés.)* Ő egy hasonlattal élt. azt mondta, hogy Themis szobránál ott van a mérleg és a kard, azonban nálunk az volt a baj, hogy a mérleget bizonyos titkos kezek mindig lehúzták *(Úgy van! jobbfelől.)* és mikor ez megtörtént. akkor Themis, a kardot fogó Themis elfordította fejét és nem vette észre a gonosz játékot. Bennünk meglesz, és meg kell hogy legyen az erő arra, hogy ezt a játékot észrevegyük és le is sújtsunk rá. Kérem, méltóztassék a költségvetést elfogadni. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

A KIRÁLYKÉRDÉS RŐL ÉS A LEGITIZMUSRÓL. (PÉCS, 1921 OKT. 20.)

A nyugatmagyarországi felkelés következtében előállott külpolitikai helyzet a velencei tárgyalásokkal és megegyezéssel nyugodtabb atmoszférát teremtett. 1921 október 7-én a nagyhatalmak budapesti képviselői hivatalosan tudatták a magyar kormánnyal, hogy a nagyhatalmak hozzájárultak Olaszország mediáció-jához a nyugatmagyarországi kérdésben és egyúttal átadták *Bethlen* István gróf miniszterelnöknek és *Bánffy* Miklós gróf külügyminiszternek a meghívást a velencei tárgyalásokra. Ezek a tárgyalások Velencében lefolytak és október 12-én teljes megegyezéssel befejezést nyertek. Ennek értelmében elhatározták, hogy nyolc nappal azután, hogy a szövetségesközi tábornoki bizottság megállapította a lefegyverzés megtörténtét Sopronban és környékén, beleértve Ágfalvát és Brennbérgét is népszavazást tartanak a bizottság ellenőrzése mellett. Ami az átadás következtében Ausztriával szemben támasztott pénzügyi követeléseket illeti, ebben a kérdésben 15 nap múlva tárgyalások indulnak meg Bécsben. Ha a tárgyalások újabb 15 napon belül nem vezetnének eredményre, akkor a trianoni szerződés határozatához képest. vegyes döntőbírótság fog a kérdésben dönteni.

Mialatt *Bethlen* István gróf miniszterelnök Velencében Nyugatmagyarország ügyében sorsdöntő tárgyalásokat folytatott. idehaza a kiscgazdapártban a királykérdés körül heves jelenetek játszódtak le. Már-már szakadásra került a sor, amikor *Rubinek* Gyula közbelépésére olyan határozatot hoztak, amely szerint a párt kívánja a pragmatika szankció megszűnésének törvényben való deklarálását és minden más államtól független magyar nemzeti királyság intézményes kiépítését. a királyi hatalom gyakorlásának és jogkörének az ezeréves magyar jogfejlődés szellemében való – szabadkirályválasztás ősi jogát fenntartó – törvényes rendezését. Ugyanekkor a Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja foglalkozott a kiscgazdapárt állásfoglalásával és kimondotta, hogy miután a kiscgazdapárttal koalícióban vannak, mind a két pártnak engednie kell a maga programjából.

Bethlen István gróf miniszterelnök nyomban hazaérkezése után tájékoztató tanácskozásokat folytatott a pártok vezetőivel, elsősorban nagyatádi *Szabó* Istvánnal és *Andrássy* Gyula gróffal. A miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a nyugatmagyarországi kérdés elintézéséig belpolitikai nyugalmat szeretne teremteni, hogy a kormányzat nehéz külpolitikai feladatainak megoldását zavartalanul vihesse keresztül. Nem csinált titkot abból sem, hogy az ország szempontjából lehetetlenek tartotta azoknak a pártkereteknek és pártviszonyoknak fennmaradását, amelyek a politikai helyzetet folytonos meglepetésekkel irritálják. Egységes közvélemény kialakulásáról beszélt, amelyet megfelelő időpontban egy újonnan létrehozott egységes pártnak kell biztosítania. A király kérdésre vonatkozólag *Andrássy* Gyula gróffal folytatott tárgyalásai teljes eredményre vezettek. A Keresztény Nemzeti Egyesülés pártjában *Andrássy* ki is jelentette, hogy e tekintet-

ben *Bethlen* István gróf hozzájárult pártjának kívánságához, amely szerint a koronázott király jogait nem engedi érinteni és az egész királykérdés kikapcsolását kívánja.

A pártokkal történt megbeszélésekot követte *Ráday* Gedeon gróf belügy-miniszter pécsi programbeszédének megtartása, amelyre *Bethlen* István gróf miniszterelnök is leutazott. 1921 október 21-én folyt le Pécsen ez a nevezetes gyűlés, amely iránt az egész országban már előre nagy érdeklődés nyilvánult meg. *Bethlen* István gróf, aki ezen a nagygyűlésen jelentette ki, hogy elérkezett az idő a magyar közélet egységes frontjának megteremtésére, a következő beszédet mondotta:

Amikor 1919 augusztusában a proletárdiktatúra megbukott és a nemzetgyűlés összeült. abban az időben a büntetés, a megtorlás volt a jelszó, a reváns mindenkivel szemben, aki szerencsétlenségbe döntésünkön közreműködött. De azóta megváltozott a világ, ma nem büntetni, hanem építeni és gyógyítani kell. Azok, akik jók és alkalmasak arra, hogy a megtorlás pallosát suhogtassák, nem mindig alkalmasak az építésre. A választójogi rendelet alapján megállapított választójog mellett a véletlentől függött, hogy a parlamentben, milyen törekvések, milyen irányzatok fognak kialakulni. Ez betegé tette a parlamenti szituációt és a betegséget tetézte az a körülmény is, hogy – csonka volt és csonka maradt az alkotmányos gépezet, mert hiányzik belőle két nevezetes alkotmányos faktor: a király és a főrendiház.

Még súlyosabbá tette a helyzetet az, hogy a nemzetgyűlésben nem tudott kialakulni sem egységes kormányzópárt, sem egységes ellenzék. A kormány háta mögött egy laza koalíció áll s vele szemben az ellenzéki padokon atomokra bomlott ellenzéki frakciók vetélkednek. A nemzetgyűlés tehát nem volt képes megszülni sem kormányzópártot, sem ellenzékot. A pártok gondja, sajnos, ma már gyakran nem az, hogy egymással a konszolidáció munkájában versenyezzenek, hanem közöttük versenyfutás fejlődött ki a népszerűségért és hatalmi pozícióért. A kormányzat gyakran kénytelen egyes osztályok, egyes néprétegek előtt népszerűtlen döntéseket hozni az összesség érdekében. A pártok viszont mindegyre lealkudnak abból, ami a nemzet életéhez szükséges, csak azért, hogy a képviselők rivális párttal szemben kerületükben a népszerűséget megtarthassák. Ennek következménye aztán, hogy ha a pártérdek úgy kívánja egyesek, sőt egész csoportok ellene szavaznak a különben általán támogatott kormánynak és a kormány vagy egyes miniszterek sohasem tudhatják, hogy a leszavazás veszélyének mikor teszik ki magukat. Ugyancsak a népszerűségért való versengés következménye az, hogy folyton újabb és újabb követelések állítanak fel állítólagos országos érdek honorálására, máskor lokális érdekből, amelyek alig honorálhatók, de amelyek elől, ha a kormány kitért a parlamenti pozíciója válik kétségessé. Nem lehet a kormány erélyes ott, ahol a körülmények parancsolják és nem lehet elnéző, amikor közérdek kívánja, mert félni kell a hátbatámadástól. Álkormányt támogató pártok egyes tagjai élvezni akarják a kormányzás előnyeit és ugyanakkor az ellenzékieskedés népszerűségét is.

A pártok önmagukban sem homogének. Bentülnek a pártokban olyan képviselők, akik más világnézettel bírnak, mint amelyen a párt programja alakult és intra muros szítják a harcot a másik párt és a kor-

mány ellen, sőt saját pártjuk vezetősége ellen is. Ezek a trójai falovak az ostromlott várban meghúzódnak, leselkednek az alkalomra, mikor népszerű jelszavakkal fölkavarhatják a szenvedélyeket és a pártokban lévő naiv lelkeket magukkal ragadván, puccsokat rendeznek a kormány elhatározásai ellen. Ugyanezek az urak monopóliumot követelnek maguknak és szűkebb környezetüknek a közéletre, igyekeztvén távoltartani a higgadtabb, tapasztaltabb, kipróbáltabb embereket. nemcsak saját pártjuktól, de a közélettől általában is. Igyekeznek mindenkit elkedvetleníteni, csak azért, hogy monopóliumuk veszedelembé ne kerülhessen.

Nem lehet csodálkozni, ha ilyen körülmények között gyöngé és labilis az a kormányzati irány, melyet a parlament diktál. Külpolitikai gyöngeségünknek egyik kútforrása parlamenti viszonyaink ziláltsága. Nem köt megegyezést. sem barátságot a külföld olyan kormányával és olyan kormányzati iránnyal, amelynek bukását minden pillanatban jóslgatják. De kihasználják a gyöngeséget a belső ellenségek is. A bolsevizmus rejtett. földalatti agitációja, a forradalom emberei, a radikálisok és szövetséges társaik nap-nap után szítják mesterségesen az ellentéteket. a két kormányzó párt között. Sikerral teheti ezt. mert nincs az a hazugság, nincs az a tendenciózus hír, amelyet az egyik párt a másik ellen rögtön föl nem használna, vagy amelynek be ne ugranék, ezáltal lehetlenné téve az egységet a kormányzópartok között....

De szomorú következményekkel jár az elharapózott pártoskodás a kormányzatban is. Nem lehet rendet teremteni a közigazgatásban, mert a hatalmi pozíciókért való versengés folytán a pártok egyes csoportjai illetéktelen módon avatkoznak nemcsak az adminisztráció ügyeibe, hanem a személyi kérdésekbe is. A miniszteri és államtitkári állásokról nem is szólva, a főispáni állások betöltésénél nem az arravalóság, nem a tudás, nem a tapasztalat a mérvadó momentumok, hanem az, hogy az illető melyik párthoz tartozik és a pártnak milyen szolgálatot tett. Egy-egy főispáni kérdés eldöntése nagyobb és nehezebb kérdés ma, mint sok súlyos kérdés, amely milliókat érdekel s amelynek eldöntésétől sok száz-ezer embernek jóléte függ. A belügyminiszter a közigazgatásban nem tud rendet teremteni, mert nem tud eltávolítani embereket. ha azok megfelelő pártexponensek és nem tud alkalmasabb embereket beültetni, ha a pártok azt találják, hogy nincs elég érdemük pártszempontból. így az országot kormányozni, így tekintélyt és fegyelmet tartani nem lehet. mert a kormány jobb belátása ellen is kénytelen gyakran fölálldozni a legjobb szándékot a pártoskodás oltárán.

Becsületes őszinteséggel és a kritikának férfias nyíltságával kell kimondanom, hogy elérkezett az utolsó pillanat arra, hogy a nemzetgyűlés pártjai a saját soraikban rendet teremtsenek, ha nem akarják azt. hogy az ország újból a züllés, a megsemmisülés útjára tévedjen. A kormány a kormányzatért a felelősséget nem vállalhatja, ha a kormányzópartok zilált viszonyaiba rend nem vonul be és a pártoskodás szelleme azokból el nem távolíttatik. A kormányzatnak erejét és idejét eddig arra kellett fordítani, hogy pártklikkek intrikáival küzdjön, hogy pártérdekeket kielégítsen, hogy a pártoskodás által mesterségesen szított hisztérikus hangulatot a parlamentben időről-időre megnyugtassa és lecsön-desitse. A naponkint rendelkezésére álló tíz-tizenkét órai munkaidejéből

tízet ilyen ügyekre kell fordítani s országos ügyekre csak egy-két órája jut. Ez az országnak mérhetetlen kárára van. A kormány a felelősséget ezekért a károkért nem vállalhatja s hogyha a pártok nem tudnak, vagy nem akarnak soraikban rendet teremteni, akkor az ország népe és az ország közakarata kell, hogy ezt kikényszerítse, amelyhez ebben az esetben fordulni kellene.

Nincs olyan elvi vagy tárgyi ellentét a két kormányzópárt között, amely a kibékülést és összeolvadást lehetetlenné tenné. A kisgazdapárt a falu érdekét képviseli, az agrár érdekeket. Támaszkodik a kisgazdatársadalom széles rétegére és erős váraira. A másik párt a keresztény magyar intelligencia, a városi elemek, a munkásosztály érdekeit tartja szem előtt. De a kisgazdatársadalom érdekével, valamint az agrárérdekekkel sem akar szembehelyezkedni. Világnézeti különbség a két párt között egyáltalán nincs. Nem tekinthető egyik párt sem kizárólag egy társadalmi osztály szószólójának, mert a kisgazdapárt vezetőitől is távol áll az, hogy kizáróan osztályérdek szószólói legyenek, ami nagy hiba volna, mert különben a szociáldemokraták példáját követné, akik egy egyetemes nemzeti érdeket látni nem akarnak, hanem kizárólag proletár érdekekért küzdenek. Nálunk, a keresztény nemzeti és agrár irányzat csak együttesen lehet hivatva az országot kormányozni) A kisgazdatársadalom támasza nélkül egészséges és demokratikus kormányzat ma Magyarországon el sem képzelhető. De ez az osztály vezetésre és irányításra szorul, a történelmi magyar intelligencia által, amelynek tudása, képzettsége, látóköre és kipróbált hazafiasága nélkül egészséges, egységes kormányzat soha ki nem alakulhat ebben az országban. De a magyar intelligenciához nemcsak azok tartoznak, akik véletlenül ma kerültek politikai szerephez, vagy akik a mai politikai irányzathoz már régebb idő óta csatlakoztak. Nekünk szükségünk van a magyar intelligencia túlnyomó többségének támogatására, tekintet nélkül arra, hogy a múltban ennek az intelligenciának egyes tagjai milyen közjogi párthoz tartoztak. Ma nincsenek többé közjogi harcok, nem szabad tehát proskripciót fenn tartani azok ellen, akik a múltban más közjogi irányt követtek. Akik egyénileg az újonnan kialakuló irányzathoz meggyőződéssel csatlakozni óhajtanak, azokat nem szabad proskribálni. Ez a gyűlölködés szellemének silány maradványa lenne, amely kompromittálna minket. gyöngíténé az egységes közszellem kialakulásának erejét s távol tartana a közéleti szerepléstől számtalan kipróbált és hazafiasan gondolkodó politikust, akiknek tudását és tapasztalatát a mai súlyos viszonyok között a nemzet nem nélkülözheti.

Én a magam részére semmiféle vezetőszeretetet nem kívántam és nem is kívánok. Én megelégszem a becsületes alkusz szerepével. Tegyük az ország érdekében lehetővé, hogy egy igazán egységes kormányzópárt létesülhessen, mert én abban a percben kész vagyok félreállani, amikor nálamnál hivatottabb kezek átvehetik az ország kormányzatának súlyos gondját.

Nem mechanikus egységre, hanem organikus lelki egységre van szükség. Reálpolitikára kell egyesülnünk, nem jelszavak alapján. A falusi és agrárérdekeket kell kiépítenünk. Ipari és kereskedői pályákra kell fiainkat nevelni s ezzel föllendítenünk a honi talajból táplálkozó ipart

és kereskedelmet. Újból életképesé kell tennünk és hatalomhoz kell juttatnunk a magyar keresztény intelligenciát. így kell szolgálnunk a keresztény világnézetet. amelynek értelmében nem a gyűlölködés szellemének szítása, hanem a keresztény intelligencia vezető szerepének biztosítása legyen a gondunk. Ápolnunk kell ebben a szellemben a felekezeti békét és türelmet. elsősorban a keresztény felekezetek közt és lehetlenné kell tennünk minden zsidóüldözést. amely nem méltó kultúránkhöz és árt a nemzet presztízsének.

Meg kell állapodnunk mindenekelőtt közös munkaprogramban, mely csakis a konszolidáció és a jogfolytonosság helyreállítását célozhatja korszerű, demokratikus és szociális reformokkal és gazdasági életünk szükségéinek kielégítésével kapcsolatban. A konszolidációt most már nem szolgálhatjuk apró lépésekkel, elszánt cselekvéssel kell mindent elkövetnünk, hogy helyreállítsuk a jogfolytonosságot minden vonalon. Hangsúlyoznom kell a főrendiházi reform megalkotásának szükségét. mert az. egykamarás nemzetgyűlés nem felelhet meg a nemzeti élet követelményeinek. Meg kell alkotnunk továbbá a sajtótörvényt, hogy végre az írott szó szabadságát felszabadítsuk a cenzúra béklyóiból, másfelől azért. hogy a sajtó újból kultúrintézménnyé váljék és lehetlenné tegyük, hogy állandóan forradalmak miazmáit hintse el a közéletben. Védekeznünk kell a sajtó kinövéséi ellen, de vigyáznunk kell arra is, hogy a sajtószabadságot meg ne sebezzen, hogy ezáltal maga a szabadság fogalma illuzóriussá ne legyen. Itt van továbbá a munkásvédelmi reformoknak, a földreform gyorsabb végrehajtásának és újabb pénzügyi javaslatok alkotásának sürgős szükségessége. A nemzetgyűlés utolsó főlatata lesz., hogy egymással junktimban megalkossa az új választójogi törvényt és a közigazgatási reformot. A magyar nemzet jóléte függ attól, hogy a parlamentben nyugodt munka folyhasson s hogy az országgyűlés személyi és osztályharcoktól mentesíthessék. Az 1918-ban alkotott választójogi törvénytél messzebb kell mennünk, de nem mehetünk odáig, mint a mai választójogi rendelet. A nők választójogát nem kívánjuk eltörölni, de szűkebb térre kell szorítanunk. A közigazgatási reformmal a törvényhatósági bizottságok demokratikusabb összetételét kívánjuk elérni, hogy a választási elv minden kúriában érvényesülhessen. E főlatatok teljesítése végett nem volna baj, ha néhány hónappal ki is kellene tolni a február 20-iki terminust. amelyen a nemzetgyűlés mandátuma a Friedrich-féle rendelettel lejár. Mert hiszen a tiszai választások is csak 1920. nyarán voltak,

Áttérek ezek után a királykérdésre. Itt meg kell emlékezni a. porosz miniszterelnöknek egy megjegyzéséről, amely úgy szól, hogy a német politikának vannak ünnepnapos kérdései és vannak hétköznapi feladatai. Magam is azt tartom, hogy előbb végezzük el a hétköznapi feladatokat és majd elintézzük a királykérdést a legközelebbi ünnepnapon.

Ne vesszünk össze ma azon, hogy a trónt legitim alapon, vagy szabadkirályválasztó alapon fogjuk-e betölteni, mert most ezeknek kell lennünk, hogy a gyomrunk ne maradjon üresen és megélhessünk. „De szerencsére a kérdés eldöntése, legalább teóriában, nem olyan nehéz, mint ahogy azt a két párt vitájából hinni lehetne. A praktikus eldöntés előfeltétele, hogy tisztázzuk a kérdést először magunk közt elméletileg. Vizsgáljuk meg a kérdést objektív alapon, egyfelől a jog és törvény, más-

felől a politikai szükség, a történelmi helyzet adott szemüvegén keresztül, mert ez a két szempont az, amely egyedül szóba jöhet és amely súlyosabb mint bármely szempont, amelyet egyesek felvethetnek.

A király 1918 novemberében eltávozott és megszűnt alkotmányos jogát gyakorolni. Távozása vis-majornak volt következménye.. Ez az állapot, amelyet akkor a forradalmi események teremtettek, ma is fennáll. Ennek az állapotnak jogi karakterisztikumát az összeült nemzetgyűlés az 1920. évi I. t.-cikkben állapította meg, amely a trianoni szerződés, valamint a forradalom által teremtett helyzetet a következőképpen határozta meg: A törvény azt mondja, hogy megszűnt a királyi hatalom gyakorlása, megszűnt a pragmatika-szankciónak a közös és elválaszthatatlan birtoklásra vonatkozó része, megszűnt a 67. évi XII. t.-cikk érvénye. Az ezekből az állapotokból folyó konzekvenciákat a békeszerződés megkötése után fogja levonni a nemzet.

A konzekvencia, melyre a törvény utal, nézetein szerint a következő: Miután Magyarország független állammá lett és a trianoni szerződés arra kötelez minket – ami különben jól felfogott érdekünk is – hogy függetlenségünket fel ne adjuk és hogy olyan intézkedésre, cselekvésre vagy szerződésre ne vállalkozzunk, amely ezt a függetlenségünket érinteni alkalmas lenne, ebből az következik, hogy Magyarország uralkodója nem lehet egyúttal más ország uralkodója és csak az gyakorolhat királyi jogokat, aki elismeri, hogy a pragmatika-szankciónak az együttes birtoklásra vonatkozó határozmányai, valamint az 1867. évi XII. t.-cikk érvénytelenné váltak.

De mi következik már most ebből a posztulátumból arra a kontroverziára vonatkozóan, amely a legitimisták és a szabadkirályválasztók között fennáll? Mindenekelőtt megállapítható, hogy ezen a nemzet akaratából az 1920. évi I. t.-cikkből, valamint a trianoni szerződésből leszűrt posztulátum nincsen ellentétben sem a legitimitás, sem a szabadkirályválasztás elvével, legalább teoretice nincs, csak arra kötelezi Magyarországot uralkodóját, hogy ezen posztulátum tekintetében” nyílt garanciákat adjon. Mert e konzekvenciák elfogadása nélkül akár az egyik, akár a másik esetben a király uralkodói jogát nem gyakorolhatja.

Azonban meg kell állapítani azt is, hogy a királyi hatalom gyakorlása nemcsak jog, hanem kötelesség is. Alkotmányunk értelmében az alkotmányos királyi jogok gyakorlása másra át nem ruházható, azokat a király nem szüneteltetheti. A király az állam első funkcionáriusa és mint más választott vagy kinevezett funkcionárius helyéről el nem távozhat, kivéve a vis major esetét. Ha vis major, vagy forradalom megakadályozza őt jogainak gyakorlásában, addig, amíg a vis major tart, legitím jogai meg nem szűnnek, el nem, enyésznek, el nem évülnek. De ha, megszűnt a forradalom, vagy a vis major, ebben az esetben uralkodói jogait gyakorolni újból köteles. Ha tehát ennek az egyik akadálya, mint a jelen esetben is, hogy a király uralkodói jogainak gyakorolhatása bizonyos feltételek elfogadásától függ, akkor a királynak kell és dönteni kell afelett, hogy elfogadja azokat a feltételeket, amelyek felállítottak, mert a nemzet attól meg nem fosztható, hogy alkotmányos király lehessen

Ha királyság akarunk maradni, ettől a felfogástól el nem távolodhatunk, amely egyedül felel meg alkotmányunknak, de amely számol

egyúttal a teremtett helyzettel is. Ma két szélső álláspont áll szemben egymással. Az ultralegitimistáknak és maguknak a szabadkirályválasztóknak az álláspontja, kik detronizálni akarnak azonnal. Az egyik párt azt mondja, hogy az adott helyzetben a detronizáció iránt kell intézkedni. A szélső legitimisták csak az uralkodó jogait nézik, de nem azokat a jogokat, amelyekkel a nemzet bír a bekövetkezett világesemények következtében. A szabadkirályválasztók a jogfolytonosságot és alkotmányunk törvényes intézkedéseit borítják fel.

Meggyőződésem szerint a legitimitás a trón betöltésének csak jogi feltétele. De az uralkodói jogok gyakorolhatásának nemcsak jogi feltételei vannak, hanem épp úgy kívánhatja a nemzet azt, hogy a király elfogadja azokat a feltételeket, amelyeket a nemzet kitűzött akkor, amikor függetlenségét proklamálta és a trianoni szerződést aláírta. Ebből a helyzetből csak egy kivezető út van: a nemzetnek, illetve a nemzet megbízásából a kormánynak kell a nemzet felfogása alapján tisztázni a helyzetet a királlyal. A kormánynak a kötelessége, hogy anélkül, hogy ezáltal azt az álláspontunkat feladnánk, mely szerint a királykérdés elintézése Magyarország belügye, a szignatárius nagyhatalmakkal a diplomáciai érintkezést fölvegye abból a célból, hogy velük a magyar nemzet álláspontját a kérdésben megismertesse. A helyzet tisztázása alkotmányos kötelessége a nemzetnek, mert detronizálás forradalmi cselekmény lenne, amelynek következménye a nemzetre beláthatlan konzekvenciákkal járna.

Ezeket a tárgyalásokat a kormánynak kötelessége alkalmas időpontban lefolytatni a nemzet megbízásából. Addig, amíg ezek valamely j eredményre nem vezettek, a királykérdést sem egyik, sem másik irányban eldönteni nem lehet és nem is szabad. Addig minden törekvés, mely a parlamentben és a parlamenten kívül harci riadó formájában nyilvánul meg, alkotmányellenes és forradalmi jelenség, amelyet a kormány teljes erővel elnyomni kötelességének kell, hogy tartson. [Mi sem puccsot, sem detronizációt semmi körülmények között el nem fogadunk, mi tárgyalni akarunk s csak azután dönthetünk. Türelemmel és becsületes törekvéssel kell a kérdést megoldanunk, minden más kísérlet polgárháborúra vezethetne.

Ne jöjjenek tehát az egységes kormányzópárt falai közé sem azok, akik királypuccsot lehetnének tartanak, sem azok, akik detronizáción tönk a fejüket. Nem dolgozhatunk velük együtt.

De ne jöjjenek közibénk azok sem, akikben nincsen guvernamentális érzék. Nekünk nem szónokló hazafiakra van szükségünk. A kormányzat árnyékában sütkérezni és ugyanakkor az ellenzéki népszerűség babéraiért is harcolni nem lehet. Ez nemcsak illojalitás, nemcsak nem méltó önérzetes nemzetgyűlési képviselőhöz, de egyúttal félrevezetése a nemzetnek és azoknak a választóknak, akik az illetőnek megbízólevelet adtak és lehetetlenné tételét jelenti a parlamenti konszolidációnak is.

Az ország színe előtt hívom tetemre tehát a parlament tagjait. teljesítsék nemzetükkel szemben kötelességüket. sorakozzanak utógondolat nélkül egy táborba azoknak a kötelességeknek teljesítésére, amelyeket a nemzet érdekében el kell végezni és válasszanak maguknak vezért. Én útjában nem fogok állani. De ha egyszer választottak, ne hagyják cserben a vezért. mert azzal az országot döntik sírba.

**A TRÓNFOSTÁSRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLATHOZ.
IV. KÁROLY KIRÁLY MÁSODIK VISSZATÉRÉSI KÍSÉRLETÉRŐL
A KORMÁNY ÚJBÓLI MEGBÍZATÁSA UTÁN**

A nemzetgyűlés 1921 november 4-iki ülésén vette tárgyalás alá a IV. Károly őfelsége uralkodó jogainak s a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását. A javaslatot *Rubinek* István előadó ismertette, Utána mindjárt *Bethlen* István gróf miniszterelnök szólalt fel.

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzet-gyűlés! Legyen szabad nékem abban a percben, amikor a Nemzetgyűlés ezen javaslat tárgyalásához hozzáfog, a magam részéről néhány érvet felhoznom arra nézve, hogy miért vált ennek a javaslatnak a betérjesztése szükségessé. (*Halljuk! jobbfelől és a jobbközépen.*)

Ez a javaslat nem a normális alkotmányos életünk fejlődésének a következménye, hanem elkerülhetetlenné tették a két utolsó hét eseményei. Amikor két héttel ezelőtt a pécsi választóközönség előtt a kormány programját kifejtettem, a királykérdésről úgy nyilatkoztam, hogy a kormány ellene fog szegülni minden egyoldalú erőszakos restaurációnak, de nem nyugszik bele egy trónfosztásba, nem járulhat hozzá a detronizáció kimondásához. (*Helyeslés balfelől.*) És most egy javaslat fekszik a Nemzetgyűlés előtt, amely egy tollvonással eltörli négyszáz év tradícióit.

Két körülmény volt az, amely ily rövid idő alatt megérlelte a helyzetet: egyfelől „az a könnyelmű kísérlet (*Úgy van! a bal- és a jobboldalon.*) amelynek áldozatává fette maga a király és a dinasztia... (*Élénk felkiáltások balfelől: Éljen a király! Zajos felkiáltások jobbfelől: Éljen a nemzet! – Elnök csenget.*) valamint a nemzet nyugalma is, másfelől az a mohó törekvés, amely ezen kísérlet nyomán szomszádainknál jelentkezett, hogy belső ügyeinkbe beavatkozzanak (*Úgy van! balfelől*) és hogy fegyveres eszközökkel is rákényszerítsenek bennünket azon követelések teljesítésére, amelyeket velünk szemben felállítottak.

Még túlközeliek azok az események, amelyek az utolsó két hétben lejajlottak, hogy akár magamat, akár bárkit, aki ezen eseményekben részt vett, illetékes bírónak odaállítani merném.

Azonban ezen események felett ítéletet fog mondani a történelem (*Úgy van! balfelől.*) és azt az ítéletet a magam személyére nézve nyugodt lelkiismerettel várom, (*Helyeslés és éljenzés a jobboldalon.*) mert tiszta a lelkiismeretem és meggyőződésem szerint csak hazám iránti kötelességemet teljesítettem. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) De ugyanakkor, amikor ezt mondom, erről a helyről a magyar kormány és a magyar nemzet j nevében ünnepélyes óvást kell emelnem minden külföldi beavatkozás ellen. (*Általános élénk helyeslés és taps.*)

Ünnepélyes óvást kell emelnem azért, mert hiszen a magyar kormány azt, amit tett, önszántából tette; ünnepélyes óvást kell emelnem azért, mert az egyoldalú restaurációval szemben a magyar kormány szegült ellen és hajtotta végre annak lehetetlenné tételét: tehát ezen események úgyszólván nem okul, hanem ürügyül használtatnak fel. (*Igaz! Úgy van! a bal- és a jobboldalon.*)

És ünnepélyes óvást kell emelnem azért, mert ezen ürügynél is messzebbmenő és vele csak laza összefüggésben álló követelések állítottak

fel és mert nemcsak belügyeinkbe avatkoztak be, hanem még a trianoni szerződésen túlmenő követeléseket is támasztottak. *(Úgy van! Úgy van!)* Azt hiszem, felesleges, hogy én ebben a percben részletesen ismertessem azt a diplomáciai jegyzékváltást, amellyel a felmerült eseményeket elintézní óhajtottuk.

Én csak jelzem, hogy mily kérdésről volt szó: Magyarország lefegyverzéséről. Vagy annyit jelent ez a követelés, hogy a trianoni szerződésben általunk is aláírt lefegyverzés hajtassék végre ugyanabban a mérvben és ugyanolyan módozatok mellett, mint ahogy azt a trianoni szerződés írja elő, s ebben az esetben kifogást ez ellen nem emelek. De hogyha mint külön követelés állíttatott fel, ez föltételezése volna annak, hogy valószínűleg messzebbmenő mérvben és más módozatok mellett kívánták volna ezt végrehajtani. *(Igaz! Úgy van! a Ház minden oldalán.)*

Valóban csak mosolygynom lehet a felett, hogy még a mozgósítási költségeket is ránk akarták róni . . . *(Zaj és derűtség.)* holott mi magunk részéről mindent elkövettünk, hogy az a cselekvés, amely az ország belső nyugalalmát megbontotta, lehetetlenné tétessék. *(Igaz! Úgy van!)*

És ha a békeszerződés területi követelményeinek végrehajtása is szóba kerülhetett, úgy az nézetem szerint, legfeljebb csak a velencei meg egyezésre vonatkozhatott volna, amely éppen a trianoni szerződés egyik pontjának végrehajtása érdekében kötött meg köztünk és az érdekelt fél között, egy nagyhatalom égíse alatt és most már a többi nagyhatalmak jóváhagyása mellett is. *(Igaz! Úgy van!)*

És mit szóljak, t. Nemzetgyűlés, ahhoz a követeléshez, amelynek folyamánya az a javaslat, amelyet a Nemzetgyűlés elé terjesztettünk? Én azt hiszem, hogy éppen azon képviselőtársaimnak, akiknek meggyőződésével ez a javaslat nemcsak nem ellenkezik, hanem azt fedi, elsősorban érdekük, hogy ezen a címen tiltakozzanak,; *(Élénk helyeslés.)* elsősorban érdekük, mert hiszen a beavatkozás nem abból a célból történt, hogy azok, akiknek meggyőződésük ez a javaslat, mellette szavazhassanak, hanem azért, hogy ennek a nemzetnek szabad elhatározása befolyásoltassák. *(Igaz! Úgy van!)* A magyar nemzetnek azonban ezen beavatkozás ellenére is a békés utat kellett választania és kell, hogy továbbra is azt válassza. Mikor a magyar nemzet ezt teszi, akkor remélem, végre le fog esni Európa szeméről az a hályog, . . . amely eddig vaksággal sújtotta Európát, mert eddig minket úgy állítottak a világ elé, mint békebontókat, mint olyanokat, akik fegyverkezünk,; akik más államok belügyeibe törekszünk beavatkozni s akik agresszív célokat és szándékokat követünk, s most végre láthatja Európa, hogy Közép-Európa békéjét mi mentettük meg. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a Ház minden oldalán.)* Most láthatják, hogy nem a mi agresszivitásunk, hanem mások agresszivitása volt az, amely Közép-Európa békéjét fenyegette, *(Igaz! Úgy van!)* most láthatja Európa, hogy mi a helyzet. Mert valóban, velünk szemben nem az a magyarázata az agresszív fellépésnek, amelyet eddig adtak, hanem meggyőződésem szerint, tisztán és kizárólag az, hogy bár a mi cselekvésünk semmiben sem járult hozzá a béke megbontásához:(ha> a béke mégis veszélyben forgott, úgy ennek magyarázata az, hogy Magyarország ma sem szűnt meg a Kárpátok medencéjén belül gyakorolni azt az erkölcsi vonzóerőt, amely szinte észrevétlenül húzza vissza az elszakított részekben lakó népeket Szent Ist-

van koronájához, s amely vonzóerőt az utódállamok az ő népeikre sohasem voltak képesek gyakorolni. *(Igaz! Úgy van! Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)*

S ha a Habsburg-kérdés ilyen formában felvetett velünk szemben, . . . úgy ennek magyarázata talán szintén az, – mert hiszen nemzetközi szempontból világos, hogy ez tulajdonképpen Magyarország belügye, – hogy a Habsburg-kérdés csak akkor válhatott külügygé, ha igaz az, hogy még azok az elhalványuló szálak és tradíciók is, amelyek a körülöttünk lakó népeket a dinasztiahoz fűzik, elég erősek ahhoz, hogy ezeknek az újonnan alakult országoknak egységét megbontsák. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a baloldalon és a középén. Felkiáltások: J. kisdáák miért nem tapsolnak? Miért hallgatnak a szabad király választ ok f A baloldalon és a középén ülő képviselők helyeikről felállva tapsolnak és éljeneznek. Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Előttünk eddig érthetetlen volt. *(Zaj jobb felől. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* hogy miért volt szükség egy olyan államszövetségre, amely 42 millió alattvalót egyesít egy államszövetségben egy hét és félmillió lakossal bíró állammal szemben. Én azt hiszem, a mostani események után egész Európa előtt világossá lesz, hogy miért volt erre szükség. Mert vagy defenzív ez a szövetség és akkor ez nyílt bevallása volna annak a belső gyengeségnek, *(Igaz! Úgy van! Taps balfelől.)* amelyben ezen államok leledzenek, vagy nincs szükség rá; s ha defenzív szempontból nincs rá szükség, akkor csakis agresszív szempontból lehet szükséges. *(Igaz! Úgy van! Taps a baloldalon és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Közép-Európa helyzete valóban nagyon beteg. A lezajlott események villanyfényénél az orvosok megállapíthatják a diagnózist. De nem azért beteg Közép-Európa helyzete, mintha mi beteges ambíciókat táplálnánk, hanem azért, mert még ennek a gyenge Magyarországnak szomszédságát sem akarják megtűrni. *(Igaz! Úgy van! Felkiáltások a baloldalon: Félnék tőle!)* és beteg azért, mert visszaadták ugyan Magyarországot függetlenségét. . . . ellenben elvették ennek a függetlenségnek minden attribútumát. s ezen függetlenség öréül odaállították egyfelől a Népszövetséget, amely a döntő pillanatokban még a szavát sem hallatta, *(Igaz! Úgy van!)* s másfelől a nagyhatalmak jóindulatát, amelyre a magunk részéről appellálunk és amelyet a magunk részéről kérünk. *(Igaz! Úgy van!)*

T. Nemzetgyűlés! Velünk szemben eddig két utat választottak. Először beteggé akartak tenni, betegségekkel akartak inficiálni bennünket. *(Igaz! Úgy van!)* Ez ellen tudtunk védekezni, mert felébredt a nemzet egészséges életösztone. *(Igaz! Úgy van!)* Most pedig a direkt beavatkozás útjára próbáltak lépni velünk szemben. *(Igaz! Úgy van!)* Nekünk ezzel szemben csak egy fegyverünk van és ez az, hogy szilárdan ragaszkodjunk a békéhez. *(Igaz! Úgy van!)* Lehet, hogy vannak ebben a házban emberek, akik ezt a politikát gyáva politikának fogják minősíteni, azonban nem gyáva politika az, amely nem megy fejjele neki a falnak. *(Igaz! úgy van! Taps a jobboldalon.)* Mi ezentúl is kérjük a magunk részére a nagyhatalmak jóindulatát, mert mi a békés politika ösvényein akarunk megmaradni; s hogy ezt tehesük, kérem a betejesztett javaslat. elfogadását. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)*

UGYANARRÓL AZ INDEMNITÁSI JAVASLAT TÁRGYALÁSA KAPCSÁN

A nemzetgyűlés 1921 december 20-án kezdte tárgyalni az indemnitást. A vita első napján *Kállay* Tibor pénzügyminiszter ismertette a javaslatot. de már az első üléstől kezdve az egész vitát az októberi királylátogatás és az azt követő események uralták. Szenvedélyes felszólalások, nagy parlamenti viharok következtek, amelyekben többek között *Hornyánszky* Zoltán, *Sándor* Pál, *Ballá* Aladár, *Ugron* Gábor, *Friedrich* István, *Apponyi* Albert gróf, *Balcovszky* István, *Rasmy* Károly, *Pallavicini* György örgróf és *Andrássy* Gyula gróf és a kormány egyes tagjai vettek részt.

Több mint négyheti tárgyalás után 1922 január 23-án *Bethlen* István gróf miniszterelnök szólalt fel és válaszolt a vita során elhangzottakra, ismertetvén a lezajlott királypucsal kapcsolatban a kormány álláspontját:

T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Ha végigtekintek azon a vitán, amely most már négy hétnél tovább folyik itt a nemzetgyűlésen, mindenekelőtt konstatalem azt, hogy az ellenzéki szónokok túlnyomó többsége csak igen keveset foglalkozott a szőnyegen forgó tárggyal, nevezetesen magával az indemnitással és annak egyes rendelkezéseivel, keveset foglalkozott a kormány programjával, hanem inkább foglalkozott a legkülönbözőbb politikai kérdésekkel, a királykérdéssel, az októberben lezajlott eseményekkel és a kormánynak akkor tanúsított magatartásával. Már maga ez a tény kötelességemmé teszi, hogy én is elsősorban ezekkel a kérdésekkel foglalkozzam. De amikor itt retrospektív pillantást vetek a vitára, konstataálni kívánom azt is, hogy alig voltam eddig még szemtanúja olyan vitának, ahol a t. ellenzéki képviselő urak olyan halmazát hozták volna össze azoknak az adatoknak és állításoknak, amelyek a tényekkel alig egyeztethetők össze s amelyben a tények elferdítésével és hamis világitásbahelyezésével igyekeztek a maguk argumentumait alátámasztani. Ez magában véve lehetetlenné teszi rám nézve, hogy külön foglalkozzam minden egyes konkrétummal, ami ebben a vitában előhozatott. mert hiszen ha ezt tenni akarnám, órákhosszat kellene cáfolatokba bocsátkoznom. Azonban ezekből az állításokból kötöttem egy kis csokrot. tisztán a példa kedvéért és ha ebből egyik vagy másik állítás esetleg kimaradt. ne méltóztassék azt következtetni, mintha én a magam részéről azokat valóknak elfogadnám.

Hornyánszky Zoltán t. képviselő úr a vita rendjén azt mondta, hogy a vitézi szék 560 vitéznek osztott ki telket és ezek között 400 volt a református. Hogy miért mondta ezt. igazán nem tudom, hacsak azért nem mondta, hogy alátámassza azt az irányzatot. amely ebben az országban a katolikusok és reformátusok között ellentétet akar szítani. (*Úgy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.*) A tény ezzel szemben a következő: (*Halljuk jobb felől.*) összesen 154, tehát nem 560, hanem 154 vitéz kapott telket s ezek közül 69 római katolikus. Én tehát azt ajánlom a t. képviselőtársamnak, hogyha [ilyen csiklandós kérdést hoz elő, akkor méltóztassék legalább a tényekkel összhangban maradni, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) mert mégis ennek az országnak igen nagy érdeke az, hogy itt a felekezeti béke könnyelműen meg ne bontassék. (*Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon.*)

Hornyánszky Zoltán: Azért citáltam az őrállót!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Én nem tudom, honnan citált a képviselő úr, de nem a valóságot citálta. *(Zaj. Felkiáltások jobb felől: Halljuk! Halljuk!)*

Friedrich István t. képviselő úr *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* azt mondta, hogy a honvédség főparancsnoka kijelentette volna, hogy Ottó főherceg gondnokságát vállalja. A honvédfőparancsnok előttem éppen az ellenkezőjét jelentette ki, ebből tehát egy szó sem igaz.

Rakovszky István képviselő úr azt mondta, hogy a kormányzó úr azt mondta volna, hogy az a katonatiszt, aki nem legitimista, gazember. Tisztelt Nemzetgyűlés! A kormányzó ilyen kijelentést sohasem tett, ez egészen légből kapott állítás, amely semmiféle alappal nem bír. *(Mozgás.)*

Rakovszky István: Egy vallomásban benne van!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Kérem szépen, én azt ajánlom, hogyha kritikát méltóztatnak gyakorolni, akkor gyakorolják azt elsősorban önmagukkal szemben. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Ugyancsak Rakovszky képviselő úr le akarta a kormányzó urat leplezni azzal, hogy ő legitimista s ebben a tekintetben bő fejtegetésekbe bocsátkozott. Én azt hiszem, hogy ez az a leleplezése egészen felesleges volt. Hiszen a kormányzó úr nyíltszívű ember, aki soha semmiféle nézetében titkot nem tartott, aki a maga részéről nyíltan vallotta meggyőződését, tehát itt semmiféle leleplezésre szükség nem volt. Elég, ha utalok a kormányzó úrnak székesfehérvári beszédére, amelyet szintén csak azért tartott, mert voltak bizonyos körök, akik meggyanúsították őt azzal, hogy a korona után nyúl. *(Mozgás balfelől.)* A kormányzó úr azonban nem csinált sohasem titkot abból, hogy ő a maga részéről semmiféle erőszakos restaurációhoz hozzá nem járulhatna; *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* mert hiszen ő itt a nemzetgyűlés színe előtt tette le az esküt a magyar törvényekre *(Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* és kötelessége is, hogy a magyar törvényeknek megfelelőleg ezt az esküt meg is tartsa. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj.)*

Szilágyi Lajos t. képviselő úr azt mondta a beszédében, hogy a volt fővezér, jelenleg kormányzó, megegyezett annakidején a volt miniszterelnök úrral a kormányzói hatáskörre vonatkozólag s hogy valami titkos befolyások alatt változtatta meg a nézetét és annak volt azután a következménye az, hogy a hatáskörre vonatkozólag kontroverzia támadt.

Erre nézve egészen autentikus helyről kijelenthetem, hogy ilyen megegyezés előzetesen nem volt. Nem volt azért, mert a kormányzó ur ildomtalannak tartotta volna, hogy egy állás hatáskörére nézve megállapodásokat létesítsen, vagy megállapodásokat létesíteni kíséreljen meg, amelyre ő nincs megválasztva. Mikor meg lett választva, akkor jutott o abba a helyzetbe, hogy e kérdés fölött tárgyaljon.

Ugyancsak Rakovszky képviselő úr a gödöllői szerződést hozza Újra elő, ami apokrif dolog; hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a külföldi sajtóban a gödöllői szerződésről és megegyezéséről voltak annakidején hírek elterjedve, de rég elcsépelte és letárgyalt dolog, hogy ilyen szerződés nem is volt. én tehát nem értem, hogy a képviselő úr miért foglalkozik ezzel a kérdéssel.

Más képviselő urak azt állították, hogy a nyugatmagyarországi felkelésben, és a budaörsi ütközetben résztvett fiatalság segítése a Huszár-akcióból történt. Kérem, ebből egy szó sem igaz, a Huszár-akcióból soha egy krajcár sem fordított erre. *(Felkiáltások balfelől: Ki mondta?)* Kérem, én nem emlékszem nevekre, de valaki mondta. *(Fel-Máltások balfelől: A túlsó oldalról mondhatták!)*

Más képviselő urak azt mondták, hogy én októberben, amikor itt kritikus napok voltak, angol védelem alá helyeztem magamat. Kérem, én sohasem helyeztem magam angol védelem alá, ezzel sohasem kínáltam meg, a magam részéről nem is fogadtam volna el, Hooler követ egy újságnyilatkozatban ezt meg is cáfolta, Tehát nem értem, hogy honnan veszik ezt a képviselő urak. *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Rakovszky képviselő úr azt mondta, hogy amikor a húsvéti látogatáskor itt volt a király, a személye veszélyben forgott. illetőleg neki az az érzése volt, hogy ő nincs biztonságban Budapesten. Hát én biztosíthatom a tisztelt Nemzetgyűlés tagjait, hogy amikor a király Budapesten van, olyan helyen, ahol Magyarország törvényes kormányzója és Magyarország törvényes kormánya a hatalmat kezében bírja, a király személye mindenféle támadással szemben biztonságban van, volt és lesz is. *(Felkiáltások balfelől: Akkor miért lőttek rá? Zaj.)* Majd rátérek azokra a kérdésekre is. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Más képviselő urak – én nem akarok neveket mondani, mert hiszen remélem, nem fogják letagadni – *(Úgy van! a bal- és a szélső-baloldalon.)* azt mondták, hogy én Albrecht főherceggel, nem tudom, mi csoda megegyezést csináltam volna a királyi trónra nézve, vagy pedig titokban valamire, valami puccsra készülnek vele, nem egészen világosan nyilatkoztak ebben a tekintetben. *(Felkiáltások balfelől: Nem ezt mondtuk!)* Azt is mondták, hogy Albrecht főherceg egy minisztertanácsban vett volna részt. Kérem, mindebből egy szó sem igaz. Én semmiféle irányban lekötelezve nem vagyok; amit mondtam, azt itt a nemzetgyűlésen mondtam mindenki előtt; én a szavamat állom, bármit mondok, akár négy szemközt, akár nyilvánosan. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől.)* Ami pedig azt illeti, t. Nemzetgyűlés, hogy én a királykérdést a választási szünet alatt, vagy a nyáron a szünet alatt puccsszerűleg akarom megoldani, efelett csak mosolyogni lehet; mert hiszen itt a nemzetgyűlésen jelentettem ki, hogy ehhez a kérdéshez a kormány hozzájárulni egyelőre nem akar és nem is fog, a nemzetgyűlés tudta és hozzájárulása nélkül ezt a kérdést megoldani semmi körülmények között nem akarja. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky képviselő úr azt mondta, hogy a kormány megszegte a szavát akkor, amikor őt és társait Tihanyból elvitette, megszegte a szavát azért, mert a királlyal szemben azt az Ígéretet tette, hogy Tihanyba való átszállítása idejére a t. képviselő urak együtt mennek és ott maradnak vele. Ez így van. Azonban a király maga jelentette ki, hogy lemond Rakovszky István t. képviselő úrnak és társainak további tanácsadásáról. *(Élénk derűtség a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* Ez volt az oka annak, hogy. ..

Rakovszky István: Hamis információ! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: Gratz Gusztáv volt külügy-miniszter úr közölte ezt a külügy ottani képviselőjével.

T. Nemzetgyűlés! Ugyancsak Rakovszky István képviselő úr azt mondta, hogy mi őket a katonai ügyészségnek akartuk átadni Székesfehérvárott. Ez soha eszünk ágában nem volt. Megengedem, lehet, hogy ott egy csendőrtiszt valami ilyen nyilatkozatot tett, de a kormánynak ilyen intenciója soha nem volt; hiszen a t. képviselő urat és társait Tihanyról Budapestre is már egy Axmann nevű rendőrségi fogalmazó kísérette s azután a pestvidéki ügyészségnek lettek átadva.

Rakovszky István: Katonai ügyész által.

Bethlen István gróf miniszterelnök: Hogy Tatán csendőrség-ügyelt a t. képviselő urakra, az természetes és magától értetődik. *(Zaj.)* Megengedem, hogy az a csendőrtiszt ezt mondta.

Rakovszky István: Katonai ügyész adott át itt a főügyésznek. *(Zaj.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: Axmann rendőrségi fogalmazó kísérette fel a képviselő urakat. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Ugyancsak Rakovszky István képviselő úr beszédében azt mondja, hogy a király Tatán valami manifesztumot akart kiadni s nagyon csodálkozik azon, hogy ez a manifesztum valahogy elsikkadt és a Fehérkönyvbe nem került be. Nyugodt lehet a képviselő úr, hogy mi semmiféle manifesztumot nem sikkasztottunk el. Engem rendkívül érdekelne is ez a manifesztum, különösen abból a szempontból, hogy ki kontraszignálta őfelségének ez a manifesztumát. *(Derűtség jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* Mert ha ezt a manifesztumot ebből a szempontból láthatnám, akkor bizonyítékom volna tulajdonképpen arra nézve, hogy ki volt a miniszterelnöke és a felelős tanácsadója a királynak ezekben a napokban.

Rakovszky István: En voltam; soha nem tagadtam.

Bethlen István gróf miniszterelnök: Mielőtt beszédem tulajdonképpeni tárgyára: a királykérdésnek rendszeres és összefüggő előadására áttérnék, legyen szabad előzetesen még két kérdéssel foglalkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Apponyi Albert gróf képviselő úr a vita rendjén vissza tért arra a kérdésre, hogy miért volt az októberi napok után a kormány lemondására szükség, hogy mire való volt az a krízis, amely két hétnél is tovább húzódott *(Úgy van! balfelől.)* és a nemzetgyűlést most abba a helyzetbe hozta, hogy kifogyott az időből, hogy a választójogi törvényt tárgyalhassa. *(Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ugyanakkor azonban Andrássy Gyula gróf azt mondta egy beszédében, hogy a kormánynak minden körülmények között le kellett volna vonnia a végső konzekvenciákat. *(Úgy van! a bal és a szélsőbaloldalon.)* Én rábizhatnám ugyan ezt a kontroverziát Apponyi Albert gróf és Andrássy Gyula gróf képviselő urakra, méltóztassék ezt a kérdést először maguk között elintézni, majd akkor bátor leszek a magam részéről a feleletet megadni, *(Helyeslés jobbfelől)* azonban mégis bátor vagyok mind a kettőnek egy felelettel szolgálaim, mert a két állításban egy szemernyi igazság látszik foglaltatni. A kormány szükségesnek tartotta az októberi események után egyfelől a bizalmi kérdést felvetni a kormányzónál, másfelől kétségessé vált előtte, hogy vajjon alkalmas-e még a kormány háta mögött ülő pártokat közös munkára egyesíteni.

Ezt konstatálandó, adta be a lemondását és fordult a kormányzó-

hoz azzal a kéréssel, hogy lehetőleg nagyszámú képviselőt hallgasson meg erre vonatkozólag. Andrássy Gyula gróf képviselő úrral szemben azt kell azonban mondanom, hogy én a magam részéről ezt az állást sohasem kerestem, engem kötéllel húztak ebbe az állásba. (*Nevetés és ellentmondások a baloldalon. Taps jobbfelől.*) En nagyon szívesen lemondok erről az állásról, amikor annak tudom átadni ezt az állást és az ország vezetését. akiben a nemzetgyűlés többsége megnyugszik.

Éppen azok a képviselő urak, akik abban a pártban ülnek, amelynek abban az időben még Andrássy Gyula gróf volt a vezére, azon felfogásuknak adtak kifejezést. hogy a kormánynak igenis maradnia kell a helyén és tovább kell vinnie az ügyet. (*Derűtség jobbfelől. Zaj a baloldalon.*) Ez volt az oka annak, hogy a kormány a helyén maradt. s ez volt az oka annak, hogy a krízis elhúzódott. nem pedig az, amit egyes képviselő urak a szememre vetni akarnak, hogy t. i. mesterségesen húztam ki a válságot hosszabb időre.

Az ellenzék itt azon felfogásának adott kifejezést. hogy hajlandó a kormány részére rövidebb tartamú indemnitást megszavazni, azonban hathónapit nem, egyfelől azon okból, mert bizalmatlansággal viseltetik a kormánnyal szemben, másfelől azért. mert nem tudja az ellenzék, hogy milyen választójogi alapon kívánja a kormány a választásokat megejteni. (*Felkiáltások balfelől: Most sem tudjuk!*) Azt hiszem, hogy ebben a kérdésben már több ízben nyilatkoztam a nyilvánosság előtt. mégpedig világosan. Kijelentettem, hogy sem a Friedrich-féle, sem az 1918-i választójogi alapot nem tartom alkalmasnak arra, hogy az általános választások ezen az alapon megtartassanak. Nem tartom alkalmasnak az egyiket azért. mert bizonyos külbefolyások alatt jött létre és messzebb ment. mint ahogy azt az ország érdekei kívánatosnak tüntették fel. A másik alap meg a régi nagy Magyarország viszonyaira lett megalkotva; ma, a szűk Magyarország, egészen más viszonyok között él, az az alap ma már szűkké vált. a kiterjesztés mértékében tehát messzebb kell mennünk, s kijelentettem azt. hogy egy választójogi törvényjavaslatot fogok a Ház elé hozni, amely a kettő között a középúton halad, aminek következtében a nemzetgyűlés abba a helyzetbe fog jutni, hogy önmaga döntse el, hogy milyen választói jog alapján kívánja az általános választások megejtését. (*Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.*) Én ehhez ma is ragaszkodom és azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a nemzetgyűlés minden tagjához, méltóztassanak most már ezt az igazán hosszú vitát. amely az obstrukció jellegét vette fel, mennél előbb befejezni, – még pedig a részletes vitát is, – mert hiszen azért a helyzetért. amelybe a nemzet jutna akkor, ha a nemzetgyűlés kellő időben nem tudná megalkotni a választói jogot... (*Nagy zaj balfelől. Felkiáltások: A kormány felelős, amely nem hozta ide. Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Nagy zaj jobbfelől.*) ... önök felelősek, mert egy meddő vitának folytatásával azt az időt pocsékolják el, (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) amelyet a nemzetgyűlés a választójogi törvény megalkotására kellene hogy fordítson. (*Igaz. Úgy van! a jobboldalon és a középén. Nagy zaj és felkiáltások balfelől: Hallatlan! Hol a javaslat?*)

A javaslat készen van, a pártokkal, sőt az ellenzéki oldallal is megismertettük (*Zaj és közbeszólások a szélsőbaloldalon.*) s amely perc-

ben az urak befejezik a vitát. be fogjuk azt terjeszteni. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: De miért csak akkor? Hozza ide most!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Bocsánatot kérek, annyi politikai taktikám talán nekem is van, hogy nem engedek az indemnitási vitából választójogi vitát csinálni. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj és felkiáltások balfelől.)*

Rubinek István: Bízd ránk! *(Nagy zaj.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Ezzel áttérek a királykérdéssel kapcsolatos kérdésekre. *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Áttérek arra a punctum saliensre, amely tulajdonképpen a legjelentékenyebb szerepet játszotta ebben a vitában. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én eddig t. Nemzetgyűlés, sem ebben a vitában, sem a mentelmi vitában nem vettem részt. amiért sok helyről szemrehányást is kaptam. Megengedem, hogy politikailag ránk nézve ez talán hátrányos volt. de nem vettem részt azért. mert a mentelmi vita rendjén nem tartottam ildomosnak, hogy képviselők távollétében a magunk álláspontja részére politikai hasznot húzzak és nem vettem részt azért sem, mert nem akartam azt a látszatot kelteni, mint hogyha azáltal, hogy mi egy kérdést. amely a bíróság előtt van, itt tárgyalunk, bizonyos befolyást kívánnánk gyakorolni a bíróság döntésére. *(Nagy zaj balfelől.)* Eddig az volt a gyakorlat. hogyha egy kérdés a magyar bíróság elé került. megbíztunk annak döntésében és nem hoztuk ezt a kérdést a nemzetgyűlés elé és nem igyekeztünk hangulatot teremteni s befolyásolni a bíróságot. *(Igaz. Úgy van! Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Nem akartam tehát résztvenni ebben a vitában és most sem tenném ezt. ha egyfelől – amint arra már rámutattam – a tények bizonyos hamis és ferde világításba helyezésével, *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Igaz. Úgy van! jobbfelől.)* másfelől pedig bizonyos személyes, még pedig éles személyes támadások útján ennek az országnak hangulatát egyoldalú irányba nem igyekeztek volna terelni. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Éljenzés jobbfelől.)* Mielőtt azonban magára a kérdés taglalására reá térnék, bátor vagyok az ellenzék t. szónokait még egy dologra figyelmeztetni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Ez a vita nagyon sok kárt okozott az országnak. *(Igaz. Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Egészen eltekintve attól, hogy egyes képviselő urak az itteni állapotokat megint olyan színben tüntették fel, mintha itt a konszolidáció legelemibb feltételei sem volnának meg, – ami ma kimondva a külföldön azt a hitet kelti, hogy ezen régebben lezajlott események a mai állapotokat jellemzik, *(Igaz. Úgy van! jobbfelől.)* – mondom, ettől eltekintve igen nagy kára az országnak az, ha a t. képviselő urak csak azért. hogy mondvacsinált politikai előnyt húzzanak belőle ... *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon: Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

A kormány állásfoglalását nemcsak a húsvéti, hanem a z októberi események alatt is olyan színben tüntették fel, mintha a kormány magatartásához bizonyos kétértelműség, bizonyos kétszínűség férne. *(Zaj balfelől.)* Nagy kárt okoztak és okoznak az országnak, mert ezzel egyenesen

Benes cseh miniszterelnök malmára hajtják a vizet. . . (Igaz. *Úgy van! a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.*) aki a maga részéről Magyarország belügyeibe való beavatkozását azzal akarta indokolni, hogy a magyar kormány a puccs alatt és a puccs előtt kétértelműen viselkedett. tehát szükség van arra, hogy a magyar kormányra fegyveres befolyást gyakoroljon, mert különben ebben az országban a restauráció erőszakos eszközökkel lehetővé válik. (*Felkiáltások balfelől: Lásd a pécsi beszédet.*)

Éppen olyan kárt okoz az ország érdekeinek az is, t. Nemzetgyűlés, ha egyes képviselő urak beszédeikben olyan kijelentéseket tesznek, amelyek következtetést engednek, legalább a külföldön, arra, mintha mi itt szomszédaink ellen valami harcra készülnénk, mintha arra fegyverkezniénk, (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) mintha mi katonailag olyan helyzetben volnánk, hogy képesek lennénk egyszerre három fronton is felvenni a harcot. (*Zaj és ellentmondások a baloldalon. Felkiáltások: Jobban tudják, mint mi!*) Ez kiváltja szomszédainknál és a trianoni szerződés szignatárius nagyhatalmainál azt a törekvést. hogy még messzebbmenően beavatkozzanak belső ügyeinkbe, hogy még messzebbmenően követeljék ennek a nemzetnek leszerelését és lehetetlenné tegyék a hadseregnek azon mérvben való fenntartását is, amelyet a trianoni szerződés nekünk biztosít. (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén. Zaj és közbekiáltások a baloldalon: Ez a mumus! Ismerjük!*)

Nem használ az országnak az sem, ha egyes képviselő urak a nyugatmagyarországi felkelés ügyeivel leleplezésszerűen kívánnak foglalkozni, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) nem használ az országnak, mert ezek a kérdések is csak argumentumul használatnak fel velünk szemben és az országgal szemben. (*Zaj a baloldalon.*) Mit szólnak ahhoz, hogy például Ugrón Gábor t. képviselőtársam egy nagyhatalomnak dinasztijáról olyan lekicsinylő modorban szolt. mint ahogy ő Japán dinasztijáról beszélt. (*Zaj és közbeszólások a baloldalon.*) japán vagy mongol, vagy tatár fejedelem fejére akarjuk a koronát tenni. Úgy látszik, a képviselő úr még azzal sínesen tisztában, hogy mit jelent az a szó Kacsura. Az nem személyi név, hanem családi név. Ilyen kicsiny! öen, nézetem szerint. nem volt helyes beszélni, mert nem vagyunk abban a helyzetben, hogy bővelkednénk a barátokban. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy bárkitől, aki irántunk szimpátiával van, lekicsinylőleg beszélhetnénk. (*Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Én tehát azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok az ellenzék szónokaihoz, hogyha már nem is tudunk egyetérteni az alapvető kérdésekben, ha nagy differenciák vannak köztünk lényeges és elvi kérdésekben, abban értsünk egyet és ezt tartsuk be, hogy ne használjunk egymás ellen olyan fegyvereket. amelyek az országra ártalmasak. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. Zaj és közbeszólások a baloldalon.*) Ez a nemzet egy lábadozó beteg, amelynek nyugalomra és békére van szüksége, ennek a nemzetnek nyugalalmát olyan politikai harcokkal és olyan politikai fegyverekkel nem volna helyes izgatni, amelyek ennek a nemzetnek ártanak. (*Úgy van! jobbfelől.*) Azok az efemer politikai sikerek, amelyeket ezen fegyverek segítségével egymással szemben kivívhatunk, valóban nem érik fel azt a kárt. amelyet ilyen fegyverek használatával

az országnak okozunk. *(Elénk helyeslés a jobboldalon és a középén. Zaj és közbeszólások a baloldalon.)* Éppen az ország érdekében reméltem és vártam, hogy az októberi események rendjén szerzett tapasztalatok után végre abbamarad a királykérdésnek folytonos piszkálása. *(Úgy van! a jobboldalon. Közbeszólások balfelől.)*

Az októberi események során tett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy akárhogy állítjuk mi azt, hogy ez Magyarország belügye, valóban a királykérdés folytonos bolygatása nem egyéb, mint belenyúlás egy nagy európai darázs-fészekbe és én azt hiszem, gyermekcsíny, mégpedig oktan gyermekcsíny a darázsakat folyton ingerelni akkor, amikor azokat kifüstölni úgy sem tudjuk. *(Igaz. Úgy van! Taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj és közbeszólások a baloldalon.)* Ha tehát Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam azon kijelentéssel szemben, hogy az 1921. évi XLVII. törvénycikk a királykérdésben megmásíthatatlan fait accompli-t teremtett, azt mondja, hogy a kérdés éppen ellenkezőleg áll, mert megnyitotta a királykérdés személyi megoldásának összes zsilipeit. úgy talán igaza lehet neki, mint jogásznak, de semmiesetre sincs igaza, mint politikusnak. Nincs igaza azért, mert mézet próbálni venni egy kap-tárból, melyből a szomszédok azt régen kivették, könnyelmű játék és csak arra vezethet, hogy a méhek minket agyoncsípnék. *(Úgy van! a jobboldalon. Zaj és közbeszólások a baloldalon: Méhészeti hasonlatok! Derűtlenség a baloldalon.)* Az a tény, hogy nem hagyták nyugton ezt a kérdést, véghetetlen kárt okozott úgy külpolitikai, mint belpolitikai téren.

Az folytonos szervezkedés, az a nyughatatlan atmoszféra, az a puccsokra való készülődés, melynek szemtanúi voltunk hónapok óta, csatasorba állította az ország szomszédságában élő összes államokat és nagymértékben hozzájárult a kisentente létesüléséhez, vagy legalább is teljessé válásához. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Ellentmondások és felkiáltások”, a baloldalon: A pécsi beszéd!)*

Ugyancsak szakadást idézett elő ez idebennt a parlamentben, abban az egységes frontban, bár koalíciós alapon állott is, mely hivatva lett volna arra, hogy nagyobb és több alkotással ennek a nemzetnek konzolidációját több sikerre vigye. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Én nem érzem magamat ebben a tekintetben bűnösnek. Én-mindent megtettem és óva intettem figyelmeztettem és kértem azokat, akik ezt a kérdést folyton bolygatták, hogy hagyják abba ennek a kérdésnek bolygatását, figyelmeztettem őket azokra a végzetes veszedelmekre, amelyekkel puccsok, vagy hasonló kísérletek járnak. Ha hibás vagyok, csakis abban vagyok hibás, hogy talán túlságosan elnéző voltam velük szemben. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon. Ellentmondások a baloldalon.)*

Csak abban vagyok hibás, hogy túl jóhiszemű voltam, csak abban vagyok hibás, hogy hittem és bíztam abban, mielőtt könnyelműen kockára teszük ennek a nemzetnek életét mégis kétszer meg fogják gondolni! A puccsok előtt, igenis politikánk alapja mindig az volt és ezt nyíltan hirdetem, hogy én a nemzeti királyság alapján állok, de sem puccsot, sem detronizációt nem fogok elfogadni. *(Felkiáltások a baloldalon: Pécsi beszéd!)* Ezt mondtam Pécsen. Ezen az alapon állottam a puccs előtt. Ha gróf Andrássy Gyula képviselő úr az ő beszédében kijelenti azt, hogy mi azonos alapon álltunk és az az alap azonos azzal, ame-

lyen ő ma áll, úgy az ő kijelentéseit lényeges pontokban kénytelen vagyok rektifikálni.

Igenis egyetértettünk abban, hogy Károly király Magyarország királya, hogy az eckartsai lemondólevelével nem lemondás és annak beiktatásával ez a kérdés el nem intézhető.

Lényeges differencia volt azonban köztünk a következő három pontban. Én a magam részéről szilárdan az 1920:1. t.-c. alapján állottam és kijelentettem, hogy semmiféle erőszakos restaurációhoz a magam részéről hozzá nem járulok. *(Zaj a jobb- és baloldalon. Elnök csenget.)*

Andrássy Gyula gróf: Ebben egyetértettünk.

Bethlen István gróf miniszterelnök: Megengedem, hogy gróf Andrássy Gyula is hasonlót mondott. A baj azonban az volt, hogy amíg ő ezt mondotta, addig politikai barátai mást cselekedtek. *(Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a jobboldalon: Ó is! Ó is!* És ha a felelősséget azért, hogy a király meglepetésszerűleg visszajött az országba, rám akarja hárítani, azt én nem fogadhatom el, mert én mindent megtettem, ami hatáskörömön belül állott és lehető volt, hogy ez be ne következék. *(Ellentmondás a baloldalon.)*

Rakovszky István: Semmit! (Zaj a jobb- és baloldalon.)

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Kérem a t. képviselő urat, mit tett ő abban az irányban ...

Andrássy Gyula gróf: Mindent!

Rakovszky István: Mindent!

Bethlen István gróf miniszterelnök: ... hogy politikai barátait, akik tudatosan dolgoztak erre a célra, leszerelje? *(Zaj. Elnök csenget.)* Mert bocsánatot kérek, figyelmeztettem én arra is, hogy bizonyos tendencia jelentkezik azokban a mozgalmakban aláásni ebben az országban minden tekintélyt, hogy egy bekövetkező puccs esetére a kellő talaj legyen. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

A második pont, amelyben nem értettünk egyet: én gróf Andrássy Gyulának és mindenkinek, akivel olyan viszonyban voltam, hogy nyíltan mertem beszélni, megmondtam, hogy Károly király visszatérését Magyarországra lehetetlenségnek tartom, hogy az ő lemondását a trónról elkerülhetetlen politikai szükségnek tartom.

Andrássy Gyula gróf: Mikor elváltunk, nem mondtam-e azt: „Szerencsére mindenben egyetértünk” és ezekkel a szavakkal váltunk el,

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nem tagadom. *(Nagy mozgás a baloldalon.)*

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nem mindent mondtam el, amit a képviselő úrral beszéltem, nem hiszem, hogy a képviselő úr meg merne hazudtolni abban ...

Andrássy Gyula gróf: Nem szoktam.

Bethlen István gróf miniszterelnök: ... hogy ebben a kérdésben nyíltan és férfiasan megmondtam az álláspontomat.

Andrássy Gyula gróf: Én mondtam itt a Házban, hogy ebben egyetértettünk!

Bethlen István gróf miniszterelnök: A harmadik különbség köztem és gróf Andrássy Gyula között az volt, hogy míg ő a propagandát Károly király érdekében szükségesnek és kívánatosnak tartotta, én a ma-

gam részéről azt soha el nem fogadtam és lehetetlennek, sőt károsnak tartottam. Károsnak azért. mert tudtam, hogy külpolitikailag és belpolitikailag milyen visszahatása lesz ennek. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Az tehát. hogy én egy legitimista pártot akartam összehozni, ugyanezen okból, tévedés. Tévedés azért. mert én Péccsett nyíltan megmondtam, (*Felkiáltások balfelől: Az igaz!*) hogy én egy olyan pártot akarok összehozni, amely a királykérdést nem bolygatja, amely a királykérdés bolygatásával nem foglalkozik és ettől maradjanak távol azok, akik puccsot akarnak, vagy akik a nemzet részéről egyoldalú fait accomplit. detronizációt akarnak. Így mondtam szórói-szóra.

Ez volt meggyőződésem szerint a puccs előtt egyedül járható út úgy alkotmányjogi, mint külpolitikai és belpolitikai szempontból egyaránt. Ezt az utat a képviselő urak elzárták most azzal, hogy október folyamán egy puccsot rendeztek.

És itt felmerül a felelősség kérdése. Eddig hallottuk, hogy a király \ bejött Magyarországba s hogy Kik kísérték, de nem hallottuk, ki hívta ideja királyt. (*Halljuk! Halljuk! Elnök cseppet.*) Mert a felelősség első sorban azt terheli, aki a királyt könnyelműen idehívta. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Kik lehettek azok? Én alkalmat kívánok adni mindenkinek, hogy amily férfiasan nyilatkoztak, hogy adott esetben, megismételnék cselekedetüket. éppoly férfiasan jelentkezzenek, mert a nemzetnek tudnia kell, hogy kik voltak azok. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon. Elnök cseppet.*)

T. Nemzetgyűlés! Hogy nem katonák hívták a királyt. hanem politikusok, arra bizonyíték a király, sajátkezű levele, amelyet Schultesshez, a svájci köztársa g” „elnokehez intézett. s amelyben ő szószerint azt mondja (*olvassa*): „Meine ungarische Getreuen haben mich unter Darlegung ischwerstwiegender Grunde aufgefordert meiner eidlichen Pflicht gemäss mit der Königin unversaglich nach Ungarn zu kommen und haben ihrerseits alle Vorbereitungen getroffen, damit unserer Abreise binnen wenigen Stunden erfolgen können.” (*Egy hang a jobboldalon: Magyarul is kérjük!*)

Azt mondja a levél. „Magyar híveim a legsúlyosabb okok felsorolása mellett szólítottak fel arra, hogy esküszzerű kötelezettségemnek eleget téve, a királynéval együtt azonnal Magyarországra menjek és a maguk részéről minden előkészítést megtettek, hogy elutazásunk a legrövidebb időn belül megtörténjék.” (*Zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök cseppet.*) Ez nem vonatkozhatik katonákra, mert katonának nincs joga királyát esküszzerű kötelezéseire figyelmeztetni, ez csak politikus lehet. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) A felelősséget tehát a bekövetkezett eseményekéért nem lehet a kormányra hárítani akkor, mikor voltak férfiak, akik félreismerve a helyzetet és saját kötelezéseiket. félrevezetve a királyt is, a királyt ide az országba behívták. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj a baloldalon.*) Most a felelősséget a bekövetkezett eseményekért a kormányra akarják hárítani azok, akik a királyt könnyelműen idehívták, éppen az esküre is. Egy hűségeskü a királlyal szemben arra kötelez, hogy a királynak minden körülmények közt az igazat megmondjuk es ha az a meggyőződésünk van, – mint ahogy a t. képviselő uraknak azelőtt az volt a meggyőződésük, – hogy végzetes következményekkel jár az országra nézve az ilyen kísérlet. akkor hűségesküjükből folyó kötelezettsé-

gük az lett volna, hogy karakterüknek egész erejével rávegyék a királyt, hogy abbahagyja azt a vállalkozást. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

És ha azt mondják, hogy ha mi a nemzet egységét helyreállítottuk volna és csatlakoztunk volna ahhoz a kísérlethez, amelyet tettek, akkor esetleg az vagy sikerülhetett volna, vagy sokkal kedvezőbben végződhetett volna hát kérdem a t. képviselő urakat. megtették-e önök azt a kísérletet. hogy itt a nemzeti egységet megteremtsék? *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Soha!)*

Megtették ezt a kísérletet azok az urak, akik mikor a király megérkezett Sopronba, működésüket azzal kezdték, hogy elvágták a telefondrótokat. *(Zaj és derűtség balfelől.)* hogy lehetetlenné tették még azt is, hogy a kormány tudomást szerezzen arról, mit csinálnak az urak és mi történt Sopronban? *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Hát bírnak-e az urak morális bázissal arra, hogy ilyen szemrehányást tegyenek a kormánynak? *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Ha valaki az egységet hangoztatja, akkor miért nem mutatta meg a maga részéről, hogy erre az egységre súlyt helyez és ezt létesíteni akarja? Mert önök igenis eltitkolták, lehetetlenné tették, hogy a magyar kormány még tudomást is szerezzen arról, mi történt az országban. Önök addig a napig, amíg fegyveresen meg nem indultak Budapest felé, egy hírt sem adtak le a magyar kormánynak, sőt megtiltották, hogy bárki ilyent leadjon. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* És mikor mi odafordultunk önökhöz, hogy igenis engedjék a királyt Budapestre, de nem fegyveres kísérettel, *(Nagy zaj balfelől.)* hogy győződjék meg a szituációról, akkor ezt is lehetetlenné tették a t. képviselő urak. Én tehát nem mondhatom azt, hogy mentesítve vannak a t. képviselő urak azon vád alól, amelyet énnekem akarnak a szememre vetni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

És ha gróf Andrássy Gyula azt mondja, hogyha, mi itt erőt mutatunk, akkor egy kiegyezést. vagy nem tudom miféle megoldást lehetett volna találni, erre a feleletem csak az, hogyha mi elejétől fogva nem egyenesen, hanem kétszínűen járunk el, akkor elvesztettük volna a döntő pillanatban még a nagyhatalmak támaszát is a kis entente-tal szemben és ma Magyarországot még azok a költségek is terhelnék, amelyeket a mobilizációk okoztak. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Az bizonyos, hogy 24 óra alatt kellett nekünk határozni és 24 óra alatt minden intézkedést megtennünk.

Én igenis érzem, hogy a kritikának minden körülmények között helyei van. De mindenki hivatva van erre a kritikára, csuk éppen önök nem, *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől, nagy zaj balfelől.)* mert önök azok, akik dilemma elé állították ennek az országnak kormányzatát. amikor csak két rossz között választhatott: hogy vagy csatlakozik önökhöz és az országot elpusztíttatni hagyja, *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon. Nagy zaj, ellentmondások és mozgás balfelől.)* vagy pedig választja azt az utat, amelyet mi választottunk és amely szent meggyőződésem szerint egyedül felelt meg az ország érdekeinek. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Az az egy bizonyos, hogy önök a nemzet sorsáért egy cseppet sem aggódtak. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Hosszantartó zaj, mozgás és ellentmondások balfelől.)*

Elnök: Az ülést felfüggesztem.

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Kérem a képviselő urakat. szíveskedjenek helyeiket elfoglalni. A miniszterelnök urat illeti a szó.

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Amikor az előbbi kifejezést használtam, nem a képviselő urak intencióit. hanem cselekvésüket bíráltam.

Nem érthetek egyet a t. képviselő urakkal abban sem, hogy cselekvésüket. mint a legitimizmus védelmét állítsák be, sőt azt hiszem, hogy azok a legitimisták ebben az országban, akik a puccstól távol álltak, akik a maguk részéről a puccsot elítélték, elsősorban emelhetnek vádat a t. képviselő urak ellen, hogy egy puccsal ezt a megoldást egyszerűsmindenkorra lehetetlenné tették. (*Úgy van! a jobboldalon. Ellentmondások a baloldalon.*) Mert a legitimizmus és az államcsíny nem egy és ugyanaz, sőt az egyik teljesen kizárja «a másikat. A legitimizmus csak azt követelte volna ebben az országban, hogy annak hívei minden erőszaktól mentesen, minden külső nyomás¹ és fegyveres beavatkozás nélkül, a törvény és az alkotmány értelmében, alkotmányos eszközökkel igyekezzenek meggyőződésüket megvalósítani. De a puccs, az államcsíny a törvények felrúgását jelenti. Az államcsíny és a legitimizmus két fogalom, amely teljesen kizárja egymást. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*) mert az egyik törvényes megoldás, a másik pedig törvényellenes. És óva intem azokat a legitimistákat. akik magukat a puccstól távortartották, hogy most ebbe az irányba, melyet a t. képviselő urak képviselnek, beleússzanak, mert még rájuk nézve is az egyedüli megoldás az, amelyet az 1921:XLVII. t.-c. teremtett és amely kiindulópontja kell hogy legyen a királykérdés megoldásának Magyarországon. (*Zaj a baloldalon.*

Én nem félek a két király veszedelmétől sem, mert a puccs megismétlése lehetetlenné vált. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ha a t. képviselő urak azt mondják, hogy adott esetben ugyanúgy fognak viselkedni, mint ahogy viselkedtek, legyenek meggyőződve arról is, hogy addig, amíg én e kormányelnöki székben ülök, (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.*) adott esetben én is ugyanúgy fogok viselkedni, mint ahogy viselkedtem. (*Zaj balfelől.*)

A t. képviselő uraknak az a kijelentése, hogy egy megismétlődés is előfordulhat. mindenesetre óvatosságra int és teljes tisztelettel kérdem Apponyi Albert gróftól, hogy eleget lehet-e tenni ilyen körülmények közt azon követelésének, hogy pertörléssel éljünk? (*Zaj a baloldalon.*)

Eltekintve attól, hogy az az állami rend, mely saját létét és biztonságát a büntetőtörvénykönyv szankcióival nem meri megvédeni, saját magát ítéli el pusztulásra, mert hiszen precedenseket alkot újabb és újabb elpusztítási kísérletekre. Eltekintve ettől, kérdem Apponyi Albert gróftól, hogy üldözés-e ilyen kijelentés után, ha mi a magunk részéről pertörléssel nem élünk?

T. Nemzetgyűlési Az a vád, hogy mi a királyra lövettünk em helytálló. Ez a vád csak azért hangzott el, hogy hangulat keltessék az országban a kormány ellen. (*Úgy van! jobbfelől.*) Nem áll meg ez a vád két okból. Először azért. mert mi azokat. a lázadókat vertük le, akik fegyvert ragadtak a törvényes kormányzat ellen. (*Úgy van! Taps jobbfelől.*) Nem áll meg ez a vád, mert mi a királyhoz többiben azzal a kérelemmel fordultunk, hogy jöjjön Budapestre, itt biztosítjuk a magunk részéről életé-

nek szabadságának teljes biztonságát. alkalmat kívánunk neki nyújtani arra, hogy saját maga győződjék meg a helyzetről és arról, hogy lehetetlen azt követelnie, hogy a hatalom neki ily körülmények között átadassák.

De nem áll helyt ez a vád azért sem, mert amikor a fegyveres hatalom parancsnoka éppen ebben a kérdésben hozzám fordult. én azt feleltem neki, hogyha tudva van, hogy a király az ütközet alatt hol tartózkodik, azt a pontot tűz alá venni semmi körülmények között nem szabad. Tudomásom szerint a király az egész idő alatt Biatorbágyon tartózkodott. kivéve egy időpontot. amikor vonaton előrejött egy őrházig, ahova Ostenburg őrnagy úr (*Felkiáltások balfelől: Ezredes!*) segítségével odahívatta Sehwoy ezredet. hogy vele fegyverszüneti tárgyalást folytasson. De ez idő alatt a tüzelés be volt szüntetve.

Tehát semmi körülmények között nem állhat meg a t. képviselő úrnak az vádja, hogy a királyt lövettük volna. Viszont abban, hogy azt az egyedüli megoldást. ami még a király idejövetele után is nyitva állott volna a békés megegyezésre, lehetetlenné tették, nem mi vagyunk a hibásak, hanem a t. képviselő urak. (*Úgy van! jobbfelől.*) Mi háromszor is kísérletet tettünk arra, hogy a király Budapestre jöjjön oly körülmények között. mint ahogy azt már jeleztük.

Először Rakovszky t. képviselő úr telefonált nekem, és én azt feleltem neki, hogy legyen szíves közölje a királlyal, hogy jöjjön Budapestre, de fegyveres kíséret nélkül; szabadon jöhet Budapestre kisebb kísérettel, itt Budapesten teljes biztonságban lesz és ha kételkedik, meggyőződhetik arról, hogy mi a szituáció.

Másodízben Vass miniszter urat küldtük oda. Hogy Vass miniszter úr milyen fogadtatásban részesült. azt ő a maga részéről már ma kifejtette. Én tehát a részletekben nem megyek tovább, de ismételten rámutatok arra, hogy a t. képviselő urak voltak azok, akik a felelősséget vállalták azért. hogy meghiúsítsák a békés kiegyenlítést. erre az eshetőségre (*Egy hang balfelől: Ez sem igaz!*) vállalták a felelősséget. mert hiszen a saját szavaik szerint megbízást kaptak arra, hogy tárgyaljanak és azt mondták,, hogy nem mer a király Budapestre fegyver nélkül jönni.

Harmadízben kísérletet tettünk akkor, amikor Hegedűs tábornok úr Budapestre jött. Őt azzal küldtük vissza, hogy menjen a királyhoz, – mégpedig idegen követek jelenlétében mondtuk ezt – menjen vissza a királyhoz, akit arra kérünk, hogy fegyveres kíséret nélkül jöjjön Budapestre, győződjék meg a helyzetről és ha meggyőződött róla, biztosak vagyunk abban, hogy az ügyet békésen el lehet intézni.

Tehát nem mi vagyunk az okai annak, hogy a becsületes és fegyvertelen elintézésnek útja szegetett. hanem hibásak azok, akik az utolsó percig is a fegyveres megoldáshoz ragaszkodtak és a békés megoldást lehetetlenné tették. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Ma sűrűn hangzik fel az e vád, hogy mi gyáva politikát követtünk, hogy ok nélkül hunyázkodtunk meg és elmulasztottunk egy kedvező alkalmat az ország integritásának helyreállítására.

Ezt a vádat ma már olyanok is hangoztatják, akik eleinte talán más meggyőződésen voltak. Megengedem, hogy ez a vád a magyar nemzet előtt talán bizonyos tetszetősséggel bír, mert hiszen nemcsak a t. képviselő urak, hanem minden hazafias magyar ember, ha abban a hitben él, hogy

itt alkalom kínálkozik az integritás helyreállítására, másként cselekedett volna. Meg vagyok győződve róla, hogy minden magyar ember, még ha republikánus is a meggyőződésében, szívesen fogadta volna Károly királyt. ha biztosítéka van arra, hogy az integritás ezen az úton helyreáll. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Nagy politikai bünt követett volna el, ha ezt a nagy és hatalmas nemzeti szempontot. kicsinyes vagy alacsonyabb szempontoknak rendelte volna alá.

De amennyire tetszetős ez a vád, éppoly kevésbé helytálló. Mert nemcsak az integritásunkról nem lehetett szó, hanem ellenkezőleg, még ennek a Csonka-Magyarországnak is a pusztulása következett volna be. *(Úgy van! jobbfelől.)* Őszintén mondván, csodálkozom afelett. t. Nemzetgyűlés, hogy olyanok hangoztatják ezt a vádat. akik a puccs előtt éppolyan tisztában voltak azokkal a nagy veszedelmekkel, amelyek egy ilyen kísérlet esetén ránk fognak zúdulni, hiszen a t. képviselő urak maguk is azt a meggyőződést vallották, hogy egy ilyen puccs végzetes következményekkel járhat az országra, még külpolitikai szempontból is. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

De nem is lehetett a t. képviselő uraknak más meggyőződésük. Hiszen áprilisban, amikor önmaguk a saját cselekvésükkel a legkorrektebb módon hozzájárultak ahhoz, hogy a király az országot elhagyja és az ország biztonsága ezáltal veszélybe ne kerüljön, nem tehettek egyebet most. amikor a veszély sokkal nagyobb volt és nem is lett volna szabad másként cselekedniük, mint áprilisban. Mert ha áprilisban úgy jártak volna el, mint ahogyan most. akkor a katasztrófa éppen úgy bekövetkezett volna már akkor. De kétszeres biztonsággal következett volna be most. ha ez a kísérletük sikerül. Mert hiába, azt a tényt. hogy április óta úgy külpolitikai, mint katonai szempontból helyzetünk ebben a kérdésben tetemesen romlott. letagadni nem lehet. Azóta lett teljessé az a gyűrü, amely körülöttünk vonatott. *(Úgy van! jobbfelől.)* Azóta egészült ki a rapallói szerződés, az a szerződés, melyet Csehország Jugoszláviával kötött. azon szerződésekkel, amelyeket Románia kötött egyfelől Csehországgal, másfelől Jugoszláviával.

Itt melleleg megjegyzem, hogy Andrássy Gyula gróf azt imputálta nekem, hogy én a rapallói szerződést április utánról keltnek tartom. Azt hiszem, hogy e tekintetben valami sajtóhibának kellett előfordulni, mert én csak azt mondtam, hogy a rapallói szerződés azóta egészült ki azokkal a szerződésekkel, amelyeket Románia kötött a csehekkel és jugoszlávokkal.

És ne mondja senki, t. Nemzetgyűlés, hogy Románia passzivitását megőrizte volna, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* ne mondja senki, mert hiszen szemben találja magát azzal a durva cáfolattal, amelyet Take Jönescu volt román miniszterelnök, akkori külügyminiszter adott ki.

De nem osztom Andrássy képviselő úrnak azt a felfogást sem, hogy a nyugatmagyarországi kérdés bizonyította, hogy ahol erőt mutatunk, ott sikert is lehet elérni; tehát. ha itt mutattunk volna erőt. itt is sikert értünk volna el. Az eset egészen más! A kiséntente azóta, hogy a nagyentente a korridor eszméjéről lett. a nyugatmagyarországi kérdésben érdektelen volt. érdektelenné vált még Csehország és Jugoszlávia is, de elejétől fogva érdektelen volt Románia és Itália, sőt, ha volt érde-

kük úgy az inkább az volt, hogy a korridor ne létesüljön. És mert érdekeik itt nem voltak, szerződéseik, sem diplomáciai, sem katonai megegyezéseik erre a kérdésre nézve nem voltak. Tehát más volt az eset a nyugatmagyarországi krízis esetében és más volt az októberi napokban.

Hogy mennyire különböző volt az eset, bizonyítja éppen a királykrízis. Mert amíg a nyugatmagyarországi krízis idejében a korridor eszméje úgyszólván fel sem merült, vagy legalább akuttá nem vált, addig a király visszatértének a pillanatában a korridor helyreállítása teljesen akuttá vált. *(Ellentmondások balfelől.)* sőt tovább megyek, felelősségem teljes tudatában állítom, hogy a katonai végrehajtás stádiumába jutott és csak egy véletlen szerencse mentette meg az országot attól, hogy ez következzen. *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Hallatlan! És ezt gúnyos mosollyal intézik el! Elnök csenget.)*

Tiszteit Nemzetgyűlés! Ha ez volt a változás diplomáciai téren, *(Halljuk! jobb felől.)* akkor még nagyobb volt a változás katonai téren a mi hátrányunkra. Mert áprilisban még a trianoni szerződés nem volt érvényben, a trianoni szerződés júniusban emelkedett érvényre; az érvényre emelkedése óta jött ide az a kontrolmisszió, mely keresztülvitte a magyar hadsereg létszámszállítását 35.000 főre, arra a létszámra, (amely a trianoni szerződésben meg van engedve. És éppen októberben egy különös gyengeségi momentumban szenvedtünk, *(Felkiáltások bal felől: Mindig abban szenvedünk!)* mert akkor bocsátott haza a hadsereg egyik fele és akkor volt behíva az 1900-as évjárat, mely olyan újoncokból állott, akik csak csekélyebb kiképzésben részesültek még 1918-ban, akik tehát a maguk részéről nem alkottak harcképes anyagot.

Ha pedig most azt mondják a t. képviselő urak, hogy a cseh mozgósítás nem sikerült és jugoszláv mozgósítás nem is volt, de ha lett volna, akkor a horvát felkelés, a bosnyák és a hercegovinál felkelés . . . és az albán háború ennek a hatékonyságát ellensúlyozta volna: hát e felett katonai szakértők csak mosolyogni tudnak. *(Zaj és felkiáltások balfelől: Ez a legkönnyebb!)*

Ezzel szemben meg lehet állapítani, hogy a cseh mozgósítás annyiban sikerült, hogy az újoncoknak, illetve a bevonultatandóknak majdnem 80 százaléka bevonult. Megengedem, hogy a bevonulás még nem jelent harckésztséget, azt én teljesen megengedem, – azonban mit tudtunk volna mi ezekkel az erőkkel szembeállítani? *(Felkiáltások balfelől: Belitska azt mondta, hogy 600.000 volt katona áll rendelkezésre!)* Belitska azt mondta, hogy 600.000 ember van Magyarországon, aki katonai kiképzéssel bír . . . Ez az, amit mondtam a beszédem elején, ez az, ami kárt okoz az országnak, hogy a t. képviselő urak ilyen kérdéseket hoznak fel, amikben egy egyszerű kérdésre a honvédelmi miniszter úr megadhatja a felvilágosítást. *(Zaj.)*

Tehát mondom, mikor a hadseregünk 35.000 főből állott s ezt három fronton kellett volna elosztani és még a, belső területen is, Budapesten és a nagyobb városokban a rendfenntartás szempontjából bizonyos számú csapatot vissza kellett volna tartani, hát mi jutott volna a cseh vagy a szerb vagy a román határra? Mert ha még a román hadsereg támadására nem is számítottunk volna, ott voltak a csehek és a szerbek.

Azt mondják a képviselő urak, hogy a szerbek nem mozgósítottak.

A szerb hadsereg első vonalában három hadosztály állott, amely három hadosztályból az első percben egyet azonnal előretoltak a Duna és Dráva közé a baranyai területre. A hátsó vonalon, a Duna-Száva-vonalon négy hadosztály állott, ezen négy hadosztályt azonnal mobilizálták s az egyik hadosztályt előretolták Szabadka vidékére. Kérdem, micsoda erőket állíthattunk volna fel ezekkel szemben? Ha pedig horvát és nem tudom, miféle felkeléseket emlegetnek, ez, t. Nemzetgyűlés porhintés a nemzet szemébe! *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj és felkiáltások balfelől: Ez a porhintés!)*

T. Nemzetgyűlés! Én magam is nagyabecsülöm a magyar katonai vitézséget. Magam is tudom és ismerem azokat a katonai erényeket, amelyekkel ez a nemzet bír, hiszen bebizonyította a világháború alatt; de ezt a nemzetet ilyen viszonyok között nekivinni három frontnak, *(Úgy van! jobb felől.)* ez nemcsak könnyelmű kockajáték, hanem egyenesen szándékos gyilkosság lett volna. *(Nagy zaj balfelől. Élénk helyeslés és taps jobb felől.)*

Nagyon helytelen politikát követnék a t. képviselő urak akkor, amikor a nemzetet saját erőviszonyai és a világban való pozíciója tekintetében félrevezetik. *(Úgy van! jobbfelől.)* Hiszen ennék a nemzetnek mindig az volt a baja, hogy túlbecsülte önmagát és lebecsülte ellenfelét. T. Nemzetgyűlés, önök illúziókba kergetik ezt a nemzetet azzal a politikával, amelyet >akkor csináltak, amikor ezt a kísérletet tették, s illúziókba vezetik, amikor ezt a politikát tovább akarták vinni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

De, t. Nemzetgyűlés, minden politikának egy mértéke van, s ennek a mértéke az, hogyha többségre kerül, mit várhat tőle a nemzet. Hogyha önök a választások rendjén többségre tennének szert, mit várhatna önök-től a nemzet? *(Halljuk! Halljuk!)* Vagy hazahozzák a királyt – és ezt kellene tenniük kijelentéseik után, – de akkor a nemzetet beleviszik egy élet-halálharcba, amelyből csakis a halál következhetik be. *(Zaj.)* Ha pedig a másik esetet tételezem fel, hogy nem hozzák haza a királyt és elveszik jobbik eszüket és várnak... akkor, t. Nemzetgyűlés, állandósítják azt a vasgyűrűt, amelyet ellenséges szomszédaink körülöttünk fonnak, akkor önök alkalmat adnak arra a beavatkozási politikára, amelyet pedig el akarnak hárítani . . . akikor bekövetkezik az, hogy tekintettel azon, idővel mégis várható eseményekre, amelyeket előkészítenek, mindent el fognak követni szomszédaink, de el fog követni a nagy-entente is, hogy ezt az országot életképtelenné tegye, még életképtelenebbé, mint amilyen ma.

Egy beavatkozásnak kitenni a nemzetet, van-e erre a nemzetnek szüksége? Elismerem, hogy vannak idők, amikor az élet-halálharcot egy nemzetnek fel kell vennie, *(Úgy van! jobbfelől.)* de csak akkor, ha az elől ki nem térhet és ha kitér, a halál amúgy is bizonyos. De könnyelműen felvenni egy élet-halálharcot, mikor a nemzetnek arra nincs szüksége, *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)* ha semmi ok sincs arra, ez a politika, nézetem szerint, legalább is könnyelmű politika s ou nek a politikának a nemzet nem adhat többséget. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Apponyi Albert gróf képviselő úr azt a vádat is emelte a kormány ellen, hogy feladtuk a nemzet szuverenitását, amikor úgy döntöttünk, hogy egy válasz jegyzékben tettünk eleget a nagyhatalmak azon kívánságának, hogy a Habsburgok újrválasztását kizárjuk. Ő azt mondja, hogy a nemzet szuverenitását adtuk fel. Én azt hiszem, hogy a szuverenitás

szempontjából ez a kérdés teljesen közömbös. *(Mozgás a baloldalon.)* Mert kérдем: van-e ott igazi szuverenitás, ahol kényszeríteni lehet egy nemzetgyűlést arra, hogy ilyen vagy amolyan törvényeket hozzon? Van-e erkölcsi értelemben vett teljes szuverenitás ott, ahol a szuverenitás védelmére nincsenek meg az eszközök? Van-e szuverenitás ott, ahol a trianoni szerződés értelmében ... *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* minden jog az egyik oldalon és minden kötelesség a másik oldalon. Bocsánatot kérek, ne játszunk a szavakkal. A szuverenitásnak valódi biztosítéka ennek a nemzetnek az ereje és összetartása. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ha az erő és az összetartás meglesz, akkor lesz ennek a nemzetnek valódi szuverenitási. *(Taps a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)* Annak az oka, hogy így döntöttünk, az volt. *(Mozgás a baloldalon.)* hogy azt a jegyzéket, amelyet az ententétől ebben a tárgyban kaptunk, abban a pillanatban kaptuk, mikor a nemzetgyűlés már második olvasásban elfogadta volt a törvényjavaslatot. Én azt hiszem, helyesebb volt a nemzetgyűlést egy második megalázásnak ki nem tenni azzal, hogy két nappal később kelljen egy törvényt megváltoztatnia, amelyet csak két nappal azelőtt hozott.

T. Nemzetgyűlés! De ez a törvény is éppúgy kötne kifelé és kötelezne, mint ahogy köt ez a diplomáciai jegyzék is, hiszen ez a törvény is diplomáciai tárgyalások és megegyezések folyamánként került volna be törvénykönyvünkbe.

Az, hogy ez a jegyzék se kötelez többre, világos abból hogy ez válasz jegyzék az entente azon jegyzékére, amelyben követeléseit foglaltatnak, s a válasz többre nem kötelezhet, mint amennyit tőlünk az eredeti jegyzékben követeltek. Azt pedig a törvénybe éppúgy be kellett volna venni.

Be végzem mondanivalómat. *(Halljuk! Halljuk!)* Pallavicini György őrgróf (képviselő úr ellenem éles támadást intézett. Én erre felelni ebben a percben nem kívánok, de egy állítására mégis megteszem. Ő azt mondta beszédében, hogy sikerült a kormánynak a kis-entente barátságát megszerezni, ami Károlyi Mihály grófnak nem sikerült s ez általi kiérdemelte a nemzet megvetését, amely a helyéről ezért el fogja seperni. *(Mozgás jobbfelől.)*

Ami az elsőt illeti, hogy sikerült megszerezni a kis-entente barátságát, erre csak azt válaszolom, hogy valóban, ennek az országnak érdeke az, hogy egyik és másik szomszédjával végre barátságos viszonyba jusson. *(Zaj.)*

Ami pedig a megvetést illeti, engem megnyugtat az a tudat, hogy ebben az országban gyakran megvetették azokat a férfiakat, akik hazájukért önzetlenül dolgoztak, s éppen Pallavicini őrgróf volt egyike azoknak, akik mesterien értették, miként lehet népszerűtlenné tenni az ilyen férfiakat. Amit tettem, azt nem azért tettem, hogy egyik vagy másik szomszédunkkal jóbarátságot kössék, hanem tettem azért, hogy megmentsem ezt a szerencsétlen országot attól a katasztrófától, amelybe Pallavicini őrgróf és politikai barátai könnyelműségükkel döntöttek volna. *(Zaj balfelől. Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. A jobboldalon ülő képviselők helyeikről felállva tapsolnak. A szónokot számosan üdvözlözik.)*

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem.

**AZ EGYSÉGES PÁRT MEGALKAKÍTÁSÁT ELŐKÉSZÍTŐ
ÉS AZ 1922 JÚNIUSÁBAN MEGTARTOTT NEMZETGYŰLÉSI
VÁLASZTÁSOKAT MEGELŐZŐ ORSZÁGOS KÖRÚTON
MONDOTT BESZÉDEK**

I.

A magyar Jurista Klub az Országos Kaszinóban 1922 január hó 1-én vacsorát rendezett, amelynek keretében kegyelettel emlékezett meg a világháborúban hősi halált halt tagtársairól. Az ünnepi beszédet Sipőcz Jenő polgármester mondta. Utána Bethlen István gróf miniszterelnök Tisza István emlékét idézte:

Bethlen István gróf miniszterelnök meghatottan válaszolt az üdvözlésre. Megemlékezett az elhunyt hősökről, majd a többi között így folytatta:

Én egy másik sírt akarok megnyitni. Egy sírt, amely lezárult teljesen és amelynek lezáródásával lezárult ennek a nemzetnek, a nemzet életének, a nemzet alkotmányának integritása. És ez Tisza István sírja. Mit szólna ma Tisza István, ha itt állana közöttünk?

Nem akarok politikáról beszélni és talán nehéz ma nem politikáról beszélni, amikor ezt a kérdést felteszem. Ma azt mondták rólam, hogy én azért álltam Tisza István mellé az utolsó küzdelemben, mert az ő kezéből kitüntetést nyertem. Szomorú süllyedése a magyar közéletnek, hogy akadt politikus, aki a nemzet élére állított férfit ennyire leki-csinyl akkor, amikor politikai kérdésekről van szó.

Én igenis, idézhetem Tisza István szellemét, mert igaz, hogy nem voltam vele egy politikai pártálláson, de becsültem, szerettem és tiszteltem őt és azt hiszem, hogy ő hasonló érzellemmel viseltetett velem szemben. Követtem őt az utolsó percben azért, mert éreztem, hogy amikor a nemzet nagy értékei forognak veszedelemben, akkor meg kell szűnnie a gyűlölködés szellemének és meg kell állítani romboló útjában azt a gyűlölködő szellemet, amely ezt a nemzetet a posványba, a züllésbe és végeredményben a trianoni békébe taszította. Tisza István halálával megszűnt a nemzet életében a jogfolytonosság, ő volt az a férfi, akitől tartottak és féltek az utolsó percben, akit le kellett dönteni – bár nem volt a hatalom polcán – a hatalom láthatatlan polcáról, hogy ezen a nemzeten végiggázolhassanak.

Mit szólna ma hozzánk Tisza István szelleme? Ő ma, igenis új jogfolytonosságot hirdetne. De nem azt a formai jogfolytonosságot, amely fel nem támasztható, csak új, kedvező körülmények közt. Mert hiszen a nemzet integritása, a nemzet egysége, Nagy-Magyarország nélkül nincs jogfolytonosság. A jogfolytonosság azzal él, azzal támad és azzal pusztul. Ő azt mondaná, hogy a lelkek jogfolytonosságát kell feltámasztani. Mert ha megtudjuk valósítani a magyar nemzet legjobb fiainak lelki egységét: akkor a nemzet egységét újból helyre fogjuk állítani. Ne formai jogfolytonosságot keressünk, hanem a legjobb magyarok egységét. Ha ezt meg tudjuk találni, akkor megtaláltuk azt a nagy titkot, azt a nagy szert, amelynek segítségével a nemzet jogfolytonosságát és teljességét is helyreállíthatjuk.

Én tehát azt mondom: keresnünk, kutatnunk kell azokat a módokat, amelyekkel ezt elérhetjük. Talán sokan félreértették azt a működése-

met amelyet az utolsó időkben kifejtettem abból a célból, hogy elválasszam a színaranyat a salaktól. Ha ezt meg tudjuk tenni, akkor megteremtjük a színmagyar emberek egységét. Nem szabad odáig mennünk, hogy kockáztassuk azt amit elértünk. Sohasem szabad megengednünk azoknak az elemeknek föléledését. akik ezt az országot beletaszították a stüllyedésbe, a forradalomba. De keresnünk kell az útját és módját. hogy azok az emberek, akik társadalmi osztályokban, pártokban elosztva, foglalkozásuk szerint csoportosulva lelkük mélyéből ennek a hazának új föl-emelkedését keresik és kívánják, azok egy *táborba jöhessenek*.

Nem fog ebben megakadályozni minket semmi. Nem fog megakadályozni az a hadjárat sem, amely öntudatlanul ezt az országot újabb posványba vinné bele. Nekik csak egy mentségük lehet: az, hogy nem tudják, mit cselekszenek. Minket nem a gyűlölet vezet. de ennek az országnak az érdeke, amelynek örül odaállítottunk. És ha odaállítottunk, akkor – emlékezve azoknak a magyar hősöknek a példájára, akik a harctéren meg tudtak halni a hazáért – kötelességünket teljesítenünk kell az utolsó percig és minden körülmények közt.

Arra tanít Tisza István emléke, hogy keresnünk kell ebben a nemzetben a színaranyat. Bárhol legyen az elrejtve, mert magyar és magyar közt társadalmi osztály és foglalkozás szerint nincs és nem lehet különbség. Különbség lehet a meggyőződésben és az intenciók becsületességében. Mi a meggyőződést tiszteljük, – az intenciók becsületességét vizsgáljuk és e vizsgálat szerint azokhoz fogunk fordulni és kell fordulnunk, – akik tisztán és kizárólag ennek a hazának a javát keresik és kutatják. Ezekre azonban minden körülmények; közt számítunk. Számítunk, akár benn vannak a parlamentben, akár kívül állanak a parlamenten, „akár a múltban játszottak szerepet. Ezt a példát akarjuk a nemzet elé állítani és kérjük a nemzetet. hogy ezt azt irányt kövesse, mert ez az az irány, amelyet Tisza István nekünk kijelölt.

II.

Az 1921 október havában történt legitimista puccskísérlet utóhatásai egészen felkavarták a politikai helyzetet. *Andrássy* Gyula gróf követői nagy és erős propagandát fejtettek ki a kormány ellen és *Károly* király visszatérésével kapcsolatban teljesen hamis irányba akarták terelni a közvéleményt.

Bethlen István gróf miniszterelnök ezzel az akcióval szemben a nemzeti egységet akarta megteremteni és felvetette az egységes párt megalakításának a gondolatát is. 1922 január 2-án a miniszterelnök a Magyar Jurista Club vacsoráján erről az egységről beszélt és ennek megteremtésére hívta fel az egész magyar társadalmat.

A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja ilyen hangulatban hívta össze értekezletre 1922 január 4-én a párt tagjait. akik között *Andrássy* Gyula gróf és *Rakovszky* István is megjelent. Az értekezleten *Andrássy* Gyula gróf éles támadást intézett a Bethlen-kormány ellen és hosszasan magyarázta *Károly* király visszatérését. valamint az ő magatartását. Kijelentette, hogy a maga részéről nem maradhat egy pártban azokkal a miniszterekkel, akik őt a fogházba juttatták és a királykérdésben a szabadkirályválasztás alapján állanak. Felszólalását azzal fejezte be, hogy lemondott az elnökségről és bejelentette a pártból való kilépését. Az értekezleten azután *Hatter* István, *Ernst* Sándor, *Rakovszky* István, *Bernolák* Nándor népjóléti miniszter, *Pallavicini* György örgróf, *Voss* József kultuszminiszter szólaltak fel és végül is egy határozatot hoztak, amelyben

kimondták ugyan a kormány további támogatását. de nem léptek fel kellő erélyel *Rakovszky* Istvánnal és *Pallavicini* György örgróffal szemben, akik bennmaradtak a pártban és az értekezleten is a legélesebb beszédet tartották a kormány ellen.

Ilyen körülmények között jelent meg 1922 január 5-én *Bethlen* István gróf miniszterelnök a kisgazdapárt értekezletén, ahol a következő beszédet mondotta:

Tisztelt Barátaim! Mindenekelőtt mély hálával köszönöm azokat a szavakat. amelyeket nagyatádi Szabó István hozzám intézett. Én zálogát látom az ő szavaiban annak, hogy meg fogjuk találni rövidesen azt az utat. amely a kibontakozáshoz vezet.

Mikor október folyamán az a puccskísérlet nem sikerült. azt hittem, hogy a magyar közvélemény nyugodt és higgadt ítélete lehetlenné fogja tenni azt. hogy azok az emberek, akik ebben résztvettek és azt előidéztek, a politika porondján újból harcot indítsanak a mai irányzat ellen. Én ezt nem vártam a személyektől, mert igen jól ismerem őket. de bíztam a magyar közönségnek nyugodt és higgadt ítéletében. Sajnos, csalódtam, mert egy nagy és erőteljes propaganda indult meg ebben az országban, amely bizonyos sikerekre mutathat rá. Én tehát harcot hirdetek ezzel a propagandával szemben. (*Percekig tartó éljenzés és taps.*) Ennek a propagandának az ország érdekében, véget kell vetni. (*Élénk helyeslés.*) Harcot hirdetek ezzel a propagandával szemben, mert tisztában vagyok azzal, hogyha ez sikerülne, akkor ennek az országnak nagy érdekei kerülnének végromlásba. (*Úgy van!*) Ok szervezkedtek benn a parlamentben, megindítottak egy hadjáratot. hogy félrevezessék a magyar közvéleményt a történt eseményekről. Hamis jelszavakkal, a tények elferdítésével dolgoznak, arra törekszenek, hogy még a kormány becsületében is gázoljanak. Elérkezett tehát az ideje, hogy az odadobott kesztyűt felvegyem. (*Élénk éljenzés és taps.*)

Ők minden téren szervezkedtek és félrevezetik ezt a nemzetet és behunyt szemmel megy ez a nemzet újból neki a falnak, mint annakidején 1918-ban. (*Helyeslés.*) Akkor hasonló szimptomákat láttunk. Egy kártyára tett fel a nemzet mindent. arra a kártyára, hogy vajjon Károlyi Mihálynak sikerül-e az entente-val olyan békét kötni, amely ezt a nemzetet. a nemzet létét megmenti. Belevitték az országot a posványba, a tehetlenségbe, a süllyedésbe, megint azt látjuk, hogy csalóka reményeket ébresztenek.

Azt mondják, hogyha Károly király elfoglalhatta volna erőszakkal újból a trónt. ebben az országban helyreállott volna a rend és a békeség és helyreállt volna az ország integritása. (*Zajos ellentmondások.*) Soha hazugabb reményeket nem kelthettek volna. (*Éljenzés és taps.*) Csak mosolyognom lehet afelett. hogy ebben az országban, amelynek a kedélye nyugodt volt. amely a nyugodtság irányában haladt. hogy egy puccsal a nyugalmat és a rendet helyre lehetett volna állítani. Es megcsalókébb az a jelszó, hogy az integritást lehetett volna helyreállítani. Az integritást csak akkor lehet helyreállítani, amikor a nemzet egysége megvan.

Kérdem, hogy azok az urak, akik az áprilisi puccskor azt mondták, hogy az integritást ezzel nemcsak hogy nem lehet helyreállítani, hanem ebből az ország megszállása következhetik, milyen alapon jutottak arra a meggyőződésre, hogy ebben a pillanatban a király hazatérése

helyreállítja az integritást. Tudhatták, hogy azóta, ha valami változott, az csak a kárunkra történt. Megkötötték a kis-entente katonai szerződésai amelyek casus bellinek mondták a király visszatérését. Életbe lépett a rapallói egység és több titkos katonai konvenció. Andrássy Gyula grófnak és azoknak az uraknak most tehát ugyanazt az elvet kellett volna vallaniok, mint az áprilisi puccs idején.

Az integritás nagy probléma, de erre csak azt mondom, hogy a nemzet életét csak akkor szabad veszedelmeztetni, ha a nemzet élete van veszedelemben. De olyan kérdésben, amely bármily más időpontban is megoldható, soha. Még az integritás kedvéért sem tanácsolnám soha, hogy csekély kilátásokkal menjen az ország a küzdelembe, hanem csak akkor, amikor biztosra mehet. *(Zajos helyeslés.)*

Azt mondták, hogy bennünket gyűlölet vezet ama férfiak ellen és hogy mi voltunk azok, akik annakidején a választójogi kérdésben elfoglalt merev álláspontunkkal az országot a forradalomba taszítottuk. Minket semmiféle gyűlölet nem vezet, nem is vezethet, mert mi voltunk a megtámadottak, a törvényes magyar kormányt támadták meg fegyverrel. Kérem, szabad-e büntetlenül hagyni ilyen támadást, nincs-e halálra ítélve az az állami rend, amely ezt megengedi? *(Taps.)* Az állam rendjének biztossága parancsolja azt, hogy a büntetés megtörténjék, mert ha másként járnánk el, újabb puccsok következhetnek. Az állam biztosságát meg kell védeni. Nem mi taszítottuk annakidején forradalomba az országot. Történelemhamisítás az ilyen állítás. Vázsonyi tudta legjobban, hogy én voltam az, aki az ellentétes álláspontok között közvetítettem és végső eredményben elértem azt, hogy a kompromisszum létrejött.

De nézzük csak azt, vajjon nem gyűlölet vezeti-e ellenfeleinket? Vajjon nem ők voltak-e a hibások abban, hogy az országot a forradalom lejtőjére vezették. A háború elején nyugalom volt az országban, mert egyes uraknak nem volt kilátásuk arra, hogy Ferenc József király uralkodása alatt Tisza Istvánt intrikájukkal a nyeregből kiüssék. De amint Ferenc József behunyta a szemét, abban a percben fölborult minden, fölborult a parlamentarizmus is, mert ezek az urak látták, hogy a gyenge uralkodót intrikájuk segítségével szembeállíthatják a parlamenti többség vezérével. *(Igaz! Úgy van!)*

Igaz, hogy a magyar választójog ebben az időben már elavult volt, de egy nagy világháború közepén rövid ideig még várni lehetett volna. Legalább a békekötésig. Időszerű kérdés volt, hogy a hátramaradt választójogot egy modernnel cseréljék föl, de nem volt időszerű abból a nézőpontból, hogy a nemzet élete azokban a válságos órákban visszavonással megbontassék. Mégis megbontották, mert tudták, hogy ez az egyedüli mód, amely Károly királyt és Tisza Istvánt egymással szembe tudja állítani. Ebből nagy harc keletkezett, amelyben szembekerültek a társadalmi osztályok. Ez volt a gyökere a forradalomnak. *(Igaz! Úgy van!)* A forradalmak kicsi okokkal szoktak kezdődni. Megindul egy kis propaganda, mint a tó sima tükrére dobott kő, amely mind szélesebb hullámokat vet maga körül. Mind újabb és újabb kérdések vonattak be a propaganda bűvkörébe és végső eredményben felfordult a társadalom. Ez volt a kiindulópontja a forradalomnak. *(Élénk helyeslés.)*

S mit látunk ma, tisztelt uraim? Azt, hogy ugyanezt a taktikát követik ma is. Addig, amíg politikai barátaik voltak hatalmon, addig az

ő szavukat nem hallottuk. Pedig abban az időben fordultak elő azok a cselekmények, amelyeket utóbb Beniczky és társai a jelenlegi kormánynak vetnek a szemére. *(Úgy van! Úgy van!)* Abban a percben, amikor láttát, hogy hatalmuk szűnőfélben van, azt mondták, hogy csak akkor lesz rend, ha a királyt hazahozzák. Annakidején Károly királyt szembeállították Tisza Istvánnal, most szembeállították Károly királyt a kormányzóval. *(Úgy van! Úgy van!)* Nem tudják elviselni, hogy ne legyenek a hatalom birtokában.

Tisztelt uraim! Itt tehát a harc közepén vagyunk. Ne áltassuk magunkat. még nagy harc következik. Elszánt emberekkel állunk szemben, akik erre a kártyára tettek föl mindent. ezekkel a férfiakkal szemben csak elszánt akarattal lehet szembeszállni. *(Percekig tartó éljenzés és taps.)* Andrássy Gyula gróf tegnap azt mondta, hogy az ildomosság azt követelte volna, hogy a kormány félreálljon és elsősorban hagyjam ott a helyemet én. Erre csak azt felelhetem, hogy az ildomosság azt parancsolja, hogy azok, akik fegyverrel támadtak a nemzetre, álljanak félre és hallgassanak. *(Zúgó éljenzés és taps.)* Mert ők hozták az országot abba a helyzetbe, melyből csak az erők végső megfeszítésével tudjuk kimenteni.

Hiába mondták azt, hogy a király támadt és nem ők. Bocsánatot kérek, a kormány mindent elkövetett, hogy a királyhoz hozzájuthasson, felkínálta azt is, hogy a király fegyver nélkül Budapestre jöhessen s meggyőződjék a külügyi helyzetről. De ők elzárták a királyt a kormány elől. Először akkor, mikor Rakovszkynak följajánlottam, hogy a király nyugodtan Budapestre jöhet, de fegyver nélkül. Rakovszky ekkor azt felelte, hogy ez már eldöntött ügy, abba ne avatkozzam bele. *(Derültség.)* Másodszor, mikor Vass miniszter Otrubay alezredessel a királyhoz ment, a kormányzó levelével. Andrássy és Rakovszky ekkor megakadályozták, hogy Vass a király elé jusson s átadja neki a kormány üzenetét. *(Úgy van!)* Tehát nem a király, hanem ők támadtak a kormány ellen. Mi nem lövettünk a királyra, de igenis lövettünk órájuk és lázadóknak tekintjük őket. *(Éljenzés és taps.)*

Igen tisztelt barátaim! Nagy harc közepén állunk, amelyben a nemzet jövő sorsa dől el. *(Hosszantartó zajos helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* A nemzet jövője és sorsa dől el azért, mert ahogy ők annakidején a többség vezetőjének letaszításával, bár öntudatlanul, de forradalmat idéztek elő és ezzel az országot egyharmadrészére zsugorították össze, úgy most – az én meggyőződésem szerint – ha az ő politikájuk diadalmaskodnék, ez az országnak teljes felosztására vezetne. *(Úgy van! Úgy van!)*

Kérdem, van-e realitás, az olyan politikában, amely, ha többséget tud is a nemzetben találni, kivihetetlen és a nemzet halálát jelenti? Ez nem reális politika, ez az igazi demagógia. A bejelentett harc elől nem térünk ki és különösen nem térek ki én. *(Hosszantartó taps.)* Ebben a harcban a kiscgazdapárt férfiasan és keményen kitartott. *(Felkiáltáson: Éljen nagyatádi Szabó István!),* kitartott mint egy szikla. Errera szikiara lehet építeni! *(Zajos éljenzés és taps, a jelenvoltak felállottak és percekig állva tapsoltak.)*

III.

A második királylátogatásnak hullámai nem akartak elülni. A nemzetgyűlés szenvedélyes hangú viták színhelye volt és az 1922. év ex-lexel kezdődött. Közben kipattant az úgynevezett Eskütt-ügy, amely még jobban felkorbácsolta

a szenvedélyeket. A nemzetgyűlés egyik ülésén pedig *Gaal* Gaszton házelnök és *Beniczky* Ödön között tettelegességre került a sor. *Bethlen* István gróf miniszterelnök látva a tarthatatlan helyzetet, de meg azért is, mert a nemzetgyűlés mandátumának végéhez közeledett, híveivel együtt 1922 február 2-án belépett a kisgazdapártba, mely a Keresztény Kisgazda-, Földműves- és Polgári Párt nevet vette fel.

A nemzetgyűlés ülészakát 1922 február 16-án kormányzói kézirat rekesztette be és még aznap este *Bethlen* István gróf a kisgazda- és polgári pártban a következő beszédet tartotta, amelyben határozott formában vetette fel az egységes párt megalakításának gondolatát:

Alig néhány hete annak, hogy itt egy vacsorán megjelenve, kifejttem annak szükségét, hogy egy egységes párt létesülése révén olyan politikai erőt adjunk az országnak, amely nélkül lehetetlen, hogy itt a konszolidáció helyreálljon. Azóta tisztelt barátaim, csak néhány hét telt el és nézetem szerint ezt a gondolatot valóra váltotta az idő, mert összefortunk és eggyé váltunk egy kemény küzdelem révén. *(Éljenezés.)* A mi egységünk kiállotta a tűzpróbát, melyről tanúbizonyságot tesz az, hogy a mai utolsó napon, amikor az együttérzésünk és összeforrásunk nehéz próbának volt kitéve, mindenki megvédte azt a posztot, amelyet neki végzete kijelölt.

Fordulópont előtt áll a magyar politika. Ha visszatekintek a magyar múltira, azt kell mondanom, hogy nem volt még teljes a konszolidáció ebben az országban, mert hiányzott a parlament konszolidációja. Hiányzott azért, mert a pártok koalíciójával és pártok összefogásával kormányt alakítani nem lehet. Koalíciós kormányzatok Magyarországon mindig haléira voltak ítélve. *(Úgy van!)* Egységes párt kell, hogy hordozza Magyarországon a kormányzat terhét, csak akkor élvezheti annak előnyeit is. Egységes pártot akartunk létesíteni itt a parlamentben és ha nem tudtuk eddig teljes mértékben létesíteni, létesítenünk kell a választások előtt. *(Úgy van!)*

Fordulópont előtt áll az ország azért is, mert az előttünk levő választásokon fog eldőlni az, hogy Magyarországon a társadalmi békét, a politikai konszolidációt és egy olyan irányzatot leszünk képesek kivívni, mely hordképes alapot ad a jövő kormányzatnak hosszú időre. Erre szüksége van ennek a nemzetnek. Szüksége van azért, mert ez a csonka ország csak akkor állhat ellent annak a nagy nyomásnak, amely mindenfelől szorongatja, ha egységes vezetés alatt áll, ha egységes párt és egységes akarat irányítja az országot. Míg ha szerteszéjjel foszlik a nemzet ereje, ha egymással szemben állunk, akkor az ország örökre elveszett. Tehát nem ennek a pártnak érdeke, az országnak érdeke, hogy ez a párt naggyá és erőssé váljék, hogy kibírja azt a súlyt és terhet, amelyet a körülmények az ország vállaira nyomnak. Ha eddig egy küzdelmen mentünk keresztül, ne riadjunk vissza a további küzdelmektől. Ez nem az egoizmus jegyében, hanem az ország érdekeinek jegyében fog lefolyni. Én bízom abban, hogy ebben a küzdelemben ellenfeleinket is csak mint ellenfeleket és nem mint ellenséget fogjuk szemben találni. Bízom benne, de éppen erőnk tudatában ki kell mondani minekünk a szót, hogy bennünk nem ellenségeket, hanem ellenfeleket akarunk csak látni. Bízom abban, hogy azok az elvek, amelyeket a párt képvisel, diadalra fognak jutni, mert ezek az elvek jelentik Magyarországon a társadalom, az alsóbb, fel-

sőbb és középső rétegek összefogását. a jövő politikai konszolidációt.) Mindazokat a nagy és nehéz problémákat. amelyeknek elébemenyünk, meg kell oldani a nemzeti eszme jegyében azért. mert egy nemzet. amely nem bír elég erővel, hogy saját nemzeti érzéseinek megfelelő intézményeket kreáljon, az halálra van ítélve. *(Élénk helyeslés.)*

Mi a nemzeti királyság alapján állunk és ki fogjuk azt vívni. *(Percekig tartó élénk éljenzés és taps.)* Mi a társadalmi béke alapján állunk! *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)* Ebben az országban kicsiny és nagy egyformán kezdet kézbe tevé csak a haza érdekében küzdjön. A társadalmi békét akarjuk megalapozni, mikor a kisgazda- és a gazdátársadalom érdekeit helyezzük elsősorban előtérbe, mert ebben az országban a hordképes erő, amely a maga részéről a hazafias eszmét tartotta mindig szem előtt elsősorban ez a társadalmi osztály volt. Én tehát ebben a pillanatban is, mikor a küzdelem elé megyünk, csak azt mondhatom, hogy igenis a kisgazda-társadalommal kezdet kézbe tévé akarjuk megvívni ezt a harcot. *(Élénk éljenzés.)* Nem hiszem, hogy legyen bujtogatás, nem hiszem, hogy legyen olyan konkolyhintés, amely minket szétválasztani képes lenne.

Én az ő érdekükben – és meg vagyok győződve, hogy ők is hiszik, hogy csakis az ő érdekükben – akarom ezt a harcot lefolytatni. Kérem önöket, hogy mikor kimegyünk az országba, hirdessék azokat az ígéket. amelyeket elveink szerint vallunk, tegyenek meg mindent. hogy a társadalmi osztályok kezdet kézbe tévé vívják meg ezt a harcot. Mi nem vagyunk osztálypárt. mi magyar párt vagyunk. *(Úgy van! Élénk éljenzés.)* Mert az Összes társadalmi osztályok ebben a pártban helyet találhatnak és kell, hogy találjanak. Én arra kérlek beneteket. hogy ezentúl kint a perifériákon keressük a teendőket: azt a munkát. amelyet eddig a parlamentben végeztünk, most kint az életben kell végeznünk, mert propaganda, felvilágosító munka nélkül ezt a harcot meg nem vívhatjuk. Nincsen szükségünk erőszakos eszközre, nincsen szükségünk a vesztegetés eszközeire, nincsen szükségünk terrorizmusra, elég, hogyha kimegyünk a nép elé és megmondjuk, mit akarunk és meg vagyok győződve, hogy győzni fogunk.

Tegnap, tisztelt barátaim, a keresztény nemzeti egyesülés pártja egy határozatot hozott; ennek a határozatnak végső konzekvenciáit végre kell hajtani, mégpedig azonnal. *(Helyeslés.)* Én a magam részéről nem , vagyok hajlandó egy percig sem együttmenni olyan férfiakkal, akik a kormányt becsületében támadták meg és támadják napról-napra. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* Nekik választaniuk kell köztem és barátai között. választaniuk kell azonnal, *(Helyeslés.)*, mert az idő halad és a nemzet nagy érdekei a szanalást kívánják. *(Helyeslés.)* Én a magam részéről döntöttem. Akár százan követnek, akár húszan, akár tízen, én a kisgazdapárttal való egyesülést akarom végrehajtani! *(Zajos éljenzés, a párt tagjai fölállanak, percekig ünneplik a miniszterelnököt.)* Ez a párt az a szikla, amelyre, a jövő Magyarországot felépíteni lehet. *(Percekig tartó taps.)* én ezzel a párttal személyesen és barátaimmal együtt egyesülni kívánok. *(Éljenzés. A párt tagjai újból fölállanak és lelkesen ünneplik a miniszterelnököt.)* Kérem, hogy ti is ezt tegyétek. *(Szűnni nem akaró, lelkes éljenzés és taps.)*

IV.

1922 március 11-én *Bethlen* István gróf miniszterelnök *Borbély-Maczkó* Emil Borsod vármegyei főispán beiktatására és az egységes kormányzópárt nagygyűlésére Miskolcra utazott.

A párt nagygyűlésén *Bethlen* István gróf miniszterelnök, akit *Bottlik* József köszöntött a következő beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt Nagygyűlés! Üdvözlöm önöket elhatározásuknak abban a pillanatában, amikor Borsod vármegyében az egységes keresztény-, kiscgazda-, földműves és polgári pártot megalakítják. Mi nem azért jöttünk ide, hogy önöknek ezen a napon új, kormányzati vagy új pártprogramot adjunk. Ennek a pártnak megvan a régi programja. A pártok a választások előtt új programját csak azért szoktak adni, hogy a népszerűséget maguk felé fordítsák. Azt hiszem, önök a választások előestéjén még sohasem láttak olyan pártprogramot, amely a legtökéletesebb ígéreteket ne foglalta volna magában. A pártprogramra rendszerint egy váltó, amelyet a párt állít ki a nemzettel szemben és beváltja, ha fizetési-képes. Tehát nem az a fődolog, hogy milyen összegről szól a váltó, hanem hogy ki zsilalja. Gyakran a programok szépek és jót tartalmaznak, gyakran fizetési-képes is egy párt és mégsem tud hasznos munkát teljesíteni, mert leküzdhetetlen nehézségek tornyosulnak eléje.

Tehát először el kell távolítani az akadályokat, amelyek a pártoknak sikeres működése elé tornyosulnak. Emlékeztetem önöket egy nagy embernek, *Tisza* István grófnak (*Percekig tartó taps.*) egy mondására, aki azt mondta: ahányszor karomat a cselekvésre, a produktív cselekvésre emeltem föl, mindannyiszor megfogta azt *Andrássy Gyula* gróf. (*Felkiáltások: Le vele!*)

Nem elég tehát az, hogy mi jó szándékokkal legyünk eltelve, nem arra van szükség, hogy együttes akarattal elhárítsuk az útból azokat az akadályokat, amelyeket a nemzet elé a forradalmak, továbbá a végzetes háború következtében ránk diktált béke vetettek.

Arra van szükség, hogy elhárítsuk az egységes párt működésének és sikeres eredményeinek útjából az akadályokat. És ha azt keresem, melyek ezek az akadályok, úgy azt kell felelnem, hogy elsősorban az egységnek a hiánya a magyar nemzetben.

És ha mi idejöttünk, azért jöttünk ide, hogy önöket üdvözljük akkor, amikor a középpont példáját követve, elhatározták, hogy ebben a vármegyében, ebben a vármegyei pártban a vármegyei pártok és férfiak között helyreállítják az egységet, és megakadályozzák, lehetlenné teszik, hogy a pártviszály újból soraikba férközzék. Mi is ezt csináltuk a középpontban. Sokan csodálkoznak talán azon, hogy milyen sokféle elemet vontunk be az egységes párt megalakításába. Kezdjük a munkát avval, hogy a kiscgazdapárthoz csatlakozott a parlamenti disszidensek csoportja. Folytatjuk avval, hogy bejelentette a csatlakozást a középpárt nagyobbik része. Csatlakoztak a volt 48-as függetlenségi Kossuth-párti képviselők és a i-endpártnak tagjai. Talán sokan féltik az ilyen sokféle egyesüléstől a párt egységét, talán vannak egyesek, akik féltik a kiscgazdapárt demokratikus összetételét, azután vannak olyanok is, akik nem tudják megérteni, miként fogjuk összeegyeztetni a keresztény irányt a liberalizmussal, amelynek képviselői a 48-asok és a középpártiak voltak; és talán vannak

olyanok is, akik már előre kaján örömmel jósolgatják, hogy majd szétbomlik rövidesen ez az egység, akik jósolgatják, hogy nem sokáig tart ez az egység és elemeire bomlik újra a párt.

Hát csak azt ajánlom ezeknek, hogy ne siessenek a kárörömmel. Ne siessenek, mert mikor kialakítottuk ezt az egységet sorainkban akkor mi azt mint magyar hazafiak csináltuk meg. Mi tudatában voltunk annak, hogy a történelem örök parancsát követjük akkor, amikor a különféle pártfrakciókat egyesítve, közös úton akarunk haladni hazánk javáért.

A történelem örök parancsa szabja a nemzet elé ezt az egységet. Az a nemzet fog hamarabb boldogulni Európában, amely egész munkakeréjét, minden energiáját az újjáépítésre fordíthatja és a maga soraiból kiküszöbölni azokat a sűrűlódási felületeket, azokat az ellentéteket, amelyeknek leküzdésére kellett eddig energiájának nagy részét fordítani.

Az a nemzet fog Európában boldogulni, amely az alkalmat jobban és gyorsabban tudja kihasználni, amely gyorsabban tudja elhatározni magát, amely többi szomszédaival szemben, hogy *úgy* fejezzem ki magam, tempót tud nyerni, mert nem mindig csak az erőviszonyoktól, hanem a haladásnak gyorsaságától is függ az, hogy milyen erőt képviselünk és tudunk szomszédainkkal szemben kifejteni. Ha tehát szükség volt arra a háború alatt, hogy a magyar pártok között az egységet helyreállítsuk, hogy egy *treuga dei*-t kössünk, mennyivel nagyobb szükség van erre ma. (*Igaz! Úgy van!*) Ma, amikor ugyan névleg nem vagyunk háborúban, de tényleg nehezebb küzdelmet vívunk, mint a háborúnak sok percében nemzeti létünkért.

Én figyelmeztetem önöket, hogy a háború velünk szemben három eszközzel folytatódott le. Az entente katonai téren kezdte a harcot. Itt nem boldogult, ezért megpróbálta kiéheztetésünket. Evvel se boldogult. Végre eljutott oda, hogy propagandával saját sorainkat, társadalmi osztályainkat akarta egymás ellen uszítani. Sajnos, ez az offenzíva sikerült. Ennek az offenzívának és a mi letörésünknek volt következménye a forradalom és volt következménye az a siralmas állapot, amelybe ez a csonka ország jutott.

Elérkezett az, ideje annak, hogy kiküszöböljük sorainkból az osztályellentéteket, amelyek mindig alkalmat adtak és alkalmat fognak adni ellenségeinknek, hogy belemarkolva közügyeinkbe, saját magunkkal töressék le a magyar érdekeket, magunknak adjanak fegyvert a magyar haza ellen, magunknak adjanak fegyvert a kezünkbe, hogy magyar magyar ellen támadjon, (*Úgy van!*) Már pedig ebben az országban szegénynek és gazdagnak egyformán érdeke az, hogy legyen itt megint, egy erős állami hatalom, legyen megint egy erős ország. (*Úgy van!*) Sohasem volt igaz az, hogy a proletárnak nincs hazája, de ma még kevésbé igaz, mert ha szenvedünk mindannyian, kétszeresen szenved az országban az aki szegény ember. Nekik is érdekük tehát, hogy újból legyen egy erős állam, amely védelmet nyújt a külső beavatkozás ellen, amely munkaalkalmat ad, amely megfelelő díjazással tudja honorálni a munkát, amely ellátja mindazokat, akik a munkában elfáradtak. (*Úgy van!*)

Tisztelt uraim! A mi kötelességünk tehát az, hogy osztálykülönbség nélkül megteremtsük azt az egységes pártot, amely hivatva esz ebben az országban újból egy erős kormányzatod úrrá tenni. (*Úgy van!*)

Élénk helyeslés.) Nekünk hivatásunk az, hogy félretéve minden osztálykülönbséget, meghívjuk ebbe a pártba azokat, akik szegények és gazdagok, meghívjuk a mezőgazdát, az iparost, a kereskedőt, a falu lakóját, egyformán. (*Élénk helyeslés.*)

De nem osztálypolitikát csinálunk. A kisgazdapárt sohasem volt osztálypárt. Én ezt meglepéssel konstatom és nagyatádi Szabó István tisztelt barátom szavaira hivatkozom, aki mindig mérsékletet parancsol és tanúsított, aki a maga részéről mindig azt hirdette: igenis, a kisgazdák is részt kívánnak venni a közügyek vezetésében, de nem zárnak ki a közügyekből senkit. Ha tehát ez a párt a kisgazdapártra, mint valószínű gyökérre támaszkodik, ha ennek az egységes pártnak gerincét ez a kisgazdapárt képezi, ez nem jelenti azt, hogy mi osztálypártot csináltunk volna.

Mi a magunk részéről mindenkit szívesen látunk, aki egyforma világnézetű alapon áll velünk, mert mi az erkölcsi világrend ideáljai által irányított nemzeti demokráciát akarunk megteremteni. (*Hosszantartó, élénk éljenzés és taps.*) Demokráciát akarunk teremteni azért, mert részt kívánhat ebben az országban ma már mindenki magának a közügyek intézéséből. Nemzeti demokráciát akarunk azért, mert a nemzetköziből nem kérünk és államunkat, országunkat, kultúránkat, gazdaságunkat nemzeti alapon akarjuk kiépíteni. (*Hosszantartó éljenzés.*)

Köztünk és a régi liberális pártok között sok hasonló vonás van. Mi azoknak csak fejlesztői vagyunk. Köztünk és ő köztük a közösség az, hogy mi is szabadságot kívánunk, polgári és politikai szabadságot, mert a mi meggyőződésünk az, hogy a polgári és politikai szabadságok teremtik meg az egységes versenyt és a verseny az anyja a haladásnak.

Azonban ezt a versenyt, ezt a szabadságot az erkölcsi világrend ellenőrzése alá kell helyezni: az erkölcsi világrend ellenőrzése alá azért, mert a szabadság nem fajulhat szabadossággá, pórias demagógiává. De erkölcsi ellenőrzés alá akarjuk helyezni azért is, mert nem a nyers erők tülekedésében látjuk a haladás előfeltételeit, hanem igenis, az erkölcsi erők versenyében; az erkölcsi erők versenyében azért, mert hiszen csak erkölcsi alapon álló erők azok, amelyek egészséges fejlődést szülni képesek.

És amikor azt mondjuk, hogy mi egészséges nemzeti demokráciát akarunk és részt kívánunk adni a nemzet aprajának, nagyjának a közügyek intézésében, akkor nem kell külön mondanom azt, hogy részt kívánunk adni a vezetésben elsősorban a magyar intelligenciának is.

Mi demokráciát akarunk, de nem a nyers tömegek uralmát, mert azok az országok, ahol a tömegek uralma vált úrrá az egész nemzet felett, a pusztulásnak vannak szánva. A történelem arra tanít minket, hogy ahol Ma szájas Kleonok, a szájas suszterek váltak úrrá a nemzetek felett és a nemzet legjobbait, a Perikleseket száműzésre ítélték, azokban az országokban a hanyatlás korszaka, vagy a césároknak despotizmusa, vagy barbárok betörése következett.

Nálunk is a Károlyi Mihályék uralmát Tisza István gróf meggyilkoltatása és azután a barbárok betörése követte, azoknak a barbároknak betörése, akik az országot darabokra osztották és minket szegénységbe süllyesztettek. Mi tehát demokráciát akarunk, de a magyar intelligencia vezetése mellett, tekintet nélkül arra, hogy a múltban milyen pártkülönbségek voltak köztünk. Négyszáz évig ebben az országban a kuruc és

labanc harc volt az, amely hangossá tette a berkeket. Az erdélyi fejedelmek küzdelme a császárokkal szemben, a pecsovicsok harca a balpártiakkal, a 48 és 67 küzdelme, a legutóbbi évek szomorú etappejai ennek a küzdelmeknek. Ezek a küzdelmek bélyegüket rányomták az egész magyar nép lelkületére. Mély nyomokat hagytak az egész magyar kultúrában. Ezek a küzdelmek uralkodtak évszázadokon keresztül a magyar mentalitás felett. Lehet-e csodálkozni azon, hogy népünk túlnyomó nagy többsége nem tud szabadulni attól a történelmi perspektívától és attól a látószögtől amelyen négyszáz éven keresztül ezeket a küzdelmeket nézte és látta.

Figyelmeztetem Önöket arra, hogy ma újból akadnak emberek, akik függetlenségi jelszóval akarnak pártokat alakítani: többnyire olyan emberek, akik a függetlenségi jelszót elárulták, amikor ennek a nemzetnek függetlensége a legnagyobb veszedelemben volt. Többnyire olyan emberek, akik nagyon jól tudták, hogy a jelen pillanatban Magyarország és Ausztria régi viszonya megszűnván, a függetlenségi harcnak erre a fajtájára nincsen többé szükség. (*Úgy van! Helyeslés.*) Egy függetlenségi harcra azonban még ma is szükség van és ez a függetlenségi harc a szomszédaink ölelő karjaival szemben. (*Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés.*) Mert hiszen a papíron ez az ország visszakapta szuverenitását, visszakapta függetlenségét, ennek a függetlenségnek minden attribútumát azonban megtagadták ettől a nemzettől.

Mert nem tették egyenjogúvá a többi nemzetekkel gazdasági téren, megtagadták tőle minden független nemzetnek ama eszközeit amelyekkel függetlenségét biztosítani képes, azt a nemzeti hadsereget, amelyet a nép fiai alkotnak. A függetlenségi harcra igenis szükség van ilyen értelemben, de ebben a függetlenségi harcban egyesülni kell a régi 48-asoknak és 67-eseknek.

A régi közjogi harcok elmúltak, de új függetlenségi harcot kell megvívni új politikai eszközökkel.

Igen ám, de azt fogják mondani, hogy még mindig vannak itt az országban olyanok, akik a régi osztrák-magyar monarchiát helyre akarják állítani. Hiszen IV. Károly király bejövetele Magyarországra a legutolsó alkalomkor, ha sikerült volna, talán a magyar királyságot állította volna fel, de mindenesetre a régi monarchia helyreállításának egyik eszköze lett volna. Magyarország önállóságát, függetlenségét tőlünk soha senki többé el nem veheti. (*Hosszantartó éljenzés és taps.*) Ez a harc, a kuruc és labanc harc eldőlt egyszersmindenkorra, közöttünk nincsenek labancok és nem lehetnek többé. Magyarország független állam és a fejlődés iránya csak az lehet, hogy függetlenségünket, önállóságunkat megőrizve nagygyá és erőssé tegyük az országot. (*Élénk éljenzés és taps.*) Mi a nemzeti királyság álláspontján állunk, mi is a jogfolytonosságot óhajtjuk, azonban nem a hibáknak, nem a nemzetietlenségnek, nem azoknak az intézményeknek a jogfolytonosságát, aminek siralmas következményeit négyszáz éven keresztül kellett keservesen tapasztalnunk. (*Úgy van!*) Mi is a jogfolytonosságot akarjuk, de azoknak a nemzeti intézményeknek a jogfolytonosságát, amelyek 1526-ban Mohácsnál pusztultak el. Mi is a jogfolytonosságot akarjuk, de ezt a jogfolytonosságot nem terülről, hanem alulról akarjuk újból helyreállítani; mert mi nem azt mondjuk, hogy legyen király, mert akkor lesz újból ország, hanem mi azt mondjuk, hogy legyen először ország, mert ha lesz ország, akkor majd

lesz olyan, királya ennek a nemzetnek, mint amelyet követel. (*Hosszantartó élénk éljenzés és taps.*) És mi nem azt mondjuk, hogy a királyt puccsal kell ide behozni az országba, mert ő majd mindent megcsinál, hanem azt mondjuk: ember, segíts önmagadon, mert akkor az isten is megsegít. (*Hosszantartó éljenzés és taps.*)

Csináljunk mi meg mindent, ami szükséges, ennek az országnak szempontjából, mert akkor elkövetkezik az az idő, amikor a nemzeti királyság elveinek megfelelően megoldhatjuk a király kérdést.

Mi tehát, tisztelt uraim, egy becsületes, egészséges nemzeti demokráciát akarunk. (*Élénk helyeslés.*) Nem olyan demokráciát, amely azt kiáltja, hogy le a magántulajdonnal, amely azt kiáltja, le a vallással és le a nemzeti tradíciókkal, amely mindent fel akarna dönteni, amely mindent szocializálni akarna, csak azért, hogy az a becsületes magyar munka, amivel valami megteremtődött, közprédává legyen, -hanem olyan nemzeti demokráciát akarunk, amely egyenlőséget teremt, de egyenlőséget a köznek önzetlen szolgálatában, a megalázkodásban és a kölcsönös megbecsülésben. Ezt akarja az a párt, amelyet nagyatádi Szabó István (*Éljenzés.*) tisztelt barátommal, a volt függetlenségiakkal, a volt középpártiakkal megalakítottunk, ebben kérem az önök támogatását. (*Hosszantartó élénk éljenzés és taps. A miniszterelnököt számosan üdvözlük.*)

V.

A második nemzetgyűlési képviselőválasztáson Egerben az egységes párt hivatalos jelöltje Nagy János volt. Bethlen István gróf miniszterelnök 1922 május hó 2-án az egységes párt jelöltjének támogatására Egerbe utazott és ott a város-háztéren mondotta el a következő beszédet:

Amikor az országhoz felhívást intéztem, hogy félretéve a pártoskodást, egyesüljenek végre a magyarok egy egységes erős pártban, (*Helyeslés.*) az első visszhangot Eger városa adta. Én már akkor ígéretet tettem az önök képviselőjének, hogy eljövök önökhöz alkalomadtán, hogy kifejtsem az egységes párt programját. (*Halljuk! Halljuk!*)

Minden politikai pártnak az a célja, hogy az ország ügyeit előbbre vigye, hogy félretolja azokat az akadályokat, amelyek a nemzet és ország fejlődésének útjában állanak. Az egységes pártnak is ez a célja. De kérdem, volt-e és van-e szükség arra, hogy egy egységes párt alakuljon az országban, amelyben részt vehet mindenki, társadalmi, osztály-, felekezeti és foglalkozásbeli különbség nélkül, aki magáévá teszi azokat a célokat, amelyekét az egységes párt zászlajára írt és helyesli azokat az eszközöket, amelyeknek segítségével a párt programját meg akarja valósítani.

Mikor 1918-ban a magyar közélet egén nehéz viharfelhők tornyosultak, amikor egy olyan osztály vette kezébe az uralmat, amely osztályra nézve, úgy látszik, fontosabb volt a saját uralmának megalapozása, mint az ország megvédése, nap-nap után hullottak a porba az ezeréves Magyarország védőbástyái. Határainkon az ellenség egyik községet a másik után szállotta meg, vármegyék és országrészek veszték oda és idebent mással nem foglalkoztak az akkori politikai helyzet urai, (mint saját uralmuk megalapozásával. *Úgy van! Úgy van!*) Ez vezetett az ország pusztulására és süllyedésére, ez vezetett az ország földarabolására.

(*Helyeslés.*) Ez vezetett a proletárdiktatúrára és ez vezetett az ellenséges idegen megszállásokra. (*Úgy van! Úgy van!*)

Tisztelt polgártársaim! Amikor 1919-ben, a proletárdiktatúra bukása után egy új éra következett. akkor ta kizsákmányosadalom és a magyar intelligencia vette kezébe az ország sorsának irányítását. Ekkor kimaradt a parlamentből a munkásosztály. Elérkezett tehát az ideje annak hogy ezeket a hibákat kiküszöböljük. Elérkezett az ideje egyfelől annak hogy méltó képviselőket adjunk a parlamentben a magyar munkásosztálynak, de elérkezett az ideje másfelől annak, hogy társadalmi és osztálykülönbség nélkül egyesüljenek a magyarok egymással, (*Úgy van! Úgy van!*) hogy egymással karöltve, egymást szeretve, egymással kezét fogva, igyekezzenek újjáteremteni az országot. (*Úgy van! Úgy van!*)

Melyek az egységes pártprogram céljai? (*Halljuk! Halljuk!*) Más nemzetekkel szemben külpolitikai téren biztosítani kell magunknak nemzeti függetlenségünket. (*Élénk éljenzés.*) Nemzeti függetlenségünket elnyertük, véletlenül, nem saját hozzátevésünk által, de függetlenségünket feláldozni többé semmi körülmények között nem vagyunk hajlandók. Újabban az európai világsajtóban és az európai politikában olyan jelek mutatkoznak, mint hogyha a Duna-medencében egy Duna-konföderációt akarnának létesíteni. Mi ebben a konföderációban nem vehetünk részt. ilyenbe belépni nem szándékozunk. (*Helyeslés.*) Mi Magyarországot akarunk, erős, egységes Nagy-Magyarországot. Nem akarunk föderatív, régi Magyarországot sem. A régi monarchia elmúlt és a halottakat feltámasztani nem lehet. (*Úgy van!*) Olyan közjogi kapcsolatokat létesítene, amelyek nemzeti függetlenségünk rovására lennének. De nem kell nekünk. föderáció azért sem, mert egy újabb föderációban szláv népek vezetnének. Azt. amit 400 éven át elkerülni akartunk és tudtunk, mi magunk alkotnánk meg, ha ilyen föderációba belépnénk. (*Helyeslés.*)

Külpolitikai téren a másik célunk, – és ezt a célt békés fegyvereinkkel és nem háborúval akarjuk elérni, – hogy a magyar nemzet újból egyenlőséggel bírjon a többi nemzetek mellett. (*Éljenzés.*) Mikor 1918-ban Európa térképét újból rendezték, az amerikai köztársaság elnöke, Wilson, prófétai szóval megrajzolta a jövő világ képét. igazságot. egyenlőséget és jogot hirdetett a népek között. Ez a prófétai szó azonban csalóka fény, mely csak arra szolgál, hogy az éjjeli lepkéket magához csalja, hogy azok szárnyaikat a mécses lángjában megperzseljék. Mi voltunk azok az éjjeli lepkék, akik ebbe a tűzbe beleröpültünk. Megperzseltek szárnyainkat és most látjuk, hogy nincs igazság, nincs egyenlőség és nincs igazi jog az európai népek között. mert csak győzők vannak és legyőzöttek. (*Úgy van! Úgy van!*)

Azt látjuk, hogy ennek következtében egy beavatkozási politika nyert tért. amelynek segítségével beleavatkoznak belső ügyeinkbe. Látjuk, hogy ezt a nemzetet leszerelték, fegyverétől megfosztották; szomszédaink ellenben minden korlát nélkül fegyverkeznek és fenyegetnek bennünket. Hiába van papíroson egyenlő jog, ha a jog háta inogott jnem áll egyenlő erő. (*Élénk helyeslés.*) Mi tehát külpolitikánkban arra törekszünk, hogy mi magunk le lévén fegyverezve, szomszédainkat is fegyverezzék le.

Mit követel az egységes párt befelé! Követeljük többek közt a teljes egyenjogúságot. a polgári rendet; társadalmi téren követeljük a szo-

ciális és felekezeti békét. politikai téren a pártnézőpont háttérbe szorítását erős parlamenti alappal bíró kormányzatnak megteremtését. *(Éljenezs.)* Nemzeti létet követelünk. A nemzeti lét az egyéni, családi, társadalmi lét felett álló lét. Ezért az egyénnek, a családnak, a társadalomnak áldozatot kell hoznia. De szemben állunk e felfogásunkkal minden nemzetköziséggel. Elég volt a nemzetközi frázisokból, arra van szükségünk, hogy nemzeti érzést, nemzeti felfogást vigyünk bele a nép széles rétegeibe, mert akkor, amikor szemtanúi vagyunk, hogy Európaszerte a nemzeti egoizmus dúl, hogy a nemzeti egoizmus alapján rendezik be a viszonyokat, akkor mi nemzetközi frázisokkal semmiféle célt el nem érhetünk.

Tisztelt polgártársaim! Demokráciát követelünk, egyenlő részese-
dést mindenki számára a politikai hatalomból, egyenlő részesedést az ország sorsának irányításából. Ez nem jelent osztályuralmat, nem jelenti azt, hogy a legalsóbb népréteg uralkodjék, ez mindenkinek a részesedését jelenti a saját értéke, súlya, tudása és tapasztalata szerint. Ez a demokrácia nem jelent tömeguralmat, mert a tömeguralom a zsarnokság leg-
rútabb fajtája. Zsarnokságnak mondom azért, mert nem egy ember „gyakorolja, akit felelősségre lehetne vonni, hanem milliók gyakorolják ée arra használják föl, hogy e hatalmukkal elnyomják az észnek és igazságnak szavát. Nekünk nem kell tömeguralom, nekünk demokrácia kell. *(Éljenezs.)* A demokrácia biztosítja mindenkinek egyformán a maga helyét a közéletben. Azt akarjuk hogy ezt a demokráciát a keresztény irányzat vezesse. Csak az a demokrácia bír értékkel, amely a nemzetre nézve haladást, de nemcsak haladást, hanem anyagi és erkölcsi gyarapodást is jelent. Ezért vagyunk ellenségei azoknak, akik a felekezeti békét megrontják. A felekezeti béke az utolsó érték, amelyet a nemzet a maga részére meg tudott tartani. Könnyelműség és véték volna, hogyha az egyes politikai pártok a napi politikai előnyök kedvéért ezt a felekezeti békét veszélyeztetnék, vagy a felekezeti béke ellen törnének. *(Éljenezs.)* Magyarország hercegprímása nemrég fényes beszédben rámutatott a Szent István-Társulat nagygyűlésén erre és kifejtette a felekezeti béke alapelveit. Rámutatott a keresztény felekezetek együttműködésének lehetőségére. Minden szavát aláírom. De annál nagyobb sajnálattal állapítom meg, hogy az ő szavát nem mindenki követi. Eltekintve attól, hogy nekünk nem a felekezetet, hanem a vallástalanságot kell üldözni, hogy nekünk nem a zsidókat kell üldöznünk, hanem azokat a zsidókat, akik istentelenséget követtek el, *(Úgy van! Úgy van!)* de ezeket éppen úgy üldözni, mintha azt keresztények követték volna el. Mély sajnálattal állapítom meg, hogy egyes emberek, amióta országszerte megindult a választási mozgalom, könnyelműen s vétkes gondatlansággal vagy rosszakarattal tudatosan a felekezeti béke ellen tesznek. Mert mit jelentene egyebet, amikor azt híresztelik, hogy itt egy protestáns kormány uralkodik? Ez alatt vagy azt értik, hogy a kormányban többségben van a protestáns elem és ezáltal a katolikusok féltékenységét akarják felkelteni, vagy pedig azt jelenti, hogy a kormány nem kellő mértékkel mér az egyházakkal szemben.

Ez ellen én a leghatározottabban tiltakozom, mert bár egyházam mellett becsülettel kitartok, a magyar kormány minden körülmények között minden felekezetnek egyforma mértékkel fog mérni a jövőben is. Mit jelent egyebet, mint felekezeti békétlenséget, amikor azt hirdetik, hogy mi protestáns királyt akarunk idehozni? Mi, protestánsok, tudjuk,

hogy mivel tartozunk a nemzet katolikus többségének, de mit jelent egyebet. mint békétlenséget az, amikor azt mondják, hogy Szent István koronáját sárba rántjuk? Mindenki tudja ebben az országban, hogy mi igenis, a nemzetet mentettük meg és kötelességünk volt megmenteni amikor választanunk kellett a nemzet és a király között és nem saját akaratunkból kellett választanunk, hanem erre a puccsisták kényszerítettek bennünket. nekünk a nemzet mellett kellett dönteni. (*Élénk éljenzés és taps.*) Mi Szent István koronájának fényét nagyrabecsüljük. A mi törekvésünk is az, hogy ebből az országból királyság legyen, (*Éljenzés.*) de csak akkor oldjuk meg ezt a kérdést. amikor egyenlőségünket a többi nemzettel szemben visszanyertük és amikor önszántunkból dönthetünk a kérdésben. Akik könnyelműen meg akarták dönteni a felekezeti békét. azok ellenségei ennek a nemzetnek, ellenségei a demokráciának és ellenségei saját felekezetüknek is. Ellenségei a nemzetnek, amelynek van elég baja amúgy is. A felekezeti békétlenség a magyar nép lelkében nincs meg, azt a külföldről hozták és oltották belé azért, hogy visszavonást szítsanak közöttünk egy harmadik javára. Ellenségei a demokráciának mert visszavonást szítanak a társadalmi osztályok és az egyének között és újból osztályharcot készítenek elő. (*Úgy van! Úgy van!*) Ellenségei saját hit felekezetüknek is, mert a hazugság előbb-utóbb kiderül; már pedig egész fölfogásuk merő hazugság, mely veszedelembé hozza azt a tekintélyt. mellyel saját hitfelekezetük előtt bírtak. Ne üljenek föl ilyen jelszavaknak. Mi kezét fogva, egységesen akarjuk ezt a nemzetet megmenteni. Kérem önöket. tegyék ezt lehetővé azáltal, hogy az Egységes Párt zászlaját diadalra viszik. (*Élénk éljenzés és taps.*)

VI.

Az 1922 február hó 16-án kormányzói kézirattal berekesztett első nemzetgyűlés befejezte működését. A második nemzetgyűlési választásokra az egész országban megindult a küzdelem. Ennek során az ellenzéki gyűléseken sorozatos támadások érték a kormány külpolitikáját. *Bethlen* István gróf 1922 május 8-án Debrecenben válaszolt ezekre a támadásokra és az alább következő beszédben világitotta meg külpolitikai felfogását:

Országszerte megindult a választási küzdelem, – kezdte beszédét a miniszterelnök, – és a korteskedés. Mi nem azért jöttünk ide, hogy ellenfeleinket becsmételjük, hogy a korteskedésnek azzal a modorával éljünk, mely rendesen az ellenfél lekicsinyléséből, lebecsmérléséből táplálkozik, mi a magunk igazát akarjuk kifejezni. Valamely politika értéke és értékének mérője nem az, hogy mit érnek e politika ellenfelei, hanem az, van-e igazi tartalma és érvényesüléséből származik-e haszon a nemzetre. Én ez alkalommal a magyar ügyet egy kissé távolabbi szempontból, hogy *úgy* mondjam, madártávlatból akarom megvilágítani.

Pár szót akarok szólni a magyar külpolitikáról, a magyar ügyről, összefüggésben a nemzetközi ügyekkel. Külpolitikánk céljairól és eszközeiről.

A magyar külpolitikának az a célja, hogy a nemzet ellenfeleivel szemben barátságos szerződések kötésével és más eszközökkel biztosítsa a nemzet életét. Feladata, hogy a nemzet tekintélyét és befolyását a külföldön növelje és gyarapítsa, hogy ezzel a magyar állampolgárok meg-

élhetését gazdasági és más téren előbbrevigye. Feladata, hogy a szóm szédokkal és más államokkal oly szerződéseket kössön, amelyek gazdasági és más téren a nemzet újjáéledését lehetővé teszik. Azonban az ilyen politikának feltételei vannak. Az általános feltételek azok, hogy a nemzetnek legyen megfelelő, igazi szuverenitása, hogy egyenjogú legyen a többi nemzettel, hogy megfelelő, rendezett állami és társadalmi élete legyen, hogy tekintélye megfelelő gazdasági és kulturális erőken alapuljon. Különös feltétele pedig az, hogy semmi se történjék ebben az országban, ami külpolitikánknak árt és hátrányára van, hogy e külpolitika céljai helyesen legyenek kitűzve és elérésükre helyes eszközöket vegyünk igénybe. Feltétlenül szükséges az is, hogy a belpolitika útjai ne keresztazzék a külpolitika útjait és itt már beleszól a kérdésbe a belpolitika és a pártpolitika.

Meggyőződésem az, hogy eredményes külpolitikát. Magyarországon addig nem lehet folytatni, míg a mai pártpolitikai viszonyok fennállanak. (*Úgy van!*) Csak az októberi eseményekre utalok. Ezek az események, talán anélkül, hogy tervezői *úgy* célozták és akarták volna, azt a benyomást keltették a külföldön, hogy nálunk az osztrák-magyar monarchia feltámasztására történt meg az első lépés. Tudjuk, hogy Európa csak egy véleményen van e tekintetben s ha vannak különbségek, csak abban állanak, hogy az egyik oldal, Olaszország, Németország, szomszédaink és majdan Oroszország is, érdekből ellenzi, a másik oldal pedig opportunitásból, mert kötik őt a békeszerződések, mert békét akar és fél attól, hogy a restauráció Európa békéjét megzavarja. Az októberi eseményeknek súlyos következményei voltak, mert az egyik oldalon a szomszédok részéről előidéztek a beavatkozást. a másik oldalon lerontották a nemzet tekintélyét azért, mert éretlen csínyekkel a nemzet tekintélyét emelni nem lehet. (*Úgy van! Úgy van!*) Ez a politika nemcsak azzal, hogy puccsot hozott létre, hanem minden cselekedetével is, mely ezzel összefügg, külpolitikánk esélyeit rontotta le. Megosztotta ennek a nemzetnek egységes frontját és alkalmat adott arra a beavatkozási politikára, melyet szomszédaink velünk szemben követnek. Ez az ellentét ma is fennáll, él a nemzet testében, és amíg benne lesz, alig leszünk képesek a beavatkozási politikát elkerülni.

De itt vannak az októbristák szövetségesei is, kik fejüket újból föl akarják ütni. Ezek a maguk részéről ma is azzal rágalmazzák a nemzetet, hogy oly kormánya van, mely a rendet nem meri vagy nem akarja fenntartani. Pedig ennek épp az ellenkezője áll. Európában forradalmak voltak, világháború volt és természetes, hogy a rendet rövid idő alatt helyreállítani nem lehet. Nálunk is vannak sajnálatos események, amelyek el kell, hogy múljanak és el is fognak múlni, mert azon vagyunk, hogy megszűnjenek. (*Éljenezs.*) Ez azonban nem ad senkinek jogot arra, hogy rágalmazza és támadja a magyar kormányt, hogy a külföldön Magyarország hírnevét megrontsa és külpolitikánk esélyeit megsemmisítse. (*Úgy van! Taps.*) Ilyen körülmények között nehéz külpolitikai téren valami eredményt elérni. Hiába beszélnek dilettantizmusról. Hadd éljek triviális hasonlattal. A zsebtolvaj, „tolvajt” kiáltott, mikor szomszédja zsebéből kilopta az órát. Ne kiáltson senki sem tolvajt, különösen azok nem, akik külpolitikánk eshetőségeit lerontják és ugyanakkor dilettantizmust hánynak a kormány szemére.

Röviden kifejtem, miképpen látja a kormány a magyar nemzet külpolitikai helyzetét. mert ellenfeleink csak kritikát gyakorolnak, de külpolitikai programot nem adnak. Külpolitikánk célja ma egyéb nem lehet. mint az, hogy helyreállítsuk a magyar nemzet szuverenitását. a magyar nemzet egyenjogúságát más nemzetekkel szemben és lerázzuk magunkról a beavatkozás politikáját. *(Úgy van! Úgy van! Zajos helyeslés.)* De ezt csak úgy érhetjük el, ha harmóniában maradunk azokkal a törekvésekkel, melyek Európában a békét akarják megteremteni, harmóniában kell maradnunk az európai irányzatokkal. Hogy megint hasonlaltal éljek, mikor nemzetközi társaságban vagyunk, nem járhatunk feli ér kamásniában, vagy vörös frakkban, de nem járhatunk vitézkötésesen sem, hanem *úgy* kell viselkednünk, ahogy a többi nemzet és együtt kell velük tartanunk azokban a törekvésekben, melyek az emberiség haladását jelentik. *(Úgy van! Úgy van!)* Minden népnek megvan a joga az érvényesülésre, de az érvényesülés joga és lehetősége csak addig áll fenn, amíg harmóniában van az emberiség haladásával. A történelem minden lapja ezt bizonyítja.

Vessünk pillantást arra, mi lehet Európa jövő kialakulása. A háború előtt a békét az európai egyensúly politikája biztosította oly módon, hogy Európában két nagyhatalmi csoport volt: az entente és a hármasszövetség. Mindkét csoport állig fölfegyverkezett. félt egymástól és ezért a békét megzavarni nem merte. Az európai egyensúly politikája volt az, mely 40 éven át békét biztosított a népeknek. Fegyveres és terhes béke volt ez, de jobb volt a háborús állapotknál. A világháború véget vetett az egyensúly politikájának. Az egyensúly megszűnt. helyébe győzők és legyőzöttek léptek. Ma a békét a győzők diktatóriuma jelenti. Csak győzők és legyőzöttek vannak. Vannak, akik jogokkal bírnak és vannak jogtalanok, vannak nemzetek állig felfegyverkezve és leszerelt nemzetek, vannak kiuzsorázó és kiuzsorázott nemzetek. *(Helyeslés.)* Pedig mit ígértek nekünk a háború végén? Becsületes és igazságos, annekszió és reparáció nélküli békét. a kis nemzetek védelmét és az önrendelkezés jogát. Már most kérдем, hová fejlődhetik Európa ebből a szempontból?

Három lehetőség van: Az egyik az, hogy megmarad a győzők diktatóriuma, de akkor Európa tönkremegy, elsősorban mi, legyőzöttek, de velünk együtt a győzők is.

A másik lehetőség az általános lefegyverzés és igazságos béke, mert csak ezen az úton lehet valódi és tartós békét létesíteni. A harmadik lehetőség az, hogy rátérnek az egyensúly politikájára. Meggyőződésem szerint azok, akik az igazságos béke és lefegyverzés felé törekednek, az egyensúly politikáját. mint adut játsszák ki azokkal szemben, akik a diktatóriumot fenn akarják tartani. Egy bizonyos, az, hogy Európa békét akar azért. mert a győzők is életbevágó zavarokkal küzdenek, még a hatalmas Angolország is gazdasági téren. Franciaország és Olaszország pénzügyi téren, a kisentente pénzügyi, gazdasági, szociális és nemzetiségi téren betegséggel küzd és csak a béke gyógyíthatja meg. De bizonyos az is, hogy Genuában a felkelő napnak csak a sugari mutatkoznak és hogy még nem ragyogott fel a teljes igazság napja, Bizonyos, hogy csak azoknak a népeknek igazságát akarják helyreállítani, amelyek igazságának teljesítése nélkül a béke nem volna helyreállítható.

Ha egy nemzet igazságának teljesítése nélkül sikerülne nekik a békét maguk részére biztosítani, azzal a nemzettel nem törődnének. De ne féljünk azért, hogy Magyarország ebből kimarad. Ránk fog kerülni a sor, mert Európának ezen a pontján a békének minélkülünk nincs értéke. (*Nagy taps, hosszantartó éljenzés.*) Látszólag csak nyolcmillió ember él a megcsonkított Magyarországon. Azonban ez a megcsonkított Magyarország gravitációs központja egy sokkal nagyobb területnek és ennek a gravitációnak erejét semmiféle eszközzel nem lehet meghamisítani. A gravitáció ereje nem szorul rá puccsokra sem. Ezek nélkül is érvényesül a természet ereje. (*Úgy van! Úgy van!*) Érvényesülni is fog, mert a természet törvényei erősebbek, mint az emberek által felállított korlátok. Ha én türelemre intek, ez nem jelenti azt, hogy a meghunyászkodás politikáját hirdetem. (*Éljenzés.*) Amikor új Európa van kialakulóban és új békefeltételekről tárgyalnak, ne járjunk kézigránátokkal, mert lerontjuk saját politikánk minden sanszát.

Már most melyek a magyar külpolitikának azok a céljai, amelyek beleilleszkednek ebbe az új békepolitikába, amelynek első hajnalsugarait Genuában láttuk megjelenni? E célok közül négyet fogok fölemlíteni, Az első a gazdasági egyenjogúság helyreállítása az egész vonalon és a gazdasági érintkezés fölvétele a szomszédos államokkal. A második a reparációs kérdés elodázása. Magyarország reparációt fizetni nem képes. (*Élénk helyeslés.*) A harmadik a magyar kisebbségek megvédése azokon a területeken, amelyeket elszakítottak tőlünk. A negyedik a beavatkozási politika megszüntetése azáltal, hogy csatlakozzunk ahhoz a politikai irányhoz, amely Európa lefegyverzését írta zászlójára.

Lloyd George Genuában nagy beszédet mondott, amelyben rámutatott arra, hogy Európa keleti határvonalai Oroszországgal szemben nincsenek megállapítva, hogy a Finn-öböltől a Fekete-tengerig a határvonal kétes, hogy tömérdek olyan kérdés vethető föl, amely az európai béke fölforgatására alkalmas. Nekünk figyelmeztetni kell Európa államférfiait és népeit arra, hogy még nagyobb veszedelem származik Európa békéjére abból, ha a kisebbségi kérdéseket valójában nem rendezik és az elszakított területeken a magyar kisebbségek védelmét meg nem adják, amelyet szerződészerűen biztosítottak számunkra. A kisebbségi kérdés európai kérdés. A Finn-öböltől kezdve egészen íá Balkán déli csúcsáig Európa szívéen keresztül széles terület vonul végig, ahol körülbelül százmillió ember lakik és amely terület akkora, mint Németország, Spanyolország és Franciaország együttvéve, ahol tizennégy-tizenöt kis nép keverten él; ahol tehát a kisebbségi kérdés rendezése olyan európai érdek, amely elől kitérni nem lehet, ha valóban békét akarunk teremteni Európában. Mi különbség van a kisebbségi kérdés kezelése közt ma és a háború előtt? A különbség csak az, hogy az elszakított területeket azon állam közösségéből, amelyhez ezer év óta tartoztak, átsatolták más nemzetek szuverenitása alá; a kisebbségekből többség lett, de a volt többségből kisebbséget alkottak megint. Különbség csak az, hogy alacsonyabb kultúrájú népek főnhatósága alá magasabb kultúrájú népeket helyeztek. (*Úgy van! Úgy van!*) A különbség csak az, hogy ezeken a területeken a magas kultúrájú népek a Balkán fenhatósága alá kerültek és ennek folytán a Balkán előnyomult az Aldunától Szegedig és Nagyvárad környékéig. (*Úgy van! Úgy van, taps.*)

Van még egy különbség. Eddig a békekötések szerint a kisebbségek kezelése az államok belügye volt és az illető állam volt felelős érte az emberiséggel szemben. Ma alkottak egy felelős nemzetközi fórumot, amely nemzetközi fórum azonban nem működik és azáltal, hogy a felelősség csakis rajta van, alkalmat ad az illető államoknak, hogy szabadon, nyomhassák el a kisebbségeket.

Magyarországon nem lehet béke, de Európa egyetlen pontján sem lehet igazi béke addig, amíg a magyar kisebbség jajkiáltása a demarkációs vonalon áthangzik. (*Taps.*) Nem lehet béke addig, amíg a Kárpátok aljáról a magyarság könnye duzzasztja meg a magyar folyókat.

Nem fejtegethetem tovább a külügyi kérdéseket. Arra akarok csak rámutatni, hogy be kell illeszkednünk az európai politika nagy irányelveibe. Ha helyesen tűzzük ki céljainkat, akkor igenis. Európa térképének újjólagos rendezésével Magyarország is meg fogja találni a maga helyét. (*Eljenzés.*) Ennek előfeltétele azonban, hogy a belpolitikánk ne keresztezze külpolitikánkat, hogy legyen vége mindenkorra azoknak az ellentéteknek, amelyek a magyart a magyartól elválasztják. (*Úgy van! Helyeslés.*) Szűnjön meg ebben az országban a pártoskodás. Ebben az országban csínyekkel ne próbálkozzék többé senki sem. Senki a magyart meg ne rágalmazza, mert az, amit itt benn belpolitikai úton el is értünk, duplán elveszítjük külpolitikai téren. Arra kérem polgártársaimat, hogy támogassák azt a zászlót, amely a magyar egységet, a magyar erőt, a magyar erős kormányzat létesítését hirdeti. Támogassák azokat a jelölteket, akiket az egységes párt itt ajánlott!

VII.

Választási körútján 1922 május hó 20-án *Bethlen* István gróf miniszterelnök Kiskunhalason, ahol *Prónay* György báró volt a hivatalos jelölt, mondott beszédet. *Kállay* Tibor pénzügyminiszter és *Prónay* György báró után, akik mind a ketten a nemzeti egységet hirdették, *Bethlen* István gróf beszélt. Új függetlenségi harcot hirdetett, egységre hívta fel a nemzetet és Lengyelország példáját idézte a pártoskodó nemzet elé.

Én is az egység gondolatának hangoztatásával kezdem. Az erős nemzetek egységesek tudnak lenni, a gyöngye nemzetek azok, amelyek szét húznak. Mikor Lengyelország veszélyben volt és két felosztáson ment keresztül, Lengyelországban húsz párt volt. Ezután bekövetkezett a harmadik felosztás. Ez a nemzet, ha nem eszmél magára és nem tanul a múltakból, ha nem veszi tekintetbe a forradalmak és a lezajlott idő szomorú tanulságait, szintén a felosztás felé megy. (*Úgy van! Úgy van!*) Nem ok nélkül hangoztatjuk mi a nemzeti egységet, mert tudjuk, hogy mikor ostromlott várban él a nemzet, csak a védők egysége képes a védelmet biztosítani. Ezért alakítottuk meg az egységes pártot. Egy év óta hirdetem ennek a nemzetnek az egység gondolatát, egy év óta kervekérem a nemzetgyűlési képviselőket, a nemzet minden osztályát, felekezettét, hogy tegyék magukévá ezt a gondolatot, mert ebben a gondolatban van a nemzet jövője. Az egységes párt két pilléren alapul. Az egyik a régi függetlenségi eszme, a másik a kis az artaxs dalom. Ez nem azt jelenti, hogy más osztályok támogatására nem számítunk. Csak annyit jelent, hogy a függetlenségi eszme és a kisczarda-társadalom össze volt nőve es mint ennek a nemzetnek legerősebb társadalmi rétege, hivatva van füg-

getlen és demokratikus országban vezetőszerpet játszani. De jelenti azt is hogy kérünk bárkit. bármely felekezethez, osztályhoz tartozzék is, legyen akár iparos, kereskedő, akár szellemi vagy kézimunkás, hogy ebben a pártban tömörülve segédkezzék az egység megteremtésében, mert erre az egységre a nemzetnek feltétlenül szüksége van.

Új függetlenségi harcra van szükség. A trianoni béke csak papiroson biztosította ennek a nemzetnek az önállóságát és függetlenségét. A legutóbbi évtizedekben a parlamentben harcoltunk a nemzeti hadseregért, az önálló jegybankért és az önálló vámterületért, a közgazdasági kapcsok megszüntetéséért. Mindezt a trianoni béke papiroson biztosítja, de, sajnos, csak papiroson, mert van nemzeti hadseregünk, de az entente kontrollbizottsága ellenőrzi minden mozdulatát, felszerelését, berendezését és még azt sem engedi meg, hogy egyformán sorozhassuk be a nemzet fiait. Van önálló jegy intézetünk, de nincs hozzá pénzünk és ami pénzünk van, annak nincs értéke. Van önálló vámterületünk, de nincs hozzá területünk, mert elvették területünk legnagyobb részét. Új függetlenségi harcra van tehát szükség és pedig annak megakadályozására, hogy külhatalmak saját ügyeinkbe minduntalan beleavatkozzanak. Azért van szükség erre a harcra, mert a nemzet csak úgy gyógyulhat meg és lehet újra erős, ha saját akaratát keresztül tudja vinni. Az új függetlenségi harc azonban nem jelent háborút. Békés eszközökkel, becsületes munkával kell boldogulásunkat és függetlenségünket kiküzdeni. Nem jelenthet háborút, mert ennek a nemzetnek az erői kimerültek és nem az erők további kimerítésére, hanem az erők összegyűjtésére van szüksége ennek a nemzetnek. Célja ennek a függetlenségi harcnak csak az lehet, hogy ezt az országot újból nagygyá és erőssé tegye. *(Úgy van! Úgy van!* Eszköze ennek a harcnak a nemzet egységének megteremtése minden téren.

Ezt a harcot nem intézhetjük el könnyelmű kalandor-politikával, mint némelyek gondolják. A kalandorpolitika nem a nemzet megerősödésére és a nemzet függetlenségének kivívására, hanem a nemzet végleges elgyengülésére vezetne. Nem intézhetjük el pusztán kritikával, nem intézhető el azzal, hogy a kormánnyal szemben ellenfelek vagyunk és vele szemben pártot ülünk, mert ma nem kritikára, hanem munkára van szüksége ennek a nemzetnek. Könnyű leülni a barázdába és onnan nézni, hogyan művelí szomszédunk a földet és bírálgatni, hogyan jár az eke, hogyan fordul ki minduntalan a kemény földből. Sokkal jobban tennék azok, akik ma kritikát gyakoroltak, ha ők maguk fognák meg az eke szarvát és velünk együtt művelnék meg a haza istenáldotta földjét, melyből kell, hogy a nemzet ereje fakadjon.

Négyszáz éven át Ausztria uralkodott Magyarország fölött. A magyar kormányoknak az volt a gondja, hogy olyan pártokat szervezzenek, amelyek a kiegyezést szolgálják. Négy évszázadon át Ausztria diktált ennek a nemzetnek törvényt. Érthető, hogy abban az időben ellenzékinék lenni egyértelmű volt ezzel: magyarnak lenni. De azóta változott a világ. Ma mindnyájan függetlenségiek vagyunk. Ausztria nem szab nekünk többé törvényt, önrendelkezésünket visszanyertük, ma magunknak kötelességünk kormányt alkotni és mint kormány, a nemzetet vezetni. Nem ellenzéki politikára van szükség és kritikára, hanem arra, hogy mindenki a kormányt támogassa, erősítse tanáccsal, jóindulattal és részt kérjen

abból a munkából, melyet a kormány hivatottan fejt ki a nemzet érdekében. *(Úgy van! Úgy van!)*

Felekezeti és társadalmi egységet hirdetünk. Meg kell teremtenünk a társadalomban azt az egységet, mely nélkül ez az ország elpusztul. Látuk, mire vezette ezt a nemzetet a proletárdiktatúra és az osztályuralom. A proletárdiktatúra és az osztályuralom tönkretette országunkat és tönkretette a társadalmat is. A magántulajdon szentsége a polgári társadalom alapja. Aki a magántulajdonhoz nyúl, a maga részéről a polgári társadalom létét támadja meg, megöli a polgárságban és az egész társadalomban a munkakedvet, mert hiszen ez csak ott van meg, ahol a munka gyümölcseit is élvezni tudják. Társadalmi egységre, nem osztályuralomra, hanem az összes magyarok egyforma uralmára van szükség.

Ezért fogtam én kezét nagyatádi Szabó Istvánnal és a kisgazdatársadalommal. Meg kell mutatni ennek a nemzetnek, hogy egyetért ebben az országban a magyar értelmiség, egyetértenek a magyar szellemi munka vezetői azokkal, akik a fizikai munkát végzik. Ezt az egységet a nemzet javára kell hasznosítani.

Nagy-Magyarországból úgyszólván csak a nagy magyar Alföld maradt meg számunkra. Elvesztettük a Kárpátokat és velük erdeinket, bányáinkat. Nincs fánk, nincs sónk, nincs vasunk, nincs nyersterményünk. Mindez pedig ellátásunkra feltétlenül szükséges. Megmaradt a nagy magyar Alföld, ahol becsületes magyar munka verejtékezik a kenyértermelésben. A múlt kormányok nem az Alföldön gyűjtötték táborukat, hanem a Kárpátok alján, a nemzetiségi vidékeken. Ezt azért tették, mert ezek segítségével voltak képesek fenntartani a hatvanhetes kiegyezést. A nagy magyar Alföld népe lelkében mindig függetlenségi és Kossuth-párti volt. Ennek azonban súlyos következményei voltak a nemzetre nézve. Azt a népet gyarapították, mely a Kárpátok alján különböző nemzetiségekből tevődött össze. Mi, akik a nagy magyar Alföld népéhez fordulunk, hogy támogasson minket, kötelességünknek tartjuk, hogy ezt az isteni népet teljes erőnkől támogassuk gazdasági és kulturális téren. A mi feladatunk az, hogy ennek a népnek a kultúrája érdekében mindent meg tegyünk, mert hiszen az Alföld népe meg tudja ugyan művelni a földet, de a modern tudományok segítségére van szüksége, hogy többet produkálhasson és eredményesebb legyen munkája. Arra van szükség, hogy itt a nagy magyar Alföldön sűrűbbé tegyünk a vasúti hálózatot, hogy utakat építsünk, hogy azt a sokszázezer holdat, melyet most belvizek borítanak, mentesítsük a víztől és hasznosítsuk. Szükség van arra, hogy ezt a nagy tervet, melyet politikai programunkba foglaltunk, az Alföld és a Tisza-Dunaköze magyar népének érdekében becsületes munkával, ennek a nemzetnek a hozzájárulásával és segítségével végrehajtsuk. *(Éljenzés.)*

Még csak két kérdéssel kívánok foglalkozni.

A múlt. parlament megalkotta a földbirtokreformot. Ezt végre kell hajtani becsülettel, úgy, ahogy a törvényben van. De törvényt hajtunk végre és nem vagyunk szocialista földosztók. Úgy hajtjuk végre, ahogy a törvényben meg van írva. És amikor ezt tesszük, kötelességünket teljesítjük. Legyenek nyugodtak, hogy a törvényt végrehajtsuk. Akik azt hirdetik, hogy a kormány csak megcsinálta ezt a törvényt, de nem akarja végrehajtani, hazudnak, mert tudják jól, hogy máris hozzáfogtunk végre-

hajtásához, több mint harmincezer házhelyet osztottunk már ki az országban és hozzáfogtunk magának a földbirtokreformnak a végrehajtásához.

Ez a kormány volt az, amely visszaadta a belső szabadforgalmat a gazdatársadalomnak, visszaadta azért, mert elég volt a magántulajdonnal szemben elkövetett visszaélésekből. A szabadforgalomtól el nem térhetünk, nem rekvirálhatunk és nem maximálhatunk, mert ezt végrehajtani sem lehet és nincs is a nemzet érdekében. Fokozatosan rá kell térni a szabadforgalomra a külkereskedelem terén is. Érthető, hogy e tekintetben még sok a panasz, de meg kell mondani, hogy míg a reparációk kérdése elintézve nincsen, míg szomszédaink tőlünk elzárkóznak, lehetetlenség oly gyorsasággal visszatérnünk a külkereskedelemben a szabadforgalomra, mint ahogy magunk is kívánjuk. De ebben a tekintetben is lépéseket fogunk tenni és fokozatosan visszatérünk arra az álláspontra, amelyben a háború előtt voltunk.

Befejezem szavaimat. Mi békét és nyugalmat akarunk biztosítani ebben az országban, polgári jogrendet, ahogy a pénzügyminiszter úr mondta, mert enélkül nincsen polgári munka, és munka nélkül nincs nemzet, amely ezen a földön megélhetne. Arra kérem tehát önöket, tartsanak ki az egység gondolata mellett, az egység zászlaja mellett, mert meggyőződésem szerint az egységben van Magyarország jövője.

VIII.

A második nemzetgyűlési választások titán 1922 június hó 17-én tartotta első értekezletét az egységes párt. Az értekezleten *Bethlen* István gróf miniszterelnök az elhangzott üdvözlésekre a következő beszédben válaszolt:

Engedjétek meg, – mondotta, – hogy azokhoz az üdvözlőszavakhoz, amiket a tisztelt pártelnök úr előtettek kifejtett, a magam részéről is szívem melegével csatlakozzam. Én is üdvözlöm a pártnak itt megjelent és megválasztott képviselőtagjait, akik egy immár hosszú időre nyúlt és hallatlan heveségű választási küzdelemben diadalra vitték a mi pártunk zászlaját. De üdvözlöm azokat is, akik e küzdelemben résztvettek bár, de akiknek nem sikerült, sajnos, a többséget a kerületben megnyerniök, mert hiszen a maguk részéről is hozzájárultak ahhoz a diadalhoz, amelynek ünnepét üljük ma, e percben, azáltal, hogy a maguk kerületében kifejtették pártunk eszméit és elveit s ezzel hozzájárultak a közhangulat megteremtéséhez. Mi elvekkkel mentünk a választóközönség elé, mi az egységet hirdettük az egész országban, és pedig a politikai, a társadalmi és a felekezeti közösi egységet. (*Úgy van!*)

Mi azt hirdettük, hogy ez a nemzet meggyógyulhat, de csak abban az esetben, ha félreteszi a visszavonást és létrehozza saját «óraiban a politikai, társadalmi és felekezeti közösi egységet, mert csakis a polgári munka, a polgári rend révén lehet ezt az országot kivezetni abból a süllyedésből, amelybe beletaszították. Mi sohasem izgattunk, mi senkit sem rágalmaztunk, mi sehol sem hirdettük, hogy veszélyben van egyik vagy másik felekezet, egyik vagy másik vallás. Mi mindig a nyugalmat és békét hirdettük és ezzel együtt az egységet. Mi nem a népnek a szenvedélyeire apelláltunk, hanem a népet megnyugtatni akartuk. Nem izgattunk társadalmi osztályt társadalmi osztály ellen. Mi nem mondtuk azt, hogy a szegénységnek, vagy a gazdagoknak vagyunk a pártja, hanem azt hirdettük, hogy egységes

magyar naza van, (*Éljenzés.*) amelyet a társadalomnak egységével lehet csak újból erőssé és nagygyá tenni.

Ha velünk szemben némelyek abba az optikai csalódásba esnek, hogy mi erőszakos eszközökkel és nem válogatós eszközökkel vívtuk ki ennek a zászlónak diadalát. ezt a magam részéről a leghatározottabban visszautasítom. Visszautasítom, mert ez optikai csalódás azok részéről, akik azt hiszik, hogy a közhatóságoknak a rend fenntartása érdekében tett intézkedései ő ellenük irányultak volna. Sajnos, a tett intézkedések még nem voltak elegendők, (*Úgy van! Úgy van!*) hogy egyik és másik esetben a közrendet megóvják.

A nemzet nekünk adott igazat. Kisebbségben jöttek be azok, akik abban a hitben éltek, hogy egy kalandos politikával ezt a nemzetet egyik napról a másikra kimenthetik abból a szomorú állapotból, amelybe a világháború, két forradalom és a trianoni szerződés döntötte. Kisebbségben jöttek vissza azok is, akik azt hirdették, hogy ők a jogrendnek és szabadságjogoknak egyedüli őrei, akik pedig a valóságban csak azt mutatták meg, hogy miképpen lehet a szabadságjogokkal visszaélni.

Tisztelt barátaim! A jogrendnek és a szabadságjogoknak őrei egyedül mi vagyunk. A jogrendnek és szabadságnak feltétele, hogy elsősorban mindenki, a társadalmi rétegek, a felekezetek és a hatóságok is minden körülmények között köteleességüket teljesítsék.

Az ország a hatalmat a mi kezünkbe adta, A hatalommal élni nemcsak jog, de köteleesség is. Mi egy kategorikus imperatívusz előtt állunk és ezt az imperatívuszt becsülettel fogjuk teljesíteni a nemzetgyűlésen és azon kívül. Amennyire rövidlátás volna a mi részünkről, ha felesleges és oktalan küzdelmeket idéznénk fel, épp annyira hibáztatható volna az, ha a küzdelmekkel szemben gyengék és pipogyák lennénk. Mi nem keressük a harcot. de hogyha rákényszerítenek, ezt a harcot meg kell vívnunk és meg is fogják vívni. Meg kell vívnunk azért. mert az ország érdekei követelik ezt tőlünk, nem magunkért. nem a magunk kedvéért. vagy a párt kedvéért. hanem azért. mert a nemzettel szemben köteleességet kell teljesítenünk.

Legyünk tisztában azzal, hogy erős harcok előtt állunk. Viszont a parlamentben legyünk tisztában azzal, hogy meg fog indulni megint a régi módszer és meg fogják próbálni sorainkat megbontani az intrika és a csábítás fegyvereivel.

Én csak három dolgot kérek tőletek. Az egyik a bizalom, a másik az őszinteség és a harmadik a pártfegyelem. (*Elénk éljenzés.*) Bizalmat kérek tőletek és őszinteséget. de egyúttal igyekszem a magam részéről is ugyanazt a bizalmat és őszinteséget hozni, amit tőletek is elvárok. Szükség van a pártfegyelemre is, mert hiszen szervezett párt pártfegyelem nélkül meg nem áll. Azokat, akiket vállaltokra vezetőkként emeltetek, becsüljétek meg azzal, hogy komoly pillanatokban a vezetőséget el is fogadjátok.

Még csak egy rövid pillantást akarok vetni azokra akonkrét teendőkre, amelyek reánk várnak.

A törvény értelmében mindenek előtt az indemnitást kell biztosítanunk, mert hiszen a kormánynak felhatalmazása június végén lejár és június vége előtt kellene, hogy az indemnitást a Ház megszavazza. Még most is bízom abban, amire nézve bizalmát elnökünk is kifejezte, hogy az

ellenzék oldalán is mérlegre fogják tenni azokat a súlyos gazdasági argumentumokat, amelyek amellett szólnak, hogy ennek az országnak gazdasági rendjét törvényes eszközökkel biztosítanunk kell.

Ha csalatkoznánk ebben, ha egy olyan harccal találkozánk, amely elől ki nem térhetünk, el kell tökélve lennünk arra, hogy a házszabályokat módosítjuk és az 1913. évi házszabályok érvényreemelésével a parlamenti rendet helyreállítjuk. Erre is vonatkozik az, amit az imént mondtam, mi nem keressük ezt a harcot, nekünk erre a harcra nincs szükségünk, de hogyha kényszerítenek rá, akkor felvesszük a kesztyűt.

Az indemnitás után a nyári szünet előtt csak a főrendiház reformját szeretnők keresztülvinni, mert szükség van arra, hogy az egykamarás rendszerről visszatérjünk a kettőskamarás rendszerre, természetesen a főrendiház demokratikus reformjának keresztülvitelével.

A nyári szünet, sajnos, csak igen rövid lehet, mert hiszen biztosítanunk kell megfelelő pénzügyi reformok segítségével az állami háztartásnak egyensúlyát, gondoskodnunk kell arról, hogy elsősorban útját vágjuk a valuta leromlásának, mert hiszen gazdasági romlásunknak, az ország tehetetlenségének ez a centrális problémája.

A pénzügyi reformok után kerülne sor a közigazgatási, szociális, gazdasági és egyéb reformokra. Egész garmadával állanak készen a törvényjavaslatok, amelyeket sor és rend szerint ismertetni fogunk a párt előtt.

Azzal zárom szavaimat, hogy a pártnak erős szervezettel kell bírnia, meg kell szerveznünk a párt középpontját, meg kell szerveznünk a pártot, mint többségi pártot benn a parlamentben is. Ez teszi a pártot képessé arra, hogy egyfelől megvívja a parlamenti harcot, másfelől elvégezze azt a munkát, amely a pártra vár. Ebből a munkából mindenki vegye ki becsülettel a maga részét. Ne nézze azt, hogy a párt-vezetőségnek és barátainak bizalma hova állította az illetőt. Ahol az illető áll, azon a ponton teljesítse becsülettel kötelességét. Én magam is sokkal szívesebben harcolnék a közkatonák sorában, mert övék az érdem elsősorban akkor, ha a pártnak elveit diadalra tudják vinni. *(Hosszantartó élénk éljenzés.)*

AZ INDEMNITÁS KAPCSÁN A JOGRENDRŐL, A RADIKALIZMUSRÓL ÉS A BELPOLITIKAI HELYZETRŐL

Több mint egy hónapig tartott már az 1922/23. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat általános vitája. A vita során többek között *Peidl* Gyula deklarációt olvasott fel, amely az októbrizmus programjának felelt meg; *Peyer* Károly sürgette az *emigráció* likvidálását és *Garami* Ernő érdekében beszélt; *Propper* Sándor a kivételes hatalom és közszabadságok tekintetében támadta a kormányt. Hosszabb beszédet mondott *Apponyi* Albert gróf és *Rassay* Károly, aki különösen a kiadott választójogi rendelet ellen foglalt állást. *Andrássy* Gyula gróf pedig forradalmi alapon reakciós politika csinálásával vádolta a Bethlen-kormányt.

Ezekre a felszólalásokra *Bethlen* István gróf a nemzetgyűlés 1922 július 31-iki ülésén az itt következő beszédben adta meg a feleletet:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* Az indemnitás általános vitája egy hónapnál tovább tartott.

annak ellenére, hogy úgy a kormány, valamint az összes pártok igyekeztek a vita anyagából kikapcsolni azokat a súlyos kontroverziákat, amelyek a pártokat és a kormányt az ellenzékől elválasztják. Az a tény, hogy az indemnitás általános vitája ily hosszúra nyúlt, meggyőződésem szerint bizonyítéka annak, hogy egyfelől a képviselő uraknak egy igen jelentékeny száma vagy nem képes, vagy nem akarja a maga felszólalását azokhoz a keretekhez mérni, amelyeket nekünk a Ház tárgyalásainak ökonómiája előír, másfelől pedig bizonyítéka annak is – és ezt nyomatékosan hangsúlyozom – hogy házszabályaink teljesen elavultak, *(Úgy van! Úgy van!) jobb felől és a középén.)* és nem képesek a tárgyalások gyorsaságát úgy biztosítani, ahogyan az a nemzetnek érdekében állana. *(Igaz! Úgy van! jobb felől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! A vita egy hónapig tartott és ennek én mégis tudom egy mentségét. Mentsége az, hogy a választások után szükségét érezték a pártok az új politikai elhelyezkedésnek. Szükségessé vált a pártok beilleszkedése az új politikai szituációba. Hiszen szemtanúi voltunk, hogy egyes pártok a maguk küzdelmében bizonyos frontváltásokat eszközöltek, és szemtanúi voltunk annak is, hogy a frontoknak egy bizonyos átcsoportosulását, vitték keresztül a pártok a politikai élet mezején. Ezt mindnyájan tapasztalhattuk. Ennek oka az, hogy a választások rendjén mélyreható eltolódások létesültek a pártok erőviszonyaiban, új erők merültek fel a politikában – a szociáldemokrata párt – de oka talán az is, hogy a mai súlyos gazdasági és pénzügyi helyzetben éppúgy mint a kormány, az összes pártok is keresik az alkalmat és módot arra, hogy a politikai küzdelem mezejéről kirekesszék azokat a kérdéseket, amelyek útjában állanak ezen súlyos problémák gyors megoldásának.

T. Nemzetgyűlés! A kormány is egy új helyzettel állt szemben. A régi nemzetgyűlésen egy egységes ellenzéki táborral álltunk szemben, s bár bizonyos elvi differenciák alapján frakciókra oszlott is ez a tábor, taktikailag mégis egységes volt. Ma az ellenzék három külön csoportra oszlik. Szemben állunk a keresztény ellenzékkel, a liberális ellenzékkel és a szociáldemokrata párttal. Ezen Karom tábor között a taktikai összefogás lehető ugyan, de nem hiszem, hogy bármelyik tábornak nem volna-e éppen elvi szempontból kárára, ha ezt tenné. Ez bizonyára gyöngesége az ellenzéknek, a kormány azonban a maga részéről annyival többre becsüli azt a lehetőséget, hogy normális parlamenti tárgyalásoknak vessen alapját és olyan politikai békét készítsen elő, amelynek keretén belül a normális parlamenti tárgyalás lehető, hogy távol áll a kormánytól az, hogy az ellenzéknek ezen gyöngeségét taktikailag a maga részére kiaknázni akarna. Távol áll már csak azért is, mert hiszen szükségesnek tartja a szociáldemokrata párt politikai előnyomulásával szemben, hogy a polgári társadalomból és a polgári politikai pártokból lehetőleg mindazon ellentétek kiküszöböltessenek, amelyek eddig a polgári társadalmat megosztották és lehetlenné tették az együttes küzdelem felvételét a szociáldemokráciával szemben: *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés jobbfelől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! A kormány ezen szempontokból kiindulva, kitart azon felfogása és azon törekvése mellett, hogy itt a Házban, amennyire az lehetséges, a politikai békét és a normális tárgyalási lehetőségeket megteremtse. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középén.)*

Már azon beszédemben, amellyel az indemnitási vitát bevezettem, alkalmam volt kifejezést adni ennek a gondolatnak, amelyre az ellenzék részéről visszhangot is kapott a kormány. Az ellenzék különféle frakciói más és más feltételekhez fűzték az ilyen állapot létesítésének lehetőségét; nagyjában és egészében azonban Öt szempont domborodott ki ezen feltételeknél, amelyeket külön-külön tárgyalni kívánok most magam is. (*Halljuk! Halljuk! jobb felől.*)

Az egyik feltétel az volt, hogy a kormány szüntesse be a választások után a politikai üldözést. Én azt hiszem, t. Nemzetgyűlés, hogy ennek a feltételnek a betartása és létesítése a mi részünkről semmi nehézségbe nem ütközik, mert hiszen mi senkit sem akarunk üldözni, (*Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Most is üldöznek!*) mi senkit sem üldözünk, (*Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.*) és amennyiben az ellenzék egyik vagy másik tagja, azt a benyomást nyerné, hogy akár a kormány, akár a kormány valamely közege valakit, egy választót, vagy a választók bizonyos tömegeit abból az okból, hogy a választásnál ilyen vagy amolyan politikai magatartást tanúsítottak, üldözni akarna, úgy kérem, méltóztassanak egész bizalommal fordulni a kormányhoz ebben a tekintetben, mert semmi sem áll távolabb a kormánytól, mint az a szándék, hogy valakit politikai meggyőződéséért vagy magatartásáért üldözzenek.

Hasonló, egyszerű álláspontom a reparáció kérdésében is. Már a pénzügyi bizottságban kifejtettem, hogy amennyiben az ellenzék egyik vagy másik kerületben visszaéléseket tapasztalt volna, ezekkel szemben a reparációnak három lehetősége van.

Az egyik reparáció a büntetőbíróóságok játján, a másik a panasz, vagy petíció útján, a harmadik pedig fegyelmi úton nyerhető el. Az első két út olyan fórumok elé tartozik, amelyek nem a kormánytól függenek és amelyekben, azt hiszem, az ellenzék is megbízhatik.

Ami a fegyelmi utat illeti, a magam részéről itt is csak azt mondhatom, hogyha tényleg bebizonyosodnék, hogy egyik vagy másik kormányközeg hatalmi körét túllépte, vagy a kormány rendeletei ellen cselekedett volna, a teljes reparációt bármikor készek vagyunk megadni.

Az indemnitást bevezető beszédemben azt is kifejtettem, hogy a kritika joga az ellenzéké, ellenben a parlament munkarendjének beosztása és a parlament vezetése a kormány kötelessége, hogy a munkakörök megosztását tiszteletben kell tartanunk, mert csak azon az alapon lehetséges becsületes együttműködés a kormánypárt és az ellenzék között. Ezzel a felfogással szemben Apponyi Alhert gróf azt mondotta, hogy helyes, tessék azonban a kormánynak ezt a jogát is nem autokratikus úton gyakorolni. Én ebben a tekintetben is hajlandó vagyok az ellenzék kívánságával szemben egy közeledő lépést tenni: a kormány bármikor hajlandó az ellenzékkel a Ház munkarendjét megbeszélni és amennyiben lehetséges vele ebben a tekintetben megegyezést is létesíteni. Természetesen ez csak bizonyos határokon belül lehetséges, amely határokat a kormány elvi politikája írja elő, s amelyeken túlmenőleg természetesen a kormány sem tehetne engedményeket.

A negyedik feltétel az, hogy mellékkormányok ne legyenek és hogy amnesztiára szoruló tényezők az államban ne legyenek hatalmi tényezők. Én ezzel a mellékkormány fogalmával úgy vagyok, mint Kálmán király

a boszorkányok fogalmával: én ilyen mellékkormányt ebben az országban nem láttam, nem tapasztaltam, nem tudok, és méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy ez a kormány csak addig marad a helyén, amíg meggyőződése szerint követheti azt a politikát, amelyet tényleg meggyőződése ír elő és abban a percben távoznék, mikor ebben a tekintetben nehézségekkel találkoznék. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Ebben az országban azóta, hogy én vagyok kormányon mint miniszterelnök, mellékkormányokat nem tapasztaltam. Egyetlen egy eset volt amikor igenis, a túloldalról tétetett kísérlet arra, hogy egy mellékkormány megalakuljon, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* a hatalmat kezébe vegye és a törvényes kormány kezéből a gyeplőt fegyveres erővel kiüsse. *(Úgy van jobbfelől.)* Ez a kísérlet azonban siralmasan végződött és azóta nem ismétlődött. Amilyen tapintatos nem létező mellékkormányok említése, épp olyan tapintatos az a védekezés, amelyet kötelességszerűleg kell hogy vele szemben alkalmazzak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az utolsó feltétel az, hogy a kormány egy olyan pénzügyi és gazdasági programot adjon, amely láthatólag biztosítja az országot arról, hogy ennek a programnak a segítségével abból a súlyos helyzetből, amelyben jelenleg vagyunk, kilábalhatunk. A pénzügyminiszter úr a maga pénzügyi programját nagy vonásokban már kifejtette itt a Házban és bizonyára alkalmat fog keresni arra, hogy az indemnitási vita befejeztével még egyszer szót kérjen és talán egyes részletekre is kitérjen. A kereskedelemügyi miniszter úr is kifejtette azokat az elvi alapokat, amelyeken ő a maga politikáját folytatni akarja. Hátra van még, hogy a földművelésügyi miniszter úr alkalomadtán hasonlót tegyen és nem kételkedem, hogy ez rövid időn belül be is fog következni. Azonban figyelmeztetem arra a t. Nemzetgyűlést, hogy egy indemnitási vita nem alkalmas arra, hogy az egyes reszortminiszter urak részletekbe menő programokat adjanak. Hiszen erre égy Büdzsé-vita alkalmas, ahol minden egyes reszortminiszter kifejtí a maga tárcája keretében követendő programot és részletekbe is belemehet. tekintettel arra, hogy a büdzsében minden egyes tétel benne foglaltatik.

A kormány elő is készíti a költségvetést és remélem, hogy az ősz folyamán a büdzsé benyújtásra készen lesz, de addig is, amennyiben a mélyen t. ellenzék egyik vagy másik részletkérdésben tájékoztatást óhajt, semmi akadálya nincs annak, hogy a földművelésügyi bizottság, a közgazdasági bizottság, illetőleg a pénzügyi bizottság összeüljenek és a reszortminiszter uraktól megkapják azokat a felvilágosításokat, amelyekre az ellenzéknek szüksége van.

T. Nemzetgyűlés! Ezzel áttérek arra a kritikára, amelyet az ellenzék a kormánypolitikájával szemben kifejtett; áttérek azokra az argumentumokra, amelyeket a keresztény ellenzék, a liberális ellenzék és a szociáldemokrata párt hoztak fel a kormány politikájával szemben. Különkülön akarok a pártok argumentumaival foglalkozni és a sorrendet a szociáldemokrata párttal kezdem.

Az indemnitási vita bevezetése előtt Peidl t. képviselőtársunk itt a nemzetgyűlésen egy deklarációt olvasott., fel, amely a szociáldemokrata párt programmszerű hitvallását tartalmazta. Ez a program nagyjában az októberi program, kiegészítve azokkal a követelésekkel, amelyek a szociáldemokrata párt felfogása szerint a jelenlegi gazdasági és politikai

helyzetből folynak. Ha végignézem ezt a programot, igazat kell adnom Peidl t. képviselő úrnak, aki tegnapelőtti beszédében rámutatott arra, hogy ez tulajdonképpen egy radikális irányú polgári program, mert hiszen ez a program nem tartalmaz olyan követeléseket, amelyek specialiter szociáldemokrata követelések volnának; nem beszél pl. a szocializálásról, nem beszél forradalmi osztályharcról, nem beszél világorradalomról, nem beszél nemzetköziségről, stb., tehát egy szóval sem említ olyan kérdéseket, amelyek egy radikális irányú polgári programba bele ne férnének.

Meg kell állapítanom, hogy talán sok kérdés van felvéve ebbe a programba, amelyekkel én egyet nem érthetek, amelyeket én megvalósítandóknak nem tartok s amelyek megvalósítását időszemnek sem tartom, de meg kell állapítanom azt is, hogy bizonyára nem ez a program volt az oka annak az averzióknak, annak az ellenszenvnek, amellyel a t. szociáldemokrata képviselő urak a polgári pártok részéről időről-időre találkoztak. Sőt, rá kell, hogy mutassak arra is, mert objektív bírálatot akarok gyakorolni -, hogy ebben a programban két pont van, amelyek egyenesen a polgári pártok szimpátiáját alkalmasak felkelteni. Az egyik pont az, amikor a szociáldemokrata párt kijelenti azt, hogy a többségi elvet elfogadja és a parlamenti demokrácia alapján áll, a másik pedig az, hogy hajlandó a polgári pártokkal együttműködni abból a célból, hogy a trianoni békeszerződés revíziója eléressék. *(Helyeslés.)*

Valóban nem ez a program volt tehát az, amely a polgári pártokban azt az ellenszenvet kiváltotta, amelyről Peidl t. képviselőtársam múltkori felszólalásában panaszkodott. Ha tehát én kutatom, hogy mi volt az oka ennek az ellenszenvnek, akkor én ezt nem azért teszem újból, hogy itt ellentéteket szítsak és megmérgezsem azt az atmoszférát, amelyre szüksége van az egész magyar parlamentnek, tehát nemcsak a magyar kormánynak, hanem az ellenzéki pártoknak és magának a szociáldemokrata pártnak is, hogy itt a parlamentben kifejlődjék, hanem teszem azért, mert alkalmat akarok adni a szociáldemokrata pártnak esetleg egy olyan nyilatkozat megtételére, amely alkalmas volna a félreértések kiküszöbölésére. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Peidl t. képviselőtársam azt mondta, hogy az általa előterjesztett program csak munkaprogram, ellenben a szociáldemokrata párt teljes egészében fenntartja a maga programját, *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* amely sokkal messzebbmenő követeléseket állít fel. Én azt hiszem, hogy ez a mentális rezerváció az, amely bizonyos aggodalommal tölti el a polgári pártokat. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Mert kérdem, hogy melyik az a program? 1919 tavaszán a szociáldemokrata párt fuzionált a kommunistákkal! . . . *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon!)* ... és akkor a maga programját tudtommal átdolgozta. Ez a program, amely végső céljait tartalmazza a szociáldemokrata pártnak? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon. Nem!)* Vagy pedig más program az? *(Zaj. Elnök csenget.)* Ezt nekünk tudni jogunk y an. Nekünk ezt tudnunk kell, t. Nemzetgyűlés. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)* Tudnunk kell azért, mert hiszen egy itt a parlamentben előterjesztett és radikális színezetű ugyan, de polgári alapon álló program csak akkor jelent tényleg komoly együttműködést a polgári társadalommal, ha annak háta mögött nincs egy olyan program, amelyet bármikor elővehetnek *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* és:

amely az együttműködést felborítva, a polgári társadalom és amunkástársadalom között újból olyan szituációt idéz elő, amelynek, sajnos, szemtanúi voltunk hosszú időn keresztül. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

De figyelmeztetnem kell a mélyen t. szociáldemokrata pártot még a következőkre is. A Marx-féle ortodoxia az egész világon revízió alá került, hiszen egy rövid időszak jelenségeiből születtek le azok a tantételek, amelyeket Marx felállított és amely rövid időszaknak elmúlásával ezek a tantételek a legtöbb szociáldemokrata előtt is revízió alá kellett, hogy kerüljenek. Mi a magunk részéről természetesen azt nem követelhetjük, hogy teljes mértékben megtagadják ezen tantételeket. de azt igenis követelhetjük, hogy nyilatkozzanak abban a tekintetben, hogy ezeket a tantételeket a világhistóriának eseményei után, melyeknek részben szemtanúi, részben szenvedői voltunk, miképpen magyarázzák és miképpen óhajtják módosítani. *(Helyeslés.)* Én azt tartom, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)* hogy ma, amikor előrehaladott államokban minden szociáldemokrata nyíltan hitvallást tesz abban az irányban, hogy Ő a mérsékelt. független, vagy a kommunista szárnyhoz tartozik, akkor a polgári társadalmat is az nyugtatná meg elsősorban, ha az urak ebben a tekintetben tiszta és kétértelműségtől teljesen ment hitvallást tennének.

Ha vannak abban a pártban szélső elemek, amelyek talán ezen kérdésben más nézetet vannak, mint a vezetők, én csak azt ajánlhatom az uraknak, hogy ezektől a szélső elemektől ma váljanak el és nem holnap. Mentől előbb, mert ez saját hasznukra is válik. Ha likvidálni kell a bolsevizmust. ahogy a tisztelt képviselő urak kifejezték magukat. úgy ezt likvidálják elsősorban saját pártjukban. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)* És ha Pröpper tisztelt képviselő úr azt mondta, hogy a szociáldemokrata pártnak jelenleg igen súlyos helyzete van, mert két malomkő között áll, az egyik oldalon a polgári társadalom, a másik oldalon a kommunizmus, úgy én a magam részéről csak azt mondhatom, hogy minél hamarabb hajtják végre ezt a likvidálást az egész vonalon, annál gyorsabban válik könnyűvé a helyzet. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Egy olyan országban, ahol két forradalom, separt végig, ahol a polgári társadalomnakhónapokon keresztül a legnagyobb szenvedéseket kellett a szociáldemokrata munkásságtól eltűrnie, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* egy ilyen országban a legkisebb és legcsekélyebb biztosíték, amelyet önknek a polgári társadalom részére megadni kötelességük, az. hogy nyíltan és őszintén nyilatkozzanak távolabbi céljaik tekintetében. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ha már bizonyos homály és köd fedí a szociáldemokrata párt programmatikus állásfoglalását. ami a távolabbi jövőt illeti és ha már ez a körülmény bizonyos aggodalmat kellett hogy okozzon a polgári pártokban és a polgári társadalomban, úgy csak fokozták ezt az aggodalmat azok az egyes követelések, amelyeket a tisztelt képviselő urak itt az indemnítási vita során előadtak.

Peyer tisztelt képviselőtársam és más szociáldemokrata képviselő urak követelik az összes emigránsok azonnal való hazabocsátását. Hát kérdem mi közük? az uraknak az emigránsokhoz? *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Hiszen ezeknek az emigránsoknak 90 százaléka kommunista bűncselekményt követett el . . . *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén. Felkiáltások a jobboldalon: Szökevények!)* ... hiszen ezeknek az

emigránsoknak 90 százaléka olyan bűncselekményt követett el, amellyel az urak magukat nem azonosítják és nem akarják magukat azonosítani, *(Felkiáltások a jobboldalon: Itt az ellenmondás!)* és csak nagyon csekély azoknak a százaléka, akikről az urak azt mondják, hogy azért távoztak, az országból, mert meg voltak ijedve, mert félték a fehér terrortól, vagy azért távoztak innen, mert külföldön akartak a szociáldemokrata álláspont javára munkálkodni. Én tudom, hogy mire céloznak önök. Önök Garamica céloznak. *(Úgy van! Úgy van!)*

Én ezzel a kérdéssel nyíltan és őszintén akarok foglalkozni, és kell is, hogy foglalkozzam.

Nagyon jól tudom, hogy Garami sohasem volt bolsevista és nagyon jól tudom, hogy abban a percben, amikor a bolsevizmus Magyarországon kiütt. Garami eltávozott Svájcba, ott tartózkodott egész idő alatt és csak akkor tért vissza, amikor itt a kommunista, uralom megbukott. Azt is tudom, hogy akkor bizonyos tárgyalások folytak közte és a polgári pártok között. amelyeken én magam is résztvettem és semmi okom sincs ezt letagadni. *(Helyeslés.)* Ezt nyíltan és őszintén meg kell, hogy mondjam, mert én Garamit igenis becsületes embernek tartottam, mert abban a meggyőződésben voltam, hogy a bolsevizmussal sohasem azonosította másrét. *(Zaj.)*

Azok után a tárgyalások után azonban, amelyek nem vezettek eredményre, Garami eltávozott külföldre és egy lapot alapított. *(Felkiáltások a jobboldalon és a középén: Ez az!)* amelyben ő különféle dolgokat írt és íratott meg Magyarországról. És ne mondja nekem Peyer tisztelt képviselő úr azt, hogy ki a hibás: az-e, aki itt jogrendellenes cselekedeteket követett el, vagy az, aki elment külföldre és ezeket a jogrendellenes cselekményeket megírta, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* mert nem így áll a kérdés. Én nem is beszélek arról, hogy ízléses dolog-e ok nélkül, minden üldöztetés nélkül külföldre eltávozni, ott egy magyar lapot szerkeszteni és ebbéli a magyar lapban bizonyos dolgokat megírni. Erről nem is beszélek. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* De a baj az, hogy nem azt írta meg, ami igaz, hanem százszor többet. mint ami igaz. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Az a baj, hogy Garami ott nemcsak azt írta meg, ami igaz és ami nem igaz, hanem egyúttal kezét fogott olyan államokkal, amelyek Magyarországgal szemben ellenséges érülettel viseltetnek; *(Úgy van! jobb felől.)* arra bízta őket, hogy Magyarország területének egy részét megszállva tartásuk hosszabb ideig *(Úgy van! jobb felől.)* és biztatja ma is, hogy addig, míg az ő ízlése szerint való demokratikus kormány nem lesz, addig ezt az országot ne hagyják békében. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Az igazságérzet azt követeli, hogy megmondjuk itt is az igazságot. Mi a magunk részéről nem vagyunk hajlandók arra, hogy a magyar államrovására, annak fiaiból Coriolanusokat neveljünk, *(Élénk helyeslés és taps jobb felől és a középén.)* mert, ha ehhez hozzá járulnánk, akkor ennek az országnak sírját ásnók meg *(Úgy van! jobb felől.)* és nem vagyunk abban a helyzetben, hogy azokkal szemben, akik ma is folytatják ezt a működésüket. enyhébb mértékkel mérjünk, mint azokkal szemben, akik talán büntetésük egy részét kiállották és éppen ezért abban a helyzetben vannak, hogy bevallhatják, hogy tévedtek. Én Bécsben talákoztam egy úrral, aki azzal a követeléssel jött hozzám, hogy álljak szóba Garamival, mert haza szeretne jönni.

Én neki csak azt feleltem, hogy addig, amíg Garami Ernő Bécsben a Jövő című lapot fenntartja és ebbe olyan stílusban irat az ország ellen, mint ahogy írnak, nem vagyok hajlandó vele szóbaállni. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Magyarországon nincs száműzetés. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Csak Zalaegerszeg!)* Magyarországra mindenki hazajöhet. nincs akadálya annak, hogy hazajöjjen, de azok nem jönnek haza akik érzik magukról, hogy bűnösök *(Úgy van! jobbfelől.)* akik tudják magukról, hogy ha haza jönnek, itt az ügyész vár őreájuk. Ezt azonban én meg nem változtathatom, mert szabadságlevelet. hogy Magyarország ellen külföldön propagandát csináljon, senkinek ki nem állítok. *(Helyeslés jobbfelől és a középén.)*

Azt követelte tőlem a szociáldemokrata párt hogy nyissuk ki a börtönöket és terjesszük ki az általános amnesztiát azokra is, akikre eddig nem terjesztettük ki. Ugyancsak Propper t. képviselő úr azt mondta, hogy hiszen már csak a kis bűnösök ülnek, a nagyok már mind kiszabadultak, s ezek a kis bűnösök is csak azért ülnek, mert az amnesztia-rendelet nem hajtatott végre.

Kérdem, t. Nemzetgyűlés: miért fáj önöknek újból a kommunisták feje? Hiszen önök a kommunistákkal semmi közösséget nem akarnak vállalni és nem is vállalnak és jól teszik, hogy nem vállalnak, de akkor ezzel a követeléssel miért vállalnak velük újra közösséget? *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azért, mert azok nem kommunisták! Elnök csenget.)* A kisbűnösök igenis mind kiszabadultak, mert hiszen az amnesztia-rendelet úgy intézkedett. hogy azok, akik olyan bűncselekményeket követtek el, amelyek öt évnél hosszabb szabadságvesztésbüntetést nem vonnak maguk után, szabadoneresztendők és szabadon is eresztették őket. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Hiszen az igazságügyminiszter úr most olvasta fel azt a számadatot. amely bizonyítékai annak, hogy 27.000 amnesztia adatott ki.

Még tovább megyek. Ugyancsak ez az amnesztia-rendelet biztosítja azt is, hogy azok, akik hosszabb időre ítéltettek el, amennyire érdemesek rá, egyénenként amnesztiában részesülhetnek és részesült is már egyik is, másik is közülük. *(Ellentmondás a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hány ezer?)* Sok ezren nem részesülhetnek, mert összesen sincsenek ezren; ezernél kevesebben vannak. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Közbeszólás balról: Azért kell közkegyelmet csinálni. Zaj jobbfelől.)* Jó, hogy ezt is méltóztatik felhozni. Milyen világitásban tűnik fel az az igazságérzet. amely az egyik oldalon akkor, mikor 27.000 vörös cselekmény amnesztiában részesült. amikor 27.000 azoknak a száma, akik amnesztiában részesültek *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* és amikor még annak a pár embernek is, aki nem részesült amnesztiában, a kiszabadítását az amnesztiarendelet. folytán követeli, a másik oldalon felháborodik afelett. hogy kénytelenek voltunk a másik oldalon még százat sem kitevő számban amnesztiában részesíteni olyanokat. akik bizonyos jogrendellenes bűntényeket követtek el, tisztán azért. mert bolondokká váltakba kommunista-uralom folytán *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és elhitték magukról, hogy ők vannak hivatva az országban a jogrendet a maguk módja szerint helyreállítani? Bocsánatot kérek, miféle igazságérzet az, amely az egyik oldalon 27.000 amnesztiával nem elégszik meg, a másik oldalon ellen-

ben azt kiáltja: feszítsd keresztre azt a 70 embert, aki bolonddá lett azoknak cselekménye folytán? Quod uni justum, alteri aequum, mondja a latin közmondás. A kiengesztelődés kétoldalú. Ha ezt nem értik meg, akkor ne beszéljenek kiengesztelődésről, mert akkor önök nem akarják azt. (*Heyleslés jobbfelől.*)

Attérek azokra, amiket a szociáldemokrata párt a kivételes hatalom és a közszabadságok tekintetében, mint követelést felállított. Önök beszédekben újból a kivételes hatalomnak azonnali megszüntetését. kérik. Én a magam részéről már a múltkor is kijelentettem, de ismételten kijelentem most is, hogy semmi sem áll távolabb a kormánytól, mint az a törekvés, hogy ok nélkül és céltalanul a kivételes hatalmat meghosszabbítsa; meghosszabbítsa különösen most, mikor kötelezettséget vállalt a kormány arravatkozólág, hogy hat hónapon belül megszünteti, illetőleg a kivételes rendelkezéseket megfelelő törvényjavaslatokkal pótolja.

Szeretik a kivételes hatalmat úgy feltüntetni, *mint* magyar specialitást. pedig Közép-Európában majdnem mindenütt megvan. Nem akarok most Romániának vagy Szerbiának példájára hivatkozni, nem akarok ezekre az államokra hivatkozni, mert hiszen ezek Balkán-államok, amelyek kultúra tekintetében hátrább állanak, mint mi; (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) de rá kell, hogy mutassak arra, hogy ezekben az államokban ostromállapot, cenzúra, internálás, bebörtönzés s más olyan rendszabályok vannak, melyek nálunk nincsenek meg. Hivatkozni akarok azonban Németország példájára és hivatkozni akarok Cseh-Szlovákia példájára, ahol a szociáldemokraták vannak uralmon, ahol mindenesetre – önök is be kell, hogy vallják – demokratikus uralom van és ahol igenis ennek ellenére megvan a kivételes hatalom.

Németországban a kormánynak igen széleskörű, a miénknél sokkal messzebbmenő kivételes hatalom áll rendelkezésre, mely nem is a háború idejéhez, hanem csak általánosságban a rendkívüli állapotokhoz van kötve. Az 1919-ben megalkotott új németbirodalmi alkotmány 48. cikke a következőképpen rendelkezik (*olvassa*): „Felhatalmaztatik a birodalmi elnök, hogy a közbiztonság és a rend helyreállításához szükséges intézkedéseket megtegye s ebből a célból a birodalmi alkotmány 114., 115., 117., 118., 123. és 124. §-ában meghatározott alapjogokat egészen vagy részben hatályon kívül helyezhesse. A birodalmi alkotmány most említett cikkeiben szabályozott alapjogok a következők: Személyes szabadságjog, házjog, levél-, posta-, távirat- és telefonszabadságjoga, a sajtószabadságjoga, egyesületi jog, gyülekezési jog és az egyéni tulajdonjog”. (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Itt tehát egy olyan jog is érinthető, mely a magyar kivételes hatalom révén nem érinthető.

Átmeneti gazdasági, magánjogi kérdésekre nézve a kivételes hatalom egészen különleges módon, az úgynevezett gyorsított eljárás alakjában van szabályozva, amely abból áll, hogy egy szűkebbkörű bizottság a birodalmi elnöknek és a szövetségi tanácsnak hozzájárulásával meghatározott rövidebb időre szóló hatállyal törvényeket hoz. Ez a bizottság tehát a részére adott felhatalmazás körében 2-3 nap alatt alkot törvényeket a hosszadalmas törvényhozási eljárás helyett és ezekkel a jogokkal a német kormány kiadósan is él.

Hasonló a helyzet Cseho-Szlovákiában. A régi Felső-Magyarországon, az úgynevezett Szlovenszko területén a régi magyar kivételes háta-

lomról szóló törvényes rendelkezések voltak érvényben egészen a békeszerződés ratifikálásáig. A ratifikálás után ezeket a magyar törvényeket hatályon kívül helyezték és az egész állam területére szóló hatállyal új törvényt hoztak a kivételes hatalomról, amely nemcsak a háború esetére szól, hanem éppúgy, mint Németországban, a rendkívüli állapotok idejére.

Ez a törvény sokkal szigorúbb a miénknél. A hírlapoknál előzetes cenzúra van; a hírlapokat betilthatják, még pedig nem „is a miniszter, hanem már maga a zsupán; a postacenzúra szintén életben van, a statárium rendkívüli veszély címén bármikor elrendelhető, az egyesülési és gyülekezési jog korlátozható és a lehető legszigorúbb internálás fennáll.

Nem áll tehát az, mintha ez magyar specialitás volna. Sajnos, egész Európában olyanok a viszonyok, hogy a kormányok kénytelenek kivételes hatalommal bírni és a kivételes hatalomra apellálni, mert enélkül nem volnának képesek teljesíteni azokat a feladatokat, amelyek rájuk vannak bízva. És ha van is egy hatalom Közép-Európában, Ausztria, ahol a kivételes hatalom ismeretlen fogalom, ne irigyeljük ennek a helyzetét. mert. bocsánatot kérek, egy államban, ahol a kormány kivételes hatalmát egy pártnak és a néptömegeknek kivételes hatalma helyettesíti, a polgári szabadság sokkal rosszabbul van biztosítva, mint azokban az államokban, ahol a kormányok ugyan kivételes hatalommal bírnak, de ez a kivételes hatalom egyfelől parlamentáris ellenőrzés alatt áll, másfelől törvényes szankcióval bír. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Meggyőződésem szerint azonban elveszti ez a követelés komolyságát. ha olyan alakban jelentkezik, hogy ugyanakkor, amikor itt a plénumban a t. képviselő urak a kivételes hatalom azonnali megszüntetését követelik, ugyanakkor talán még azok a képviselők is az egyes bizottságokban ármximálást. rekvirálást. lakásrendeletszigorítást és Isten tudja, miféle követeléseket terjesztenek elő, amelyek csakis a kivételes hatalom alapján eszközölhetők. *(Taps a jobboldalon.)*

Még három konkrét panasszal kell foglalkoznom, amelyet a szociáldemokrata párt hozzám intézett. Az egyik panasz az, hogy jiem engedték meg a vasutasoknak a szakszervezeti szervezkedést. hogy betiltottuk a „Vasutas című lapot és hogy a villamosvasutasok szervezkedése még ma is nehézségekbe ütközik, mert azok az alapszabályok, melyeket a szakszervezet előterjesztett. jóváhagyva még nincsenek. Végre a harmadik panasz az, hogy a kommunista cselekmények miatt elbocsátott tisztviselők ügyének revízióját a kormány a maga részéről lehetetlenné teszi.

A kormány nem hajlandó ma sem ahhoz hozzájárulni, hogy a vasúti alkalmazottak szakszervezet alapján szervezkedhessenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)* E tekintetben a törvény a következőket mondja *(olvassa):* „Az alkalmazottak körében bármilyen egyesületet és intézményt. a jótékonycélú szövetkezeteket is ideértve, csak a kereskedelemügyi miniszter előzetes engedélyével szabad alapítani. Az alkalmazottak nem lehetnek olyan egyesületek tagjai, amelyeknek törekvései hazai vagy nemzetellenesek, vagy amelyeknek törekvései a kereskedelemügyi miniszter megítélése szerint a vasúti szolgálat érdekeivel össze nem egyeztethetők”. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ugyanez van a törvényben és szószerint ugyanez van benn a szolgálati rendtartásban is. Itt azt a helyzetet örököltük, hogy még 1908. évi október 15-én Sztérényi József báró akkori kereskedelemügyi miniszter tiltotta meg a vasúti alkalmazottaknak a szak-

szervezetekbe való belépést tehát mindenesetre egy olyan kormány tagja, mely kormánnyal szemben a reakciónak gondolata fel nem vehető.

Mi ezt az állapotot örököltük és azon az állásponton vagyunk, hogy az államvasutak körében a fegyelem és a kötelességteljesítés szempontja oly nagy fontossággal bír, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* hogy veszélyesnek tartanók, ha itt a szervezkedésnek azokat a módjait, amelyek talán privát üzemekben semmi veszéllyel nem járnak, megengednők és lehetővé tennők. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Ami a villamosvasutak alkalmazottainak szervezkedését illeti, itt tényleg a kormány kilátásba helyezte, hogy ezt a szervezkedést engedélyezi és annak semmiféle nehézséget nem csinál. Itt azonban a nehézségek más helyen állanak elő. A szakszervezet ideiglenes vezetősége elkészítette ugyan a Magyarországi Villamos- és Helyiérdekű Vasutak Alkalmazottainak Országos Szövetsége alapszabálytervezetét és azt rövid úton jóváhagyás végett be is mutatta, nem akarom az egész eljárási folyamatot felolvasni, hiszen a t. képviselő urak ezt éppoly jól ismerik, mint én, csak arra vagyok kénytelen rámutatni, hogy a szociáldemokrata szakszervezet azokat a feltételeket, amelyek mellett a keresztényszocialista szakszervezet működik, a maga részéről elfogadni nem volt hajlandó.

Ha az egyik szakszervezet működni képes amellet az alapszabály melletti és a kormánynak olyan ellenőrzése mellett, amelyet a kormány szükségesnek tart, akkor nem látom be, hogy ez a másik oldalon hasonlóképpen miért ne volna lehetséges. Arra kérem a t. képviselő urakat, hasanak oda, amennyiben tényleg súlyt helyeznek arra, hogy ez a szervezkedés lehetővé váljék, hogy azok a tényezők, akik eddig mereven elzárkóznak azelől, hogy a kormány az alapszabályokon oly változtatásokat eszközöljön, amelyek az, ellenőrzést tényleg lehetővé teszik és amelyeket a másik szakszervezet, a keresztényszocialista szervezet elfogadott. . . . azokat szintén elfogadják és abban a percben nem lesznek nehézségek.

Nem emlékszem, melyik képviselő úr tette szóvá azt, hogy kommunista magatartás miatt elbocsátott tisztviselőkkel sok helyen igazságtalanságot követtek el és hogy az eljárásokat revízió alá kell venni. Bátor vagyok e tekintetben azt a felvilágosítást adni, hogy folyó évi február hó 20-án minisztertanácsi határozat hozatott, amelynek megfelelően én azután az összes reszortminisztereket hivatalos átiratban értesítettem is, hogy ilyen revízió lehetséges, sőt ott, ahol a miniszter a maga részéről meggyőződik arról, hogy akár¹ igazságtalanság, akár pedig olyan vétség vagy mulasztás fordult elő, hogy nem vették figyelembe a tanuknak valóságát vagy akár magának a vádlottnak kijelentéseit, az ilyen revízió lehetővé tétessék. Nem áll meg tehát az, amit a t. képviselő úr felpanaszolt.

Ezzel búcsúzom a szociáldemokrata párttól és áttérek a liberális párt kritikájára-, amelyben előli árt Rassay Károly t. képviselő úr Rassay t. képviselő úr azt mondja, hogy mi felülről csináltunk forradalmat, hogy mi államcsínyt követtünk el, mert törvényellenesen adtuk ki választójogi rendeletket és ebben a rendeletben megfosztottuk választópolgárainknak tekintélyes részét a választójogától, meghamisítottuk a nemzet szabad akaratát a választásoknál és ezáltal ugyan többséget létesítettünk itt bent

a parlamentben, de azért ez a többség és ez a parlament nem munkaképes, mert nélkülözi azt az erkölcsi presztízst. amelyre minden parlamentnek szüksége van, ha azt kívánja, hogy az általa hozott törvényeket a népszéles rétegei magukra nézve kötelezőknek elismerjék.

T. Nemzetgyűlés! Hosszú, láncolatos okfejtés ez, amely bizonyos premisszákból indul ki. Ezekkel a premisszákkal külön kell foglalkoznom, mert ha ezek megdőlnék, megdőlné az a következtetés is, amelyet belőlük levonnak.

Itt van mindenekelőtt az, hogy törvényellenesen bocsátottuk ki választójogi rendeletünket. Én azt hiszem, ez a kérdés a nagy nyilvánosság előtt már tisztázva van. A t. képviselő úr nem is tudott egyetlenegy új argumentumot sem a maga álláspontja mellett felhozni, hacsak nem nevezem argumentumnak azt. amikor azt mondta, hogy Pollner egyetemi tanár nekik adott igazat. Már pedig még ebben az egy esetben sem áll a dolog úgy, mint ahogy azt a t. képviselő úr mondja, (*Derűltség jobbfelől.*) mert Pollner csak annyit mondott, hogy vagy a Friedrich-féle rendelet, vagy az 1913. évi Tisza-féle választójogi törvényt kell alkalmazni. Én azt hiszem, Rassay t. képviselőtársam nagyon, megköszönte volna nekem, ha én Pollner tanácsát követve ugyan, nem a Friedrich-féle rendeletet. hanem az 1913. évi választójogi törvényt alkalmaztam volna.

Vázsanyi Vilmos: Az 1919. évit!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Nem az 1918., hanem az 1913. évit. Ő tehát visszament a régebbi törvényre. Azonban foglalkozni akarok még a jogfosztó kérdésével is, mert hiszen ezzel már több más képviselő úr is előállott. Igazai lenne a t. képviselő úrnak abban az esetben, ha mi oly szűk választójogot statuáltunk volna, amely tényleg az állampolgároknak tekintélyes részét megfosztotta volna választójogától és a nemzet többsége akaratának megnyilvánulását lehetetlenné tette volna. Azonban hol vagyunk ettől? Hiszen az a választójog, amelyet mi rendeletileg statuáltunk, nagyon bő és általános választójog, (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) amely aránylag több polgárt ruház fel választójoggal, mint ahányan Franciaországban vagy Angliában választójoggal rendelkeznek. A lakosság nagyobb percentje bír ezen választójog alapján Magyarországon választójoggal, mint Angliában vagy Franciaországban. Ez nem szűk választójog, ez általános választójog; és ha be is ismerem azt. hogy bizonyos szűkítést létesítettünk . . . még pedig igenje a nők választójogát szűkítettük, a férfiak választójoga alig néhány százalékkal csökkent., ezt semmiesetre sem lehet argumentumnak felhozni arra, hogy olyan választójogot hoztunk volna be, amely megfosztván a nép nagyobb részét választójogától, itt lehetetlen helyzetet teremtettünk volna.

Holler István: Nem is erről volt szó, hanem az összeírás volt csapnivalóan rossz!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Én csak azt léptettem életbe, amire vonatkozólag a múlt nemzetgyűlésen a bizottságban. megegyeztünk volt. Amiben megegyeztünk, azt életbe is léptettük. Figyelmeztettek arra is, hogy az ellenzékkel való tárgyalások rendjén Rassay t. képviselőtársam volt az, aki kijelentette, hogy a miniszterelnök oly messzemenő előrehaladást tett ezen a téren, hogy ő ezzel a javaslattal kielégítve ugyan

nincs, de a maga részéről abnormális parlamenti fegyverekkel ellene küzdeni nem fog.

Mi az a jogfosztás? Azon kezdem, hogy közjogi téren egyáltalán nincs jogfosztás, mert hiszen szerzett jogok nincsenek. Azonban figyelemztettek arra is, hogy a múlt nemzetgyűlés idejében érvényben volt választójog csak egy időszakra, csak annak a nemzetgyűlésnek idejére lett statuálva és a nemzetgyűlés által jóváhagyva és maga az a nemzetgyűlés mondta ki, hogy új választójogot kell csinálni. Nem volt ebben a tekintetben semmi különbség a pártok között. *(Úgy van! jobbfelől.)* hogy ez az új választójog csak szűkebb lehet, mint az a választójog, amelyet annakidején Friedrich akkori miniszterelnök úr rendeletben statuált. Utalok erre vonatkozólag az ellenzék magatartására azon tárgyalások folyamán, amelyeket lefolytattunk az ellenzékkel s ahol az ellenzék sem zárkózott el az elől, hogy a választójog szűkítségük.

Csak az volt a baj, t. Nemzetgyűlés, hogy ahányan voltak az ellenzéken, annyiféle állásponton voltak *(Úgy van! jobbfelől.)* és nem lehetett egy olyan platformban megegyezni, amelyet minden tényező elfogadott volna. *(Úgy van! jobb felől.)* s amelyre nézve az ellenzék kijelentette volna a maga részéről, hogy ezt már nem obstruálni, meg. Ez volt a baj és ez volt az oka annak, hogy a kormány kénytelen volt rendeleti útra terelni a kérdést. de ott is csak azt léptette életbe a kormány, amire nézve a többség a parlamentben megvolt.

Mármost. ami azt a Kérdést illeti, hogy mi erőszakkal meghamisítottuk a nemzet akaratát a választásokon, hogy még Bánffy alatt sem voltak ilyen választások, hát erre a válaszom röviden a következő: *(Halljuk! jobbfelől és a középén.)* Hogy Bánffy alatt sem voltak olymértvű és olyjellegű izgatások, mint ezeknél a választásoknál! *(Úgy van! jobbfelől.)* Mert egészen eltekintve attól, hogy a választási küzdelem elejétől kezdve minket mint királygyilkosokat állítottak oda; *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)* egészen eltekintve attól, hogy a vallási fanatizmus kérdése bevitetett a legszélsőbb mértékben ezekben a választásokba, *(Úgy van! jobbfelől.)* még pedig ellenünk: minket protestáns kormánynak tüntettek fel, *(Úgy van jobbfelől.)* aki a protestánsodat a katolikusok nyakára akarja ültetni s aki az ország nyakára protestáns királyt akar hozni... aki lehetetlenné akarja tenni a katolikusok hitét. szabad vallását. ... – mondom, eltekintve a vallási izgatástól, volt itt bőven osztály, elleni izgatás és tulajdon elleni izgatás is; *(Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Fenyegetés! Terror! Zaj balfelől.)* mert megalakult egyes kerületekben az úgynevezett szegények és szegénység pártja *(Úgy van! jobbfelől.)* és olyan terrort fejtettek ki éppen a kis gazdatársadalom ellen, ami sok községben lehetetlenné tette, hogy ezen kisgazdatársadalom hozzátartozói leszavazzanak, mert felgyújtással és agyonveréssel fenyegették őket. *(Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Meg is tették! Zaj és ellentmondások balfelől.)*

Akkor illetné a kormányt joggal szemrehányás, hogyha tétlenül, ölbetett kézzel nézte volna ezt az igatást, türte volna, hogy újból lángra lobbantassék ebben az országban az a tűz, amelyet kétévi nehéz munkával kellett nekünk lokalizálni. *(Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* Ha ezen kötelességteljesítés folytán, t. Nemzetgyűlés, egyik és másik esetben, egyik és másik jelöltnek vagy kortesének szabadsága korlátoz-

tátott úgy ez egy magasabb kötelesség teljesítése jegyében folyt le, mert az ország rendjének, az ország békéjének biztosítását néztük elsősorban *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Zaj a haloldalon.)*

De ezek teljesen kivételes esetek voltak, *(Zaj balfelől.)* amelyek semmiesetre sem hamisítottak meg a nemzeti akarat többségét. *(Úgy van jobbfelől. Zaj és ellentmondások a bal- és szélsőhaloldalon.)*

De nézzük, t. Nemzetgyűlés, mi az argumentumot, amelyet több képviselő úr felhozott a titkos kerületek eredménye szempontjából, hogy t. i. ezen titkos kerületek eredménye bizonyítja, hogyha a többi szabad és nyílt szavazású kerületekben a kormány erőszakos eszközökkel nem lépett volna fel, az esetben többséget nem nyert volna. Egészen eltekintve attól, hogyha az egész országban titkos a szavazás egyformán minden kerületben/akkor is az eredményekben egy bizonyos, eltérést várósi és falusi kerületek között mindig fog jelentkezni, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert hiszen a városokban egészen más társadalmi rétegek, más társadalmi osztályok, más foglalkozások vannak képviselve, *(Úgy van! jobbfelől.)* más világnézetek és más politikai irányok jelentkeznek, mint faluhelyen és vidéken; *(Úgy van! jobbfelől.)* de mondom, ettől egészen eltekintve, a t. képviselő urak bizonyos nyers számokat hasonlítottak össze, amelyek összehasonlításra egyáltalában nem alkalmasak. Mert bocsánatot kérek, mindenekelőtt le kell ütni ezen eredményekből a szociáldemokrata párt eredményét, – mert hiszen a szociáldemokrata párt részéről beszervezet ipari munkásság csakis a városokban van nagy számban képviselve, ellenben faluhelyen a párt a maga részéről jelölteket sem állított – hogyha pedig azt megteszem és összehasonlítom a titkos szavazással bíró törvényhatósági városok eredményét először a nyílt szavazással bíró falusi eredményekkel, úgy arra a meglepő eredményre jutok, hogy 13 képviselő között a titkos szavazású törvényhatósági városokban 10 képviselő választotta meg, aki-kormányt támogatót. három aki polgári ellenzékét támogatót, míg a falusi kerületekben tíz kormányt támogatóra négy polgári ellenzéki esik, úgyhogy éppen fordítva áll az az argumentum, amelyet a t. képviselő urak felhoznak *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* legalább a törvényhatósági városokra nézve.

Ami Budapestet illeti, *(Halljuk! Halljuk! Budapest az összehasonlításra azért nem alkalmas, mert hiszen itt a kormány a maga részéről jelöltet nem is állított. Ez lehetett a kormány részéről taktikai hiba, amint talán utólag annak is bizonyult – mert hiszen Budapest-körzetben a szociáldemokrata párt után az egységes párt nyerte el a legtöbb szavazatot. annak ellenére, hogy alig szerveződünk s ebben a kerületben igazán csak azok kedvéért jelöltünk, akik a maguk részéről fellépni jónak látták, – de egy taktikai hibából mégse csináljon ellenzéki eredményt, mert ez a taktikai hiba, sajnos, a kormánynak ártott. de nem használható fel bizonyítékkul arra, hogy milyen eredményeket ért volna el az ellenzék Budapestén.)*

T. Nemzetgyűlés! Ezekkel, nézetem szerint. összeomlanak azok a premisszák, amelyekből Rassay t. képviselőtársam kiindult. amikor leszögezte azt a konklúziót. hogy ennek a parlamentnek nincs meg az erkölcsi presztízse arra, hogy törvényeket hozzon. Ellenkezőleg: mi abban a meggyőződésben élünk, hogy igenis, e parlamentnek és e parlament többségének megvan az az erkölcsi presztízse az ország előtt. amelyre támasz-

kodva, érvényes törvényeket hozhat és olyanokat, amelyeket a nemzet magára nézve érvényesnek ismert el. *(Úgy van! jobb felől és a középén.)* és legkevesebbé fogadunk el ebben a tekintetben kitanítást Rassay t. képviselő úr részéről. Mert anélkül, hogy e tekintetben személyes térre akarnék menni, – annyit meg kell jegyeznom, *(Halljuk! jobb felől.)* hogy az az út, amelyen a t. képviselő úr ma jár, az nem az az út, amelyen eddig járt s amelyet hirdetett. *(Úgy van! jobb felől.)*

Független kiscgazdapártnak nevezi magát az ő pártja, (Derültség jobb felől és a középén!) de nincs benne egyetlenegy kiscgazda, és tudtommal jelöltjei között sem volt egyetlenegy kiscgazda sem. S én azt hiszem, hogy az a kiscgazdapárt, amely Budapesten szerzi be a maga votumait *(Derültség a jobboldalon.)* olyan távol áll a kiscgazdatársadalomtól, amilyen távol Makó Jeruzsálemtől. *(Derültség a jobboldalon.)*

Én azt hiszem, hogy Rassay t. képviselő úr liberalizmusa mögött nem is egy liberalizmus, hanem egy egészen, közönséges modern radikalizmus áll. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* A programjából eddig nem sokat hallottunk, ha ugyan programnak nevezhető a kormány programjának általános negációja. De egy programpontot mégis hallottunk az ő programjából, s ezt ő itt az indemnitási vita rendjén elmondott beszédében hozta fel. Ez a népszavazás kérdése, illetőleg a népszavazás követelése a királykérdésben. Én teljes tisztelettel mégis bocsánatot kell, hogy kérjek gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamtól, aki összehasonlítva Rassay képviselő úr álláspontját ebben a kérdésben a mienkével, boldogan kiáltott fel, hogy íme egy gyönyörű álláspont. s egyenesen gusztust csinált nekünk is, hogy ezt az álláspontot fogadjuk el. *(Derültség jobbfelől. Zaj.)* Azt hiszem, hogy gróf Apponyi Albert képviselő úr Rassay Károly képviselő úrnak ezt a követelését teljesen félreértette. Mert ő nem azt követelte, hogy népszavazás döntsön a legitimizmus és a szabad királyválasztó elvek fölött. hanem ő az államforma tekintetében követelt népszavazást. *(Igaz! Úgy van!)* S én azt hiszem, hogy ezen népszavazás mögött semmi egyéb nem áll, mint egy rejtett republikánizmus. *(Úgy van! jobbfelől. Folytonos zaj.)* Ezért arra kérném Rassay képviselő urat, szíveskedjék minket felvilágosítani arról, – mert ebben a tekintetben homályban vagyunk, – hogy ennél a bizonyos népszavazásnál, amelyet követel, ő a királyság államformája vagy a republika mellett fog-e szavazni, illetőleg politikai párthíveinek milyen tanácsot fog adni, hogy hová szavazzanak.

Én azt mondom, hogy Rassay t. képviselőtársam állásfoglalása mögött egy rejtett radikalizmus lapang. *(Úgy van! jobbfelől.)* De nézzük pártjának az összetételét. Hiszen pártjának alig van ma tagja, aki az 1918-iki októberi forradalomban valami jelentős szerepet ne vitt volna. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* S ha én megint optikai csalódásban volnék, ebben a tekintetben, akkor ugyanabba a csalódásba estem, mint Jászi Oszkár t. lapszerkesztő úr aki a Bécsi Magyar Újságban erre vonatkozó nézeteit kifejtette. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő polémiát folytat egy kolozsvári újságíróval arravatkozól, hogy az úgynevezett liberális ellenzék miért nem győzött a választásokon. S itt a következőket írja *(olvassa):* „Eszemágában sem volt a liberális ellenzék vezéreinek lelki derékségét, bátorságát, életüket is kockára tevő hősiességét lekicsinyelni . . . A liberális ellenzék taktikáját én egészen más szempontból bíraltam.

Azon a véleményen vagyok, hogy az általa követett taktika a terroron és korrupción túl is hozzájárult választási balsikeréhez. Ennek a taktikának hibáját főleg két körülményben látom. Az egyik hogy a liberális ellenzék nyilván túlzott óvatosságból nem vállalta az októberi programot oly mértékben és határozottsággal, amely hitem szerint megfelelt volna az ország mai közhangulatának. *(Derűtség a jobboldalon.)* A szociáldemokrata párt rendkívüli sikerét és óriási mitlauffer-táborát elsősorban az a körülmény magyarázza meg, hogy ez a párt volt az egyedüli politikai erőtevéző, mely kifejezetten az októberi program alapján helyezkedett. A liberális ellenzéknek ezt az inkább negatív taktikai hibáját egy pozitív is fokozta: a liberális csoport túlközeli relációba jutott ugyan szintén ellenzéki, de szintén reakciós latifundista és habsburgista csoportokkal... Emellett a régi levitézlett álliberálizmus – Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam – ... *(Élénk derűtség.)*

Vázsonyi Vilmos: Régi barátok vagyunk! (Derűtség.)

Bethlen István gróf miniszterelnök: „... némely ellenforradalmi képviselőjével *(Élénk derűtség.)* való túlszorosi kooperációja szintén rontotta a liberális ellenzék helyzetét. épp a radikálisan gondolkodó polgárság ítélete előtt. Látszik tehát, hogy ő Vázsonyi képviselő urat nem számítja a liberális ellenzék közé. Különbösen más szempontból is nyilvánvalóvá vált. hogy mily nagy hiba volt a liberális ellenzékre nézve a latifundista habsburgistákkal való együttműködés. Hiszen maga a Rassay-párt állapította meg, hogy az Andrássy-Friedrich-féle legitimista, demagógia hátbatámadta, s a kormánnyal szövetkezett a liberális jelöltek kibuktatására. Rassayék 40-50 kerületet vesztek a saját számításuk szerint ezen hibrid koalíció miatt. Azután így folytatja Jászi – s méltóztassanak most már különösen figyelni, mert itt fejt ki, hogy hogyan fogja fel a Rassay-párt politikáját – *(olvassa):* „De – mondja Szász Endre – ha a közvéleménynek a liberális ellenzék nem volt elég októbriista, mint ahogy én állítom, akkor hogyan magyarázható meg a „Batthyány-Buza Barna csoport” még teljesebb veresége?” *(Zaj.)* „Itt mindenekelőtt Szász Endre egy ténybeli tévedésben van. Ugyanis Búza Barna nem Batthyányékhoz, hanem. Rassayékhoz tartozik. Ő valóban keményen exponálta magát Októberért és hogy mégis megbukott, ez kizárólag annak tulajdonítható, hogy a gazemberek” – t. i. én – *(Élénk derűtség.)* „a szó szoros értelmében kitoloncolták kerületéből.” „Ami pedig a Batthyány-csoportot illeti, az ő állítólagos oktobrizmus még egy sokkal óvatosabb „és felhígítottabb oktobrizmus, mint a Rassayéké. Hiszen Batthyányék állították fel a „nemzeti” és a „nemzetközi oktobrizmus” közötti hajszálfinom megkülönböztetést. amelynek éle éppén Károlyi ellen irányul, s amelynek nincsen semmi alapja a tényekben és a múlt igazi tapasztalataiban.” Itt egy szakértő állapítja meg *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a közepén. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Máskor is hivatkozunk Jászira! Zaj.)* a természetrajzát. a hovatarthatóságát annak a pártnak, amelynek Rassay t. képviselő úr áll az élén. Őszintén mondom, én ezt sajnálattal állapítom meg, mert azt hiszem, hogy Rassay t. képviselő úr nem szorult rá arra, hogy levitézlett és kompromittált irányokat ebben az országban az ő vállain keresztül emeljenek magasra.

Ha felhoztam ezt, úgy csak azért tettem, mert nézetem szerint

azért, hogy bár ebben az országban a radikalizmust mint duárut kiszgaldobogó alatt be lehetne a közéletbe újból csempészni, *(Úgy van! jobbfelől.)* azért is a magyar kormányt lehetne felelőssé tenni, *(Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.)* mert semmi sem olyan veszedelmes ebben az országban, mint annak a Jászi-féle, vagy annak a Károlyi-féle radikális iránynak burkolt formában való feltámadása. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)*

Hiszen, t. Nemzetgyűlés, gondolkozhatnak ma az emberek a liberalizmusról akárhogyan, de az az egy kétségtelen, hogyha a liberalizmus követett is el súlyos hibákat a nemzettel szemben, mégis nagy és hatalmas alkotó tényező volt ebben az országban ötven éven keresztül. Ellenben a radikalizmus, ennek a liberalizmusnak egy satnya fattyúhajtása,” csak rombolni tudott, csak a rombolás szellemét vitte bele a közéletbe. *(Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.)*

Veszélyes ez a radikalizmus azért. mert forradalmasítja a polgári társadalom kisebb egzisztenciáit azáltal, hogy szociáldemokrata ideológiát árul tulajdonképpen polgári köpenyegben. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Veszedelmes azért. mert rálicitál és mindig rá fog licitálni a szociáldemokrata pártra, nem lévén saját jól meghatározott programja, amelynek hiányában csak egy elv után indul, amely licitációt parancsol számára a szélsőségek felé. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* Állapítsuk meg végre a valóságot. t. Nemzetgyűlés. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Én azt állítom, hogy a szociáldemokrata pártot Magyarországon az összeomlásért csak másodsorban lehet felelőssé tenni, mert nagyobb bűnök terhelik a radikálisokat. *(Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.)* à radikálisok lelkét azért. mert hiszen szervezeteikkel, propagandáikkal, agitációikkal a forradalom ágyát ők vetették meg, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* ők voltak azok, akik az első különítményeket Magyarországon létesítették *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* „Mert a Galilei-kör egy különítmény volt és ők voltak azok, akik titkos szervezetekkel dolgoztak, mert egyik és másik titkos szabadkőműves-páholy az ő szakszervezetük volt. *(Igaz! Úgy van! jobb felől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Én azt kérem Rassay t. képviselő úrtól, hogy revideálja ezt az álláspontját. mert hiszen a radikalizmus nem magyar talajból nőtt ki. 1918-ban pöffeszkedett nemzetköziségével, nemzetközi allűrjeivel és hazaáruló megértésével, amelyet tanúsított ellenségeinkkel szemben, de ugyanakkor kérlelhetetlenül és kegyetlenül üldözött mindent. ami magyar volt ebben az országban. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* Ez az irány, t. uraim, nem magyar talajból fakadt és ha sikerülne ezt ma feltámasztani és újból trikolor-köpenyegbe bujdatni, nem lenne kevésbé veszedelmes, mint volt 1918-ban. *(Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.)* Nem lenne kevésbé veszedelmes, mert nemzeti álarcban fogja árulni ugyanazt a mérget. amellyel a nemzet testét és lelkét 1918-ban megmérgezte. *(Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Most még röviden rá kell térnem arra a kritikára, amelyet a keresztény ellenzék a kormány politikájával szemben itt előadott. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Andrássy Gyula gróf azt mondja, hogy a kormány, forradalmi alapon reakciós politikát szolgál. Ő azért ellenzéke a kormánynak, mert meggyőződése szerint közjogi téren vissza kellene térni a jogfolytonosságra,

belpolitikai téren pedig halado politikát kellene csinálni. Hát mi nem állunk forradalmi alapon, t. Nemzetgyűlés. Mi az 1920. évi I. t.-c. alapján állunk, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* amelynek létesítésében Andrassy Gyula és Apponyi Albert gróf is résztvettek. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ez a törvénycikk úgy intézkedett, hogy a királykérdés elintézésére későbbi időre, a békekötés utánra halasztatik s a nemzet és a nemzetgyűlés fenntartja magának azt a jogot, hogy ebben a kérdésben döntsön. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* A törvénynek ezen rendelkezésével „szemben a t. képviselő úr és társai a törvény felrúgásával arra törekedtek hogy fegyveres hatalommal a kézben, a törvényes kormányt kiemeljék és magukat ültessék helyébe. *(Igaz! Úgy van! jobb felől és a középén.)* „Én nyugodtan bízom, t. Nemzetgyűlés, a magyar közvélemény és a történelem ítéletére, hogy ki áll ebben a kérdésben forradalmi alapon. *(Igaz! Úgy van! jobb felől és a középén.)*

A bekövetkezett események folyamánya volt a detronizációs törvény. Ha ez forradalom, t. Nemzetgyűlés, amikor a trianoni béke aláírása hazaárulás, mert akkor ebben az országban csak egy politikát szabad csinálni és ez az, hogy még megmaradt országunkat is hagyjuk inkább felosztani, semhogy törvényeinkbe valami olyan kerüljön, ami régi alkotmányunkkal összhangban nincs. Ne játszunk tehát a szavakkal. Mi nem állunk forradalmi alapon, mi azon az alapon állunk, amelyet az események elkerülhetetlenné tettek és amelynek elfogadását a mi részünkről a nemzet nagy ércfőkai parancsolták reánk. *(Igaz! Úgy van! Taps jobb felől és a középén.)*

De nem csinálunk reakciós politikát sem. Ebben a tekintetben különféle kifejezéseket hallottunk. Apponyi Albert gróf azt mondja, hogy mi helyre akarjuk állítani – ahogyan ő magát kifejezte – azt a kedélyes középosztályuralmat, amely a múltban uralkodott. Rassay képviselő úr azt mondta, hogy mi újból osztályuralmat akarunk, Andrassy Gyula gróf pedig, hogy mi az álparlamentarizmust akarjuk helyreállítani, amely Ferenc József ideje alatt dívott és uralmon volt s mi azért veszélyes, mert hiszen titokban nőnek fel olyan követelések és kívánságok a nép széles rétegeiben, amelyek a parlamentben kifejezésre nem jutnak, s olyan időpontban, amikor az álparlamentarizmus valamelyik alappillére meginog, az egész épület összeomlik és ezt a parlamentarizmust is maga alá temeti.

Érvül újból felhozták, t. Nemzetgyűlés, hogy mi törvénytelenül adtuk ki a választójogi rendeletet, hogy jogfosztással éltünk; hogy meghamisítottuk a nemzet akarát és különösen Andrassy Gyula gróf a nyílt és titkos szavazás kérdését is felhozta, ő azt mondja, hogy azért volt a nyílt szavazás mellett. – és csak ezért. – mert nemzetiségi kérdés volt a régi Magyarországon.

Hogy ő csak azért volt a nyílt szavazás mellett, ez reámnézve teljesen nővum. Mert amikor ő, mint belügyminiszter, beterjesztette a maga javaslatát a választói jogról, amely javaslat a pluralitás alapon állott. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* akkor teljesen kifejtette azon érveket, amelyek a nyílt szavazás mellett felhozhatók és ezen érvek mellett a nemzetiségi kérdés egy egész tized- vagy huszadrangú szerepet foglalt le.

De továbbmegyek. A t. képviselő úr egy törvényjavaslatot támogatott, amelyet Vázsonyi képviselő úr nyújtott be 1918-ban, amely szín-

tén egy kompromisszumot létesít a nyílt s titkos szavazás formái között. Mert ott is a városi kerületekben titkos, a falusi kerületeikben nyílt szavazást kontemplált a javaslat.

Kérem, t. Nemzetgyűlés, ha akkor nem jelentett ez a kompromisszum, melyet a képviselő úr támogatott. osztályuralmat vagy nem jelentett törekvést arra, hogy osztályuralmat létesítsünk, akkor miért jelent ma? Vagy talán az, amit a t. képviselő úr csinál, az sacrosanctum, de ha mi csináljuk, akkor az ellenkező ismérvei vannak? *(Helyeslés a jobboldalon. Közbeszólások a báloldalon.)*

Andrássy Gyula gróf: Az faji védelem volt!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Bocsánatot kérek, de én azt az obszervációt tettem, hogy, mikor a t. képviselő úr kormányon volt. akkor nagyon mérsékelt és konzervatív volt, de abban a percben, amikor ellenzékbe került, egyetlenegy követelés sem volt elég radikális, mely az ő radikalizmusát kielégítette volna. *(Helyeslés és felkiáltások a jobboldalon: Ez az Andrássy-politika!)*

Andrássy Gyula gróf képviselő úr azt mondja, hogy mi álpárlamentarizmus restaurációjára törekszünk és kifejti ezen álpárlamentarizmus veszélyét az országra nézve és rámutat arra, hogy az a Ferenc József király korában dívott párlamentarizmus összeomlott abban a percben, amikor egy szélfúvat jött és senki sem sírta azt vissza.

A t. képviselő úrnak egy vonatkozásban igaza van, abban a vonatkozásban, hogy azt az időt. melyben a kormányzat mereven szembehelyezkedett a nemzeti törekvéseinkkel, azt az időt. amikor királyi vétóval állottunk szemben minden nemzeti követelésnél, senki sem sírj aj vissza. De ezek a törekvések nem titokban burjánoztak fel a nép széles rétegeiben. Negyvenéves párlamenti csaták vívattak ezen kérdések eldöntése jegyében és a nemzet túlnyomó többsége nyíltan ezen az állásponton volt. nem volt szüksége arra, hogy ezekkel a követelésekkel bujkáljon. Ha azonban a t. képviselő úr azt hiszi és ezen titkos követeléseknek elterjedését arra a radikalizmusra és különösen arra a választójogi radikalizmusra értette, amelynek egyik szószólója ő máma, úgy erre vonatkozólag azt kell mondanom, hogy ez történelmi falzum, mert hiszen ezt a radikalizmust a császári demagógia hozta be a magyar közéletbe, *(Úgy van! a jobboldalon és a középen. Felkiáltások: Kristóffy!)* akkor, amikor a nemzeti törekvésekkel szemben már nem voltak képesek helytállni, akkor a császári demagógia talált magának alkalmas eszközt Kristóffy személyében, hogy ezt a kérdést a magyar közéletbe belevesse és ezáltal a magyar nemzeti eszmék által felállított követelmények teljesítését meggátolja. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Ez az első időben egy felülről a magyar közéletre ráoktrojált kérdés volt. felülről ráoktrojált. mert emlékezzünk vissza, abban az időben nemcsak, hogy visszhangra nem talált. hanem ezen kísérlet után egyhangúlag választatott meg a koalíció olyan túlnyomó többséggel, amilyen többséget választás még soha nem eredményezett. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Vázsonyi Vilmos: De a választójog jelszavával!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Igenis, ez a radikalizmus felülről lett iniciálva, mégpedig Ferenc Ferdinánd trónörökös által és csak akkor, amikor Ferenc József király hanyatló korával közeledett az az idő, hogy a király halála folytán Ferenc Ferdinánd lépjen a magyar

trónra, akkor jelentkeztek mind sűrűbben magyar politikusok, akik egy-Hzerre felismerték a maguk radikális vénáját. Én ezzel az iránnyal szemben mindig a fokozatos haladás és fejlődés politikáját képviseltem sohasem képviseltem osztályuralmat és nem is fogok sohasem képviselni de igenis fokozatos haladást és fejlődést. mégpedig azért fokozatosat mert ezen a téren is a fejlődést összhangba kell hozni és összhangban kell tartani a kulturális és gazdasági viszonyokkal is. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)*

Mi az intelligenciának vezérszerepét megtartani akarjuk de ez nem jelenti a könnyelmű vagy veszélyes középosztály uralmát, mint ahogy Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam magát kifejezte. Mi azt tartjuk, hogy a magyar intelligencia vezetőszerpét büntetlenül az ország politikájából nem lehet és nem szabad kikapcsolni, de ezt nem mesterséges fogásokkal, nem pluralizmussal... *(Zaj és közbeszólások a baloldalon: Nem istennyilákkal!)* ... és nem kisebbségi képvisellel, hanem fokozatos fejlődéssel és az organikus evolúcióval, harmóniákkal lehet csak biztosítani. *(Élénk helyeslés a Jobboldalon és a középén.)*

Ha Apponyi Albert gróf t. képviselő úr azt mondja, hogy a 48-iki nagy generáció meg tudta őrizni a maga presztízst a nemzet előtt. mert felfogván a kor követelményeit. előrehaladt és előre vitte a zászlót. úgy teljesen igaz van. De figyelmeztetem arra is, hogy nem azért áldják ma Kossuth Lajost a nép milliói, mert ilyen vagy olyan intézményeket létesített. hanem mert tulajdonává tette a népnek a földet. mert felszabadította a jobbagyságtól és mert földet adott a népek millióinak. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Az én meggyőződésem szerint is ezt a jelenlegi generációt nem akkor fogja áldani az utókor, ha letérve a fokozatos fejlődés útvjáról, látszólag a néptömegeket teszi úrrá, itt a parlamentben, a valóságban azonban csak üzleti politikusokat tesz úrrá saját maga felett; *(Taps a jobboldalon.)* akkor és abban az esetben, ha ez a generáció becsületesen és gyorsan hajtja végre azt a földreformot. amelyre a társadalmi és szociális harmónia szempontjából szükség van. *(Felkiáltások a baloldalon: Lássuk! Tessék megcsinálni!)*

Ha van ebben a tekintetben szemére vetni való az intelligenciának, hogy talán kellő időben nem járult. a maga cselekvésével hozzá, hogy ez a reform gyorsan hajtassék végre, igenis, ebben a tekintetben kiérem gróf Andrassy Gyula és gróf Apponyi Albert t. képviselőtársaim közreműködését. mert a latin mondás úgy szól, hogy: „Bis dat, qui cito dat!” Igenis. Ha a magyar intelligencia nem fellebbezésekkel, nem rekurálásokkal hanem becsületes cselekvéssel önmaga kínálja fel azt. amit adhat. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)* ebben az esetben ez a generáció is meg fogja tartani azt a presztízst. amelyre neki az alsóbb néposztályok előtt s az egész magyar közéletben szüksége van. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én azzal zárom szavaimat: mi nem akarunk középosztályuralmat és nem akarunk osztályuralmat egyáltalán, igenis, mi becsületes magyar nemzeti demokráciát akarunk, amelyben mindenki, apraja-nagyja, megtalálja a maga helyét a maga súlya és értéke szerint.... *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén. Zaj balfelől.)* ...de ehhez, tisztelt Nemzet-

gyűlés minden, társadalmi osztálynak, minden pártnak, az egész nemzetgyűlésnek összefogására van szükség. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

Kérem, hogy az indemnitást elfogadni méltóztassanak. (*Hosszantartó lelkes éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Elnök: Az ülést tizenöt percre felfüggesztem.

A SOPRONI NÉPSZAVAZÁS TÖRVÉNYBE IKTATÁSA

A nemzetgyűlés 1922 december 7-én tartott ülésén tárgyalta a soproni népszavazás emlékének törvénybeiktatásáról szóló törvényjavaslatot. A javaslat megörökíteni kívánta azt a tántoríthatatlan hűséget, amelyet Sopron város és környéke lakossága a magyar nemzet irányában tanúsított. Ajánlotta, hogy a népszavazás emlékének megörökítésére a város területén emlékművet állítsanak fel és Sopron címere a *Civitas Fidelissima* jellegével legyen kiegészítve.

A vita során Csik József és Peidl Gyula a népszavazás kérdését ellentétes szemszögből bírálták el. Bethlen István gróf miniszterelnök fejezte be a vitát az alábbi beszéddel:

T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem fogok azoknak a kontroverz kérdéseknek megvitatásába belemenni, amelyek az utolsó percben itt felmerültek. (*Általános élénk helyeslés.*) Azt hiszem, hogy a mai napon ünnepet ülünk és ezt az ünnepet zavartalanul, minden kontroverziától menten kell megülnünk. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Provokálták! Abból élnek!*) A trianoni szerződés azon a gondolaton épült fel, (*Zaj. Elnök csenget.*) hogy Magyarországon mindenki, aki nem magyar anyanyelvű, nem ragaszkodik a magyar hazához, sőt attól el akar távolodni. Hogy a trianoni szerződés ebből a gondolatból indult ki, annak oka egyrészt természetesen ellenségeink győzelme, de másfelől az a rágalmazási hadjárat, amelyet Magyarország ellen évtizedeken keresztül folytattak, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) s amelyet csak kisebb mértékben indítottak meg ennek a hazának polgárai, de nagyra növeltek és szítottak a külföldön azok, akik a külföldi imperialista célok szolgálatába szegődtek. (*Úgy van! Úgy van!*) Sajnos, rá kell mutatnom arra, hogy Ausztria is egyike volt azoknak a faktoroknak, amelyek lényegesen hozzájárultak ahhoz, hogy ezek a rágalmak velünk szemben hitelre találjanak, (*Úgy van! Úgy van!*) ...mert hiszen az az irigység, amellyel Ausztria a mi függetlenségi mozgalmunkat nézte, volt oka annak, hogy a maga részéről itt a nemzeti kérdést folyton bolygassa és a külföldön úgy tüntesse fel, mintha Magyarországon is hasonló állapotok volnának, mint Ausztriában.

T. Nemzetgyűlés! Ennek a rágalmazási hadjáratnak a következménye volt az, hogy ellenfeleink, még ha voltak is közöttük jóhiszeműek, azt hitték, hogy Magyarországon mindenki, aki nem magyar, csatlakozni akar más államhoz és el akar távolodni hazájától. Mi hiába küzdöttünk Párizsban a békedelegáció működése alkalmával e felfogás ellen. Hiába követeltük a népszavazást. hiába követeltük azt, hogy az entente a wilsoni elveket proklamálván, azokat végre is hajtsa és maga is kövesse. Hiába kértük, hogy rendeljék el a népszavazást mindazon területekre, amelyeket országunkról le akarnak faragni. Hiábavaló volt, nem tudtuk elérni.

Végre egy alkalmat nyújtott a népszavazásra Sopron városának és Nyugat-Magyarországnak kérdése. Ezért van nagy jelentősége a soproni népszavazásnak, mert bebizonyította, hogy az a feltevés, amelyből a

trianoni szerződés kiindult hamis és valótlan. (*Úgy van! Úgy van! Taps.*) A soproni népszavazással megdőlt a trianoni szerződésnek minden morális alapja. (*Úgy van! Úgy van! Taps.*)

Ez a jelentősége a mai napnak és ezt kell ünnepelnünk. Mert hiszen bár csak csekély területen koncedálták a népszavazást, de egy oly területen, amelyen talán a reánk nézve legkedvezőtlenebb feltételek mellett kellett felvenni a küzdelmet. Teljesen igaza van Östör t. képviselő-társamnak, hogy a népszavazásnak nem volt az a kedvező atmoszférája, amelyet sokan hisznek. Hiszen ne felejtjük el, hogy a nyugatmagyarországi terület évszázados kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokkal fűződik Ausztria népéhez; (*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) ne felejtjük el, hogy ez a terület a régi Magyarországnak kultúrában talán legelőrehaladottabb része, amely éppen ezen oknál fogva különbözik azon más területek viszonyaitól, amelyekre mi szintén népszavazást követeltünk.

Ne felejtjük el, hogy az a vonzóerő, amelyet a 70 milliós nagy német nemzet egy kis nemzetiségi részre gyakorol, sokkal hatalmasabb és sokkal tekintélyesebb, (*Igaz! Úgy van!*) mint az a vonzóerő, amelyet bármelyik szomszédunk az itt lakó nemzetiségekre bármikor gyakorolhatott volna. Én tehát állítom, hogy dacára a legkedvezőtlenebb feltételeknek, bebizonyosodott az, hogy a trianoni szerződésnek morális alapjai megdőltek és az a feltevés sem vált valóra, amelyre a trianoni szerződést alapították. (*Úgy van! Élénk taps.*)

T. Nemzetgyűlés! Egy nemzet, amely fiai önfeláldozásával szemben hálát mutatni nem tud, nem érdemes arra, hogy fiai önfeláldozást gyakoroljanak vele szemben. (*Igaz! Úgy van!*) Mi Sopron városának és környékének kincseket nem adhatunk. Mi egy nyomorult, megcsontított, szegény országgá váltunk. (*Úgy van!*) De egyet igenis adhatunk, és ez: magyar szívünknek melegsége. (*Élénk tetszés.*) Ezzel a törvényjavaslattal egy pálmaágot nyújtunk át Sopron városának, annak bizonyosságául, hogy az ő hazafisága erősebb volt, mint a trianoni szerződésnek az erőszaka. Kérem e törvényjavaslat elfogadását. (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

A HŰSÉGKAPU ÉS HŰSÉGSERLEG FELAVATÁSA ALKALMÁVAL MONDOTT BESZÉDEK (1928 OKTÓBER 15. SOPRON)

Sopron város 1928 október 15-én kettős ünnepet ült. Felavatták délelőtt a *hűségkaput*, amit a törvényhozás emelt az 1922. évi XXIX. törvénycikk alapján emlékére annak a hűségnek, amelyet a város és vidék népe tanúsított a népszavazás alkalmával, délben pedig egy többszázteritikes emléklakomán a Széchenyi Bertalan gróf által a Széchenyi-család nevében adományozott *hűségserleget*. A délelőtti ünnepélyen *Thurner* Mihály polgármester beszéde befejeztével átadta *Bethlen István* grófnak a város díszpolgári oklevelét.

Bethlen István gróf miniszterelnök a hűségkapu előtt a következő beszédet mondotta:

Eljöttem önök közé, – mondotta a miniszterelnök, – hogy meghajtsam az ország zászlaját Sopron polgárainak honfiúi hűsége előtt. Eljöttem, hogy köszönetet mondjak azért a kitüntetésért, melyben Sopron városa személyemben részesített, mert úgy vélem, nem tévedek, amikor

azt mondom, hogy ez a kitüntetés nem a hétéves miniszterelnöknek szól, hanem szól nekem egyénileg, aki résztvettem abban a munkában, hogy Sopront megmentjük a hazának. Ha visszagondolok azokra az időkre, amikor kérdéssé vált. vajjon Sopron és vidéke megmarad-e Magyarországnak, ma is szorongó érzés fog el. Kétségben voltunk a tekintetben, vajjon sikerül-e egy talpalatnyi földet is megmenteni az országnak emez értékes részéből. Igenis szükség volt önfeláldozó, férfias akcióra, mert a hazát nem szavakkal, hanem tettekkel mentik meg. Szükség volt mérsékletre és bölcsességre is, mert túlfeszíteni a húrt nem lehet és nem szabad, így, ha hálás feladat a férfias fellépés és akció, ha könnyű dolog mindig mérsékletet és bölcsességet hirdetni, semmi sem nehezebb, mint egy elszánt akció közepén megálljt kiáltani, nehogy elpattanjon a húr, amely megfeszítettet. Sopron megtartása és visszaszerzése annak köszönhető, hogy voltak itt és Magyarországon céltudatos és önfeláldozó magyar honfiak, hogy azok a kellő percben mérsékletet tudtak tanúsítani, is végre köszönhető annak az áldozatkész, hazafias hűségnek, amelyről Sopron polgárai tanúbizonyságot tettek, amikor hazát választani felhívtak. Mérhetetlen nagy az az érték, amit így az országnak megmenteni lehetett. de sajnos, nem elegendő, hogy Sopron boldogulhasson, hogy gazdasági téren olyan sorsban részesülhessen, amilyenben a háború előtt volt. Valóban Civitas Fidelissima Sopron, mert inkább választotta a szegénységet. a küzdelmes életet. mintsem hogy hazát cseréljen.

Vigasztalja Sopront az a tudat, hogy becsületes ügy mellett harcolt. de vigasztalja még egy másik tudat is és ez az, hogy ezekről a területekről, amelyeket tőlük elcsatoltak, önként nem mondtunk le, hogy az erő hatalmával csatolták el őket. amit mi igazságosnak, méltányosnak, jogosnak sohasem ismertünk el. Amikor Velencében a tárgyalások folytak, sohasem volt szó arról, hogy lemondjunk a nyugatmagyarországi területekről, hanem csak arról, hogy annak fejében, hogy Sopron és vidéke népszavazás rendjén nyilváníthassa akaratát. odahatunk, hogy azok a magyarok, akik megszállva tartják Nyugat-Magyarország többi részét. a mérséklet szavára hallgatva, visszatérjenek otthonukba. Nem lemondásról volt tehát szó. Ezt nyíltan hirdetem.

Amikor annakidején az akkori nemzetgyűlésben egy ellenzéki képviselő szemrehányást tett és azt mondotta, hogy a megkötött trianoni szerződés után a velencei egyezmény lemondást jelent Nyugat-Magyarországról, magam álltam fel és nyilvánítottam ki, hogy semmiről sem mondtunk le, csak Sopront és vidékét szereztük vissza. Nem mondtunk le a győzőkkel szemben, amikor a népek önrendelkezési jogára hivatkozva követelték tőlünk Nyugat-Magyarországot. azt mondván, hogy miután itt nem magyarok polgártársaink laknak, természetes, hogy ezek Auszriához vágyódnak. Jött a népszavazás, az egyetlen, amelyet a trianoni békeszerződés rendelkezéseivel szemben kieroszakolni képesek voltunk és bebizonyította, hogy a nemmagyarok polgártársaink hűen kitartottak az ország mellett és ezzel bebizonyította azt is, hogy nem igaz az a felfogás, amelyből a trianoni békeszerződés kiindult. Még kevésbé mondtunk le volt szövetségestársainkkal szemben. Meg vagyok győződve, hogy eljön az az idő, amidőn újból felragyog az igazság napja és e napon lehetetlen-ségnek tartom, hogy volt szövetségestársaink a győzők jogára hivatkoznak, amelyet magukra nézve sem ismertek el. Lehetetlennek tartom,

hogy ezen a napon megtagadják azt, hogy Magyarországgal egyetértésben, vele megegyezve és a nép meghallgatásával döntsék el ez a kérdés. Hiába hallatszanak át hangok a határon, hogy e mellett a döntés mellett 70 millió ember áll őrt. ezt nem hiszem és nem tudom elképzelni, mert a mi igazságunk mellett az igazság, a jog, a fegyvertársi hűséghez való köteles ragaszkodás áll és ez erősebb, mint az erőszak joga, amelyre csak a győzők hivatkozhatnak.

Eljöttem önök közé, hogy hirdessem ezt az igazságot és hirdessem a nemzet bizalmát jövője iránt. Eljöttem azért, hogy abban a nehéz sorsban, amelybe Sopron Nyugat-Magyarország elcsatolása folytán jutott, kijelentsem a kormány készségét a közreműködésre, kijelentsem azt, hogy a kormány segítségére siet a városnak gazdasági téren szorongatott helyzetében. Eljöttem, hogy tudja ennek az országnak minden lakója, hogy Sopron példát adott a honfíui hűségről és ez az, ami képesíteni fogja az országot arra, hogy valaha jobb sorsot lásson a mai napoknál.

Az ünnepséget követő lakomán az alábbi beszédet mondotta Bethlen István gróf:

Amikor, mint e városnak legfiatalabb polgára, a Széchenyi-nemzettségnek és Széchenyi Bertalan grófnak köszönetet mondok e serlegért, merem állítani, hogy a Széchenyi-nemzettség Széchenyi István grófnak, a legnagyobb magyarnak a tradícióit követte, amikor Sopron város hűségét megtisztelte ezzel az adománnyal. Ez a serleg szimbóluma azoknak a tradicionális kapcsolatoknak, amelyek a Széchenyi-nemzettséget Sopronhoz fűzik, annak a lelki rokonságnak, amely a legnagyobb magyar gondolatai és Sopron város hűsége között mutatkozik. E serlegre Széchenyinek a következő szavai vannak bevésve: „Hol fognak hamvaim pihenni, kérdem gyakran magamtól, e hazában-e, avagy külföldön V

Idézet ez Széchenyi István gróf naplójából és mintha a túlvilágról szólna hozzánk a legnagyobb magyar elmének aggodalma! Valóban mit látunk, ha széjjelnézünk a hazán. Rákóczi Ferenc hamvai nem magyar földben nyugszanak, Szent László városa nincs magyar földön, Pozsony, az ősi koronázó város, amelyhez a magyar történelem annyi tradíciója és annyi heroikus megnyilatkozása fűződik, szintén nincs magyar földön. Azon a földön, amelyen Báthoryak, Bocskayak, Bethlenek és az erdélyi fejedelmek sírja van, idegen zászló leng.

Azt mondhatnám, hogy hontalanná vált a magyar saját hazájában, mert ha a haza fogalma azokat a területeket öleli fel, amelyeken magyar síremlékek és a magyar történelem emlékkövei vannak, amelyekhez a magyar sorsnak öröme és bán napjainak emléke fűződik, akkor azt kell mondanom, hogy egyharmadát a hazának területileg megtartottuk ugyan, de a magyar történelem emlékeinek háromnegyedrészét kívül rekedt a határokon.

Lehet-e csodálkozni azon, hogy a legnagyobb magyar, aki próféta lelkével megérezte a jövőt, mintha sejtette volna, hogy elkövetkezhetne egy idő és kétségessé válik, hogy Nagycenk és Sopron magyar területen lesznek, a legnagyobb magyar megborzadt attól a gondolatától és félt, hogy sírját nem gondolzza majd a kegyelet, hogy talán befedi a feledés mohája és jön egy generáció, amikor majd az utlakók nem tudják, hogy ki pihen a sírban, ki volt az a legnagyobb magyar, akinek lelke és szíve nem szűnt meg halála pillanatáig a hazáért dobogni. Valóban megrendítő

gondolat ez. Ettől a szegénytől, ettől a megaláztatástól mentette meg a nemzetet Sopronnak hűsége.

Érdemes erről a hűségről elmélkedni. Mi a hűség? Az a ritka erény, hogy nehéz, sorsdöntő pillanatokban, a veszély és üldöztetés pillanataiban, amikor sokan megfélemlenek ideáljairól és megtagadják azokat. rendületlenül kitartsunk mellett. amire felesküdtünk, legyen az bár ember vagy eszme. Sopron rendületlenül kitartott a nehéz pillanatokban hazája mellett. tanúságát adva a haza iránti hűségének, amelynek legnagyobbfokú, legnemesebb megnyilatkozását adta. Kérem önöktől: Nem volt-e elhagyatva ez az ország 1918-ban és azután? Valóban rokontalanul él ez a nemzet egy évezred óta Európa e pontján és gyakran voltak történetében pillanatok, amikor magára hagyatva önjerejéből kellett helyt állani magáért. Rokontalanul .élt itt. senki sem védte, de önmaga helyt tudott állani magáért. Sohasem volt ez a nemzet úgy elhagyatva, mint 1918-ban, amikor saját fiai hagyták el, amikor itt álltunk lefegyverezve, körülvéve az ellenségektől akik, mint Prometheus testéből a keselyűk, a nemzet ezeréves testéből fosztottak le egy-egy darabot. A belső polgárháború után fiai, egymásra fenekedve, nem törődtek a haza sorsával, hanem mindenki mentette a maga érdekeit., amikor a gazdasági és pénzügyi összeomlás előestéjén mindenki utolsó értékeit mentette az országból, hogy külföldre vigye. Akkor a külvilágtól elzárva, attól megvetve álltunk egyedül itt a nemzetek csatájában.

Ebben az időben nem lett volna veszély elárulni a hazát. mert mellette kitartani nem jelentett kitérítést és jutalmat. Sopron híven kitartott ezekben a nehéz pillanatokban, amikor mindenki elárulta, amikor mindenki szembefordult és elhagyta ezt a nemzetet. Legyen áldott emléke ennek a hűségnek, amely példát kell hogy mutasson a jövőben minden magyar nemzedéknek, valahányszor nehéz sors vár a hazára.

De többet jelent még Sopron hűsége. A háború előtt több mint egy évtizeddel propaganda indult meg a külföldön abban az irányban, hogy Magyarország a nem-magyarajkú kisebbségeket elnyomja, hogy üldözi azoknak anyanyelvét. lehetetlenné teszi boldogulásukat. hogy erőszakos magyarosítással törekszik őket beolvasztani. A háború alatt ez a propaganda orgiákat ült. bent az országban arra törekedvén, hogy elidegenítse azokat. akik nem-magyar anyanyelvűek; orgiákat ült a frontokon s az egész világon és nem tudtunk vele szemben védekezni. Hiszen el voltunk vágva a világtól és csak a háború befejezése után eszméltünk fel arra, hogy egységes propaganda által megszervezett külföldi közvéleménnyel állunk szemben, amely pálcát tört Magyarország fölött. mondván, hogy ez az ország nem érdemes arra, hogy olyan területek fölött uralkodjék, amelyeken nem-magyarajkú polgárok laknak, mert hiszen elnyomja őket és velük szemben igazságtalan politikát folytat. Hiába volt a védekezés ez ellen, mintha fallal álltunk volna szemben, mi, akik annak idején ott voltunk Párizsban és a trianoni békeszerződésről tárgyaltunk. Egységes állásfoglalással álltunk szemben, amely a népek önrendelkezési jogának címén azt követelte, hogy mindazok a területek, amelyeken nem-magyarajkú állampolgárok laknak, csatoltassanak el az országtól. Hiába mutattunk rá arra, hogy ez a felfogás egy hazug propagandának a következménye és nem felel meg a tényeknek. Hiába követeltük, hogy kérdezzék meg a népet. majd a népszavazás során kiderül, hogy igaz-e ez vagy

sem, az volt a felelet, hogy a népnek arrahivatott vezetői már nyilatkoztak, tehát fölösleges a nép megkérdezése. És akkor jött a soproni népszavazás amely bebizonyította, hogy olyan területek, ahol nem-magyar-ajku polgártársaink vannak többségben, amelyekről a győző hatalmak azt állították, hogy más országokhoz kívánnak csatlakozni, mellettünk nyilatkoztak es bebizonyították, hogy alaptalan volt ez a feltevés. Tanúbizonyosságot tettek hűségükről a régi haza iránt. arról, hogy ragaszkodnak Szent István birodalmának ezeréves fényéhez és eszüik ágában sincs más országhoz csatlakozni. És én állítom, hogy ha nemcsak Sopronban és környékén, hanem az ország számos más területén, amelyet ugyanilyen módon csatoltak el az országtól, megkérdezték volna a népet. a válasz ugyanaz lett volna, mint Sopronban és vidékén.

Vádolom azokat. akik annakidején kieszelték a trianoni békeszerződést. hogy a nép akarata ellenére a nép tudta nélkül, mint sakkfigurákat tolták őket egyik hatalom köréből a másikéba és ezzel megsemmisítették azt a morális alapot. amelyre mindig hivatkoznak, amikor a trianoni békét igazolni akarják. Sopron és vidéke megdönthetetlen bizonyítékot adott a magyar nemzet igazsága mellett. amelyre unos-untalan hivatkozni fogunk azokkal szemben, akik más területen ai népet megkérdezni nem merték.

A soproni népszavazás emléknapiját ünnepeljük. Sopron hűségével megmentette a legnagyobb magyar sírját. a nemzetnek megmentett egy virágzó várost és vidékét. saját előnyére, de a nemzetnek javára is. AJZ első éket verte be a trianoni szerződésbe, az első pillért bontotta meg, revíziót vitt keresztül a trianoni szerződésen és bizonyítékot adott a nemzetnek igazsága mellett. Legyen áldott tehát Sopron városa és hazafiasam, gondolkodó népe. Én ezt a serleget Sopron város lakóira emelem és nemes tartalmát arra a hűségre ürítem, amely biztos záloga – ha mindannyian követjük – annak, hogy boldogabb napok fognak még derülni erre a honra.

MAGYARORSZÁG HELYZETÉNEK ISMERTETÉSE A JÓVÁTÉTELI BIZOTTSÁG ELŐTT (1923 MÁJUS 5. PÁRIZS.)

A magyar kormány 1923 április havában a párizsi magyar követ útján jegyzéket adott át a jóvátételi bizottságnak, amelyben azt kérte, hogy a trianoni szerződés szerinti zálogjogot egyidőre függeszék fel Magyarország olyan vagyónára és jövedelmeire, amelyek kölcsön biztosítására nélkülözhetetlenek. *Bethlen* István gróf miniszterelnök *Kállay* Tibor pénzügyminiszter kíséretében Párizsba utazott. hogy a jóvátételi bizottság előtt a jegyzékben foglalt kérést személyesen is előadja.

A jóvátételi bizottság 1923 május 4-re tűzte ki az ülést. amelyen *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következő beszédet mondotta:

Mindenekelőtt köszönetet kívánok mondani a bizottságnak előzenységéért és készségéért. amellyel megengedi, hogy kérésemet előadjam. Az a nagylelkű magatartás, emberiesség és higgadt mérséklet. amelyet a bizottság Ausztria iránt tanúsított. meggyőzött mindenkit arról hogy a jóvátételi bizottságot egyedül a párizsi békeszerződésekben megállapított elvek vezérlik: az igazságosság, a méltányosság és a jóhiszeműség.

Nem azért vagyok itt, hogy ugyanazt a nemeslelkűséget kérjem, amelyet Ausztriával szemben tanúsítottak, hanem, hogy megokoljak egy oly kérést, amely – amint azt a bizottság a párizsi magyar követ által átadott jegyzékből bizonyára megállapította, – arra vonatkozik, hogy a trianoni szerződés szerinti zálogjog egy időre felfüggesztessék Magyarország olyan vagyonára és jövedelmeire, amelyek kölcsön biztosítására nélkülözhetetlenek. Még egy kisösszegű kölcsönnek az előteremtése is oly sürgős és az ennek kudarca esetén bekövetkezendő események oly súlyosak, hogy a magyar minisztertanács szükségesnek tartotta, hogy a pénzügy-miniszter és én kérjünk alkalmat arra, hogy a tényállást személyesen terjeszthessük önök elé.

Mielőtt a kölcsönökkel foglalkoznám, engedtessek meg nekem, hogy vázlatosan és röviden elmondjam, hogy mely események hozták Magyarországot a jelenlegi pénzügyi és gazdasági helyzetbe.

A fegyverszünetig Magyarország gazdasági tekintetben organikus egész volt, területe nagyobb volt, mint Olaszországé, Norvégiáé vagy Nagybritanniáé és Írországé. A békeszerződés következtében Magyarország területe Portugália nagyságára redukálódott és ezzel az ország elvesztette területének 72 és lakosságának 64 százalékát. Egy huszonegymillió főnyi lakossággal bíró gazdasági egység hét-nyolc milliónyira való csonkításának, még ha az a legkedvezőbb körülmények között történik is és ha azok, akik a szétdarabolás által érintve vannak, a lehető legnagyobb jóindulattal viseltetnek is, – természetszerűleg oly hatalmas gazdasági eltolódást kell okoznia, amelyet csak az idő tud sikeresen helyreállítani. Magyarország megcsonkítása pedig a lehető legszerencsétlenebb körülmények között történt. Az ország mezőgazdasági és ipari termelése súlyosan szenvedett a hosszantartó veszített háború alatt: a társadalmi nyugtalanság erőt vett minden oldalon. A forradalomnak alig volt ideje, hogy éljen és meghaljon, amikor bekövetkezett a bolsevizmus – a rémületnek és borzalomnak oly megpróbáltatása, amitől más európai államok szerencsésen megkíméltek. Azután hat hónapig Magyarországot, szerencsétlenségére, idegen csapatok szállották meg. Alighogy ezek visszatértek hazájukba, Magyarország ellen a nemzetközi munkásság gazdasági és közlekedési blokádot rendezett. Ez 1920-ig tartott, tehát még két évig a háború után, míg végre a miniatűr Magyarország gazdasági élete alkalmat talált arra, hogy felvegye a létért való küzdelmet. Ez alatt az ország elvesztette leggazdagabb mezőgazdasági területeit és erdősegeit: legnagyobb részét ama területeinek, amely ellátta sóval, vassal, fémekkel és más nyersanyagokkal, amelyekre az iparnak szüksége van; éppúgy elvesztette több nagy szövet gyárát és összes papiroselőkészítő telepeit; amellet minden elképzelhető vexációt kellett elviselnie, amely alkalmasnak látszott arra, hogy fokozza a gazdasági megcsonkításból és a feldaraboltságból fakadó természetes eltolódásokat.

Megpróbálom önök elé tární azt a helyzetet, amelyben a jelenlegi Magyarország gazdasági életét megkezdte, nem azért, hogy panaszkodjam és siránkozzam bajaink felett, hanem abban a reményben, hogy rámutathatok azokra az alapvető gazdasági nehézségekre, amelyekkel még ma is tekintélyes mértékben küzdenünk kell. Ha önök kegyesek lesznek ezekre tekintettel lenni, midőn Magyarország jelenlegi pénzügyi helyzetét veszik figyelembe, amelyet a már önökhöz juttatott jegyzék előterjesztett azt

hiszem, önök is koncedálni fogják, hogy felfelé tartó küzdelmes utunkon a körülményekre való tekintettel, elég jelentékeny munkát végeztünk. Amidőn az első alkalom elérkezett arra, hogy Magyarország gazdaságilag reorganizálja magát. 1920-ban, a korona már $2\frac{1}{4}$ svájci centimesre esett a békebeli 105 svájci centimes-mal szemben. Azóta a korona az 1920. év egyes hónapjaiban és az 1921. évi májusában magasabban is állott mint az 1920. év elején, de a minket környező értékeknek (árfolyamoknak) járványszerű elértéktelenedése lehetőtlenné tette a korona esésének megakadályozását. A jegyzékben, amelyet átadtunk, a magyar kormány megemlítette arra irányuló törekvéseit, hogy megakadályozza a korona zuhanását. Szeretném aláhúzni ezt a pontot. Minden áldozatot meghoztunk, hogy fenntartsuk a pénznek vásárlóerejét. Senki sem mondhatja, vágy csak gondolhatja is, hogy mi arra törekedtünk, hogy pénzünk elértéktelenedésének előmozdításával fortélyosan kibújjunk a ránk mért terhek megfizetése alól. Lehet, hogy túlmessze mentünk éppen az ellenkező irányban.

A háborúelőtti Magyarország, mint agrárállam, tökeimportra szorult a külföldi árucserének kiviteli többletéből és a vándormozgalom pénzügyi fölöslegéből iparkodott kiegyenlíteni azokat a teher tételeket, amelyeket külföldi tartozásai után fizetnie kellett. Az ország felvidékeinek elvesztésével az amerikai vándormozgalom pénzügyi egyenlege 1922-ben 24 millió aranykoronára süllyedt s egyhatodát sem tette annak az összegnek, amelyet az amerikai vándormozgalom a háború előtt az országnak juttatott. Külföldi árucserénk egyenlege 1922-ben 224 millió aranykoronával oly hatalmas passzívum, hogy a fizetési mérleg deficitjének több mint négyötödét teszi. Külkereskedelmi mérlegünk javulását csakis a bel-földi termelés fokozásától várhatjuk. A termelés és elsősorban a mezőgazdasági termelés fokozása az egyedüli mód arra, hogy mindazokért a nélkülözhetetlen szükségleti cikkekért, amelyeket a külföldről vagyunk kénytelenek beszerezni, megfelelő értékű árut adhassunk a külföldnek. Mint agrárállam, saját termelésünkből láthatjuk el magunkat, azonban az élelmiszereken kívül más cikkek is szükségesek az életfenntartáshoz és nekünk ma igen sok ilyen elsőrendű cikket, amelyeket azelőtt a hazai termelés fedezett, külföldről kell beszereznünk, más okból pedig most még nagyobb mértékben vagyunk a külföldi piacokra utalva, mint a háború előtt. A nélkülözhetetlen cikkekről – mint például fa, szén, vas, só, papiros, szövetek – termelésünk veszélyeztetése nélkül és lakosságunk fenntartása érdekében éppúgy nem mondhatunk le, mint egy ipari állam az élelmiszerek importjáról. A háború alatt a világ ipari termelésének redukcója az árakat egyre növelte, az ország lakossága különösen a ruházati cikkek beszerzését halasztotta. Jelenleg lakosságunk tovább már nem halaszthatja a ruházati cikkek beszerzését, mert félő, hogy munkásaink télvíz idején ruhahiány miatt nem járhatnak munkába. Behozatalunk értékének egyharmadát teszik a textilipar gyártmányai s a behozott egyéb áruk is, mondhatni, kivétel nélkül, elsősorban azok, melyek létfenntartásunkhoz és termelésünk folytatásához úgyszólván nélkülözhetetlenek, másodsorban olyanok, amelyekről lemondani annyit jelentene, hogy az országban lévő kultúrát megsemmisítenők. Behozatalunk további csökkenése tehát aligha várható.

Külkereskedelmi mérlegünk az 1921. évben 306 millió aranykorona

behozatali többlettel zárult. Az előző évhez képest tehát külföldi árucserénk mérlege 92 millió aranykoronával javult. Energikus lépéseket tettünk, mint ahogy azt a deficit fokozatos redukciója mutatja, hogy a helyzeten javítsunk. Oly árucikkeknek a behozatalát, amelyek nem feltétlenül szükségesek, megtiltottuk, vagy megszorítottuk. Külföldi fizetési eszközök pedig, amelyek importra vagy más célra kellene, csak törvényesen szerezhetőek be a devizaközéppont útján, amely a kormány irányítása alapján áll. Mindent megtettünk a szövő-, bőrpar és egyéb szükségleti cikkek termelésének fejlesztésére, amely cikkek azelőtt Magyarországon előállíthatók voltak és amelyeket ma importálnunk kell. Ennek dacára gyors eredményeket nem várhatunk, tekintve, hogy az ipari termelés 1921-ben Magyarország jelenlegi területén 53 százalékkal becsültetett alacsonyabbra, mint ugyanezen a területen háború előtt. A négy legfontosabb gabonamű termelése is 35 százalékkal kevesebb, mint ugyanazon a területen háború előtt. Sem az iparnak, sem a mezőgazdaságnak nem volt még ideje, hogy magához térjen a háború és amaz események megrázkódtatásából, amelyek az országnak gazdasági megcsönkítését követték. Talán meg kell jegyezni, hogy a szarvasmarhának jelenlegi kivitele Magyarországból nem annyira a kiviteli fölöslegnek, hanem a takarmány komoly hiányának tudható be.

A külföldi pénz drágasága az országban szintén arra bírja a kormányt, hogy mindennek a kivitelét segítse elő, amit csak nélkülözni lehet, hogy be lehessen hozni az értékes „egészséges” pénzt. Mindazonáltal semmi sem hanyagoltatott el a termelés fokozására, mindenütt, ahol az lehetséges volt. Ezt mutatja az a tény is, hogy Magyarország cukortermelése ma nemcsak arra elég, hogy csökkent fogyasztását kielégítse, hanem még kiviteli fölösleget is szolgáltat. Holott 1921-ben Magyarországra 2854 tonna cukrot kellett behozni. Szénben is fejlődést mutat Magyarország termelése, amennyiben az 1921. évben termelt 5-5 millió tonna 1922-ben 6-4 millió tonnára emelkedett. A magyar nép nem tördeli tétlenül kezeit balszerencséje fölött. Biztosíthatom önöket, hogy az 1922. évi kereskedelmi mérlegünkben mutatkozó deficitet sem az energia hiánya, sem a hazai fogyasztás szertelenségei nem okozták. Különösképpen szeretném felhívni a bizottság figyelmét arra a tényre, hogy Magyarországnak mai termelési kivitelét népének mindennapi áldozatkészsége teszi lehetővé, az ország lakosságának fejenkénti gabonafogyasztása ugyanis a békebeli 188 kilogrammról 173 kilogrammra szállott alá. Azonban ezeknek az áldozatoknak és erőfeszítéseiknek dacára újból passzív kereskedelmi mérlegünk lesz az év végén. És hacsak nem enyhül a pénzügyi helyzet, attól tartok, hogy az 1923. évi kereskedelmi mérleg még szomorúbb lesz, mint az 1922. évi.

A bizottság tagjai közt szétszórt jegyzék röviden ismertette a jelenlegi pénzügyi helyzetet és ennek okait. Ha kívánja a bizottság, a pénzügyminiszter még részletesebben meg fogja ezeket magyarázni és közölni fogja a pénzügyi reorganizációs terv részleteit, amelynek kivitelét a magyar kormány a parlamenttől kérni készül, egyidejűen azokkal a külföldi kölcsönökkel, amelyeket megkapni remélünk. Biztosíthatom a bizottságot, hogy pénzügyi helyzetünk a legsúlyosabb aggodalmat kelti bennem. A hanyatló valutának Scyllája és az elfojtott termelés Charybdise között vagyunk. A megszorításoknak és egyéb mesterséges

eszközöknek, amelyekhez nyúlni kényszerültünk, hogy megakadályozzuk a korona rohanását. a többi hanyatló valuta után, természetesen sajnálatos hatása volt a termelésre és forgalomra. Tekintettel a külföldi fizetőeszközökben való szegénységünkre, ma nem vagyunk abban a helyzetben, hogy elláthassuk iparosainkat és egyéb importőrjeinkét azokkal a külföldi valutákkal, amelyeket azok, tudjuk, joggal igényelnek. Egyszerűen azért nem adhatunk, mert nincs. Nem engedhetjük meg, hogy kivigyék a koronát, mert ez végkép tönkretenné pénzünket. A pénzügyminiszter azt hiszem, az önök meglegedésére fogja kimutatni, hogy a magyar adóztatás ma minden tekintetben oly magas, amilyen az a lényegesen megkisebbedett nemzeti jövedelemhez képest kielégítő behajtás reményében csak lehet. A korona kilencszázszoros csökkenése magában is tragikus adót vetett a népesség nagy hányadára.

Önök kétségkívül azt fogják kérdezni: Miért nem csökkentik önök állami kiadásait? Megtesszük; de önök éppen oly jól ismerik ennek nehézségeit, mint én. A legtöbbit „kiadni” emberi dolog, „megtakarítani” isteni. Oly erővel törekszünk az istenit elérni, ahogy csak tudjuk. 1922-ben több mint 11.000-rel apasztottuk az állami alkalmazottak számát. Ebből 4200-nál több esett az állami üzemek alkalmazottaira (főleg vasutasokra és postásokra), akiket elbocsátottunk, vagy nyugdíjaztunk. A pénzügyminiszter tervet dolgozott ki, amelynek értelmében a közigazgatási alkalmazottak számát tovább fogjuk csökkenteni 20 százalékkal az 1923. évi októberig. Folyamatba tette továbbá az intézkedéseket arra nézve, hogy tetemes mértékben csökkentse az állami alkalmazottaknak és hozzátartozóiknak természetbeni ellátását. Éppen annyira nem szeretjük a fizetéseknek a természetbeni ellátással való kiegészítését, mint bármelyike ama pénzügyi tekintélyeknek, amelyek azt elítélik. De egyike ez azoknak az expedienseknek, amelyekkel ideiglenesen kénytelenek voltunk élni, hogy elkerülhessük a fizetéseknek a megélhetési index alapján való állandó emelését. amiről hajlandók vagyunk azt hinni, hogy az még nagyobb veszedelem. Feltéve, ha az volna a benyomás, hogy a fizetések Magyarországon szertelenül magasak, talán megemlíthetem, hogy a jelenlegi 0.11 svájci centimeos koronakurzussal számítva át az 1923. évi április hónapra járó illetményeket. a kormányzónak évi javadalmazása csak 13.200 svájci frank és felelős állásban lévő magyar kormányzati tisztviselőké kevesebb egy évre, mint 1000 frank. Az államvasútnak egy családos, feleséges és gyermekes igazgatója, a lakáspénzt nem számítva – évi 916 svájci frankot kap, – 12.810 frank háborúelőtti fizetésével szemben, egy vasúti munkás 514 frankot. háborúelőtti 2280 frankjával szemben.

Az elbocsátott alkalmazottak elhelyezésének normális nehézségeit még fokozza egy érzelmi momentum, amellyel, mint azt minden államférfi tudja, még nehezebb szembeszállni, mint gazdasági akadályokkal. Több mint 322.000 menekült van körülünkben: azok, akik oly területeken éltek, amelyek ma az utódállamok fenhatósága alatt állanak. Ezeknek nagy része az állam alkalmazottja volt és az összeseknek eddig csak kis százaléka tudott alkalmazáshoz jutni. Nem akarom firtatni a bizottság előtt, hogy mi okozta azt, hogy ezek az emberek menedéket kerestek azon a területen, amely Magyarországból megmaradt. Azonban, hogy megmagyarázhasam pénzügyi helyzetünket. meg kell említenem az ő jelen-

létüket és biztos vagyok benne, hogy politikai vagy kontroverz természetű kérdéseket kellene érintenem, hogy mily nehezebbre esnék a magyar kormánynak ezeket a szegény hontalan embereket úgy kezelni, mint merőben felesleges állami alkalmazottakat. vagy éppen éhenhalni hagyni őket. mivel most nem alkalmazhatók. Mindazáltal foglalkozunk oly tervekkel, amelyek alapján meg lehetne találni a módját annak, hogy ezek a menekültek ne legyenek többé közvetlenül terhére az államnak. Ámde minden tervbevett. megtakarításunkkal rendkívül nehéz bármit is megvalósítani mindaddig, amíg a költségvetés deficitje és egyéb pénzügyi, valamint gazdasági helyzetünk oly nagy mértékben függ a korona valutáris értékétől.

Ezzel kapcsolatban szeretnék rámutatni arra, hogy tekintettel igen jelentékeny külföldi adósságainkra, a külföldi kölcsönöknek és kamataiknak törlesztésére szánt költségvetési tétel, – amely ugyanolyan mértékben növekszik, ahogyan a magyar pénz esik, – nagyobb jelentőségű pénzügyi tényező, mint például Ausztria esetében. Magyarország eddig elkeseredetten küzdött. hogy megfizesse adósságait. Kötelezettségeket teljesítettünk a háborúelőtti állami és magánadósságok tekintetében, Clearing-House-ok útján és máskép, képességünk határaihoz képest. sőt még azon felül fizettük az előlegezett segélyek kamatait. amelyeket különböző hatalmak 1920-21-ben oly nagylelkűen adtak nekünk. Most. hogy kénytelenek vagyunk kölcsönt kérni, hogy fenntarthatassuk magunkat. méltányosan fundált nehézségeket fog kelleni kérnünk hitelezőinktől. Minden egyes centimeot. amivel tartozunk, ki akarunk fizetni, de időre van szükségünk, hogy ezt megtehessek. Nevetséges és következetlen dolog volna tőlem, ha azzal jönnék ide, hogy arra kérjem önöket. uraim, függesszék fel kormányaiknak egyes jóvátételi zálogjogait csak azért. hogy ezzel lehetővé tegyék az önök országában és több más országban élő magánhitelezők igényeinek teljes kielégítését. ami ha megtörténik, Magyarországot ugyanabba a kétségbeesztő gazdasági, pénzügyi helyzetben hagyná. Közvetőleg megjegyzem, hogy a jóvátételi bizottságnak kiszolgáltatandó természetbeni szállítások értéke az 1922-23. évi költségvetésben 10.3 millió aranykoronával és az entente-bizottságok költségei 1-9 millió aranykoronával szerepel.

Remélem, hogy amit elmondtam az általunk benyújtott jegyzékkel való összefüggésben, valamelyes segítségükre volt az adott dilemma megértésében. Hogyha megszüntetjük a valuta- és egyéb tranzakciókra kivetett korlátozásokat. a korona kétségkívül össze fog omlani s a kormány pénzügyi helyzete reménytelenné válik. Ha fenntartjuk ezeket a megszorításokat. Magyarország gazdasági élete lassan, de biztosan megfullad. Megállapítottuk, hogy az egyetlen út. amely ebből a zsákutcából kivezet. ha azon leszünk, hogy külföldi pénzügyi segítséget kapjunk. Ennélfogva azzal jöttünk önökhöz, hogy megkapjuk az engedélyt. amely ehhez szükséges.

A magyar kormány kész arra, hogy teljesítsen és képes arra, hogy érvényesítsen minden kötelezettséget. amelyet elvállal a nemzet érdekében. Az állam, amely csak legutóbb szenvedte el a bolsevizmust. keserőségeinek élénk emléke révén biztosítva van a veszély megújulása ellen. A küzdelem, hogy minden akadály dacára megteremtjük a gazdasági életet. amely a bolsevizmus kiirtása után állandóan előrehalad, bizonyítja a magyar népnek rendületlen élniakarását. Mindazonáltal a tehernek, amelyet még a

férfias lelkű népre is ki lehet vetni, vannak határai. Egy nemzetnek önfeláldozása és önségélyre való képessége nagymértékben függ a nemzetnek saját jövődjébe vetett bizalmától.

Hiszem, hogy a magyar nép jövőjeért minden áldozatra kész lesz, felteve, ha reményt nyújthatok neki. Hiszem, hogy önfenntartó gazdasági egyeddé építheti ki magát a nemzetek társaságában. De ha csak azt mondhatom neki, hogy a bankóprés működését gyorsítani kell oly mértékben, mint ahogy a korona esik, azt a reményét is el fogja veszíteni, ami még megvan. És attól tartok, hogy méltán. A bankópréshez való menekülés természetes következménye a közigazgatáshoz szükséges fedezet előteremtésének lehetetlensége, hogyha pedig ezt a pontot elérjük, nyitva az út a: törvény és a rend felborításához. Akkor minden szédelőnek módjában lesz a hatalmába keríteni az országot azzal, hogy gyógyszereket helyez kilátásba a felfordulás ellen.

Sötét a kép, de nem tartom túlzottnak, őszintén hiszem, hogy a bizottság módot fog nekem adni arra, hogy azzal a biztatással térjek vissza a magyar néphez, hogy van remény. Remény arra, hogy civilizált nemzethez méltó életet élhessünk; remény arra, hogy áldozatainknak és erőfeszítéseinknek nem nyomorúság lesz az egyetlen jutalma. Magyarország sebesen siklik lefelé a lejtőn, amelyen Ausztria alá zuhant. Van a küzdelmeinknek sikeres kilátása, azt hiszem, jó kilátás arra, hogy megállítsuk ezt a zuhanást akkor, ha Magyarország a közvetlenül jövőben képes lesz megkapni azt a külső pénzügyi segítséget, amely szükséges ahhoz, hogy önségélye hatályossá legyen. Bizonytal a hitelező államok saját érdeke is és mindenekelőtt egész Európának gazdasági és politikai jóléte kívánja, hogy Magyarország megkapja azt a segítséget, amelyre szüksége van.

Ennélfogva kormányom nevében és a magyar nép nevében is kérem, hogy a jóvátételi bizottság adja meg a jegyzékünkben kért felfüggesztéseket. A javaslat a rövidlejáratú kölcsön tekintetében valóban igen kis haladékot tesz szükségessé és a hosszulejáratú kölcsön csak elvi jóváhagyást igényel, amely nem kötelező mindaddig, amíg a bizottság részleteiben jóvá nem hagyja a javaslatokat, amelyeket a magyar kormányunk későbbi időben kell előterjesztenie.

A miniszterelnök végül kijelentette, hogy Magyarország mindenképen kész arra, hogy a népszövetség pénzügyi bizottságának támogatását és tanácsát a maga javára fordítsa a pénzügyi talpraállás tervezetei és ama tárgyalások tekintetében, amelyeket hosszulejáratú kölcsön megszerzése érdekében meg kell indítani.

Elnézést kell kérnem, hogy ily sokáig vettem igénybe a bizottság idejét. Mentségem a magyar pénzügyi és gazdasági válság súlyossága és sürgős volta, valamint ama meggyőződésem, amely az Ausztriával törtétek tanulságaira van építve, hogy a bizottság teljes mértékben meghallgatni és méltányosan kezelni kívánja azokat a nemzeteket, amelyeknek sorsát oly jelentős mértékben tartja kezében.

BESZÁMOLÓ AZ EGYSÉGES PÁRTBAN

Bethlen István gróf miniszterelnök és Kállay Tibor pénzügyminiszter 1923 május 4-én jelentek meg Párizsban a jóvátételi bizottság előtt. A bizottság előtt Bethlen István gróf ismertette Csonka-Magyarország helyzetét reményte-

len gazdasági helyzetét és kijelentette, hogy a magyar nép minden áldozatra kész jövőjéért. Beszéde végén a jóvátételi bizottságtól a zálogjogok felfüggesztését és ezzel egyidejűleg egy külföldi kölcsön felvételének lehetővé tételét kérte» A huzamosabb ideig tartó párizsi tanácskozások kedvező irányban haladtak, mert a kérést elvileg a bizottság nem utasította vissza. Az a határozat, amit a jóvátételi bizottság hozott, elismerte, hogy Magyarország külföldi segítségre szorul, csak abban a tekintetben van különbség a hatalmak között, hogy milyen-feltételekhez kell a külföldi segítséget fűzni.

Párizsi újtjáról az egységes pártban 1923 május 29-én számolt be Bethlen István gróf miniszterelnök, akit előzőleg a párt nevében Berki Gyula üdvözölt. Bethlen István gróf beszéde a következő:

Berki Gyula barátom a mi érdemünket valóban úgy méltatta, mintha azok az eredmények, amelyekkel külföldi utunk járt. tisztán a mi eredményeink volnának, pedig az érdem nem a miénk, hanem a nemzeté; azé a nemzeté, amely önfegyelmzési, mérsékletet tudott tanúsítani nehéz időkben, követte azokat a férfiakat, akik a maguk részéről utat mutattak, akiket vezérül állított oda. Az érdem nem a miénk, hanem a nemzeté, a közéleté. Azé a közéleté, amely akkor, amikor künn voltunk, mindent elkövetett, hogy magatartásával bennünket támogasson. Az érdem azé a párté, amely mindent elkövetett, amikor künn voltunk, hogy segítségünkre legyen és az ország tekintélyével és súlyával rendet tudott tartani akkor is, amikor vezérei távol voltak. Az érdem az egész magyar közéleté és nem feledkezem meg a sajtóról sem, arról a magyar sajtóról, amely talán akkor, amikor nem külpolitikai kérdésekről van szó, heves küzdelmet folytat másod- és harmadrangú kérdésekben, de akkor, amikor külpolitikai kérdések nyomulnak előtérbe, a magyar közéletnek oly fegyelmzetttséget mutat. – anélkül, hogy hivatott férfiak ebben a tekintetben intéssel szolgálnának, – amilyent csak külföldön láthatunk olyan országokban, amelyek régóta intézik saját külügyeiket. Az érdemeket tehát el kell háritanom.

De nézzük közelebbről, hogy milyen érdeméről van szó? Hogyha a gyakorlati eredményeket nézem, azt kell mondanom, hogy messze alatta maradt az eredmény annak a várakozásnak, amely várakozással távoztunk mi és amelyeket a nemzet fűzött a mi távozásunkhoz. Ha azonban az erkölcsi momentumokat nézem, amelyek a politikai életben elsőrangú fontossággal bírnak, azt kell mondanom, hogy egy nagy lépést tettünk előre egy nem várt nagy lépést. Nem azért mondom ezt, mintha magunkat akar-nám dicsérni, hanem azért, mert a nemzet érdekében lévőknek tartom, hogy ez a lépés el ne homályosíttassék olyanok által, kiket személyes irigység vagy politikai célok vezetnek. Nézzünk csak belé a történetbe. Mindenekelőtt leszögezem, hogy ama kérésünkkel szemben, amelyet a magyar kormány nevében a reparációs bizottsághoz intéztünk, elvi visszautasításra nem találtunk. Senki sem mondta, még az a határozat, illetőleg azok a hatalmak sem, amelyek végeredményben határozattá emelték a reparációs bizottságban javaslatukat, azok sem zárkóztak el az elől a felfogás elől, amelyet képviseltünk, hogy Magyarország külföldi segítségre szorul és hogy ezt meg kell, hogy kapjuk. Abban volt csak kontroverzia, hogy milyen feltételekhez kell ezt a külföldi segítséget fűzni. Erre sokan, azt fogják mondani, hogy talán ez végeredményben egészen mindegy, mert hiszen a gyakorlati életben nem az a döntő, hogy valaki elvileg utasít valamit vissza, vagy pedig annak elfogadását és végrehajtását olyan feltételekhez

fűzi, amelyek a gyakorlatban meg nem valósíthatók. Én azonban erre a disztinkcióra mégis súlyt helyezek azért, mert hiszen a meghozott határozatból, ama hatalmak állásfoglalásából, amelyek javaslatukat határozatta emeltek, nyilvánvaló, hogy ők a magyar pénzügyi helyzetet úgy ítélték meg, hogy nem lehet elzárkózni az elől, hogy a magyar kérdésnek valamely formában e eget ne tegyenek. Ez annyit jelent, hogy a magyar pénzügyi helyzetnek kérdése az európai fórum elé van vite, hogy az összes nagyhatalmak által, mint megoldandó probléma van elismerve és hogy ez onnan, az európai hatalmak tanácskozásának asztaláról le nem tűnhet addig, amíg tényleg meg nem oldatik. Ha ebből tanulságot kell merítenünk, ez a tanulság az, hogy ne csüggedjünk, ne tartsuk ezt az első és az utolsó lépésnek, hanem az első lépésnek, amelyet további lépések kell, hogy kövessenek és ki kell tartanunk mindaddig, amíg a gyakorlati megvalósítás is megéri, mert meg fog érni ez a része a kérdésnek.

Ne csüggedjünk, ne felejtjük el, hogy a magyar ügy nem maradt Európa ítélőszéke előtt egyedül, mint ahogy egy félévvel vagy egy évvel azelőtt félni lehetett volna. Jusson eszünkbe, hogy a magyar problémának gyakorlati megoldása mellett foglalt állást két nagyhatalom. Az egyik Anglia (*Éljenzés*), amely a maga részéről önzetlen fáradozást végez abban az irányban, hogy Magyarország és egész Közép-Európa gazdasági és pénzügyi ügyei rendeztessenek, a másik oldalról pedig Olaszország, (*Éljenzés*.) amelynek, megállapíthatom, nincsen egyetlen érdeke sem, amely Magyarország érdekével ellentétben lenne és amely önzetlenségének és nagylelkűségének adta tanúbizonyságát akkor, amikor a magyar ügy mellett foglalt állást és adta meg azt a javaslatot, amely gyakorlati szempontból is megfelelt volna kívánságunknak.

De bízom a megoldásban azért is, mert határozott benyomásom az, hogy Magyarország felemelkedése, Magyarország belügyi, pénzügyi, gazdasági ügyeinek szanalása ellen Franciaországnak sincs kifogása és ha meg fog győződni arról, hogy az út, amelyet mostani javaslatai kilátásba helyeztek: járhatatlan, a gyakorlatban keresztülvihetetlen, akkor egyengetni fogja az útját annak, hogy olyan megoldásba egyezzek bele, mely a mi szempontunknak is teljes mértékben megfelel.

Ne csüggedjünk tehát! Lényegesen megváltozott Magyarország külpolitikai helyzete. Nem állunk egyedül a világban többé, mert vannak, akik a magyar ügyet a maguk vállaira emelve – és bízom, hogy a mi erőnkkel karöltve, – diadalra fogják juttatni. (*Kitörő éljenzés*.)

Változott a külpolitikai helyzet azért, mert két éven keresztül tudtunk túlzásoktól ment politikát folytatni. Változott azért, mert nem az ellentéteket gyarapítottuk, hanem az ellentéteket igyekeztünk elsimítani, mert nem új súrlódási felületeket teremtettünk, hanem a létező súrlódási felületeket igyekeztünk kiegyenlíteni. Változott a külpolitikai helyzet azért mert nem mondvacsinált új kérdéseket dobtunk bele a közéletbe, nem időszerűtlenül forszíroztuk a kérdések megoldását, hanem mert realpolitikát csináltunk és azokat a kérdéseket igyekeztünk megoldani, amelyek a nemzet érdekei megoldásra jelöltek ki számunkra. Változott azért, mert nem vittük ezt a nemzetet kalandokba, mert, bár találkoztunk provokációkkal, azokkal szemben megőriztük férfias higgadságunkat, nyugalunkat és a nemzet méltóságát. Változott a külpolitikai helyzet azért, mert az egész külföldnek az a benyomása, hogy itt egy erős nemzeti ér-

zéstől áthatott nemzet él, amely önfegyelmézést tud gyakorolni sajátmaga fölött. amely belpolitikáját saját érdeke szerint irányítja, azonban alkalmazni tudja politikáját a nemzetközi követelményekhez is. Ez az ok, tisztelt barátaim, és nem a mi érdemünk az a valódi ok, amiért Magyarország presztízse, tekintélye a külföldön növekedett és ez lesz az oka, ha ezt a politikát folytatni tudjuk.

Én el vagyok szánva, hogy ezt a politikát tűzön-vízen keresztül folytatni fogom. *(Kitörő éljenezés.)* Ha volt a múltban, ha volt a kiutalásom előtt talán kétségem egyik, vagy másik detailkérdésben, ezek a kétségek eloszlottak. Ha bíztam benne, hogy helyes úton járok, ma tudom, hogy helyes úton járok. Ha sejtettem a múltban, hogy jó ösvényt követek, ma látom, hogy jó ösvényt követek. Igenis én látom és tudom, hogy jó úton járok. Látom azt az utat, amely az igazi célok felé vezet. látom az eszközöket hozzá. Ide csak egy tábor kell, amely mellettem kitart.

(A megjelentek fölállva, percekig tapsoltak. Itt a tábor! – kiáltják lelkesülten. – Itt vagyunk!)

Ma már tudom, hogy ha ezen úton járunk, el fogunk érkezni egy jobb és szebb időhöz, amely után annyi magyar ember és annyi ezrek ajkán buzgó imádság epedez.

Talán vannak – vagy jobban mondva, voltak – ebben a pártban, akik ezt az utat nem látták, akik a maguk részéről egyik, vagy másik kérdésben más irányt vallanak. Én teljes szeretettel fordulok hozzájuk, azzal a szeretettel, amellyel tartozom, mint pártvezér eme párt minden tagjának. Tegyük rekonzideráció tárgyává az ő meggyőződésüket és azt az utat, amelyet választani látszottak. Nekik csak annyit mondhatok, hogy én látom egy jobb Magyarország, egy szebb és boldogabb Magyarország pirkadását; látom azon hosszú éjszaka után, amelyet átéltünk, amelyet együtt átszenvedtünk, a hajnalodó pirt ai horizonton; látom annak visszfényét az égen, látom azt, hogy elkövetkezik az az idő, amikor Magyarország újból a földtekének verőfényes oldalán lesz.

Messze vagyunk még attól az úttól. Még sok és nehéz munka válszt el ettől. Együttes munkával kell odajutnunk, mert ha nem azzal törekszünk oda, akkor bevisszük újból a visszavonás csiráit a magyar közéletbe, amelynek borzalmas következményeit 1918-ban láttuk. Csak annyit mondok, ne mi magunk legyünk azok, akik szemfedőt borítunk magunkra és lehetetlenné tegyük, hogy a napnak éltető sugarai szemünkbe süssenek és ezt a boldog és erős Magyarországot újból hatalmassá és boldoggá tegyék. Erre kérem őket tehát, hogy rekonzideráció tárgyává tegyék eddigi álláspontjukat, alkalmazzák a maguk politikáját ahhoz a princípiumhoz, amelyet mindnyájunknak kell követnünk belpolitikai, de külpolitikai szempontból is.

BESZÁMOLÓ A NEMZETGYŰLÉS ELŐTT A JÓVÁTÉTELI BIZOTTSÁG DÖNTÉSÉRŐL ÉS A KÜLFÖLDI KÖLCSÖN ELŐKÉSZÍTÉSÉRŐL

Bethlen István gróf miniszterelnök 1923 május 5-én jelent meg Párizsban a jóvátételi bizottság előtt, ahol ismertette Magyarország helyzetét. A miniszterelnök erről az újtjáról 1923 június 5-én számolt be a nemzetgyűlésen. A következő beszédet mondotta:

T. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* A Háznak utolsó ülésén bejelentettem, hogy a mai napon leszek bátor beszámolni arról, amit a pénzügyminiszterrel együtt a külföldön tettünk. Ennek az ígéretnek kívánok eleget tenni ebben a percben, amikor a mélyen t. nemzetgyűlés hozzájárulásával szót kérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ne várjon tőlem a Ház a mai napon politikai beszédet. Hiszen mi a külföldre pénzügyi és közgazdasági okokból mentünk, azért mentünk a külföldre, hogy a reparációs kommissziónál elérjük azon zálogjogok felüggesztését, melyek a trianoni szerződés által a magyar állam tulajdonára, vagyonára és jövedelmére vettettek ki; azért mentünk, hogy ezt a kérésünket a reparációs bizottság előtt megindokoljuk s ezen kérés teljesítéséhez a nagyhatalmak kormányainak hozzájárulását kieszakozljuk. Mi ellenkezőleg nemhogy politikumot kerestünk volna, hanem a politikumot igyekeztünk *kizárni*. Igyekeztünk kizárni azért, mert abban a meggyőződésben voltunk, hogy igazságunk előterjesztése elég erős arra, hogy meghallgattatásra és teljesítésre találjon minden politikum nélkül is, sőt, egyenesen ki akartuk zárni a politikai kérdéseket és kiemelni közgazdasági és pénzügyi helyzetünk kérdését a politikai atmoszféra zavaró hatásai alól azért, mert féltünk attól, hogy nem támogatólag, hanem inkább zavarólag hatnak ezek a momentumok.

T. Nemzetgyűlés! Most, mikor beszámolok, négy kérdésre kívánok választ adni. Az egyik úgy szól: szükséges, elkerülhetetlen volt-e ez a lépés, helyesen volt-e a cél kitűzve? A második, hogy időszerű volt-e ez a kérdés? A harmadik kérdés, amelyre felelni kívánok, az, hogy az elért eredmények mennyiben felelnek meg a kitűzött célnak és mennyiben nem; és végre választ kívánok adni a t. nemzetgyűlés előtt arra a kérdésre is, hogy mi a teendő ezután? *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

T. Nemzetgyűlés! Az első kérdést, hogy szükséges volt-e ez a lépés, két okból teszem fel. Először azért, mert hiszen hangok hallatszottak, hogy evvel a lépéssel mi magunk idéztük fel a reparáció kérdésének firtatását és az efelett való döntést. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hangok hallatszottak, hogy ellentétbe jutottunk a latin közmondás által kifejezett igazsággal, hogy *quieta non movere*. Felteszem ezt a kérdést azért is, mert hallottam olyan ellenvetéseket, hogy Magyarországnak nincs külföldi kölcsönre szüksége, hogy Magyarország saját erejéből kell, hogy pénzügyeit és közgazdasági életét rekonstruálja, hallottunk olyan dolgokat, hogy ez legfeljebb oda fog vezetni, hogy Magyarországra egy túlzott kontrollt fognak ráoktrojálni, ami beavatkozási alkalmat fog teremteni Magyarországból belügyeibe.

Azt hiszem, t. Nemzetgyűlés, az első kérdéssel könnyen és gyorsan végezhetünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarország reparációs kötelezettségei a békeszerződésben gyökereznek. A reparációs bizottság, illetőleg annak magyar albizottsága, a magyar reparációs kérdéssel már huzamosabb idő óta behatóan foglalkozik. Azt hiszem, szükséges volt és elékezett a pillanat arra, hogy mielőtt a reparációs bizottság ebben a kérdésben döntene, a magyar kormány meghallgattatását kérje és Magyarország kétségbeesett pénzügyi és gazdasági helyzetét a bizottság előtt feltárja. *(Helyeslés jobbfelől és a középén.)* Nemhogy mulasztás, illetőleg hiba terhelne minket azért, hogy ezt a lépést tettük, hanem féltünk, hogy amennyiben ezt a lépést nem tesszük meg, ebben az esetben meghallgatá-

sunk nélkül is döntenek, anélkül, hogy felfejtettük volna Magyarország pénzügyi helyzetének valódi képét. anélkül, hogy felfejtettük volna azokat az okokat, amelyek kényszerítői» arra visznek, hogy egy külföldi kölcsön segítségével igyekezzünk helyzetünket szanálni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

De a reparációs bizottság meghozott határozata nem is állapított meg Magyarország terhére reparációt. hanem ezt a reparációt kitalolta egy olyan időpontra, amikor egy konkrét kölcsönkéréssel fogunk jönni, sőt az utolsó kommuniké, amely napvilágot látott. közli azt is, hogy az ilyen kérésnél erről szó nem lesz.

T. Nemzetgyűlés! Bővebben kívánok foglalkozni a második ellenvetéssel, hogy Magyarországnak nincs szüksége külföldi kölcsönre, hogy önerejéből kell törekednie pénzügyi és gazdasági helyzetét szanálni, hogy ez a természetes út. hogy ez a biztos út. hogy az ellenkező út csak arra vezethet. hogy egy kontrollt diktálnak a nyakunkra és ezen kontrol révén belpolitikai viszonyainkba is bele fognak avatkozni.

Aláírom azt, hogy minden nemzetnek első kötelessége az, hogy saját erejéből kísérelje meg pénzügyi és gazdasági helyzetének szanálását; tehát Magyarországra nézve is fennáll ez a kötelesség. Ezen az úton kellett a magyar kormányoknak eljárniok. Ez a természetes út. ez a biztos út abban az esetben, ha tényleg járható és ha ez végig keresztül is vihető. Négy évig ezen az úton jártunk . . . minden áldozatot meghoztunk, a pénzügyminiszter úr számtalan esetben volt kénytelen a nemzetgyűlés áldozatkészségére apellálni.

Nem riasztott vissza ettől az úttól a reparációkra való tekintet sem, mert úgy ítéltük meg a helyzetet. hogy sokkal nagyobb veszedelmet jelent a nemzetre nézve egy összeomlás pénzügyi téren, amely általa állana elő, ha a nemzet a maga áldozatait. meg nem hozná, mint az a veszedelem, amelyet egy talán indokolatlan reparáció kirovása a nemzetre jelentene. De jártuk ezt az utat azért is, mert meggyőződésünk szerint addig, amíg be nem bizonyosodott és az egész világ előtt. bebizonyítható nem volt. hogy ezen az úton célhoz nem juthatunk, a másik út járhatatlan volt. (*Úgy van! Úgy van! a középem.*)

Amíg a nemzet nem hozta meg azokat az áldozatokat. amelyek elégségesek lehettek volna arra, hogy pénzügyi helyzetünket rendbehozzák, addig hiába, mentünk volna a reparációs bizottság elé azzal a kéréssel, hogy a külföld segítsen rajtunk, mert azt felelték volna: segíts magadon, mert akkor az Isten is megsegít. Ebben a felfogásban benne van a válasz a második kérdésre is, hogy mikor vált időszerűvé a lépés, amelyet tettünk. Akkor vált időszerűvé, amikor bebizonyosodott. hogy ezen az úton tovább nem járhatunk. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélső-haloldalon.*) amikor bebizonyosodott. hogy a kormány utolsó ütőkártyáját is kijátszotta és a kívánt célt ezzel el nem érte.

Mikor következett ez be. t. Nemzetgyűlés? A kormány a múlt ősszel életbeléptette a devizaközpontot abból a célból, hogy véget vessen a deviza-spekulációnak és a tőke-exportnak, abból a célból, hogy frontot csináljon a passzív kereskedelmi mérlegnek és hogy ellenőrzés alá vegye a felesleges luxus-importot; (*Helyeslés jobbfelől.*) abból a célból, hogy ezen az úton is megkísérelje stabilizálni a magyar koronát. (*Zaj a szélső-baloldalon. Egy hang jobbfelől: Nem kíváncsi itt senki a közbeszólásaikra!*)

Ennek az eszköznek a segítségével sikerült is hat hónapig egy színvonalon tartani, vagy közel egy színvonalra emelni a magyar koronát. Hat hónapig a magyar korona kurzusa a 0.22 centime-os svájci frankról nem ment lejjebb. Március hónapban azonban egy változás, fordulat állott be; akkor egy hét alatt a korona kurzusa 0.22 centime-ről le hanyatlott 0.10-re.

Ekkor bizonyosodott be, hogy azon utolsó ütőkártya segítségével, amelyet a kormány nem szívesen vett igénybe, de éppen azon érdekből, amelyet kifejtettem, kénytelen volt igénybevenni, nem sikerült a korona kurzusát stabilizálni és féltő, hogy ezen a lejtőn továbbhaladva, valóban szerencsétlenségbe, katasztrófába jutunk, hogyha a külföldi segítség iránt kellő időben nem tesszük a lépéseket. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ez volt az oka annak, hogy időszerűvé vált ez a lépés, ha; pedig időszerűvé vált. egy percre sem volt szabad tovább várni, hanem igenis meg is kellett tennünk ezt a lépést. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Én kissé bővebben kívánom bizonyítani, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a magyar kormány minden eszközt igénybevette, hogy az országot saját erejéből állítsa talpra. Súlyt helyezek erre a bizonyításra, mert éppen az utolsó napokban a külföldön olyan kommunikék, olyan állítások jelentek meg, amelyek kétségbevonják a magyar nemzetnek ebbeli becsületos erőfeszítéseit. Súlyt helyezek erre, mert hiszen egész akciónk morális alapja az, hogy megtettük-e először a kötelességünket. mert csak ha megtettük, volt morális alapja annak a fellépésnek, amellyel a külföldhöz fordultunk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Az utóbbi időben két pénzügyminiszter két úton próbálta meg a magyar korona stabilizációját. Hegedűs volt pénzügyminiszter úr merész vagyonadóval, egyszeri vagyonadóval igyekezett elébe kerülni a korona-kurzus hanyatlásának és ugyanazon idő alatt, míg a vagyonadóból befolyó jövedelmek a maguk hatásait az államháztartás s pénzügyeink szanálása körül éreztetni fogják, ugyanezen idő alatt bizonyos pszichológiával, bizonyos tömeghipnózissal, tömegszuggesztióval igyekezett a korona kurzusát egy magasságban tartani. Nagy zsenialitással ment neki keresztülvitelének, terve azonban két körülményen szenvedett hajótörést. Az egyik az volt, hogy nem számolt a kereskedelmi mérleg olyan passzivitásával, amely bekövetkezett. a másik pedig az, hogy a tömegszuggesztió hatása előbb szűnt meg, mint ahogy a vagyonadóból befolyó jövedelmek az államháztartás rendezése szempontjából hatásukat éreztették.

Utódja, a mai pénzügyminiszter úr, pszichológiai momentumok félreahagyásával a közgazdasági fegyverek realiztikusabb eszközeit vette igénybe pénzügyeink szanálása érdekében. Felvette egyszerre a harcot a deficittel és a passzív kereskedelmi mérleggel. Mindenekelőtt szerves adó-reform keresztülvitelével igyekezett a deficitnek véget vetni, bevételeinket fokozni, a másik oldalon pedig kiadásainkat apasztani. Elég, ha e tekintetben utalok azokra a szerves törvényjavaslatokra, amelyek e Házban tárgyaltattak, a földadóreformra, a házadó, a társulati adó, a jövedelmi adó, a forgalmi adó, a fogyasztási adó kérdésére, amelyek szerves egészet alkotnak és amelyek hatása, ha ma még talán nem is jelentkezik, de abban a percben, amikor a korona stabilizálódni fog, fokozottabb mertekben fogják éreztetni hatásukat a deficit eltüntetése szempontjából. Ezek súlyos

megterhelését jelentették, jelentik és fogják még jelenteni a magyar adózó közönségnek, ... de ugyanakkor a kormány a kiadások csökkentése érdekében is megtett minden lehetőt. A pénzügyminiszter úr elzárkózott minden új, felesleges kiadás elöl. Sokszor vérző szívvel voltunk kénytelenek sürgős szükségletek kielégítését visszautasítani, tisztán azért, mert a pénzügyi helyzet olyan volt, amely megkövetelte, hogy kiadásainkat a legszűkebb térre szorítsuk. Régi intézmények megszüntetését kezdeményeztük.

A természetbeni ellátást szűkebb térre szorították, hozzáfogtunk a tisztviselői létszám apasztásához, sőt ezen a téren tovább fog menni a kormány annak ellenére, hogy ma már Magyarországnak, átszámítva a lakosság összességére, kevesebb tisztviselője és kevesebb alkalmazottja van, mint amennyi lesz Ausztriának a népszövetségi akció végrehajtása után.

Már rámutattam, hogy a korona stabilizációja érdekében állította feJ a kormány a devizaközpontot, hogy megszüntesse a devizaspekulációt, hogy lehetetlenné tegye a tőke és a korona exportját. Ezek mind súlyos terhei a termelésnek, a közgazdasági életnek, nem is beszélve a fogyasztásról, amelyet elsősorban terhelnek. Felvettük a harcot a kereskedelmi mérleg passzivitásával. Elég, ha ebben a tekintetben arra utalok, hogy bajaink egyik legfőbbje a kereskedelmi mérleg passzivitásában rejlik. Az elmúlt 1922. évben importjaink 548 millió aranykoronát tettek ki, ebből 214 millió aranykorona nem volt exportok által fedezve, kereskedelmi mérlegünk tehát 40 százalékos deficitet mutat fel. Ez akkora összeg, hogy összes állami bevételeink kétharmadával ér fel. Ez a legsúlyosabb momentum, mely a korona kurzusát nyomja.

De vizsgáljuk meg közelebbről, hogy a két komponenssel szemben, melyekből a kereskedelmi mérleg alakul, milyen magatartást tanúsít a kormány. Az egyik az export, a másik az import kérdése. *(Halljuk!)*

A pénzügyminiszter úr a harcot elsősorban a felesleges importokkal szemben vette fel. Nehéz volt ez a harc, mert ennek a nemzetnek halaszthatatlan szükségletei mutatkoztak a háború után, hiszen a háború alatt iparcikkokban ez a nemzet ki volt éheztetve, tönkrement berendezéseinket a háború alatt nem újíthattuk fel, az egyesek fogyasztási szükségleteit is alig bírtuk kielégíteni.

A háború után ezek a szükségletek fokozottabb mértékben jelentkeztek. De az is természetes, hogy egy kultúrnemzetnek egész más szükségletei vannak, mint pl. egy egyszerű balkán népnek, ahol nincs városi fejlődés, ahol nincs intelligens művelt középosztály, ahol nincs irodalom, művészet és mindaz, ami magasabb igényeket támaszt, amely magasabb igények természetesen nagyobb szükségleteket idéznek elő. Ebből a szempontból létesítettük egyfelől a devizaközpontot, másfelől szigorú importtilalmakat léptettünk életbe mindazokra a luxuscikkekre, amelyek a nemzetre nézve nélkülözhetők. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)*

Az a kérdés már most, megtettünk-e mindent a termelés fokozása érdekében. Az a kérdés, megtettünk-e mindent, amit abban a pénzügyi helyzetben, amelyben ez az ország van, meg lehet tenni és ami elégséges lett volna esetleg kiegyenlíteni az import és export terén kereskedelmi mérlegünk deficitjét. *(Mozgás.)*

T. Nemzetgyűlés! Sokan abban a hitben vannak akkor, amikor azt mondják, hogy ennek a nemzetnek önerejéből kell feltápáskodnia és meg-

erősödni, hogy elsősorban a termelés fokozásának a segítségével lehet idejutni. *(Közbeszólás jobbról: Ebben sok igazság van! Nincs devizaközpont és ilyenek kellene.)* Igen, ebben sok igazság van, csak egyet nem vesznek figyelembe és pedig azt, hogy a termelésnek egyik legfőbb tényezője a tőke. *(Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Úgy van! Felkiáltások balról: A munka! Zaj.)*

Én is tanultam nemzetgazdaságot és tudom, hogy a termelésnek tényezői a természet, a munka és a tőke. Kérdem azonban, miféle befolyása lehet az országnak és a kormánynak egyfelől a természet kincseire, másfelől pedig a munkának a produktivitására és a munkának nagyobb erő kifejtésére? Közvetett hatása bizonyára lehet, de amikor a harmadik, a legfőbb tényező, a tőke hiányzik, akkor ne keressük a hibát más téren hanem ott, ahol az tényleg van. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Milyen tőke áll a termelés rendelkezésére Magyarországon? Azt tudjuk, hogy a szabad piacon nagy hitelkrízis van, amely minden olyan országban, ahol hanyatló valuta van, mutatkozik és mutatkozik. Ezzel szemben sem Ausztriában, sem Németországban, sem általában azokban az államokban, melyek a keserves háborún keresztülmentek, mai napig segíteni nem voltak képesek.

Ez nem jelenti azt, hogy az állam ne tegyen meg mindent, hogy azok ma egyenlenségek, visszasságok «és bajok lehetőleg initigáltassanak, amelyek a krízisből folynak, de konstátálom, hogy ilyen krízis van és hogy ennek ellenszerét sehol a világon eddig még fel nem fedezték, kivéve azt az egy ellenszerét, hogy a koronát, illetve a valutát stabilizálják. A legfőbb bajunk az, hogy nem támaszkodhatunk a külföldi tőkének arra a segítségére, amelyre eddig mindig rá voltunk utalva és a múltakban, a békeidőkben mindig igénybe tudtunk venni. Elég, ha rámutatok arra, hogy a magyar állam az ő beruházásainak, szükségleteinek tekintélyes részét külföldi hitel alakjában szerezte be. A háború előtti utolsó öt évben átlagosan évenként 130-140 millió aranykoronát vettünk fel, mint állami kölcsönt a külföldtől beruházási célokra. Ezenkívül volt a magántőkéknek az országba való az a vándorlása, amely termelésünket megtermékenyítette.

E segítség nélkül Magyarország termelését újból arra a fokra emelni, amelyen a háború előtt volt, legjobb meggyőződésem szerint nem fog lehetni. De miért hiányoznak ezek a tőkék, t. Nemzetgyűlés? *(Halljuk! Halljuk! a Ház minden oldalán.)* Addig, amíg a reparáció kérdésének Damokles kardja az ország feje felett függ, addig, amíg Közép-Európában a béke állandónak nem tekinthető, amíg Közép-Európa viszonyai iránt a bizalom külföldön külpolitikai szempontból helyre nem áll, addig hiábavaló minden kísérlet, addig ezek a tőkék nem fognak jelentkezni. De fognak jelentkezni abban a percben, amikor a reparációs bizottság megfelelő határozata alapján a magyar állam elől fog járni jó példával s^oa magyar állam tud külföldi kölcsönt szerezni, mert ennek nyomában fog jelentkezni az a tökebőség, amelyre szükségünk van, amely nélkül termelésünket továbbfejleszteni képesek nem vagyunk.

T. Nemzetgyűlés! Bizonyítani kívántam azt, hogy egyfelől súlyos pénzügyi, súlyos hitel-, súlyos közgazdasági krízisben vagyunk és hogy ebből a krízisből kijuthassunk, megtettünk mindent önerőnkől, de nem vagyunk képesek és nem leszünk képesek külföldi segítség nélkül ebből a krízisből kikerülni. Amint a kormány ezt bizonyítva látta, amint ezt

a reparációs bizottság előtt is bizonyítani képes volt. kötelessége volt azt a lépést megtenni, amelyre a kormány magát rászánta.

Mi nem ringattuk magunkat abban a hitben, hogy mi első lépésünkre mindent el fogunk érni. Nem ringattuk magunkat abban a reményében, hogy azt a sűrű hálót, amelyet Magyarország körül egyfelől a rosszindulat, másfelől talán az irigység és mindenesetre egy ellenséges propaganda finom, de sűrű szálakkal szőtt meg, az első napon, az első lépéssel képesek leszünk széttépni. És ha nem sikerült egy végleges lépést tennünk, amit itt nyíltan és őszintén be kell vallanom és bejelentenem, úgy mégis azt kell mondanom, hogy egy jelentős lépést tettünk. Nincs tehát ok sem kishitűségre, sem kétségbeesésre. Nincsen rá ok, mert hiszen végül is egy kormány elbukhatik egy sikertelenség folytán, de meggyőződésem szerint, ha ez a nemzet kitart ezen az úton, előbb-utóbb el fogja érni azt a célt, amelyet mi követtünk és magunk elé tűztünk. (*Éljenezés és taps a jobboldalon és a középen.*) Nincs ez a nemzet olyan fából faragva, amely az első ütésre ketté törne. (*Zaj balfelől.*) Ha nem sikerült leküzdenie az akadályokat egyszerre, egyenként és egymásután kell vennie az akadályokat. .

Mi az első lépést megtettük. Kifejtettük a nemzet és az ország álláspontját a reparációs bizottság előtt. Felvettük az érintkezést a nagyhatalmak kormányaival abból a célból, hogy meghallgassák kérésünket. Felvettük az érintkezést a külföldi pénzpiac vezető embereivel és én abban a meggyőződésben tértem vissza, hogy ez az ország igenis kölcsönt kaphat. ezt a kölcsönt. meg is fogja kapni, ennek leküzdhetetlen technikai akadályai nincsenek, ehhez csupán a reparációs bizottságnak megfelelő határozatára van szükség. Ez a határozat kettőt kell, hogy tartalmazzon, illetve kizárjon. Az egyik az, hogy a zálogjogok felfüggesztése hosszabb időre és fenntartás nélkül történjék meg, a másik feltétel pedig az, hogy engedélyt adjon a kormánynak arra, hogy ezzel az ügygel a Népszövetség pénzügyi bizottságához forduljon. Erre szükség van azért. mert a vezető pénzemberek előtt Európában szükség van egy olyan neutrális és nagytekintélyű fórumra, amely a maga zsíróját egy pénzügyi akcióra rányomja, amely nélkül e tranzakció nem volna keresztülvihető.

Ha azt nézem, hogy milyen határozatot hozott a reparációs bizottság, úgy azt kell mondanom, hogy ebben a tekintetben még nem kielégítő. A bizottság azt határozta, hogy nem ellenzi ugyan a zálogjog felfüggesztését. de időhöz köti és konkrét kölcsönkérés esetén fog felette dönteni. Kimondja azt, hogy a felveendő kölcsön bizonyos része reparációra fordítható, kimondja azt, hogy bizonyos kikötéseket is tesz, (*Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) amelyek a békeszerződésből folynak, nevezetesen azt kívánja, hogy a megszálló csapatok költségeinek fizetését teljesítsük, az állat- és szénszállítást, úgy, ahogy vállaltuk, teljesítsük, a természetben való visszatérítésnek, a restitúciónak eleget tegyünk és nem pénzügyi természetű obligációinknak is eleget tegyünk.

Kimondja ugyanakkor, hogy ellenőrizni kívánják azt, hogy a kölcsön tényleg csakis pénzügyi rekonstrukciónkra lesz használható és hogy minden intézkedést magunk is megtegyünk, amely pénzügyi helyzetünk szanálása érdekében szükségesnek mutatkozik. Végül kimondja, hogy kiküld egy bizottságot. amely a kormánnyal a kérdést letárgyalja és itt a pénzügyi helyzetet tanulmány tárgyává teszi.

T. Nemzetgyűlés! Lássuk, milyen értékkel bír ez a határozat. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Elvben elismeri, hogy a zálogjognak felfüggesztésére vonatkozó kérésünk indokolt. Nem is zárkózik el annak teljesítése előtt elvben, csak olyan gyakorlati kikötésekhez köti, amelyek reánk nézve lehetetlenné teszik, hogy azt a jóindulatot, amely az elvi megnyilatkozásban mutatkozik, magunkra nézve gyakorlatilag is hasznossá tegyük. *(Mozgás: a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ha keresem az okát, hogy ez a határozat miért hozott így meg, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon!)* azt kell mondanom, hogy nem tehető fel egyetlen egy államról sem, hogy amikor jóindulatú határozatot hoz, ugyanakor tudatosan lehetetlenné teszi ennek a jóindulatú határozatnak végrehajtását. Itt tehát vagy bizonyos körülmények félreismerése forog fenn, vagy politikum vegyült a kérdésbe, amelynek távoltartására a magunk részéről mindent elkövettünk. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarom eldönteni a mai stádiumban ezt a kérdést, csak annyit mondok, hogyha tényleg politikum érvényesült volna, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* úgy az nemcsak Magyarország rovására érvényesült, hanem elsősorban a minket környező szomszédállamok gazdasági érdekeinek rovására is. *(Úgy van! Úgy van!)* Mert én azt hiszem, hogy a mi szomszédainknak nagyobb a gazdasági, érdekük abban a tekintetben, hogy Magyarország pénzügyileg s gazdaságilag megerősödjék, mint az az érdek, hogy a reparációt forszírozzák, amelyre részben nem tarthatnak igényt, vagy amely reparációt Magyarországtól a mai viszonyok között úgysem kaphatnak meg annál a szomorú helyzetnél fogva, amelyben vagyunk, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* vagy amelyet nem kaphatnak meg egy fel nem vehető kölcsön révén sem. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azt hiszem azonban, hogy nemcsak gazdasági érdekeik rovására vegyülhetett némi politikum ebbe a határozatba, hanem még politikai érdekeik rovására is, mert nekik csak egy jogosult érdekük lehet politikai szempontból, s ez Közép-Európa nyugalma. Már pedig Közép-Európa nyugalma csakis Közép-Európa pénzügyi és gazdasági rekonstrukciójával lehet biztosítani. *(Úgy van! Úgy van! Taps a jobboldalon.)* Minden olyan lépés, amely ezt nem szolgálja, nem szolgálja Közép-Európa nyugalma sem. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azt hiszem tehát, hogyha ilyen politikum vegyült volna ebbe a kérdésbe, úgy az nem szolgálta Magyarország érdekeit, de nem szolgálta egész Európa érdekeit sem. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* A mi álláspontunk ezzel a határozattal szemben világosan áll előttünk. Amit tőlünk talán a körülmények ismeretének hiánya, talán a jóindulat hiánya tagadott meg, azt meg kell kísérelnünk elérni azoknak segítségével, akik a körülményeket már ismerik és jóindulattal vannak irányunkban. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én itt elsősorban a nagyhatalmakra gondolok és erről a helyről is kötelességemnek tartom, hogy köszönetet mondjak Anglia és Olaszország kormányának, *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)* amelyek Magyarországot támogatták és a reparációs bizottságban olyan határozati javaslatot terjesztettek elő, amely a magyar érdekeket teljesen kielégítette volna.

Nem veszem ki azonban a nagyhatalmak közül Franciaországot

sem mert meg vagyok róla győződve és bízom abban, hogyha Franciaország is meg fog győzödni arról, hogy ezen az úton Magyarország gyakorlati eredményekhez nem juthat. akkor Franciaország is egyengetni fogja az útját annak, hogy egy megfelelőbb határozat meghozatalának segítségével végleg a célhoz jussunk.

Lesznek talán ebben a Házban olyanok, akik azt fogják mondani, miért nem fordulunk mi azokhoz a többi hatalmakhoz, amelyek egy megfelelő határozat meghozatalához nem járultak hozzá, miért nem fordulunk elsősorban szomszédainkhoz támogatásért és segítségért. ha ők voltak azok, akik a maguk részéről még nem látták talán elérkezettnek az időt arra, hogy Magyarország pénzügyi felemelkedésének alapot adjanak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

A magam részéről kijelenthetem, *(Halljuk!) Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy én ezt helyeslem és szükségesnek tartom . . . *(Zaj a bal és a szélsőbaloldalon.)* ... félek azonban attól, hogy a meggyőzésnek azok az eszközei, amelyek a mi rendelkezésünkre állanak, talán még elégtelenek. Mi mindazt, amit egy korrekt. lojális viszony ápolásával el lehet érni, a magunk részéről meg akarjuk tenni és ha talán a múltban voltak kifogások e téren, melyek ellenünk felhozattak, bár ezeket jogosultaknak el nem ismerhetem, úgy kettőzött erővel fogunk arra törekedni, hogy korrekt és lojális viszony létesüljön közöttünk és szomszédaink között. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! A rábeszélés bizonyos fegyverei azonban nem állhatnak rendelkezésünkre. Mi a szuverenitásunkból semmit sem engedhetünk, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* mi alkalmat arra, hogy belső ügyeinkbe bárki is beavatkozzék, nem adunk. *(Helyeslés és taps jobbfelől és középén. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

A korrekt. lojális viszony érdekében mindent hajlandók vagyunk megtenni, de magunkat megalázni nem volna helyes politika. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középén.)* A háborúban ez a nemzet mindent elvesztett. Ez a nemzet elvesztette ifjúságának virágát, elvesztette országának kétharmadrészét, elvesztette vagyonát, régi gazdagságát, gazdasági felemelkedésének erőforrásait. de egyet nem veszítettünk el: nemzeti önértetünket és becsületünket. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* Mi felemelt fővel jártunk és járunk a nemzetek között és így akarunk járni a jövőben is. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! Ha most önök azt kérdik tőlem, hogy végeredményben mit akar a kormány csinálni, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* úgy erre azt felelem, *(Zaj. Halljuk! Halljuk)* hogy a megkezdett akciót két irányban teljes erővel akarjuk továbbvinni és folytatni. Egyfelől mindent el fogunk követni, hogy a ma még nem megfelelő reparációs bizottsági határozat kiegészíttessék, illetve módosíttassék, *(Helyeslés jobbfelől.)* olyan formában, amely nekünk megfelel és amely lehetővé teszi Magyarországra nézve, hogy kölcsönhöz jusson. A másik oldalon rá kell mutatnunk arra, hogy Magyarország helyzete rendkívül kritikussá vált s hogy ezzel a kritikus helyzettel szemben a kormánynak azonnal lépéseket kell tennie.

Csak egy pár számadatot fogok ennek illusztrálására felolvasni. Mielőtt azonban ezt tenném, reá kell, hogy mutassak arra is, hogy a leg-

nehezebb három hónap elé megyünk pénzügyi szempontból. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen köztudomású az, hogy aratás előtt kifogynak az exportálható készletek és hogy ebből kifolyólag kereskedelmi mérlegünk passzivitása a következő hónapokban valószínűleg még fokozódhatik, ami a devizahelyzetet természetesen még nehezebbé teszi. Most válnak esedékesé olyan külföldi tartozásaink, amelyek eddig esedékesek nem voltak. A déli vasúti egyezmény folytán *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Aha! Halljuk! Halljuk!)* három részlet megfizetése, 2,250.000 aranyfrank értékben válik esedékesé a nyár folyamán. A Stég-re vonatkozó hasonló egyezmény révén két jogcímen 2,800.000 francia frank válik esedékesé. A Franciaországgal a háborús hátralékokra kötött egyezmény értelmében 6 millió francia frank, a francia, angol és belga clearing-egyezményből kifolyólag több millióra menő tartozást kellene kiegyenlíteni. Itt vannak a Devizaközpontnak hátralékai; elsősorban azok a hátralékok, amelyek az államnak szállított áru fejében esedékesek és amelyek egymagukban 14 millió svájci frankot tesznek ki. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Evvél a helyzettel szemben a kormánynak sürgős lépéseket kell tennie. A magam részéről csak bejelenthetem, hogy a kormány mind a két irányban meg fogja tenni a kötelességét. Kérem ezen bejelentésem tudomásulvételét. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen. Zaj balfelől és a szélsőbaloldalon.)*

A KORMÁNYZAT STABILITÁSÁRÓL ÉS A KISENTENTE AKNAMUNKÁJÁRÓL (NYÍREGYHÁZA, 1923 JÚLIUS 10.)

1923 július 9-én tartotta *Bakovszky* Iván belügyminiszter Nyíregyházán beszámoló beszédét. A beszámolón résztvett *Bethlen* István gróf miniszterelnök is, aki megragadta az alkalmat. hogy válaszoljon azokra a támadásokra, amelyek abban az időben Magyarország és a magyar kormány ellen a román és a jugoszláv sajtóban, nyilván sugalmazásra megjelentek.

A kisentente sajtója különösen három irányban élte ki támadását. Az első az volt. hogy a *Bethlen*-kormány nem képviseli a nemzet akaratát. az országban nincsen demokrácia és ennek folytán velünk szóba állani nem lehet. A második, hogy titkos fegyverkezés folyik Magyarországon és ezzel fenyegetjük szomszédainkat. A harmadik vádat az képezte, hogy mi innen irrendentizmust szítunk és ezáltal a lecsatolt részeken a megnyugvást lehetetlenné akarjuk tenni.

Bethlen István gróf úgy a belpolitikai kérdésekről, valamint a kisentente támadásairól a következőket mondta:

Ma olyan kort élünk, – mondotta – amelyben mindenki keresi az ország bajainak forrását. kutatja a bajokat és különféle programokat állít fel. Programokban nincsen hiány, csak az a kérdés, hogy helyesen vannak-e azok felállítva. Vannak, akik azt mondják, hogy a bajok összes forrása onnan származik, hogy a kormány nem támogatja kellőképpen a termelést. A termelést kell fejleszteni, akkor minden bajunk meg fog szűnni. Mások azt mondják, hogy a korona zuhanása az oka minden bajnak. Ez ellen kell dolgozni, ezt kell megszüntetni és akkor Magyarország újból virágozni fog. A harmadik azt mondja, hogy minden baj forrása a spekuláció és a zsidóság. Ezt kell eltiltani, megszüntetni és

akkor boldog lesz megint az ország. Vannak megint mások, akik azt mondják, a főbaj az, hogy nincsen kellő demokrácia ebben az országban. Ezt kell megcsinálni. Ha ezt csináljuk, akkor ebben az országban tej és-méz fog folyni. Ez a kulcsa mindennek. És így jön egyik orvos a másik után. Keresik bajaink okát. rámutatnak a bajok forrására és az orvos szerepére. Engedjék meg, hogy én a magam részéről is foglalkozzam ezzel a kérdéssel.

Ha visszanezünk a nemrég elmúlt időkre, akkor azt látjuk, hogy Magyarország oly megrázkódtatáson ment keresztül, amely ezeréves történeti múltjában ritkítja párját és talán soha sem fordult elő. Az ország megcsönkítése, a világháború elvesztése, a forradalom és annak megismétlődése, az idegen megszállás oly megrázkódtatást okozott ebben az országban, amilyent nemcsak ez a nemzet nem látott a múltban, de amelyet más nemzetek sem láttak még a világháború rendjén sem. Nem lehet csodálkozni tehát azon, hogy ez a nemzet elvesztette egy időre lelki egyensúlyát. Elvesztette megcsönkítése folytán gazdasági egyensúlyát is. Ha a bajokat orvosolni akarjuk, első feltétel mindenekelőtt az, hogy a nemzet visszanyerje lelki egyensúlyát. Ennek segítségével helyreáll a nemzet gazdasági egyensúlya is. Egyes emberek mehetnek keresztül ilyen lelki megrázkódtatásokon és különféleképpen reagálnak azokra, aszerint, hogy milyen az illetőknek a jelleme. Az egyik meghasonlik önmagával és öngyilkosságra vetemedik, a másik meghasonlik a világgal, nem önmagában, hanem a világban, annak társadalmi intézményeiben, az emberek igazságtalanságában keresi a bajok forrását. meghasonlik a társadalmi renddel, gyűlölködésre fordul embertársai ellen. Csak kevesen vannak, akik beletörődve az új helyzetbe, becsületes munkával igyekeznek egy új életre feltételeket szabni és lehetőségeket megteremteni. Ez a nemzet is megpróbálta az öngyilkosságot. Megpróbálta akkor, amikor a bolsevizmushoz csatlakozott. Megpróbálta, hogy a világgal meghasonolva, fegyverrel támadjon az egész világ ellen. De elérkezett az ideje annak is, hogy behelyezkedjen – nehezen, mert lelkünk ellen való, de mégis kötelességszerűen – abba az állapotba, amelyben van, becsületes munkával igyekezzen kijönni abból a helyzetből, amelybe a világháború, a forradalmak és saját hibái döntöttek.

Helyre kell állania lelkünk egyensúlyának. Mit jelent ez? Jelenti azt, hogy elsősorban politikai téren, a társadalmi osztályok és felekezetek, nemzetiségek között állítsuk helyre az egyetértést. Jelenti azt, hogy mindenki, úgy a jobboldali, mint a baloldali, túlzástól mentesen egy mérsékelt, konzervens, becsületes politikai irányt tartson szeme előtt és ezt konzervensen kövesse. Jelenti azt, hogy stabil kormányzatot létesítsünk ebben az országban, mert arra van ennek a nemzetnek szüksége, hogy egy munkaképes parlamenttel rendelkezzen. Csak egy stabil kormány, egy munkaképes parlamenttel összhangban, lesz képes teljesíteni azokat a súlyos és nehéz feladatokat, amelyek reánk várnak. Ha ezt teljesíteni tudjuk, akkor szent meggyőződésem, hogy helyre fog állni ennek a nemzetnek gazdasági egyensúlya is. Ezek az előfeltételei annak a lelki meggyógyulásnak, amelynek révén teljesíthetjük azt a munkát, amellyel gazdasági életünket is föllendíthetjük. Ez egyúttal azt is fogja jelenteni, hogy visszanyerjük az európai népek családjában a többi nemzetek között azt a méltó helyet, amelyet bennünket megillet és amelyet elvesztettünk.

Én is abban a meggyőződésben vagyok, hogy a helyes külpolitikának előfeltétele a helyes belpolitika. De amikor ezt nyomatékosan hangoztatom, még nyomatékosabban kell hangoztatnom azt, hogy nem lehet helyes belpolitikát követni, ha ennek a külpolitikai előfeltételeit meg nem adjuk. Hogyan gyógyuljon meg ez a nemzet lelkileg, hogy nyugodjék meg ennek a nemzetnek felzaklatott lelke, ha a külföld csak rosszindulatot mutat és akadályokat gördít utunkba, ha soha támaszt nem nyerünk és mindenütt üldözéssel és érdekeink kijátszásával találkozunk? Ha ezt vizsgáljuk, mit ad nekünk ebben a tekintetben a külföld, meg kell állapítanunk azt, hogy megnehezítette a konszolidációnak azt a munkáját, amelyre együttes erővel törekedett a magyar kormány és a magyar nemzet. mert a trianoni szerződés megkötése után mást, mint parancsszót nem hallottunk a magunk részéről. Mást, mint megalázást, nem láttunk. Érdekeinket a piacra dobott jószágnak vették és semmit sem teljesítettek előfeltételül annak, hogy az országban a megnyugvás következze be. Gyűlöletet szítottak ellenünk, támogatták azt a propagandát, amelyet a kimenekült börtön-csőcselék folytatott ellenünk, ebben az országban pedig gazdasági vergődésünket könnyen tekintették és nem segítettek. Ha véreink sanyargatása miatt jajszó hangzott föl, ha az elszakított területeken jajszó emelkedett, hogyha talán ökölbesorult egy kéz, akkor arcunkba korbácsoltak ugyan csak azzal, hogy ez az ország megint fenyegeti Európa békéjét.

Kérdem, amikor mi igyekeztünk teljesíteni kötelességünkét Európával szemben teljesítette-e ily körülmények között Európa velünk szemben kötelességét? Megkönnyítette-e azt a munkát, amelyet a maga részéről megkíván és joggal megkíván tőlünk? Nem hozzájárult-e inkább magatartásával ahhoz, hogy itt meg ne nyugodhassanak.

A belügyminiszter úr rámutatott már arra, hogy amikor a pénzügyminiszter úrral külföldön jártunk, ebben a tekintetben talán némi enyhülés állott be. Ez azonban messze van még attól, amit követelnünk kell és követelnünk lehet.

Még ma is kérlelhetetlenek velünk szemben szomszédaink, mert érzik, hogy igazságtalanságot követtek el velünk szemben. Hiszen általános emberi tulajdonság az, hogy azoknak nem bocsátunk meg, akikkel szemben igazságtalanok voltunk. Akkor, amikor Európa nagy nemzetei elismerték az, hogy nemcsak Magyarország, de Közép-Európa érdeke az, hogy ez a nemzet újra talpraálljon, akkor szomszédaink, sajnos, még mindig vádakkal állanak elő velünk szemben és ezekre hivatkozva, lehetetlenségnek deklarálják azt, hogy Magyarország talpraálljon. És ezeket a vádakat nem is azért hoztam fel, hogy hasonló vádakkal feleljek, mert hiszen ennek az ügynek semmiféle vádaskodással, rekriminációval, semmiféle provokációval nem használunk. Nekünk az egyenes úton haladva, félretéve a vádaskodást és provokációt, azokra nem felelve kell törekednünk arra, hogy megközelítsük azt a célt, amelyet magunk elé tűztünk. Ha mégis ma ezekre a vádakra felelni akarok, azt nem azért teszem - ismétlem hogy vádakkal feleljek, hanem azért, mert azt hiszem, hogy ennek a nemzetnek becsülete megkívánja, hogy illetékes helyről utasítsák vissza ezeket a vádakat. *(Általános helyeslés és taps.)*

Már a belügyminiszter úr rámutatott arra, hogy az egyik vád az, hogy ez a kormány nem képviseli a nemzet akaratát, hogy ebben az országban nincs demokrácia, hogy ennek folytán velünk szóba állani nem lehet.

Egy másik vád úgy hangzik, hogy titkos fegyverkezés folyik és mi ennek révén fenyegettük szomszédainkat. A harmadik vád pedig az irredentizmus jól ismert vádja. Hogy irredentizmust szítunk, hogy ezáltal a szomszédainkhoz csatolt területeken a megnyugvást lehetetlenné tesszük és a konszolidációt akadályozzuk meg. Nézzünk szembe mégegyszer ezekkel a vádakkal. Ezeket elsősorban az a bizonyos társaság szította ellenünk, amelyre már bátor voltam utalni: az emigránsok. Azt mondták, nincs demokrácia, mert az államforma kérdésében nem mertük megkérdezni a népet, mert a kérdést nem tettük népszavazás tárgyává: hogy nincsen általános választójog, hogy oligarkia uralkodik ebben az országban és hogy nem nyúltunk radikális földreformhoz, amely egyedül volna orvosszere az összes bajoknak; hogy a nép szabadságjogait letiporjuk és így tovább.

Nézzünk szemébe az első vádnak. Magyarországon tudtommal egy kis csoport terrorisztikus eszközökkel kiáltotta ki az úgynevezett népköztársaságot és nemcsak, hogy alkotmányos elintézéshez nem nyúlt, hanem óvakodott attól is, hogy ezt a kérdést népszavazás által döntse el. Ha velünk szemben ilyen vádakot emlegetnek, kérdezem, hogy szomszédainknál, például az északi szomszédainknál, a népköztársaság népszavazás útján létesült-e? Sőt továbbmegyek, azok, akik maguk részéről a békeszerződés előtt az annexiómentes, hadikárpótlás nélküli békét hirdették, ezek az annexiót népszavazás útján hajtották-e végre, vagy pedig ellenkezőleg, amikor mi Párizsban a népszavazást kértük ezekre a területekre, nem azt mondták-e, hogy ez fölösleges és visszautasították? Ne hivatkozzék senki olyan érvekre, amelyek tekintetében nem tud jó példával előljárni a maga részéről. Azt mondták, nincs általános választójog. Hát nem tagadjuk, hogy nincsen. Mert Magyarországon a felnőtt lakosság 60-70 százaléka valóban bír választójoggal, még a nők is, bár igen demokratikus országokban a nőknek nincs választójoguk. Magyarországon a választójog csak ahhoz van kötve, hogy valaki 24 éves legyen, hogy két év óta állandóan egy helyben, lakjon, hogy a négy elemije meglegyen. A választói jogosultság tehát oly feltételekhez van kötve, amelyeket minden lakos megszerezhet. sőt megszerezni köteles, mert ott, ahol általános népoktatási kötelezettség áll fenn, a választójognak ez a népoktatás szerinti négy osztály elvégzéséhez való kötése nem megkötése a választójognak, hanem ellenőrzése annak, hogy azt a kulturfokot, amelyet az állam minden polgárától megkíván, azok el is ériék. Ha ez hiba, ez oly hiba, amely napról-napra javul, ami talán húsz év múlva teljesen meg fog szünni, mert hiszen tudjuk, hogy az analfabétizmus szűnőben van. Kérdezem azoktól az uraktól, akik ezt a vádat hangoztatják, hogy bár ők az általános választójogot törvénybeiktatták annakidején, egy úgynevezett néptörvénybe, hozzányúltak-e ehhez és így kiírták-e az általános választásokat? Nem merték saját választójoguk alapján megkérdezni ezt a népet. mert tudták, hogy ez meg fogja adni a méltó választ. Én azt mondom, hogy Kelet-Európában és a Balkánon egyáltalában irónia általános választójogról, mint a demokrácia biztosítékáról beszélni.

Vagy nem irónia-e az, ha látjuk, hogy három és félmillió magyar embert azoknál, akiknél az általános választójog legalább papíron törvénybe van iktatva, kismizmiznek az általános jogok gyakorlásából. Azt hiszem, hogy ez náluk többé-kevésbé az a fügefalevél, amelynek segít-

ségével a demokrácia hiányait, valóban pedig egy autokráciát takarni tudják. Azt mondják, hogy szükséges a demokráciához a radikális föld-reform, hogy nálunk oligarka uralkodik. Én nem tudom, hol van ez az oligarka? Én magamat nem számítom közé annyival kevésbé, mert éppen az ő jóvoltukból egy talpalattnyi földem sincs. Én nem látom ezt az oligarkiát, mert hiszen abban a pártban, amelynek élén állok, a kiszagdapárt tekintélyes tagjai vannak jelen. De van-e szükség arra, hogy egy ország demokratikus legyen, radikális földreformra? Én azt hiszem, az a föli-reform, amelyet a szomszéd országokban látunk, nem annyira a szegény népek földhözjuttatását, mint inkább a magyar birtokososztály letörését célozza. Ha visszaemlékezem arra az időre, mikor Búza Barna csinálta a földreformot Magyarországon, emlékszem arra, hogy ezt nem azért csinálta, hogy az országban a földek egészséges megosztását érje el, hanem hogy a birtokososztályt letörje és a tömegek vezetését a felelősségnélküli demagógok kezére játssza. Mi igenis józan földreform keresztülvitelének garanciáját szükségesnek tartjuk. De ezt a nemzet jövőjének, nem pedig a demagógiának a javára akarjuk keresztülvinni. *(Hosszas lelkes éljenzés és taps.)*

Azt mondják, hogy ebben az országban nincsenek szabadságjogok, hogy mi ezeket eltöröljük. Újból kérem önöket, emlékezzenek vissza az októberi időkre, arra a szomorú időre, amikor ebben az országban mindenkinek volt joga és szabadsága, csak a tisztességes embernek nem. Soha annyi visszaélést a szabadság köpenye alatt és jelszava alatt el nevetek, mint azok, akik akkor uralkodtak és akik a szakszervezeti terrorral elnémítottak minden becsületes véleményt és törekvést és lehetetlenné tették, hogy a tisztességes emberek a nép közé mehessenek.

Kérem mármost szomszédainkat, hogy nem szabad-e a magyar sajtó? Hiszen szomszédainknál a magyar újságok még cenzúrázva jelennek meg. A Prágai Magyar Hírlap megjelenését hetenként háromszor tiltják meg. Ne panaszkodjanak ebben az országban az emberek a szabadságjogok eltörpítése miatt. Nézzenek át a határon és látni fogják, mi történik ott a magyar emberrel?

Azt mondják, hogy itt titkos fegyverkezés folyik és ezzel fenyegetik szomszédainkat. Valóban ez csak Európa együgyűségére való pályázat. Amikor az utolsó három évben átértük a két király-puccsot, akkor nem a szomszédok fenyegették-e Magyarországot bemaszírozással, és azzal, hogyha nem engedünk túlzott követeléseinkből, katonai hatalommal kényszerítenek arra. Az utóbbi időben történt határincidensek alkalmával pedig mi voltunk-e azok, akik mobilizáltunk? Mi voltunk-e azok, akik hadsereget vonultattunk fel? Aki az utolsó három év történetét nem illeg is ismeri, szemébe kell, hogy nevéssen azoknak, akik ezt hangoztatják. De vessük össze az erőviszonyokat. Nekünk 35.000 emberünk van fegyverben, szomszédaink békeállománya 6-700.000 ember, háborús mozgósítás esetén pedig 7 és fél millióra emelhető fel. A mi békebeli hadseregünk nincs felszerelve még azokkal a fegyverekkel sem, amelyeket a trianoni szerződés biztosít. Szomszédaink költségvetése duzzad a hadsereg számára szükséges kiadásoktól. Magyarország honvédelmi kiadásai kisebbek, mint Ausztriáé, míg szomszédaink hadikiadásai nagyobbak, a lakosság fejszámára átszámítva, mint Németország hadikiadásai voltak a világháború előtt.

Éppen így állunk az irredentizmus vádjával is. Én az irredentiz-

must a gyengülő hazafiságnak nyújtott injekciónak tartom. A határon túl lakó magyarok bizonyára meg fognak maradni magyaroknak. Bizonyára ragaszkodnak nemzetiségnyelvükhöz, magyar kultúrájukhoz, hiszem, hogy nincs szükségünk arra, hogy nekik injekciót adjunk. Minden megdöglő, szóval, felesleges gesztussal, irreverent kijelentéssel, amely mögött a külföld többet sejt, mint aminek tényleg látszik, azoknak ártunk, akik a határon túl maradtak. Én, mint a felelős magyar kormány elnöke, semmiféle ilyen megmozdulást, amely Közép-Európa békéjét fenyegetné, éppen magyar szempontból nem tűrnék és nem fogok tűrni. Ebben a tekintetben garanciát adhatok az egész nemzetnek, de a külföldnek is,

Legyen vége a vádaskodásnak, mert ez Közép-Európa helyzetén nem javít. Ez lehet jó arra, hogy ellenünk hangulatot keltsenek, hogy Magyarország jogos követeléseinek teljesítését ideig-óráig kitolhassák. De minél inkább sikerül Magyarország jogos követeléseinek elhalasztását keresztülvinni, annál súlyosabbak lesznek ennek következményei, nemcsak erre az országra, hanem egész Közép-Európa gazdasági helyzetére is. Bár a népek háborút vívtak egymással, a békekötést nemcsak lelki, de gazdasági szolidaritásnak is kell követnie. El fog következni nemsokára az az idő, amikor nemcsak mi hirdetjük ezt, hanem az európai kultúra és civilizáció élén haladó nagy nemzetek is ennek a megvalósítására igyekeznek. Erre az időre tartsuk szárazon a magyar puskaport, ami alatt megint nem valódi puskaport értek, hanem, ezt kulturális és nemzeti szempontból véve. Erre az időre gyűjtsünk minden erőt össze. Ha a magyar ügy Európa nagy nemzetei előtt végeredményben diadalmaskodni fog, akkor elkövetkezik az az idő, amikor eljön az, amire mindannyian törekszünk, a gazdasági egyensúly és a szociális béke megalapozása.

Még két kérdéstről szeretnék beszélni. Az egyik a földreform kérdése, a másik a mezőgazdasági hitel. Mindenkinek, aki egy kis józansággal nézi ennek az országnak helyzetét, közállapotait, feltétlenül tudnia kell, hogy földreformra szükség van, hogy ennek a végrehajtása sürgőssé vált. De ismétlem, amikor ezt hangoztatom és amikor a magam részéről jótállok azért, hogy azt végre is fogjuk hajtani, ugyanakkor hangoztatni kívánom azt is, hogy nem a forradalmi mentalitás szolgálatának kedvéért csinálunk földreformot, nem azért csináljuk, hogy kielégíthetetlen igényeket támasszunk, hanem azért, hogy a birtok megosztását ebben az országban az egész nemzet javára egészségessé tegyünk. Ha tehát a kormány szükségesnek tartja, hogy a meghozott földreform-törvényt novelláris intézkedéssel módosítsa, ismételten hangoztatnom kell, ezt nem azért teszi, hogy kielégíthetetlen igényeket támasszon, mert földre igénye ott, ahol a magántulajdon szent, senkinek sincs, amint hogy senkinek nincs igénye az én kabátomra, de igénye van egy egész nemzetnek egy egészséges birtokmegosztásra. Hangoztatom, nem azért csináljuk a novellát, hogy azokat a garanciákat, amelyeket benne a birtokososztály lát, hogy a törvény végrehajtását ne a kormány önként, hanem a bíróság csinálja, elvegyük. Ezt a garanciát megvonni nem volna helyes és nem is szabad. Én a magam részéről ennek megvonásához nem is járulhatok hozzá. Azért sem csinálunk novellát, hogy a feltétlenül szükséges középbirtokos osztályt megbántuk és biztosságához hozzányúljunk. Ha a novellára szükség van, tisztán három okból van rá szükség. Az egyik az, hogy a végrehajtást gyorsabbá kell tenni, mert minél tovább húzódik ez a kérdés, annál inkább

alkalmas arra, hogy egyesek demagóg jelszavakkal hasznosítsák maguknak a késedelmet. Szükség van a novellára azért is, mert a végrehajtás rendjén egyes végrehajtó közegek között az értelmezés tekintetében nézeteltérés merült föl. Szükséges tehát, hogy biztosítsuk a végrehajtás egységes szempontjait. Amikor ezt hangoztatom és az egyik oldalon garanciát vállalok azokkal szemben, akiket földhöz kell juttatni, amennyiben a törvény szerint földhöz juthatnak, amikor a másik oldalon garanciát vállalok abban a tekintetben, hogy semmiféle szélsőséges demagóg jelszavaknak sem a kormány, sem annak elnöke, sem a földművelésügyi miniszter, sem a párt hozzá nem járul, ugyanakkor egy külön intelmet kell intéznom azokhoz, iakik igényt tartanak és azokhoz is, akik kisajátítást szenvednek. Az egyiknek azt mondom, gondolja meg jól, mielőtt igényt támaszt, mert könnyű egy népgyűlési beszéd meghallgatása után jelentkezni. De ennek könnyen lehet az a következménye, hogy ezek az urak két-három év múlva tönkrementen fogják visszaadni a földet. Mindenki jól gondolja meg, hogy mit csinál, mert senkinek sem viselhetjük gondját a tekintetben, hogy a föld bérének árát meg is tudja fizetni.

A másik felszólítást a földbirtokos társadalomhoz intézem. Ők, amikor biztosítékot kapnak abban a tekintetben, hogy a kisajátítás folytán nem fognak szenvedni, hogy az üzemi hitelük nem válik lehetetlenné, akkor kötelesek gondoskodni arról, hogy a saját birtokukon a termelést fenntartsák. Ennek az országnak arra van szüksége, hogy végre maga dolgozza fel nyersterményeit, hogy véget vessen annak a szerencsétlen állapotnak, hogy a kivitt nyerstermékeket feldolgozott formában sokkal drágább áron legyünk kénytelenek visszahozni a fogyasztás kielégítésére. Minden kétségen felül áll, hogy mi egy nagy és súlyos hitelkrízisben élünk. Azonban senki sem bolond tőkét kölcsön adni tisztán azért, hogy egy pár hónap múlva, mint kevesebb értékű pénzt kapja vissza. Ennek természetes következménye, hogy megszűnik a takarékosági szellem, & tőkegyűjtésre való törekvés, mindenki áruba, földbe akarja pénzét fektetni. A termelés helyébe sokhelyütt a spekuláció lépett. A termelés sínylődik. Nehéz kérdés ez mindaddig, amíg hanyatló valutával állunk szemben. Ha körülnéznünk szomszédaink között, látjuk azt, hogy Ausztriában és Németországban is hasonló a viszonyok és nem sikerült a gyógyítószert megtalálni, amelynek segítségével ezen változtatni lehetne. A magyar kormány kötelessége, hogy ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozzék, mert most már mezőgazdasági termelésünk is sínyli a hitelkrízist. Oda kell törekednünk, hogy a szövetkezetek révén a kisbirtokos társadalom, továbbá a közép- és nagybirtokos társadalom, úgy a búzakötvények kibocsátása révén, mint a jegyintézeti hitelnek a lehetőség és a közgazdasági szempontok figyelembevételével a termelést fejlesszék. De szükség van még arra is, hogy a magyar birtokos társadalom szervezkedjék és megalkossa azokat a hitelszervezeteket, amelyeket 100 éven keresztül önműködés révén megszervezni nem tudott. Végre is mindent nem csinálhat, a magyar állam, az az állam, amely leromlott állapotában, amikor a napikiadások teljesítésére is csak nagynehezen tudja a szükséges pénzt előteremteni, amely nincs abban a helyzetben, hogy minden szükségletet maga elégítsen ki. Ha a magyar állam és a kormány, a társadalommal harmonikusan együttműködve, igyekszik ebben a tekintetben előrejutni, ha a magyar társadalom egy része megszűnik mindenért csak a kormányt tenni felelőssé és a

magya részéről hozzájárul ehhez a munkához, akkor el fog következni az az idő, amikor együttes erővel ennek az országnak dolgait előre tudjuk vinni.

A TÖBBSÉGI PÁRT EGYSÉGÉRŐL, A JOGRENDRŐL, EGYES KÜLPOLITIKAI KÉRDÉSEKRŐL (INDEMNITÁSI JAVASLAT 1923 II-İK FELÉRE.)

A nemzetgyűlés 1923 július 27-én fejezte be az indemnítási javaslat általános tárgyalását. A több mint egy hónapig tartó tárgyalást sok heves összecsapás akasztotta meg és abban főképpen *Gaal Gaszton*, *Bassay Károly*, *Szakács Andor*, *Peidl Gyula*, *Giesswein Sándor* és *Hegymegi Kiss Pál* vettek részt.

Bethlen István gróf miniszterelnök az általános vita befejezése után a következőkben válaszolt az egyes felszólalásokra:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) A kormány az indemnítási javaslatot június 8-án terjesztette be a Házhoz és június 20-án vétetett ez plenáris tárgyalás alá. Azóta az indemnítási vita szakadatlanul tartott a mai napig és ma is csak az általános vita befejezéséig jutottunk. Már maga ez a tény, hogy a harmadik indemnítási vita ilyen hosszasan tart. jelzi azt, hogy alkotmányos életünkben, a nemzetgyűlés életében bizonyos beteges jelenségek vannak. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Amikor azért kértem szót, hogy az egy hónap alatt elhangzott érvekkel szemben a kormány álláspontját kifejtsem, bizonyos nehéz helyzetben vagyok. Nehéz helyzetben azért, mert ha veszem magamnak azt a fáradságot, hogy végigolvassam az elhangzott beszédeket. – mint ahogy vettem magamnak ezt a fáradságot – akkor kénytelen vagyok azokat a szempontokat, azokat az argumentumokat, amelyeket az ellenzék részéről először hallottunk, elválasztani azoktól, amelyeket gyakran baloltunk.

Ha ezt a fáradságot veszem magamnak, akkor sajnosán kell konstatálnom, hogy az indemnítási vita rendjén elhangzottak jórészt már igen sokszor hallottuk, igen sokszor vitába bocsátkoztunk velük, igen sokszor igyekeztünk azokat megcáfolni és csak nagyon kevés olyan új szemponttal találkoztunk, amely egyik-másik kérdésben felhozott. Amikor tehát most arra törekszem, hogy ezeket az új szempontokat és új argumentumokat kiválogatva, a kormány álláspontját ezekkel szemben kifejtsem, azzal a nehézséggel kell megküzdenem, hogy a beszédem talán egy kissé mozaikszerű lesz, mert kénytelen vagyok különféle kérdésekkel egymásután foglalkozni, amely kérdéseknek speciális összefüggésük nincs.

T. Nemzetgyűlés! Beszélni akarok először is a kormányzat általános politikai irányáról, foglalkozni akarok azokkal a kritikákkal és bírálatokkal, amelyek általános elvi szempontból bírálták, vették bonckés alá a kormány politikáját. Beszélni fogok azután az adminisztráció kérdéseiről, a tisztviselőkérdésről, beszélni kívánok a jogrendről s azokkal a kérdésekkel akarok foglalkozni, amelyek különösen az utolsó időben ebből a szempontból felhozattak. Foglalkozni fogok a földreform kérdésével is, egyik és másik közgazdasági politikai kérdéssel és végre egypár szót kívánok szólni a külföldi kölcsönről és külpolitikánkról általában. Nem

terjeszkedhetem ki egyes reszortkérdésekre, hiszen az általános vita rendjén szóvá tettek kultúrpolitikai problémák, igazságügyi problémák, szó volt szociális kérdésekről és igen bő teret foglalt el az indennitási vitában a pénzügyi kérdés is, pénzügyi helyzetünk megvitatása. Különösen ezzel a kérdéssel nem akarok ezúttal foglalkozni, mert hiszen utánam a pénzügyminiszter úr fog szót kérni, aki a maga részéről a kormány álláspontját úgyis bőven ki fogja fejteni.

T. Nemzetgyűlés! A kormány általános politikájával szemben egy vád hangzott el, amely ismétlésre talált és amely különféle formában hozott fel. Gaal Gaszton t. képviselőtársam azt mondta, hogy a kormány politikája nem őszinte, hogy kétértelmű jelszavakat dobunk bele a köztudatba, hogy beszélünk az arany középút politikájáról, mely alatt senki sem tudja mit értünk, szóval olyan kétértelmű politikát követünk, mely mindenesetre az őszinteség híján van.

Ugyanezt a vádat Rassay t. képviselőtársam másképp fejezte ki. Azt mondta, hogy az egységes párt nem áll egységes politikai alapon, hogy ezt a pártot jellemzi az irtózás a nagy politikai problémák megoldásától. Vázsonyi t. képviselőtársam tegnapi beszédében visszatért erre a kérdésre és kritika tárgyává tette az ú. n. arany középút kérdését és azt mondta, hogy az igazság ott van, ahol van, lehet középen, de lehet szélső oldalon is, és azt mondta, hogy állítólag a kormány a középút politikáját azzal akarja követni, hogy utánozva a Károlyi-kormány rendszerét. mikor jobbra üt. ugyanakkor balra is üt egyet és egyik ütés a másik nélkül el sem képzelhető, mert hisz ezzel akarja magát a felszínen tartani és ezúton az arany középutat követni.

Gaal Gaszton t. barátom ezt a vádat nagyon pregnánsan és röviden úgy fejezte ki: miként lehetséges, hogy legyen egy párt. egy kormányzópárt. amelyben együtt ülnek Ulain Ferenc t. képviselő úr és Bíró Pál. Könnyen válaszolhatnék erre azzal, hogy Ulain ma nem tagja ennek a pártnak, de azt hiszem, ez igen olcsó ki-út volna, ez igen olcsó argumentáció volna ezzel az állítással szemben. Én a kérdésnek mélyére hatolok. *(Halljuk! a középen.)* Azzal kezdem, hogy minden nagy parlamenti pártban, minden olyan pártban, amely számos tagot számlál, mindig voltak, vannak és lesznek képviselők, akik az egyik vagy másik kérdésben nem értenek teljesen egyet. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ha visszaemlékezünk parlamenti múltunkra, pl. a szabadelvűpárt múltjára, úgy felelhetném azt, hogy a szabadelvűpártban egy padosorban ültek példának okáért Zselénszky Róbert gróf, a feudális-arisztokrata-konzervatív politika egyik vezetőférfia és ugyanannak a padnak a másik szélén Sándor Pál t. képviselőtársam, akiről ugyanez valóban nem mondható, sőt ellenkezőleg, sok kérdésben Zselénszkyvel homlokegyenest ellenkező állásponton volt. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ugyanebben a pártban ültek példának okáért a protekcionista agrárizmus hívei mellett olyanok, akik a szabadkereskedelmi irányt követték és egész sorát tudnám az ilyen ellentéteknek felsorolni. Nem tagadom tehát, hogy abban a pártban, amelyhez én is tartozom, igenis lényeges nézeteltérések, felfogásbeli különbségek vannak egy kérdésben – s ezt nyíltan megmondom -, a zsidókérdésben. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

De én azt hiszem, hogy ebben a nemzetgyűlésben nemcsak a kormányt támogató pártban, hanem az ellenzéki oldalon is hasonló ellen-

téteket fedezhetünk fel. *(Felkiáltások a baloldalon: Itt is van!)* Ott van például a keresztény ellenzék. Alig hiszem, hogy a keresztény ellenzéken példának okáért éppen ebben a kérdésben Zichy János grófnak vagy Rakovszky Istvánnak felfogása; egy nevezőre volna hozható példának okáért Friedrich István vagy Haller István felfogásával. *(Zaj.)*

De nem volt-e ez a múltban is így. *(Zaj a bal- és a szélső-baloldalon.)* Ha visszaemlékezünk példának okáért a függetlenségi pártra, éppen ebben a kérdésben ott is voltak nézeteltérések. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Az egyik oldalon állott Bartha Miklós és Polónyi Géza felfogása, a másik oldalon Eötvös Károly és Justh Gyula felfogása, akik azért mégis egy pártban ültek. S mi volt ennek az oka? Az, hogy nem ez a kérdés tétetett a pártok alakulásának ütközopontjává. És ha valaki nekem azt tanácsolja, hogy ezt a kérdést kell a pártok elválasztása szempontjából ütközoponttá tenni, úgy én a magam részéről a leghatározottabban ellene vagyok ennek. *(Helyeslés jobbról.)*

Azt hiszem, hogy a nemzet érdekei szempontjából volna káros, ha ezt a kérdést tolnók előtérbe, mint olyan kérdést, mely körül a pártoknak csoportosulniuk kell. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Nem tagadom, hogy ennek a kérdésnek van bizonyos aktuális fontossága. Én ugyanis azon a nézeten vagyok, hogy van Magyarországon zsidókérdés.

Azon a nézeten vagyok, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozni kell. A leghatározottabban elítélném azonban azt, ha ezt a kérdést tennők politikai vitánk ütközopontjává, ha ezt a kérdést állítanék oda, mint olyant, amely körül a pártoknak csoportosulniuk kell. Mert, ha már baj, hogy ennek a kérdésnek ilyen aktuális jelentősége van, akkor legalább ne tetőzzük ezt azzal, hogy a pártokat széjjel akarjuk szakítani e kérdés miatt, mert ebben az esetben valóban bekövetkeznék az, hogy a parlament és az ország egész közléte hadszíntérré, válnék egyfelől az antiszemita között, másfelől pedig azok között, akik velük szemben zsidó érdekeket akarnak előtérbe hozni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ez az ország nagy érdekeire nézve nagy veszély és nagy kár volna. *(Zaj a bal- és a szélső-baloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! Mi ezt a kérdést nem tekintjük és nem vizsgáljuk sem teóriák, sem a szenvedély szemüvegével. *(Helyeslés.)* Mi ezt a kérdést egyedül és kizárólag a nemzet érdekei szempontjából kívánjuk mérlegelni *(Helyeslés.)* és mindazok, akik az alapfelfogásban velünk egyeznek, helyet foglalhatnak ebben a pártban, kikötve azt, hogy a párt vezetőségének minden pontban alávetik magukat.

Ettől az állásponttól nem tekinthetne el egy párt sem, elsősorban az a vezető- és a kormány háta mögött ülő párt sem, amelynek tagja vagyok.

Azt, hogy mi nem a zsidókérdést akarjuk ütközoponttá tenni, hogy nem ezt a kérdést tartjuk a legfontosabbnak, ebből nem következik, hogy ez a párt nem áll egységes elvi alapon, mert hiszen a zsidókérdésnél sokkal nagyobb bajai vannak a nemzetnek *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* sokkal nagyobb baja ennek a nemzetnek a terület szétszakítása, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* sokkal nagyobb baja a védtelen állapot, amelyben vagyunk, *(Úgy van! Úgy van!)* sokkal nagyobb baj szorongatásunk szomszédaink által, *(Úgy van! Úgy van!)* magyar véreink pusztulása a tőlünk elszakított területeken *(Úgy van! Úgy van!)* és pénzügyi és közgazdasági helyzetünknek a romlása. *(Úgy van! Úgy van!)* Ezek azok

a kérdések, amelyeknek megoldására egységes akarral kell törekedni és emellett másodrangú kérdésekben lehetnek elválasztó pontok közöttünk, de ezekben a kérdésekben, ha egyetértünk, és a metódus tekintetében, amellyel ezeket orvosolni akarjuk, azt hiszem, hogy minden pártegységet megtarthatunk. Nem áll az, hogy egységes elvi alapon nem állanánk. Igenis, ennek a partnak tagjait összeköti egy józan, meggondolt haladási törekvés, egy becsületes, túlzásoktól mentes nemzeti demokrácia felé. Mert mi nemzeti demokráciát akarunk és féltjük ezt a nemzetet mindenféle túlzástól. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Féltjük ezt a nemzetet olyan megrázkódtatásoktól, amelyeket egyfelől egy antiszemitizmus szenvedélyei, másik oldalon azonban egy radikalizmusnak meggondolatlan forradalmi ideológiája rejt magában. (*Élénk helyeslés és taps a jobb-oldalon.*)

Ennek a forradalmi ideológiának utórezgései még megvannak nemcsak odakünn az országban, hanem idebenn a parlamentben is. (*Úgy van! Úgy van!*) Mi tehát mind a két szélsőségtől igenis féltjük ezt a nemzetet. s akarunk egy becsületes nemzeti demokráciát. úgy, ahogy ezt a külügy-miniszter úr olyan szépen kifejtette, (*Mozgás.*) mert nemzeti demokrácia alatt valóban nem azt értjük, hogy a nemzet szempontjából értékes rétegek a közélet teréről leszoríttassanak, hanem értjük azt, hogy minden társadalmi osztály egymással összefogva, harmóniában tudjon ennek a nemzetnek javára becsületes tevékenységet kifejteni. (*Élénk helyeslés a jobb-oldalon.*)

Gaal Gaszton t. barátom beszédében azt mondja, hogy nem érti, mit jelent a középút politikája: és ő ezzel szemben egészen más útnak a követője és ezt itt úgy fejezi ki, hogy ez az út nem más, mint a törvények rigorózus magatartása és mindenki által való részrehajlatlan megtartása, ennek becsületes, nyílegyenes, kristálytisztá útja. Ha ő ezt mondja, én a magam részéről azt mondhatom, hogy ezt az utat én is követni akarom. (*Közbeszólás balról: Kellett volna követni!*) Teljesen egyetértek a képviselőtársammal, de hogyha ezt nem mint jogi kötelességet, hanem mint politikai elvet állítja oda az én t. barátom, akkor éppen abban a kérdésben nem mond semmit. amiben nekem az őszinteség hiányát veti szememre, éppen a zsidókérdésben, mert hiszen, mikor ő azt mondta, hogy Ulain és Bíró Pál együtt ülnek ebben a pártban és ez a párt ezért nem őszinte, akkor erre a politikai kérdésre nézve t. barátom egyáltalán nem nyilatkozik és legalább is abba a hibába esett. amely hibát nekem vet a szememre.

Igenis, mi elvi alapon állunk, amely elvi alap elveti a politikában a dogmatizmust. elveti a doktrínákat. elveti az érzelmi politikát. egy olyan elvi alapon állunk, amely hidegen akarja mérlegelni ennek a nemzetnek valódi érdekeit és reálpolitika alapján akarja megvalósítani céljait. anélkül, hogy eltévelyedne egyfelől az érzelmek és szenvedélyek útjára, anélkül, hogy eltévelyedne a másik oldal teóriáinak és dogmáinak útjára.

Azt mondta Rassay t. képviselőtársam, hogyha majd egy történetíró meg fogja írni ennek a kornak történetét, úgy meg fogja állapítani azt, hogy ezt a kormányzatot három éven keresztül a tétlenség, a termékletlenség jellemezte, hogy három és fél év óta mozdulatlan a magyar politika, hogy három és fél éven át a nemzet javára nem tettünk semmit. hogy a nemzet abban a nagy versenyfutásban, amely a trianoni békeszerződés megkötése után

lehetővé vált az összes népek között. messze elmaradt. messze elmaradt azért mert nem létesítettük azokat a nagy reformokat. amelyekre ennek a nemzetnek szüksége van; nem mentünk bele az alkotmányjogi reformokba hogy ezeket a nagy reformkérdéseket irtózáttal hátraállítottuk és nem foglalkoztunk velük.

Én azt hiszem, hogy a trianoni békekötés után papíron tényleg megnyílt egy versenyfutás lehetősége a nemzetek közt. A baj azonban csak az, hogy ez a versenyfutás egyenlőtlen eszközökkel futtatik meg. Én úgy látom, hogy ebben a versenyfutásban a legyőzött nemzetek, így a magyar nemzet is, megkötött és gúzsbakötött karral és lábakkal indult meg. *(Úgy van! Úgy van!)* Én úgy látom, hogy ebben a versenyfutásban mi úgy állunk ott. mint az a meztelen lovag a középkorban, aki páncélozott lovagokkal kellett. hogy felvegye a versenyt. Nem lehet csodálkozni, hogy mi és bármely kormány, amely a helyünkön ült volna, nagy eredményeket nem érhetett el. És ha¹ azt mondja, hogy a mi kormányzatunkat az irtózás jellemzi a nagy kérdésektől és meg is jelöli azt. hogy mely kérdések azok, amelyekkel mi nem foglalkozhatunk, rámutatva arra, hogy nem rendeztük az államfő jogviszonyát. nem foglalkoztunk a felsőház reformjával, a közigazgatás reformjával, választójogi törvényt nem alkotunk, nem foglalkoztunk parlamenti belső reformokkal, úgy én azt mondom, hogy ez mind igaz, nem jelenti azonban azt” hogy nincsenek ezek a kérdések előkészítés alatt. Ezekkel nem foglalkoztunk azért tudatosan, mert azt hisszük, hogy az atmoszféra ezeknek a kérdéseknek elintézésére nem volt megfelelő.

Én azt hiszem, hogy a politikai előrelátás, a politikai bölcsességnek legegyszerűbb feladata az, hogy minden nagy kérdést akkor oldjon meg, amikor ezek a kérdések valóban megoldhatók, mikor arra a politikai atmoszféra megvan, mikor nincs az a veszély, hogy az amúgy is nagy számban fennforgó belső ellentétekhez új ellentétek járulnak, amelyek egész más téren és más kérdésekben ezt az előrehaladást messze visszavetik. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Nem foglalkoztunk az államfő jogviszonyainak rendezésével, mert hiszen azok rendezve vannak az 1920. évi I. t.-cikkben és bocsánatot kérünk, abban a formában, ahogyan t. képviselőtársam óhajtotta, nem is vagyunk hajlandók foglalkozni, mert a magyar kormányzó állásából apró cseprő reformok útján apránként köztársasági elnököt kreálni nem akarok. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Magyarország a királyság államformája alapján áll a törvény szerint. mégpedig újabb időben hozott törvény szerint és nem akarunk segédkezet nyújtani ahhoz, hogy ez a törvény papiroson maradvá, fokozatosan lecsúszunk a köztársasági államformához. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Nem lecsúzás!)* így vagyunk a felsőházzal is. Kifogásolja ugyanis a képviselő úr, hogy nem foglalkoztunk a felsőház reformjának kérdésével.

Hiszzen a kormány már a múlt nemzetgyűlésen beadta erre vonatkozó reformjavaslatát és ha jól emlékszem, éppen Rassay t. képviselőtársam volt az, aki ennek a nemzetgyűlésnek az elején, amikor a kormány hangsúlyozta, hogy ez a kérdés programjában van, az ellen a legélénkebben tiltakozott. mint olyan kérdés ellen, mellyel foglalkozni felesleges, mert az nem aktuális kérdés.

Nem foglalkoztunk még a közigazgatási reformmal sem, ámbár az előkészítés alatt áll, de nem lehet csodálni, hogy egy ilyen nagy kérdéssel, amely ötvenéves, nyugodt parlamenti ülészekben nem volt elintézhető, a mai nehéz és súlyos viszonyok között. amikor a kormányt és a nemzetgyűlést a nemzet megélhetésének nagy gondjai nyomják, a parlament de meg nem jöhettünk, de igenis fokozatosan, az ősz folyamán foglalkozni fogunk azokkal a kérdésekkel, amelyek ezen a téren aktuálisak válnak.

Érdekes az, amit a t. képviselő úr a parlamenti reformra nézve mondott. Én az ő beszédéből kicsendülni vélem azt a felfogást, hogy tényleg itt a parlament tárgyalásainál nincs minden rendben; hiszen ő maga mutatott rá, hogy szükség volna arra, hogy a bizottságok átvegyék a parlamenti munkásságnak egy bizonyos részét és hogy arra kellene szorítani, hogy ezek a bizottságok szakszerű bizottságokká alakuljanak át. kiegészítsék magukat olyan szakférfiakkal, akiknek tanácsát a parlament tagjai meghallgatnák és ha így előkészítve hoznék az ügyeket a plénum elé, azok gyorsabb tárgyalása biztosítva volna.

Ugyanakkor azzal a váddal lep meg minket a képviselő úr, hogy a parlament nem működik kellően, mert nem látja el a parlamentet kellő munkaanyaggal, mert szüneteket tartunk stb., úgyhogy a parlament nincs abban a helyzetben, hogy az ország komoly kérdéseivel komolyan foglalkozhassék. Elismerem, hogy talán szükség van a bizottságoknak ilyen átformálására is, azonban a baj nem itt van. A baj ott van, hogy a parlament előszeretettel csakis politikai kérdésekkel foglalkozik, (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) az indeminációs vitákat húzza, hónapokon keresztül indeminációs vitákkal foglalkozik, melyek révén szóvátétnak az összes kérdések, anélkül, hogy az országra nézve ebből valóban bármiféle haszon származnék. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) Én egy kis statisztikát állítottam össze arról, hogy a nemzetgyűlés mivel foglalkozott a legutóbbi évben. A legutóbbi évben a nemzetgyűlésnek mostanig 160 ülése volt. mely 160 ülésből 40 volt 8 órás, tehát délutáni ülés is. Ha a, délutáni üléseket külön veszem, összesen 200 ülése volt a nemzetgyűlésnek. Lássuk, mit végzett ezen idő alatt. Ezen idő alatt a három indeminációs vita együttvéve 102 ülést vett igénybe, (*Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Borzasztó!*) 68 délelőtti és 34 délutáni ülést. tehát idejének több mint felét indeminációs vitákra fordította. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Költségvetést kérünk! Tessék rendes költségvetéssel jönni!*) Hogy ez a nemzet szempontjából mit jelent. azt bizonyítja az a sok törvényjavaslat. amelyet a nemzetgyűlés el nem intézett.

A nemzetgyűlés elintézett összesen 45 törvényjavaslatot. ebből három indeminációs javaslatot és körülbelül 17 olyan javaslatot. amelynek tárgyalása talán egy félóránál vagy óránál sem vett többet igénybe, érdemes javaslatot azonban, mely nagyobb vitára adott volna alkalmat kivéve az adóreformokat. úgyszólván egyáltalán nem intézett el. (*Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem hoznak ide!*) Elhiszem, hogy kellemtelen, ha valakinek a múltját felolvassák, de azt hiszem, hogyha javulást akarunk a jövőre nézve, akkor az első kötelesség az, hogy a múltunkkal foglalkozzunk és megállapítsuk, hogy hogyan viselkedtünk a múltban.

Harmincöt törvényjavaslat fekszik a bizottságok előtt. melyeknek elintézésére sor egyáltalán nem kerülhetett. (*Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Miért?*) Nem kerülhetett azért, mert – bocsánatot kérek –

a plenum mással volt elfoglalva és egy hónapig, sőt másfél hónapnál hosszabb ideig foglalkozott az indemnitással. *(Zaj és ellentmondások a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Ha a nemzetgyűlés 200 ülésből 102-t. tehát idejének több mint felét indemnitási vitára fordítja, altkor, amikor sürgős törvényjavaslatok fekszenek a nemzetgyűlés előtt. azt hiszem, hogy a kritika mezején a képviselő urak, különösen azok, akik négy-ötórás beszédeket tartanak és minden indemnitási vitánál megismétlik az előző indemnitási vitánál elmondott érveiket. nem érvényesíthetik joggal ilyen irányú kifogásaikat és azt hiszem, joggal mondhatom azt, hogy ez a nemzetgyűlés abban a tekintetben, hogy a maga idejét felhasználta volna, nem kellően teljesítette kötelességét. *(Zaj és ellentmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A parlamentben érvényben lévő hárszabályok értelmében az indemnitási vita négy, a költségvetési vita pedig húsz nap alatt folytatandó le. *(Zaj balfelől.)* Ha tehát mi a magunk részéről ehhez az útmutatáshoz ragaszkodtunk volna, ebben az esetben a három indemnitási vita 12 napig tartott volna és ebben az esetben a 20 napos költségvetési vitához, azt hiszem, a pénzügyminiszter úr is nagy örömmel járult volna hozzá.

Kállay Tibor pénzügyminiszter: De mennyire!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Ebben az esetben a három indemnitási vita és a költségvetési vita együtt nem 103, hanem 32 ülést vett volna igénybe. *(Folytonos zaj balfelől.)*

T. Nemzetgyűlés! Azzal a váddal szemben, hogy a kormány nem vitte előbbre a nemzet ügyét. bátor vagyok rámutatni azokra a szörnyű nehézségekre, amelyekkel ez a kormány, de minden kormány találkozott. Ne felejtjük el, hogy az utolsó két évben a két király-puccs, a nyugat-magyarországi krízis, azonkívül a folyó évben az a veszély, amely szomszédaink részéről fenyegetett. kritikus állapotokat teremtett ebben az országban.

Ezek a krízisek minden hat hónapban visszavetették a nemzetet oda, ahol előbb volt. Ezek az esetek nemcsak az ország nyugalmát rendítették meg *(Felkiáltások a szélsőbaloldali: És az ekrazit!)* és a konszolidációnak azt az eredményét. aminek érdekében a kormány fáradt. hanem megrendítették újból és újból azt a pénzügyi helyzetet is, amelynek megjavításáért a pénzügyminiszter úr dolgozott. Ennek dacára merem állítani, hogy előbbre jutottunk. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Előbbre jutottunk talán nem abban, hogy nagy és világgraszoló törvényeket alkotunk volna, de előbbre jutottunk három irányban. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyfelől stabilabb kormányzatot voltunk képesek létesíteni, mint amilyenek voltak a forradalmak után és azt hiszem, a konszolidáció és a jogrend terén is lényegesen előbbre jutottunk. *(Zaj balfelől.)*

Hivatkozom e tekintetben Gaal Gaszton képviselő úrnak elismerő szavaira, amelyekkel ez a kormánynak ezirányú fáradzásait honorálja.

Előbbre jutottunk külpolitikai szempontból is, amennyiben Magyarország jó hírneve a külföldön kezd helyreállni és tanúi vagyunk annak, hogy a nagyhatalmak részéről is kezd a bizalom felénk visszatérni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Látjuk a koronánál!)*

Hogy a nemzetet ezekben a kritikus időkben nem tettük ki nagy teherpróbáknak, azt hiszem, az politikai előrelátás, nem pedig hiba. volt. Mi a magunk részéről becsületes munkával, önfeláldozással akartuk szolgálni

ennek a nemzetnek ügyét (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) és igazságtalan lenne az a történetíró, aki azt állapítaná meg erről a korszakról, amit Eassay t. képviselőtársam mondott. mert azok a pártok, amelyek ezekben a nehéz időkben kitartottak a kormány mellett. még saját népszerűségüknek feláldozásával is, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) nem érdemelnek gáncsol. hanem ezek a pártok a nemzet részéről hálát érdemelnek.

Ezekután áttérek néhány megjegyzésre, amelyek az adminisztráció szempontjából hangzottak el. Itt újból Gaál Gaszton t. barátom okfejtésével akarok foglalkozni. Ő azt mondja, hogy ennek az országnak legfőbb baja a tisztviselőkérdés és ennek megoldására az egyedüli lehetőség az volna, ha az üzemeket bérbeadjuk. Én nem vagyok abban a helyzetben, hogy t. képviselőtársammal e tekintetben egyetértsek.

Azt hiszem, hogy ennek az országnak a tisztviselőkérdésen kívül, sajnos, sokkal nagyobb bajai is vannak. A tisztviselőkérdés is nagy baja ennek az országnak, amit folytonosan fokozatosan javítani kell, de ezzel ennek az országnak igazi nagy bajait még nem intéztük el. Még kevésbé tartanám helyesnek a cél elérésre azt a módszert. amelyet t. képviselőtársam ajánlott. Igaz, hogy az üzemek ma tényleg nem rentábilisak, sőt a deficit egyik főokát éppen az üzemek képezik, ennek oka azonban elsősorban a hanyatló korona, mert hiszen hanyatló korona mellett a bevételek sohasem tarthatnak lépést. akárhogy emelik is a tarifákat. az üzemi kiadásokkal. (*Zaj balfelől. Közbeszólás: Magánüzemeknél igen?*) Magánüzemnél lehet a végtelenségig emelni a tarifát. de ha mi a magunk részéről a tarifákat oly mértékben emelnők, mint ahogyan az a jövedelmezőség szempontjából kívánatos, azt hiszem, a képviselő úr volna az első, aki a megtámadott termelési érdekeknek a védelmére kelne. (*Zaj balfelől.*)

Az üzemek bérbeadása veszélyes volna az állam szempontjából és ezt az utolsó eszközül kell fenntartani, ha mást már nem tudunk tenni. Az üzemek folytatása révén az államnak igen nagy befolyása van a magyar gazdasági élet fejlődésére és ezt a befolyását. irányító szerepét a kezéből kiadni, nézetem szerint legalább is aggályos volna.

T. Nemzetgyűlés! Teljesen egyetértek azonban azokkal, amiket t. barátom a tisztviselőkérdésről más vonatkozásban mondott. nevezetesen, hogy a komplikált fizetési rendszernek véget kell vetni. A kormány már azon az úton van, hogy ezt tényleg keresztülvigye.

Teljesen egyetértek vele abban, hogy a természetbeni ellátást fokozatosan, amennyire lehetséges, meg kell szüntetni (*Úgy van! jobbfelől.*) és különösen, hogy az inkompatibilitást a tisztviselői körben is meg kell szüntetni. Nem tartom azonban egészen szerencséseknek az érveit azért. mert hiszen ő sok állami üzemet. illetve állami (kezelésben lévő részvénytársaságot sorolt fel, amelyekben a tisztviselők helyet foglalnak, ami pedig nézetem szerint. nemcsak hogy nem inkompatibilis, hanem ellenkezőleg, azok a tisztviselők egyenesen az illető reszortminiszterek kirendelése folytán kerültek oda. Egészben véve azonban osztozom t. képviselőtársam nézetében és a magam részéről az ő határozati javaslatát némi módosítással hajlandó is vagyok elfogadni.

Még egy megjegyzésem van. A t. képviselő úr beszelt a menekült tisztviselőkről. Igazán sajnálom, hogy t. barátom ilyen hangon beszélt róluk. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Gaal Gaston: Nem valamennyiről beszéltem, csak arról, aki megérdemli!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Én megértem, hogy a t. képviselőtársam nem alkart valamennyiről egyformán beszélni. De az amit itt mondott. úgy hangzik, mintha többé-kevésbé mindnyájára értené. Bizonyára a menekült tisztviselők között is vannak egyesek, akik nem felelnek meg a mértéknek, – mint ahogyan minden tisztviselői karban vannak ilyen egyének, *(Úgy van! jobbfelől.)* – azonban a menekültekre általánosságban azt mondani, hogy ők balkáni szellemet hoznak ide Dunántúlra, Magyarországra, ez azt hiszem, olyan messzemenő állítás, amely az igazságnak sem felel meg és fölöslegesen sérti azokat a derék, becsületes embereket. akik valóban a magyar összeomlásnak, a trianoni békeszerződésnek... *(Zaj balfelől. Nagy Emil igazságügy miniszter a terembe lép. Felkiáltások balfelől: Hol fog leülni az igazságügyminiszter? Nincs hely! Több a miniszter, mint a bársonyszék. Derűtlenség.)* ...akik valóban az összeomlásnak a mártírjai *(Úgy van! jobbfelől.)* és akiket a magunk részéről meg kell becsülni, mert hiszen becsületes szívvel és lélekkel akarják itt. azon a ponton, ahol nekik alkalmat adunk, ezt a hazát szolgálni. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középén.)*

T. Nemzetgyűlés! A t. képviselő uraknak egy igen nagy sora foglalkozott a jogrend kérdésével. *(Halljuk! balfelől.)* Itt is köszönetemet akarom kifejezni Gaál Gaszton t. képviselőtársammal szemben, aki elismerést nyilvánított a kormány iránt azokért a törekvésekért. hogy az egész vonalon jogrendet. az; élet- és vagyónbiztonságot helyre akarja állítani. Tényleg úgy áll a helyzet. hogy a jogrend fenntartásának sokféle feltétele van. Közöttük szerepel a gazdasági egyensúly helyreállítása is, az erélyes és pártatlan adminisztráció is. Én azonban ezekhez hozzátenném, hogy a jogrend fenntartásának és helyreállításának még egy harmadik feltétele van és ez az, hogy nemzetközi szempontból a békeszerződések által teremtett szellem a nemzetközi politikában szűnjék meg, mert az az üldöző, az a bosszúálló politika amely a legyőzött nemzetekkel szemben sok oldalról folyik, lényeges oka annak, hogy ebben az országban a jogrend helyreállani nem tud. *(Általános helyeslés.)* Nem vagyunk mi ebben a tekintetben izolált jelenség; sajnos, egész Európa az izgalomnak olyan képét tárja elénk, amelyhez a múlt történelmi korszakokban fogható példa nincs. Hiszen nemcsak nálunk követték és követetnek el politikai bűncselekmények. Kérem, máshelyt sem mindenütt találják meg a tetteseket. dacára a becsületes törekvéseknek. Ha pedig a t. képviselőtársam e közbeszólása alatt azt érti, hogy a kormány nem akarja becsületesen megtalálni, úgy ez ellen a magam részéről a leghatározottabban tiltakozom; *(Élénk helyeslés.)* ez a mi becsületes törekvéseinkkel szemben olyan inszinuáció, melyre nem vagyunk méltók a t. képviselő úr részéről. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középén. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát Somogyi gyilkosaival mi van?)* A t. képviselő urak tegnap is, amikor Vázsonyi t. képviselőtársam erről a kérdéstről beszélt és azt mondta, hogy jobboldalra adunk egy cukerkelit és baloldalra adunk egy cukerkelit. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez igaz!)* úgy szóltak közbe, hogy amnesztiát kaptak és szabadon szaladgálnak az utcán a gyilkosok. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőtársaim, ez a baja a magyar közszellemnek, hogy

mindenki csak azt tartja igazán bűnösnek, aki nem az ő politikai pártjához tartozik *(Úgy van! Úgy van! Taps jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Szemere vetik a magyar kormánynak és az eddigi magyar kormányoknak, hogy húsz embernek, akik bűncselekményt követtek el, mert a jobboldali felfogáshoz és a jobboldalhoz tartoznak, amnesztiát adott; de ugyanakkor nem említik, hogy a kommunisták tízezreinek adott ugyanaz a kormány amnesztiát. *(Élénk helyeslés és taps jobb felől és a középén. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! A jogrend, az igazságosság nem politikum *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* és az, aki csak ott lát bünt. ahol ellenkező párt van, az a maga részéről nem jogrendet akar, hanem politikai előnyököt keres. *(Úgy van! Taps jobb felől és a középén.)* Ugyanezt vetem azoknak a szemére, akik a jobboldalon hasonlót követnek el. Mert bocsánatot kérek, akkor fog ebben az országban valóban a jogrend helyreállani, ha mindenkinek lelkében helyreáll az igazság gondolata és szelleme, *(Taps jobbfelől és a középén.)* ha mindenki ebben az országban képes lesz arra, hogy széjjelválasztja lelke mélyén a politikát az igazságtól és becsületességtől. *(Taps jobbfelől és a középén. Zaj a baloldalon.)*

A jogrend fenntartására, igenis, erélyes és becsületes adminisztráció szükséges. Legyünk tisztában azonban azzal, hogy a becsületes, erélyes és pártatlan adminisztráció csak a felborított lelki egyensúlynak szimptomáit gyógyíthatja meg, de valóban a bajok mélyére és gyökerére nem hatol. Legyünk tisztában azzal, hogy addig, amíg ebben az országban olyan gazdasági helyzet lesz, amilyen van, amíg ebben az országban olyan szociális ellentétek lesznek, mint amilyenek vannak, amíg a politikai pártok a maguk részéről egyes kérdéseket ki akarnak hegyezni, *(Zaj a baloldalon.)* és pedig olyan módon, ami a közélet szempontjából káros, – addig igenis a jogrendet felforgató törekvéseknek ez a melegágya megmarad és ezen nem segít még a pártatlan és erélyes adminisztráció sem.

T. Nemzetgyűlés! Áttérek erre a kérdésre is. *(Halljuk! Halljuk!)* Az erélyes és pártatlan adminisztráció szempontjából is kifogások emeltek. Elsősorban újból Gaál Gaszton t. barátom szavaira hivatkozom. Ő azt mondja, hogy a kormány túri a sajtóizgatásokat és túri a földbirtokkérdések körül is azt az izgatást, amely a vidéken mutatkozik.

A sajtóval szemben a kormány azt az álláspontot foglalja el, hogy elsősorban a bíróságok hivatottak arra, hogy a sajtóban az izgatást lehetetlenné tegyék. Adminisztrációs eszközökhöz a kormány akkor folyamodik, ha látja, hogy a bíróság nem elég erős, vagy ha a bíróságot kijátsszák abban a tekintetben, hogy feladatának eleget tehesen.

Kénytelen volt tehát a magyar kormány a Népszavával szemben egy esetben adminisztrációs eszközökhöz nyúlni. Én azonban egészen komolyan figyelmeztetem azokat, akiknek befolyásuk van egyik és másik jobboldali sajtó-organumra, hogy én nem fogok visszariadni attól, hogy ha látom, hogy a bíróság a maga részéről tehetetlen azokkal az izgatásokkal szemben, amelyek egyik és másik jobboldali sajtóorganumban megismétlődnek, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy ezen a téren is levonjam a konzekvenciát és ugyanazon adminisztratív rendszabályokhoz nyúljak, amelyekhez nyúlni kénytelen voltam a baloldali sajtó kilengéseivel szemben. *(Helyeslés és taps jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Egyes ilyen lapoknak az a forradalmi tónusa, durva hangja, amely csak az 1918. évben

megjelent sajtótermékekben volt divatos, alkalmas lehet akármilyen célok érdekében, de alkalmas arra is, hogy ezt a nemzetet újra a forradalom lejtőjére vigye. *(Felkiáltások balfelől: Ezt akarjuk elkerülni!)* Kérem a képviselő urakat. tessék megmondani, hogy mi marad a kormány kezében egy olyan eljárással szemben, amelyet a Népszava követett? Mert a bíróság a maga részéről a szerkesztőt maga elé idézte és maga elé kérte, a szerkesztő nem jelent meg, választ nem adott. Hetekig, hónapokig húzódtott a kérdés; az ügyész minden esetben kénytelen volt a nemzetgyűléshez fordulni, hogy kikérje az illető képviselő urat. csak azért. hogy választ kaphasson arra nézve, hogy ki a cikk szerzője. S mikor odáig jutottak, hogy megkérdezték tőle, volt például eset arra, amikor egy elmebeteg jelöltek meg, mint a cikk szerzőjét. *(Felkiáltások jobbfelől: Hallatlan! Zaj a szélsőbaloldalon.)* Bocsnatot kérek, nem lehet a sajtószabadság nevében beszélni és azt védelmezni akarni akkor, amikor t. képviselő úr, aki a lap szerkesztője, kijárta azt az utat. ahogy ezt a sajtószabadságot kompromittálni lehet. *(Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* Ügyészi jelentés van róla nálam.

Nehezebb helyzetben van a kormány azokkal az izgatásokkal szemben, amelyek a földbirtok kérdése körül folynak. Nehezebb helyzetben azért. mert hiszen az nem a sajtóban, többnyire nem nyilvános üléseken, hanem alattomban a vidéken folyik olyanok részéről, akik részben népszerűséget akarnak maguknak szerezni, részben azonban kenyérkeresetet is csinálnak belőle. *(Felkiáltások jobbfelől: Üzlet! Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Errevonatkozólag a kormány utasításokat adott a hatóságoknak. A baj azonban az, hogy azok a felek, akik látják ezeket az izgatásokat. nem igen fordulnak feljelentéssel a hatóságokhoz. A hatóságtól pedig azt várni, hogy ő a maga részéről mindent észrevegjen az utolsó kis faluban is, lehetetlen feladat. *(Zaj.)*

Arra kérem tehát t. képviselőtársamat és mindazokat. akik ilyen esetekről tudnak, legyenek kegyesek ezeket konkrét formában akár a kormánynyal, akár az illetékes hatóságokkal közölni, mert ki van adva az utasítás arravatkozólag, hogy az ilyenfajta izgatást lehetetlenné tegyék.

A tárgyilagosság szempontjából is kifogás tétetett az adminisztrációval szemben. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ezen a téren foglalkoznom kell az úgynevezett titkos egyesületekkel, *(Halljuk! Halljuk!)* amelyekről az utolsó időben igen sok szó esett. Rassay Károly t. képviselőtársam azt a kérdést intézi hozzám beszédében, vajjon jól tudok-e állani azért. hogy a rendőrség, a katonaság, a tisztviselői kar, a bíróság nincs-e ilyen titkos egyesületek által inficiálva? Én azt merem állítani, hogy egyes kivételektől eltekintve, nincs sem a bíróság, sem a katonaság, sem az adminisztráció titkos egyesületek által inficiálva.

Nagy baj volna az, ha így volna a dolog, mert hiszen ez az állapot tényleg alkalmas volna megrendíteni a közönség hitét és bizalmát az illető faktorok iránt. Bármennyire károsnak és bármennyire nagy bajnak tartom is azt. hogy ilyen titkos egyesületek, úgylátszik, az utolsó években nagy számban alakultak, én óva intem a magyar közvéleményt attól, hogy ezeknek olyan értéket és jelentőséget tulajdonítson, mint amilyet némely politikusok tulajdonítanak. Nyilvánvaló, hogy egy forradalmi és ellenforradalmi korszak rendjén az állami hatalom elpusztult és nem bír

többé azzal az auktoritással, amelyre szüksége van minden társadalmi osztálynak. Ennek következménye az volt, mint ahogy mindenütt a világon, nemcsak nálunk, hanem a külföldön is, így Ausztriában, Németországban és más államokban, hogy egyesületek alakultak és ezen egyesületek között titkos egyesületek is, amelyek a társadalmat, egyes társadalmi osztályokat és érdekeket igyekeztek társadalmi úton megvédeni és az önsegély terére lépni.

Ez a történelem logikája és ennek folyománya. Így volt ez Olaszországban, ahol a Carbonarik korszakában százával alakultak titkos egyesületek, így volt Lengyelországban, így van ez ma Németországban és Ausztriában is *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ekrazit nélkül! Ha a kormány így akarja!)*

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy alá kell becsülni azt a veszélyt, amely ebben az állapotban rejlik. Ezzel csak azt akartam mondani, hogy ne izgassuk feleslegesen a magyar társadalmat olyan dolgokkal, amelyeknek bizonyos határozott jelentőségük van, de mégis az a túlzott jelentősége nincs a dolognak, mint ahogy azt itt sokan feltüntetni igyekeznek.

Káros és veszélyes ez az állapot. Káros azért, mert hiszen tényleg alkalmas megrendíteni a publikum hitét a közigazgatás, az adminisztráció pártatlanságában, mert hiszen ilyen egyesületek köpönyege alá haszontalan, csirkefogó emberek bújnak, akik hazafias és szép jelszavak címén megélhetést akarnak maguknak teremteni, gyakran pedig messzebbmenő bűncselekmények elkövetésére is hajlandók. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* T. Nemzetgyűlés! Veszélyes ez a helyzet azért is, mert a közönségnek egy tekintélyes részét alkalmas félelemben, izgalomban tartani és vele szemben színleg azt az állapotot valószínűsíteni, mintha tényleg a magyar társadalomban nagy veszélyek lehetsége forogna fenn.

Mindig hiba és baj az, ha olyan jelenségek vannak, amelyek a társadalom egyik részét terror alatt tartani alkalmasak. *(Igaz! Úgy van! bah felől.)* Én tehát a magam részéről azt az indítványt, amelyet Rassay t. képviselőtársam itt beadott, hogy t. i. tisztviselők ilyen egyesületeknek tagjai ne lehessenek, *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* nemcsak, hogy elfogadom, hanem ennek a kérdésnek még egy messzebbmenő rendezését is szükségesnek tartom. *(Élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Én azt hiszem, hogy az az eszköz és az az indítvány, amely a túldalról ebben a tekintetben javaslatba hozatott, nem kielégítő. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Én azt hiszem, hogy a belügyminiszter úrnak kötelessége az utóbbi években alakult összes egyesületek alapszabályait és tevékenységét revízió alá venni... *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Betiltják a szakszervezetekéit Felkiáltások jobb felől: Hallgassák meg a miniszterelnököt!)* és a jövő tekintetében messzemenő garanciákat adni a közönségnek a tekintetben, hogy ilyen gyűjtés ezentúl illetéktelenek részéről nem fog keresztülvitetni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Kötelessége lesz a belügyminiszter úrnak ezen gyűjtések eredményét szigorú revízióhoz kötni, ezen munkálatok elvégzésével olyan szakférfiakat kijelölni, akik előtt majd minden tekintetben számot kell adni a gyűjtőknek arronatközöleg, hogy mit és hogyan gyűjtöttek és a befolyt adományokat hova fordították. *(Általános helyeslés.)* Az eddig kiadott ilyen gyűjtési engedélyeket is revízió alá kell venni. Azt hiszem, köztudomású, hogy

számtalan visszaélés követtetett el ezen a téren. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés balfelől.)*

De én még továbbmegyek, t. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* Az igazságügyminiszter úr büntető novellát fog a Ház elé terjeszteni. Ebben a novellában kell gondoskodni arról, hogy az a cselekmény, hogy valaki engedély nélkül egyesületet alakít és ezt az illetékes hatóságoknak be nem jelenti és az alapszabályt jóvá nem hagyatja, büntető szankció alá essék, hogy az olyan gyűjtések is, amelyek ilyen be nem jelentett egyesületek javára folynak, szintén büntető szankció alá vonassanak. *(Helyeslés balfelől.)* Ezek azok a módok, amelyeknek alkalmazásbavételével én ezt a kérdést a helyes mederbe kívánom terelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. Nemzetgyűlés! A földbirtokreform kérdésére vonatkozólag is kell néhány megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

A kormány azon nézetten van, hogy az eredeti földreformtörvény novellaris módosításra szorul abból a célból, hogy a földbirtokreform, végrehajtása körül az eljárást gyorsítsa, lehetőleg gyorsá tegye és hogy az eredeti törvény bizonyos hiányait kiküszöbölje, különösen pedig klarifikálja a törvénynek azon pontjait, amelyek kétértelműek és amelyek különböző eljárásra adtak eddig alkalmat. Ebből a célból a kormány legközelebb már be is fogja terjeszteni a novellát a Ház elé. *(Helyeslés.)*

T. Nemzetgyűlés! Ehhez a kérdéshez szólva, mindenekelőtt két dolgot kívánok megjegyezni. *(Halljuk!)* Az egyik az, hogy mi a földbirtokreformot igenis becsületesen, az eredeti törvény szelleme értelmében akarjuk végrehajtani, s a novellát is azért adjuk be, hogy ennek lehetőségét biztosítsuk, nem pedig azért, hogy a társadalmi osztályok között újabb harcokat, újabb ellentéteket szítsunk, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* vagy hogy olyan igényeket támasszunk, amelyek iki nem elégíthetők és amelyek csak a harc folytatására volnának alkalmasak. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés jobbfelől.)* Éppen ebből a szempontból nem helyeselhetem azt a hangot és azt a módot, ahogyan egyes képviselő urak itt ebben a Házban a földbirtokreformról szóltak. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Különösen iskolapéldája annak, hogy miképen nem szabad a kérdéshez szólni, – bocsásson meg ezért a t. képviselő úr, – az a beszéd, amelyet Szakács Andor t. képviselőtársam mondott itt el. Már kiindulási pontja is olyan tételeken épült fel, amelyek itt, ebben a Házban, bizonyára nem fognak kétféle értelmezésre alkalmat adni, amelyek odakinn, a szegény néposztály részéről félre fognak értetni. *(Úgy van! a középén.)* A t. képviselő úr tudniillik Confuciusnak egy tanával kezdi és azt mondja, hogy: „a kormány ne éheztesse a népet.”

Hogy ezt miként értette, azt a képviselő úr nem magyarázta meg és ha ezt odakint olvassák, úgy fogják értelmezni, hogy a magyar kormány éheztesse a népet. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, aki a nép pszichológiáját ismeri, az ebben a kérdésben nekem fog igazat adni. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Cserti József ismételtelen közbeszól.)*

Azután azt mondja a t. képviselő úr, hogy a föld azé kell, hogy legyen, aki a földet megműveli. Ez az a régi, a forradalmi időkből származó kijelentés, amellyel Magyarországon a bolsevisták és kommunisták részéről megindult a harc a földbirtokos osztály ellen. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől és a középén.)* Bocsánatot kérek, egy olyan országból, ahol a

magántulajdon szent. a föld azé, akinek nevének telekkönyvileg áll, *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* nem pedig azé, aki megműveli. Mert hogyha ez; felelne meg az igazságnak, akkor t. képviselő-arsam ossza lel meg a kisbirtokokat is, mert hiszen a kisbirtokos is cseleddel es napszámossal dolgozik. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Rossz vicc! Nem lehet így kiforgatni a dolgokat!)*

Ebből folyik azután az a hibás mentalitás és beállítás, amely még ma is sok helyütt megvan ebben az országban, mintha bizonyos osztályoknak igényük volna a földre. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, a földbirtokreformtörvény első mondata megállapítja, hogy senkinek ebben az országban egyéni igénye földre nincsen. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Már pedig ez Szakács Andor t. képviselőtársam beszédében sok helyen előfordul. Ha egyéni igény van, akkor van egyéni igény az én kabátomra, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* az én aranyórámról, akkor a ház sem a háztulajdonosé, hanem azoké, akik benne laknak, *(Folyton tartó zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* akkor az ipari vállalat nem a vállalkozóé, hanem kommunista szervezet alapján, kollektív tulajdonban kell, hogy legyen. *(Nagy zaj.)*

Így, ezen okoskodás szerint odajutunk ahhoz az állapothoz, amelyet a kommunisták akartak Magyarországon teremteni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középén.)*

Egyéni igénye ebben az országban földre senkinek sincs. Itt csak egy igénylő van és ez a magyar nemzet, amely igényelheti, hogy egy helyes földbirtokpolitika révén egészséges birtokmegosztás legyen. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Horváth Zoltán: Tehát végre kell hajtani a törvényt!

Nagy Ernő: Mi is ezt akarjuk!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Azt hiszem, ennek a becsületességnek nem használ az a hang sem, amellyel a t. képviselő úr nekirontott a földbirtokos-osztály egy bizonyos részének, a nagybirtokos-osztálynak.

Grieger Miklós: Egy része bizony megérdemelte! Nem mind!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Erről mindjárt beszélünk. Ő ezt mondta *(olvassa):* „Hogy pedig a történelmi nagybirtoknak mi az eredete, azt nem akarom itt elmondani. Nem akarom, hogy ennek a beszédnek olyan hatása támadjon a köznép körében, amely méltán ingerültséget és olyan hangulatot keltene ott, hogy felvetődne közöttük az a kérdés, hogy akkor, amikor nincs Magyarországon az ezeresztendő magyar népek földbirtoka, megélhetése, meddig fogják azok a családok bírni azokat a birtokokat, amelyeket, nem mondom, hogy mindannyian, – tisztelet a kivételnek, – de igen jelentős részben hazaárulással szereztek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez igaz! Zaj!)*

Ez az állítás nem felel meg a történelmi tényeknek. Mert lehettek és voltak egyes olyan kivételes esetek, amikor hazaárulással szereztek birtokot – ezt a történelmi igazság miatt én is megállapítom, – de bocsánatot kérek, azt mondani, hogy az egész osztály így szerezte, egy pár kivételével, fordítottja az igazságnak és nem egyéb, mint izgatás ez ellen, az osztály ellen. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ez a hang nem segít a földreformnak, sőt arra a leghatározottabban ártalmas. Ártalmas azért. mert a földbirtokosztályban, tehát abban az osztályban, amely szenvedő alanya a földbirtokreformnak, azt a félelmet kelti, hogy itt nem a nemzet szempontjából kiinduló becsületes reformot akarunk, hanem bizonyos népszerűsége vágyó emberek kielégítése kedvéért akarunk reformot csinálni. Ennek következménye csak az, hogy az a társadalmi osztály, amelyet ilyen modorban támadnak, a maga részéről igenis, még több joggal fog védekezni, mint ahogy eddig védekezett és erősebb ellenállást fog kifejteni, mint eddig, a másik oldalon pedig eléri a t. képviselő úr azt. hogy olyan, néprétegek és tömegek fognak mint igénylők jelentkezni, amelyeket semmiféle földreformmal, hanem csakis egy újabb forradalommal lehet kielégíteni. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középén. Nagy zaj a baloldalon.)* Ez lesz a következménye annak, ha ilyen hangon fogunk erről a kérdéstről beszélni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Igenis, gyorsítani kell a földreformot. mert az egész magyar falusi társadalomnak az az érdeke, hogy a reform végre lefolytassák. *(Helyeslés a jobboldalon.)* hogy becsülete« jogalapon, a kellő garanciák mellett. figyelembe véve a nemzet és a termelés érdekeit is, folytattassék le. De óva intek minden demagógiától, távol kell tartani ettől a kérdéstől minden demagógiát. *(Úgy van! Úgy von! jobbfelől.)* mert ha erre nem vagyunk képesek, akkor ez a földreform is csak oda fog kilyukadni, ahova a többi: olyan felforduláshoz, amelyet az ellenzék sem és egyikünk sem akar. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A közgazdasági politika, problémáiról nem sokat akarok beszélni, hiszen a pénzügyminiszter úrnak lesz alkalma-, hogy ezekre & kérdésekre kitérjen. Csak egy kérdéstről akarok szólni, mégpedig az ipar kérdéstről, az iparpártolásról.

Gaal Gaston t. barátom azt mondja, hogy egy erőszakos iparpártolással mi itt feláldozzuk és feladjuk a mezőgazdaság érdekeit. Nagyon csodálkozom, hogy éppen ő, aki egész életében a függetlenségi pártnak volt a híve a múltban, aki tehát harcot folytatott az önálló vámterület érdekében azért. hogy ezt az országot kiemeljük egy koloniális helyzetből és hogy ebben az országban is ipart teremtsünk, ma szemünkre veti, hogy bizonyos eszközök segítségével a kormányzat erre törekszik, amikor pedig ez ma sokkal eredményesebb lehet. mint azokban az időkben, amikor közös vámterületünk volt Ausztriával.

Azt hiszem, tisztában kell lennünk azzal, hogy mit akarunk. Vagy akarunk ipart. vagy nem. Ha akarunk ipart. akkor magunkra kell vennünk azt. hogy átmenetileg a mezőgazdaság érdekei is bizonyos megterhelést szenvedjenek, de akkor tudhatjuk azt is, hogy a helyzet bizonyos idő múlva javulni fog. Ha nem akarunk ipart. akkor elkerülhetjük ezt az átmeneti megterhelést. amelyet a vámok jelentenek; akkor azonban legyünk tisztában azzal, hogy így ebben az országban aránylag mindig alacsony lesz a nyerstermény ára és drága, az iparcikk, és amikor ennek az országnak a népfelcsélegét kellene foglalkoztatni, nem leszünk erre képesek. Azt hiszem, nem lehet kétség aziránt. hogyha meg vannak adva az előfeltételek – mint ahogy meg vannak adva – arra, hogy itt egészséges iparfejlődést tegyünk lehetővé, ezt meg is kell tennünk, mert hiszen ez a biztosítéka annak, hogy a mezőgazdasági fejlődés is ezen átmeneti idő után tényleg sokkal egészségesebb, sokkal biztosítottabb lesz.

Meg kell válogatni, mely iparokról lehet itt szó. Én azt hiszem, hogy ebben az országban, ahol nyerstermények bőven állnak rendelkezésünkre igenis, sok ipar létesítésének megvan a lehetősége és az alapja. Ha szűkkeblűségnek tartanám a mezőgazdasági osztály részéről, ha ennek a fejlődésnek a lehetőségeit el akarná zárni, pusztán azon kevés áldozat miatt amelyet átmenetileg a vállaira kell vennie. Nem fogok részletesen foglalkozni a pénzügyi helyzettel. Én csupán a külföldi kölcsönről szólva, egy kritikai megjegyzéssel szemben akarom a magam álláspontját kifejteni. (*Halljuk! Halljuk!*) Rassay képviselő úr két szillogizmust szegzett nekem és ezzel vélt a külföldi kölcsön ügyében engem leteríteni. Ő azt mondta, hogy a kormány azt állítja, hogy külföldi kölcsön nélkül ez az országot pénzügyi és gazdasági bajaiból kiemelni nem lehet. ha pedig ez igaz, akkor igaz volt három évvel ezelőtt is és akkor nagy politikai mulasztás volt. hogy a kormány nem három évvel ezelőtt tette meg ezt a lépést. Ez nagyon tetszetős szillogizmus, az élet logikájával azonban sehogy sem kvadrál. Ma is vannak az országban olyanok, akik abban a meggyőződésben élnek, hogy külföldi kölcsön nélkül kell ma is kilábalnunk bajainkból.

Ezelőtt három évvel a magyar közönség tekintélyes része nem is hitte, hogy külföldi kölcsön nélkül ne lehessen az országot megmenteni. De továbbmegyek. Ha mi három évvel ezelőtt fordultunk volna a reparacios kommisszióhoz, tehát abban az időben, mikor ez a kérdés még egyáltalában nem érett meg, amidőn előkészítve nem is lehetett. amidőn külföldön mindenkinek, ellenségeink közül azoknak is, akik ma más felfogást vallanak, ugyanez volt a véleménye, egészen biztos, hogy nemcsak komoly és határozott visszautasítást kaptunk volna, hanem egyenesen provokáltuk volna azt, hogy Magyarország terhére nagy reparacios összeget állapítsanak meg. (*Úgy van!*) Tehát taktikailag, politikailag egészen hibás lett volna, ha korábbi időpontban fordultunk volna a reparacios bizottsághoz és a nagyhatalmakhoz.

A t. képviselő úr második szillogizmusa így szól: Mi külföldre mentünk, hogy kölcsönt kapjunk, ugyanakkor azt mondtuk, hogy kölcsön nélkül nem lehet továbbvinni eredményesen a magyar politikát; mivel nem kaptuk meg a kölcsönt., tehát a pénzügyminiszter úr és én is azonnal mondjunk le. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Én nagyon szívesen leteszem a fegyvert a t. képviselő úr érzelmei előtt. de ez előtt a szillogizmus előtt nem. A helyzet nem így áll. A helyzet az, hogy mi sohasem mondtuk azt, hogy azért megyünk külföldre, hogy azonnal kölcsönt kapjunk. Mindig azt mondtuk, hogy a reparációs kommisszió elé megyünk, hogy a zálogjog felfüggesztését fokozatosan elérjük, hogy ezzel szabad utat csináljunk egy olyan kölcsönnek, amelyet későbbi időpontban fogunk felvenni. Azt hiszem, hogy ebben a tekintetben még nem állunk ott, hogy azt mondhatnók, hogy ilyen külföldi kölcsönre szert nem tehetünk. Sőt ellenkezőleg. Ha van változás a helyzetben azóta, hogy Párizsból visszajöttünk, állíthatom, hogy a hely^{zet} javunkra változott. Tehát nemcsak nem vagyok abban a meggyőződésben hogy ezt a külföldi kölcsönt nem érhetjük el, hanem ma jobban bízom abban, hogy odáig eljuthatunk, mint ahogy bízam ebben ezelőtt e«y hónappal is. (*Mozgás.*) Ha azonban bekövetkeznék az, amit a t. képviselő úr előhozott. hogy tényleg lehetetlenné válnék egy ilyen köl-

csón felvétele, akkor legyen meggyőződve a t. képviselő úr és az egész nemzetgyűlés is, hogy más pénzügyi alapon, mint ezen, sem a pénzügy-miniszter úr, sem én a magyar politikát továbbvinni hajlandók nem vagyunk.

T. Nemzetgyűlés! Peidl, Giesswein és Hegymegi-Kiss t. képviselőtársaim foglalkoztak külföldi utunkkal és a t. mondták, hogy az nem volt kellően előkészítve. Giesswein t. képviselőtársam egy pacifista incidensre hivatkozott. nevezetesen arra, hogy Zsitvay Tibor t. képviselőtársam engem meginterpellált a pacifizmus tárgyában és akkor én is, ő is, kézen-közön a pacifizmust lecsepültük. Ilyen incidensre nem emlékszem. Semmiesetre sem beszéltünk a pacifizmus ideális törekvéseiről, hanem beszéltünk az októbristák pacifizmusáról, amely októbrista pacifizmus ma változott formában akar jelentkezni. Ez az októbrista pacifizmus pedig, mint mindnyájan tudjuk, nem volt egyéb, mint egy gyalázatos póz, amely mögött bizonyos pártpolitikai célok lappangtak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Azt hiszem, hogy ebben a tekintetben semmiféle hibát nem követtünk el. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Az ellenzéknek a szélsőbaloldalon ülő része azt mondta, hogy nem készítettük elő a külföldi utat azért. mert a belpolitikai helyzetet nem szanáltuk, nem vittünk keresztül olyan reformokat. amelyeknek segítségével a külföld tetszését megnyertük volna és ez az oka annak, hogy a célhoz nem juthattunk el. Ugyanakkor a szememre vetették azt. mintha én azt mondtam volna, hogy a külföldön mindenütt értékelik azt a konzervatív politikát. amelyet a magyar kormány csinál.

Én ilyet sohasem mondtam. Már nem tudom, hány képviselő részéről hallok ezt az ellenvetést. illetve kifogást. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tele volt a sajtó!)* De én ilyent nem mondtam! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A sajtóban benne volt!)* Akkor a sajtó találta ki! Ismétlem, én ezt nem mondtam. Igenis, mondtam valami hasonlót. de nem a nyilvánosság előtt. hanem itt a Házban egy bizottsági szobában, ahol az ellenzéki pártokat külföldi utunk eredményeiről tájékoztattam. S nem azt mondtam, amit szememre vetnek. Én azt mondtam, hogy a külföld, a Nyugat nagy demokráciáiban nem értékelik a radikalizmusnak és a szociáldemokráciának azokat a metódusait. amelyek Közép-Európában egyes államokban mutatkoznak s amelyeket ők mint követendő példát tüntetnek fel. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ellenkezőleg, ha valamit értékelnek a magyar kormányban, úgy az az, hogy stabil kormányzatot tudott teremteni és igyekezik a jogrendet mindkét irányban, jobbra és balra egyaránt. megteremteni. Ez egészen más, mint amit a t. képviselő urak nekem imputáltak. Mert könnyű valamit imputálni valakinek csak azért. hogy azt azután ügyesen és hatékonyan meg lehessen cáfolni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Azt mondta Hegymegi-Kiss t. képviselőtársam, hogy reménytelen volt ez az út azért is, mert a trianoni szerződés 174. §-a értelmében a reparációs kommisszió csak egyhangú szavazattal dönthet a zálogjogok felfüggesztése, illetve a pénzfizetés teljesítésének elhalasztása tekintetében.

Ez nagy tévedés. A 174. § megállapított reparációs kötelezettségekre vonatkozik, tehát megállapított összegekre és vonatkozik arra, hogy ha ilyen megállapított kötelezettségek már lejártak, abban az esetben az elhalasztásukra közös elhatározás szükséges. A magyar esetben ilyen meg-

állapítás egyáltalán sohasem volt lejárt reparációs kötelességünk nem volt, úgyhogy itt szótöbbséggel lehetett határozni. Hiszen maga a határozat mutatja, hogy szótöbbséggel hozott meg, mégpedig az elnök donto szavazatával. Azt tapasztaltam, hogy külpolitikai helyzetünk az ellenzék részéről sok tekintetben teljesen hamis világításban részesül. Peidl t. képviselő úr és többen a baloldalon azt mondták, hogy a kisentente létrejötte a kormány helytelen kül- és belpolitikájának következménye. Azt mondom, hogy egész helytelenül kezdeményeztük azt az akciót a külföldi kölcsön érdekében, hogy nem a nagyhatalmaknál kellett volna támaszt keresnünk, nem hozzájuk kellett volna fordulnunk, egyáltalán a magyar külpolitika orientációja számára a kisentente van itt és a kisentente felé kell orientálódnunk.

Sokat foglalkoztak azután azokkal a tárgyalásokkal, amelyek Magyarország és Csehszlovákia között folytak és amelyekre vonatkozóan lehetőleg a magyar kormányt. igyekeztek odaállítani bűnbakul, mint okát annak, hogy ezek a tárgyalások a mai napig sem vezettek eredményre. Legyen szabad egészen röviden ezzel a három tárggyal foglalkozni.

Azt mondja Peidl képviselő úr és többen, hogy a magyar helytelen külpolitika és belpolitika az oka a kisentente létrejöttének. Igaz, hogy beszéde folyamán, talán három mondattal később viszont azt állítja, hogy a kisentente azért jött létre, mert Franciaország! óhajtott, mert Középenrópa Franciaország érdekszférájába osztatott ki a nagyhatalmak által és Franciaország a kisentente-ot létrehozta azért. hogy érdekszférájának védelmét a kisentente-ra bizza.

Én ezzel a két kontradiktórius állítással úgy vagyok, mint egy régi képviselőtársam, aki meglehetősen humorral volt megáldva, egy elhunyt államférfiúval szemben, akiről azt mondta, hogy mikor a mutatóujját emeli fel és mond valamit. akkor az nem szokott igaz lenni, de ha a középsőujját emeli fel, akkor meg az ellenkezője sem szokott igaz lenni. (*Élénk derűtség.*) Én úgy vagyok ezzel a két állítással, hogy sem az eredeti állítás, sem annak az ellenkezője nem igaz. Sőt még a harmadik állítását sem merem aláírni.

A harmadik állítást sem tudom aláírni, hogy a kisentente azért jött létre, mert mi belekeveredtünk újból a külpolitika terén a nagyhatalmi hóbortba és hogy ez a kormány kacérkodik a Habsburg-dinasztia és Károly király restaurációjával. Én nem tudom, mit értett a képviselő úr a nagyhatalmi hóbort alatt. Talán csak nem akarta ezzel azokat a híreket és azokat a propagandisztikusan terjesztett állításokat alátámasztani, mintha mi ebben az országban titokban mértéktelen fegyverkezést folytatnánk? Nem hiszem, hogy ezt akarta ezzel alátámasztani. Azt sem hiszem, hogy ezalatt azt értette volna, hogy a magyar kormány hibát követett el akkor, mikor a méltányosságot és nemcsak a méltányosságot. hanem a nemzetnek a dignitását. önértetét igyekszik megóvni akkor, amikor a külföldi tényezőkkel tárgyal. Mert ez csak nem nagyhatalmi hóbort? Ez csak egyszerű kötelesség, ez! minden kormánynak egyformán kötelessége. Tehát. nagyon szeretném tudni, mit értett a képviselő úr ez alatt a nagyhatalmi” hóbort alatt. amellyel előidéztük és előidézzük a kisentente létesítését és ellenünk forduló politikáját.

De én azt hiszem, hogy az a vád is, mint hogyha ez a kormány a Károly király restaurációjával való kacérkodással idézte volna elő a

kisentente létrejöttét legalább is nevetséges, ezzel a kormánnyal szemben amellyel szemben ugyanazok a képviselő urak közbeszólások alapján azt a vádat is hangoztatják, hogy Budaörsnél a koronás királyra lövett. Ne játsszunk a szavakkal. Ez lehet pártpolitikai szempontból nagyon kedves beállítás, de az országra nézve semmiesetre sem hasznos, mert csak arra alkalmas, hogy szomszédaink hasonló vádakat más helyen, tudunk nélkül terjesszenek és hirdessenek és erre mint dokumentumra hivatkozzanak. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Én azt hiszem, hogy a kisentente nem valami vélt francia érdekszféra, vagy a mi nagyhatalmi hóbortunk, vagy a Habsburg-dinasztia restaurálásával való kacérkodásunk következtében jött létre, én azt hiszem, hogy a kisentente altkor is létesült volna, ha nem ez a kormány, hanem a Teleki-kormány, vagy annak elődje, Peidl képviselő úr ült volna ebben a székben.

Én azt hiszem, hogy a kisentente végre is nem egyéb, mint egy kölcsönös biztosítási szerződés azoknak a lehetőségeknek kihasználására, amelyeket a békeszerződés az ő részükre teremtett új területek szerzése révén; nem egyéb, mint egy kölcsönös biztosítási szerződés arra, hogy az uralmuk alá jutott magyar kisebbségek nagy számát megemészteni képesek legyenek; ez kölcsönös biztosítási szerződés arra, hogy a Duna-medencében lévő geográfiai helyzet folytán kétségtelenül létező centripetális erőket ellensúlyozzák és ha lehet. hatálytalanítsák; biztosítási szerződés arra, hogy addig, amíg ezt mesterséges eszközökkel keresztülviszik, ezt az országot lefogják és tehetetlenségre kárhoztassák. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) Nem mondom, hogy a kisentente logikus következése a trianoni szerződésnek, távol áll tőlem ilyent mondani, de mindenesetre abban a mentalitásban, amelyben szomszédaink velünk szemben vannak, ennek egy logikai következménye. (*Közbeszólás balról: Miért nem alakult Ausztriával szemben?.*) Azért. mert Ausztriának egész más a helyzete, mert azok a centripetális erők, amelyek a Kárpátokon belül vannak, ott nincsenek meg. Én hiszem azt. hogy egy ügyetlen, tapintatlan, hibás politikával lehet erre a jövőben pretextust és ürügyet szolgáltatni, de én azt hiszem,, hogyha nem is szolgáltatunk volna, vagy ha nem is szolgáltatna senki, nagy hiba, ha a t. képviselő urak ezt a hitet bele akarják oltani a nemzetbe, mert ez újból porhintés volna a nembzettel szemben; ugyanolyan porhintés, mint amilyent Károlyi Mihály csinált akkor, amikor 1918-ban egy iképzelt pacifizmussal azt hitte, hogy a nagyentente-ot majd leszereli akkor, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középen.*) amikor egy négyéves világháború után a győzők azon voltak, hogy kiaknázzák a maguk *győzelmét*. Ne hintsünk port a nemzet szemébe, lássuk tisztán a helyzetet és ne próbáljunk mindent csakis a kormányokra tolni, mert vannak helyzetek, amelyek a történelem, amelyek a világháború által teremtődtek, amelyekkel számolni kell és amelyekért a kormányokat felelősségre vonni nem lehet.

És éppen ezért azt hiszem, hogy az az út volna helyes, amelyet mi választottunk, amikor külföldre mentünk, hogy kölcsönhöz jussunk, mert meggyőződésem, hogy kölcsönhöz csak akkor juthatunk, ha ebben a kérdésben a nagyhatalmak támogatnak, elsősorban pedig azok a nagyhatalmak, melyeknek érdekük, hogy Magyarország érdekei a kisentente közprédájára oda ne dobassanak. (*Úgy van! Úgy van! a, jobboldalon és a középen.*)

Meg vagyok róla, győződve, hogy kitartó munkával lehet a kis-entente-val modus vivendi találnunk. Erre törekszem és kötelességem is ebben az irányban dolgozni, de azt hiszem, hogy ez a modus vivendi egyelőre mindaz, amit elérni lehet. Nem értem tehát azt a mohó sürgetést, amellyel az ellenzék a maga részéről *ezt* a megegyezést a magyar kormánynak bünbakul odaállításával is, ki akarja sürgetni.

Griger Miklós: Ez csak az ellenzék egy része!

Bethlen István gróf miniszterelnök: Bocsánatot kérek, az ellenzéknek egy része. Ez a mohó sürgetés legfeljebb arra alkalmas, hogy a magyar kormány pozícióját gyengítse akkor, amikor ilyen komoly tárgyalások folyamatba: tételnek, csak arra alkalmas, hogy azok, akikkel tárgyalain akarunk, azt a benyomást nyerjék, hogy csak tovább is ki kell tartani a mi szorongatásunk terén, mert akkor úgy is érett gyümölcsként fogunk az ölükbe hullani. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) Óriási érdekek forognak ám itt kockán és óva intek attól, hogy az ilyen mohó sürgetéssel ezen érdekek sanszait rontsuk. Éppen ebből a szempontból azt a túlzott kritikát sem tudom helyeselni, amelyet a szélsőbaloldal egyik-másik tekintetben a kormánnyal szemben gyakorol éppen olyan témákban, melyekről köztudomású, hogy a külföldön ellenünk felhasználtatni szoktak. Nem zárkozom el a becsületes, objektív kritika elől, de bocsánatot kérek, ilyen túlzott kritika csak arra jó, hogy ellenünk a külföldön bizonyos rágalmak terjesztessenek és erősítsessenek és hogy bizonyos körökben felébresztessék az a vágy, hogy belügyeinkbe beavatkozzanak. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalin. Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Nem akarok sokat beszélni azokról; a tárgyalásokról Magyarország és Oseh-Szlovákia között, amelyekre az ellenzéki képviselő urak kitértek; a t. képviselő urak úgyis csattanó választ kaptak egy félhivatalosnak látszó kommunikében, mely nekiront egyfelől a magyar kormánynak, de másfelől a sorok között mégis bizonyos beismerést tartalmaz, hogy abban a kontroverziában, mely az ellenzék baloldali része és a kormány között felmerült, nem az ellenzéknek, hanem a kormánynak volt igaza. Azt hiszem, felesleges és nem felel meg a magyar nemzet méltóságának, ha bármily alakban felelnék arra a durva támadásra, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.*) amelynek hiszem, hinni remélem, hogy a cseh-szlovák kormány úgy áll a háta mögött.

Kérem azonban, hogy a baloldali ellenzéknek az a része, amely ebből a kontroverziából eddig nem merített bizonyos tanulságot, legalább ebből az egy esetből vonja le a konzekvenciát. mégpedig abban az irányban, hogy amikor a magyar kormány és a külföldi faktorok között nézeteltérések merülnek fel, ne akarjon mindig a külföldi faktorok álláspontjára állani (*Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem!*) és soha a magyar kormánynak igazat adni.

Ne méltóztassanak mindig külföldi tényezők állításaiból a magyar kormány ellen fegyvert kovácsolni, mert különben igen hamar rá fognak jönni arra, hogy egyik-másik esetben beugrottak és idegen érdekek számára kaparják ki a gesztenyét. (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) azt hiszem hogy legalább ezekben a külpolitikai kérdésekben es legalab ezekben a nehéz és súlyos pillanatokban, amelyeken a nemzet ma keresztülmegy össze kell tartanunk és nem szabad pártpolitikai haszon ked-

véért ezekből a kérdésekből egymás ellen fegyvert kovácsolni. Kérem az indemnitás elfogadását. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Elnök: Az ülést háromnegyed 5 óráig felfüggesztem.

AZ ORSZÁG HELYZETÉRŐL, A KORMÁNY FELELŐSÉGÉRŐL S AZ AKTÍV KÜLPOLITIKÁRÓL (BALASSAGYARMAT. 1923 OKTÓBER 28.)

Scitovszky Béla, a nemzetgyűlés elnöke 1923 október 29-én tartotta Balassagyarmaton képviselői beszámoló beszédét. A balassagyarmati vármegyeház udvarán folyt le a beszámoló, ahol *Scitovszky* Béla beszéde után *Bethlen* István gróf miniszterelnök a következőket mondotta:

Az önök képviselője igen nagy közjogi pozíciót tölt be, olyan magasat, melyen pártpolitikával úgyszólván nem foglalkozhat. Feladata az, hogy az elnöki méltóság pártatlanságát megtartva és megőrizve, a házszabályoknak a nemzetgyűlésen érvényt szerezzen. Épp ezért ő, mint képviselő is, tulajdonképpen pártpolitikával alig foglalkozhat. Ő a képviselők rendes felelősségében alig osztozkodik. Közvetett felelősség terheli őt annyiban, amennyiben szolidárisnak érzi és jelenti ki magát azzal a párttal, amely a kormányzat nehéz terhét vállain viszi. Éppen ezért ő a mai napon meglehetősen magasságból, a pártpolitikától mentesen bírálta közéletünket. Helyesen tette. Amikor én őt elkísértem és eljöttem, hogy politikával foglalkozzam, tiszteletben kívánom tartani az ő magas közjogi méltóságának pártatlanságát és nem fogok a magam részéről semmiféle polémiába bocsátkozni, támadásokat intézni senki ellen vagy ellentámadásokba menni azokkal szemben, akik velem szemben támadóan lépnek fel.

Az önök képviselője visszapillantást tett a múltra és összehasonlítást tett a jellel. Legyen szabad nekem is inkább a historikus szemével nézni a közelmúlt kifejlődéseit, mint a politikus szemével. Mielőtt azonban ezt tenném, legyen szabad egy pár szót szólnom a kormány felelősségének kérdéséről. Mi nem vontuk ki magunkat semmiféle felelősség alól, mellyel azért tartozunk, amit tettünk, vagy amit elmulasztottunk. Azonban ma divattá vált az, hogy mindenért a kormányt teszik felelőssé. A kormány nem vállalhatja a felelősséget a múltakért; csak attól az időponttól kezdve, amióta a kormánygyeplőt a kezében tartja. Nem vállalhatja a felelősséget azokért a faite accompli-kért, melyek az előző időkben történtek, s melyeknek súlyos következményeit ma is sínyli az ország. De a mi kompetenciánk is csak restringált a hatalmi körök megszlása folytán. A bírói hatalom szuverenitással bír. A nemzetgyűlés, mely a törvényható hatalmat gyakorolja, szintén szuverén, melyre a kormánynak bizonyos befolyása és kezdeményezési joga van, de melyet önmaga nem usurpálhat. Ha mindenért felelőssé volnánk tehetők, akkor diktátoroknak kellene lennünk és nem alkotmányos kormánynak, mert az alkotmányos kormány cselekvése jogkörének határa meg van szabva. Nem vállalhatjuk a felelősséget azért, ha a törvényhozás feladatát lassan végzi el, ha sok szöfecsérlés van a nemzetgyűlésen, ha a nemzetgyű-

lésen olyan beszédek hangzanak el, melyek a lelkek meggyógyulását ebben az országban nem, segítik elő, ha a nemzetgyűlésen hébe-hóba destrukció folyik abban w irányban, amelyben mi építeni akarunk.

Ezen a kereten belül igenis vállaljuk a felelősséget és nem is térhetünk ki előle.

Vessünk egy pillantást arra az időre, amikor a bolsevizmus bukása után a minket megelőző kormányok kezükbe vették a kormány gyepeljét. Siralmas helyzetben volt az ország, külpolitikai téren teljesen izolálva volt. nem volt úgyszólván egyetlen barátunk sem. Az egész világon propaganda; folyt. ellenünk. Az emigránsok képesek voltak megmozgatni azokat az internacionális szervezeteket. amelyeknek nagy befolyásuk van a közvélemény kialakítására. A külföldi sajtó visszhangzott a fehér terror elképzelt. rémmeséitől. „Még azok sem állottak szóba velünk, akiknek érdekük lett volna, mert nem akarták magukat kompromittálni, mert úgy érezték, hogy labilis ennek az országnak belpolitikai helyzete.

Mi volt a belpolitikai helyzet?

A forradalmak rendjén a kormányok tekintélye a null-pontra süllyedt le. Nem volt. a kormányoknak semmiféle biztos politikai bázisa. Egy koalíció tartotta kezében a hatalmat. amelynek úgyszólván nem is volt ellenzéke, de amely önmagában meghasonulva pártocskákra oszolva élethalálharcot folytatott. egymás ellen. Hiányzott a, parlamentből abban az időben, az intelligencia legjava. Ennek vezetőszerpe megszűnt az országban abban az időben, mert egy oly szélső demokratikus és radikális alapon alkották meg a parlamentet. amelyet sehol Európában, de az egész világon sem láttunk. Nem volt fix pont. amelyre a kormány támaszkodhatott. volna, Alkotmányos jogi életünk pedig minden szilárd, bázis nélkül volt. Eltekintve a már említett választójogtól, a királykérdéssel foglalkozott napnap után a parlament. azzal a kérdéssel, amelyet megoldani úgy sem lehetett abban az időben. Hangulatok után indult a nemzetgyűlés és annak rabja volt olyannyira és oly mértékben, hogy a kormányok a legszükségesebb törvény javaslatokat is csak elkésve tudták beadni és keresztülvinni.

Hasonló volt a helyzet az adimisztrációban is és ugyanez volt. sajnos, a társadalom képe is. A társadalom hozzászókot a forradalmak alatt ahhoz, hogy állami funkciókat usurpáljon. Gombamódra szaporodtak az egyesületek, amelyek mindegyike állami funkciót akart teljesíteni. A társadalom egyes felelőtlen tényezői külpolitikai kérdésekkel nemcsak foglalkoztak, hanem önálló külpolitikát csináltak. Ennek az lett a következése, hogy az egyik külpolitika a másikat lerontotta és végeredményben ennek az országnak külpolitikáját teljesen kompromittálta. A hivatalos külpolitika a maga részéről egyáltalán néni volt képes megmozdulni

Mi volt a helyzet pénzügyi téren?

Mélyen benne voltunk a kötött forgalomban, a maximálás és a rekvirálás napirenden volt. Benne voltunk abban a krízisben, amely azóta, sajnos, fokozódott. Valóban siralmas volt az ország helyzete. A kormány tekintély nélkül, külpolitikai izoláltság, benn az országban a jogrend hiánya, a társadalomnak az a törekvése, hogy állami funkciót gyakoroljon, egy dezorganizált adminisztráció, egy végelgyengülésben szenvedő közgazdasági, pénzügyi élet. Ezek voltak az akkori helyzet szignaturái.

Ha ezzel a helyzettel szemben a mai helyzetet nézem, akkor balatom, hogy még messze vagyunk attól a céltől, amelyet el kell érünk. azt kell mondanom, hogy sokkal előbbre vagyunk, mint azt sokan talán hiszik. Előbbre vagyunk úgyszólván minden téren. Külpolitikai téren például rendeztük viszonyainkat Ausztriával, megindítottuk az akciót abban az irányban, hogy a nagyhatalmak bizalmát újból visszanyerjük. Fontos életbevágó kérdésekben Anglia, Olaszország ma mellettünk áll. Megindítottuk az akciót oly irányban, hogy szomszédainkkal élhető viszonyt teremtsünk, hogy kiküszöböljük azokat az ellentéteket, amelyek kiküszöbölése nélkül nézetem szerint nyugalmat és erősödési lehetőséget ebben az országban megteremteni nem lehet. Sok mindent végeztünk külpolitikai téren.

Sokan azért támadtak, hogy feláldoztuk ezzel a szomszédos területen élő magyar kisebbségeket. Bocsánatot kérek, de homlokegyenest ellenkező nézetem vagyok. Az a sok megdöntött kijelentés és gyakran cselekvés, amely a múltban előfordult, az a szomszédos területeken élő magyar kisebbségeknek nem volt hasznára, sőt ellenkezőleg csak arra volt alkalom, hogy sorsuk még nehezebbé és rosszabbá váljék. Meggyőződésem, hogy ezt a politikát követve, az ő helyzetük is fokozatosan javulni fog, mert azt hiszem, hogy minden, állam nagyobbra fogja becsülni azt a jó szomszédi viszonyt, amelyet elérhetünk, mint ama csekély előnyöket, amelyeket a kisebbségek elnyomásával maguknak megszerezhetnek.

De haladtunk belpolitikai téren is. Nézetem szerint sikerült a kormányzat tekintélyét helyreállítani, ebben a parlamentben megbízható egységes bázist teremteni. Az új választójog révén sikerült a magyar intelligencia vezetőszerpét a jövőre is helyreállítani. Megszűntek az országban a puccsok, a folytonos játék a tüzzel, helyreállott a jogrend és a közbiztonság. A társadalom ma csak oly funkciót gyakorol, amelyhez joga van és állami funkciót csak az állam gyakorol. Az adminisztráció élére megfelelő férfiak kerültek. Kijutottunk nagyjából a kötött gazdálkodás nehézségéből. Még vannak ugyan, egyes maradványok, így a lakáskérdés, a devizaközpont és más egyebek, de a mezőgazdaság terén nagyjából kijutottunk a kötött gazdálkodás hínárjából megbecsülhetetlen, gazdasági előnyére ennek az országnak.

Elvonulóban van az ország egéről a reparáció sötét fellege is. Talán pénzügyi téren értünk el legkevesebbet. Amint Scitovszky Béla. kifejtette, ezen a téren az előhaladás bizonyos bel- és külpolitikai feltételektől függ. Meg kellett teremteni ezen gazdasági akciónak bel- és külpolitikai előfeltételeit, mert enélkül ehhez az akcióhoz hozzá sem nyúlhattunk volna. Ha már most valaki azt kérdezi, milyen belpolitikai előfeltételei vannak annak a kölcsönnek, amelynek megnyeréséért mi fáradozunk, arra, azt felelem, hogy olyan értelemben, mint ahogy azt kérdezi, semmiféle belpolitikai előfeltételei nincsenek. De világos, hogy előzetes belpolitikai rendcsinálás nélkül egyáltalában meg sem lehetett volna indítani ezeket a tárgyalásokat. Én megértem azt, hogy vannak magyar emberek, politikusok, akiknek talán bizonyos fokig elvont dolog az, hogy ilyen akciónak előfeltétele három politikai tényezőnek, a bel-, a külpolitikai és a gazdaságpolitikai tényezőnek, hogy úgy mondjam, egy szintézisben való együttműködése. Elhiszem, hogy ezt a három politikai szintézist politikai analfabéták, akik a politikában mást, mint a hordón való

szónoklást, mandátumot, bankettet s legjobb esetben bizonyos dog-mák szegényes rekvizitumát nem látna, nem fogják megérteni. Ez azonban nem változtat a tényen. Ezen három politikai szintézis nélkül gazdasági téren semmit sem fognak tudni elérni. Sokan törik a fejüket azon, melyek a belpolitikai feltételek. Ezeknek csak azt felelhetem, hogy maga a kérdés is járatlanságot árul el. Én ki sem mentem volna; külföldre, hogyha ezek a feltételek előzetesen adva nem lettek volna. Erre a külföldi segítségre nekünk igenis feltétlen szükségünk van. (Sokan azt mondják, hogy ebben az országban gazdasági helyzetünket rendezhetővé lehetne tenni külföldi segítség nélkül, tisztán és kizárólag saját erőnkkel. Eleinte azt mondták, hogy majd a mezőgazdaság fogja előteremteni (ízket a forrásokat. Ezekkel már nem bocsátkozom vitába, mert úgy látom, hogy a jobb belátás erőt vett azokon, akik ezt hirdették és belátták, hogy amit hirdettek, (megvalósítani nem lehet.

Most azzal jönnek, hogy a magyar bankok és Vállalatok teremtsék elő ezt a hitelt. Újból azt mondom, hogy csak olyanok állíthatják ezt, akik ceruza nélkül csinálnak politikát. Ha végigtanulmányozzuk azokat, a gazdasági erőket, amelyek ebből a szempontból és ily módon rendelkezésünkre állnak, rá fogunk jönni hamarosan arra, hogy ezen az úton sem lehet olyan összeget előteremtenünk, amelyre a nemzetnek szüksége van. De feltéve, hogy lehetséges volna, nézetem szerint egy belföldi kölcsönnel ez a kérdés nem is volna elintézhető, mert az a korona további romlására vezetne. Azt mondják, hogy nem kölcsönt kell szerezni, hanem az ország termelését kell fejleszteni oly fokra, hogy a termelés feleslegét a fizetési mérlegben érvényesítve, a korona romlásának útját álljuk. A termelés előmozdítása minden kormány kötelessége és nem vállalom azt a vádat, hogy ez a kormány a termelést a maga részéről nem támogatta azok között a határok között, amelyeket, pénzügyi helyzetünk előír. Az ipar nagy fejlődésnek indult az országban. Azonban legyünk tisztában azzal, hogy külföldi tőkeimport nélkül még az iparfejlesztés kérdését sem tudjuk megoldani.

Egy szót a gazdasági hitelről akarok mondani. Erre ma már valóban szükség van. Elsősorban gondoskodni kell arról, hogy a gazdaságadalom a hitel szervezeteit felépítse és ezek révén egyenes bekapcsolódást kapjon a jegyintézetbe, másodsorban kell, hogy a jegyintézetnél hosszabb lejáratú váltók azokon a kereteken belül, amelyek múlhatatlanul szükségesek a gazdasági hitel megadása céljából, biztosíttassanak; harmadszor szükséges, hogy egy stabilabb valutára, a búzav valutára szóló kötvények elhelyezhetők legyenek és erről szóló hitel is adható legyen.

Összefoglalva az eddig mondottakat, tényleg az ország nagyot haladt azokhoz a viszonyokhoz mérten, melyekben ez előtt három évvel volt. A mi munkánk, feladatunk az volt, hogy konszolidáljuk a kormányhatalmat, mert ez volt egyedüli mód arra, hogy a politikai konszolidációt megteremtjük.

Ez volt az előfeltétele annak, hogy aktív külpolitikát folytathassunk. Ez a kettő együttvéve lesz hivatva arra, hogy gazdasági és pénzügyi bajjaiból az országot kivezesse. Ezek a bajok nagyok és súlyosak. Elkövetkezett az az idő, hogy a kormány hatalmában lévő összes eszköz-

zők koncentrikusan ebben az irányban használtassanak fel. Ha ez megtörtént, meggyőződésem szerint gyorsan fogunk előbbre jutni, mert ne felejtjük el, hogy a belpolitikai konszolidációnak viszont egyik előfeltétele a pénzügyi és gazdasági megerősödés. Addig, amíg pénzügyi téren a mai bajok fennállnak, amíg a társadalom széles rétegei nehéz gazdasági küzdelmet folytatnak, amíg a társadalom széles rétegei szenvedéseknek vannak kitéve, addig ez az állapot melegágya azoknak az egzisztenciáknak, amelyek kész prédái minden destruktív politikának. A mi munkánkban, a kormány munkájában gyakran vetik szemünkre a határozatlanságot, a bizonytalanságot, az opportunizmust. Azt mondják, hogy ravasz erdélyi politikát folytatok. Azt mondják, hogy sohasem lehet tudni, ki a barátom és ki az ellenségem. Még ezelőtt, egy évvel azt mondták, hogy fajvédők vagyunk és antiszemita politikát csinálunk. Ma azt mondják, hogy zsidópolitikát folytatunk, a bankok szövetségéstársaivá szegődtünk. A magam részéről eleitől fogva azt mondtam, hogy ezt az országot igenis lehet rekonstruálni, hogy vissza kell térni a nemzeti és a keresztény alapra. Ezt az álláspontot képviselem ma is és fogom képviselni máskor is. De mindig azt hirdettem, hogy ennek a politikának reálpolitikának kell lennie és nem érzelmi politikának, még kevésbbé pedig olyan politikának, amelyből egyesek előnyt akarnak szerezni.

Én nem voltam inkonzekvens, ennek a politikának egy alapja van: nap-nap után figyelemmel kísérni a közélet egyes eseményeit és jelenségeit, minden percben, tekintet nélkül arra az ódiúra, amelyet vállal, tekintet nélkül a népszerűtlenségre, amelyet vállalnia kell, arra az anatómára, amelyet a szektárius rövidlátó politikusok ellenünk szórnak, mindent meg kell tenni a nemzet érdekében, ami megteendő és ami minden kormánynak kötelessége. Ez a reálpolitika, amelyet kifejtek és ez a célok tekintetében egy és ugyanaz marad. Természetes, ha a cél ugyanaz is marad, az eszközök változnak aszerint, ahogy a körülmények azt szükségessé teszik. Ami egy évvel ezelőtt jó volt, nem lehet jó ma, ami pedig ma szükséges, az egy évvel ezelőtt még felfordulást idézhetett volna elő. Vannak politikusok, akik egyforma receptet találnak mindenféle betegségre. Ezekhez alkalmazkodni nem kívánok. Járok a magam útján és a népszerűség mellett a népszerűtlenséget is vállalom, de mindig csak az ország érdekében.

Az építőmunkában nekünk egy mestert adott a történelem, a legnagyobb magyart. Széchenyi Istvánt, aki azért volt a legnagyobb, mert amikor a korhadt lakóházak ordasáról volt szó, nem riadt vissza attól, hogy az országon végigmenve, propagandát csináljon azért, hogy azok leromboltassanak, de amikor rákerült a sor az építőműveletre, nem tekintett sem jobbra, sem balra, hanem a maga útján járva, össze tudta hordani azokat a konstruktív erőket, amelyekre egy építőpolitika céljából ennek az országnak szüksége volt.

Ebben az országban a rombolás ideje véget ért. véget kell hogy érjen. Nem sajnálom, ha voltak korhadt oszlopok és falak és azok összedőlnek, vagy már össze is dőltek. Ma az építés következik és a romokból össze kell szedni azokat az építőeszközöket, amelyek segítségével szebb, nagyobb, lakályosabb épületet építhetünk a nemzet számára egy új ezredév részére. Ehhez kérem támogatásukat.

**A DEMOKRÁCIÁRÓL, A FELSŐ TÍZEZERRŐL
S AZ ORSZÁG TEKINTÉLYÉNEK HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL
(KAPOSVÁR, 1924 FEBRUÁR 10.);**

Hoyos Miksa gróf nemzetgyűlési képviselő 1924 február 10-én tartotta Kaposvárott beszámoló beszédét. A beszámolón résztvett *Bethlen* István gróf miniszterelnök is, aki miniszterek és képviselők társaságában már 9-én este Kaposvárra érkezett. Még aznap este a miniszterelnök tiszteletére a Turul szálló nagytermében bankett volt, amelyen *Bethlen* István gróf az alábbi beszédet mondotta el:

Én elsősorban nem mint magyar miniszterelnök, nem mint a nemzet többségének és a kormányzó bizalmának folytán a politikai hatalmat gyakorló magyar miniszterelnök jelentem meg Kaposvárott, hanem mint a legfiatalabb gazdája ennek a városnak. Én egy elég tekintélyes vagyroncsait hoztam ide. Úgy érzem magamat ebben a percben, mint hajótörött, mint olyan, aki menedéket keres ebben a vármegyében a magyar lelkek és szívek között. (*Éljenzs.*)

A hollandusoknak van egy regéjük a bolygó hollandusról, amely azt mondja, hogy a bolygó hollandus a tengereket járja és sohasem pihenhet meg, csak akkor köthet ki végleg a révben, ha a parton olyan szívre talál, amely kitart hűségben, szeretetben mellette és enyhíti azt a fájdalmat, amelyet az örökös bolygás keservei rónának rá. Én ezt a szeretetet keresem, ezzel a szeretettel fordulok önökhöz, hogy hűséggel tartsanak ki a magyar ügy mellett és támogassanak, amíg én képviselem a magyar ügyet. Mert nem azért képviselem a magyar ügyet, mert felkapaszkodtam egy polcra, hanem azért, mert a sors állított oda. (*Viharos éljenzés és taps.*)

Nemcsak én vagyok hajótörött, de hajótörött ez az egész ország. Úgy nézünk ki, mint egy tönkrement hajó roncsa, amelynek nincs árboca, amelynek nincs parancsnoki hídja, amelynek eltörött a gépezete, mely előrehajtja ezt a hajót. Össze kell fognunk, hogy a magyar társadalom együttes erejével megjavítsa ezt a hajót és megint akcióképessé tegye. Engedjék meg, hogy mikor bizalmas baráti körben beszélünk a kérdésekről, hogy az egyes társadalmi osztályokhoz éppen ebből a szempontból egypár figyelmeztetést intézzek.

Felülről kezdem, a legfelsőbb tízezernél. Én úgy vettem észre, hogy a forradalom után a felső tízezrek duzzogva félrevonultak a magyar közélettől. Helytelenül tették és helytelenül cselekszenek, mert nem a félrevonulás viszi előre ezt a nemzetet, hanem az, hogy mindenki erejéhez, tehetségéhez képest előbbre vigye azt, amiről szó van: a nemzet ügyét. Mindig az volt a fölfogásom, hogy akinek a sors többet adott, mint másnak, az ennek a többnek segítségével éljen a köz javára és olyan mértékben, hogy azt fizetésnek tekinthesse a köz részéről azért, hogy a köz részére cselekszik. Nem azért beszélek, hogy a felsőbb tízezrek meddő politizálással foglalkozzanak. Járjanak elől jó példával mindig akkor, amikor áldozatkészségről van szó, amikor szociális érzést kell mutatni, amikor összefogva, egymással társadalmi, kulturális, gazdasági téren, meg kell, hogy mutassuk, hogy ez a nemzet saját erejéből is képes valamire.

Továbbmegyek, legyen vége annak a visszavonásnak és annak a gyűlöletnek, amelynek sokhelyütt szemtanúi vagyunk.

Ma nincs ideje a gyűlöletnek. Ida a kibékülés ideje következett be és ennek alapjára kell helyezni a nemzet jövőjét. Itt van a kisgazdatársadalom, amely a maga részéről megmutatta a háború alatt és a háború után, hogy nemzeti alapon áll és ezen ki kell tartani. Sok helyütt azonban még mindig a gyanakvás szelleme él, amely a vezetőségben a bizalmat nem helyezi el olyan mértékben, mint arra szükség volna.. Ezeket figyelmeztetésképpen és nem szemrehányásképpen mondom. Figyelmeztetni akarom a nemzet minden, társadalmi rétegét. a kellő időben arra, hogy az idők olyanok, amelyekben nem tehetjük azt, hogy önös egyéni vagy társadalmi osztályérdekeket követve, mindenki magáért dolgozzék. Mindenkinek magáért is, de a közért is kell egyformán dolgozni. A demokrácia nem. egyes osztályok uralma.

És lia nézem és keresem ezt a társadalmi összefogást. azt kell mondanom, hogy a demokrácia nem holt intézményekben rejlik, nem az intézményeknek a törvénykönyvekbe való lefektetésében, hanem a lelkekben, azokban az erkölcsi erőkben, amelyek a demokrácia mögött állanak. Ezeket kell fokoznunk, naggyá erősítenünk.

A kormánynek kötelessége ezzel szemben kettős. Az egyik az, hogy fokozatos haladásban keresse az útját ezen demokratikus intézmények létesítésének. Ez a mi kötelességünk. De a másik oldalon védekeznünk kell azokkal szemben, akik a demokratikus intézmények létesítését nem kívánják, vagy lehetetlenné teszik. És ha itt keressük a demokrácia ellenfelei között az ellentétet. úgy kétféle ellentétet látunk. Az egyik oldalon állanak azok, akik a reakció hívei, a másik oldalon pedig azok, iakik a szabadsággal, a demokratikus intézményekkel visszaélnék. Hogyha nézem, hogy melyik veszélyesebb a kettő közül, úgy azt kell mondanom, hogy az utóbbi. Mert nincsen nagyobb ellensége a szabadságnak, mint az, aki a maga részéről a szabadsággal visszaél, vagy az azzal való visszaélést elősegíti és támogatja.

Én bízom abban, hogy ez a társadalom, amelynek élén két férfit látok, az egyik a demokratikus rétegekből felnőtt Szabó István miniszter, (*Viharos éljenzés.*) a másik oldalon azt a nagy urat. aki a felsőbb tízezreket képviseli, de akit méltónak tartottak arra, hogy népképviselővé válasszák, (*Lelkes éljenzés.*) ez a társadalom megmutatta ezzel, hogy mennyire ismeri a kötelességét a társadalmi osztályok közötti összhang tekintetében, ez meg fogja találni a jövőben is a maga útját és módját. arra, hogy magáért is dolgozva, egyúttal a nemzetért is dolgozzék.

A kaposvári beszámolón, amely 1924 február 10-én délelőtt folyt le, *Hoyos Miksa* gróf után *Bethlen István* gróf miniszterelnök a következőket mondotta:

Az önök képviselője – mondotta – sok részletkérdésre tért ki, amelyre ezúttal nem akarok kitérni. Azt hiszem, hogy sokkal helyesebb, ha egy pár főbb politikai kérdést válogatok ki abból az anyagból, amely rendelkezésre áll és amely önöket érdekli. Az összeomlás és a bolsevizmus letörése után minden magyar kormánynak három szempontra kellett első-sorban figyelmét irányítania. Ez a három szempont ma is föladatát képezi a jelenlegi kormánynek, amennyiben ezek eddig még megoldást nem nyertek. Az egyik az, hogy az országban helyreállítsuk és fönntartsuk a rendet. az államhatalmat megszervezzük és megszilárdítsuk. A másik föl-

adat az, hogy újonnan szervezzük ennek az országnak- politikai életét. mert az összeomlás után az állam politikai élete is összeomlott. Fölbomlottak az összes pártok, amelyek eddig az ország ügyeit vezették. Azok a férfiak, akik a pártok élén állottak, vagy visszavonultak, vagy elvesztették népszerűségüket és képességüket arra, hogy az országot vezessék. Szükség volt tehát az országot politikáikig újjászervezni azoknak az eszméknek és hangulatoknak megfelelően, amelyek a háború és a forradalmak folytán felszínre jutottak. A harmadik főadat az volt. hogy a megkötött béke után ezt a csonka országot. amely talán alig életképes a történetek után, életképesé, tegyük gazdasági és pénzügyi értelemben. Ez a három főadata volt minden magyar kormánynak. Nem fogok bővebben foglalkozni most a főadatok elsejével, a rend helyreállításának kérdésével. Erről annyit beszéltünk és beszélnek ma is a nemzetgyűlésen, írnak a napilapok, foglalkozik ezzel a magyar közélet minden egyes faktora, hogy azt hiszem, elég, ha azt konstátálom, hogy ennek a nemzetnek nincs nagyobb érdeke, mint ez és minden magyar kormánynak kötelessége, hogy ezt az érdeket kielégítse.

Áttérek a másik kérdésre, politikai életünk megszervezésére. Mint már említettem, azt hiszem, elkerülhetetlen volt. hogy az összeomlás után a magyar politikai élet új bázisokon szervezkedjék. Ennek az új szervezkedésnek megvoltak az előhírnökei már a háború előtt való időkből. Elég, ha rámutatok egy pártalakulásra, amely abban az időben elűtő volt azoktól az alapoktól, amelyeken akkor a pártok alakultak: ez a kisgazdapárt volt. Már a háború előtt megkezdte szervezkedését az országban a kisgazdatársadalom. Ez bizonyos fokig visszahatás volt azzal a közjogi politikával szemben, amely a parlamentben uralkodott. amely a pártok között az összetűzésekre az okot adta, visszahatás volt azzal a túlzott közjogászkodással szemben, melynek az utóbbi évtizedekben a magyar parlamentben szemtanúi voltunk. Abban az időben ez a szervezkedés csendesen folyt a kisgazdatársadalom körében és egy csekély, nem túlerő« parlamenti párt is alakult a jelenlegi földművelésügyi miniszter, nagyatádi Szabó István vezetésével, hogy ellenzéki oldalon kísérelje meg igazának érvényesítését.) Az idők azonban akkor még ennek a szervezkedésnek nem kedveztek. Egy szűk választói jog lehetlenné tette azt. hogy a magyar kisgazdatársadalom képviselői nagy tömegerejüket fölhasználják és befolyást gyakoroljanak a parlamenti életre úgy, ahogy az a választói jog kiterjesztése révén a háború után lehetővé vált.

Nagyot változott a világ ebből a szempontból a háború alatt. A háborúnak a nép széles tömegeire gyakorolt befolyása megérlelte ezekben a tömegekben azt a vágyat. hogy hatékonyabb befolyást gyakorolhassanak törvényhozásunkra, így született meg tulajdonképpen a háború következtében a magyar demokráciának a törekvése, a magyar demokratikus gondolat. amely érvényesülést keresett a háború után. Sajnos azonban, a háború után ez a gondolat lejtőre jutott. Oka ennek egyfelől azoknak tehetetlensége és lelkiismeretlensége volt. akik ezt a demokratikus gondolatot a maguk részéről kézbevétték és érvényesítem akarták. De más oka is volt ennek. Az összeomláskor ebben az országban csak egy szervezett erő maradt. ez a szociáldemokrata párt. Ez volt az, amely abban a percben ezt a gondolatot kézbevette és a maga hatalmi törekvéseire kihasználta oly formában, hogy végeredményben ezt az országot tönkre-

tette és majdnem tönkretette a demokratikus gondolatot is Magyarországon. A forradalom után szükséges volt, hogy a magyar demokrácia újból induljon meg valamely formában, egészen más utakon, mint azt a forradalom alatt láttuk. Akkor érkezett el az ideje annak, hogy a magyar demokrácia megkezdje a szervezkedést, amely már a háború előtt folyt és amely a kisgazdatársadalmat állította ennek a gondolatnak a szolgálatába. Gondoskodni kellett arról, hogy ezek a tömegek, a kisgazdatársadalom, a magyar intelligencia, a magyar polgári osztály együttesen törekedjenek megvalósítani azokat a nagy és fontos célokat, amelyeket zászlajukra kitűztek. Ez az egységes párt megszületésének filozófiája. Ez az érteleme „ az egységes párt gondolatának, amellyel egyfelől a magyar társadalmat akarjuk megvédeni a további forradalmaktól és felfordulásoktól, a másik oldalon pedig biztosítani akarjuk azt a fokozatos, demokratikus fejlődést, amelyre ennek a nemzetnek feltétlenül szüksége van, ha a kor gondolatának és szükségleteinek megfelelően akarja az ország intézményeit berendezni. Ez az egységes párt programja is, mert hiszen nekünk az a feladatunk, hogy intézményeinket fokozatosan demokratikus szellemben, alakítsuk át, átalakítsuk alkotmányunkat, de nem azért, hogy a királyság intézményét eltöröljük, nem azért, hogy a kettős kamara rendszerét megszüntessük, hanem azért, hogy ezeket modern, demokratikus alapon építsük fel. Ha Angliában a királyság intézményét a legszélesebb demokráciával össze lehet egyeztetni, miért ne volna ez lehetséges Magyarországon?

Demokratikus alapon kell kiépíteni megyei szervezetünket, városi és községi adminisztrációinkat. Azonban nem azért, amint azt annakidején az októberista demokraták kitalálták, hogy a magyar intelligenciát a magyar alkotmány e védőbástyáiból kizárjuk, hanem azért, hogy ebben helyet szorítsunk a nép széles tömegeinek is, hogy ezek elfogadva az intelligencia vezetőszerepet, velük együtt szolgálják ezeket az ősi magyar intézményeket. Demokratikus alapon csinálunk szociális reformokat, mint amilyen a földreform, de megint nem úgy, ahogy azt 1918 ir tóberében akarták abból a célból, hogy azokat, akiknek több birtokuk van, tönkretegyék, földönfutóvá tegyék, hogy azokat a politikai életből kiszorítsák, hanem azért, hogy a nincsteleneket, a szegényebb elemeket is tulajdonosává tegyük a földnek és oly honpolgárokká tegyük őket, akik ebben az országban jól érzik magukat.

Demokratikus kultúrpolitikát is kell csinálni, és ezt sem azért, hogy istentagadásra tanítsuk a magyar népet, amint azt 1918-ban tettek: nem azért, hogy mindenféle örületet bevigyünk az iskolába, hanem azért, hogy az igazi magyar nemzeti kultúrát hozzáférhetővé tegyük a nemzet számára, a nép széles rétegei számára, a gazdasági kultúrát is, amely nélkül ma már nem képes megélni, nem képes azokat a feladatokat és kötelességeket teljesíteni, melyekkel saját családjával s megélhetésével szemben bír. Vissza kell térni fokozatosan azokra a szabadságjogokra is, amelyek teljessége talán ma még nincs meg, de amelyeknek teljességére szükség lesz visszatérni abban a percben, amikor biztosítani tudjuk, hogy ezzel a szabadsággal nem azért fognak élni, hogy demagógiát, a szabadsággal való visszaélés szabadságát szerezzék meg maguknak, hanem, hogy a jobbaknak, tehetségeseknek felemelkedését lehetővé tegyük a szabad versenyben.

Ez annak a pártnak a programja, melynek tagja vagyok én is és az önök képviselője. Azt mondják az úgynevezett októbristák, hogy nem demokrácia az, amit mi akarunk, hanem reakció. Én ezeknek csak azt felelem, hogy hosszú ideig tartott ebben az országban a rombolás; az újjáépítésre, mégpedig demokratikus irányban, még hosszabb időre lesz szükség. És nyugalom szükséges ehhez, mert ha nincsenek nyugodt idők, ez alapvető reformokat alkotmányunkon és intézményeinken, amelyek ezeréves gyökérrel bírnak a nemzet testében, keresztülvinni nem lehet. Nem mi voltunk az oka annak, hogy eddig ez a nyugalom nem tért vissza, hogy megakadályozták abban, hogy ezeket a messze kiható reformokat keresztülvigyük. Hiányzott a konszolidáció. Puccsoknak voltunk szemtanúi, amelyek alapján ingatták meg az ország nyugalalmát. Súlyos gazdasági gondok neheztedek az ország vállaira. Amíg ezeket megoldani nem tudjuk, addig a szociális békét is félttem oly messzeható kérdések bedobásától, mint amilyeneket az alkotmányreformok jelentenek. Azt felelem az októbristáknak, hogy ha lesz ebben az országban demokrácia, mint ahogy kell lennie, ez más lesz, ha élni akar hosszasan ebben az országban, mint az októberi demokrácia. Nem is beszélek arról, hogy agrárország vagyunk és hogy egy ipari ország képére akarták megalkotni a mi demokráciánkat. Nem is beszélek arról, mert hiszen mi ennek a következménye? Az, hogy agrárállamban elsősorban az agrártársadalom hivatott árra, hogy a demokráciában vezetőszerpe legyen. Miért volna ez a mi magyar demokráciánk kevésbé demokratikus azért, mert a miniszteri székben nem Peidl Gyula, hanem nagyatádi Szabó István ül? Mi közöttünk nem lehet ily hazugságot elhinteni. Az porhintés a külföld szemébe, amit ezek az urak végeznek. Mert a külföldön nem tudják, hogy mik azok az igazi pillérek ebben az országban, melyeken a demokráciának nyugodnia kell. De más lesz ez a demokrácia azért is, mert ennek harmóniában kell maradnia a nemzeti érzéssel, a tradícióval, a történelem tanulságaival, mert ez fokozatos fejlődést jelenthet csak, nem pedig felfordulást. Csak az a demokratikus átalakulás lehet tartós és biztos, amely a nemzet életének gyökeréből fejlődik ki és fokozatosan fejleszti ki a lombot és a gyümölcsöt a nemzet számára.

Áttérek a másik kérdés-komplexumra, melyről szóltam. Azt hiszem, hogy minden magyar kormánynak az összeomlás után arra kellett fordítania a gondját, hogy az ország anyagi megélhetésének alapjait rekonstruálja és azt újból életképessé tegye. A háborús szenvedések, a forradalmi felfordulás, az idegen megszállások gazdaságilag tönkretették és kimerítették erőinket. Ehhez jött második ekképen az ország területi megcsönkítése, amely látszólag ugyanolyan erejű területet hagyott meg a csonka országon, mint amilyen a háború előtt volt. Ez csak látszólagos. Megcsönkítés folytán sokkal csekélyebb ennek az ereje is, mint a háború előtt volt. Elég, ha rámutatok arra, hogy ezen a területen, sajnos, a magyar intelligencia tekintélyes része feleslegessé vált. A magyar intelligencia az egész régi Nagy-Magyarország területéről idetömörült a csonka országba. Kénytelen volt ezt tenni, mert megélhetése a többi területen lehetetlenné vált. Egy tekintélyes rész, sajnos, felesleges itt s a középosztály megélhetését majdnem lehetetlenné teszi. A középosztály szenvedései olyanok ma Magyarországon, mint amilyenekhez fogható külföldön, a nyugati államokban sehol sem láthatunk. De elvesztettük a csonka

területen lévő nemzeti vagyonnak bizonyos részét is és gyengült annak értéke. Egy csomó vállalat – magában a mezőgazdaságban – bizonyos vállalkozások rentabilitása megszűnt azáltal, hogy vagy elvesztették a piacot, vagy a nyersanyagot. Elég, ha rámutatok a borkérdésre: megtartottuk szőlőinket, de elvesztettük azokat a piacokat, amelyekre a borunkat kivihetjük.

Gazdasági életünk tönkremenésének harmadik főoka a békeszerződésnek a reparációkra vonatkozó fejezete. Ez az intézkedés az, amely által elvágta bennünket a külföldi segítségtől. Úgy bántak velünk, mint azzal a beteggel, akit ágyba fektettek, de melléje nem ápolót, hanem zsandárt állítottak, hogy a betegtől még a vizet és az ételt is *elvegye*.

A reparációra vonatkozó stipulációi a békeszerződésnek lehetlenné tették, hogy külföldi tőke segítségével rekonstruáljuk ezt az országot. Márpedig egy végkép kimerült, feldarabolt és darabjaiban is elértéktelenedett ország csak külföldi erők segítségével képes saját erejét visszanyerni és az ennek megfelelő rekonstrukciót keresztülvinni. Ezek az okok azok, amelyek folytán gazdasági és pénzügyi krízis van az országban. Én megengedem, hogy nagyon nehéz a nagy publikum részére ezeket az okokat áttekinteni. Sokkal könnyebb azt mondani: azért vannak ilyen állapotok, mert a kormány ezt vagy azt csinálta. Ez olcsó frázis, amellyel gyakran élnek, mert bíznak abban, hogy a közönség a valódi okokat felkutatni és megérteni nem képes, de higgyék el, bármily kormány ült volna itt a háború után a mi helyünkön, ezt a gazdasági krízist elkerülni nem lehetett volna mindaddig, amíg a békeszerződésnek a reparációra vonatkozó stipulációit vagy el nem intézték, vagy meg nem változtatták.

Két út állott a rendelkezésre: vagy saját erőnkől kellett megkísérelni, hogy talpraálljunk, vagy külföldi segítséghez kellett folyamodnunk. Mind a két utat megpróbáltuk. Az összeomlás után csak az egyik út állott rendelkezésünkre, csak az az út, hogy saját erőnkől próbáljuk az országot rekonstruálni, mert hiszen abban az időben még oly külpolitikai atmoszféra, oly háborús mentalitás volt az összes nemzetekben, amelyben minden kísérlet arra, hogy ennek az országnak külföldi segítséget hozzunk, egészen hiábavaló kísérlet lett volna. Megjártuk tehát az *eJ*só utat. Ez volt a természetes kötelessége a kormánynak abban az időben, ellenére annak, hogy láhattuk, hogy az út szomszédainknál, Ausztriában, Németországban, a sokkal hatalmasabb és gazdagabb országokban sem vezetett eredményre. A saját erőből való fölemelkedésnek tulajdonképpen két eszköze van: az egyik a takarékoság az államháztartásban és a kiadós adóztatás, más Felől pedig a termelés emelése és fokozása. Azonban mind a kettőt egyidőben kellett volna csinálni, mert az egyik, sajnos, nem elegendő. De mind a kettőhöz hiányoztak az erőforrások. Hiszen elég, ha azt mondom, hogy kiadósan adóztatni, takarékoskodni az államháztartásban. *(Egy hang: Kormányzói udvartartás!)* Azt hallom, hogy valaki kormányzói udvartartásról beszél. Nincs udvartartás, mert a kormányzó nem király, hanem Magyarország kormányzója. *(A közönség lelkesen éljenez és percekig tüntet a kormányzó mellett.)* Könnyű a kormányzó tekintélyét lejáratni akarni, de mondja meg a közbeszóló, hogy ha sikerülne neki, kit állítana a helyébe?

A másik úthoz kellett folyamodni bizonyos idő múlva. Ez a kül-

földi segítség megszerzésének az útja. Egy év óta fáradozunk ezért a külföldi segítségért. hogy megteremtjük a külföldi kölcsön külpolitikai előfeltételeit. Tárgyalásaink csak részben pénzügyiek. Főleg külpolitikai akcióról volt és van szó: meg kellett teremteni a külföldi kölcsön előfeltételeit. Meg kellett várni azt a kedvező atmoszférát, amelyben a háborús ellentétek lehiggadni kezdenek, amelyben egyik-másik állam belátja, hogy fontosabb a gazdasági rekonstrukció, mint a reparáció. Meg kellett szerezni azoknak az államoknak és azoknak a hatalmaknak segítségét, akik erre az álláspontra helyezkedve Magyarországon segíteni akarnak. Azonkívül továbbmenve, meg kellett teremteni a normális viszonyt köztünk és szomszédaink között. Ez a mi érdekünk, de az ő érdekük is. Meg kellett győzni őket arról, hogy mi sem kívánunk egyebet. mint azt. hogy normális viszonyba jussunk, amelyben mind a két fél a maga gazdasági erejét kifejtheti a saját maga javára. Azt mondják erre némelyek, hogy mi kölcsön után szaladgálunk. Őszintén mondván, ezt a vádat meg sem értem. A kölcsönre való akció elsősorban külpolitikai akció. Megteremteni annak az előfeltételeit. de ugyanakkor Magyarországnak tekintélyét is helyreállítani a külföldön. Ezt a tekintélyt mi is akarjuk. Nem egészen sikertelenül végeztük ezt a munkát. Most. hogy közelebb jutottunk ahhoz az időponthoz, amikor a külföldi segítség rendelkezésünkre fog állni, egyszerre feltámadnak az ellenvetések. Azt mondják, hogy a külföldi kölcsön csak arra való, hogy ezt a országot szolgásgba hajtsuk, a kis-entente szolgásgába, hogy olyan ellenőrzést gyakorolnak, amely minden mozgási szabadságunkat lehetetlenné teszi. Én azt hiszem, hogy ha szomszédainkkal normális, korrekt viszonyt akarunk teremteni, az még nem jelent szolgásgot velük szemben, hiszen ha ez szolgásgot jelentene, akkor állandóan mindenkivel háborúban kellene lenni, akkor mindenkivel folytonos háborút kellene folytatni, mert abban a percben, amikor ez megszűnik, az illetőknek hatalmi pozíciója úgy növekszik, hogy szolgásgba jutunk. Erről szó sem lehet. Tisztán arról van szó, hogy korrekt viszonyt teremtünk, de egymás kölcsönös jogainak tiszteletbentartása mellett. A magyar kormány sohasem menne bele semmiféle olyan követelés teljesítésébe, semmi olyan feltételbe, amely szabadságjogainknak rovására menne. Az ellenőrzés súlyos teher, de nem politikai ellenőrzésről van szó, hanem tisztán pénzügyi ellenőrzésről és ez is csak addig az ideig fog tartani, amíg államháztartásunk egyensúlyba jön és olyan egyének részéről fog gyakoroltatni, akik politikai érdekekkel nem bírnak velünk szemben. Teljesen neutrális állampolgárok, a Népszövetség kiküldöttei fogják az ellenőrzést gyakorolni kizáróan pénzügyi téren.

Itt van a reparáció kérdése. Abban a tervben, amelyet a Népszövetség felállított. húsz évre megállapította, hogy Magyarország tízmillió koronával nagyobb reparációt. illetőleg a béketerhek címén nagyobb összeget nem fog fizetni. Súlyos probléma előtt állottunk. Felelnünk kellett. hogy vagy elfogadjuk ezt a terhet és vele együtt a külföldi segítséget. vagy nem fogadjuk el, de akkor visszautasítjuk azt a békejobbot és azt a segítőjobbot. amely számunkra rendelkezésre áll. Én azt hiszem, helyesen cselekedtünk akkor, mikor ezt a tervet elfogadtuk. Ez súlyos teher, – én annak tartom, – a másik oldalon azonban bizonyos, hogy húsz évig többet nem fogunk fizetni és jobb ez a bizonyosság, nézetem szerint –

amely egy kis nehézséggel is jár, mint az a bizonytalanság, amelyben élünk és amely bizonytalanságból kifolyólag minden percben előállhatnak sokkal nagyobb terhek. Fel kell, hogy állítsuk a mérleget. Az egyik oldalon azok a bizonyos átmeneti áldozatok, amelyeket vállalunk, a másik oldalon azonban a meggyógyulás és az egészség visszanyerésének lehetősége. Nincs az a magyar ember, aki átmenetileg ne vállalná ezt az áldozatot. azért. hogy ennek az országnak végleges egészsége helyreálljon.

Ha azt akarjuk, hogy az ország egészséges legyen, ha azt akarjuk, hogy ebbe az országba a politikai és szociális nyugalom visszatérjen, ha azt akarjuk, hogy gazdasági életünk újból fellendüljön, ha azt akarjuk, hogy az európai nemzetek társaságában újra számottevő faktor legyünk, akkor haladnunk kell azon az úton, amely idevezet. akkor vállalunk kell azokat az átmeneti áldozatokat. amelyek nélkül erre az útra nem léphetünk. Erre kérem az önök támogatását.

A KÖZHIVATALOKBAN A KISEBBSÉGI NYELVEK HASZNÁLATÁRÓL

A nemzetgyűlés 1924 február 26-án kezdte tárgyalni a *közhivatalokban a kisebbségi nyelvek ismeretének biztosításáról* szóló törvényjavaslatot. Rácz János előadó hangsúlyozta, hogy ez a javaslat újabb bizonyítéka a magyar nemzet toleranciájának. A vita során február 27-én *Mokcsay Zoltán*, *Rothenstein Mór*, *Szakács Andor*, február 28-án *Moser Ernő*, *Zsirkay János* és *Pintér László* szóltak a javaslathoz. Ugyanezen a napon *Bethlen István* gróf miniszterelnök is felszólalt és a következő beszédet mondotta:

T. Nemzetgyűlés! Az a törvényjavaslat. amelyet a kormány a közhivatalokban a kisebbségi nyelvek ismeretének biztosításáról benyújtott. tulajdonképpen csak egy láncszeme annak az akciónak, amelyet a kormány keresztülvisz ezzel a kérdéssel kapcsolatban. Hiszen, amint méltóztatnak tudni, a kormány egy szerves és az egész kérdés részleteit felölelő rendeletet adott ki a múlt évben, a Ház előtt fekvő törvényjavaslat pedig nem egyéb, mint annak kiegészítő része olyan értelemben, hogy azok az intézkedések, amelyek rendeleti úton nem voltak kiadhatók és amelyek törvényhozási aktust kívánnak, foglaltattak ebbe a törvényjavaslatba.

A javaslat maga semmi egyebet nem céloz, minthogy módot nyújtson a kormánynak arra, hogy abban az esetben, ha „a kisebbségi nyelvek nem tudása folytán bírákat vagy állami s önkormányzati tisztviselőket át kellene helyezni vagy nyugdíjazni kellene, ez lehetővé tétessék.

Én bizonyos fokig csodálkozom, t. Nemzetgyűlés, hogy ez a rövid, két kis paragrafusból álló törvényjavaslat mégis olyan széleskörű vitát idézet fel és e vita szónokai kiterjeszkedtek olyan kérdésekre, amelyek magával ezzel a kérdéssel laza összefüggésben vannak. (*Úgy van! jobbfelől.*) Én tehát nem akarok szólni azokról a kérdésekről, amelyek a tárggyal szoros összefüggésben nincsenek.

Nem fogok szólni elsősorban a szomszédos államok által követett kisebbségi politikáról sem. Én csak *Zsirkay János* t. képviselő úr szavaira válaszolva, azt akarom megjegyezni, hogy azt hiszem, nem volna helyes,

ha a magyar kormány a cselekvésében abból indulna ki, hogy a kisebbségi szerződéseket és a kisebbségi kötelezettségeket a szomszédok nem tartják be és ebből azt a következtetést vonná le magára nézve, hogy most már a magyar kormány se tartsa be ezeket a kötelezettségeket. (*Úgy van! jobbfelől.*) Én azt hiszem, hogy ennek semmiféle praktikus haszna nem volna, egészen eltekintve attól, hogy a magyar kormány a vállalt kötelezettségeket minden körülmények között becsülettel be akarja tartani. (*Helyeslés jobbfelől.*) Mondom, nem volna ennek semmi praktikus következménye, legfeljebb egy pretextussal többet adnánk arra, hogy szomszédaink a kisebbségi politikájukban azon az úton haladjanak tovább, amelyen haladni őket látjuk. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Mármost áttérek egy pár megjegyzésre, amelyet képviselőtársaim tettek a magyar nemzetiségi politikára általában és pedig úgy a háború előtti, mint a jelenlegi nemzetiségi politikára. Én nem akarok itt a volt nemzetiségi politikánk védőjéül fellépni, hiszen abban, magam is aktív részt vettem és éppen ezért érdekelt félnek tartom magamat. Én csak rá akarom irányítani a t. Nemzetgyűlés figyelmét arra, hogy abból, hogy mi a háborút elvesztettük és annak következményeit ma szenvedjük, azt következtetni, hogy a nemzetiségi politikánk helytelen volt. azt hiszem, nem lehet. (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*) Könnyű és olcsó dolog ma egy veszített háború után annak következményeit a volt magyar nemzetiségi politikának tulajdonítani. (*Úgy van! jobbfelől és a középén.*) Éppen ezért én nem is akarok azokkal a vádakkal foglalkozni, amelyek ebben a tekintetben a nemzetgyűlésen, az utolsó napokban egyik és másik képviselőtársam részéről elhangzottak. De mégis egy pár szót kell mondanom az olyan tételekkel szemben, amilyenek különösen Knaller Győző t. képviselőtársam szájából hangzottak el.

Ő azt mondta, hogy a régi magyar nemzetiségi politikának három hibája volt. illetőleg három hibát sorol fel. Az egyik az, hogy a közigazgatás a nemzetiségeket üldözte. Azután azt mondja, hogy mi a nemzetiségeket igyekeztünk tudatlanságban tartani, ami azután megbosszulta magát és azt mondja, hogy ha jogot adtunk volna kellő időben a nemzetiségeknek, akkor talán minden másként jött volna és talán más békét is köthettünk volna.

Én azzal, amit erre válaszolni akarok, nem akarom védeni a volt magyar nemzetiségi politikát. de mégis azt hiszem, helytelen volna, ha ellentmondás nélkül hangozhatnának el ilyen szavak a magyar nemzetgyűlésen. (*Úgy van! jobbfelől. Elég szégyen, hogy elhangzottak!*)

Én a magam részéről azon a nézeten vagyok, hogy a magyar közigazgatás a múltban soha senkit azért. mert egyik vagy másik nemzetiséghez tartozott. nem üldözött. (*Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Ezt a tételt le akarom szögezni, mert az ezzel ellenkező tétel homlokegyenest ellentétben áll az igazsággal. (*Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) Ha voltak a magyar közigazgatásnak hibái, úgy ezek a hibák megnyilvánultak magyarral és nemzetiségivel szemben egyformán, (*Úgy van! a jobb-én baloldalon.*) ha talán a magyar közigazgatás nem bírt kellő szociális érzékkel, (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) úgy nem bírt szociális érzékkel a magyarral szemben éppenúgy, mint a nem magyarral szemben. (*Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*)

Ami pedig azt a tételt illeti, hogy mi igyekeztünk volna a nemzetiségeinket tudatlanságban tartani, úgy ez is a tényekkel homlok-egyenest ellenkező állítás. Én egyszerűen arra a faktumra mutatok rá, hogy a Magyarországon volt nemzetiségek, tehát a románok és a szerbek, a felvidéki tótok stb., nagyobb kultúrával bírtak, kevesebb analfabétával bírtak, mint a határokon túl lakó fajtestvéreik; *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* a magyarországi románok között nem volt annyi analfabéta, mint a királyságbeli románok között; *(Úgy van! jobbfelől és a baloldalon.)* a magyarországi szerbek között nem volt annyi analfabéta, mint a határon túl lakó szerbek között. *(Úgy van! jobbfelől és a baloldalon.)* Ezek faktumok, amelyeket le nem lehet tagadni s amelyek önmagukban megcáfolják az olyan állításokat, mint amilyeneket t. képviselőtársam tett.

Ami azt az állítást illeti, hogy a magyarországi szászok nemzeti kultúrájukat nem tudták fenntartani, hát bocsánatot kérek, ha valakinek nem volt oka panaszkodni a magyarság ellen ebben a tekintetben, akkor valóban a szászoknak nem volt *(Felkiáltások jobb felől: Nem is panaszkodtak!)* képviselőik a kormányt támogató pártban ültek, *(Úgy van! jobbfelől.)*, akiknek tehát módjuk volt mindenestre minden sérelmüket a kormánynál képviselni, – ezt adott esetben meg is tették, *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* – s akiknek ennek folytán igazán nem lehetett okuk semmi panaszra. *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon. Mayer János: Nem is panaszkodtak!)*

Én mégis kénytelen vagyok egy pár rövid számadatot a képviselő úr itt felhozott állításával szemben leszögezni, hogy a régi magyar kultúrpolitikát, amennyiben a háborúelőtti állapotokról van itt szó, egypár adattal is illusztráljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. Nemzetgyűlés! Az 1809/1900. évi tanévben összesen magyar tanítási nyelvű elemi népiskola volt Magyarországon 10.325; tisztán kisebbségi nyelvű iskola volt 3319 és vegyes tanítási nyelvű iskola 3404, együttvéve tehát 6723. Tehát 10.000 magyar tanítási nyelvű elemi iskolával szemben 6700 olyan iskola volt, amelyben kizárólag, vagy túlnyomólag valamely kisebbségi nyelven tanítottak. Kizárólag német tanítási nyelvű iskola volt 383, kizárólag tót 528, kizárólag román 2157, rutén 93, horvát-szerb 135 és más nem magyar tanítási nyelvű iskola 23.

Német-magyar tanítási nyelvű iskola volt 720, tót-magyar tanítási nyelvű iskola 1224, román-magyar 808, rutén-magyar 304, horvát-magyar és szerb-magyar 308 és más nemzetiségi nyelvű és magyar vegyesen 40. A néptanítók száma 1900-ban 28.629 volt; ezek között nem magyar anyanyelvű 9222 és ezek közül keveset vagy magyarul egyáltalán egy szót sem tudott 1761. *(Mozgás jobbfelől: Hol voltak elnyomva? – Sehol a világon nincs így!)* A tanítóképző intézetek közül tisztán német volt 1, román-magyar 2, tisztán román 4, szerb tanítási nyelvű 2. A középiskolák közül német volt 9, román-magyar 1, tisztán román 5, szerb 1, olasz-magyar 1.

Ezeket az adatokat szárazon akartam, minden kommentár nélkül a nemzetgyűlés elé terjeszteni, mert ezek többet beszélnek, mint száz más állítás és száz más kommentár, amit a kérdés megvilágítása végett felhozhatnak, *(Úgy van! jobbfelől.)*

Szó volt azután arról, hogy tulajdonképpen mi okozta a nemzeti-ségi kérdést Magyarországon. Azt mondta erre Knaller t. képviselőtársam;

hogy az okozta, hogy nem adtunk kellő jogot a népnek. Ha kellő időben jogokat adtunk volna a nemzetiségeknek, másképp fejlődött volna ki a helyzet. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Én t. képviselőtársam állításával szemben rámutatok Ausztria példájára, mert Ausztria történelmi nevezetességű példa, amely megcáfolja t. képviselőtársamnak állítását. Ausztriában már az utolsó évtizedben általános választójog volt. Ausztriában a nemzetiségek, a csehek, a lengyelek, stb. mind kiváltságos jogokat élveztek az adminisztrációban, a bíraskodás, a kultúra terén, szóval minden téren. Nem mondhatja senki, hogy Ausztriában nem adták volna meg azoknak a jogoknak teljességét, amelyekre t. képviselőtársam gondolt akkor, amikor ezzel az állításával a nemzetgyűlés elé jött. És t. képviselőtársam, Ausztriát nem darabolták fel?

Ausztriában nem éppen a csehek voltak elsősorban azok, akik az állam egységét felbontották! Vajjon nem éppen ez a példa mutatja-e azt, hogy az ilyen nemzetiségi jogok biztosítása olyan formában, mint ahogyan t. képviselőtársam kívánja, lehet bizonyos körülmények között kívánatos és célszerű, de biztosítékot arra, hogy az illető államban lakó nemzetiségek szét ne húzzanak és az adott esetben azt az államot fel ne bomlasszák, azt hiszem, az ilyen eljárás bizonyára nem ad. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ausztria példáját tehát azért citáltam, hogy beigazoljam, mily könnyű ilyen tételeket felállítani és ilyen tételek segítségével támadni Magyarország volt nemzetiségi politikáját, azonban a történelmi igazságot ezek a tételek, sajnos, nem tartalmazzák. *(Györki Imre: Más volt ott a nemzetiségeié elhelyezkedése, mint itt! -Zaj.)*

Szakács Andor t. képviselőtársam a nemzetiségi kérdés kifejlődésének egyik főokául a jobbágycső kérdés fejlődési vonalait tekinti és rámutat azokra a harcokra, amelyek a középkorban a földesurak és a jobbágycső között kifejlődtek. Valami igazság van ebben a tételben, azonban óva intem a t. képviselő urat attól, hogy tisztán ilyen gyökerekre akarja a nemzetiségi kérdés kifejlődését visszavezetni. Hiszen már maga az a tény, hogy a középkorban a földesúr kezében tulajdonképpen nem a föld képviselte a valódi értéket, hanem az ember, a jobbágy, aki a földet megművelte, s ezért nem az volt a gazdag ember a középkorban, akinek sok földje volt, hanem akinek sok jobbágya volt, azt bizonyítja, hogy a középkori földesúr nem pusztította és nem irtotta könnyelműen ezt az igazi értéket, amelyet ő vagyona főértékének tekintett, sőt ellenkezően, Néha sajnos, fordultak elő Magyarországon ilyen harcok a jobbágycső és a földesurak között, de ugyanilyen harcoknak szemtanúi voltunk Németországban, Franciaországban, az egész világon.

Ez általános európai tünet volt, általános európai folyamat, amely azután a középkor vége felé tényleg megüledett és nagyobb következményekkel más államokban nem is járt. Az bizonyos, hogy nálunk e harcok nyomán közvetlenül törtek be a törökök és a nemzetiségi kérdés kifejlődésének és akuttá válásának igazi oka a török megszállás volt, azok a harcok, amelyeket mi a törökökkel folytattunk s ennek következtében azután az a centralista politika, amelyet Ausztriában erre az országra diktáltak és azután az, hogy amikor a törökök kimentek az országból, az üresen maradt területeket nemzetiségekkel telepítették be, mégpedig tudatosan, céltudatosan, azzal a szándékkal, hogy így a magyarság sorait meggyengítsék. *(Úgy van! jobbfelől)* Ezt az osztrák telepítési politikát

– nem akarok hosszasan ezzel a kérdéssel foglalkozni, csak annyiban, amennyiben a történelmi tényeket akarnám megint kellő világításba helyezni – az úgynevezett Einrichtungskommission céltudatosan csinálta és éppen ennek a generációnak van az a szerencséje, hogy ezt a politikát a Bécsben most napvilágra kerülő aktákból jobban megállapíthatja, mint a múlt generáció.

És ezt kötelességünk is megtenni, mert dokumentálnunk kell az egész világ előtt, hogy itt ebben az országban majdnem mindenütt a magyar faj volt az autochton faj és azok a nemzetiségek, amelyek ma területekhez jutottak, tulajdonképpen részben a török háborúk folytán beszívárgott, részben pedig az osztrák centralista politika által tudatosan letelepített elemek voltak. Azt hiszem, mindenki, aki ismeri a történelmet, tudja azt, hogy Magyarországon a nemzetiségi kérdés így lett fegyver az osztrák centralista politika kezében (a magyar függetlenségi és önállósági törekvésekkel szemben. *Úgy van! jobbfelől.*)

Ezzel röviden akartam válaszolni azokra a történelmi visszapillantásokra és azokra az adatokra, amelyeket egyes képviselő urak a háborúelőtti nemzetiségi politikára vonatkozólag felhoztak.

De térjünk át az igazi témánkra. A háború után a magyar nemzetiségi politika megváltozott és meg kellett, hogy változzék. Sajnos, a kiindulási pont, a Károlyi-éra alatt, teljesen elhibázott volt és egyik láncszemét képezi annak a bűnsorozatnak, amit a Károlyi-kormány más politikai téren is elkövetett. Hiszen, ha a Jászi-féle kanton-rendszerre gondolunk, amely kanton-rendszert ő teoretikusan gondolkozó agyában egy forradalom, felfordulás közepette megvalósíthatónak tartott és keresztül akart vinni rövid pár héten belül, ez mutatja, hogy milyen örület fogta volt el abban az időben azokat, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, akik kénytelenek voltak foglalkozni ezzel, de ehhez a kérdéshez abszolúte nem értettek.

Ez a nemzetiségi politika csak arra volt jó, hogy azoknak adjon fegyvert a kezébe, akik az országnak ellenségei voltak. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a baloldalon.)* Hiszen láttuk, hogy az aradi gyűlés ék a gyulafehérvári gyűlés, amelyre külön vonatokat adtak, hogy elutaznassanak oda azok, (akik a fegyvert kovácsolták Magyarország ellen, hova vezetett. Ez a politika nem volt nemzetiségi politika, hanem egy láncszem az ország tönkretelésében, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* amiben, azt hiszem, semmiféle kétség és ellentétes felfogás közöttünk nem lehet.

A forradalom lezajlása után, a Friedrich-kormány idejében látott napvilágot az a rendelet, amelyre Knaller t. képviselőtársam hivatkozott és amelynek szerzője, az akkori nemzetiségi kisebbségeit minisztériumának vezetője, Bleyer volt miniszter úr volt.

Ez a rendelet nagyjában és nagy vonalakban fixírozta a kisebbségi jogok mikéntjét az új Magyarország keretében és irányt szabott a követendő nemzetiségi politika szempontjából. Ha a mai kormány mégis egy új rendelet kiadására kényszerült, ennek oka nem az, amit t. képviselőtársam talán tegnapi beszédében feltételezett, hogy mi ezzel a Bleyer-féle rendeletet akartuk törölni és mást a helyébe tenni, – szóval az indokolatlan újítási vágy, – hanem tisztán az, hogy a Bleyer-féle rendelet nem tartalmazta a kisebbségi jogok olyan precíz fogalmazását, olyan precíz körülírását, az életnek minden vonatkozásában való

leszögezését. mint amilyenre szüksége van, ha ebben a kérdésben komolyan akarjuk angazsálni a magyar államot. ha komolyan végre is akarjuk hajtani ezt a rendeletet. Az a Bleyer-féle rendelet részben nem is volt végrehajtható, mert egyes pontjainál ellentétes nézetek merülhettek fel azok magyarázása körül.

Meggyőződésünk szerint ebben a tekintetben új nemzetiségi politikát kell csinálnunk Csonka-Magyarországon. Az 1868:XLIV. t.-cikk alapján ez a politika teljes mértékben kifejthető és azt hiszem, hogy továbbmenő törvényes bázisra nincs is szükség. Hiszen az 1868: XLIV. t.-cikk olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek a kisebbségi kérdéstről valótlan modern felfogással teljesen összhangban állanak.

Egy tekintetben azonban talán ellentétes vagy továbbmenő az a nemzetiségi politika¹, amelynek alapján a kormány dolgozni kíván, mint az a politika, amely a háború előtt érvényesült és ez vonatkozik a kulturális térre. Mi igen gyakran összetévesztettük a nyelv használatát a hazafisággal; gyakran abban a hitben voltunk és éltünk, hogy az, aki magyarul beszélni tud, már jó hazafi. (*Igaz! Úgy van!*) Azt hiszem, ez nagy tévedés.

Be kell látnunk ezt a tévedést és lehetővé kell tennünk nemzeti-kisebbségeink számára, hogy azok az oktatást anyanyelvükön meg is kaphassák. (*Helyeslés balfelől.*) Ez nincs ellentétben semmiképpen a magyar hazafisággal. Az, aki tótul tanul la népiskolában, azért lehet kitűnő magyar hazafi, míg fordítva, aki magyar iskolában nevelkedett. – sajnos, igen gyakran tapasztaltuk, – rossz magyar hazafi lett. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Azért az államnyelv jogait minden iskolában biztosítani kívánjuk; hiszen az a rendelet, amelyet kibocsátottunk erre vonatkozólag, megfelel ennek a szempontnak is.

Most jönnek t. képviselőtársaim azzal, hogy mi kibocsátottuk ezt a bizonyos 4.800/1923, M. E. számú rendeletet. most pedig egy törvényjavaslattal állunk a nemzetgyűlés elé, pedig még a 4800. számú rendelet nincs végrehajtva és még nagyon messze vagyunk attól az időtől, amikor ennek végrehajtásáról véglegesen beszámolhatunk.

T. Nemzetgyűlés! Nyílt ajtókat törnek be t. képviselőtársaim, amikor ezzel az argumentációval jönnek. Kulturális téren az a végrehajtási utasítás, amelyet ki kellett bocsátanunk az alaprendelet végrehajtása érdekében, csak egy héttel jelent meg az iskolaév megkezdése előtt. Nem volt tehát fizikailag idő arra, hogy a folyó évben ezt a rendeletet teljes mértékben végre lehetett volna hajtani. Azonban a kormány, az egyes reszortminiszterek mindent elkövetnek, hogy az alaprendelet végrehajtási utasítása a kulturális rész mellett igazságügyig és belügyi téren, az adminisztráció terén is mielőbb elkészüljön és különösen, hogy a kulturális rendelkezések végrehajtását a jövő tanévre feltétlenül biztosíthassuk.

De hogy ez a rendelet mégsem hajtott annyira rosszul végre, bizonyítja az a pár statisztikai adat, amelyeket t. képviselőtársam rendelkezésére kívánok bocsátani ebben a tekintetben. Magyarországon körülbelül 400 azoknak a községeknek a száma, amelyekben a németiség legalább 20 százalékkal van képviselve. Ebből a 400 községből 240 községben az oktatás máris vegyesen németül vagy egészen németül folyik, valamennyi görögkeleti szerb felekezeti iskolában pedig tisztán szerb nyelv-

ven. Ha tehát azt nézzük, hogy 400 községből már 240 községben vagy tiszta német oktatási nyelvű, vagy pedig vegyes oktatási nyelvű iskola van, akkor azt mondhatjuk, hogy mégis a községek igen tekintélyes számában a rendelet végre van hajtva.

T. képviselőtársam azt mondta, hogy különösen a nyugati határvidéken, Sopron és Mosón vármegyében vannak bajok és hogy itt nincs ez a rendelet végrehajtva. Mosón vármegyében a rendelkezésemre álló adatok szerint máris 18 iskolában németül vagy vegyesen németül folyik a tanítás s Sopron vármegyében pedig egyenesen vannak olyan iskolák, ahol ezt a rendeletet helytelenül felfogva, úgy hajtották végre, hogy még az államnyelv tanítása sem történik a megfelelő mértékben. Így például Sopronbánfalván, ahol a hat tantermes állami iskolának német a tanítási nyelve és a magyar nyelvet csak a harmadik osztálytól kezdve tanítják heti két órában. Ugyanez az állapot Brennbérg-bánya területén, ahol szintén németnyelvű iskola van és ahol a németen kívül a magyar nyelvet még mint tantárgyat sem tanították.

Ez nagy hiba, mert az államnyelv tanításáról megfelelő módon kell gondoskodni. Éppen csak felhozom ezt az egy községet, amelyet t. képviselőtársam említett s ahol – amint a rendelkezésemre álló adatokból megállapíthatom – éppen a magyar nyelvnek van sérelme, ha van egyáltalában sérelem. Még nagyobb az ilyen vegyesen németül vagy németül tanító iskolák száma Baranya és Tolna vármegyékben. T. képviselőtársam beszédében hivatkozott arra, hogy több népgyűlést, amelyet a szociáldemokrata párt kívánt megtartani, egyes községekben, Brennbérgen, Leányváron, Pomázon stb. a hatóságok nem engedélyeztek, vagy legalább is nem engedélyeztek azzal, hogy ezen a gyűlésen politikai tárgyakról beszéljenek. Én nem ismerem a konkrét eseteket. Ha a t. képviselő úr konkrét esettel fellebbezett volna, akkor módja lenne a belügyminiszter úrnak ezekben az esetekben felülvizsgálattal élni és nézetét kifejteni. Mondom, én nem ismerem a konkrét eseteket. csupán annyiból, amennyire azt a t. képviselő úr előterjesztette. De bocsásson meg, t. képviselőtársam, ebből mindent lehet csinálni, csak nemzetiségi sérelmet nem.

Mert, hogy egy hatóság a maga részéről népgyűléseket nem engedélyez, akármilyen tárgyúak is azok, az lehet politikai sérelem, az lehet sérelem a közszabadságok szempontjából általában, (*Felkiáltások a baloldalon. A3 is!*) de nem lehet nemzetiségi sérelem, ahogy azt, a t. képviselő úr feltűntetni kívánta. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*) Ez egy klaszszikus példa arra, hogy miképpen csináltak és csinálnak a jelen percben is, talán mondjuk általános közigazgatási sérelmekből egyes helyeken nemzeti sérelmeket. (*Úgy van! a jobboldalon.*) Beállítják a kérdést úgy, ahogy azt nézetem szerint nem volna szabad beállítani. Ez az, ami az ország rossz hírnevét keltette és kelti a jelenben is. Mert ha vannak sérelmek, azok mindenkit egyformán érnek és nem egyes nemzetiségeket»

Rothenstein t. képviselő úr kifogásolja azt, hogy mi a rendeletben és a törvényjavaslatban jogot adunk arra, hogy az egyes községekben a szülők vagy hozzátartozók ilyen vagy amolyan típusú iskolát válasszanak, de nem kötelezzük az iskolafenntartókat, tehát az állami iskoláknál az államot arra, hogy ilyen községekben vegyes tannyelvű vagy kizárólag kisebbségi nyelvű tannyelvű iskolát tartson fenn. Nemzetiségi és kisebbségi jogokról beszélünk. Kisebbségi jogokról szól a törvényjavaslat és ezekről

szól a trianoni békeszerződés is. De az nem kötelessége az államnak, hogy ott, ahol a szülők nem kívánják, ahol a szülők esetleg magyar tannyelvű iskolát akarnak, – mint ahogyan igen sok helyen akarnak is, – (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) annak kifejezése mellett, hogy írni, olvasni és számolni gyermekeik anyanyelvükön is megtaníttassanak. Ezt nem lehet úgy odaállítani, mint kötelességét az államnak, hogy a szülők akarata ellenére is nemzetiségi vagy más tannyelvű iskolát diktáljon egy község lakosságának, ahol a szülők ezt nem kívánják.

Ez már túlmenő kötelesség lenne, amelyre egy ország sem vállalkozhatik és nem is volna helyes, hogy vállalkozzék, mert ismétlem, nagyon sok helyen a nem magyar ajkúak azt kívánják, hogy gyermekeik elsősorban magyarul tanuljanak meg, de kívánják amellet az is, hogy írni, olvasni és számolni anyanyelvükön is megtanítsák őket -sa hitoktatást anyanyelvükön nyerjék.

Én tehát ezt a kérdést nem mint kötelességet, hanem mint jogot akarom kezelni és mint ilyet kívánom törvénykönyvünkben és azokban a rendeletekben, amelyeket a kormány ezentúl ki fog bocsátani, elintézni.

Azzal végzem felszólalásomat, hogy a kormány azt a rendeletet, amelyet kibocsátott, a maga részéről a legkomolyabban veszi, azt teljes mértékben végre akarja és végre fogja hajtani. (*Helyeslés jobbfelől.*) Kérem a t. képviselőtársaimat, akik talán ebben a tekintetben bizalmatlansággal vannak, hogy mikor a végrehajtási utasítások kimentek és azok eredménye az életben már jelentkezni fog, adott esetekben azokat a sérelmeket, amelyeket tapasztalnak, személyesen hozzák majd tudomásomra, mert a magyar kormány a maga kötelezettségét ebben a tekintetben komolyan végre akarja hajtani. (*Élénk helyeslés, éljenzés és laps a jobboldalon.*)

A SZANÁLÁSI TÖRVÉNYJAVASLATOK BEVEZETŐ BESZÉDE (1924 ÁPRILIS 5.)

A nemzetgyűlés 1924 április 5-iki ülésén *hat* összefüggő törvényjavaslatot együttesen kezdett tárgyalni. Ez a hat javaslat: *az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról, a Magyar Nemzeti Bank létesítéséről, az államháztartás hiányai nak fedezése céljából felveendő belső kölcsönről, a francia hitelezőkkel szemben fennálló magyar tartozások tárgyában kötött szerződésről, a Csehszlovák köztársasággal, az Olasz királysággal kötött pénzügyi egyezmények becikkelyezéseiről* szólt. A törvényjavaslatoknak Kállay Tibor, Temesváry Imre és Örfly Imre voltak az előadói, akik részletesen ismertették a szanálással kapcsolatos pénzügyi programot.

Az előadók után még ugyanazon az ülésen Bethlen István gróf mondotta el az alábbi beszédet:

T. Nemzetgyűlés! Az előterjesztett javaslatok egy egységes komplexumot képeznek és a hat javaslat az egész szanálási tervnek csak egyes részletkérdéseit öleli fel. Ez volt az oka annak, hogy a kormány miért terjesztette elő együttesen ezeket a javaslatokat és miért kéri a nemzetgyűléstől, hogy egy általános vitában végezzen általánosságban a javaslatokkal, hogy azután rátérhessen a részletekre.

Ez a hat javaslat azonban nem öleli fel azt az egész programot, amely a szanálással kapcsolatos, mert hiszen a pénzügyi természetű javaslatokon kívül a gazdasági kérdéseknek még egész sora vár elintézésre. A szanálással kapcsolatosan és pedig előreláthatólag rövid időn belül, de mindenesetre azon két év folyamán, amely időre a szanálás tart. meg kell indulnia és ki kell fejlesztenünk közgazdasági szabadságunk végleges megvalósítását (*Helyeslés jobbfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon; És a politikai szabadság?*) Le kell építenünk, meg kell szüntetnünk azokat a restrikiókat, amelyek a háború folyamán a közgazdaság szabad fejlődésének útjában felépültek s amelyeket különösen a háború után újonnan kellett létesíteni. Meg kell szüntetni, hogy csak egy pár példát említsek, fokozatosan azokat az importé és exporttilalmakat, amelyekről már anynyi szó volt ebben a Házban. Meg kell szüntetni a Devizaközpontot. (*Helyeslés jobbfelől.*) Meg kell szüntetni az Árvizsgáló-Bizottságot és mindazokat az intézményeket, amelyek napról-napra felállítottak egyik vagy másik vonatkozásban a közgazdasági szabadság útjába.

De továbbmegyek, t. Nemzetgyűlés, pénzügyi- és közgazdasági helyzetünk szanálása csak akkor lehet tökéletes, ha ezekkel a javaslatokkal kapcsolatban és ezek következményeképpen kereskedelmi politikánkban is rendet tudunk csinálni, (*Úgy van! jobbfelől.*) ha létesítjük önálló autonóm vámtarifánkat és annakidején meg tudjuk indítani azokat a kereskedelempolitikai és kereskedelmi szerződéseket célzó tárgyalásokat, amelyek végeredményben ennek az országnak közgazdasági fejlődését vannak hivatva szolgálni.

Így a pénzügyi és a közgazdasági rész egymást ki kell hogy egészítse s csak így méltóztassék felfogni, hogy ezek a javaslatok ezzel a kiegészítéssel jelentenek igazán az országra nézve komoly szanálást. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Mármost, ha e javaslatok közjogi jellegét nézem, úgy van ezek között tisztán nemzetközi szerződés természetével bíró javaslat. Ilyenek például az utoljára Örrfy előadó úr által ismertetett megegyezések Olaszországgal, Franciaországgal, Angliával és Csehországgal olyan kérdésekre vonatkozólag, amelyek a háborúból folytak és amelyeknek rendezése feltétlenül szükséges volt, de ilyenek voltak mindenekelőtt az úgynevezett 1. és 2. számú protokollumok, amelyek a magyar kormány és a Népszövetség között kötött nemzetközi szerződések jellegével bírnak, amely szerződések természetesen nemcsak a Népszövetséggel, hanem mindazokkal az államokkal is létrejöttek, amelyek ezeket a protokollumokat aláírták. A többi javaslatok, illetőleg a szanálási javaslat többi intézkedései, pl. a foelső kölcsön, belügyi és nem nemzetközi jellegű javaslatok, azonban maga a költségvetés egyensúlyának helyreállítását célzó javaslat egy nemzetközi megegyezést végrehajtó belügyi törvény, amely ennek folytán bizonyos nemzetközi vonatkozásokkal bír. Ezeket azért voltam bátor megjegyezni és elmondani előre, nehogy ebben a tekintetben bármiféle kétely legyen a tárgyalások folyamán. Ez a kérdés a pénzügyi bizottságban is felmerült és erre ott is természetesen ugyanilyen nyilatkozatot tettem.

T. Nemzetgyűlés! Ezek a javaslatok a kormány egyévi megfeszített munkájának az eredményei. Igen nagy nehézségeket kellett leküzdeni különösen nemzetközi téren, ezek tehát gyümölcsei olyan akciónak, amelyre a kormány egy év óta nagy súlyt helyezett. Megjegyzem, hogy

ez az akció a nemzetgyűlés tudtával és többségének hozzájárulásával folyt le. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) Többízben volt alkalmam ezen a nemzetgyűlésen nyilatkozni azokról a tárgyalásokról, amelyeket eddig folytattunk; többízben volt szerencsém beszámolni a tárgyalások egyes eredményeiről; ismertettem pl. az 1. és 2. számú protokollumot akkor, amikor ezek Londonban az angol kormány hozzájárulásával fixírozottak, úgyhogy nem mondhatja senki, hogy a kormány meglepetésszerűen jött volna szanálási programmal és olyan tervvel, amelyről senki sem tudott volna.

Sőt merem állítani, hogy a nemzetgyűlésnek nemcsak tudtával, hanem túlnyomó többségének hozzájárulásával és helyeslésével találkozott ez. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Merem állítani, hogy a túlsó oldalon is nagyon sokan voltak, (*Ellentmondások a szélsőbaloldalon.*) akik a maguk részéről eddig is helyeselték ezt az akciónkat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy amikor a kormány kész javaslatokkal jön a Ház elé, azok nem tehetők kritika tárgyává. Sőt ellenkezőleg. A kormány minden objektív kritika előtt meghajlik és azt a maga részéről tiszteletben tartja. Nem tudom azonban megérteni azt a felháborodást, amely most az utolsó percben ezen intézkedések egyes részletei miatt magának az egész akciónak a kifejlődése miatt egyes padokról felhangzik. Én azt hiszem, hogy ezek a tárgytól igen messze álló politikai befolyások következményei és nagyon kérem a t. Házat, méltóztassék ezeknek a kérdéseknek a tárgyalásánál lehetőleg csakis magát az anyagot tekinteni és objektív alapon folytatni vitát, mert hiszen ha ennek a kérdésnek a tárgyalását is politikai t érre visszük át, azt hiszem, hogy ebből sem az innenső, sem a túlsó oldalnak haszna nem lesz, hanem igenis, nagy kára lehet ebből az országnak, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

Ezek után a bevezető szavak után legyen szabad nagyjában, nagy vonásokban megindokolnom ennek az egész szanálási akciónak a létjogosultságát. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezzel a kérdéssel már Kállay Tibor előadó úr is foglalkozott. Amiket a magam részéről mondani bátor leszek, azok talán részben ismétlései lesznek azoknak, amik már elmondattak, de lesznek egyes vonatkozásokban ezeket kiegészítő momentumok is. Ha ezt az egész akciót meg akarjuk ítélni, hogy helyes-e, az ország szempontjából kívánatos-e, hogy annak keresztülvitelét óhajtánunk kell-e, akkor tulajdonképpen három kérdésre kell feleletet adnunk. Az egyik az, hogy milyen eredményekkel járt ez az akció, milyen hasznot jelent az országra nézve és ezzel szemben milyen áldozatokat kíván; hogy ezek az áldozatok nem olyan magasak-e, hogy lerontják a hasznot és ha nem, ebben az esetben nem lehetett volna-e – amit mint második kérdést akarok felvetni – ezt az akciót más eszközökkel, más úton és ezen áldozatok elkerülésével keresztülvinni. Ha a kormány mindkét kérdésre kielégítő feleletet tud adni, akkor természetesen megmarad még a harmadik kérdés: ha helyes volt is a kormánynak ez az akciója, azok között a keretek között, melyekben keresztül akarta vinni, a detailokban helyesen, jól vitte-e azt keresztül. Erre a harmadik kérdésre most nem fogok kitérni, mert ez inkább válasz lenne azokra a kritikákra, amelyek ebben a tekintetben a túloldalról amúgy is fel fognak hangzani; majd bátor leszek talán a vita rendjén és a vita befejezése után újból szót kérni, hogy ezekre a kérdésekre is kitérjék.

Áttérek az első kérdés fejtegetésére: mit vár a kormány és az ország

ezeztől a szanalási javaslatoktól? Itt mindjárt meg kell mondanom, mit vár ezeknek a szanalási javaslatoknak a valóra váltásától maga a Népszövetség és mindazok a nagy szaktekintélyt! férfiak, akik a magyar kormányval együttesen állapították meg az itt lefektetett tervezeteket. Várjuk – és itt legyen szabad csak egy felsoroláshoz folyamodnom – a korona stabilizációját. várjuk budgetünk egyensúlyának helyreállítását. várjuk azt, hogy azon nehéz átmeneti idő alatt is, amely előtt állunk, a magyar közgazdaságot devizákkal kellően el fogjuk tudni látni, várjuk – hogy *úgy* fejezzem ki magam – annak a pénzügyi blokádnak a megszüntetését, amely a reparációk kérdése folytán a legyőzött államokkal szemben fennáll és ennek következtetésképpen külföldi tőkének újból való érdeklődését az ország iránt, ami által reméljük közgazdasági életünk megtermékenyülését, megerősödését, passzív fizetési és gazdasági mérlegünk megjavítását. Várjuk azt, hogy az eddigi reparációkra lefoglalt erőforrásainkat saját céljainkra fogjuk felhasználhatni; várjuk azt, hogy a reparációs bizottság által eddig gyakorolt ellenőrzést egy enyhébb s jobb-indulatú ellenőrzés váltja fel a Népszövetség részéről.

Ez mindaz, amit közgazdasági téren várunk és ami egyszóval összefoglalva, reparációt jelent. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*)

De ennél továbbmenőleg, politikai téren is várunk eredményeket. Várjuk külpolitikai téren a nemzetközi életben Magyarország normális helyzetének visszatérését, normális viszonyok teremtését a szomszédainkkal; várjuk azt, hogy Magyarország tekintélye nemzetközi téren is újból fog valamit nyomni a latban; várjuk Magyarország felszabadulását attól a nemcsak gazdasági, de politikai ütőkártyától is, amelyet eddig a győzők velünk szemben expressis verbis nem használtak ugyan, de amelyet bármely percben használhattak volna velünk szemben és amely egy szóban összefoglalva, reparációt jelent. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) amely végeredményben nemcsak gazdasági, de politikai ütőkártya is, mert adott esetben a győző szankcióval élhet és szankcióval élni képes, mint ahogy ezt a külföldön látjuk. Végeredményben várjuk a belpolitikai téren a gazdasági megerősödés folytán szociális helyzetünknek megnyugvását, belpolitikai téren a konszolidációnak – amelyre ennek az országnak annyira szüksége van – teljes keresztülvitelét. Mert életképes, erős, közgazdasági és pénzügyi élet nélkül nincs hatalom, amely ennek az országnak erőt adhatna külpolitikai téren és konszolidációt belpolitikai téren.

Nem akarom bizonyítani, hogy miért várjuk ezeket, hiszen a vita rendjén lesz bőven alkalmunk arra, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozunk, de azt hiszem, hogy amikor a világ legelsőbbrangú pénzügyi szaktekintélyei velünk egy hitet vallanak ezek mellett a javaslatok mellett, akkor nem vagyunk túloptimisták, ha bízunk bennük és reméljük, hogy ezek a várakozásaink és reményeink az idők folyamán ezek segítségével valóra válhatnak.

Lássuk most már a lap másik oldalát s nézzük az áldozatokat. Az áldozatokat is két részre osztom: gazdaságiakra és politikaiakra. Az áldozati lapon látom azt, hogy fizetnünk kell húsz éven keresztül átlagosan évi tízmilliónyi reparációs összeget. Szó sincs róla, ez egy áldozat, amelyet az ország ezáltal a maga részére és nemcsak a maga részére, hanem természetesen azoknak az államoknak a részére is meghoz, amelyek részére ezt teljesíti, de azt hiszem, hogy ez az összeg nem olyan magas, hogy leront-

hatná azokat a reményeket, amelyeket a szanálási akcióhoz fűzünk. Nagy belső áldozatokat kell pénzügyi téren meghoznia a társadalom minden rétegének. Minden társadalmi osztálynak meg kell hoznia az adózás terén a maga áldozatait és szó sincs róla, ez az áldozat súlyos lesz, azonban magunknak áldozunk. S ugyanakkor figyelmeztetek arra, hogy bármiféle, ettől egészen eltérő tervet állítana is fel valaki, akkor sem kerülhetné el ezeket az áldozatokat a magyar társadalom. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De követeljük, hogy progresszív legyen.*) Sőt – amint bátor lesznek beszédem későbbi folyamán rámutatni – más terv esetén ez áldozatok sokkal súlyosabbak lennének, anélkül, hogy bármilyen biztosítékot tartalmaznának abban a tekintetben, hogy valóban célhoz is vezetnek. (*Helyes-lés a jobboldalon.*)

Az áldozatok lapjára, a terhek lapjára írják sokan a politikumot. Nevezetesen elsősorban azt az áldozatot, amelyet a parlament akkor hoz meg, amikor felhatalmazásokat ad a kormánynak arra, hogy pénzügyi téren bizonyos kereteken belül önhatalmúlag intézkedjék; mikor felhatalmazza arra, hogy azt, ami eddig a törvényhozás jogköréhez tartozott, bizonyos fókig a kormányzat vegye át.

Ugyancsak a teherlapra írják azt a pénzügyi ellenőrzést, amelyet a Népszövetség ezen rekonstrukciós terv ideje alatt gyakorolni fog.

Azután harmadszor, mint áldozatot emlegetik azt, hogy alkalmat adunk a külföldnek, a magyar államtól távol álló tényezőknél, a Népszövetségnek, esetleg más politikai faktoroknak Magyarország belügyeibe való beavatkozásra, alkalmat adunk arra, hogy Magyarország külpolitikája ezáltal saját céljaitól és a nemzet igazi céljaitól eltereltesék és hogy kezeink külpolitikai téren meg fognak köttetni. Mind a három politikai kérdéssel külön akarok foglalkozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azt mondják, hogy pénzügyi diktatúrát akar behozni a magyar kormány, diktatúráról beszélnek. Én azt hiszem, diktatúráról csak ott lehet szólni ahol a kormány és a végrehajtó hatalom félretolja a törvényhozó hatalmat és annak sem ellenőrzését, sem beleszólását a dolgokba tovább nem tűri. Ott azonban, ahol a kormány nemcsak, hogy a törvényhozást nem akarja félretolni, hanem magától attól a törvényhozástól kéri a felhatalmazást, s ugyanakkor kijelenti, hogy ennek a törvényhozásnak ellenőrzését azokban az ügyekben, amelyekben neki felhatalmazást ad, nemcsak elfogadja, de kéri, s ugyanezekben az ügyekben egy külön apparátust szervez, hogy ez az ellenőrzés miképp gyakoroltassék: azt hiszem, ott pénzügyi diktatúráról beszélni egyáltalában képtelenség. (*Úgy van jobbfelől.*) Ez egy felhatalmazás, mint tegnap is említettem, amely hasonló ahhoz a felhatalmazáshoz, amelyet a háború folyamán az akkori országgyűlés a kivételes hatalomnak a kormánynak való ruházásával a kormánynak adott, azzal a különbséggel, hogy abban az időben a kormány ellenőrzésére csak az szolgált, hogy a kormány félévenként jelentést tett.

Ezzel szemben mi a magunk részéről kötelezzük magunkat ebben a törvényjavaslatban arra, hogy minden egyes lépést, mielőtt azt megtennénk, a nemzetgyűlés pénzügyi bizottságának bejelentjük, a pénzügyi bizottság ezzel szemben állást foglal abból a célból, hogy amennyiben nem értene egyet a kormány felfogásával, a kormány által a pénzügyi bizottságban elfogadott határozati javaslat értelmében három napon belül a nemzetgyűlésnek jelentést tegyen és a nemzetgyűlés a politikai felelős-

ségrevonás fegyverét a kormánnyal szemben használhassa. Nincs tehát ezekben a kérdésekben sem kizárva a politikai felelősségrevonás, a megbuktatás lehetősége, sőt egyenesen egy apparátus van szervezve, amely a nemzetgyűlést gyorsan abba a helyzetbe hozhatja, hogy ilyen tekintetben dönthessen.

Azt mondják, hogy ez bizalmi kérdés ezzel a kormánnyal szemben és hogy ez a kormány egy ilyen javaslattal két évre meg akarja hosszabbítani létét. Az általam elmondottak után, azt hiszem, világosan látható, hogy itt nem ennek a kormánynak kéretik ilyen hatalom, hiszen szó szerint benne van a javaslatban, hogy azoknak a kormányoknak kéretik, amelyek Magyarországon hivatva lesznek alkotmányosan az ügyeket vezetni. Erre nem a kormánynak, hanem az országnak van szüksége, mert a mai viszonyok között. azt hiszem, *(Halljuk! Halljuk!)* egyetlenegy kormány sem vállalhatja azt, hogy amikor komolyan az ország talpraállításáról van szó és a lakosságot egyformán súlyosan kell megterhelni, akkor a parlamentben kifejezésre jutó osztályérdekek egyik és másik oldalon lehetlenné tegyék ezt a szanálási munkát.

A másik kérdés, amelyet ennek az ügynek teherlapjára írnak, a pénzügyi ellenőrzés kérdése. Legyen szabad ebben a tekintetben a mai helyzetet ismertetnem. A mai helyzet az, hogy a trianoni szerződésben lefektetett elvek szerint a magyar állam összes jövedelmeire és vagyonára rávezetett zálogjog folytán Magyarország nem rendelkezik sem vagyonával, sem jövedelmével. A reparációs bizottságnak ebből a szempontból messze menő ellenőrzési joga van a trianoni szerződés értelmében s ezt az ellenőrzési jogát úgy gyakorolja, ahogy jónak látja, akár közvetlenül, akár idekiküldendő tisztviselők vagy bizottságok által, úgyhogy felvilágosításokat kérhet, betekinthez a budgetnek minden tételébe, úgyhogy követeléseket állíthat fel velünk szemben, amennyiben a reparációk érdekét veszélyeztetve látná. És ne higye senki, t. Nemzetgyűlés, hogy ezzel a joggal a reparációs bizottság eddig nem élt. Élt ezzel a joggal, mégpedig olyanformán, hogy állandó tisztviselőt, állandó bizottságot tartott Budapesten, állandóan felvilágosításokat kért a pénzügyminiszter úrtól *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* betekintést kért s nyert az összes reszortok budgetjébe, kifogásokat is emelt és követelésekkel is lépett fel. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Az ellenőrzés kérdése tehát a trianoni szerződésből származik és falacia az, ha ma valaki úgy akarja feltüntetni a dolgot, mintha itt új ellenőrzésről, súlyosabb ellenőrzésről, továbbmenő ellenőrzésről volna szó. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Sőt ellenkezőleg. Bátor vagyok bizonyítani azt, hogy éppen ezen a téren is nagy lépést. teszünk előre a szabadabb irány felé. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az ellenőrzés tekintetében eddig a helyzet az, hogy a reparációs bizottság gyakorolja ezt az ellenőrzést. Ha reparációt ró ki ránk, amennyiben azt meg nem fizetnők, olyan szankciókkal élhet, amelyek nincsenek megnevezve magában a szerződésben, de amelyek felett a reparációs bizottság szabad választása szerint dönthet. Mi lesz a helyzet most? A helyzet az lesz, hogy nem a reparációs bizottság, hanem a Népszövetség ellenőrizz bennünket, egy általa egyik semleges állam polgárai közül választott ellenőr útján. Ez az ellenőrzés addig tart, amíg a szanálási program nincs végrehajtva, tehát előreláthatóan két és

félévig. Ha a tervet betartjuk, ha be tudjuk tartani a számok szerinti budgetet. akkor ennek az ellenőrnek más feladata nincs, minthogy felvilágosításokat kérjen, de semmi olyan cselekvésre nem kényszerítheti a magyar államot és a magyar kormányt. amely annak felfogásával meg nem egyezik. Ha viszont a budgetet nem tartanok be, ebben az esetben is mi a szankció, amely az ellenőr kezében van? Tisztán az, hogy a még hátralevő összegeket, amelyeket folyósítani kellene, nem folyósítja számunkra. Itt tehát nem olyan szankciókról van szó s nem is lehet olyan szankcióról szó, amilyenről a trianoni szerződésben szó van.

De ettől egészen eltekintve, ez az ellenőrzés, amely által paralizáltatik – aki beletekint a jegyzőkönyvekbe, láthatja – a reparációs kommisszió-
nak az a direkt ellenőrzése, mely eddig fennállott. egészen más célt szolgál, mint az az ellenőrzés, amelyet a reparációs kommisszió eddigi ellenőrzése szolgált. A reparációs kommisszió ellenőrzése azt a célt szolgálta, hogy minél nagyobb jóvátételt szedjen ki ebből az országból, ez az ellenőrzés pedig azt szolgálja, hogy minél előbb talpraálljon ez az ország, (*He-lyeslés a jobboldalon.*) vagyis hogy segédkezett nyújtson ahhoz, hogy keresz-
tülvigyük azt a tervet. amelyet velünk együtt állapítottak meg (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és amelyet legalább is azok, akik ezen az oldalon ülünk, jónak tartunk. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj.*) Azt hiszem, hogy itt nem félreértéssel, hanem célzatos félremagyarázással állunk szemben. Ha van sérelem az ellenőrzés szempontjából, ezt a sérelmet nem ez a törvény, hanem a trianoni szerződés teremtette. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és ez a politika nem ennek a sérelemnek fokozá-
sát, vagy új sérelem statuálását. hanem ennek a sérelemnek gyengítését és az ebből való fokozatos kikerülését teszi lehetővé. így áll a kérdés a pénzügyi ellenőrzésnél.

Azt mondják, hogy beavatkozásra adunk alkalmat a külföldnek bel-
ügyeinkbe. Nagy örömmel állapíthatom meg, hogy külföldi tárgyalásaim egész folyamán egyetlen olyan faktor részéről, amellyel komoly tárgya-
lásokat folytattunk e szanálási akció érdekében, kísérlet sem tétetett olyan kérdések tárgyalására, amelyek belügyeinkbe való beavatkozást je-
lentenének. Azt igenis sajnálattal tapasztaltam, hogy talán egyes magyar faktorokban élt az az óhaj, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) és az a kívánság (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon*), hogy ez a külföldi faktorok részéről megtörténjék. (*Mozgás.*)

Sajnálattal megállapítottam azt. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) hogy továbbmenően, emigráns-körök és olyanok, akik talán egyes magyar körökkel is összeköttetésben állanak, (*Egy hang jobb felől: Hazaárulás!*) mindent el is követtek, hogy ilyen beavatkozás Magyarország belügyeibe ezen tárgyalások rendjén meg is történjék. (*Felkiáltások a jobboldalon: Szégyen! Gyalázat!*) Aki a lapokat olvassa, megérti világosan, amit mondtam. Én azt hiszem, hogy Garami útja tekintetében az, akinek szeme politikai téren nyitva van, nem lehet kétségben. (*Élénk helyeslés és taps jobbfelől.*) Ismétlem, hogy a külföldi faktoroknál ilyen szándékot nem tapasztaltam, viszont láttam azt. hogy ilyen óhajok magyar részről voltak. Most. hogy ezek az óhajok talán nem teljesedtek, (*Közbeszólás balról: Talán?*) kérem, nem talán, hanem biztosan (*Élénk derűtség a jobboldalon.*) azt veszem észre, hogy egyes faktorok sokkal vehemensebb agresszi-
vitással támadják ezeket a javaslatokat. Én csak figyelmeztetem az ilyen

tényezőket – akiket nem illet, ne vegyék magukra, – (*Zaj. Elnök cseppet.*) hogy nagyon nehezen tudom ezt a siránkozást a nemzeti szuverenitás feláldozásáról komolyan venni, amikor az ő részükről a nemzeti szuverenitás komoly csorbulása irányában tétettek lépések. (*Felkiáltások balról: Az egész ellenzékét meggyamisít ja! Ellentmondások a jobboldalon.*) Kérem, Garamit megemlítettem. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: Éljen Garami! Éljenzés a szélsőbaloldalon.*) Azok a képviselő urak, akik Garamit ebből az ötletből kifolyólag éltetik, úgy látom, hogy a maguk részéről ezzel az akcióval szolidaritást vállalnak. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Azt mondták, hogy a Népszövetség szabadkőműves intézmény és mint ilyen fog beavatkozni Magyarország belügyeibe. Azt hiszem, akik így beszélnek, azok a Népszövetséget egyáltalán nem ismerik, mert az olyan intézmény, amelyet a békeszerződések kreáltak és amely intézményt egyes nagyhatalmak politikájuk főeszközüvé kívánnak tenni. Akkor, amikor olyan hatalmak, amelyek a mi ügyünkben is segítségünkre voltak és vannak, egy komoly politika bázisát látják a Népszövetségben, ezt ilyen formában lekicsinyelni olyan pillanatban, amikor hozzánk szakértőt kiküld, abból a célból, hogy segítségünkre legyen, ez legalább is politikai frivolitás. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

Azt mondják, hogy külpolitikai szabadságunkat veszítjük el ezen megállapodások folytán, azon politika folytán, amely a szanalás keresztülvitele alatt fog kifejlődni, hogy itt a kisentente-nak vagy nem tudom milyen más államoknak a diktatúrája következik be külpolitikánk szempontjából. Nem tudom elképzelni azokat az okokat, amelyek idevezetik azokat, akik így gondolkoznak. Az első számú protokollumban, amely a kérdések politikumát érinti, erre nézve egy szó sincs, sőt ellenkezőleg, külpolitikai szabadságunkat minden tekintetben teljesen biztosítja. Az, hogy ott egy passzus van, amely lehetetlenné teszi, hogy Magyarország más állammal közös vámterületre lépjen, a trianoni szerződésben is benne van és én legalább nem szándékozom semmit sem tenni a magyar kormány és magyar nemzet szempontjából, hogy bármilyen más állammal közös vámterületre lépjünk. Azt hiszem tehát, hogy itt, miután ez a magunk szándékainak is megfelel, semmiféle csorbát a magyar külpolitika önállósága nem szenved. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

De ettől eltekintve, az, hogy mi a mi szomszédainkkal normális viszonyt akarunk teremteni, azt jelenti, hogy ők itt mindjárt diktálni fognak? Ha a normális viszony már annyit jelentene, hogy akkor külpolitikai függetlenségünk megszűnt, akkor minden államnak örök háborúban kellene lennie mindenkivel, mert különben külpolitikai önállósággal nem bírna. (*Rupert Rezső: Jó, hogy rájött erre négy esztendő után!*) Majd meglátjuk, hiszen lehet, hogy Ruppert képviselő úr nagy külpolitikai argumentumokkal fogja ezt speciálisan bizonyítani, de én, úgy érzem, hogy nemcsak, hogy nem kötöttük le sem belpolitikailag, sem külpolitikailag ennek az országnak a kezét, olyanok mellett, amik nem egy jelentős haladást jelentenének legalább az eddigi állapottal szemben, mondom, nemcsak hogy nem kötöttük le a kezünket, hanem, meggyőződésem szerint, az ország közgazdasági erősítésével biztosítjuk azt az alapot, amelyen idővel önálló magyar külpolitikát lehet majd csinálni. (*Élénk helyeslés. Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*) Éppen arról akarok pár szót szólni. A szomszédokkal kötöttünk bizonyos megegyezéseket. Ezeknek

egyik része olyan normális megegyezés, melyek a helyszínen referensek által tárgyaltnak és olyan kérdésekre vonatkoznak, amelyeket minden állam minden más állammal normális időkben is el szokott intézni ezekről tehát nem beszélnek. Két egyezmény kötött azonban a magyar kormány részéről, az egyik a jugoszláv állammal, a másik Romániával, mely egyezmények éppen a reparáció kérdésével kapcsolatosak. Ami a jugoszláv egyezményt illeti, ennek előzménye az, hogy a fegyverszüneti szerződésben Magyarország kötelezte magát bizonyos mennyiségű vágón, lokomotív és más egyéb anyagok szállítására, azonkívül a trianoni szerződésben mindazon anyagok visszaadására, amelyeket a magyar csapatok onnan elvitték és itt a helyszínen kiszállandó bizottságok által, mint onnan származók megállapíthatnak.

Ezeknek a stipulációknak a kormány, illetőleg a magyar állam eddig még nem felelt volt meg, nem felelt volt meg azért, mert, amint méltóztatnak emlékezni, a fegyverszüneti szerződés után jött a forradalom és a bolsevizmus, akkor a kérdések nagy része feledésbe ment, illetőleg más fórumok előtt tárgyalatott, az ügyek húzódtak, de decízió sehol sem volt hozható. A jugoszláv állam azzal a követeléssel lépett fel, hogy ezeknek a kérdéseknek a rendezése kondíciója az ő hozzájárulásának a magyar rekonstrukciós tervhez és különösen a reparációs összegeknek olyan mérsékelt formában való megállapításának, mint ahogy az később történt. Ezekre a kötelezettségekre akár kötünk megegyezést, akár nem, kötelezhetők lettünk volna. Ha nem kötünk ebben a pillanatban megegyezést, később a reparációs kommisszió, vagy esetleg más fórum ítélte volna erre, úgyhogy itt a magunk részéről semmi mást nem tettünk, minthogy erre a kérdésre nézve megegyezést kötve, bekapcsoltuk azt azokba a reparációs Összegekbe, amelyeket évenként fizetni fogunk olyan formában, hogy nem ócska vagonokat fogunk adni a magyar állam részéről, hanem a magyar ipar által ezentúl termelendő vagonokat és lokomotívokat, amelyeknek ellenértéke azonban évenként fizetendő tízmilliós reparációs összegbe be fog tudatni. *(Élénk éljenzés jobb felől.)* Azt hiszem, hogy ezért a megegyezésért szemrehányás minket nem érhet. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ami mármost a románokkal kötött megegyezést illeti, errenézve itt már több ízben intéztek hozzám a Házban nyílt kérdést, eddig azonban azért nem feleltem, mert ez a kérdés az utolsó percig, a protokolhimok aláírásáig vitás volt és ellentétek voltak még a magyar és a román kormány képviselői között, úgyhogy nem voltam abban a helyzetben, hogy abban az időpontban ezekről a kérdésekről nyilatkozhassam. De a pénzügyi bizottság előtt már nyilatkoztam erről a kérdéstről, mégpedig olyan formában, hogy – amint méltóztatnak tudni – a román megszállás után Magyarország a jóvátételi bizottság előtt egy nagy követeléssel lépett fel, amely körülbelül 30 milliárd papírkoronát, akkori átszámítás szerint körülbelül 3 és fél milliárd aranykoronát jelentett, azokért a veszteségekért, amelyek a magyar államot érték. Közöltem azt is, hogy ezzel a követelésünkkel szemben Románia viszontköveteléseket támasztott, azt mondván, hogy ő jogosult hadviselő fél volt, hogy neki felhatalmazása volt arra, hogy Magyarország területén a bolsevizmussal szemben fellépjen, bizonyítani tudja, hogy ő a megtámadott fél volt, és ennek folytán viszontkövetelésekkel lépett fel, amelyek körülbelül ugyanolyan összegűek voltak, mint a magyar követelések.

Ez az ügy a jóvátételi bizottsághoz tartozik és kizárólag ő a fórum ebben az ügyben. A jóvátételi bizottság egy albizottságot küldött ki, amelynek egy cseh állampolgár volt az egyik vezető tagja és rajta kívül egy amerikai állampolgár is bevonatott. mint szakértő. Amikor tárgyalásaink Londonban megkezdődtek a Népszövetséggel ezekben a népszövetségi ügyekben és amikor odajutottunk, hogy Magyarország reparációs kérdései megoldást nyerjenek, akkor a román kormány ottani képviselője azzal a követeléssel lépett fel a magyar kormánnyal és velem szemben, hogy őt. mint hadviselő felet elismerjük 1919-ben és 1920-ban és ennek folytán mondjunk le azokról az összegekről, amelyeket vele szemben támasztottunk.

Ebbe természetesen nem mehettem bele, mert abban a percben, amikor a kérdés jogi bázisát egyik vagy másik irányban eldöntjük, vagy az egyik vagy a másik követelés effektív válik és ha én vagyok az, aki elismerem Romániát mint jogos hadviselő felet abban az esetben Románia követései Magyarországgal szemben váltak volna effektívekké. Itt tehát egy kiútról kellett gondoskodnunk, s ebben az esetben célszerű volt megegyeznünk. A célszerűséget pedig magától a reparációs bizottságnak autoritatív faktoraitól tudom. Ügy állott az ügy, hogyha nem egyezünk ki, akkor döntést hoz a jóvátételi bizottság, amely, hogy a magyar álláspont mellett döntött volna-e, az legalább is nagyon kérdéses volt azután, amit erről az albizottságról mondtam. Ha azonban mégis Magyarország mellett döntött volna ez az albizottság, ez reánk nézve anyagilag abszolúte semmiféle haszonnal nem járt volna, mert ez csak annyit jelentett volna, hogy a Magyarországról elvitt értékek Magyarország reparációs kontóján javunkra íratnak volna, anélkül, hogy ezekért bármilyen effektív krajcárt is kaptunk volna.

Látva ezt a helyzetet. célszerűnek tartottam azt a kiutat választani, amely a mi anyagi érdekeinket nem érintette, amely a jogi kérdés nem érintette, mert sem mi nem ismertük el Romániát jogosult hadviselő félnek, sem Románia nem ismerte el, hogy ennek az ellenkezője áll, úgyhogy végeredményében ez a jogi kérdés nem érintett. de kölcsönösen visszavontuk azokat a követeléseket. amelyeket egyik oldalon a magyar állam, másik oldalon a román állam a jóvátételi bizottság elé terjesztett.

Ez az ügynek a hisztorikuma, ez az ügynek a magyarázata. Itt lehet ebből a kérdésből, amely igen fájdalmas nemzeti ügy (*Ügy van! jobbfelől.*) politikai tökéletet kovácsolni, hogy azonban egy vörös krajcárt – magyarul mondva – a magyar állam valaha kapott volna, azt csak az hiheti, aki ezeknek a kérdéseknek mechanikáját nem ismeri és a szerződéseket sem ismeri. (*Ügy van! jobbfelől.*)

Áttérek ezzel annak a kérdésnek fejtegetésére, hogy hiszen szép, itt van egy terv, de nem lehetett volna-e ezen terv helyett egy egészen más tervet. egy sokkal jobbat csinálni, azoknak az áldozatoknak elkerülésével, amelyeket már felsoroltam, egy olyan tervet. amellyel Magyarország közgazdasági helyzetét megmenthettük volna. Hogy erre a kérdésre választ adjak, legyen szabad egy pillantást vetnem Európának és vele együtt Magyarországnak helyzetére abban az időben, amikor a békét megkötöttük. Egy német író, Spengler, egy könyvet írt „Untergang des Abendlandes” címmel, amelyben a legsötétebb és a legpesszimistikusabb színekkel festi az európai kultúra, az európai civilizáció jövőjét. Ez egy han-

gulatkép, tulajdonképpen filozófiai alapon, amely abban az időben íródott, amikor a háborúutáni állapotok és a békekötés után Európa azt a szomorú képet nyújtotta, amelyet rövid vonásokban a következőképpen jellemezhetünk:

Abban az időben a hadviselő felek közgazdasági élete teljesen ki volt merülve. Telve voltak az államok adóssággal. Európa gazda« területei teljesen el voltak pusztítva, Európa közepén és keletén az összes államok úgyszólván forradalmi lázban égtek. Egyes országok darabokra és részekre tépve, képtelenek voltak a megélhetést is biztosítani saját lakosságuk számára és a legszomorúbb az volt, hogy a békekötések nemhogy valódi békét hoztak volna, (*Úgy van! jobbfelől és a közepén.*) hanem egy gazdasági háború sötét árnyékát vetették előre. (*Úgy van! jobbfelől.*)

Röviden: mi volt ennek az oka, hogy ilyen gazdasági háború keletkezett újból Európában? Az egyik ok mindenesetre az volt, hogy a győzők területén folyt a háború, az ő területeik voltak elpusztítva, ők félték attól, vagy legalább egy részük félt attól, hogy a legyőzött, aki a területén veszteségeket a háború folytán nem szenvedett, gazdasági téren hamar újból megerősödhetik és felemelkedhetik és felforgathatja azokat a stipulációkat, amelyek a békét jelentették. De hasonló mentalitást vittek bele Európa közszellemébe a békének területi stipulációi is, hiszen, amint tudjuk, legalább Európa területén a békének területi határozmányai nem a nagyhatalmak javára, hanem elsősorban azoknak a kisállamoknak létesítésére szolgáltak, amelyek részben eddig nem is voltak, amelyek újonnan állítottak fel, vagy amelyek régi kisebb területeiket nagyobbakkal egészítették ki. Ez viszont és az a körülmény, hogy a háború után a békekötés nem wilsoni princípiumok alapján történt, eredményezte, hogy ezek az újonnan alakult államok létkérdésnek tekintették magukra nézve, hogy a régi ellenség gazdasági téren se állhasson talpra addig, amíg ők saját területeiken a konszolidációt, a megerősödést valamely formában keresztül nem viszik. (*Úgy van! jobbfelől.*) Ezek voltak az okok, ezek a pszichológiai momentumok, amelyek valóban annak a gazdasági háborúnak kifejlődésére vezettek, amelynek csírái, magvai, eszközei a békekötésekben rejtettek és amelyet ezek a pszichológiai hajlamok és momentumok kiváltottak és valóra váltottak.

T. Nemzetgyűlés! Ennek a gazdasági háborúnak főszköze a reparációs kérdés volt.

Az utolsó ötven évben a gazdasági törvények uralma a nemzetek felett sokkal nagyobbá, sokkal teljesebbé vált, mint régebben. A régi időkben, amikor az egyes gazdaság a többi nélkül is képes volt a maga szükségleteit kielégíteni... (*Felkiáltás balról: Végre elismeri, hogy marxizmus is van a világon!*) Kérem, ezt nemcsak Marx mondta. (*Derült-ség. Úgy van! jobbfelől.*) Mit akarok ebből kihozni? Csak azt akarom kihozni, hogy a reparációs kérdés olyan belenyúlás volt a gazdasági törvényekbe, amelyeknek teljes játékát kiforgatta sarkaiból, amely lehetlenné tette a legyőzött államokra nézve az egzisztenciát egyáltalában.

A békének ez az intézkedése úgy hatott, mint egy pénzügyi blokád. A háború alatt gazdasági blokád alatt szenvedtünk és amit ez befejező-dött, pénzügyi blokád alá kerültünk, elvágattunk a világ tőkétől, elvágattunk azoktól a termékenyítő forrásoktól, amelyeknek segítsége nélkül

régebbi időben sem tudott Nagy-Magyarország exisztálni, amelyek nélkül a mai viszonyok között ez a kis Magyarország még kevésbé képes exisztálni.

Ennek volt következménye az, amit Magyarországon és mindenütt a legyőzött államokban tapasztaltunk: a hanyatló valuta, az infláció, a budgetegyensúlyok felfordulása és mindazok a szomorú tünetek, amelyeket közgazdasági téren és ennek következtében szociális téren tapasztaltunk.

Milyen volt Magyarország helyzete? Magyarország szenvedett legtöbbet a háború által. Magyarország történelmi, gazdasági, geográfiai egysége tépetett darabokra. (*Úgy van! jobbfelől.*) Magyarországon ezáltal a termelés tönkrement és olyan mértékben hanyatlott, amint talán egyetlenegy más államban sem. Magyarország vesztett legtöbbet a háború által. Ez az ország volt az, amely nem volt képes talpraállani, mert hiszen ebben az országban békeidőben is tökehiány volt s ma természetesen, amikor a tőkék a háború folytán, a háború eseményei folytán és hogy csak egyet említsek -a háborús kölcsönök folytán felemésződtek, (*Úgy van! a baloldalon.*) ilyen formában nem is lehetett többé a közönséghez fordulni. Mondom, Magyarország volt az az ország, amely nélkülözvén minden lehetőséget, hogy ezzel a nagy fegyverrel szemben és ezzel a blokáddal szemben érvényesüljön, leginkább volt predesztinálva arra, hogy pénzügyi téren odajusson, ahová tényleg jutott. Minden terv, amely arra tart vagy tartott volna a múltban igényt, hogy ennek az országnak pénzügyi és gazdasági helyzetét szanálja, három kardinális kérdést kellett volna, hogy megoldjon. Az egyik a budget egyensúlyának helyreállítása, a másik a reparációs kérdés elintézése, a harmadik pedig olyan külföldi tőkék importja, amelyek segítségével az ország devizasükségletét és a deficit hiányát átmenetileg fedezni képesek vagyunk és amelyek felsegítik az országot oda, hogy termelésének megerősítésével fokozatosan nélkülözhesse ezt a segítséget, amelyet eddig nem nélkülözhetett.

Ha most egyesek azt mondják, hogy elég lett volna a budget egyensúlyát helyreállítani, ezt a magam részéről a leghatározottabban tagadom.

Hiszem, hogy talán ezelőtt három-négy évvel, vagy talán nem közvetlenül a bolsevizmus után, hanem bizonyos idő elteltével az ország erőinek megfeszítésével a budget egyensúlyát ideiglenesen helyre tudtuk volna állítani. De hogy ez milyen áldozatokat jelentett volna, arravonatkozólag csak a mai viszonyokra utalok, amikor egy 250 milliós kölcsönre van szükség aranyban azért, hogy a budget kétévi deficitjét fedezhessük, azalatt az átmeneti idő alatt, amíg a szanálás megtörténik. Ez éppen tízszerese annak az összegnek, amelyet kényszerkölcsönben most felvesszünk. Képzeli-e valaki, hogy ezt a tízszeres összeget olyan könnyen elő lehetett volna teremteni? Azt hiszik t. képviselőtársaim, hogy lett volna ebben az országban politikus, aki azt politikailag keresztül tudta volna vinni? Azt hiszik t. képviselőtársaim, hogyha pedig keresztül akarta volna vinni, keresztülvihette volna anélkül a pénzügyi diktatúra nélkül, amelyet jogtalanul vetnek szemünkre? Vagy az egyiket vagy a másikat! De én állítom, hogy ezt nem bírta volna meg a magyar közgazdaság. (*Úgy van! jobbfelől.*) Nem bírja meg a mai viszonyok között sem, mert 250 millió aranykorona 4000 milliárdot jelent papírban. (*Zaj.*) Amikor összes kibocsátott fizetési eszközeink értéke 1700 milliárd,

ki képzeli, hogy 4000 milliárdot ki lehet venni a közgazdaságból, amikor fluens kapitálisok nincsenek az országban? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljak! jobbfelől.)*

Ha meg lehetett volna tenni, nem jelentette volna-e ez éppen annak a termelésnek és produkciónak tönkretételét. amely nélkül viszont az ennek az országnak fizetési mérlegében jelentkező deficitet helyrehozni nem tudjuk. Ha erre vállalkozott volna valaki, akkor talán helyreállította volna a budget egyensúlyát. de a másik oldalon ezen akciójával fizetési mérlegünk egyenlegét a legrövidebb idő alatt lerontotta volna s ennek folytán lerontotta volna a korona árfolyamát is olyan mértékben, hogy azt a budget deficitjének eltüntetése paralizálni nem tudta volna.

De továbbmegyek. Kérdem: még ha valóban lehetett volna is, lett volna-e biztosíték arra, hogy az egyensúly helyreállítása után a reparációs kommisszió ugyanolyan kedvezően dönt. mint ahogyan döntött most? Nem bocsátkozhatom olyan kérdések fejtegetésébe, mi történt volna ebben vagy abban az esetben.

Amikor a reparációs bizottság egy olyan veszett helyzettel szemben, mint amilyen veszett helyzet volt Magyarországon 1921-ben és 1922-ben, 5000 millió és hasonló összegű reparációk fizetésének kötelezésére gondolt. mit jelentett volna az, ha időközben a nemzeti erők túlfeszítésével oktalannul ideiglenesen és átmenetileg – mert másként. mint átmenetileg úgysem lehetett volna biztosítani – az országnak sikerül egy féltre budget-jét helyreállítania. Ez ennek a kérdésnek elintézését semmiesetre sem szolgálta volna. Én tehát ezeket összefoglalva, merem állítani, t. Nemzetgyűlés, hogy igenis csak három bajunk együttes szanálásával lehet az ország sebeire gyógyító írt csöpögtetni. Együtt kellett megoldani a reparáció kérdését a budget szanálásának kérdésével és együtt egy külföldi kölcsönrel, amely külföldi tőkeimport útján lehetővé teszi az ország közgazdaságának javulását.

Ezekben voltam bátor beszámolni arról az akcióról, amelyet indítottunk és amelynek eredményeképen, ezek a törvényjavaslatok a Ház előtt fekszenek. Arra kérem a t. Nemzetgyűlést. méltóztassék lehetővé tenni, hogy objektív kritika mellett ezek a javaslatok mentől előbb törvényerőre emelkedhessenek. Itt nem. a kormány érdekéről, hanem az ország pénzügyi helyzetének érdekeiről van szó. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ha bizonyos terminusokat. amelyeket nem a Népszövetség írt elő, hanem a nemzet szomorú pénzügyi helyzete, nem tudunk betartani, ebben az esetben nem vállalhatjuk a felelősséget azokért a pénzügyi és gazdasági konzekvenciáért. amelyek ebből származni fognak. Ezen az alapon kérem a törvényjavaslatok elfogadását. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)*

A SZANÁLÁSI JAVASLATOK ZÁRÓBESZÉDE (1924 ÁPRILIS 17.)

A nemzetgyűlés 1924 április 17-én tartott ülésén az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló és azzal kapcsolatos törvényjavaslatok tárgyalása alkalmával Bethlen István gróf hosszabb beszédben válaszolt a vita folyamán elhangzott felszólalásokra. A nemzetgyűlés április 15-iki ülésén Korányi Frigyes báró pénzügyminiszter világította meg pénzügyi, gazdasági és külpolitikai

vonatkozásaiban is a törvényjavaslatokat. *Bethlen* István gróf pedig az ellenzéki szónokok által elhangzott kritikákhoz külpolitikai, alkotmányjogi, belpolitikai és pénzügyi szempontból adta meg a feleletet.

A törvényjavaslatok általános vitája során különösen *Apponyi* Albert gróf és *Andrássy* Gyula gróf kritizálták a kormány külpolitikáját. Alkotmányjogi és belpolitikai szempontból ugyancsak *Apponyi* Albert gróf, *Andrássy* Gyula gróf, de különösen *Nagy* Emil, *Rupert* Rezső és a szocialisták támadták a *Bethlen*-kormányt.

Bethlen István gróf a maga és a kormány álláspontját a következőkben fejtette ki:

Bethlen István gróf miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Legyen szabad nekem is azokután, amiket a pénzügyminiszter úr tegnap est«» a szőnyegen lévő tárgyról kifejtett. az általános vita befejezése alapján reflektálnom azokra, amik ellenzéki oldalról felhozattak. Beszédem kissé talán potpourriszerű lesz, tekintettel azokra a különböző témákra, amelyek a vita rendjén felhozattak és azon különböző kritikák folytán, amelyek a legkülönbözőbben bírálták a javaslatot külpolitikai szempontból, alkotmányjogi szempontból, belpolitikai szempontból és pénzügyi szempontból. Legyen szabad nekem is beszédem fonalán a kérdéseknek mind a négy csoportján végigmenve, a magam és a kormány álláspontját kifejteni. (*Halljuk! Halljuk!*)

A kritika élessége külpolitikai szempontból úgyszólván végigment a hangnemek minden skáláján, az objektív kritikától végig a hazaárulás vádjáig, találoztunk itt mindenféle szemrehányással, a pianótól kezdve, hogy úgy fejezzem ki magamat. a fortissimóig. Ha ennek okát keresem. és objektív alapot akarok keresni, azt kell mondanom, hogy a közös alapját ezeknek a kritikáknak megtalálom abban a talán fájdalmas, de mindenestre tiszteletreméltó érzésben, amely, azt hiszem a Ház minden oldalán él afelett a körülmény felett. hogy Magyarország, amikor a külföldtől kölcsönt akar kapni, nem kerülhette és nem kerülheti el bizonyos beavatkozását rajtunk kívül álló tényezőknek. Hiszen a kontrollról volt itt a Házban legbővebben és legélesebben szó. Én ezt megértem. Nemcsak hogy megértem, hanem ne méltóztassék azt gondolni, mint hogyha a kormánynak örömet szerezne az, hogy nem úgy, mint régen, teljes szabadsággal, hanem csak bizonyos kontroll mellett juthatunk mi kölcsönhöz. Ennek a körülménynek az okát a felszólalók azután nagyon sok helyt keresték. Az egyik rész helyesen megtalálta külpolitikai helyzetünkben, azokban a nemzetközi viszonylatokban, amelyek ma Európában általánosan uralkodnak, a másik rész természetesen mindenütt csak a kormány tehetetlenségét látta, nem vette észre és nem akarja észrevenni ezt a külpolitikai helyzetet. mintha az nem is léteznék és mindenütt csak a kormányt okolja azokért a körülményekért. amelyekre aa imént rámutattam.

Én csak az objektív kritikákkal fogok foglalkozni. (*Helyeslés jobbról és a középén.*) Azt hiszem, nem lehet hivatásunk, hogy egymásnak veséit vizsgáljuk, egymásnak intencióit bíráljuk, egymásnak becsületes intencióiban kételkedjünk. Végre is a magyar politikában legalább is ezen a téren kell, hogy az ellenzék és a kormánypárt között egy bizonyos közös érzésnek a lehetősége fennmaradjon. Én tehát nem tartanám helyesnek, hogy olyan hangok merüljenek fel, amelyek bár ellenzékiek, de a kormánynak becsületes intencióiban kételkednek

és nem lehet hivatásom, hogy ilyen kritikával szemben is a magam álláspontját kifejtsem. Ott, ahol objektív kritikával vállunk szemben, a magam nézetét meg kell, hogy mondjam és hivatkoznom kell azon okokra, amelyek egyik-másik cselekményünket irányították. De ahol azt látom, hogy az objektív kritika mellett egészen más intenciók érvényesülnek, ahol azt látom, hogy mindenáron a gyanúsítás, az arravaló törekvés vezet egyeseket. hogy hazafias meggyőződésünket kétség-be vonják, ott nézetem szerint megszűnt a vitakozás lehetősége, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* ott nemcsak megszűnt a vitakozás lehetősége, de a kormány egyszerűen tekintélyét adná fel, ha ilyenfajta kritikákra a maga részéről is válaszolna. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ami már most külpolitikai helyzetünknek felfogását illeti, úgy legjobban fejezte ki azt az én meggyőződésem szerint Apponyi Albert gróf akkor, amikor azt mondta, hogy ő a mai helyzetet és az eseményeket. valamint akciónknak gyümölcsét. a szőnyegen levő törvényjavaslatokat. két erőforrás eredőjének tekinti. Az egyik azon hatalmának törekvése, amelyek azt kívánják, hogy Közép-Európában újabb konszolidáció létesüljön, újból helyreállítsák a gazdasági és pénzügyi egyensúly és ezáltal a reparáció kérdésének fokozatos félreterelésével Európának újabb békét adjanak; ezzel szemben állott azok törekvése, akik nem tudván megelégedni a múlttól, egoisztikus törekvéseiket tovább folytatják és mindent elkövetnek, hogy Közép-Európában a reparáció kérdésének segélyével a helyzet szanalását lehetetlenné tegyék. Andrassy Gyula gróf ezt úgy fejezte ki, hogy mi egy nagy bizalmatlansággal állottunk szemben az egész vonalon és ezen bizalmatlanságnak következménye az az eredmény, amellyel ő a maga részéről nincs megelégedve.

Én azt hiszem, hogy minden hazafias embernek kötelessége a mai körülmények között a nemzet előtt felfogását kifejtteni ezekről a kérdésekről és mindenekelőtt kötelessége ez a kormánynak, hogy akkor, amikor rá kell, hogy mutasson, hogy tényleg kontroll nélkül nem tudtunk és nem vagyunk képesek kölcsönt szerezni, rámutasson azokra az igazi okokra is, amelyek ezt lehetetlenné tették és igazolja a nemzet előtt azt a vis majort. amely fennforgott és okozója volt annak, hogy ezekre az előzményekre a kormány most rámutatni kénytelen. Én azt hiszem, rossz tanácsadója a nemzetnek az, aki a külpolitikai körülményektől elvonatkoztatva azt hiszi, hogy a nemzet ma is azokon az utakon járhat. amelyeken járt akkor, amikor egy nagyhatalomnak volt a részese.

Én azt hiszem, hogy a t. képviselő urak olyan politikát folytatnak ezen a téren, mint mondjuk az a tönkrement magyar ember, akinek nincs meg az a lelki bátorsága, nincs meg a lelki ereje, hogy a saját tönkremenését bevallja és aki az utolsó percig is úgy élt. mint akkor élt. amikor gazdag volt. aminek természetesen következménye, hogy ez életfilozófiájának csak egy kiútja van, az, hogy amikor az utolsó garasa is elfogyott. akkor egy jótékony golyóval vessen véget életének. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt megteheti az egyes ember, de egy nemzetet ilyen útra vezetni nézetem szerint lelkiismeretlenség, *(Helyeslés jobb felől.)* nemcsak lelkiismeretlenség, hanem természetesen teljes félreismerése azon kötelezettségeknek, amelyekkel a kormány és a nemzetgyűlés a nemzettel szemben tartozik. Ennek az országnak sokban restringciókat kell önmagának szabni. Az életstandardja ennek az ország-

nak összeszorul. Szó sincs róla, fájdalmas operáció ez, amelynek rendjén igen gyakran a nemzet bizonyos jogfosztásokkal fog szembenállni. Igen gyakran megkötöttség érzése fog lelkében felébredni azonban azt hiszem, hogy fel lehet emelkedni ebből a helyzetből, de csak akkor, ha képesek vagyunk egy becsületes munka útjára térve, felismerni a reális viszonyokat. felismerve a reális körülményeket. viszont képesek vagyunk reálpolitikát folytatni.

T. Nemzetgyűlés! Nem akarok én ezzel kishitúséget hirdetni, sőt ellenkezőleg teljesen igaza van Andrássy Gyula grófnak, amikor azt mondja,;hogy önérzetünket és lelki függetlenségünket őrizzük meg. Mi ezt meg is tettük. De nem figyelmeztetni a nemzetét azokra a súlyos körülményekre, amelyek között élünk, nem figyelmeztetni arra, hogy mit veszíthet ez a nemzet. ha könnyelmű politikát folytat... *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem mi csináljuk!)* ... hogy mit fog múlhatatlanul elveszíteni, ha ily könnyelmű politikát csinál, nem figyelmeztetni a nemzetet arra, hogy helytelen az a politika, mely a lehető nem ragadja meg csak azért. hogy egy illúzió után kergetőzzék, amely a jót elvétí azért, mert oly jobbat lát maga előtt. amelyet azonban keresztülvinni nem tud, nézetem szerint helytelen politika, félrevezetése a nemzetnek, zsákutcába való vezetése. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Nézzünk szemébe annak a szituációnak, amellyel a magyar kormánynak meg kellett küzdenie, ha azt az akciót. melyet Magyarország gazdasági talpraállítása érdekében kezdeményezett. sikerrel akarta véghezvinni. Összehasonlítások történtek itt Ausztriával, Bulgáriával, Németországgal. Nyíltan megmondom, hogy az összehasonlítás Ausztriával, Ausztria helyzetével nagyon nehéz, mert a magyar kormány és Magyarország esélyei sokkal, de sokkal rosszabbak voltak e tekintetben, mint Ausztria sanszai lehettek. Amikor mi kimentünk, mindenekelőtt azzal az érveléssel állottunk szemben, mint egy falanksszal, hogy Magyarország nyereszttermelő ország, Magyarország gazdag ország, nem az a helyzete, mint Ausztriáé, mi képesek vagyunk önmagunkat ellátni, Magyarország fizethet reparációt, ha momentán kellemetlen helyzetben van is, de a nehéz helyzetben, ha csak némileg talpraáll, könnyen túl fog esni és akkor Magyarország megfizetheti azt a reparációt. melyet tőle követelnek. Itt. ebben a teremben ezt az argumentumot megcáfolni és ezzel az argumentummal bővebben foglalkozni felesleges, csak konstatalom és megállapítom, hogy ez a pénzügyi argumentum, ez a gazdasági argumentum már igen nagy nehézséget okozott és fog okozni mindig, amikor Magyarországgal szemben mi méltányosságot követelünk.

De menjünk tovább. Még nagyobb és erősebb nehézségek mutatkoznak politikai téren. Politikai téren mi a legnagyobb bizalmatlansággal állottunk szemben, mégpedig azért. mert Magyarországot a külföld egy erős nemzeti érzéstől telített nacionalista országnak tekinti és tekintette. Ismeri a külföld Magyarország teljesítményélt a háború alatt és a következménye ennek az, hogy nagyobb bizalmatlansággal viseltetnek Magyarországgal szemben, mint Ausztriával szemben, jobban tartanak felemelkedésétől, megerősödésétől. Ezek miatt természetesen más a politikai irány Magyarországgal szemben. A gyengének nincsenek sem barátai, sem ellenségei, de az erősnek, különösen amikor szerencsétlenségben, van, csak ellenségei vannak. *(Mozgás.)*

Harmadik körülménnyel és nehézséggel is állottunk szemben és ez Franciaországnak az a félelme, hogy a magyar reparációs kérdésnek ilyen vagy amolyan elintézésével egy prejudícium teremtenék a német kérdés elintézésére. Ismétlem, Magyarország helyzetét sokkal hasonlóbbnak tekintették Németország helyzetével pénzügyi politikai szempontból és ennek természetes következménye volt. hogy prejudíciumtól féltek, amit velük szemben Németország esetében is említeni lehet. (*Eckhardt Tibort Ausztriától nem féltek!*) Ausztriától sokkal kevésbé féltek, most mutattam rá, hogy miért. (*Felkiáltások a jobboldalon: Korábban kell felkelni!*) Tényeket szögezek le; akár hiszi a t. képviselő úr, akár nem, ezek tények, faktumok, amelyekkel szemben állottunk és amelyeken a; képviselő úr meditálhat. (*Nagy zaj és mozgás a balközépen és a baloldalon.*)

Ezelőtt egy évvel Magyarország a reparációs kérdés tekintetében igen nagy veszélyben volt. Abban az időben a reparációs komisszió komolyan foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Magyarországra egy reparációs összeget kiró. A t. képviselő urak oly nagyon könnyen vetik oda azt a kívánságot. hogy a reparációs komisszió állapíthatja meg a végleges reparációs összegét. Nagyon könnyen vetik oda, de nem tudják, hogy ezzel mit mondanak. Ha pl. egy évvel ezelőtt a reparációs komisszió végleges összeget vetett volna ki Magyarország terhére, akkor legyenek meggyőződve a t. képviselő urak, ma külföldi kölcsönről vagy hasonló dolgokról nem lenne szó, hanem szó lenne manquement-ról és oly szankcióról, amelyeket a trianoni szerződés értelmében velünk szemben alkalmaznának, mert ha kivetették volna azt az összeget. azt megfizetni egészen bizonyosan nem lettünk volna képesek. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. -Zsilinszky Endre: És Bulgáriai*) Bulgária helyzete egészen más. Bulgária először ugrott ki a szövetségesek közül, a háborúból. Bulgária az első naptól kezdve meg tudott egyezni egy végleges összegben, amelyet azután éppen kiváltságos helyzeténél fogva e szempontból le tudott alkudni oly összegre, amelyet az ő felfogása szerint meg tudott fizetni. De ha a t. képviselő urak szemünkre vetik, hogy mi tízmillió évi összegben kiegyeztünk húsz évre, ami százhetvenkilencmilliót jelent. (*Mozgás a középén.*) – 200 milliót a szénnel együtt. de külön kivetésképpen 179 milliót – akkor azt hiszem, hogy nem lehet felhozni Bulgária példáját. amely mint kisebb állam, nem 200, hanem 550 milliót fizet. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*)

Én azt hiszem, ha ebbe mentem volna bele, a t. képviselő inak joggal nagyobb szemrehányást tehettek volna.

Ugyanebben az időben, amikor a reparációs komisszió a Magyarország által fizetendő jóvátétellel foglalkozott. mindnyájan tudjuk, hogy bizonyos határcidensek folyományaképpen majdnem a háború »szélén állottunk. Abban az időben volt Románia mozgósítása, szomszédaink mozgolódása, amely majdnem háborúra vezetett. Mi akkor úgy láttuk a helyzetet. hogy a két jelenség között esetleg bizonyos összefüggés, konstruálható. Mi úgy láttuk a helyzetet. hogy itt veszteni való ideje a magyar államnak nincs, úgy láttuk a helyzetet. hogyha addig az időig talán helyes volt az a politika, amelyet mi a reparációs komissziónál folytattunk abból a célból, hogy a reparáció kérdését tovább tolvá, időt nyerjünk, ezt a politikát így tovább folytatni nem lehet. mert attól fél-

tünk, hogy ez esetleg Magyarország terhére kirovandó igen magas reparációs összeg megállapítására vezet és ha ezt nem fizetjük pontosan azokban az időpontokban, azt kirójják, ez szankciók alkalmazására vezethet. Egy második Ruhr-politikától kellett félnünk Közép-Európában. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Ez volt az oka annak, hogy mi a magunk részéről egy percig sem várhattunk tovább és megindítottuk azt a külpolitikai akciót, amely végeredményben egy év leforgása alatt sikerre vezetett: egyfelől elintézte a reparációs kérdést húsz esztendőre, másfelől biztosítja Magyarország részére, hogy 250 millió aranykorona kölcsön rendelkezésére fog állani. Én csak arra utalok, hogy részben ellenzéki képviselők, ellenzéki vezető politikusok jöttek hozzánk nem rémképekkel, mert én nem rémképekről beszélek, hanem azzal a kérelemmel, amelyre most rámutatok.

Könnyű tehát azt mondani, hogy mi könnyelműen vétettük fel a reparáció kérdését. könnyelműen azért, hogy kölcsönt mertünk kérni. Aki azonban az akkori viszonyok között Magyarország súlyos nemzetközi helyzetét ismerte, aki tudta, hogy barátaink alig voltak, ellenben ellenségeink, akik velünk nem tudtak kibékülni, mindent elkövettek, hogy egy középeurópai Ruhrpolitika felé hajtsák a szituációt. az tudhatja hogy itt más kiút a magyar kormány részére nem volt és könnyelműség lett volna a magyar kormány részéről, ha abban az időben az akciót meg nem indítja. *(Zsilinszky Endre: Soha Olaszország meg nem engedte volna azt a megszállást! (Nagy zaj és mozgás jobbfelől.)* Feltétlenül megegyezhetünk abban, hogy politikai téren Olaszország segítségére bizonyos kérdésekben számíthatunk. A jóvátétel terén azonban Magyarország legnagyobb hitelezője Olaszország; neki pénzügyi érdeke volt, hogy reparációs összegek terhünkre megállapíttassanak.

Tisztán kell látni a helyzetet. Itt nem lehet szentimentalizmussal ezeket a kérdéseket elintézni, mert a nemzetközi viszonyokban nincs szentimentalizmus. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Mármost csak az a kérdés, hogy ezt az akciót, amelyet nézetem szerint helyes időpontban, a körülmények kényszerítő ereje folytán indítottunk meg, helyesen vittük-e keresztül, nem adtuk-e fel ennek az országnak, ennek a nemzetnek jogosult önérzetét és úgy vittük-e keresztül, hogy nem hoztunk nagyobb áldozatokat. amint amilyeneket kellett hozni. Itt mindjárt egy váddal találkozom Andrássy Gyula gróf részéről, aki azt mondja, hogy mi megalázkodtunk ezzel az akcióval, mert feladtuk önérzetünket. lelki függetlenségünket. mert ott kértünk, ahol nem lett volna szabad kérni. Ez a kijelentés azután végigvonul további fejtegetéseim.

Ő arra hivatkozik, hogy a reparációs bizottság első határozata kedvezőtlen volt Magyarországra nézve és nem tette lehetővé, hogy hozzájussunk ahhoz a kölcsönhöz, amelyet fel akartunk venni és azt mondja, hogy akkor egy időpont jött. amelyben a nagyentente államok a magyar kormányt kvázi utasították, hogy most már a kisentente-tal tárgyaljon és intézze el ügyét úgy, ahogy tudja, mert különben ők a magyar ügyet nem segítik. Ez a beállítás ismét nem felel meg a tényeknek, sőt homlokegyenest elentétben áll azokkal. A reparációs komisszióknak azon határozata után, amelyre rámutattam, a nagyhatalmak, illetőleg azok a hatalmak,

amelyek minket támogattak, soha ilyen felszólítást nem intéztek hozzánk, sőt ellenkezőleg, ők az első határozatban nemcsak a magyar ügy vereségét látták, hanem saját felfogásuk és saját akciójuk vereségét is és nemcsak hogy nem hagyták cserben ebben a tekintetben, hanem ellenkezőleg, még sokkal nagyobb erővel léptek fel diplomáciai téren éppen a kisentente-nál abból a célból, hogy Magyarország ügyét diadalra vigyék.

Az, amire Andrássy Gyula gróf céloz, valami egészen más volt. Ez nem annyit jelentett, hogy ők azt mondták, most Magyarország tegyen, amit tud, intézze el ügyét a kisentente-tal a kölcsön tekintetében és tegyen neki oly koncessziókat a kölcsön érdekében, amilyeneket képes, hanem azt mondták a nagyhatalmak, hogy az én akcióm nem vezethet végleg sikerre abban az esetben, ha a trianoni szerződésből folyó és köztünk fennálló differenciák, bizonyos súrlódási pontok valami módon elintézését nem nyernek.

Ezek voltak azok a kérdések, amelyeket mi a kisentente-tal tárgyaltunk, elsősorban Genfben, de tárgyaltuk ezeket azután folytatólag természetesen Londonban és Parisban is. Itt tehát szó sem volt arról, hogy mi a kisentente-nál kértünk, vagy kunyoráltunk, vagy megalázkodtunk volna abból a célból, hogy kölcsönt kapjunk. A kölcsön kérdését direkt velük nem is a magyar kormány tárgyalta, ezt tárgyalták Genfben a nagyhatalmak ottani képviselői és tárgyalta a Népszövetség és a Népszövetség emberei. Mi a kisentente képviselőivel a pendens kérdéseket tárgyaltuk és ezekre vonatkozólag létesítettünk megegyezéseket.

Hogy ezekben a kérdésekben létesítettünk megegyezéseket, azt hiszem, ez helyes, kívánatos (*Úgy van! jobbfelől.*) és mind a két félre előnyös. Ezeket a kérdéseket tárgyalnom kellett volna akkor is, ha nem lett volna soha kölcsönről szó, s ezek végeredményben odavezettek, hogy egy j)bb, megértőbb atmoszféra fejlődött ki Magyarország és szomszédai között, amelyre abszolút szükségünk van nekünk, szüksége van szomszédainknak is és végeredményben Közép-Európa gazdasági élete másképp talpra nem állhat, mint *úgy*, ha ezt egy barátságosabb politikai atmoszféra lehetővé teszi. (*Úgy van! a jobboldalon és a középén.*)

Én különben könnyen azt mondhatnám ezzel a váddal szemben, hogy méltóztassék Andrássy Gyula gróf képviselő úrnak az ellenzék másik oldalához fordulni, amely a maga részéről eddig mindig azt vetette szemre, hogy miért a nagyhatalmakon keresztül akarok kölcsönhöz jutni és miért nem a kisentente segítségével, hogy nekem nem Parisba és Londonba kellett volna mennem, hanem Prágába és Belgrádba. A tisztelt képviselő úr akkor tapsolt a baloldalnak, mikor pedig Andrássy beszélt, akkor pedig Andrássynak. Vagy az egyik lehetséges, vagy a másik, de mind a kettő egyidőben mégsem.

Nem áll tehát az, hogy mi akár lelki függetlenségünket, akár önérzetünket bármilyen külföldi állammal szemben csorbítani engedtük volna. Nem áll az, mintha mi lemondtunk volna – mint ahogy egyes beszédek-bői hallottam – titokban vagy implicite a trianoni szerződésben Magyarország számára biztosított jogokról, arról a kevés jogról, amely a trianoni szerződésből Magyarország javára származik.

Nekünk nemcsak, hogy teljesen szabadkezünk van ebben a tekintetben, – ezek a kérdések soha sem is tétettek szóvá közöttünk – hanem érdekeinket adott esetben – meg lehet róla győződve a képviselő úr –

úgy, mint eddig, ezentúl is teljes mértékben megóvni törekedni fogunk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondja Andrássy Gyula gróf képviselő úr ezzel összefüggésben, hogy még ha sikerült is most a kérdést a kisentente segítségével és hozzájárulásával valahogy elintézni, ez a jövő tekintetében mégis olyan helyzetet teremt. amikor mindig rá leszünk utalva a kisentente-ra és fokról-fokra tovább fogunk csúszni ezen a lejtőn. Nem tudom, hogy a kölcsön felvétele és azok a barátságos megegyezések, amelyekre rámutattunk s amelyek közöttünk és közöttük létesültek, mennyiben teremtenek rosszabb helyzetet a jövőre nézve, mint amilyenben ma vagyunk. Azt hiszem, hogy ha semmit sem csináltunk volna, az a helyzet, amelyet Andrássy Gyula gróf tisztelt képviselőtársam úgy fejezett ki, hogy az ő hozzájárulásuk nélkül nem juthatunk sem kölcsönhöz, sem egyéb bénekhez, amelyekre Magyarországnak ezentúl is szüksége lehet. ez a helyzet akkor is fenállana ma, ezt nem a kölcsönakció idézte elő. Ez az akció tehát legalább is rosszabb helyzetet ebben a tekintetben nem teremtett. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Merem állítani, hogy ebből a szempontból is csak jobb helyzetbe jutottunk. Jobb helyzetbe jutottunk azért, mert hiszen éppen az a nagy kérdés, amelynek segítségével Magyarországgal szemben könnyen lehetett követeléseket forszírozni, nevezetesen a reparációs kérdés 20 évre elintézését nyert. De eltekintve ettől, azok a függő kérdések, amelyek közöttünk súrlódási felületül szolgáltak, szintén elintéződtek azon megegyezések folytán, amelyekre rámutattam. Azt hiszem tehát, hogy a jövő tekintetében a helyzet ebből a szempontból is inkább jobbá vált, mint ahogyan lehetne ma, ha ezeket a kérdéseket el nem intéztük volna. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azt mondja Andrássy Gyula gróf t. képviselő úr, hogy a reparáció kérdése csak egy falrafestett ördög kérdése volt, hogy azt sohasem vették komolyan az entente-államok, hanem csak pressziós eszköz volt arra, hogy Magyarországot beszorítsák abba a helyzetbe, amelyben vagyunk és amely függetlenségünket érinti. Azt hiszem, hogy Andrássy Gyula gróf t. képviselőtársam ezt az érvet nem vette komolyan. Mégis csak furcsa ravaszság volna az entente részéről, – egy bámulatos ravaszság – hogy akkor, amikor Magyarország terhére reparációkat képes nagy összegben megállapítani és ezen reparációk végrehajtása érdekében szankciókat volna képes alkalmazni, hogy akkor azt gondolja, hogy: most már igazán megfogom és megnyomorítom ezt a Magyarországot azzal, hogy neki kölcsönt adok. Én mégsem tudom a ravaszágnak ezt a módját elképzelni. Ha ők a reparációs kérdést ki akarták volna velünk szemben a végletekig használni, akkor ezt nem kölcsön formájában használták volna ki, hanem egyszerűen megállapítottak volna terhünkre reparációkat s ha azokat nem fizettük volna, akkor szankciókat alkalmaztak volna velünk szemben. *(Zaj a bal-középen. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Külpolitikai vonatkozású kérdéseket érintett a maga beszédében Nagy Vince tisztelt képviselőtársam – valamint mások is – és elsősorban a belgrádi fegyverszünet kérdésével foglalkozott. Úgy állította be ezt a fegyverszüneti szerződést, mintha Magyarország, illetőleg a mostani kormány ismerte volna el azzal a megegyezéssel, amelyet a jugoszláv állammal létesítettünk, a belgrádi fegyverszüneti szerződést. Ezt a szerződést,

amelyet mi fegyverszüneti szerződésnek soha sem ismertünk el, hanem csak katonai konvenciónak, – ami jogi szempontból különbség – nem mi, hanem a trianoni szerződés ismerte el akkor, amikor már a bevezetésben azt mondja (*olvassa*): „Tekintettel arra, hogy a békeszerződés köthetése céljából Ausztria-Magyarország volt es. és kii., kormányának kérelmére a szövetséges és társult főhatalmak 1918 november 3-án Ausztria-Magyarországnak fegyverszünetet engedélyeztek és ezt Magyarországra vonatkozólag az 1918 november 13-án kötött katonai egyezmény kiegészítette . . .” Ez tehát *expressis verbis* benne van a trianoni szerződésben. De továbbmegyek. A képviselő úr azt mondja, hogy mi ezen szerződés értelmében nem lettünk volna kötelesek elismerni azokat a kötelezettségeket, amelyek bizonyos tárgyak visszaadására és Jugoszláviának való szállítására vonatkozólag benne foglaltatnak. E tekintetben hivatkozom a trianoni szerződés 182-ik cikkére, amely a magyar törvényben rosszul van franciáról magyarra fordítva. (*Mozgás a baloldalon.*)

Ez újból olyan eset, amilyenre Nagy Emil tisztelt képviselő úr más vonatkozásban rámutatott. Ezen cikknek szövege helyes fordításban a következő (*olvassa*): „Magyarország megerősíti az 1918 november 3-iki fegyverszüneti szerződés és az ezt kiegészítő összes szerződések értelmében a szövetséges és társult hatalmaknak kiszolgáltatót. vagy még kiszolgáltató anyagok átadását és elismeri a szövetséges és társult „hatalmak jogait ezekre az anyagokra”. Itt tehát *expressis verbis* ki van mondva a mi kötelezettségünk. A trianoni békeszerződést kénytelenek voltunk annakidején aláírni, ennek a szerződésnek stipulációit be kell tartanunk, annak betartását tőlünk mindig követelhetik. Kérem, politikai következtetéseket akkor lehetne fűzni ehhez a dologhoz, ha nem a trianoni szerződést ismerte volna el ezen fegyverszüneti szerződést. hanem a trianoni szerződéstől függetlenül a jelenlegi kormány. De mivel, amint kimutattam, ez nem áll fenn, ehhez semmiféle politikai konzekvenciákat fűzni nem lehet.

Ugyancsak ő hivatkozott a Romániával kötött megegyezésre és ezzel összefüggésben egy Romániában megjelent hírlapnak bizonyos személyemre vonatkozó közléseit is felhozta. Erre nézve már a külügyminiszter úr éppen ő utána felszólalva megadta a méltó feleletet. ehhez azonban, mégis kénytelen vagyok egy reflexiót fűzni. Tudom azt, hogy a tőlünk elszakított területen igen sok ember azt az érdeket látja fennforogni, hogy az én személyemnek, de egyáltalában a magyar kormánynak és a kormányon ülő személyeknek integritása csorbíttassék (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*) és ezáltal is távolodás történjék a magyar lelkek között a határon innen és a határon túl. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől (s a középén.)*)

Én azt több ízben tapasztaltam, hogy éppen azok az emigráns urak, akik ezeken a területeken ma is élnek, ilyen fegyverekkel élnek és próbálkoznak érvényesülni, de hogy magyar politikusok tudva vagy nem tudva velük szövetségben ezeket az aljas rágalmakat itt, a nemzetgyűlésen való publikáció által tovább adják és felfújni akarják, ez a magyar parlamentarizmus eddigi történelmében legalább is példátlan. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*)

Azt is mondta – és úgy emlékszem, más képviselő urak is mondták és azért beszélek erről a kérdéstről – hogy volt egy idő, amikor Ma-

gyarország területi engedményeket kaphatott volna a kísérőlevél folyományaképen, amely kísérőlevélben a határok kiigazítása helyzetetett kilátásba. De nemcsak ezt említette, hanem utalt más területi engedményekre is, anélkül azonban, hogy ezeket konkretizálta volna. Felhozta az ú. n. prekmuri esetet. Prekmur egy terület a Kerta és a Mura között, amelyre vonatkozólag a határdelimitációs komissziók előtt a magyar kormány azzal a kívánsággal lépett fel, hogy ez a terület a kísérőlevél alapján Magyarországnak visszaadassék. Nem a Muraközről van tehát itt szó, amint azt a közbeszóló képviselő urak értették, hanem a Murától északra, egész a Kerta vonalig fekvő területről. A magyar kormány, hivatkozva az éhnoográfiai és gazdasági helyzetre, ezeknek a területeknek visszaadását kérte. A delimitációs komisszió nem helyezkedett teljesen a magyar álláspontra, de helyesnek vélt határkiigazítást a maga részéről is javasolni és körülbelül egy közbenső vonalon húzta meg azt a határt, amelyet ajánlani fog a Népszövetségnek.

Most jön azonban a kísérőlevélnek ezen delimitációs kérdésekre vonatkozó határozata. Talán méltóztatnak tudni, hogy a Népszövetség nem dönt ezekben a kérdésekben, hanem csak felajánlhatja jó szolgálatait a két félnek abban az esetben, ha a delimitációs komissziók egy bizonyos határkiigazítást javasolnának. A kísérőlevélnek erre vonatkozó része szó szerint így hangzik (*olvassa*): „De majd, ha a határkiigazító bizottságok megkezdték munkájukat, ha úgy vélik, hogy a szerződés intézkedése, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalan és hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a nemzetek szövetsége tanácsának. Ebben az esetben a szövetséges és társult hatalmak hozzájárulnak ahhoz, hogyha azt az egyik érdekelt fél kéri, a szövetség tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt ugyanazon feltételek mellett békés úton megváltoztattassák ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik határkiigazító bizottság kívánatosnak mondja. A szövetséges és társult hatalmak bíznak benne, hogy ez az eljárás megfelelő módot nyújt minden igazságtalan határvonal kiigazítására, ha azok ellen alapos ellenvetést fognak tenni”.

A delimitációs komisszió javaslatot tett a Népszövetségnek abban az irányban, hogy a határ egy új vonal révén állapíttassék meg és a Népszövetség kísérelje meg a két fél között a megegyezést létesíteni. A mi képviselőnk a Népszövetség előtt hajlandó volt a Népszövetség döntő bíráskodásának ezt az ügyet alávetni. Akkor történt az, hogy bizonyos csere tekintetében, amely csere vonatkozott volna egyfelől egy bizonyos területre, amelyet Szabadkától északra a szerbek kértek tőlünk és ezzel szemben Horgost és annak területét kínálták fel, mondom, az ottani Népszövetségnél akkreditált szerb képviselő, ha egy ilyen cserébe a magyar kormány belement volna, hajlandó lett volna magát alávetni a Népszövetség döntő bíráskodásának a prekmuri területre vonatkozólag, amely ezeknél a területeknél még nagyobb fontossággal bír, mert 40 ezer holdról és 16 ezer lakosról volt ott szó. Ebben a magyar és a szerb képviselő meg is egyezett. A baj csak az volt, hogy mielőtt a Népszövetség határozatát meghozta volna, a szerb kormány a maga képviselőjét egyszerűen dezavualta, egyszerűen azt mondta, hogy ehhez a megegyezéshez nem járul hozzá, a Murától északra fekvő területtől egy talpalatnyit sem hajlandó visszaadni és nem hajlandó elfogadni a Népszövetség közvetítését sem

ebben a kérdésben. Így áll tehát ez a kérdés. Itt mi, a magyar kormány egyfelől azáltal, hogy kértük bizonyos területeknek, speciel ennek a területnek visszaadását. másfelől elmentünk a legmesszebbmenő határig, ameddig egy egyezkedés terén egyáltalában el lehetett menni, mindent megtettünk, ami ezen a téren a magyar kormány kötelessége volt. Nekünk tehát azt a szemrehányást tenni, hogy itt könnyelműen feladtuk volna a magyar érdekeket. hogy mi itt bizonyos területnyerési lehetőségeket feladtunk volna, egyszerűen a tények nem ismerésén alapszik.

Sok szó esett az elsőszámú politikai jegyzőkönyvről is és az mondatott. hogy ez a jegyzőkönyv sokkal rosszabb a magyar esetben, mint az osztrák esetben, mégpedig azért. mert mi a magunk részéről köteleztük magunkat a trianoni szerződés betartására, különösen annak katonai háiaorzmányai betartására, azonkívül benne van egy passzus, amelynek értelmében mi semmit sem fogunk tenni, ami ezen megállapodások szellemével volna ellentétben, – ami szintén nincs az osztrák jegyzőkönyvben – és hogy mi gazdasági függetlenségünket azáltal, hogy kereskedelmi szerződések kötése tekintetében bizonyos útmutatásokat elfogadunk, érintetlenül fenn nem tartjuk.

T. Nemzetgyűlés! Én azt hiszem, ezen különbségek, amelyek nagyon könnyen konstatálhatók a két protokollum összehasonlításából, de nem jelentenek sem nagyobb tehertélt Magyarország számára, sem kisebbet Ausztria számára, mert a két eset különböző volt. Az osztrák szerződésben, illetőleg az osztrák esetben nem azért volt Ausztriával szemben bizalmatlanság, mert ő a trianoni vagy saint-germani szerződést nem tartja be, vagy annak katonai határozományait nem respektálja, hanem bizalmatlanság volt az Anschluss kérdése miatt. Ebben az esetben tehát a protokollumban az Anschluss kérdése domborított ki és nyert elintéztést. ami természetesen a magyar jegyzőkönyvből hiányzik. Az Anschluss kérdéséről a magyar jegyzőkönyvben semmiféle passzus nem lehet. mert Magyarország tudtommal sehol sem keresett Anschlussst. Amit a képviselő úr gondol, az talán Bajorországra vonatkozik. (*Élénk derűtség és taps jobbfelől.*)

Mondom, a magyar esetben erről természetsszerűleg nincsen szó és mire a t. képviselő úr alludál, az egészen más dolog és arra vonatkozik, hogy bizonyos kereskedelmi szerződések ne köthessünk úgy, hogy közös vámterületet alkossunk más államokkal. Ez azonban nem Anschluss, ez alatt mégis csak mást – valami politikumot – szoktak érteni.

T. Nemzetgyűlés! Ami pedig azokat a gazdasági ajánlásokat illeti, amelyekre oly gyakran hivatkozunk itt. hogy szomszédainkkal kereskedelmi szerződések kössünk, ezek nincsenek bent Ausztria esetében a protokollumban; Ausztria esetében azonban van egy gazdasági jegyzőkönyv. éppúgy, mint a magyar esetben és ebben a gazdasági jegyzőkönyvben, a gazdasági kommissziónak ezekben az ajánlásaiban éppúgy benne van az, hogy Ausztria törekedjék mentől előbb kereskedelmi szerződést tftoni, – hogy így mennél hamarabb lerakja a szabadforgalom alapjait – mint ahogy benne van a magyar jegyzőkönyvben. E tekintetben tehát tényleg nincs különbség.

És most áttérek, t. Nemzetgyűlés, azokra az alkotmányjogi kérdésekre, amelyek itt annyiszor szóvá tétettek. Mindenekelőtt az ú. n. dikta-túra kérdésével kívánok foglalkozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Andrássy Gyula gróf t. képviselő úr egy finom nüansszal és megkülönböztetéssel azt mondta itt, hogy amit én bizonyos szavakkal preecizíroztam, az nem diktatúra, hanem államcsíny és az, ami a törvényben van, nem államcsíny, hanem diktatúra. *(Felkiáltások balfelől: Nem egészen így mondta!)* Én fölöslegesnek tartom, hogy ezekről a kérdésekről ilyen szójátékokat csináljunk. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Én azt hiszem, hogy a diktatúra az államcsíny következménye szokott lenni, én azt hiszem, hogy amikor valaki államcsínyt követ el, azután szokott a diktatúra következni. *(Eckhardt Tibor: Nem feltétlenül! Alkotmányos úton is bekövetkezhetik! A parlament is felruházhathat valakit diktatori hatáskörrel!)* Bocsnátot kérek, én ismerem a történelemből a diktatúra számtalan esetét, de olyan diktatúrát és olyan diktátort még nem láttam, akit a parlament mindennap letehet, leszavazhat, elkergethet. *(Igaz! Úgy van! Derütség jobbfelől.)* Ismétlem tehát, hogy ez a szavakkal való játék. Legalább, ha én diktátor akarnék lenni, méltóztassék meggyőződve lenni a t. képviselő úr, hogy akkor nem adnék a parlamentnek felhatalmazást arra, hogy engem minden második napon felelősségre vonjon.

Igen sok képviselő úr rámutatott arra, hogy az osztrák esetben ez a kérdés másképen volt megoldva, hogy ott egy államtanácsot szerveztek ezen államtanács (bizonyos határozottabb jogkörrel – és határozati joggal is – bírt, mint az a szervezet, amelyet mi akarunk itt beállítani. Azt hiszem, e tekintetben egy kis fogalomzavar uralkodik az ellenzék azon képviselőinél, akik ezt a kérdést így értelmezték. Ausztriában ennek a szervezetnek államtanács a neve, de ez tulajdonképpen nem egyéb, mint egy kibővített minisztertanács, mint egy fiók- vagy mellékkormány, amely bizonyos esetekben önállóan intézkedik, sőt a kormánynak úgyszólván bevonása nélkül, mert ebben az ú. n. fiók- vagy kibővített minisztertanácsban a kormánynak nincs (is szavazati joga. Ez az államtanács önállóan intézkedik s intézkedéseit a kormány végrehajtani köteles. Intézkedési jogköre azonban – amint nagyon helyesen említette Rassay Károly t. képviselőtársam – csak három kérdésre vonatkozik. Melyek ezek a kérdések?

Az első eset az, amikor olyan intézkedést kell tenni, amelyre nincs provízió azokban a jegyzőkönyvekben, amelyeket Ausztria aláírt és azokban a törvényekben, amelyeket erre vonatkozólag később hozott. A második eset az, ha a felhatalmazásán túlmenő, vagy azt megváltoztató intézkedéseket kell a kormánynak tennie, amikor a budgetet tárgyalják a Házban és amikor vita támad afölött, hogy valamely indítvány de facto a költségvetésben foglalt bevételek csökkenését vagy a kiadások olyan fokú emelését jelentené, ami a szanalási programot lehetetlenné tenné. Ebben a vitás kérdésben a kormány és a parlament között az államtanács dönt.

Tehát, t. Nemzetgyűlés, mindenekelőtt megállapítható, hogy ennek az államtanácsnak egy teljesen resztringált hatásköre van. Én azonban azt hiszem, hogy alkotmányjogi szempontból méltán lehet bizonyos aggállal nézni ezt a konstrukciót. Mert egy kibővített minisztertanács, amely önállóan intézkedik, anélkül, hogy a kormány ott még csak szavazati joggal is bírna, egyszerűen arra alkalmas, hogy a kormány parlamenti felelősségét gyengítse, sőt egészen illuzóriussá tegye. Ennek következménye az lehet, hogy ha ez az államtanács valamit elhatároz, akkor a parlament többé nem vonhatja felelősségre a kormányt azért, hogy ezt a határozatot végrehajtotta, mert egy olyan határozatért, amely a végrehajtás rendjén a kor-

mány kezében volt ugyan, de amelyet nem maga a kormány hozott meg, amely határozatnak létrejöttében tehát a kormány olyan ártatlan, mint a ma született bárány, mondom, egy ilyen határozat végrehajtásáért morális lehetetlenség a kormányt felelősségre vonni.

Ami pedig a konstrukciónak más szempontból való hasznosságát illeti, az en értesülesem az, hogy ezen államtanács hatáskörének ilyen formában való körülírása állandó kontroverziákra vezetett egyfelől a kormány, másfelől a parlament. illetőleg az államtanács és az ellenőrök között. Vitássá vált minden egyes kérdésnél, hogy ez vagy az, a kormány avagy az államtanács által intézendő-e és valóban csodálatos, hogy nem fejlődött ki még ebből nagyobb ellentét. súlyosabb kontroverzia az államtanács és az ellenőr között. mert minden egyes kérdésben nem a kormány exponálja magát. ha nézeteltérések merülnek fel, akkor az államtanács kerül szembe az ellenőrrel, ami mindenesetre sokkal súlyosabb és nehezebben elintézhető konfliktus, mintha a kormány állítatja oda és a kormány, amennyiben a két tényező nem tud harmóniába jutni, felelősségre vonható és eltávolítható.

Ennek dacára, miután látom, hogy ebben a kérdésben egy meglehetősen erős mozgalom volt az ellenzéki padokon, hogy jobban precizírozzuk azt a felelősséget, mellyel a kormány tartozik, hogy jobban precizírozzuk és detailírozzuk annak a bizottságnak a jogkörét, és a hatáskörét. amely hivatalosan lesz a kormánynak adandó felhatalmazás körében teendő intézkedéseket ellenőrizni, én nagyon szívesen hajlandó vagyok ennek egy részletesebb precizizálásához hozzájárulni, természetesen megfelelő szöveget fogok kérni, amelyről úgy tudom, el is készült és ez esetben a kormány szívesen hozzájárul, hogy egy külön bizottság alakíttassék e célra, amely külön bizottság azután az esetben is, ha a Ház nem lenne együtt. vagy feloszlattatnék, az új nemzetgyűlés összeüléseiig az ellenőrzést gyakorolja. *(Helyeslés jobbfelől és a középén.)*

Ezzel áttérek a harmadik főkérdésre, az ellenőrzés kérdésére. Itt voltak a legnagyobb differenciák a felfogásokban és ez az a fájdalmas pont, amellyel mindenki foglalkozott és ahol tényleg, felfogásom szerint, a kormánynak kötelessége igazolni, hogy másképp, mint ilyen feltételek mellett, nem lehetett kölcsönhöz jutni és a rekonstrukciót keresztülvinni.

T. Nemzetgyűlés! A mi helyzetünk és Ausztria helyzete tekintetében itt is különbségek vannak. Különbségek vannak azért, mert a magyar kölcsönt nem fogják más államok garantálni, ahogy ez Ausztria esetében történt. ami már magában lényeges különbség a rekonstrukció szempontjából, de következményekkel jár az ellenőrzés szempontjából is, mert hiszen ebben az esetben nem konstruálható az az úgynevezett guarantee committee, mely a garantáló államokból áll Ausztria esetében, míg nálunk ezt fel fogja váltani és helyébe lép a bizalmiférfiak rendszere a kölcsönadók részéről. De különbség van főleg azért, mert a magyar esetben elintézést nyert a reparáció kérdése húsz esztendőre, míg Ausztria esetében a reparáció kérdéséről nem volt szó és nem hoztak határozatot.

Én csak röviden összefoglalom mégis azt, amit már múltkor beszédekben mondtam, mert fontosnak tartom, hogy ez az ország előtt megítélhetetlenül álljon. A különbség először is az ellenőrzés szempontjából az, hogy nem a reparációs bizottság, hanem a Népszövetség gyakorolja az ellenőrzést. hogy a célja ennek az ellenőrzésnek nem a reparacio bizo-

sítása mindennekfelett. hanem a rekonstrukciót keresztülvinni és amire különösen fel akarom hívni becses figyelmüket. hogy nem célja az és nem indoka ennek a népszövetségi ellenőrzésnek, hogy Magyarországának akár politikai ügyeibe, akár belügyeibe beavatkozzék. *(Egy hang balról: Majd meglátjuk! Derűtség jobbfelől.)* A „majd meglátjuk” nekem fog igazat adni. Vallom, hogy nem ez a célja. Amint tegnap a pénzügyminiszter úr kifejtette, a Népszövetség és Magyarország érdekei a rekonstrukció művében teljesen szolidárisak, mert mindkettőnek az érdeke, nekünk anyagi szempontból, nekik morális szempontból, hogy ez a rekonstrukció sikerüljön és úgy vezetessék keresztül, hogy az összes államok és elsősorban Magyarország is, mint érdekelt fél, megelégedve legyen. Tehát a Népszövetség kontrolja, különösen azután, hogy egy amerikai állampolgár bízott meg ennek a gyakorlásával, nem azért fog gyakoroltatni, hogy itt politikailag beavatkozzanak a mi ügyeinkbe. Azt hiszi a t. képviselő úr, hogy egy amerikai állampolgár odaadja magát ahhoz, *(Zaj a balközépen.)* hogy itt egyik vagy másik külföldi államnak, amelyet nem is ismer, amelyhez semmi sem köti őt. mint eszköz odaadja magát? Én azt hiszem, hogy ez alábecsülése annak a fair mind-nak, annak a tisztességnek, helyes gondolkodásnak, amelyet amerikai és egyáltalában angolszász állampolgártól várni lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a baloldalon. Eckhardt Tibor közbeszól.)* Rátérek kérem, egyszerre mindent nem lehet elmondani. *(Derűtség jobbfelől. Zaj.)*

Hogy ez így van, bizonyítja maga a jegyzőkönyv, melyben a kontrolőr direkt még egy védelmet is ad a reparációval szemben, mert csak az ő beleegyezése esetén fog Magyarország reparációt minden félévben vagy évben fizetni. Ez benne van a jegyzőkönyvben és méltóztassék megnézni Ausztria esetét. ahol igenis, a kontrolőr Ausztriát igen gyakran megvédte olyan túlzott követelésekkel szemben, amelyekkel felléptek Ausztria ellen. Ennek a kontrolnak indoka és célja nem a beavatkozás, hanem kvázi a világ előtt való biztosítása annak, hogy aki a pénzét Magyarországra helyezi el, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* ezt a pénzt nem fogja elveszíteni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy az a rekonstrukciós terv, melyet a Népszövetség kidolgozott. sikerrel keresztül fog vitetni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez a célja és indoka ennek a kontrolnak.

Azt mondják, hogy plusszok vannak Magyarország esetében Ausztria esetével szemben. Itt, hogy Eckhardt képviselő úrnak a kíváncsiságát mindjárt kielégítem, a katonai kontrolról kell egy pár szót mondanom. A t. képviselő úr már két hónap óta és ahányszor felszólal, azzal áll elő, hogy a kormány belement nem tudom milyen titkos megegyezésekbe, egy továbbmenő katonai kontrolba, mint amilyent a trianoni szerződés provideál. Ezt azonban a t. képviselő úr itt megmagyarázni nem tudta. *(Felkiáltások a balközépen: Megmagyarázta!)* Azt magyarázta, hogy a katonai kontrol megszűnt és újra éled ama megegyezések folytán, melyeket kötöttünk. Nem tudom, honnan veszi a t. képviselő úr, hogy a katonai kontrol megszűnt. *(Eckhardt Tibor: A miniszterelnök úr itt jelentette be a Házban!)* Nem ezt jelentettem be. A katonai kontrol nem szűnt meg. *(Eckhardt Tibor: A jogosultsága megszűnt!)* Várjunk csak, kérem, hát most már a jogosultságnál vagyunk. *(Derűtség jobbfelől. Eckhardt Tibor: Így mondtam mindig!)* Tessék nyilatkozatot tenni, hogy a jogosultság szűnt-e meg, vagy a kontrol? *(Eckhardt Tibor: A miniszterelnök úr beje-*

lentette, hogy a jogosultsága megszűnt. *Derültség jobbfelől. Zaj.)* A jogosultsága sohasem állott fenn, tehát nemcsak hogy megszűnt a jogosultsága, hanem sohasem állott fenn. Ez egy kötelezettség, mely a trianoni szerződésben benne van. Hogy megszűnt volna, az egy nagyon kellemes és kedves nóvum számomra, amit eddig nem tudtam. *(Derültség jobbfelől.)* A jogosultsága a katonai kontrolnak már rég megszűnt. csak a kontrol-komisszió – ez a baj – ezt sohasem ismerte el.

Már most, hogy lehet azt állítani, hogy azért, mert a jogosultsága megszűnt. én azt újjáélesztettem azáltal, hogy ilyen szerződéseket kötöttem? *(Ellenmondások balfelől.)* Bocsánatot kérek, ez a vád. *(Ellenmondások balfelől.)* Akkor a tisztelt képviselő úr nem képes a vádját precizírozni. *(Igaz, úgy van! a jobboldalon.)* Ismétlem, amit számtalanszor mondtam. A katonai kontrol tekintetében minden olyan követeléssel szemben, amely a trianoni szerződéssel össze nem egyeztethető, a non possumus álláspontjára helyezkedem és fogok helyezkedni. Méltóztassanak ezt tudomásul venni. *(Helyeslés jobbról és a középen.)* Semmi körülmények közt nem voltam és nem leszek hajlandó a trianoni szerződésen túlmenő követeléseket honorálni. *(Helyeslés és taps jobbról és a középen.)* Ez magától értetődik, de miután meg vagyok támadva, kénytelen voltam erre vonatkozólag precízen nyilatkozni. *(Zaj balfelől. Elnök csenget.)*

Itt nem is volt szó arról, hogy a főellenőr jogainál különös plusz jelentkezik, amely az osztrák szerződésben befoglalva nincs. Például, hogy a főellenőr állása újból felállítható, a főellenőr bizonyos esetekben újra beállítható. Ausztriában ez nem fordul elő; hogy meghosszabbítható ez a kontrol bizonyos esetben és még sok más hasonló esetet hoztak fel. Én csak erre az elsőre akarok felelni. *Expressis verbis* az osztrák szerződésben nincsen benne, hogy a kontrol újból helyreállítható, azonban a Népszövetség ezt mindig úgy magyarázta és tudomásom szerint éppen most folynak a tárgyalások az osztrák kormány és a Népszövetség közt abban a tekintetben, hogy a rekonstrukciós idő kitolassék és ezáltal a kontrol is automatikusan meghosszabbíttassak úgy, hogy e tekintetben a magyar protokollum talán precízebb, de az osztrák protokollumot is magyarázták és magyarázzák és ennek folytán de facto a lényegben különbség e tekintetben nincs.

Rátérek most arra a kontrol komisszióra, amelyről Apponyi Albert gróf beszélt és amely a reparációs komissziónak egy szerve. Ez tényleg különbség az osztrák és a magyar szanalási terv között. azért különbség, mert Ausztria esetében a reparáció kérdése nem lett eldöntve egyáltalában, ebben a kérdésben nem hoztak határozatot. a magyar esetben azonban nemcsak hogy el lett döntve, de felfogásom szerint magyar szempontból is kívánatos volt, hogy lehetőleg csekély áldozattal elintéztessék, mert Magyarország helyzete ebben a tekintetben különböző volt, mint Ausztria helyzete. Már beszédem elején rámutattam, hogy milyen különbségek vannak a felfogások tekintetében a mi helyzetünkre vonatkozólag politikai és pénzügyi szempontból. Én azt hiszem, direkt veszély lett volna Magyarországra nézve, hogyha a reparációs kérdés hosszabb időre elintéztést nem nyer, mert annyi lett volna, hogy kapunk egy kölcsönt. de esetleg egy-két év múlva, mikor a kölcsön segítségével az ország újból talpraáll Magyarország terhére a reparációs komisszió egy nagy jóvátételt állapít meg

(*Igaz! Úgy van! jobb felől.*) és ezen reparáció a rekonstrukciót halomra döntheti. Ez ellen nekünk is védekeznünk kellett. de védekezniük kellett azoknak is, akik Magyarország számára kölcsönt akarnak nyújtani. Mert ebben az esetben, ha a reparációs kérdés nem lett volna ilyen formában elintézve, Magyarország alig juthatott volna kölcsönhöz. Ezt mindenki nyíltan látva, félt volna attól, hogy egy pár év múlva a reparációs komisszió Magyarországra terheket ró. Ausztria esete más volt. Ausztria esetében rendkívüli különbségek okozták, hogy ez nemcsak nem volt veszély, hanem ma sem veszély és ha Ausztria végleg talpraáll, nem hiszem, hogy a reparációs komisszió ilyen eszközökhöz nyúlna. Ez az oka annak, hogy Ausztria esetében a jóvátételről nem lévén szó, kontrol szempontjából sem létesítettett egy reparációs alkommiszió. De Ausztria esetében de jure a reparációs komisszióknak közvetlen kontroljoga ma is fennáll. Ellenben Magyarország esetében ezen protokollum folytán ez a közvetlen kontroljog megszűnt és átruházott egy bizottságra, amely csak a Népszövetségen keresztül, a Népszövetség által alkalmazott főbiztoson keresztül érvényesülhet egyáltalában. Ez tehát. ismétlem, a reparációs komisszió eddigi hatáskörének egy lényeges leszállítása.

Itt tehát ne egy plusz kontrolról méltóztassanak beszélni, hanem egy korlátozott kontrolról, egy legyengített kontrolról, mert de facto így van és ezen kontrol legyengítése abban áll, hogy csakis a Népszövetség által alkalmazott főbiztoson keresztül gyakorolják azon jogokat. amelyek a szerződésből majd keletkeznek.

Mármost azt mondják, hogy ezek a jogok oly tágkörűen vannak meg szabva, hogy ezen a réven be lehet avatkozni Magyarország jogaiba. Én ettől abszolúte nem félek. Az a komisszió külföldön rezideál, ide nem jöhet, az a komisszió a magyar kormánnyal direkt nem érintkezik, csak a főbiztoson keresztül; tőle felvilágosításokat kérhet. megjegyzéseket az ő munkájára tehet. azonban utasításokat nem adhat neki. Eddig ez a kontrol nemcsak kontrol volt. hanem direkt utasítások is igen gyakran jöttek ultimátum formájában is. Itt ez a kontrol nem egyéb, mint a jóvátételi bizottságnak adott kontrolnak egy gyengített formája és harmóniába hozatala azzal a konstrukcióval, amelyet a Népszövetség a maga részéről felállít.

Nagy Emil t. képviselőtársam szóvá tette, hogy a bizalmi férfiaknak igen tág jogkörük van és beavatkozásuk van esetleg gazdasági életünkbe és beszéde folyamán azután precizizozta, hogy milyen beavatkozási lehetőségük van gazdasági életünkbe. Ezek a bizalmi férfiak ugyanolyan jogot gyakorolhatnak, mint a kontrolőr, hogy magától mindazon jogok birtokába lép, a lekötött zálogjogok tekintetében, amikor a kontrol megszűnt. amelyekkel a kontrolőr bírt azelőtt. Ha a kontrolőrrel szemben ezen jog nem aggályos, nem tudom, miért volna aggályos, ha a kontrolőr helyébe a lekötött zálogjogok tekintetében más személy lép. (*Helyeslés jobb felől.*)

Ami mármost azt illeti, hogy beavatkozási módot adnak a jegyzőkönyvek gazdasági életünkbe, errenézve legyen szabad a következőket megjegyezni. A pénzügyi bizottság jelentéséről itt e Házban már sokszor volt szó és ismételten akarták ezt úgy magyarázni, hogy ennek következtében Magyarország kereskedelempolitikai szabadsága csorbát szenved, hogy kénytelenek vagyunk ilyen vagy amolyan autonóm vámtarifát életbe léptetni és szomszédainkkal és más államokkal ilyen vagy amolyan kereskedelmi szerződéseket kötni. Bocsánatot kérek, ezek az összes pontok, ame-

lyekre méltóztatnak hivatkozni, csak annyiban érvényesíthetők, amennyiben az első számú protokollumban foglalt gazdasági és kereskedelmi szabadságunkat nem csorbítják, tehát csak ezen a határon belül. A főintézkedés az, hogy Magyarország kereskedelempolitikai tekintetben teljes szabad kezét fenntartja. Ami azt illeti, hogy pl. a ill. pont 3. b) alpontja úgy mondja, hogy a jövedelmeibe vonatkozó tarifákat nem lehet csökkenteni, ez nem vonatkozik a vámtarifára, nem vonatkozik azokra a megegyezésekre, melyeket kereskedelempolitikai téren kötni akarunk, hanem vonatkozik a dohánytarifákra és hasonló bevételi források tarifáira, amelyek zálogul le vannak kötve. Kereskedelempolitikai szabadságunk mindenekfelett áll és azt csorbítani nem engedjük, de ez benne van az 1. számú jegyzőkönyvben is.

Ugyancsak ő hivatkozott arra, hogy a 6. pont 6. alpontjában benne van, hogy a kormány nem adhat oly koncessziókat, melyek a programot veszélyeztethetnék, ezzel a szóval, hogy veszélyeztethetnék. Azt hiszem, ez magától értetődik, mert hiszen akkor a jóhiszeműség minden szüksége mellett is a kormány olyan intézkedéseket tehetne, amelyekkel márhólnapra a lekötött zálogtárgyakat egyszerűen megsemmisítené, bérbe adhatná, pl. az egész dohánymonopóliumot oly összegért, mely azután ennek a monopóliumnak zálogul lekötött jövedelmét oly csekélyt tenné, hogy nem volna elegendő a kölcsön kamatainak fizetésére. Ez magától értetődik, de ez tulajdonképpen nem egyéb, mint egy lojalitási formula, hogy mi ezt nem úgy fogjuk kezelni, hogy a zálogul lekötött tárgyakat és jövedelmeket könnyelműen elherdáljuk s ez nem jelent oly beavatkozási jogot, imint amilyent a t. képviselő úr ebből konstruálni akar.

T. Nemzetgyűlés i Azt mondja ugyancsak Nagy Emil: de nem csinálhatunk közös vámterületet más állammal s hogy erre lekötöttük magunkat. Holott a trianoni szerződés 73. §-a értelmében a Népszövetség hozzájárulásával – nekünk erre a jogunk megvolt. Ha jól emlékszem, a t. képviselő úr az önálló vámterületnek volt híve. Azt hiszem, ma mindenesetre az és én nem tudok elképzelni oly esetet – legalább a közeljövőben -, amikor Magyarország közös vámterületet akarna létesíteni bármelyik szomszédjával. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Hogy ezt az esetet szabadon tartsuk magunknak, ez oly teoretikus dolog, melyet az élet praxisa igazán nem ronthat el. Én tehát ebből sérelmet konstruálni igazán nem tudok. De hozzáteszem, hogy a Népszövetség hozzájárulásával, a trianoni szerződés értelmében ma is lehetséges és ezentúl is lehetséges lesz, mert hiszen ez nem derogálhat a trianoni szerződés magasabb és erősebb határozmányának, melyet azok, akik ezt a szerződést aláírták, szintén aláírtak és amely által szintén kötve vannak.

Szó volt arról, hogy konverzió lehetséges lesz-e egy ilyen kölcsönnél. Természetesen, ezekben a protokollumokban, jegyzőkönyvekben konverzióról nincs és nem is lehet szó. A konverzió kérdését rendszeren akkor szokták tárgyalni, amikor az ember a hitelezőkkel összeül, hogy tőlük kölcsönt kérjen és megpróbálja, hogy a konverzióra vonatkozólag is előnyösen állapodjék meg. *(Zsilinszky Endre közbeszól. Nagy zaj a jobboldalon.)* Megnyugtathatom a t. képviselő urat: magától értetődik, hogy amikor abba a helyzetbe fogunk jutni, hogy olyanokkal tárgyalhatunk akik nekünk kölcsönt adni hajlandók, ezt a kérdést is lehetőleg előnyösen fogjuk elintézhetni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De ez nem tőlünk es nem a Nep-

szövetségtől, nem az állami hatalmaktól függ, hanem elsősorban azoktól a gazdasági tárgyalásoktól, amelyektől reméljük, hogy előnyös megegyezésekhez fognak vezetni.

T. Nemzetgyűlés! Kénytelen vagyok még egypár kérdéssel és egypár argumentummal foglalkozni, melyek pénzügyi téren hoztattak fel.

Sok szó esett már itt a Rentenmarkról és a nemzetgyűlés ellenzékének egyik része úgy állította be ezt a Rentenmarkot. mintha, ez volna az az áfium, amelynek segítségével most már boldoggá lehet tenni a magyart. amelyet. ha keresztülviszünk, akkor itt stabilizáció, szóval minden, amit várunk, be fog következni és nincs szükség sem a külföldi kölcsönre, sem a reparációs komisszió előnyös határozatára, mert a Rentenmark az a nagyszerű csodaszor, amelytől meggyógyulunk.

Azt hiszem, a t. képviselő urak ennek a Rentenmarknak jelentőségét messze túlbecsülik. Azok, akik megalkották, sohasem gondoltak arra, hogy majd Magyarországon akadni fog valaki, aki azt hiszi és azt hiteti el a világgal és a németekkel is, hogy Németország kérdései ezzel el vannak intézve. Ez semmi egyéb, mint átmenetileg konstruált pénz, amellyel a bajokat átmenetileg eliminálni akarják. Ennek sikere azonban nem attól függ, amit a t. képviselő úr mondott. hanem függ attól, hogy de facto lehet-e a német államháztartásban rendet teremteni, lehet-e a deficitet eliminálni és az a bizonyos Rentenmark összeg, amelyet félretettek arra az időre, míg a deficitet fedezni akarják, elég lesz-e ezeknek a deficiteknek fedezésére. Ez az egyik feltétel. A másik feltétel az, hogy de facto rendelkezik-e Németország oly devizakészletek felett, amelyekkel a külföldi kötelezettségeknek az átmeneti idő alatt eleget tud tenni, amelyek segítségével nyersanyagait be tudja szerezni, anélkül, hogy a Rentenmarknak vagy másféle hasonló konstrukciójú márkának kikínálásához legyen kénytelen fordulni. Ez megint olyan kérdés, amely a devizakészlettől függ. A harmadik pedig az, hogy képes lesz-e a reparáció kérdését elintézni. Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, aki ezekkel a kérdésekkel behatóan foglalkozott. hogyha Németország nem lesz képes a reparációs kérdést most fokozatosan – legalább lépésről-lépésre haladva – valamely formában elintézni, akkor a Rentenmark is csak oda fog jutni, ahova már annakidején a papírmárka jutott. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ez egy alkalmi segítség, amely átmenetileg segít a bajokon, amely konstrukció tulajdonképpen egy nem effektuált kényszerkölcsönrel létesített pénz, amely azonban csak átmenetileg bírhat értékkel, ha a többi kérdés el nem intéztetik.

Hogy tehát akkor, amikor nekem sikerült a reparáció kérdését hűsz évre elintézni, amikor kilátásom van, hogy külföldi segítséghez juthatok, akkor ezeket eldobjam magamtól, hogy oly átmeneti eszközöz nyúljak, amely csak akkor vezethet sikerre, ha ezeket a kérdéseket, melyeket elintézttem, újból elintézzük, ezt méltóztassék másnak ajánlani, de nem a magyar kormánynak, mert a magyar kormány ennél mégis csak többet tud, minthogy ezt akceptálja.

A munkásosztály képviselői több szemrehányást tettek felszólalásaikban arranézve, hogy ez a rekonstrukciós terv éppen az alsóbb osztályok nagy megterhelésével fog járni, míg a vagyonos osztály a terheket csak csekélyebb mértékben fogja viselni. Legyen szabad rámutatnom arra, hogy ha van valakinek érdekében, hogy ez a rekonstrukciós terv sikerüljön, hogy egy stabilizáció keresztülvitéssék, akkor mindenesetre a munkásosztály az.

(*Úgy van! a jobboldalon.*) Legyen szabad erre vonatkozóan felolvasnom egy passzust abból a jelentésből, amelyet a kiküldött szakértő bizottság adott be a reparációs komisszióhoz Németországra vonatkozóan. Ebben a passzusban német munkásvezérek nyilatkozatára hivatkozik és azt mondja (*olvassa*): „Mindenekelőtt a munkásosztály fog részesülni a pénz stabilitásának előnyeiben. Az ő érdekei vannak más osztály érdekeinél inkább hozzákötve.

A társadalom bizonyos osztályai húzhatnak hasznot azon rendkívüli vagyoneltolásból, amely az inflációból származik. Az egyik rész nyer a másik veszít. De a munkásosztályra nézve az értékállandóság hiánya csakis veszteséget jelent (*Farkas István: 3lindig veszít!*) és sehol sem jut számára rekompenzáció. Ebben a tekintetben hivatkozhatunk a német munkások előttünk megjelent képviselőinek nyilatkozatára. Grassmann úr, aki nem a német nemzet összessége, hanem csakis a munkásosztály képviselőjében beszélt. azt mondta: „A német nép dolgozó rétegei nem volnának képesek még egy újabb inflációs érárt kibírni, kénytelenek a világhoz appellálni, hogy egy állandó értékű pénzhez juttathassanak, amely lehetővé teszi számukra, hogy vehessenek maguknak fizetésükből még négy héttel azután is, mikor kézhez kapják fizetésüket.” Ezt nem én mondom, nem is ezek a szakértők mondták. Igen nagy érdekei fűződnek tehát a munkásosztálynak ahhoz, hogy ez a rekonstrukciós terv keresztülvitessék.

A terhekben is, amint bátor vagyok egypár számadattal illusztrálni, inkább javul a helyzet viszonylagosan azokhoz a terhekhez, amelyeket a jelenben és a múltban viseltünk, összeállítottam a fogyasztási adók és az egyenesadók arányát visszamenőleg 1913-ra, azután a jelenlegi állapot szerint és hogy hogy fog állni ez az arány 1926-ban. Az indirekt. fogyasztási adóhoz hozzávettem a házhasonrészesedést is, mint olyant. amely nem direkt. hanem indirekt adó jellegű és a fogyasztókra hárul.

1913-ban az összkiadás (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Nagy-Magyarországról átszámítva erre a csonka területre, 463 millió volt és a bevételek ezt fedezvén, egyenes adókból 113 milliót. indirekt adókból 350 milliót tettek ki. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Az egyenes adók úgy viszonyultak a fogyasztási adókhoz, mint 1: 3. 1924-ben, tehát a jelen félévi költségvetésben úgy, ahogy az benne van a rekonstrukciós tervben, az összbevétel 165.6 millió és ebből az egyenes adók képviselnek 33.2 milliót. az indirekt adók 132.4 milliót. kettő aránya 1:4. A helyzet tehát romlott a békeállapothoz viszonyítva. A legközelebbi periódus végén, 1926-ban az összbevétel 400 millió lesz, s ebből az egyenes adók 121 milliót. a fogyasztási adók 289 milliót fognak kitenni. Itt a viszony 1: 2.4, úgyhogy nemcsak a mai állapotúhoz viszonyítva, de a békeállapothoz viszonyítva is, ebben a tekintetben fokozatos előremenetel mutatkozik éppen a munkásosztály javára. (*Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Ha pedig azt nézem, hogy az egyenes adók 1926-ig 33 millióról 121 millióra kell, hogy emelkedjenek, a fogyasztási adók ellenben 132 millióról 289 millióra és ezt összehasonlítom a békebeli állapottal, akkor azt látom, hogy az egyenes adóknál a békebeli állapothoz viszonyítva tetemes emelkedés mutatkozik, ellenben a közvetett adók, amelyek 1923-ban 350 milliót tettek ki, 1926-ban leszallanak 289 millióra, úgyhogy az egyenes adóknál lényeges emelkedés a közvetett adóknál pedig lényeges csökkenés mutatkozik a békeállapottal szemben.

Ezek a számok, azt hiszem, bebizonyították azt. hogy az a vad, mintha

ez a budget és ez a rekonstrukciós terv nem számolna azokkal a szociális körülményekkel, amelyekre a t. képviselő urak hivatkoznak, nem áll meg, ellenkezőleg, ez a budget egyúttal egy demokratikus szociális budget is. Még igen sok kérdés volna pénzügyi téren is, amelyre vissza lehetne térni, én azonban csak két kérdéssel akarok foglalkozni. Az egyik kérdés az, hogy a magyar földbirtok visel-e aránylagos terhet. a másik pedig az, hogy a létszámapasztásnál helyesen vitéznek-e keresztül azok az elvek, amelyek nézetem szerint minden létszámapasztásnál alkalmazandók abban az esetben, ha a kormány igényt tart arra, hogy a szociális szempont tekintetében is honorálja a követelményeket.

A földbirtokról azt mondták, hogyha nincs is teljesen kihagyva, de ebben a műben nagyon könnyen és nagyon, kényelmesen van kezelve, hogjy nem viseli azokat a terheket. amelyeket más vagyonok viselnek. Ezzel szemben legyen szabad ridegen csak a következő számadatokra hivatkoznom. *(Halljuk! a baloldalon.)* A föld – amint ezt már a pénzügyi bizottságban kimutattam – a jövedelem- és vagyonadónak 51%-át viseli éspedig nem is az egész föld, mert a magyar földnek csak 81%-a viseli a jövedelem- és vagyonadó 51%-át. tehát nagyobb százalékát. mint a többi osztályok. A házadó tekintélyes részét is a föld fizeti. A földadó az egyedüli, amely a budget szerint rögtön az első félévben 33 millióra emelkedik. A t. képviselő urak mindig összehasonlítást tesznek a földadó és más adónemek között és azt mondják, hogy más adónemek milyen fokozatosan emelkednek, de nem veszik észre, hogy a földadó az, amely az első félévben már teljes összegében érvényesül, mint bevétel. 1913-ban a földadó 28 millióval volt beállítva, a következő félévben pedig 33 millióval, tehát nincs igaza a t. képviselő úrnak, amikor csökkenésről beszél. De legyünk igazságosak. Legyen szabad illusztrálnom azt, hogy milyen áldozatokat hozott a föld a vagyonváltságánál. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

A vagyonváltságánál, nézetem szerint. úgyszólván kizárólag a föld hozta meg azt az áldozatot. amelyre a nemzet méltán igényt tarthat. *(Ügy van! Ügy van! a jobboldalon.)* Kérem, nem ezt következtetem belőle, de ebből az következik, hogy méltóztassanak ezt elismerni és ne azt mondani, hogy a föld Magyarországon nem fizet és minden teher alól kibújik. Nem akarok itt beszélni arról a horribilis áldozatról, melyet az 1000 holdon felüli nagybirtok hozott. mert ha összeszámítjuk, ez 420.000 holdat jelent vagyonváltságban, holdanként minimálisan 700 békekoronával értékelve, 294 millió aranykoronát. Megengedem, hogy ez az áldozat nagyrészt szociális szempontoknak hozatott meg, de ha átszámítaná és nem természetben adta volna le az 1000 holdon felüli nagybirtok a maga vagyonváltságát. hanem annak a búzának az alapján, amely alapon más birtokosok fizettek, akkor neki is kb. 84 millió aranykoronát kellett volna fizetnie, tehát körülbelül egyharmadát vagy egynegyedét annak, amit de facto fizetett. Ehhez jön az, amit az 1000 holdon aluli birtok fizetett eddig és amivel még hátralékban van, tehát fizetni fog. Ez együttvéve 70 millió aranykoronát tesz ki, a két tétel együtt 364 millió aranykoronát. Ezzel szemben a részvénytársaságok, a kereskedelmi és ipari raktárak eddig együttvéve fizettek és fognak fizetni 46 milliót. *(Zaj a jobboldalon.)* Az a vád tehát. hogy a földbirtok kibújik az adózás alól, hogy nem viseli proporcionális részét az adózásnak, egyáltalában nem állhat meg, ellenkezőleg, konstatálnom kell és pedig megalégedéssel kell konstatálnom, hogy a földbirtok a

vagyonváltságnál megmutatta a maga áldozatkészségét, a maga házasságát (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) olyan mértékben, amely megérdemli hogy a t. túldalalon is nyíltan és őszintén elismerjék.

A létszámapasztás kérdésénél Rupert t. képviselő úr azt mondta, hogy a fegyveres erőből bocsássunk el 40.000 embert. Erre azt kell mondanom a képviselő úrnak, hogy 40.000 embert nem bocsáthatunk el, amikor csak 35.000 emberünk van fegyverben. Azt hiszem azonban, nagyon káros az országra nézve, ha egyes képviselő urak, tudva, hogy a külföldön, mennyit beszélnek teljesen jogtalanul, magyarországi fegyverkezésről mennyit beszélnek magyar militarizmusról, felállnak és azt mondják, hogy a magyar kormány bocsásson el 40.000 embert a fegyveresi erőből. Mi ennek a következménye¹? Ennek következménye az, hogy a külföldön hivatkozni fognak arra, hogy a magyar nemzetgyűlésben egyes képviselő* urak argumentumot adtak arra, hogy itt 35.000 embernél több van fegyverben, ami ellenkezik a trianoni békeszerződéssel. Addig, amíg a trianoni szerződés értelmében a lefegyverzés Európában mindenütt nincs keresztül-vive, egy katonát sem vagyok hajlandó ebből a kontingensből elbocsátani,, mert ezzel még azt az argumentumot is kiadnám a kezemből, amelynek segítségével az általános lefegyverzés érdekében szomszédainknál is szót emelhetnék. Azt hiszem, hogy rossz szolgálatot teszünk a nemzetnek, ha innen argumentumokat adunk azoknak, magyar embereknek és másoknak, akik annyit vétettek a múltban az ország ellen. Én félek attól, hogy a t. képviselő úr és mások is, akik ilyen értelemben felszólaltak, a külföldön hitelre találnak. Ez Magyarországnak nem hasznára, hanem igen súlyos kárára van.

Legyen szabad még egypár szót szólnom azokról a belpolitikai kérdésekről, amelyek tulajdonképpen a tárgyhoz nem tartoznak, de közel állanak a tárgyhoz, s amelyekre vonatkozólag bizonyos kívánások hangzottak el. A magyar kormány nem kötheti össze ezeknek a javaslatoknak a sorsát olyan politikai kérdésekkel, mely politikai kérdéseknek semmi köztük a javaslatához. Az bizonyos, hogy ezeknek a javaslatoknak a keresztül-vitele és sikeres megoldása, nézetem szerint. Magyarországon olyan belpolitikai atmoszférát lesz hivatva teremteni, mely belpolitikai atmoszférába nekünk vissza kell térnünk mindazoknak a szabadságjogoknak érvényesítésére, amelyeket eddig a nemzet nélkülözött (*Úgy van! jobbfelől. Rassay Károly. Úgy van!*) azon rendkívüli helyzet folytán, amelyben eddig volt. (*Úgy van! jobbfelől.*) Ha tehát mégis beszélek egyik és másik kérdésről, úgy azt két okból teszem; egy felől azért, hogy azokkal a kritikákkal szemben, amelyek ebből a szempontból gyakoroltattak, a magyar kormány álláspontját odaállítsam, másfelől felfogásomat nyilvánítsam azokról a feladatokról, melyek esetleg a közeljövőben ebben a tekintetben a magyar kormányra nézve fennállanak. (*Halljuk! Jobbfelől.*)

T. Nemzetgyűlés! Szó volt igen bő terjedelemben a szabadságjogokról. Szó sincs róla, ez egyike azoknak a pontoknak, ahol fokozatosan a konszolidáció, a gazdasági és pénzügyi rekonstrukció előhaladásával meg kell tennünk azokat az intézkedéseket, amelyek az eddigi korlátokat fokozatosan elhárítják. (*Úgy van! Jobbfelől.*)

Itt a gyülekezési jogra hivatkoztak. (*Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Úgy állították be a dolgot, t. Nemzetgyűlés, mintha Magyarországon nem volna gyülekezési jog. Hát, én csak egypár számadatot kívánok

felhozni, mert a számok bizonyítanak a legjobban. *(Közbeszólás halról: Már rossz!)* Már rossz, mert a t. képviselő urak ellen bizonyít.

Az elmúlt 1923-ban 3231 gyűlés tartása iránt adtak be kérelmet. *(Zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Választási gyűlések, vigalmi bizottsági ülések voltak)* amelyeknek legalább a fele politikai pártgyűlésekből és pártkérdések, politikai kérdések megvitatásából állott. *(Zaj és ellentmondások a szélsőbaloldalon.)* Én jobban tudom, mert ezt a rendőrség adataiból állítottam össze. Tehát 3231 gyűlés megtartása iránt adott be kérés és ebből 3137 engedélyeztetett. Az idén, az első két hónapban 577 gyűlés tartására kértek csak Budapesten engedélyt és ebből 573 engedélyeztetett. Ha a beadott kérelmek és a megadott engedélyek között ez az arány, akkor nem lehet arra hivatkozni, hogy Magyarországon nincs gyülekezési jog.

Én nem teszek a t. képviselő uraknak szemrehányást azért, hogy a szociáldemokrata párt naponta 8-10 gyűlést tart Budapesten; ehhez joguk van. De bocsánatot kérek, akkor, amikor a statisztika ilyen számokat mutat. világga kürtölni azt, hogy Magyarországon a kormány terrorral megakadályozza a gyülekezést. lehetetlenné teszi a gyülekezési szabadságot a munkásosztálynak, nem engedi meg, hogy saját dolgait gyűléseken megbeszélje: ez a tényekkel homlokegyenest ellentétben áll.

Legyen szabad éppen ebből az alkalomból a magyar polgári társadalom figyelmét felhívnom arra a veszélyre, *(Halljuk! Halljuk!)* amely az ő politikai felfogását fenyegeti abból a körülményből kifolyólag, hogy a szociáldemokrata-párt a maga világfelfogása mellett milyen óriási propagandát tud kifejteni. A szociáldemokrata párt, amely más világnézeti alapon áll, mint a polgári társadalom nagy része, az ő anyagi eszközeinek abondans mérvével olyan propagandát tud kifejteni, amire semmiféle polgári párt ebben az országban nem képes. Én ebből tanulságot vonok le. Figyelmeztetem a polgári társadalmat, hogyha újból a pártpolitikai nüanszok posványába fog fulladni; hogyha újból nem látja meg a saját nagy érdekeit a politikai életben, *(Úgy van! a középén.)* szemben az előretörő szociáldemokrata-párt világfelfogásával: akkor újból olyan állapotokhoz fogunk jutni, mint amilyenek az utolsó években a háború után voltak, amelyek ellen meg nem védheti a polgári társadalmat a kormánynak semmiféle erőszakoskodása, amit nem is tehet, mert mind kevésbbé restringálhatja a szabadságjogokat; hanem megvédheti ez ellen a polgári társadalmat a saját összefogása *(Úgy van! Úgy van!)* és végeredményében, az, hogyha tudatára ébred ennek a veszélynek és félreteszi azt a kicsinyes pártpolitikát, amely pártpolitikai akarnokoskodás Magyarországon mindig; káros volt és ezt az országot bajba vitte. A kormánynak nem lehet hivatása, hogy erőszakkal védjen meg politikai irányokat. *(Úgy van! jobbfelől.)*

A kormánynak csak az lehet hivatása, hogy egyforma mértékkel mérjen és figyelmeztesse a társadalmat a saját érdekeire, amikor ezek a veszélyek fennforogtak. Bocsánatot kérek, itt világfelfogásbeli különbségekről van szó, amelyekről azt hiszem, jogom van nekem beszélni, mint a polgári társadalom egyik tagjának. *(Úgy van! jobbfelől és a középén.)* T. Nemzetgyűlés! Szó volt az internálótáborokról. Én már a múltkori parlamenti beszédemben rámutattam arra, hogy az internálótáborok fenntartása nem célja a kormánynak, ellenkezőleg: ezeket mennél előbb

feloszlatni kívánja (*Helyeslés.*) és azt fogja kérni a Háztól, hogy a hús-véti szünetek után lehetőleg korán keresztülvigyük büntetőjogunk reformját és e reformjavaslatok törvénnyé válását a Ház tegye lehetővé, mert a kormány azok keresztülvitelével egyidőben kívánja megszüntetni az internálótáborokat. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Magyar állampolgárok internálását politikai okokból nem mi hanem a Károlyi-rezsim honosította meg. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Felkiáltások: Nagy Vince!*) A belügyminiszter volt az, aki Mikes püspököt internálta. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd beszélünk róla. Elnök csenget.*) Én csak örömmel konstátálom, hogy azt az infrakciót a szabadsággal szemben, amelyet a Károlyi-kormány illusztris belügyminisztere (*Mozgás.*) vezetett be, ez a reakciós kormány lesz abban a helyzetben, hogy megszüntesse. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.*)

Kicsit nehezebb lelki helyzetben vagyok, amikor az emigrációról akarok beszélni. Ez nem oly egyszerű kérdés, mint ahogy egyes képviselő urak itt feltüntetik. Az emigráció leépítéséről szólva, ahogy magukat itt kifejezték, ki kell jelentenem, hogy ez nagy politikai kérdés az ország szempontjából, nagy politikai kérdés, mert megszüntetne egy oly propagandát, amelyet gaz módon Magyarország ellen, magyar állampolgárok a külföldön folytatnak. Itt azonban, nézetem szerint, nagyon óvatosnak kell lenni. Elég, ha rámutatok arra, hogy itt az országban voltak merényletkísérletek, amelyek, nézetem szerint, az emigrációval bizonyos összefüggésben állottak. (*Zaj és ellentmondás a bal- és szélsőbaloldalon.*) A legutóbbi napokban, mint méltóztattak a lapokból olvasni, (*Zaj és mozgás a bal-és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Isterjük!*) a kormányzó személye ellen is merényletkísérletről volt szó (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) és hogy ennek összefüggése van az emigrációval, ahogy az illető magát kifejezte, az kétségtelen. (*Mozgás.*) És mikor látom, hogy vezető emigránsok, mint Kunfi Zsigmond, egyes, külföldön megjelenő cikkekben direkt biztatásokat írnak, (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) igazán óvatosnak kell lennem. Errenézve leszek bátor egy excerptumot felolvasni és ismétlem, hogy ilyen körülmények közt e kérdésben nagy (valóssággal kell eljárnom. Kunfi a Tisza-pőrrel írva, azt mondja, hogy: „így keletkeznek e pörben a tények és bizonyítékok és azért lehet, hogy ez egész pör a legszörnyűbb botrányba fullad, ami pedig a Kunfi-féle névjegyzéket illeti, – azt mondja ugyanis, hogy szerepelt egy névjegyzék, amelyet állítólag ő állított ki és amelyen egy fekete lista során azoknak nevei szerepeltek, akiket az emigránsok kiküldöttei láb alól tettek volna el – „ami a Kunfi-féle névjegyzéket illeti s különösen azt, hogy rajta volt-e Horthy Miklós neve, erre csak azt jegyzem meg, hogyha tudtam volna ...” itt egy gondolatjel jön, „ ... de remélem, hogy lesz még egy névjegyzék, ha nem is Kunfi-féle éppen és ezen rajta lesz Horthy Miklós neve, mégpedig jól elől.” (*Nagy mozgás és zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Gyalázat! A Becsi Kurír mindennap ezt írja!*) Amikor az emigránsok ily tónusban és ily formában írnak, akkor, nézetem szerint, a magyar kormánynak nagyon óvatosnak kell lennie e kérdés kezelésénél.

Nem mondom, vannak egyes kis jelentéktelen emberek, akik semmiféle szerepet nem játszottak, akik talán többé-kevésbé ijedségből mentek ki, ezekkel szemben különleges elbánási módról lehet szó, ide attól,

hogy az emigrációt likvidáljuk, attól messze állunk, *(Helyeslés a jobboldalon.)* ez nem oly fontos kérdés, mely tisztán humanitárius szempontból nézhető, ez nagy politikai kérdés és a magyar állam belrendjének eminens és kardinális kérdése. *(Úgy van! a jobboldalon.)* És én inkább viselem azt a nehézséget. hogy az emigránsok külföldi propagandájával szemben a magyar kormány ezentúl is nehezen és gyakran sok fáradtsággal teljesítse kötelességét. amely az ország jó hírneve érdekében terheli, mint azt. hogy az ország belrendjét és belbékéjét veszélyeztesse oly emberek visszatérése által, akikről kétségtelen, hogy megvan bennük a rossz szándék, hogy a belrendet felfordítsák. *(Úgy van! Igaz! a jobboldalon.)* Erről szóltam, erről lehet szó, de messze van attól, amit a képviselő urak követeltek, hogy az emigrációt likvidáljuk.

Legyen szabad még néhány szót mondanom a választójog kérdésében. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem azért. hogy most újabb vita tárgyává tegyem, vajjon joga volt-e a jelenlegi kormánynak annakidején választójogi rendeletet kiadni: igen, vagy nem. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* Önöknek a meggyőződése, hogy nem, nekem az, hogy volt jogunk. De nem arról szólok, hogy e kérdésről vitatkozzunk. Tisztán azért szólok a kérdésről, mert súlyt fektetek arra, hogy az a beállítás, mint hogyha Magyarországon milliók fosztattak volna meg a választójogtól, mintha, itt egy reakciós választójog lenne érvényben, rektifikáltassék. Megállapítom mindenekelőtt azt a tényállást. hogy a Friedrich-féle választói rendelet általános választójogot létesített eziránt semmi kétség nincs, én legalább nem hiszem, hogy volna valaki itt e Házban, aki azt mondaná, hogy a Friedrich-féle választói rendelet alapján történt összeírás nem lett volna általános választójog. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Mármost a mi rendeletünk a férfiak tekintetében eléri azt a számot; talán 4-5 százalék differencia van a férfiválasztók száma tekintetében a Friedrich-féle választójog alapján összeírt választókkal szemben. Lényeges különbség a nők választójogánál van, ahol mi felmentünk a 30 évhez és bizonyos kvalifikációkhoz, amelyek nem voltak a Friedrich-féle választójogban. A mi választójogunk tehát. ha, a Friedrich-féle választójog a férfiak választójoga tekintetében általános választójog volt. szintén általános választójog, mert. mondom, alig néhány százalékban különbözik attól. Csak a nőknél van lényeges restriktió. Engedjék meg azonban t. képviselőtársaim, amikor Franciaországban és más nyugati államokban a nőknek választójoguk egyáltalában nincs, amikor nem reakciós választójog Angliában az, hogy csak 30 évvel szavaznak a nők, akkor ezt Magyarországon reakciónak, vagy jogfosztásnak, az általános választójog elveivel össze nem egyeztethető választási szisztémának bélyegezni, nézetem szerint. ellenkezik a tényekkel; *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* azt belevinni a köztudatba itthon és a külföldön, hogy Magyarországon nincs általános választójog, hogy itt restringált választójog van, amely messze áll a külföldi államok választójogának mérvétől, éppen olyan propaganda, mint amilyen propagandára az imént hivatkoztam, amely propaganda az országnak árt. mert ellenkezik a tényekkel, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Mégis beleviszik a külföld tudatába ezt.

Még egyre rá kell mutatnom. Ami a választójog kérdését illeti, ez a múlt nemzetgyűlés által kiküldött választójogi bizottság elaboratuma,

tehát a Friedrich-féle választójog alapján összegyűlt nemzetgyűlés kiküldött bizottsága a választójog mérvére vonatkozólag elfogadta a mi rendeletünk stipulációit. Azt állítani tehát, hogy ez a rendelet ellentétben a nemzet akaratával, ilyen vagy olyan számú választót fosztott meg jogától, legalábbis spekuláció arra, hogy vannak emberek, akik a történelmi fejleményeket ebben a kérdésben nem ismerik. (*Farkas István: De ez nem változtat azon, hogy nem titkos a szavazás! Zaj.*)

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy nem titkos a szavazás. Rendben van, habár ez is csak részben igaz, mert hiszen körülbelül 27 százaléka a választóknak titkosan szavazott a városokban. Nekem szemrehányást tenni ezért nem lehet. hogy én elfogadtam és honoráltam azt az álláspontot, amelyet még ezelőtt egypár évvel Vázsonyi Vilmos t. képviselőtársam képviselt ebben a kérdésben, az velem szemben nem játszható ki, mint reakció. (*Meskó Zoltán: Nekik sem volt érdekük, hogy a falu válasszon!*) Akkor méltóztassék ugyanezt Vázsonyi Vilmosra is mondani, aki igazán nem nevezhető reakciós érzelmű embernek. Ha ez abban az időben nem volt reakció, bocsánatot kérek, reakciónak bélyegezni ma, amikor nagy tanulságok után vagyunk, amikor ezeket a tanulságokat a közéletben lehet értékesíteni, nézetem szerint. legalább is anakronizmus és olyan hiba, amelyet politikailag ez a nemzet, ha esetleg megváltoztatná ezt a maga részéről nagyon súlyos Lehrgeld-del fizetne meg.

Ez a kérdés mindig nyílt kérdés volt ebben a pártban. Én annakidején, amikor a nemzetgyűlés előtt feküdt ez a törvényjavaslat, akkor is nyílt kérdésnek deklaráltam. Ebben a tekintetben a t. képviselő urak senkinek sem tehetnek semmiféle szemrehányást ebben a pártban.

Appanyi Albert gróf azt mondta, hogy ő angol férfiktól kapott levelet, amelyben kéri őt, hogy cáfolja meg azokat a híreszteléseket, amelyeket a magyar választójogra vonatkozólag külföldön terjesztenek és ő, sajnos, nem volt abban a helyzetben, hogy erre vonatkozólag megnyugtató kijelentéseket és megnyugtató választ adhasson. Én abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy azoknak az angol embereknek, akik engem megkérdeztek, erre a kérdésre vonatkozólag – és megkérdeztek, mikor Londonban voltam, a t. képviselő úr elvtársai is –, a magam részéről egész nyíltan felfejtethetem a kérdést és az volt a benyomásom, hogy azok az angol emberek, akik addig nem ismerték a helyzetet, amint őket felvilágosítják a helyzetről, igenis teljes mértékben megértik és honorálni is képesek azokat a szempontokat, amelyek a magyar kormányt ebben a kérdésben vezették. Szó sincs róla, a fejlődés Európaszerte és világszerte az általános titkos választójog felé visz és kétségtelen, hogy ez az ország; is valamikor el fog oda jutni.

Ellenben legalább is olyan nagy érdeke ennek az országnak, hogy saját szükségleteinek, saját biztonságának, saját politikai fejlődési feltételeinek megfelelően alakítsa választójogát, mint az, hogy külföldön erről a kérdéstről velünk szemben rosszul informált vagy nem kellően informált emberek hogyan gondolkoznak. Minden ember magamagának házasodik és nem másnak. Magunknak csinálunk választójogot, nem másnak. (*ügy van! Ügy van! Helyeslés a jobboldalon és a középén.*) Nemhiszem, hogy helyes volna, ha régi ódiúmkból akarnánk politikailag megélni. Hagyjuk a régi politikai ódiúmkokat és örüljünk, ha magyar emberek magyar emberekkel találkoznak. (*Ügy van! Ügy van! a jobboldalon és a középén.*)

Bessenyei Zénó: Büszkék vagyunk rá mindenkor, hogy munkapártiak voltunk.) Én tehát csak azt mondom, hogy ennek a nemzetnek is igenis érdeke, hogy haladjon a korrallal. Azonban ez a nemzet ne feledkezze még szintén azokról a tradíciókról, amelyekre Apponyi Albert gróf hivatkozott s amelyek azt parancsolták neki, hogy haladva a korrallal, össze tudta egyeztetni a nyugati eszméket a való élet szükségleteivel s annyit valószínűsített meg, olyan tempóban és olyan sorrendben, amint azt életszükségletei lehetővé és szükségessé tettek. Ez tartotta fenn a régi Magyarországot. Arra kérem a t. Nemzetgyűlést, tegyék lehetővé a t. képviselő urak, hogy azok a javaslatok, amelyek a nemzetgyűlés asztalán fekszenek, mentül előbb törvényerőre emelkedhessenek. Az ország nagy érdekei fűződnek ehhez. Nem a kormány érdeke, ismétlem, a kormánynak e tekintetben semmiféle határideje nincs. Azt hiszem, voltak egyes képviselő urak, akik azt hitték, hogyha csütörtök estig ezek a javaslatok nem szavaztattak meg, akkor itt Magyarországon felfordul a politikai rend és nem tudom, mi fog következni.

Nekünk efféle terminusunk nincs, a nemzetnek van terminusa. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Nem a kormánynak, a nemzetnek van terminusa. Ez a terminus azt mondja: tegyék lehetővé mentül előbb, hogy ez a nemzet ahhoz a külföldi segítséghez hozzájusson, amely segítség nélkül az ő gazdasági életének talpraállítása keresztül nem vihető, amelynek érdekében ő áldozatokat hozni kész, de felesleges áldozatokat azért. mert egyes képviselők a maguk nézeteit fölébe helyezik a nemzet többségi akaratának, nem fog és nem hajlandó meghozni semmi körülmények között. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps. A képviselők a jobboldalon és a középben felállnak. Szónokot szívesen üdvözlölik.)*

(VÉGE AZ ELSŐ KÖTETNEK)